

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BEHİŞTÎ TARİHİ (791-907 / 1389-1502)
(Giriş, Metin, Dizin)

DOKTORA TEZİ

FATMA KAYTAZ

İSTANBUL 2011

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BEHİŞTÎ TARİHİ (791-907 / 1389-1502)
(Giriş, Metin, Dizin)

DOKTORA TEZİ

FATMA KAYTAZ

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. NECDET ÖZTÜRK

İSTANBUL 2011

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Doktora öğrencisi Fatma Kaytaş'ın "Behiştî Tarihi (791-907 / 1389-1502) (Giriş, Metin, Dizin)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı doktora tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Necdet Öztürk
Üniversitesi Marmara

Üye : Prof.Dr. Sebahat Deniz
Üniversitesi Marmara

Üye : Doç.Dr. Muzaffer Doğan
Üniversitesi Marmara

Üye : Prof.Dr. Abdulkadir Özcan
Üniversitesi Fatih Sultan Mehmet Vakıf

Üye : Prof.Dr. Ahmet Şimşirgil
Üniversitesi Marmara

.....
.....
.....
.....
.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun 28.../07.../2011 tarih ve 2.../15...2 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR.....	VII
BİBLİYOGRAFYA.....	VIII
GİRİŞ.....	XIV - XCI
I. BEHİŞTÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ.....	XIV
1. Hayatı.....	XIV
2. Eserleri.....	XXIII
2.1. Hamse.....	XXIII
2.2. Dîvân.....	XXV
2.3. Şerhler.....	XXV
2.4. Behiştî Târihi (Tevârih-i Âl-i Osman).....	XXV
2.4.1. Nüshaları.....	XXIX
2.4.1.1. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi nr. 2410.....	XXIX
2.4.1.2. British Library Add. 7869.....	XXX
2.4.1.3. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan nr. 1270.....	XXXI
2.4.1.4. British Library Add. 24.955.....	XXXII
2.4.2. Kaynakları	XLI
2.4.2.1. İdris-i Bitlisî.....	XLIV
2.4.2.2. Neşrî.....	LIV
2.4.2.3. İbn Kemal.....	LXII
2.4.2.4. Tursun Bey.....	LXIV

2.4.2.5. Rûhî Çelebi.....	LXV
2.4.2.6. Oruç Beğ.....	LXVII
2.4.2.7. Gazavatname.....	LXVIII
2.4.2.8. Anonim Tevârih-i Âl-i Osmanlar.....	LXIX
2.4.3. Kaynak Değeri.....	LXX
2.4.4. Tesirleri.....	LXXVI
2.4.5. Üzerinde Yapılan Çalışmalar	LXXXVIII
II. BEHİŞTÎ'NİN ÜSLUBU VE TARİHÇİLİĞİ.....	LXXIX
III. METNİN TESİSİNDE İZLENEN YOL.....	LXXXIV
SONUÇ	LXXXVII
METNİN İÇİNDEKİLER.....	LXXXIX
BEHİŞTÎ TARİHİ (METİN)	1-370
DİZİN.....	371-394
ÖZGEÇMİŞ.....	395

ÖNSÖZ

II. Murad zamanında temelleri atılan Osmanlı tarihçiliği Fatih'in ve ileri gelen devlet adamlarının teşviki ile ilerleme kaydetmiştir. II. Bayezid devrinde ise, bizzat bu padişahın emriyle, sadece Osmanlı tarihini konu edinen eserlerin yazılmaya başlanması, bu dönemde hem edebî hem de tarihî bakımdan değerli eserlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Tezimizin konusu olan *Behiştî Târihi* de Osmanlı tarihinin yazılı hale getirilmesine büyük önem veren II. Bayezid'e sunulmak amacıyla kaleme alınmıştır.

Behiştî Târihi sekiz bölümden oluşmaktadır ve müellif her bölümde bir padişah dönemini anlatmıştır. Ancak eserin ilk üç Osmanlı padişahına ait kısmı elimize ulaşmadığı için bu çalışma onun I. Bayezid'den II. Bayezid'e kadar olan beş bölümlük kısmını ihtiva etmektedir. Metnin tesis edilmesinde *Behiştî Târihi*'nin, Osmanlı'nın kuruluşuna ait bir sayfalık özeti ihtiva eden Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi nr. 2410 nüshası, Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed, II. Murad ve II. Mehmed dönemlerini kapsayan British Library Add. 7869 nüshası, II. Bayezid dönemine mahsus olan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan nr. 1270 nüshası esas alınmıştır. Metin oluşturulurken bu üç nüsha E, L₁, R kısaltmalarıyla gösterilmiştir. Eserin nüshalarının azlığı *Behiştî*'nin söz konusu tarih eserini esas olarak kullanan ve müellifi bilinmeyen British Librariy Add. 24.955'da bulunan nüshadan da karşılaştırmada faydalanmamızı gerekli hale getirmiştir. Kullandığımız bu nüshaların hiçbiri bazı yer isimleri ve terimler haricinde harekeli değildir. Dolayısıyla metnin imlasında eserin yazılmış olduğu yüzyılın imla özellikleri esas alınmış yani genellikle Eski Türkiye Türkçesi imlasına uyulmaya çaba sarf edilmiştir

Behiştî, eserinde yazılı herhangi bir kaynak ismi vermemekle birlikte kendi tecrübelerine ve gözlemlerine dayanan kısımları belirtir. Ayrıca ravi olarak Atık Ali Paşa'nın ismini zikreder. Bunun dışında meçhul ravilere atıflar yapar. *Behiştî* ve tarihi üzerinde bugüne kadar, Moser'in sadece II. Bayezid dönemini kapsayan çalışması hariç tutulacak olursa, tarihi değeri anlamında ciddî bir çalışma yapılmamıştır. Bu durum eserin uzun yıllar kıymetinin tam olarak anlaşılmasına sebep olmuştur.

Behiştî'nin tarih eseri, fetret dönemi ve II. Murad devri hakkında diğer kaynaklarda bulunmayan farklı bilgiler içermektedir. Aynı zamanda yazarın II. Bayezid dönemine ilişkin verdiği malumatların bir kısmı kendi gözlemlerine bir kısmı ise olayı

yaşayan kişilerin tecrübelerine dayanmaktadır. Bunun gibi hususlar *Behiştî Târihi*'nin, Osmanlı tarihi araştırmalarında göz ardı edilmemesi gereken bir kaynak olduğunu göstermektedir.

Çalışmamız giriş, metin ve dizin olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, öncelikle yazarın hayatı üzerinde durulmuş ve tespit edilebilen edebî eserleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra tezimizin asıl konusu olan *Behiştî*'nin tarih eseri; nüshaları, kaynakları, kaynak değeri, tesirleri ve üzerinde yapılan çalışmalar başlıkları altında incelenmeye çalışılmıştır. Müellifin üslubu ve tarihçiliğiyle ilgili değerlendirmeden sonra metnin tesisinde izlenen yolla ilgili açıklamalar yapılmış, akabinde metnin transkripsiyonuna yer verilmiştir. Son olarak, metindeki şahıs, yer, kavim adları ve terimlere dair oluşturulan dizin verilmiştir.

Osmanlı tarih araştırmalarında önemli bir kaynak olduğunda şüphe olmayan *Behiştî Târihi*'ni çalışmayı bana tavsiye eden ve tezimin her aşamasında yol gösteren, engin bilgi ve tecrübesinden yararlanma fırsatı veren ve özellikle Farsça'yı öğrenme aşamasında bana sürekli destek olan tez danışmanım Sayın Hocam Prof. Dr. Necdet Öztürk'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Gerek yüksek lisans gerekse doktora çalışmalarım sırasında kendilerinden destek gördüğüm Saygıdeğer Hocalarım Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık ve Prof Dr. Ahmet Şimşirgil'e, yoğun olduğu zamanlarda dahi kapısına vardığımda beni hoşgörüsüyle karşılayıp vakit ayıran Sayın Hocam Prof. Dr. Sabahat Deniz'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca tezimin yazımı aşamasında verdiği fikirler, yaptığı eleştiriler, gösterdiği gülyüz dolayısıyla Sayın Hocam Yard. Doç. Dr. Müjgan Çakır'a çok teşekkür ederim. Eserde bulunan Farsça beyitlerin tercümelerinin yapılmasında yardımlarını esirgemeyen Dr. Turgay Şafak'a ve Hakkı Turgut'a teşekkür ederim.

ÖZET

Araştırmanın konusu, II. Bayezid döneminde yaşayan Behiştî mahlaslı Karıştıran Süleyman Beyoğlu Ahmed Çelebi'nin hayatı ve I. Bayezid'den II. Bayezid'e kadar olan Osmanlı padişahlarının siyasî faaliyetlerini kapsayan tarih eseridir.

Çalışmamız, giriş, metin ve dizin olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde, öncelikle yazarın kendi eserlerinden ve diğer bibliyografik kaynaklardan elde edilen bilgilerle hayatı ve eserleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha sonra *Behiştî Târîhi*'nin tespit edilebilen nüshaları tanıtılmıştır. Kaynakları bölümünde öncelikle Behiştî'nin eserinde çeşitli şekillerde ifade ettiği kaynaklar değerlendirilmiş, daha sonra da üslup ve verdiği bilgilere göre yazarın faydalandığı diğer kaynaklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Behiştî'nin kendisinden sonra gelen tarihçiler üzerinde bir tesirinin olup olmadığı araştırılmış ve yazarımızın günümüzde olduğu gibi Osmanlı döneminde de çok fazla başvurulan bir kaynak olmadığı anlaşılmıştır. Çalışmada müellifin üslubu ve tarihçiliği değerlendirilmeye çalışılmıştır. Metnin tesisine dair yapılan açıklamaların akabinde *Behiştî Târîhi*'nin çeviri metnine yer verilmiştir. Tezin sonunda ise şahıs, yer, kavim adları ve terimlere dair dizin bulunmaktadır.

ABSTRACT

The subject of this research is about the life of Karıştıran Süleyman Beyoğlu Ahmed elebi with a pen name of Behişti and his historical work on the political activities of Ottoman Sultans' from Bayezid the first to Bayezid the second.

Our work consists of three parts: introduction, main text and index. In introduction, primarily the life and works of the author is presented using his books and other bibliographic resources. Next the confirmed editions of his book, the history of *Behişti*, are introduced. In the reference section, first the resources mentioned in different ways in Behişti's works are analyzed and then other resources he used were tried to be determined based on his style and information given by him. Whether Behişti has an influence on the historians after him or not is investigated and found that the author had not been referred much in the Ottoman period which is similar to today. In this study the style of the author and the quality of his work as a historian is reviewed. After the explanations about the creation of the text, a translation of the History of Behişti (*Behişti Târihi*) is added. At the end of the thesis an index of people, places, nations and terms is included.

KISALTMALAR

bk.	bakınız
çev.	çeviren
der.	derleyen
<i>DİA.</i>	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
E	Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi nr. 2410 (Behiştî Târihi nüshası)
Eİ ²	The Encyclopaedia of Islam (New Edition)
haz.	hazırlayan
<i>İA.</i>	İslâm Ansiklopedisi
<i>OM</i>	Osmanlı Müellifleri
Ktp.	Kütüphanesi
L ₁	British Library Add. 7869 (Behiştî Târihi nüshası)
L ₂	British Library Add. 24.955 (Behiştî Târihi nüshası)
nr.	numara
nşr.	neşreden
ö.	ölümü
R	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan nr. 1270 (Behiştî Târihi nüshası)
trc.	tercüme eden
vd.	ve devamı

BİBLİYOGRAFYA

- AKSOY, Hasan, “Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi”, *DİA*, VI.
- ANHEGGER, Robert, “Fatih Devrinde Yazılmış Farsça Manzum Bir Eser, Mu’âlf’nin Hünkârname’si”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, I/1, İstanbul 1949.
- Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, (Die Altosmanischen Anonymen Chroniken), nşr. Friedrich Giese, Breslau 1922.
- ÂŞIK ÇELEBİ, *Meşâirü’ş-şuarâ*, (İnceleme-Metin), I, haz. Filiz Kılıç, İstanbul 2010.
- ÂŞIK PAŞAZÂDE, *Tevârih-i Âl-i Osman*, *Osmanlı Tarihleri I*, nşr. Atsız, İstanbul 1949.
- ATSIZ, Ç. Nihal, “İstanbul Kütüphanelerinde Tanınmamış Osmanlı Tarihleri”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni’nin VI. Cildinin 1-2. sayısından ayrı basım*, Ankara 1957.
- AYGÜN, Zeynel Abidin, *Behiştî’nin Leyla vü Mecnun Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Adana 1999.
- AYKUT, Nezihî, “Fetret Devri Sikkeleri I: Emir Süleyman’ın Akçe ve Mangırları”, *Prof. Dr. Mübahat Küçükkoğluna Armağan*, İstanbul 2006.
- _____, “Fetret Devri Sikkeleri II: Mehmet Çelebi’nin Akçe ve Mangırları”, *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, İstanbul 2008.
- _____, “Fetret Devri Sikkeleri III: Musa Çelebi’nin Akçeleri”, *Türklük Araştırmaları Dergisi 19*, Prof. Dr. Mücteba İlgürel’e Armağan, İstanbul 2008.
- AYNUR, Hatice, *15. yy. Şâiri Çâkerî ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, İstanbul 1999.
- BABINGER, Franz, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, çev. Dost Körpe, İstanbul 2003.
- _____, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Ankara 1982.

- BAŞARAN, Orhan, *İdrîs-i Bitlîsî'nin Heşt Behişt'tinin Hâtîme'si, (Metin-İnceleme-Çeviri)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2000.
- BEHİŞTÎ AHMED SİNAN ÇELEBÎ, *Tevârih-i Âl-i Osman*, British Museum, Add. Gr. Mr. 7869'dan çekilmiş olan nüsha, Süleymaniye Ktp. Mikrofilm Arşivi nr. 2764.
- _____, *Vekâyi-nâme-i Behiştî veya Târih-i Sultân Cem*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan nr. 1270.
- BEYÂNÎ MUSTAFA BİN CARULLAH, *Tezkiretü's-şu'arâ*, haz. İbrahim Kutluk, Ankara 1997.
- BİHİŞTÎ AHMED SİNAN ÇELEBÎ, *Şerhü'l-Manzumeti'l-Câmî Fi'l-Muamma*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi nr. 003431.
- _____, *Serh-i Muamma-i Câmî*, Süleymaniye Ktp. Zühdü Bey nr. 000025.
- BİHİŞTÎ SİNAN SÜLEYMAN BEYOĞLU, *Heft Peyker*, Süleymaniye Ktp. Mikrofilm nr. 2716.
- BURSALI MEHMED TÂHİR, *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzî Akyürek, Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi (Tıpkıbasım-Dizin)*, haz. Mustafa Tatcı, Cemâl Kurnaz, Ankara 2000.
- ÇİFTÇİ, Cafer, "Osmanlı Dönemi Bursa Su Yollarının Bakımı ve Onarımında Vakıfların Rolü", *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 3, 2002.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.
- DEMİREL, Şener, "Behiştî'nin Heft Peyker Mesnevisi", [www. kulturturizm.gov.tr](http://www.kulturturizm.gov.tr), ISBN 978-975-17-3343-6, (02-06-2010).
- DİLCİMEN, Kâzım, "Behiştî ve Tarihi", *Samsun Halkevi Dergisi*, , Sayı: 21, 22, 1937.
- DUKAS, *Bizans Tarihi*, çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.
- ERGUN, Saadettin Nüzhet, *Türk Şairleri*, II, İstanbul 1936.

- ERÜNSAL, İsmail, “Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları I: II. Bâyezid Devrine Ait Bir İn‘âmât Defteri”, *Tarih Enstitüsü Dergisi (Ayrı basım)*, Sayı: 10-11, 1979-1980.
- Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemed Hân*, haz. Halil İnalçık - Mevlûd Oğuz, Ankara 1989.
- GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ, *Künhü’l-Ahbâr (Tezkire Kısmı)*, haz. Mustafa İsen, Ankara 1994.
- GENÇ, Vural, *İdris-i Bitlisî, Osman Gazi Dönemi (Tahlil ve Tercüme)*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- GIBB, E.J.W., *A History of Ottoman Poetry*, II, London 1965.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *XV. XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası: Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İstanbul 1952.
- GÖRE, Zehra, “Kerem Kasidelerine Dair”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15. yıl, Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı, Erzurum 2009.
- HIZLI, Mefail, “XVIII. Yüzyıl Başlarında Bursa Vakıfları”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, Bursa 2000.
- HOCA SADEDDİN, *Tâcü’-t-tevârih*, I, İstanbul 1279.
- İBN KEMAL, *Tevârih-i Âl-i Osman*, VII. Defter, haz. Şerafettin Turan, Ankara, 1957.
- _____, *Tevârih-i Âl-i Osman*, VIII. Defter, haz. Ahmet Uğur, Ankara 1997.
- İDRİS-İ BİTLİSÎ, *Heşt Behişt*, Süleymaniye Ktp. Nuruosmaniye nr. 3209.
- _____, *Heşt Bihîşt, (Abdülbâkî Sadî Efendi Tercümesi)*, II, haz. Mehmet Karataş - Selim Kaya - Yaşar Baş - Ankara Tarihsiz.
- IMBER, Colin, “İlk Dönem Osmanlı Tarihinin Kaynakları”, *Söğüt’ten İstanbul’a Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, der. Oktay Özel - Mehmet Öz, çev. Mehmet Öz, Ankara 2000.
- _____, *The Ottoman Empire 1300-1650*, New York 2002.

- İNALCIK, Halil, “Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu”, *Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, der. Oktay Özel - Mehmet Öz, çev. Fahri Unan, Ankara 2000.
- _____, “V. L. Ménage, Neshri's History of the Ottoman, The Sources and Development Of The Text”, *Belleten*, XXIX/116, Ankara 1965.
- _____, *Devlet-i 'Aliye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I, Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, İstanbul 2010.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Atik Ali Paşa”, *DİA*, IV.
- JASİM, Z. Jasim, *Behiştî'nin Tarih-i Sultan Cem Eseri Üzerinde Sentaks İncelemesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.
- KARATAY, Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul 1961.
- KÂTİP ÇELEBİ, *Keşfü'z-zunûn an esâmi'l-kütübi ve'l-fünûn*, II, IV, çev. Rüştü Balcı, İstanbul 2007.
- KINALİZÂDE HASAN ÇELEBİ, *Tezkiretü'ş-şu'arâ*, I, haz. İbrahim Kutluk, Ankara 1989.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, Ankara 1959.
- KURAT, Akdes, “Bizansın Son ve Osmanlıların İlk Tarihçileri”, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, III, 1926-1933, İstanbul 1935.
- KUT, Günay, “Ali Şîr Nevâî, *DİA*, II.
- LATÎFÎ, *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsıratü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, haz. Rıdvan Canım, Ankara 2000.
- LEVEND, Agâh Sırrı, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Ankara 2000.
- MEVLÂNÂ MEHMED NEŞRÎ, *Cihânnümâ*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2008.

- MEHMED NEŞRÎ, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, I, haz. Faik Reşit Unat - Mehmed A. Köymen, Ankara 1949.
- MEHMED ZÎYA, *İstanbul ve Boğaziçi (Bizans ve Osmanlı Medeniyetinin Âsâr-ı Bâkiyesi)*, İstanbul 1336.
- MÉNAGE, V. L., "Bihishti", *EF²*, I.
- _____, "Edirne'li Rûhî'ye Atfedilen Osmanlı Tarihinden İki Parça", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1988.
- _____, "The Beginnings of Ottoman Historiography", Edited. Bernard Lewis - P. M. Holt, *Historians of the Middle East*, London 1962.
- _____, *Neshri's History Of The Ottoman, The Sources and Development Of The Text*, London 1964.
- MOSER, Brigitte, *Die Chronik Des Ahmed Sinân Çelebi Gennat Bihisti, Einne Quelle Zur Geschichte Des Osmanischen Reiches Unter Sultan Bâyezid II*, München 1980.
- MUHYİDDİN CEMÂLÎ, *Tevârih-i Âl-i Osman*, haz. Hasan Hüseyin Adaloğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.
- OKUMUŞ, Ömer, "Câmî, Abdurrahman", *DİA*, VII.
- Oruç Beğ Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2007.
- ÖZCAN, Abdülkadir, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tezleri (Lisans-Doktora)*, İstanbul 1984.
- _____, "İdrîs-i Bitlisî", *DİA*, XXI.
- PERTUSI AGOSTINO, *İstanbul'un Fethi, Çağdaşların Tanıklığı*, I, (Tercüme eden ve tamamlayıcı bilgileri ekleyen Mahmut H. Şakiroğlu), İstanbul 2004.
- REINDL, Hedda, *Manner um Bâyezîd, Eine Prosopographische Studie über die Epoche Sultan Bâyezîd II. (1481-1512)*, Berlin 1983.
- RIEU, Charles, *Catalouge Of The Turkish Manuscript In The British Museum*, London 1888.

RİYÂZÎ, *Riyâzü 'ş-şu 'arâ*, Millet Ktp. Ali Emiri Efendi nr. 756.

“Rûhî Târihi”, haz. Halil Erdoğan Cengiz - Yaşar Yücel, *Belgeler*, XIV/18, Ankara 1992.

SEHÎ BEY, *Heşt Bihîşt*, haz. Günay Kut, Harward 1978.

Tercüme-i Molla Lârî, (Behiştî Târihi'nin Kuruluş dönemine ait bir sayfalık özetinin bulunduğu nüsha), Süleymaniye Ktp. Esad Efendi nr. 2410.

TUMAN, Nail, *Hamseler Hakkında, İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu*, İstanbul 1961.

TURSUN BEY, *Târîh-i Ebü'l-feth*, haz. Mertol Tulum, İstanbul 1977.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, “Bayezid II”, *İA*, II.

_____, *Osmanlı Tarihi*, I, II, Ankara 1998.

YILDIRIM, M. İbrahim, *İdris-i Bitlisi'nin Heşt Behişt'ine Göre Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.

GİRİŞ

I. BEHİŞTÎ'NİN HAYATI ve ESERLERİ

1. Hayatı

Behiştî'nin hayatını her yönüyle ortaya çıkarmak için kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Hayatıyla ilgili sınırlı da olsa malumat veren kaynaklar, yazarın kendi eserleri ve şuara tezkireleridir. Bahsi geçen tezkireleri, yazarlarının ölüm tarihlerine göre şu şekilde sıralayabiliriz: Sehî Bey (ö. 955/1548)¹, Âşık Çelebi (ö. 979/1572)², Latîfî (ö. 990/1582)³, Beyânî (ö. 1006/1597)⁴, Gelibolulu Âlî (ö. 1008/1599-1600)⁵, Kınalızâde (ö. 1012/1604)⁶, Riyâzî (ö. 1054/1644)⁷.

Behiştî'nin doğum yeri hakkında incelenen kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yazarın doğum tarihi de kesin olarak bilinmemekle birlikte Babinger⁸ 1450 yılında, Ménage⁹ 1466 yılında, Ergun¹⁰ ise II. Mehmed'in son dönemlerinde Behiştî'nin doğmuş olabileceğini ileri sürmüşler ancak bu konuda kaynak göstermemişlerdir. Diğer taraftan Behiştî'nin *Heft Peyker* adlı eserinde yaşı ile ilgili verdiği bilgi Ménage'in tahminini destekler niteliktedir. Yazar bu mesnevinin son iki beytinde,

Çihl olmamış idi sinn-i şerîf

Ki tamâm oldu bu ebyât-ı latîf

Çü tokuz yüz on üçe irdi hisâb

Hamse hatm oldu vü ketb oldu kitâb¹¹

¹ Sehî Bey, *Heşt Behişt*, haz. Günay Kut, Harvard 1978.

² Âşık Çelebi, *Meşâirü 'ş-şuarâ*, (İnceleme-Metin), I, haz. Filiz Kılıç, İstanbul 2010.

³ Latîfî, *Tezkiretü 'ş-şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ* (İnceleme-Metin), haz. Rıdvan Canım, Ankara 2000.

⁴ Beyânî Mustafa bin Cârullah, *Tezkiretü 'ş-şu'arâ*, haz. İbrahim Kutluk, Ankara 1997.

⁵ Gelibolulu Mustafa Âlî, *Kühü'l-Ahbâr* (Tezkire Kısmı), haz. Mustafa İsen, Ankara 1994.

⁶ Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü 'ş-şu'arâ*, I, haz. İbrahim Kutluk, Ankara 1989.

⁷ Riyâzî, *Riyâzü 'ş-şu'arâ*, Millet Ktp. Ali Emiri Efendi nr. 765.

⁸ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Ankara 1982, 49.

⁹ V. L. Ménage, "Bihishti", *EF*, I, 1210.

¹⁰ Saadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936, II, 797.

¹¹ Bihishti Sinan Süleyman Beyoğlu, *Heft Peyker*, Süleymaniye Ktp. Mikrofilm nr. 2716, 82b-83a.

demek suretiyle eserini tamamladığı sırada yani 913/1507 yılında yaşının henüz kırka ulaşmadığını özellikle belirtmektedir. Bu durumda Behiştî'nin 1467-68 yıllarında doğmuş olduğu kabul edilebilir.

Şiirlerinde Behiştî¹² mahlasını kullanan şair *Leylâ vü Mecnûn* adlı mesnevisinde aşağıda verilen beyitte adını:

Kahrile beni koma mü'ebbed

Çok hidmetin itdi benden Ahmed

Ahmed olarak zikretmektedir¹³. Diğer taraftan, yazarın şu ana kadar görebildiğimiz eserlerinde yer almamasına rağmen bazı tezkirelerde ve biyografik eserlerde ona “Sinan” ismi de verilmektedir. Buna göre yazarın adı, Sehî Bey ve ondan naklen Riyâzî'de¹⁴ “Ahmed”, Latîfî ve ondan aldığı tahmin edilen Âşık Çelebi'de¹⁵ “Sinan Çelebi”, Kınalızâde'de¹⁶, babasının ismiyle karıştırılmış olması ihtimali uyandıran ya da yanlışlıkla yazılan “Süleyman Çelebi” şeklinde geçmektedir. Bursalı Mehmed Tâhir ise bu ikisini birleştirerek “Ahmed Sinan Çelebi” ismini kullanmıştır¹⁷. Ménage¹⁸ asıl ismini “Ahmed” olarak belirtirken, Babinger¹⁹, Latîfî'den naklen “Sinan Çelebi” şeklinde kaydetmiştir. Kaynakların çoğunluğunda yazarın ismi “Sinan Çelebi” olarak

¹² Yazar, Behiştî mahlasını, tarih eserinde L₁ nüshasının Yıldırım Bayezid, II. Murad ve II. Mehmed dönemlerine ait kısmında üç defa, II. Bayezid dönemine mahsus nüshada bir defa olmak üzere dört kez aşağıdaki beyitlerde verilen şekilde kullanmıştır.

L₁ 4a: *Bu bir iki gün 'ömre aldanma han
Behiştî kime virdi gerdûn emân*

L₁ 87b: *Behiştî imâm-ı fîristâdegân
Şefâ'at-geri cümle üftâdegân*

L₁ 145a: *Ol mey-i esrârdan iy Kirdgâr
Eyle Behiştî'yi dağı cür'a-hâr*

R 2b: *Hakîr olup oldu be-gâyet fakîr
Îlâhî Behiştî'ye ol dest-gîr*

¹³ Zeynel Abidin Aygün, *Behiştî'nin Leyla vü Mecnun Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana 1999, 38.

¹⁴ Sehî Bey, *Heşt Behişt*, 243; Riyâzî, *Riyâzü'ş-şu'arâ*, 39a.

¹⁵ Latîfî, *Tezkiretü'ş-şu'arâ*, 194; Âşık Çelebi, *Meşâirü'ş-şuarâ*, I, 438.

¹⁶ Kınalızâde, *Tezkiretü'ş-şu'arâ*, I, 225.

¹⁷ Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzî Akyürek, Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi (Tıpkıbasım-Dizin)*, haz. Mustafa Tatcı, Cemâl Kurnaz, Ankara 2000, II, 96.

¹⁸ Ménage, “Bihishti”, I, 1210.

¹⁹ Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları*, 49.

Sinan Bey”, Latîfî’de ise, “Çâkerî Bey” şeklinde geçmektedir²⁴. Behiştî’nin tarihinde “Çâkerî Sinan Bey” olarak bahsettiği²⁵ bu zatın isminin “Sinan” olduğu kesindir. Diğer taraftan Behiştî için “Sinan” ismini kullanan ilk tezkireci Latîfî’dir ve aynı yazar “Çâkerî” için sadece “Çâkerî Bey” ismini zikretmektedir. Behiştî’nin *Hamse*’sindeki mesnevilerin ismini yanlış veren Latîfî’nin, Sinan ismini de yanlış kaydetmiş olması muhtemeldir. Kendisine yakın dönemdeki kaynaklarda ve bizzat kendi eserinde adı “Ahmed” olarak geçen Behiştî’ye “Sinan” isminin, “Çâkerî” ile karıştırılarak, Latîfî ve ondan sonraki yazarlar tarafından verilmiş olduğu düşünülebilir. Yazar, tarihçiler ve edebiyatçılar tarafından daha çok Behiştî mahlasıyla tanındığı için biz de çalışmamızda bu ismi kullanmayı uygun bulduk.

Kendisi gibi ailesi hakkında da yeterli bilgi bulunmayan Behiştî’nin babası Karıştıran Süleyman Bey’dir²⁶. Behiştî, tarihinde az da olsa babası hakkında bilgi vermektedir. Buna göre, II. Murad döneminde Vize beyliğinde bulunan Karıştıran Süleyman aynı zamanda sınır boylarında muhafızlık yapmış²⁷, Fatih zamanında İstanbul’un muhasarasında ve fethinde bulunmuş ve bu sırada İstanbul surlarına ilk o çıkmıştır²⁸. Bu savaş esnasında gösterdiği başarılar dolayısıyla II. Mehmed tarafından fetihten sonra şehri imar etmek üzere subaşılık görevine atanmıştır²⁹. Yazarımızın eserinden II. Mehmed tarafından bir süre sancak beyliğinden azledildiği anlaşılan

²⁴ Aynur, *Çâkerî ve Dîvânı*, 3.

²⁵ Bk. yukarıda dipnot 22.

²⁶ Sehî Bey, *Heşt Behişt*, 243; Kmalızâde, *Tezkiretü’ş-şu‘arâ*, I, 225; Riyâzî, *Riyâzü’ş-şu‘arâ*, 39a; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü’l-Ahbâr (Tezkire Kısmı)*, haz. Mustafa İsen, Ankara 1994,152; Latîfî, *(Tezkiretü’ş-şu‘arâ*, 194) Karıştıran’dandır diyerek farklı bir bilgi vermiştir. Bursalı Mehmed Tâhir de *(Osmanlı Müellifleri, II, 93)* “Karıştıranlı Süleyman Beyoğlu” diyerek bu düşüncüyü kabul etmiş gözükmektedir. Bu durum bazı araştırmacıları Behiştî’nin Karıştıranlı olduğu düşüncesini kabule yönlendirmiştir. Fakat Karıştıran’ın diğer kaynaklarda kullanıldığı şekilde bir lakap ya da aile ismi olması ihtimali daha yüksektir. Latîfî’den önceki kaynaklarda Behiştî’nin Karıştıran’dan olduğu hakkında bir kayıt bulunmamaktadır.

²⁷ *merhûm mağfûr vâlidüm Süleymân Beg... Sultân Murâd-ı [‘âlî] nijâd zamânından berü eyâleti vilâyet-i Vize imiş. Evvel eyyâmda serhadd-i mülk-i ehl-i İslâm imiş. Sedd-i sügür idüp memleket muhâfaza idermiş ...* (Metin, L₁ 158a-158b).

²⁸ *Piyâdeler fûrcelerden mûr u mâr gibi reh-güzâr buldılar. Evvel Rûm-ili beglerinden hişâr-ı ‘âlî-mikdâra çıkan merhûm mağfûr vâlidüm Süleymân Beg idi dirler ...* (Metin, L₁ 158a).

²⁹ Tursun Bey, *Târih-i Ebü’l-feth*, haz. Mertol Tulum, İstanbul 1977, 65; Hoca Sadeddin, *Tâcü’t-tevârih*, İstanbul 1279, I, 447; Mevlânâ Mehmed Neşri, *Cihânnümâ*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2008, 314; Âşık Paşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman, Osmanlı Tarihileri I*, nşr. Atsız, İstanbul 1949, 193; Pertusi Agostino, *İstanbul’un Fethi, Çağdaşların Tanıklığı*, (Tercüme eden ve tamamlayıcı bilgileri ekleyen Mahmut H. Şakiroğlu), İstanbul 2004, I, 291.

Süleyman Bey'e bu görevi, Belgrad kuşatmasında maiyetindeki 200 kişiyle gösterdiği cesaret ve fedakârlık neticesinde tekrar iade edilmiştir³⁰. II. Murad ve II. Mehmed döneminin sınır beylerinden birisi olan Karıştıran Süleyman Bey adına, Bursa'da geliri değişik alanlarda kullanılmak üzere bir vakıf kaydı ve onun adına yaptırılmış çeşme gibi hayır eserleri bulunmaktadır³¹. Ayrıca Edirne'deki bir vakıf kaydında, Ali Bey bin Hamza Subaşı vakfının varislerinden birisi olarak gözükmektedir³². Son zamanlarını Bursa'da geçirdiği ve orada vefat ettiği anlaşılan Süleyman Bey'in türbesi bu şehirde bulunmaktadır³³.

³⁰ *İttifâk merhûm mağfûr vâlidüm Süleymân Beg rahmetü'llâhi 'aleyh ol zamânda ma'zûl imiş, sâyir sancak beglerinden mümtâz kendü kullarıyla hîşâra karîb bir yirde konmuş. İttifâk bu ma'reke vü peygârdâ hâzır bulunup Süleymân-ı zamân Sulţan Mehemed Han at şalduğı maħalde yanında hâzır iki yüz miğdâr hıdmetkârlarıyla ol nâm-dâr cengde şarf-ı iktidâr idüp, gâyetde dilâverlükler eyler. Şecâ'atın şehâmetin hâzret-i sulţân-ı şâhib-kırân görüp, ol gavğanuñ 'akabınca envâ' ri'âyetler idüp yine 'âli sancak virüp 'inâyetler eylemiş ...* (Metin, L₁ 164b); Süleyman Bey hakkında Babinger'de (Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı*, İngilizce baskısından çev. Dost Körpe, Ankara 2003, 171) ilginç bir kayıt bulunmaktadır. Buna göre yazar, Fatih'in Akkoyunlu Uzun Hasan ile yaptığı mücadelesinin uzun sürmesi üzerine Cem'in babasının ordusunun yok olduğu düşüncesiyle danışmanların da desteğini alarak kendi hükümetini kurmak için tahta geçtiğini belirtir. Ayrıca Fatih'in seferden dönünce duruma müdahale ederek, padişahın hizmetinde yıllarca çalışıp yaşlanmış olan aralarında Nasuh Bey ve Karıştıran Süleyman Bey'in de bulunduğu danışmanları acımasızca görevden aldığını ifade eder. Behiştî'nin babası Süleyman Bey'in Belgrad kuşatması (1456) öncesi sancakbeyliğinden azledildiğini belirtmesi, Babinger'in bu kaydı destekler mahiyette ise de olayların kronolojik açıdan uyumsuzluğu bu durumu şüpheli kılmaktadır. Çünkü Babinger olayın Otlukbeli Savaşı'ndan (1473) sonra gerçekleştiğini zikreder. Bununla birlikte Fatih dönemi yazarlarından olduğu söylenen Mu'âli de (Robert Anhegger, "Fatih Devrinde Yazılmış Farsça Manzum Bir Eser, Mu'âli'nin Hünkârname'si", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, I/1, İstanbul 1949, 154) Fatih'in Uzun Hasan ile mücadele etmek için doğuya gittiği sırada Cem Sultan'ın yanında Lala Süleyman adında birisinin bulunduğunu belirtir. Babinger'in verdiği bilgi ile paralel olan bu kayıt, söz konusu Lala'nın yazarımızın babası Karıştıran Süleyman Bey olabileceğini akla getirmektedir.

³¹ Mefail Hızlı, "XVIII. Yüzyıl Başlarında Bursa Vakıfları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, 2000, 219; Cafer Çiftçi, "Osmanlı Dönemi Bursa Su Yollarının Bakımı ve Onarımında Vakıfların Rolü", *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 3, 2002, 72.

³² M. Tayyib Gökbilgin, *XV. XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası: Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İstanbul 1952, 200.

³³ "Subaşı Karıştıran Süleyman Bey Bursa'da Muradiye'deki salâtin ve şehzâdegân türbelerinin şark-ı cenubî cihetinde Sultan Murad Han-ı sâninin hamamı sırasında ilk tarz-ı mimârimizde olmak üzere taş duvar, tuğla, hatıl ile yapılmış kubbeli metîn ve zarîf bir türbe derûnunda medfûndur. Türbe esâsen bir bahçe ortasında imiş. Fakat el-yevm harâb ve mezbele hâlinedir. İçerisinde muntazam sandukası, seng-i mezârı, kitâbesi varmış. Şimdi bunlardan nâm ü nişan yoktur. Bursa evkaf idaresinde mahfuz muhâsebe defterinde mûmâileyh Karıştıran Süleyman Bey'in 995 tarihli vakfîyesi mukayyed ve müsecceldir. Yenişehir'de evkâfi vardır", Mehmed Ziya, *İstanbul ve Boğaziçi (Bizans ve Osmanlı Medeniyetinin Âsâr-ı Bâkiyesi)*, İstanbul 1336, 201.

Babasını küçük yaşta kaybettiğini tahmin ettiğimiz Behiştî, onun ölümünden sonra II. Bayezid'in sarayına intisap ederek bu padişahın terbiyesinde yetişmiş ve hizmetinde bulunmuştur³⁴. Yazarın *Leylâ vü Mecnûn* adlı mesnevisinde yer alan,

*Sinnüm on üçinde idi iy Şâh
Sevķ itdi ki ħiçmetüñe Allah³⁵*

beytinden henüz on üç yaşında iken II. Bayezid'in hizmetine girdiği anlaşılmaktadır.

Behiştî'nin küçük yaşta saray mensupları arasına girmesi onun burada iyi bir eğitim aldığını düşündürmektedir. Behiştî'nin eğitim düzeyi hakkında Sehî Bey eserinde³⁶ “*ulûmı tertîb üzre görmüş, her fende mâhir, çok ma‘ârife kâdir kimesnedir*” demektedir. Kınalızâde³⁷ ise Behiştî'nin Ali Şîr Nevâî ve Molla Câmî hizmetine girmekle birçok ilme ve fazilete sahip olduğunu belirtmektedir. Behiştî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisinde kendisi hakkında verdiği bilgiler onun eğitimi hakkında bir takım sonuçlar çıkarılmasına yardımcı olmaktadır. Buna göre, şairimiz, dönemin padişahı II. Bayezid'in yardımcıları devam ettiği müddetçe çok güzel eserler yazabileceğini, inşa ile şiirde kimseye benzemediğini, Anadolu, Arap ve İnan ülkelerinde sanatın değerini bilenler tarafından çok takdir edildiğini, mesnevi yazmada yeni bir tarz ortaya çıkardığını, yazdığı eserlerin çok başarılı ve tercüme yeteneğinin çok iyi olduğunu ifade etmektedir³⁸. Buradan Behiştî'nin özellikle şiir ve tercüme alanında kendisini yetenekli gördüğü ortaya çıkmaktadır. Bu durum şairin özellikle dil bakımından iyi bir eğitim aldığına işaret etmektedir. Nitekim yazarın tez konumuzu oluşturan tarih eserinde, Arapça ayet, hadis ve kelâm-ı kibarları; Farsça şiir ve deyimleri doğru olarak kullanması onun bu dillere hâkim olduğunu ispatlar. Ayrıca çalışmamızın eserin

³⁴ Metin, L₁ 3b:

*Hele Hakk'a yüz biñ sipâs ü minen
Ki oldum bu sultâna meddâh ben*

*Ayağına yüz sürmek oldu naşîb
Yeter bu sa‘âdet olana lebib*

*Ħalife mürebbâsı itdi Ħudâ
Kime virdi Ħak virdüğünü baña*

³⁵ Aygün, *Behiştî'nin Leyla vü Mecnun Mesnevisi*, 403.

³⁶ Sehî Bey, *Heşt Behişt*, 245.

³⁷ Kınalızâde, *Tezkiretü'ş-şu'arâ*, I, 225.

³⁸ Aygün, *Behiştî'nin Leyla vü Mecnun Mesnevisi*, 41 vd.

kaynakları bölümünde de görüleceği gibi, yazarın incelediğimiz tarihini oluştururken İdris-i Bitlisî'nin ağdalı bir dille kaleme aldığı *Heşt Behişt* adlı Farsça tarih eserinden ustaca faydalanması onun bu dile ne derece vakıf olduğunu göstermektedir.

II. Bayezid'in sarayında eğitim almış olan Behiştî'nin edebî yeteneğine ilişkin, onun eserleri ve hayatı hakkında inceleme yapan bazı araştırmacılar çeşitli fikirler ileri sürmüşlerdir. Yazarın *Heft Peyker* adlı mesnevisi üzerinde çalışma yapan Demirel, onun şairlik kabiliyetinin ileri düzeyde olduğunu belirtir³⁹. Ergun, Behiştî'nin bugün elimizde bulunan sınırlı gazelleriyle bile kudretli bir şair olarak gösterilebileceği düşüncesindedir⁴⁰. Diğer taraftan onun *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisi üzerinde doktora tezi çalışması yapmış olan Aygün, Behiştî'nin edebi kudreti hakkında "... Behiştî'nin yaşarken ve ölümünden hemen sonraki dönemde tanınan, beğenilen ve kimi şiirlerine nazireler yazılan bir şair olduğunu söyleyebiliriz. Ancak o, divan şiirinde usta şairler olarak adlandırabileceğimiz Necâtî, Bâkî, Fuzûlî gibi şairler düzeyinde başarılı, çığır açabilmiş kendisinden sonraki yüzyıllarda yaşayan diğer şairler üzerinde etkili olabilmiş değildir. Yaşadığı dönemde özellikle Bayezid'in yakın çevresinde bulunmasının da yardımıyla başarılı olmuş orta dereceli bir divan şairi görünümündedir"⁴¹ değerlendirmesinde bulunur.

Behiştî'nin şiirlerine eserlerinde yer veren tezkire sahiplerinden Latîfi⁴² "*bu şiir-i meşhûrî dahî bed degüldür*", Kınalızâde⁴³ "*bu gazel-i pür-iştihâr anuñ eşârundandır*", Gelibolulu Âlî⁴⁴ "*şöhre-i ebnâ-yı zamân bir iki beyt-i cevâhir-feşân dahî andan sudûr itmîşdür, hak budur ki eyü nazm eylemişdür*" demek suretiyle onun şiirleri hakkında değerlendirmede bulunmuşlardır.

Küçük yaşta sarayına girdiği II. Bayezid'in uzun süre hizmetinde bulunan Behiştî, mahiyeti tam olarak bilinmeyen bir olay sebebiyle padişaha küserek ya da

³⁹ Şener Demirel, "Behiştî'nin Heft Peyker Mesnevisi", www. kulturturizm.gov.tr, ISBN 978-975-17-3343-6, (02-06-2010), 1.

⁴⁰ Ergun, *Türk Şairleri*, II, 798.

⁴¹ Aygün, *Behiştî'nin Leyla vü Mecnun Mesnevisi*, 32 vd.

⁴² Latîfi, *Tezkiretü's-şu'arâ*, 195.

⁴³ Kınalızâde, *Tezkiretü's-şu'arâ*, I, 225.

⁴⁴ Âlî, *Künhü'l-ahbâr (Tezkire Kısmı)*, 153.

gazabına uğramaktan korkarak bir süreliğine İran'a gitmiştir⁴⁵. Behiştî'nin İran'a gittiğini tezkireler açıkça belirtmekte, yalnız neden ve ne zaman gittiği ve orada ne kadar kaldığı konusunda somut bir bilgi vermemektedir. Bu süre konusunda Sehî Bey "bir niçe müddet oldukdan sonra", Latîfî "ba'de zamân", Âşık Çelebi "niçe zamândan sonra", Kınalızâde "ba'dehu" ifadelerini kullanmışlardır⁴⁶. Tezkirelerde verilen bilgilere göre, Ali Şîr Nevâî ve Molla Câmî ile görüşen ve onların hizmetinde bulunup, ilim ve irfanlarından faydalanan⁴⁷ Behiştî'nin 1490 yılından önce İran'a gitmiş olması muhtemeldir. Çünkü Molla Câmî 1492 yılında ölmüş⁴⁸, Ali Şîr Nevâî ise 1490 yılından sonra Herat'tan ayrılıp Esterabad'a gitmiştir⁴⁹. Bir müddet İran'da kalan Behiştî daha sonra Hüseyin Baykara'nın aracılığı ya da Ali Şîr Nevâî ve Câmî'nin şefaathemeleri ile padişah tarafından affedilerek İstanbul'a geri dönmüş ve bu sırada padişaha "kerem redifli kasidesini" sunmuştur⁵⁰. Bazı kaynaklarda⁵¹ İstanbul'a döndükten sonra Behiştî^{ye} adı belirtilmeyen bir sancağın beyliği verildiği kaydedilmekte ancak yazarın görebildiğimiz eserlerinde bu konuyla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Diğer taraftan Behiştî'nin tarih eserinde Çöke Yaylası'nda gerçekleştirilen elçi kabulü dolayısıyla kendisi hakkında verdiği malumat, onun saray görevlileri arasında II. Bayezid'in yakınında bulunanlardan birisi olduğu intibahı uyandırmaktadır. Yazar bu sırada padişahın yakınında bulunan bir hizmeti eda ettiğini, "fakîr ü hakîr ol zamânda

⁴⁵ Behiştî'nin İran'a gidiş sebebi, Sehî'de (*Heşt Behişt*, 243-244) "bir cüz'î nesne için Sultân-ı giti-sitân hazretlerine nazlanup kaçup"; Latîfî'de (*Tezkiretü's-şu'arâ*, 194) "beşeriyet muktezâsınca bir vaz'-ı nâ-şâyeste sâdir olup galebe-i bîm u bâkden bîm-nâk u havf-nâk olup çıkup vilâyet-i Acem'e gitmişidi"; Âşık Çelebi'de (*Meşâirü's-şuarâ*, I, 438) "terk-i diyâr idüp"; Kınalızâde'de (*Tezkiretü's-şu'arâ*, I, 225) "kendüsünden bir vaz'-ı menfûr berûz u zuhûr idicek Acem diyârına seyâhata gidüp" şeklinde muğlak ifadelerle belirtilmekte, hiçbirinde yazarın Osmanlı ülkesinden ayrılış sebebi hakkında açık bir bilgi verilmemektedir.

⁴⁶ Sehî Bey, *Heşt Behişt*, 244; Latîfî, *Tezkiretü's-şu'arâ*, 194; Âşık Çelebi, *Meşâirü's-şuarâ*, I, 438; Kınalızâde, *Tezkiretü's-şu'arâ*, I, 225.

⁴⁷ Kınalızâde, *Tezkiretü's-şu'arâ*, I, 224; Latîfî, *Tezkiretü's-şu'arâ*, 194.

⁴⁸ Ömer Okumuş, "Câmî Abdurrahman", *DİA*, VII, 95.

⁴⁹ Günay Kut, "Ali Şîr Nevâî", *DİA*, II, 450.

⁵⁰ Zehra Göre, "Kerem Kasidelerine Dair", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15. yıl, Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı, Erzurum 2009, 120; Sehî Bey (*Heşt Behişt*, 244), Hüseyin Baykara'nın aracılığıyla affedildiğini; Kınalızâde (*Tezkiretü's-şu'arâ*, I, 225); Latîfî (*Tezkiretü's-şu'arâ*, 194); Beyânî (*Tezkiretü's-şu'arâ*, 48) ise Ali Şîr Nevâî ve Molla Câmî'nin şefaathemeleriyle bağışlandığını belirtmektedirler.

⁵¹ Kınalızâde, *Tezkiretü's-şu'arâ*, I, 225; Beyânî, *Tezkiretü's-şu'arâ*, 48; *OM*'de de, (II, 96) Keban Beyliği hizmetine nail olduğu belirtilmiş ancak bunun için herhangi bir kaynak gösterilmemiştir.

hemân serîr-i gerdûn-naẓîrûñ sâyesinde makâm-ı hizmetde dururdum” sözleriyle belirtmektedir⁵². Aynı zamanda Sehî'nin⁵³ “*Sultân Bâyezîd huzûrunda hizmet-i kihterî ve mülâzemet-i mihterî iderdi*” demesi de şairin sultanın huzurunda saray mensupları arasında bir görevde bulunduğunu gösterir mahiyettedir. Latîfi⁵⁴, her ne kadar Behiştî'nin II. Bayezid dönemi divan kâtiplerinden olduğunu söylüyor ise de şu ana kadar yapılan çalışmalardan bunu destekleyecek herhangi bir bilgi elde edilememiştir. II. Bayezid'in yakınında bulunan yazarın edebiyatla meşguliyeti göz önünde bulundurulduğunda Latîfi'nin verdiği bu bilginin doğru olduğu düşünülebilir.

Behiştî, eserinde 897/1491 yılında yapılan Arnavutluk seferine katıldığını belirtmektedir. Bu esnada hangi görevde bulunduğu hakkında herhangi bir bilgi vermeyen yazar, bu sefer sonucunda herkesin ziyadesiyle ganimete gark olurken, sadece kendisinin eli boş kalması dolayısıyla, bu dünyada nasibinin her zaman gam ve yas olduğunu ifade ederek yakınmaktadır⁵⁵.

II. Bayezid döneminde saray görevlileri arasında bulunan Behiştî'nin nerede ve ne zaman öldüğü hakkında tezkirelerde bilgi mevcut değildir. Bu konuda Ménage⁵⁶ 1511, Babinger⁵⁷ 1520, yıllarını ifade etseler de bunun için kaynak göstermemişlerdir. Yazarımızın ölüm tarihi için hamseler kataloğunda verilen 1569 tarihinin ise doğruluk ihtimali yok gibidir⁵⁸. Yazarın ölüm tarihini tam olarak tespit edememekle birlikte, tarih eserinden, bu konuda bir takım çıkarımlar yapabilmekteyiz. Behiştî'nin tarihinin II. Bayezid dönemine ait kısmında, Atik Ali Paşa için kullandığı “*Veẓîr-i müşîr zîver-i tâc*

⁵² Metin, R 24b.

⁵³ Sehî Bey, *Heşt Behişt*, 243.

⁵⁴ Latîfi, *Tezkiretü 'ş-şu'arâ*, 194.

⁵⁵ *Her serbâzuñ bir serv-i nâzı var idi ki meşakkat-ı sefer ki ma'nide nâr-ı sakar dürr-i halîl-vâr zülfikârlarla gül-zâr oldı. Hakikatde her dilîr bir dilberüñ esîri olup, nefis-i emrde her emîr gilmânuñ birine gulâm olmışıdı. Nuḥûset-i tâli' ü devlet pestlügin görüñ ki ol leşkerde tehî dest hemân ben fakîr hakîr kaldum*

*Ṭâli'im bir haddedür kim şemsden nûr istemem
Ya döner şarka gider yahud bulutda gizlenür*

Mâ-hâzâ cüst ü cûda hayli zahmet ü meşakkat daḥı çekdüm. Ammâ çâre ne. İrâdet hazret-i Rabbü'l-izzetüñdür. Baña naşîb olan bu cihânda hemân her zamân yas u hırmândur ... (Metin, R 37b).

⁵⁶ Ménage, “Bihishti”, I, 1210.

⁵⁷ Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları*, 49.

⁵⁸ *İstanbul Kütüphaneleri Hamseler Kataloğu*, VI.

u serîr, pâk-‘akîdet hâlid-sîret merhûm mağfûr”⁵⁹ ifadesinden, onun eserini yazdığı sırada Ali Paşa’nın hayatta olmadığı anlaşılmaktadır. Ali Paşa, Şahkulu ile yaptığı mücadelede 1511 yılının Temmuz ayında Şahkulu’nun askerleri tarafından öldürülmüştür⁶⁰. Yazarın, eserin muhtelif yerlerinde II. Bayezid için söylediği “*halef-i hilâfet-âyin sulţân-ı selâţîn-i ehl-i yakîn sulţânımız Sulţân Bâyezîd Han-ı ‘âlî-şân ebbeda’llâhu te‘âlâ hilâfetehu ve ebbed salţanatehu hazretleri*”⁶¹; “*Sulţân-ı selâţîn-i zamân Sulţâ[n] Bâyezîd Han*”⁶²; “*halîfe-i zamân Sulţân Bâyezîd*”⁶³ ifadelerinden padişahın bu sırada hayatta olduğu anlaşılmaktadır. II. Bayezid 26 Mayıs 1512 yılında tahtı oğlu Selim’e bırakmış ve Dimetoka’ya gidişi esnasında yolda vefat etmiştir⁶⁴. Buradan, Behiştî’nin 1511-12 yıllarında, II. Bayezid’in hükümdarlığının son zamanlarında hâlâ hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda zikrettiğimiz *Heft Peyker* adlı mesnevisinde verdiği bilgiler ışığında, Behiştî’nin doğum tarihi 1467 kabul edildiği takdirde, onun bu sırada 44 yaşında olduğu söylenebilir. Bundan sonraki durumu hakkında görebildiğimiz kaynaklarda bilgi bulunmayan yazarın 1512’den sonra bir süre daha yaşamış olması muhtemeldir.

2. Eserleri

Behiştî’nin bugüne kadar tespit edilebilen eserleri, *Hamse*’si, *Dîvân*’ı , *Şerhleri* ve tez çalışmamızın konusu olan tarih eseridir.

2.1. Hamse

Yazar belki de şair kişiliğinin sonucu olarak araştırma konumuzu teşkil eden tarih eserinden ziyade *Hamse*’si ile tanınmaktadır. Nitekim şüara tezkirelerinde tarih eseri hakkında herhangi bir kayıt bulunmazken bu eserlerin büyük çoğunluğu *Hamse*’si hakkında bilgi vermektedir. Behiştî, *Hamse*’sini, Nizâmî’nin *Penc Genc* adlı *Hamse*’sinden ilham alarak yazmıştır⁶⁵. Her ne kadar Sehî Bey⁶⁶, Behiştî’nin *Hamse*’si

⁵⁹ Metin, R 54b.

⁶⁰ Mehmet İpşirli, “Atik Ali Paşa”, *DİA*, IV, 65; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1998, II, 231; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, İstanbul 1971, I, 420.

⁶¹ Metin, L₁ 186a.

⁶² Metin, L₁ 209b.

⁶³ Metin, R 29a.

⁶⁴ İ. Hakkı Uzunçarşılı, “Bayezid II”, *İA*, II, 396.

⁶⁵ Demirel, “Behiştî’nin Heft Peyker Mesnevisi”, 1; *OM*, II, 96.

için “*Hamse-i Nizâmî’yi bi’t-tamâm Türkîye tercüme itmişdür*” demişse de, bu bilgi çok fazla kabul görmemiştir⁶⁷. Ayrıca Behiştî Türk edebiyatında ilk defa *Hamse* tertip eden şair olarak bilinmektedir⁶⁸. Nitekim şair kendisi de,

*Didüm hele ben cevâb-ı hamse
Dimedi bu dilde daği kimse*⁶⁹

beytiyle Türkçe’de ilk *Hamse*’yi kendisinin yazdığını ileri sürmektedir. Behiştî’nin ilk Türkçe *Hamse*’yi yazmış olduğu genel olarak kabul edilmekle birlikte onu oluşturan mesneviler hakkında kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Latîfî’ye göre⁷⁰ Behiştî’nin *Hamse*’si, *Vâmık u Azrâ*, *Yûsuf u Züleyhâ*, *Hüsn ü Nigâr*, *Süheyl ü Nevbahâr*, *Leylâ vü Mecnûn* mesnevilerinden oluşmaktadır. Behiştî hakkındaki isabetli kayıtları ile dikkat çeken tarihçi Ménage⁷¹ *Hamse*’nin, *Leylâ vü Mecnûn*, *Mahzenü’l-esrâr*, *Mihr ü Müşteri*, *İskendernâme* ve *Heft Peyker* mesnevilerinden oluştuğunu belirterek en sağlıklı listeyi vermiştir. Behiştî’nin *Hamse*’sini meydana getiren mesnevilerin tamamı bugün itibariyle Ménage’in zikrettiği şekilde tespit edilmiştir. Bu eserlerden *Leylâ vü Mecnûn*’un tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde bulunmaktadır⁷². 912/1506 yılında yazılan eser yirmi iki bölümden meydana gelmektedir⁷³. Bu mesnevi üzerinde daha önce belirttiğimiz gibi Aygün tarafından doktora çalışması yapılmıştır. Behiştî’nin şu ana kadar tek nüshası tespit edilen diğer mesnevisi *Heft Peyker*’dir. 913/1507 yılında yazılan ve otuz bir bölümden oluşan nüsha Süleymaniye Kütüphanesi Mikrofilm nr. 2716’da bulunmaktadır. Bu nüsha üzerinde yine daha önce söylediğimiz gibi Demirel tarafından bir çalışma

⁶⁶ Sehî Bey, *Heşt Behişt*, 245.

⁶⁷ Aygün, *Behiştî’nin Leyla vü Mecnun Mesnevisi*, 34.

⁶⁸ Aygün, *Behiştî’nin Leyla vü Mecnun Mesnevisi*, 34; OM, II, 96; Demirel, “Behiştî’nin Heft Peyker Mesnevisi”, 1; Ménage, “Bihishti”, I, 1210; Behiştî ile Çâkerî’nin bu konuda karıştırılmış olabileceği ile ilgili olarak bk. yukarıda dipnot 23.

⁶⁹ Latîfî, *Tezkiretü’ş-şu’arâ*, 195; Âlî, *Künhü’l-ahbâr (Tezkire Kısmı)*, 153.

⁷⁰ Latîfî, *Tezkiretü’ş-şu’arâ*, 194-195; Beyânî (*Tezkiratü’ş-şu’arâ*, 47) ve Kınalızâde’de (*Tezkiretü’ş-şu’arâ*, I, 226) *Yûsuf u Züleyhâ*’sının olduğunu belirtmişler fakat diğer mesnevileri hakkında bir bilgi vermemişlerdir.

⁷¹ Ménage, “Bihishti”, I, 1210.

⁷² *Leylâ vü Mecnûn*, İstanbul Üniversitesi Ktp. Türkçe Yazmalar nr. 5591; *Vâmık u Azrâ*, Süleymaniye Ktp. Fatih nr. 4148’de kayıtlıdır. Bu *Vâmık u Azrâ* mesnevisinin Behiştî’ye ait olduğu ifade edilse de bunun araştırılması gerekir.

⁷³ Aksoy, “Behiştî Ahmed Sinan Çelebi”, *DİA*, VI, 145.

yapılmıştır. Demirel'e göre *Heft Peyker* mesnevisi, Behiştî'nin *Hamse*'sinin sonucusudur ve yazar bu eseri vermek istediği mesajlar için bir araç olarak kullanmıştır⁷⁴. Behiştî'nin son yapılan araştırmalarla ortaya çıkarılan diğer üç mesnevisinin isimleri, *Mihr ü Müşteri*, *İskendernâme*⁷⁵ ve *Mahzenü'l-esrar*'dır.

2. 2. Dîvân

Daha önce var olup olmadığı hususunda kesin bir bilgiye sahip olmadığımız Behiştî'nin *Dîvân*'ının bir nüshası son zamanlarda yapılan çalışmalarla tespit edilmiştir⁷⁶.

2. 3. Şerhler

Süleymaniye Kütüphanesi'nde yapmış olduğumuz çalışmalar sırasında katalog fişlerinde Behiştî Sinan Çelebi'ye ait olduğu belirtilen bir takım şerhlere de tesadüf ettik. *Şerhu'l-Manzumeti'l-Câmî Fi'l-Muamma* ve *Şerh-i Muamma-i Câmî* adıyla kayıtlı⁷⁷ eserlerin isminden Molla Câmî'nin muammasının şerhi olduğu anlaşılıyorsa da bunların yazarımıza aidiyeti konusunda kesin yargılara varabilmek için eserler üzerinde yapılacak ayrıntılı bir çalışmaya ihtiyaç vardır.

Bunlar dışında Behiştî'nin, Edirneli Nazmî ve Pervane Bey mecmualarında gazelleri bulunmaktadır⁷⁸.

2.4. Behiştî Târîhi / Tevârih-i Âl-i Osman

Çalışmamızın konusu olan Behiştî'nin tarih eseri hakkında tezkirelerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnız Âlî'de⁷⁹ “*manzûm u menşûr ba'zı resa'il dahî taşnîf kılmuşıdı*” ifadesi yer almaktadır ki burada Behiştî'nin tarihine işaret ettiği düşünülebilir.

⁷⁴ Demirel, “Behiştî'nin Heft Peyker Mesnevisi”, 1-2.

⁷⁵ Bunlardan *Mihr ü Müşteri* ve *İskendernâme* üzerinde Marmara Üniversitesi'nde doktora tezi çalışması yapılmaktadır.

⁷⁶ Behiştî'nin *Dîvân*'ının yurt dışındaki bir kütüphanede bulunan nüshasının bir fotokopisi Yaşar Aydemir tarafından temin edilmiştir ve üzerinde çalışılmaktadır.

⁷⁷ Behiştî Ahmed Sinan Çelebi, *Şerhü'l-Manzumeti'l-Câmî Fi'l-Muamma*, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi nr. 003431; Aynı yazar, *Serh-i Muamma-i Câmî*, Süleymaniye Ktp. Zühdü Bey nr. 000025.

⁷⁸ Ergun, *Türk Şairleri*, II, 798.

⁷⁹ Âlî, *Künhü'l-Ahbâr (Tezkire Kısmı)*, 153.

Behiştî Târihi'nin üzerinde çalıştığımız bölümlerinde eserin ismine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak onun elimize ulaşmayan baş kısmında böyle bir kaydın olması mümkündür. Diğer taraftan müellifimizin yaşadığı dönemde oluşturulmaya başlanan ve onun tarih eseri gibi Osmanlı devleti tarihini dünya tarihi içinde değil de ayrı bir konu olarak ele alan ve başlangıcından yazarların yaşadıkları döneme kadar olan olayları anlatan Osmanlı tarih eserleri *Tevârih-i Âl-i Osman* ya da yazarlarının adıyla isimlendirilirler. Biz de tezimizde eseri, araştırmacılar tarafından da daha çok yazarının ismi ile bilinmesinden dolayı *Behiştî Târihi* olarak isimlendirmeyi uygun bulduk.

Behiştî'nin söz konusu eseri her padişah dönemine bir bölüm olmak üzere sekiz bölümden oluşmaktadır. Eserin Osman Gazi, Orhan Gazi ve I. Murad dönemine ait kısımları elimize ulaşan nüshalarda bulunmamaktadır. Yazar, I. Bayezid kısmında söylediği

Çü kıldum şehinşâh-ı devre du'â

Kılayum bu cilde dahı ibtidâ

Kılup Yıldırım Han kitâbın tamâm

*İdem her gazâsında biñ ihtimâm*⁸⁰

beyitleriyle yeni bir cilde başlayacağını ifade etmektedir. Bu sözler eserin öncesinin olduğu fikrini uyandırdığı⁸¹ gibi, müellifin her padişah dönemini farklı bir bölümde kaleme aldığı düşüncesini de akla getirmektedir. Nitekim aşağıda da bahsedeceğimiz gibi elimizdeki kısımlarda, yazarımız her padişah dönemine uzun manzumelerle başlamış ve farklı bir bölümde anlatmıştır. Bilindiği gibi önemli Osmanlı tarihçilerinden İbn Kemal Defter, İdris-i Bitlisî Ketibe ismi altında her padişahı ayrı bir bölümde anlatan eserlerini meydana getirmişlerdir. Behiştî de eserinde aynı sistemi uygulamıştır. Yukarıda verdiğimiz beyitlerden yazarımızın ise bu bölümlere cilt ismi verdiği düşünülebilir. Ancak burada cilt kelimesinden günümüzdeki manasıyla ayrı ayrı ciltler anlaşılmalıdır. Burada müellifin ciltten kastettiği zannımızca her padişahı anlattığı

⁸⁰ Metin, L₁ 3b.

⁸¹ Nitekim Atsız, *Behiştî Târihi*'nin baş kısmına ait bir özeti tespit etmiştir. Atsız, "İstanbul Kütüphanelerinde Tanınmamış Osmanlı Tarihleri", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*'nin VI. cilt, 1-2. sayısından ayrı basım, Ankara 1957, 52.

bölümlerdir. Nitekim üzerinde çalıştığımız nüshalarda da bu bölümlerin hepsi bir cilt içerisinde.

Behiştî söz konusu tarih eserini belli bir düzen içerisinde meydana getirmiştir. Çalıştığımız metinde beş bölüme ayrılmış olan beş ayrı padişah dönemini anlatırken yazar uzun manzum girişler kullanmayı tercih etmiş ve bunları mesnevi nazım şekliyle oluşturmuştur. Üzerinde çalıştığımız L₁ nüshasında her bir bölüm temmet yazısı, boş bir sayfa veya çiçek resimleri ile birbirinden ayrılmıştır. Şair olmasının da etkisiyle Behiştî eserini edebî bir üslupla kaleme almıştır. Yazar özellikle padişahların tahta çıktığı kısımları, savaş sahnelerini, kalelerin ihtişamını, baharın gelişi ile ordunun sefere çıkışını Farsça ve Arapça sıfat gruplarıyla uzun uzadıya tasvir etmektedir. Aynı zamanda eserini Farsça, Arapça ve Türkçe beyitlerle süslemiş, ayet ve hadislerden iktibaslarla fikirlerini meşrulaştırmış, deyimlerle de anlatımını güçlendirmiştir. Bu bakımdan eser edebî ve filolojik açıdan da incelenmeye değer bir özellik taşımaktadır.

Behiştî, kitabının yazılış amacını tarih eserinde ve ondan önce de *Heft Peyker* adlı mesnevisinde dolaylı da olsa belirtmektedir. *Heft Peyker*'e göre yazar, *Hamse*'yi bitirdiğini, bundan sonra yalan yanlış yazılmış Osmanlı tarih eserlerine karşı, nazmı güzel, kıssası doğru bir Osmanlı tarihi yazacağını, ayrıca bunun Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinden bile daha üstün bir kitap olacağını ifade etmektedir⁸². Tarih eserinde ise yazar, bu eseri yazmadaki amacının, tarihi olayları hemen o anda olmuş gibi canlı bir ifadeyle anlatarak Osmanlı hanedanının şanını bütün dünyaya duyurmak ve kıyamete kadar hayır dua ile anılmalarını sağlamak olduğunu söylemektedir⁸³.

⁸² Demirel, "Behiştî'nin Heft Peyker Mesnevisi", 109-110.

*Urayım şevk ile Şeh-nâme'ye dest
Hasm ol kaldı idem anı da pest
Yazayum Târih-i 'Osmânî'yi ben
Kıssası râstdur nazm-i hasen
Anun efsâneleri oldı dürûg
Yok cürâ'ında dürügun da fûrûg*

⁸³ Metin, L₁ 2b:

*Çü tahrîş ü tahrîz idindüm murâd
Hemîn eylemiş gibi ol-dem cihâd
Bahâneyle âl-i 'Osmân'ı hem
Neler kıldılar eyleyelüm rakam
Yazam tâ ki 'âlemde destân ola
Bile anları her ki insân ola*

Elimizde olan kısımlarda Behiştî'nin tarihini II. Bayezid'in teşviki ile yazdığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat eserde bulunan ve II. Bayezid için zikredilen,

Şehinşâh-ı âfâk Şeh Bâyezîd
*Ola devleti ömri yâ Rab mezîd*⁸⁴

beyti eserin bu padişaha sunulmak için yazılmış olabileceğini akla getirmektedir. Diğer taraftan yazarın tarihini yazarken Hadım Ali Paşa'dan destek gördüğü de düşünülebilir. Zira yazarın Ali Paşa ile yakınlığı gerek onun sohbetlerinde bulunurken söylediği rivayetleri aktarmasından gerekse onun ölümünün üzüntüsüyle yazdığı,

Cinân gül-zârına 'azm eyledi ol
Dirâgâ kaldı dilde derd-i hasret

beytinden anlaşılmaktadır⁸⁵.

Yazarın söz konusu tarih eserini ne zaman meydana getirdiği hakkında somut bir bilgiye sahip değiliz⁸⁶. Bununla birlikte onun *Heft Peyker* ve tarihinde verdiği bilgilerden bu tarihi yaklaşık olarak tespit etmemiz mümkündür. Behiştî, 1507 yılında kaleme aldığı *Heft Peyker* adlı mesnevisinde, bundan sonra bir Osmanlı tarihi yazacağını ifade etmektedir⁸⁷. Bu durumda yazarın eserini en erken 1507'de veya hemen sonrasında yazmaya başlamış olduğu söylenebilir. Eserin bitiriliş tarihine gelince, çalışmamızın Behiştî'nin hayatı bölümünde yazarın eserini yazdığı sırada Ali Paşa'nın ölmüş, II. Bayezid'in ise hâlâ hayatta olduğunu metinden alıntılar yaparak belirtmiştik, ilk olarak, Ali Paşa Temmuz 1511 yılında şehit edildiğine göre yazar eserini Temmuz 1511'den sonra tamamlamıştır. İkinci olarak, II. Bayezid 26 Mayıs 1512 yılında vefat etmiştir. Buradan da en geç Mayıs 1512'den önce *Behiştî Târîhi*'nin

Ne sulţânlar imiş bile her 'azîz
Du'â olına tâ gehî rüstañîz

⁸⁴ Metin, L₁ 3a.

⁸⁵ Metin, R 56b.

⁸⁶ Ménage, (V.L. Ménage, *Neshrî's History Of The Ottomans, The Sources and Development Of The Text*, London 1964, 50 dipnot 2) eserin 917 yılında tamamlandığını belirtir. Fakat bu konuda bir kaynak belirtmez. Bununla birlikte Ménage'in bizim eser üzerinde yaptığımız çıkarımlar gibi bir yorumla dayanarak bu sonuca varmış olduğu düşünülebilir.

⁸⁷ Bk. yukarıda dipnot 81.

bitirilmiş olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, yazarın eserini 1507 ve 1511/1512 yılları arasında yazdığını kabul etmek mümkündür.

2.2.1. Nüshaları

Behiştî Târihi'nin bugüne kadar tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

2.2.1.1. Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi nr. 2410 (E nüshası)

Varlığını Atsız'ın çalışmalarından öğrendiğimiz bu nüsha *Behiştî Târihi*'nin baş tarafına ait bir sayfalık özettir. Söz konusu özet Molla Lârî tercümesine ait mecmuanın içerisinde yer almaktadır. Bu nüsha üzerinde biri Arap diğeri yeni rakamlara göre olmak üzere iki defa numaralandırma yapılmıştır. Zikredilen bir sayfalık özetin sayfa numarası Arap rakamlarına göre 283b'ye isabet etmektedir. Atsız çalışmasında bu sayfa numarasını vermiştir. Fakat bahsedilen mecmuanın bölünerek yeniden yapılandırılması sonucunda değıştiğini tahmin ettiğimiz yeni verilen rakamlara göre bu sayfa numarası 153b olmuştur. Bu çalışmada yeni verilen bu numara göz önünde bulundurulmuştur.

Bu bir sayfalık nüshada Atsız'ın gözünden kaçtığını tahmin ettiğimiz bir husus dikkat çekmektedir. Bu, Atsız'ın bahsettiğı bir sayfalık özetin altındaki sayfada bulunan Hz. Âdem Peygamber'den Sultan II. Mahmud'a kadarki padişahların isimlerini içeren listenin kenarına “*üzerlerinde tashîh ve nesh Behiştî Târihi'nden nakl olundu*” şeklinde düşülen nottur. Sayfada ana metinde bulunan Osmanlı padişahları silsilesinin yer aldığı soy ağacı metnin satırlarının alt ve üstüne bir takım eklemelerde bulunulmuştur. Yukarıda belirttiğimiz “*üzerlerinde düzeltme ve çıkarma Behiştî Târihi'nden nakl olundu*” notundan, listede yer alan ana metindeki isimlerin altına ve üstüne yazılan bu isimlerin tez konumuzu oluşturan Behiştî'nin tarihinden alıntığı anlaşılmaktadır. Bahsedilen soy ağacında çok sayıda ekleme çıkarmaların yapılması, ayrıca sonradan Sultan Ahmed, Sultan İbrahim, Sultan Abdülhamid, Sultan Abülmecid'e ait şecere listelerinin de buraya eklenmesi isimlerin birbirine karışmasına sebep olmuştur. Her ne kadar isimler birbirine girmiş halde olsa da bu nüsha çalışma konumuzu teşkil eden eserin baş kısmında, İdris-i Bitlisî ve Neşri'de bulunan Osmanlı soyuna ilişkin listenin bulunduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca yukarıda zikredilen notun altında 1261/1845 tarihinin verilmesi, bu notların düşüldüğü tarihlerde *Behiştî Târihi*'nin baş tarafını da kapsayan belki de tam nüshasının var olduğı ihtimalini akla getirmektedir.

Listeyi oluşturan yazarın ifadesi ile Behiştî'den alındığı kesin olan, ana metindeki isimlerin altına ve üstüne eklenen isimler esas alınarak Behiştî'nin eserine ait olduğunu tahmin ettiğimiz silsilename Ertuğrul Gazi'yle ilgili bir sayfalık özetle birlikte transkripsiyonlu metnin başında verilmiştir.

2.2.1.2. British Library Add. 7869 (L₁ nüshası)⁸⁸

Katalog bilgilerine göre, toplam 210 yapaktır ve her yapakta, her padişah döneminin başında yer alan manzum bölümün ilk sayfası hariç⁸⁹ 15 satır bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 16. yüzyılda istinsah edildiği tahmin edilmektedir. Müstensih belli değildir. Nestalik yazı ile tek müstensih tarafından kaleme alınmıştır⁹⁰. Yazısı açık ve okunaklıdır. Fakat müstensihin bazı kelimeleri farklı imlayla yazmakta ısrar etmesi dikkat çekmektedir. Mesela nijâd kelimesi metinde her zaman necât şeklinde yazılmıştır. Yine ma'a-hâzâ kelimesi de mâ-hâzâ imlası ile yazılmıştır. Nüshada “oğul” kelimesi de bazen “oğlı” bazen de “oğlu” imlası ile yazılmıştır.

Başı: *Hudâ yâ hakikatde sulţân tapanî*

Ki nâfîz neye kılsa fermân tapanî ...

Sonu: ... Andan Keklik Muştafâ nâm bir kapucı Amâsiyye'ye varup

Her padişah dönemi, bir bölüm olarak değerlendirildiğinde eser dört kısımdan meydana gelmektedir. Bu bölümler arasında genellikle bir sayfa boş bırakılmıştır⁹¹. Her padişah dönemine ilişkin manzum bölümün ilk sayfası diğer yapraklardan farklı olarak sayfanın biraz aşağısından başlamakta ve 14 satırdan oluşmaktadır.

⁸⁸ Bu nüshadan, çalışmamızda British Library'den temin edilen mikrofilm CD'ye aktarmak suretiyle faydalandık. Eserin aslı görülemediği ve mikrofilm siyah beyaz olduğu için nüshanın tanıtımı Rieu kataloğunda verilen bilgilere göre yapılmıştır.

⁸⁹ Bu sayfalar yaprağın biraz aşağısından başlamakta ve 14 satırdan oluşmaktadır.

⁹⁰ Charles Rieu, *Catalogue Of The Turkish Manuscript In The British Museum*, London 1888, 44.

⁹¹ Yıldırım Bayezid döneminin bitiminde temmet notu konulmuş ve kardeşler arası taht mücadelesine başlamadan önce bir sayfa boş bırakılmıştır. Çelebi Mehmed dönemi ile II. Murad dönemi arasında çiçek resimleriyle süslenmiş bir sayfa bulunmaktadır. II. Murad ile II. Mehmed arasında boş sayfa bırakılmamış, sadece manzum kısma sayfanın biraz aşağısından başlamak suretiyle iki bölüm birbirinden ayrılmıştır.

Bu nüshanın başı ve sonu eksik olmasına rağmen *Behiştî Târihi*'nin tespit edilebilen ve elimize ulaşan tek nüshası olması bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

2.2.1.3. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan nr. 1270 (R nüshası)

Âharlı kâğıt, eni 225 mm ve boyu 145 mm olup, toplam 61 varaktır. Her sayfada tâlikle yazılmış 17 satır bulunmaktadır. 16. asırda kopya edilmiştir. Müstensihi belli değildir. Miklepli kahverengi deri cilt içerisinde⁹². Okunaklı bir yazı ile yazılmıştır. Noktalı harflerin noktalarının konulmasının ihmal edilmesi haricinde imlası genel olarak düzgündür.

Baş: *Sipâs ü sitâyiş añadur sezâ*

Ki zâtı vücûdın ide iktizâ

Sonu: ... ve bu kazıyyeler sene 907 vâkı' oldu. *Vallâhü a'lemü bi's-şavâb.* Temmeti'l-kitâb

Kitabın ilk sayfasında "*Merhûm Kâtip Çelebi'nin nüshalarındandır*" yazmaktaysa da *Keşfü'z-zünûn'da* bu eserden bahsedilmemesi bu kaydın doğruluğunu şüpheli kılmaktadır. Yine bu kaydın bulunduğu sayfada kitabın değişik zamanlardaki sahipleri tarafından yazıldığı tahmin edilen üç not daha bulunmaktadır.

Bu notlardan sayfanın sağ üst köşesinde yer alanında "*Sultân Bâyezîd Han Gâzî, Sultân Cem ile mâbeynlerinde olan vâkı'a-i 'azîm ve gayridir ki zikr olunur*" ifadesi yer almaktadır. Ondan daha eski bir kayıt olduğunu düşündüğümüz sol üst köşedeki notta ise "*Kitâb-ı Vak'anâme-i Sultân Bâyezîd Han yahud Cem*" ifadesi bulunmaktadır. Sol alt köşede ise "*Târih-i Sultân Cem be-hatt-ı talîk, satır 15*" yazılmaktadır.

Nüshanın ilk sayfasında bulunan yukarıda belirttiğimiz bu kayıtlar, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Kataloğu'nda "*Vekâyi-nâme-i Behiştî veya Târihi Sultân Cem*" şeklinde isimlendirilmesi ve Babinger'in bunu *Behiştî Târihi*'nden farklı bir eser gibi değerlendirmesi⁹³, söz konusu nüshanın II. Bayezid ve Cem Mücadelesi'ni anlatan

⁹² Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961, I, 236.

⁹³ Babinger (*Osmanlı Tarih Yazarları*, 49) bu kısmın Behiştî Sinan Çelebi haricinde Behiştî Ahmed adında farklı bir kişi tarafından, Cem ile Sultan Bayezid'in mücadelesi üzerine yazılmış bir tarihçe olduğunu bildirmiştir. Fakat bu bilgi ne kitabın yazarı ne de içeriği açısından doğru olmadığı gibi burada Babinger'in Behiştî Ahmed ile Sinan Çelebi'den kimleri kastettiği de tam olarak anlaşılamamaktadır.

müstakil bir kitap olduğu düşüncesinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Fakat gerçekte bu eser II. Bayezid'in 1502 yılına kadar olan siyasi faaliyetlerini içermektedir ve *Behiştî Târihi*'nin 8. bölümüdür. Behiştî bundan önceki dört padişah dönemine (Yıldırım Bayezid, I. Mehmed, II. Murad ve II. Mehmed) ait bölümlerde olduğu gibi II. Bayezid devrine ait olan bu kısma da uzun manzum bir bölümle giriş yapmıştır. Ayrıca biraz sonra tanıtacağımız meçhul bir yazar tarafından 17. yüzyılda oluşturulduğu tahmin edilen L₂ nüshasında/eserinde ve Uzunçarşılı'nın Osmanlı Tarihi'ni yazarken kullandığı *Behiştî Târihi* nüshasında II. Bayezid'e ait olan bu bölüm *Behiştî Târihi*'nin devamı olarak yer almaktadır. Bu durumlar da bu kısmın Behiştî'nin söz konusu tarihinin 8. bölümü olduğunu gösterir niteliktedir.

Tanıtımını yaptığımız R nüshasında muhtemelen eserin yazımı tamamlanmadığı ya da daha sonra farklı renk mürekkeple yazılmak düşüncesiyle tarihlerin, Arapça ayet ve hadis iktibaslarının yerleri boş bırakılmıştır. Bu eksikliklerin büyük çoğunluğu Add. 24.955 nolu nüshadan tamamlanmıştır. Nüshanın 23b ve 28a arasındaki varakların kenarlarında daha sonra farklı biri tarafından yazıldığı tahmin edilen, Âdem Peygamber'den Abbasilere kadar Mısır'da hüküm sürmüş hanedanların nesep silsileleri yer almaktadır.

2.2.1.4. British Library Add. 24.955 (L₂ nüshası)⁹⁴

Öncelikle belirtmeliyiz ki bu nüsha tam olarak *Behiştî Târihi*'ne ait bir nüsha olmayıp, büyük oranda ondan alıntılar içermektedir.

Toplam 304 varak olup, satır sayısı 17 ile 21 arasında değişmektedir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 17. yüzyılda istinsah edildiği tahmin edilmektedir. Müstensihî ve yazarı belli değildir. Nesih yazı ile yazılmıştır⁹⁵. Yazısı okunaklı olmakla birlikte imlasının bozuk olduğu görülmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz L₁ nüshasında bulunan nijâd, ma'a-hâzâ kelimelerinin yanlış yazılışlarının bu nüshada da bulunması ikisinin benzer bir nüshaya dayandığını akla getirmekle birlikte bunlar haricinde bu nüshada aynı kelimelerin farklı imlalarla yazılması müstensihinin oldukça dikkatsiz olduğunu düşündürmektedir. Nüshanın üzerinde biri Arap rakamları ve diğeri yeni rakamlarla olmak üzere iki defa numaralandırma yapılmıştır. Yer yer sayfaların

⁹⁴ Çalışmada bu nüshadan British Librariy'den siyah beyaz CD'si temin edilmek suretiyle faydalanılmıştır.

⁹⁵ Rieu, *Catalouge Of The Turkish Manuscrit*, 47.

kenarlarında *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*’lardan, Hoca Sadeddin’den ve Rûhî’den alınmış notlar bulunmaktadır.

Başı: Hamd ü sipâs ol müessise-i esâs-ı seb‘a tabaka ve senâ-yı bî-kıyâs ...

Sonu:... bend-i kemend olduğu hâtıra geldükçe merrât kalbim pezîrân-ı gubâr-ı hüzn ü inkisâr olur, *rahmetü’llâhi ‘aleyhi ve ‘ale’l-evlâdihi*.

Nüsha iki kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısım 1b-250b yapraklarını kapsamakta ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan 907/1501-02 yılına kadar olan olayları içermektedir. İkinci kısmı ise 251a-304b yapraklarından meydana gelmekte ve II. Bayezid, I. Selim ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerinden bölümler içermektedir. Mevcut bilgiler ışığında nüshanın bu kısmının *Behiştî Târihi* ile herhangi bir ilgisinin olmadığı düşünülmektedir. Bu sebeple burada inceleme konumuz olan *Behiştî Târihi*’yle birebir ilgisi olan birinci kısım üzerinde durulacaktır.

Söz konusu nüshanın başında, eserin asıl metin kısmını oluşturan yazarından başka biri tarafından eklendiğini düşündüğümüz isimler, kronoloji ve sayfa numaralarına göre özensiz bir şekilde yapılmış tek sayfalık fihrist bulunmaktadır. Nüshanın bu fihristten sonra gelen ilk sayfasında, yine bunu ekleyen meçhul kişi tarafından yazıldığı tahmin edilen “*Hamd ü sipâs ol müessise-i esâs-ı seb‘a tabaka ve senâ-yı bî-kıyâs ...*” şeklinde Ayasofya’nın yapımı ve tarihiyle ilgili uzun bir başlık bulunmaktadır. Fakat Rieu’nun da belirttiği gibi eserin asıl başlığının bu olmaması sonrasında gelen “*Menâkıb-ı ‘ahd-i Osman Gâzî*” olması daha makul gözükmektedir. Çünkü eserin devamında Ayasofya binasıyla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamakta, Osmanlı Devleti’nin kuruluşuna geçilmektedir.

Bu nüsha Behiştî’nin tarih eserinin müstakil bir nüshasından ziyade farklı kaynaklara başvurularak meydana getirilmiş derleme bir eser özelliği göstermektedir. Nitekim yaptığımız incelemelerde, nüshanın yazarının Behiştî dışında Osmanlı tarihine ait diğer kaynaklardan da yararlandığını gördük. Yaptığımız karşılaştırmada, söz konusu L₂ nüshasının müellifinin, yazarımız haricinde başta *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*’lar olmak üzere Muhyiddin Cemâlî ve Hoca Sadeddin’den de faydalandığını tespit ettik. Adını bilmediğimiz L₂ yazarının diğer kaynaklarla ilgisini ortaya çıkarması ve bunlardan ne şekilde faydalandığını göstermesi açısından aşağıda bu nüsha/eserle diğer eserlerin farklı bölümlerinden alınmış karşılaştırmalı örnekler verilmiştir.

1- Anonim Tevârih-i Âl-i Osman

Çalışmamızda L₂ kısaltması ile gösterdiğimiz nüshanın meçhul yazarının, *Behiştî Târihi*'nden sonra ikinci derecede kullandığı kaynağının *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman* 'lar olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim yazarın, Osman Gazi, Orhan Gazi ve I. Murad'a ait bölümleri yazarken büyük oranda anonim tevârihlerden faydalandığı anlaşılmaktadır⁹⁶. Bu görüşü destekleyen ve iki eserin birbiriyle ilişkisini gösteren farklı bölümlerden alınmış bir takım örnekler aşağıda sıralanmıştır. Bu örneklerde de görüldüğü gibi yazar, anonim tevârihlerde yer alan bilgileri yalnızca bazı ifade farklılıkları ve bazı kelime eksiklikleriyle neredeyse aynen nakletmiştir.

a) Taz Ali Hisarı'nın isminin verilmesi

Vardılar Yeñişehr'den yaña olan tağ
df[î]vârında bir havâle kal'a yaptılar. Ol
kal'anun içinde âdemler kodılar. Ol
zamânda Taz 'Ali dirlerdi, bir dilâver
var idi. Gâyet bahâdır pehlûvân idi.
Aña kırk kişi koşup ol hisâra koyup
İznik'e havâle kodılar. Şimdiki hâlde ol
hisârcuğa Taz 'Ali Hisârı dirler. Ve
hem üstin yanında bir yüksek kaya
vardur. Anuñ dibinde bir sovk biñar
dağı vardur, ol biñara dağı Taz 'Ali
Biñarı dirler... (Giese Anonimi, 8).

Vardılar kim Yeni-şehr'den yaña olan
tağ dibinde bir havâle kal'a yaptılar.
Ve ol yapdukları kal'anuñ içine âdem
koydılar. Ol zamânda gâzîlerden Taz
'Ali dirler idi. Bir çeri dilâver pehlivân
var idi. Aña kırk bahâdır kimesne
koşup, ol yapduğuları hisâra koyup,
çin(?) İznik'e havâle koydılar. Şimdi ol
hisâra Taz 'Ali Hisârı dirler. Ve hem
üsti yanında bir yüksek kaya vardır.
Anuñ dibinde bir şovuk pıñar vardır.
Adına Taz 'Ali Pıñarı dirler. (Behiştî
Târihi, L₂ 5a-b).

b) Kadıların cezalandırılması

“İy 'Ali! bu kādılar okumış mıdır? 'Ali
Paşa eydür: “Yâ Sultânum! Okumıyan

“Ey 'Ali! bu kādılar okumış mıdır?”
'Ali Paşa eydür: “Sultânum! okumayan

⁹⁶ *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, (*Die Altosmanischen Anonymen Chroniken*), nşr. Friedrich Giese, Breslau 1922.

kādı mı olur?” didi. Pâdişâh eydür: “Çün okumışlardur, ya niçün böyle iderler?” didi. ‘Ali Paşa eydür: “Sultânım bu kâdılarıñ cihetleri yokdur, anuñçün böyle iderler” didi. Pes Yıldırım Han eyitdi: “Ya bu kâdıları nice idelüm?” didi. ‘Ali Paşa eydür: “İmdi sultânım! Bunlara döşelik gerekdür” didi. Pâdişâh eydür: “İmdi bulara bir düşelik bul” didi ... (Giese Anonimi, 33).

kādı mı olur?” Pâdişâh eydür: Çün okumışlardır ya niçün okudukların tutmazlar. ‘Ali Paşa eydür: “Pâdişâhum bu kâdılarıñ cihetleri yokdur. Anuñçün böyle iderler”. Pâdişâh eydür: “Bu kâdıları nice idelüm?” ‘Ali Paşa eydür: “Sultânım! bunlara düşelek gerekdür.” Pâdişâh eydür: “İmdi bunlara bir düşelek buluñ” ... (Behiştî Târihi, L₂ 26b).

c) İstanbul’daki deprem ve Bursa’da meydana gelen yangınlar

Def’a gine Edrene’de receb ayınuñ evvel gicesinde pençsenbih gicesi İshâk Paşa mahallesinde olan evlere od düşüp yanup nice ziyânlar oldı. Gine receb ayınun yığirmi dörd güninde temmuz ayınun dördinde cum’a güninde şehr-i Edrene’de sâ’ika belürüp, yedi yirde yıldırım urdı (Giese Anonimi, 120-121).

Def’a yine Edrene’de receb ayınuñ evvel pençsenbih gicesi İshâk Paşa mahallesinde olan evlere od düşüp, yandı. Niçe ziyânlar olup, receb ayınuñ yığirmi dördinde nevrûz dördinde cum’a güninde şehr-i Edrene’de sâ’ika belürüp, yedi yirde yıldırım urup ... (Behiştî Târihi, L₂ 230a).

d) II. Bayezid’in İskender Bey’i Dulkadiroğlu üzerine göndermesi

Hicretüñ sekiz yüz toksan dördinde safer ayınuñ on üçüncü gününde pençsenbih gününde kuşluk vaktinde şehr-i İstanbul içinde bir ‘azım zelzele vâkı’ oldı. Niçe minâreler yıkılup,

Hicretüñ sene 894’de safer ayınuñ on üçüncü günü pençsenbih günü kuşluk vaktinde şehr-i Kostantiniyye içinde bir ‘azım zelzele vâkı’ oldı. Nice minâreler yıkulup, harâb oldı. Rebî’ü’l-evvelüñ

harâb oldu. Rebî'ü'l-evvelüñ evvelinde Burusa şehrinde od düşüp, yigirmi beş mahalle yanup harâb oldu. Ve Sultân Bâyezîd yine 'asker cem' idüp, Mihal oğlu İskender Beg'i akıncıyla ve Anadolu çerisiyle Zü'l-kadir-oğlu 'Alâüddevele üzerine gönderdi. Varup bizüm çerimüz gâfil iken 'Alâüddevele gelüp ceng eyledi. İki taraftan hayli âdem helâk oldu. İskender Beg'ün iki oğlu düşdi ve kendü bir oğluyla giriftâr olup Mısr sultânına görderdi (Giese Anonimi, 121-122).

evvelünde Bursa şehrinde od düşdi. Eger yigirmi beş mahalle harâb oldu. Ve Sultân Bâyezîd yine 'asker cem' idüp, Mihal oğlu İskender Beg'i akıncıyla ve Anadolu çerisiyle Zü'l-kadir-oğlu 'Alâüddevele üzerine gönderdi. Vardı, bizüm çerimüz gâfil iken 'Alâüddevele gelüp, ceng eyledi. iki taraftan hayli âdem helâk oldu. İskender Beg'ün iki oğlu düşdi ve kendüyle bir oğlu giriftâr oldu. Mısr sultânına görderdi (Behiştî Târihi, L₂ 229b).

2- Muhyiddin Cemâlî, *Tevârih-i Âl-i Osman*

L₂ nüshasının yazarının, Ayasofya'nın yapımı ve tarihi ile ilgili bölümü yazarken Muhyiddin Cemâlî'nin *Tevârih-i Âl-i Osman*'ından faydalandığını anlamaktayız⁹⁷. Aşağıda verilen örneklerde de görüldüğü gibi yazar, Cemâlî'nin zikredilen eserinde yer alan malumatları çok az ifade ve bilgi farkları ile eserine dâhil etmiştir.

a) Süleyman Peygamber'in Angür ile savaşıması

Şöyle rivâyet iderler kim: Hâk te'âlâ celle ve alâ Süleymân Peygambere peygamberlük viridi. Şöyle kim dükeli inse ve cine hükm idüp, ve âlemin melikleri ana musahhar olmuşlardı. Ve dünya yüzünde hiç yer kalmadı kim

Râvî şöyle rivâyet iderler kim: Süleymân Peygambere peygamberlük virildi. Dükeli cine ve inse hükm idüp, 'âlemün melikleri ve begleri hep aña musahhar olmuşdı. Ve dünyada hiçbir yir kalmadı ki Süleymân Nebî hükm

⁹⁷ Muhyiddin Cemâlî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, haz. Hasan Hüseyin Adaloğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1990.

Süleymân Peygarber hükme etmedi.
Meger kim mağribde Frengistânda olan
nevâhisinde bir ceziyre var idi. Bir
pâdişâh hükme iderdi. Angür dirlerdi.
Ulu pâdişâh idi. Mağribde Frengistânda
olan vilâyetlerde andan ulu pâdişâh
yoğdı. Yüz bin ere güci yeterdi. Hiç
kimseye baş egdirmezdi. ... Bir gün
Süleymân Peygambere dediler kim
filan ceziyrede olan pâdişâh sana muti'
değil dediler. Hemân Hazreti Süleymân
aleyhis-selâm divleri ve perileri cini ve
insi cem' idüp ol ceziyreye vardı.
Angür din-i lâin dahı karşulayup azîm
ceng eyledi. ... (Muhyiddin Cemâlî,
Tevârih-i Âl-i Osman, 76).

b) Şeddad'ın kılıcının II. Bayezid'e ulaşması

Ol kılıcun târihi Şeddâd'dan tâ ki
Sultân Bâyezîd'a gelince dört bin
doksan bir yıl geçmiştir. Sultân
Bâyezîd çün târihi gördi. Bârî te'âlâya
çok çok şükürler eyledi dedi kim:
'Elhamdülillâh Merhûm babam şehr-i
Kostantiniyye'i feth itdi ise baña dahı
Şeddâd'un kılıcı Üngürüs vilâyetinden
geldi. Ümiddir ki ol kılıç sebebiyle
Allah'u te'âlâ tarafından nasib ola ve
yahud oğlanlarum Üngürüs vilâyetün

itmedi. Meger kim mağribde Frengistan
tahtında bir cezîre var idi. Ol cezîrenün
bir pâdişâhı var idi. 'Angür Freng
dirlerdi. Ulu pâdişâh idi. Ol vilâyetlerde
andan ulu pâdişâh yoğdı. Yüz biñ
leşkere güci yiterdi. Hiç kimseye baş
egmezdi ... Bir gün Süleymân nebî
hazretine eyitdiler kim filân cezîrede
olan pâdişâh saña muti' olmaz. Hemân
Süleymân nebî divlere ve perilere ve
inse ve cine emr idüp, ol cezîreye
gönderdi. Angür-ı la'in dahı karşulayup
'azîm ceng eyledi. ... (*Behiştî Târihi*,
L₂ 113a-113b).

Ol kılıcuñ târihini Şeddâd'dan tâ Sultân
Bâyezîd'e gelince 4591 yıl geçmiştir.
Sultân Bâyezîd çün târihini gördi. Bârî-
i te'âlâya çok şükürler itdi. Dir kim:
Elhamdü'llillâh babam merhûm şehr-i
Kostantiniyye'yi feth itdiyse baña dahı
Şeddâd'ın kılıcı geldi. Ungurus
vilâyetinden. Ümizdir ki ol kılıç
sebebiyle inşâ'llâhür'r-aḥmen Hakk
te'âlâ tarafından nasîb ola. Veya
oğlanlarum Ungurus vilâyetin feth ide.

feth ide ... Şimdi ol kılıç Sultân Bâyezîd'in hazinesindedür. Bu bu târihün yılında sekiz yüz doksan birincide oldı. Bu araya münâsib olduğıcün bu hikâyet bu arada zikr olunmışdur. Vâkı' oldukdan sonra gerek öndin gerek sonra 'ayb degildür ... (Muhyiddin Cemâlî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, 89).

Şimdi ol kılıç Sultân Bâyezîd hazînesindedür. Târîhuñ bu yılında sene 891 vâkı' oldı. Bu araya münâsib olduğıcün hikâyet bu arada zikr olındı. Vâkı' oldıktan soñra gerek evvel gerek soñra 'ayb degüldür ... (*Behiştî Târihi*, L₂ 121a).

L₂ nüshasında/eserinde, Cemâlî'nin tarihinden nakl edildiği tahmin edilen Ayasofya'nın yapımına ilişkin bölümden sonra İslam tarihi bölümü bulunmaktadır. Bu kısım, Muhyiddin Cemâlî ve Oruç Beğ'de yer alan İslam tarihi bölümlerine göre oldukça ayrıntılı bilgiler içermektedir. L₂ yazarı, İslam tarihi bölümünü kaleme alırken Hz. Ömer devrinden itibaren Cemâlî'den ayrılmaktadır. Müverrih bu kısımda Gıfarî'ninin *Nigaristan* adlı eserini kaynak olarak zikretmektedir⁹⁸. Eserin bu bölümünde, Hazreti Ömer'den sonra halife olan Hazreti Osman ve Hazreti Ali dönemleri ve sonrasında İslam âleminde meydana gelen karışıklıklar, Kerbela olayı, Abbasiler ve Emeviler dönemi ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.

c. Hoca Sadeddin, *Tâcü't-tevârih*

Yazar, Hoca Sadeddin'in Osmanlı sülalesinin Cengiz fitnesinden kaçarak Ermeniyye ve Ahlat'a yerleşmeleri ile ilgili bilgilerini, ifadelerin yerlerini değiştirerek bir takım kelime farklılıkları ile eserine nakletmiştir. Yazarın burada Hoca Sadeddin'in Neşrî'ye yaptığı atfı da aynen eserine aldığı görülmektedir.

Âl-i Selçuk Mâverâünnehr'den İran-zemîne intikâl itdüklerinde bileler nice olan kabâyil-i Türk'den silsile-i

Tûrân-zemîn Mâverâünnehr'den olup, cedd-i a'lâları Kayı Han kabâil-i Türk'den bir fırka ile İran-zemîne

⁹⁸ Behiştî, L₂ 173a.

‘Oşmâniyenüñ cedd-i a‘lâsı olan Kayı Han kabilesi ki hudûd-ı ... dan Mahan şehrinde mütemekkin ideler. Cengîz-i fitne-engîz zuhûrundan hudûd-ı Ermeniyye ve Ahlat’a intikâl idüp, ... târîh-ı Neşrî’de dimişdür ki kabîle-i mezbûre nevâhi-i Ahlat’da yüz yetmiş yıl temekkün itdükden sonra sene sitte ‘aşer ve sitte miede ‘asker-i Cengiz ol nevâhîye musallat olup, Süleymân Şâh bin Kaya Alp ... (Tâcü’t-tevârih, I, 13-14).

intikâl ve hudûd-ı ... dan Mahan nâm şehride hatt-ı ricâl idüp, ol iklimde zuhûr iden ihtilâl-i ‘azîm sebebiyle andan dahı Ermeniyye ve Ahlat’a irtihâl itdiler. Mevlânâ Neşrî muhtârî üzre yüz yetmiş seneye karîb ol diyâr muhidd-ı rical karâr oldukdan sonra ‘âm-ı sitte ve ‘aşer ve sitte mie hilâlinde kişver-i mezbûrda zuhûr iden ‘avâil-i şerr u şûr Cengiz-i fitne-engîz ilcâsıyla evlâd-ı emced-i kayı handan Süleymân Şâh ... (Behiştî Târîhi, L₂ b).

Bunlar haricinde söz konusu L₂ nüshasında/eserinde, genellikle 17. yüzyıldan sonraki eserlerde görülmeye başlanan bir nevi silsilename ve vefayatname tarzında bölümler bulunmaktadır. Buna göre, her padişaha tahsis edilen bölümlerin sonunda onların doğum, ölüm tarihleri ve hayır eserleri; aynı padişahın ileri gelen devlet adamları ve ulemasının ölüm tarihleri, *tertîb-i evlâd-ı kirâm* ... diye başlayarak padişahın oğullarının doğum ve ölüm tarihleri yer almaktadır. Behiştî’nin hamisi ve eserini sunmayı düşündüğü II. Bayezid’in ölüm tarihinin II. Mehmed’e ait bölümde verilmesi bu kısımların yazarımızdan alınmadığına açık bir delildir. Zira eserde, II. Bayezid’in ölüm tarihini içeren bu bölümden bir önceki paragrafta aynı padişah için Behiştî’den alındığını bildiğimiz “*sulâtân-i selâtin-i zamân*” ifadesi bulunmaktadır. Bu durum, eserin kendi içerisindeki tutarsızlığını da gösterir mahiyettedir.

Daha önce ifade edildiği ve verilen örneklerde de görüldüğü gibi L₂ nüshası tarihçimizin eserine ait müstakil bir nüsha olmayıp, meçhul bir yazar tarafından farklı kaynaklardan faydalanılarak oluşturulmuş derleme bir eserdir. Yazarın Osmanlı tarihine mahsus değişik eserlerden alıntı yapması çok sayıda tarih eserini elinin altında bulundurduğu düşüncesini akla getirmektedir. Bununla birlikte L₂ yazarının, kaynaklardan faydalanırken, onlardaki bilgileri herhangi bir tenkit süzgecinden geçirmeksizin olduğu gibi eserine nakletmesi, aktardığı bilgilerin doğru olmasına,

eserinin akıcılığına ve olayların birbiriyle bağlantısına pek önem vermediğini göstermektedir. Örneğin yazar, *Behiştî Târihi*'nde bulunmayan kısımları (kadınların cezalandırılması, Arap nedimin maceraları, demir kafes olayı, Sultan Ahmed'in zalimliği vb.) anonim tevârihlerden herhangi bir değişiklik yapmaksızın çok az kelime farkları ile eserine naklettiği gibi Behiştî'den aldığı bir olayı ayrıca farklı bir kaynaktan nakletmekte de bir sakınca görmemiştir. Hatta eserin değişik yerlerinde bazen aynı olayın aynı ifadelerle tekrar edildiği de görülmektedir. Bu durum eserin gerek verdiği bilgiler gerekse düzen açısından çok karmaşık bir hale gelmesine sebep olmuştur. Sonuç olarak diyebiliriz ki bu nüsha *Behiştî Târihi*'nin büyük bir kısmını içermekle birlikte, 1599 yılında öldüğünü bildiğimiz Hoca Sadeddin'den faydalandığı düşünüldüğünde en erken on yedinci yüzyıl başlarında oluşturulmuş yazarı belli olmayan derleme bir eser kategorisindedir. Asıl konumuz *Behiştî Târihi* olduğu için bu nüshada bulunup farklı metinlere dayanan veya L₂ eserinin yazarına ait olan kısımlar *Behiştî Târihi* ile ilgisi olmadığı için metne dâhil edilmemiştir.

Çalışmamızın metnin tesisinde izlenen yol bölümünde de ifade edileceği gibi metin tesis edilirken yukarıda bahsedilen bir sayfalık özetten ibaret olan E nüshasını bir tarafa bırakacak olursak, Yıldırım Bayezid, I. Mehmed, II. Murad ve II. Mehmed dönemi için L₁ nüshası, II. Bayezid dönemi için R nüshası temel alınmıştır. Söz konusu L₂ nüshasının Behiştî'den alınan kısımlarından nüsha karşılaştırmasında faydalandık. L₂ yazarının faydalandığı eserlerin verdiği bilgilere ve üslubuna çok fazla müdahalede bulunmaması nüsha karşılaştırmasında faydalı olmuştur. Yazar, Behiştî'nin eserinden anlaşılması güç olan muğlak ifadeleri çıkartmak ve Arapça, Farsça uzun tamlamaları kısaltmak suretiyle faydalanmıştır. Behiştî'de ağdalı inşa diliyle yazılmış olan II. Bayezid'in doğumuyla ilgili kısım zikredilen yazar tarafından özetlenmeye çalışılmış, bunun sonucunda ne ifade ettiği anlaşılabilen kopuk cümleler ortaya çıkmıştır. Aynı durumu Moton ve Koron kalelerinin tavsifi bölümü için de söyleyebiliriz. Bununla birlikte söz konusu nüshada, bazı bölümlerin atlandığı da görülmektedir. Mesela, Arapça ayet ve hadis iktibaslarının bir kısmı, Farsça beyitlerin tamamı, Türkçe beyitlerin büyük çoğunluğu bu nüshada bulunmamaktadır.

Bu nüsha her ne kadar derleme bir eser özelliği gösteriyor ise de R'nin eksik olan tarih, ayet ve hadis iktibaslarını içermesi, *Behiştî Târihi*'nin bütünlüğünün kontrolünün yapılması ve bazı okunamayan kelimelerin çözümlenmesi açısından faydalı

olmuştur. Ayrıca II. Mehmed döneminin eksik olan kısmı bu nüshadan tamamlanarak metne dâhil edilmiştir. Bu kısmın *Behiştî Târihi*'nin devamı olduğu L₁'in son sayfasının dibacesinde bulunan takibesiyle L₂ nüshasının devam etmesinden anlaşılmıştır. Esasen bu bölüm çok fazla olmayıp bir paragraftan ibarettir.

Bu nüshanın/eserin baş kısmının farklı kaynaklara dayanılarak oluşturulması, bunu yazan kişinin *Behiştî Târihi*'nin baş kısmını görmediğini düşündürmektedir. Ancak yazarın, *Behiştî*'nin eserinin Yıldırım Bayezid'den başlayarak II. Bayezid'i içine alan bir nüshasından faydalandığı görülmektedir. Bu durum incelediğimiz eserin ilk üç padişaha ait kısmının uzun zamandır ortada olmadığı ve diğer beş padişaha ait bir nüshasının mevcut olduğu düşüncesini akla getirmektedir.

Sonuç olarak *Behiştî Târihi*'nin tespit edilebilen mevcut nüshaları yukarıda sıralanmıştır. Yurt dışında kataloğu oluşturulmadığı için kayıt altına alınmamış çok sayıda yazma eserin bulunması, yurt içinde ya da dışında mevcudiyetinden habersiz olduğumuz şahsi kişilerin temellükündeki yazmaların varlığı esere ait yeni bir nüshanın ortaya çıkma ihtimalini canlı tutmaktadır. Örneğin, Uzunçarşılı'nın hususi kütüphanesinde bulunduğunu ifade ettiği nüsha, II. Bayezid dönemini bir bütün olarak içinde barındırması ve yaprak numaralarının bizim çalıştığımız nüshaların yapraklarını tutmaması dikkate alındığında onun nüshasının bugüne kadar bilinenlerden farklı bir nüsha olduğu anlaşılmaktadır. Uzunçarşılı'nın sözünü ettiği bu nüshanın akibeti bilinmemektedir.

2.2.2. Kaynakları

Behiştî, ilk dönem Osmanlı tarih yazarlarının pek çoğu gibi tarih eserini kaleme alırken faydalandığı kaynakların isimlerini belirtmemektedir. Bununla birlikte II. Bayezid döneminde yaşayan yazarın, kendisinden önceki dönemleri yazarken yazılı ya da sözlü kaynaklardan yararlanmış olması kaçınılmazdır. Nitekim, yaptığımız kaynak tespiti çalışmasında yazarımızın söz konusu eserini meydana getirirken başta İdris-i Bitlisî ve Neşrî olmak üzere çok sayıda müverrihten faydalandığı görülmüştür. Burada öncelikle *Behiştî*'nin eserinde çeşitli şekillerde ifade ettiği kaynaklar değerlendirilecek, daha sonra da üslup ve verdiği bilgilere göre yararlandığı diğer kaynaklar tespit edilmeye çalışılacaktır.

Behiştî, eserinde alıntıladığı yerleri ekseriyetle “dirler”, “rivâyet iderler” gibi ifadelerle belirtmektedir. Mesela yazar, İsa Çelebi’nin ölümü hakkında önce Karaman’a giderek orada nâ-bedîd olduğu şeklinde Neşrî’de bulunan bilgiyi aktarmaktadır⁹⁹. Daha sonra da “ba’zı rivâyetde dirler ki” ifadesiyle ilk dönem kaynaklarından İdris-i Bitlisî’de bulunan¹⁰⁰ İsa Bey’in Eskişehir’de bir hamamda boğdurulması ile ilgili malumatı vermektedir¹⁰¹. Bir başka yerde, Cüneyd Bey ve oğlunun, Bahşi Bey tarafından öldürülmesi tarihini verirken kaynağını, “Bu hâdisenüñ hudûsın râvîler sekiz yüz yigirmi tokuzunda oldu dirler” şeklinde ifade etmektedir¹⁰². Eserde yazarın kaynaklarını bu şekilde belirttiği birçok örnek bulunmaktadır. Yazarımız bazen de “Hattâ dirler”, “hattâ mervîdür ki”, “Şikât-ı ruvâtdan mervîdür ki” gibi kelimelerle bir kaynaktan faydalandığını isim vermeden işaret etmektedir¹⁰³.

Yazarın, Yıldırım Bayezid ve II. Mehmed dönemlerine başlarken sarfettiği, “Silsile-i tevâtür ile rivâyet idüp, şöyle hikâyet iderler ki”¹⁰⁴ ve “Şahîfe-i âsârda ve cerîde-i ahbârda şikât-ı ruvât rivâyet idüp şöyle hikâyet itdiler ki”¹⁰⁵ cümleleri, onun tarihini kaleme alırken birden çok esere başvurduğunu göstermektedir.

Behiştî’nin II. Mehmed döneminde İstanbul’un fethinde bulunan ve bu esnada cesaretiyle diğer beylere örnek teşkil eden babası hakkında verdiği bilgiler bir raviye dayanmaktadır. Yazarın yine aynı padişah döneminde Belgrad Muhasarası’na katılan babası ve ordunun nasıl dağıldığı hakkında zikrettiği detaylar ve olayı ifade ediş tarzı hadiseye şahit olmuş birisine dayanarak anlattığı izlenimini uyandırmaktadır¹⁰⁶.

Yazar, Hersekzâde Ahmet Paşa’nın Memlûklerle yaptığı savaşı anlatırken, “Şikât-ı ruvâtdan mervîdür ki”¹⁰⁷ diyerek bu bilginin güvenilir kişi(ler)den rivayet

⁹⁹ Neşrî, *Cihânnümâ* (Öztürk), 207; Metin, L₁ 59a.

¹⁰⁰ İdris-i Bitlisî, *Heşt Bihîst*, (*Abdûlbâkî Sadî Efendi Tercümesi*), haz. Mehmet Karataş - Selim Kaya - Yaşar Baş, Ankara Tarihsiz, II, 218.

¹⁰¹ Metin, L₁ 59a.

¹⁰² Metin, L₁ 103b.

¹⁰³ Metin, L₁ 18a, 201a, R 27b.

¹⁰⁴ Metin, L₁ 4a.

¹⁰⁵ Metin, L₁ 146a.

¹⁰⁶ Metin, L₁ 158a-b.

¹⁰⁷ Metin, R 27b.

edildiğini belirtmektedir. Tezimizin kaynak değeri bölümünde de ele alınacağı gibi Behiştî'nin ismini zikretmediği bir raviye dayanarak Ahmet Paşa'nın ordusunun ne şekilde dağıldığı hakkında verdiği bilgiler oldukça ayrıntılı ve orijinaldir.

Behiştî'nin, Hadım Ali Paşa'nın Karamanlılarla yaptığı ve yenildiği savaş hakkında yazdıklarını bizzat Ali Paşa'dan naklettiği anlaşılmaktadır: “*Hattâ ol şehîd-i muḥlak gâzî-yi muḥakkak esnâ-i muşâhabetde bu hikâyet rivâyet idüp: “Serdâr-ı ‘asker olan nâm-dâr-ı leşker münhezim olduğundan vehm itmemek gerek” diyü naşîhat iderdi. Hattâ dirdi ki: “Ol cengde râyât-ı nuşret-âyât dibinde yanumda hudâvendigâr-ı kâm-kâr kullarından beş kişiyle benüm hemân üç kulum kaldı. Atum ve ben kesmeyle mecrûh olduk. Ammâ pâdişâh-ı ‘âlem-penâh devletinde şoñra manşûr u muzaffer oldum” didi*”¹⁰⁸.

Bunun dışında eserde, yazarın kendi gözlemlerine ve tecrübelerine dayanan bölümler de bulunmaktadır. Örneğin, 890/1485 yılında II. Bayezid'in Çöke Yaylası'nda Hindistan, Mısır, Ungurus ve Leh elçilerini kabulü esnasında, “*Hâlık ‘alîm ü ‘allâmdür ki hazret-i hilâfet-menkabetüñ ol saḫvet ü şevketin görmeyen ‘âlemde nesne görmedi. Zîrâ fakîr ü ḫakîr ol zamânda hemân serîr-i gerdûn-naẓîrûñ sâyesinde makâm-ı ḫidmetde dururdum...*” ifadesiyle padişahın yakınında hizmette bulunduğunu ve olaylara bizzat şahit olduğunu belirtmektedir¹⁰⁹. Behiştî'nin, söz konusu kabulü anlatırken padişahın hangi tarafında kimin oturduğu, aralarında ne kadar mesafe bulunduğu gibi ince ayrıntılara yer vermesi ve ifadelerindeki canlılık onun görgü şahitliğini ispatlar niteliktedir.

Yazarın Arnavud seferindeki olayları da bizzat müşahadelerine dayandırdığı biraz da ganimet elde edememenin hüznüylü söylemiş olduğu şu ifadelerinden anlaşılmaktadır: “*Ḥakîkatde her dilîr bir dilberüñ esîri olup, nefs-i emrde her emîr ğilmânuñ birine ğulâm olmuşıdı. Nuḫûset-i tâli‘ ü devlet pestlüĝin görüñ ki ol leşkerde tehî dest hemân ben fakîr [ü] ḫakîr kaldum*”¹¹⁰.

Yazarın bazı olaylar hakkında sarfettiği ifadeler, onun bu olayları kendi gözlemlerine dayandırdığı izlenimini uyandırmaktadır. Mesela, Akkirman'ın fethinden

¹⁰⁸ Metin, R 13a.

¹⁰⁹ Metin, R 24b.

¹¹⁰ Metin, R 37a.

sonra oluşturulan mecliste oturma tertibi hakkında verdiği, *Bir yanında pâdişâh-ı encüm-sipâhuñ Eflak voyvodası oturdu. Ammâ mâbeynlerinde hayli mesâfet var idi. Anı dahı tarîkince ri'âyet itdiler, ayrıntısı bu duruma örnektir*¹¹¹.

Behiştî'nin tarih eserinin kaynaklarını müellifin faydalanma derecelerine göre şu şekilde sıralayabiliriz.

2.2.2.1. İdris-i Bitlisî

İdris-i Bitlisî, II. Bayezid döneminde Osmanlı sarayına gelmiş ve padişahın emriyle ilk sekiz Osmanlı padişahının dönemini kapsayan *Heşt Behişt* adlı Farsça tarih eserini kaleme almıştır. Yazar, bu meşhur eserini 1502-1507 yılları arasında tamamlamıştır¹¹². Behiştî ise eserini daha önce de belirttiğimiz gibi 1507'den sonra yazmaya başlamıştır. Yazarın, Bitlisî'nin eserini nasıl temin ettiğini kesin olarak bilememekle birlikte ondan faydalandığında şüphe yoktur. Nitekim Behiştî'nin *Heşt Behişt*'e bağımlılığını fark eden Ménage, onun büyük oranda İdris-i Bitlisî'nin takipçisi olduğunu hatta ondan daha fazla bilgi içermediğini ifade eder¹¹³. Bu düşünce çok iddialı olmakla birlikte Behiştî'nin İdris'in eserinden yararlanma düzeyini ifade etmesi açısından tamamen yersiz de değildir. Ancak Behiştî'nin tarih eserinin *Heşt Behişt*'ten fazla bilgi içermediği noktasında Ménage'a tam olarak katılmadığımızı ifade etmek durumundayız. Nitekim, Behiştî'nin tarih eserinde İdris-i Bitlisî'den farklı olarak kendi gözlemlerine dayanan orijinal kayıtlar bulunmaktadır. Ayrıca bazı bölümlerde İdris-i Bitlisî'den daha ayrıntılı bilgi içeren kaynaklara yönelmektedir. Yine , Behiştî'nin İdris-i Bitlisî'nin kişi isimleri, yer isimleri ve olayların tarihleri konusunda eksik bilgilerini¹¹⁴ tamamlamak için başka kaynak eserlere başvurması kaçınılmazdır. Bununla birlikte faydalandığı eserler arasında birinci sırayı almasından da anlaşıldığı gibi Behiştî'nin vazgeçilmez kaynaklarından birisi İdris-i Bitlisî'nin *Heşt Behişt*'idir. Biz yazarımızın

¹¹¹ Metin, R 22a.

¹¹² Abdülkadir Özcan, "İdris-i Bitlisî", *DİA*, XXI, 486; M. İbrahim Yıldırım, *İdris-i Bitlisî'nin Heşt Behişt'ine Göre Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010, 56; İdris-i Bitlisî hakkında bilgi için bk. Orhan Başaran, *İdris-i Bitlisî'nin Heşt Behişt'tinin Hâtîme'si, (Metin-İnceleme-Çeviri)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2000; Vural Genç, *İdris-i Bitlisî Osman Gazi Dönemi (Tahlil ve Tercüme)*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

¹¹³ Ménage, "Bihishti", I, 1210.

¹¹⁴ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, trc. M. İbrahim Yıldırım, LXX.

İdris-i Bitlisî ile olan ilgisini bütünüyle görebilmek adına iki eseri baştan sona karşılaştırdık¹¹⁵. Fakat *Heşt Behişt*'in tarihi olayları ne derece teferruatlı anlattığı düşünüldüğünde, bunlar arasındaki farklılık ve eksikliklerin tek tek gösterilmesi ayrı bir çalışma oluşturacağından burada iki kaynak arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için sadece bazı değişik olaylardan alınmış karşılaştırmalar sıralanmıştır.

a) Ankara Savaşı

Behiştî'nin Ankara Savaşı hakkında verdiği bilgilerde İdris-i Bitlisî'nin etkisi açık olarak görülmektedir. Yazarımız diğer kroniklerde çok kısa olarak geçirilen bu olayı daha detaylı anlatan İdris-i Bitlisî'den aktarmayı tercih etmiş ancak savaş sonunda Yıldırım Bayezid'in yakalanması konusunda başka kaynaklara da başvurmuştur.

Behiştî'nin eserinde yer alan Ankara Savaşı öncesinde kuyruklu yıldızın ortaya çıkması ve bunun yorumlanması ile ilgili rivayetlerin İdris-i Bitlisî'ye dayandığı tahmin edilmektedir. Yazarın burada onun uzun tamlamalı cümlelerini kısaltarak tarihi malzemeyi eserine naklettiği görülmektedir. Aşağıda Timur'u bu savaştan alıkoymak isteyen Şemseddin Mâlikî'nin kuyruklu yıldızdan bahisle onun içine endişe vermesi, bu durumdan rahatsız olan Timur'un dönemin meşhur müceccimlerinden olan Mevlana Abdullah'ı huzuruna davet etmesi, ondan kendi talihinin iyi Yıldırım Bayezid'in bahtının tam tersi olacağı şeklinde bir cevap alması ile ilgili bölüm örnek verilmiştir.

Ol zamânenin fûdalâ ve sitâre-şinâs ve pîşvâ-yı erbâb-ı ulûm-ı riyâzât ve mukarrebân-ı havâsdan olan Mevlânâ Abdullah lisân-ı nâm-ı kâmilî huzûra da'vet ve evdâ'-ı feleki ve enzâr-ı nucûmîden tafsîl üzre su'al eyledikde ... sene-i âtiyenin nevrûz-ı firûzi evzâ'-ı pâdişâhın kuvvet-i tâli' ve ikbâline ve

Ol zamânda reîs-i sitâre-şinâsân Mevlânâ 'Abdullâh-lisân idi. Getürdüp evzâ'-ı felegûn ve ahvâl-i nücûmuñ ahkâmından istifsâr eyleyecek didi ki: "Rüsûm-ı nücûmî ve hikmet-i Hüdâ şöyle iktizâ ider ki sâl-ı âyende ve nevrûz-ı ferhunde de sultân-ı şâhib-devletüñ tâli'i gâyetde kuvvetde ola ve

¹¹⁵ İdris-i Bitlisî ile karşılaştırmada, II. Mehmed'e kadar olan dönem için Abdülbâkî Efendi Tercümesi kullanılmıştır. Bu tercümede bazı eksiklerin söz konusu olması sebebiyle çalışmada karşılaştırmalarda verilen örnek kısımlar Nuruosmaniye 3209 nolu nüshadan kontrol edilmiştir. II. Mehmed Dönemi için M. İbrahim Yıldırım tarafından yapılan tercümeden faydalanılmıştır.

muhâlifânın her vecihle za‘af-ı hâline delâlet ider ... ve bu sûret ahkâm-ı kâinat muktezâsınca galebe-i şevket-i pâdişâh ve nikbet-i muhâlif-i bed-hâha delâlet ider. Ve bu ahkâm ve merâmın tasdîk ve mâsadakı müneccimân-ı meğâribenin mümtâzı Mevlânâ Muhyiddin Mağribî’nin te’lifâtından bir kitâb-ı kem-yâbdur deyü ol kitâbı huzûr-ı Tîmûr’a getürüp ol nüsha bu ma’nâ ile mu’anven idi ki her gâh ki zu zübâbe burc-ı hamlde zâhir ve mağribî ola. Bi-takdîrihi teâlâ cânib-i Şark’dan bilâd-ı ğarba bir leşker-i azîm müstevlî ve Kayser-i Rûm’a nikbet ve âfet resîde olur (*Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 106-107).

muhâliflerinüñ tâli‘i bunuñ muhâlifidür”. Bu ahkâmuñ tahkîkine ve bu kelâmuñ taşdîkine Muhyiddîn Makrî’nüñ kitâbın şâhid getürdi. Meger anda dimiş ki: “Eger falân mahallde burc-ı hamelde kevkeb-i zû-zeneb zâhir olursa, leşker-i şark bilâd-ı mağribe müstevlî olup, pâdişâhlarına nikbet ü mihnet yetişe” (*Behiştî Târihi*, L₁ 24a).

Aşağıda verilen örnekte, zikredilen savaşta Yıldırım Bayezid’in ordu komutasında kimin nerede bulunduğu hakkında İdris-i Bitlisî’de bulunan malumatları, onun ifadelerine ve bilgilerine sadık kalarak, Farsça mısrasını da muhafaza ederek Behiştî’nin eserine dâhil ettiği görülmektedir

Kânûn-ı meymûn-ı ‘Osmânî ... cünûd-ı müslimânî ile ol ma’rekede memâlik-i Anadolu’nın sipeh-sâlarân ü serdârını meymene-i meymenet-âsârda istikrâr ve Rûmeli’nin sipehdarân ü dilâverânı dahı meyseret-şi‘ârda cây-ı karâr edüp ... ve Şehzâde Emîr Süleymân cânib-i

Evvelâ kânûn-ı ‘Osmânî ve cünûd-ı Müslimânî tarîkince Anatolî ‘askerini meymene-i meymenet-âsârda mukarrer idüp, Rûm-ili ‘askerin meysere-i meyseret-şi‘ârda müte‘ayyin eyledi. Şehzâde-i civân-baht u gerdûn-taht,

yesârda Rûmeli dilâverleri leşkerine sipeh-sâlar ta'yîn buyuruldu.

Mısra'

Ki dil der cânib-i çep baş ed ez ten

... ve Hâkim-i Memleket-i Las ki ... yigirmi bin merd-i mükemmel-i cevşen pûl ile ... meymene-i asâkirde vâki' Anadolu askeri imdâdı için ta'yîn ... buyurdılar. Ve sultân ... kalb-i leşkerîde mütemekkin ... oldu (*Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 117).

şaff-der-i meydân hâzret-i Mîr Süleymân'ı cânib-i cenûbda koyup, Rûm-ili 'askerine server eyledi.

Mısra'

Ki dil der-cânib-i çep bâşed ez-ten.

Ve hâkimi Las'ı ki yigirmi biñ cevşen-ver dilâverler ile mu'âzadat için gelmiş idi, Anadolu cânibinde kodı ki eger ol tarafa za'f u fütûr gelirse mu'âvenet eyleye. Kendü sultân-ı cân gibi kalbi mekân idüdü (*Behiştî Târihi*, L₁ 31b-32a).

b) Alaşehir'in Fethi

Behiştî'nin Alaşehir feth edildiği takdirde gelirinin Bursa'da inşa edilen hayır eserlerine tahsis edileceğine ilişkin Bayezid tarafından söz verilmesi hadisesine, bilinen diğer Osmanlı tarih kaynaklarında tesadüf edilmediği için yazarın bunu *Heşt Behişt*'ten aldığı tahmin edilebilir. Ancak yazarın bu konuda sadece onunla yetinmeyip başka kaynaklara gittiğine dair ipuçları vardır. Nitekim İdris'te yer almayan Alaşehir'in kâfir elinde olduğu ve dizdarının Aydın-oğlu ile mecburiyetten geçindiği bilgisini yazar belki de İdris'ten sonra en çok başvurduğu kaynak olan Neşrî'den temin ederek buraya eklemiş ve konuyu daha teferruatlı bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır¹¹⁶.

Bursa'da bir dâru's-şifâ-yı ra'nâ tarh ve inşa ve sâniyen mesken-i talebe-i ulûm ... için bir medrese-i âlî binâ ve sâlisen infâk ve it'âm-ı dervîşân ve mesâkine

Çün Sultân Yıldırım Han Burusa'ya geldi. Hemân emr itdi. Bî-ğadd ü pâyân bennâlar cem' kıldılar. Mi'mârlara bir medrese ve bir dâru's-şifâ ve bir zâviye

¹¹⁶ Neşrî, *Cihânnümâ* (Öztürk), 141.

mahsûs bir zâviye-i bî-nazîr ... istibnâ buyurup ... bu husûsda masâlih-i mesârif-i diniyyede be-gâyet iltifat ve ihtimâm buyurdılar. Ve sultân-ı âlî-nejâd ... ahd ü mîsâk buyurdılar ki ... eger bi-tevfikihi teâlâ Vilâyet-i Alaşehir'in feth ve teshîri müyesser olur ise ol yirlerin tamâmi-i arazi ve rekabatını Bursa-yı ... inşâ olunan ebniye-i hayrâtın masâlihine vakf eylemeği ... ahd eyledi. Ve bu azîmet-i nusret eserde Alaşehir hisârını mahsûr-ı asâkir-i mansûre eylediler. Ve ol yerin tekvûr-ı kâfir necâd ve dil-kûrını derbendde de ihâta ve ceng ve cidâl ikdâm olunup tekvûr-ı mesfûr teslim-i mülkden imtinâ eyledikde ... ol sultân-ı ğayyûrun hışm ve gadabı tevâtür ile ma'lûmları oldukda bünyâd-ı tazarru' ve zârî' ve âġâz-ı teşeffü' ve harac-güzârî ile mefâtih-i hisâr ... dest-i tasarruf-ı nüvvâb-ı kâmyâba teslim eylediler (*Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 34-36).

emr idüp, hayrât ü meserrâta ikdâm idüp, itmâmına ihtimâm-ı tâmm için emînler naşb idüp, kendüleri devlet ü sa'âdetle Aydın-ili'nde ki Ala-şehir'ün tefîhine teshîrine müteveccih oldılar. 'Ahd itdiler ki, ol seferde feth olan vilâyetleri bu emr itdüğü hayrâta vakf eyleye. Hâsılı maşârif-i hasenâta şarf olına. Ol zamânda Ala-şehir kâfir elinde idi. Tekvur-ı kûrî zarûrî Aydın-oğlu'yile şerr ü şûrdan kaçup, mu'amele iderdi. Çün sultân-ı tâc-dâr ol hisârı hisâr eyledi. Zarûrî küffâr derleri dîvâr idüp, çâr u nâ-çâr ceng ü cidâle şarf-ı iktidâr eyledi. Ammâ leşker-i deryâ-şi'ârûñ temevvücünden, telâtumundan vehm idüp, seyl-i süyûfa sedd-i selâmet ġark olmadın, ol bed-gümânlar emân dileyüp, şehri Sultân Bâyezîd Han'a viridiler. Def'î ol dağı vakf-ı hayrâta müberrât idüp, müseccel eyledi (*Behiştî Târihi*, L₁ 7a-7b).

c) Osmanlı-Karaman İlişkileri

Behiştî aşağıda verilen örneklerde de görüleceği gibi Osmanlı-Karaman münasebetlerini anlatırken genellikle kaynak olarak İdris-i Bitlisî'yi kullanmıştır. Yıldırım Bayezid döneminde Karamanoğlu Ali Bey üzerine yapılan II. seferi anlatırken, İdris-i Bitlisî'nin Karamanoğlu Ali Bey'e karşı kullandığı sert ifadeleri biraz yumuşatmış yine de onun zikrettiği Farsça beyitleri ve Arapça deyimleri neredeyse

olduğu gibi eserine almıştır. Burada, iki eser arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından Ali Bey'in yakalanması, öldürülmesi ve oğlu Mehmed Bey'in hapsedilmesi kısmı örnek verilecektir. Diğer kaynaklar, Karamanoğlu'nun savaş sonunda Mehmed Bey ve Ali Bey adlı iki tane oğlunun Bursa'da hapse gönderildiğini belirtirler¹¹⁷.

Ol leşker-i nikbet-eserin tefarruka ve inhişâm ve ol akvâm-ı bed-fercâmın inhilâl-i cem'iyet-i li'âmından sonra merkûm Ali Beg ol esnâda mutlak başı tedârüküne düşüp ve sevdâ-yı mülk ü sipâhdan fâriğ ve müteveccih-i sahrâ-yı edbâr olup, firâr eder iken kazâ-yı nâhehân ile süm-i semend-i devleti taşâ tokunup, ... bâlâ-yı esb-i murâddan hor ve hakîr hâk-ı mezelletde üftâde ve ...

Beyt

Dilâ ma'âş cinân kun ki ger be-lağzed pây
Ferişteet be-dü dest du'â nigeş-dâred

ve sipâh-ı mansûr-ı sultânîden bir fırka misâl-i emlak-i âcâl merkûmı ber-vech-i isti'câl te'âkup ve yetişüp, pây-ı esb-i devletini segirleyüp ve kendüyi kayd ü bend ve halef-i nâ-halefi olan Mehmed Beg'i dahı ahz ve dest ü gerden-beste ma'an huzûr-ı humâyûna ihzâr eylediler. Ve sultân-ı âlî-şân dahı peder ve püseri etdikleri bî-edebliklerden nâşî ta'zîr ile şermende ve şerm-sâr ve

İttifâk kazâ vü kader şöyle iktizâ ider ki, 'Ali Beg dahı bî-ihtiyâr ol firârda bir sengistâna düşer. Nâ-gâh süm-i semend-i sa'âdet hatâ idüp, ol şîr-i vegâ atdan düşer. Kendüyi düşürünce gâzîler başına üşer. Ol hâk-ı mezelletde hâksâr olup, hor u zâr iken def'î tutup, dest-beste ve dil-şikeste ve ten efkâr-ı haste vü zâr 'ilm-i şâbit-kadem yanında oğlu Mehmed Beg'le Sultân Bâyezîd Han'a getürdiler.

Beyt

Dilâ ma'âş cinân kun ki ger be-lağzed pây
Ferişteet be-dü dest du'â nigeş dâr[red]

Oğlu Mehmed Beg'i Burusa zindânına gönderüp, 'Ali Beg'i muhâfazaya Timürtaş Beg'e ısmarladı. Tâ ki Karaman fethinde bir maşlahata gerek ola diyü. Ammâ eski düşmen dost olmaz diyü Timürtaş Beg evine getürdüğü gibi ol tâc-dârı bî-tevakkuf kapısı önünde berdâr eyleyüp, defter-i rûzgârdan ismini hakk eyledi (*Behiştî*

¹¹⁷ İBN KEMAL, *Tevârih-i Âl-i Osman, VII. Defter*, haz. Şerafettin Turan, Ankara, 1957, 151; Neşri, *Cihânnümâ* (Öztürk), 145.

Mehmed Beg'i Bursa'da va'z-ı zindân için fermân ve Ali Beg'i Karaman teshîrinin temşiyet-i umûrî için Timürtaş Beg'e sipâriş ve teslîm buyurdu. Ve mîr-i mezbûr dahı merkûmı kendü menziline götürüp bilâ-izn-i sultânî derûnunda muzmâr olan ğayz-ı güzeşteye binâen katl eyledi (*Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 48).

Târihi, L₁ 12a-b).

Behiştî, II. Murad döneminde Karamanoğlu Mehmed Bey'in, Tekeoğlu Osman Bey'i kıskırtması sonucunda tekrar başlayan Osmanlı-Karaman mücadelesini anlatırken yine İdris-i Bitlisî'den yararlanmayı tercih etmiştir.

Karamanoğlu Mehmed Beg tekrâr mevâdd-ı fâsid ve ırk-ı dalâleti hareket ve suht ve gadab-ı sultânîden firâr ve ... Tekeoğlu Osmân Beg'i memleket-i Teke husûsan Antalaya şehrine ki el-yevm Adaliye denilmekle meşhûrdur (*Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 330).

Karaman-oğlu Mehemmed Beg ... terk-i mülâyemet ü muvâfakat idüp, kâfir-i ni'met olup velî-ni'metine mu'âdât u muhâlefet eyledi. Teke-oğlu 'Osmân Beg'i idlâl idüp Antalya ki şimdi Adalıya dimekle mezkûr u meşhûrdur (*Behiştî Târihi*, L₁ 104b-105a).

Karamanoğlu İbrahim Bey'in ortaya çıkması ile ilgili kısımda Behiştî'nin üslubunun İdris-i Bitlisî ile benzerliği ve bu konuda benzer Farsça beyitleri zikretmesi onun II. Bayezid döneminde de Osmanlı-Karaman hadiselerini anlatırken Bitlisî'den yararlandığını düşündürmektedir.

Çün sultân-ı zamânın iki yıl süreklî özellikle Moton, Koron ve İnebahtı gibi Frenk fetihleri ile meşgul olması sebebiyle bazı habîs ruhlar ve zayıf akıllılar Karaman sınırında fitne çıkarmaya başladılar. Ve batıl ve yalan ile fesadı tahrik etmek düşüncesiyle Acem memleketinde, Karaman sülalesinden olduğu iddiasıyla İbrahim adlı nesebi meçhul devletsiz bir çocuk ortaya çıktı.

Beyt

Çü pişe tehî kered ez-nerre-şîr

Şağal ender âyed be-bîşe dilîr

(Heşt Behişt, Nuruosmaniye nr. 3209, 582b).

Çün ‘unvân-ı sultân-ı selâfîn-i cihân ser-defter-i mübârizân mücâhidân Sultân Bâyezîd Han bin Muhammed Han bir nice zamân Rûm-ili’nde cihâda meşgûl ve def-i fitne vü fesâda mübâşir oldu. Tûl-ı mekşlerinden isti‘mâ-i ekâzib [ü] ebâtıl nüfûs-ı habîsenüñ ‘ukûl-i za‘îfine şek virüp, hemân gümâna sebep oldu. Mevâd-ı fitne vü fesâd hareket idüp, İbrâhîm nâm bir mechûlü’n-neseb bî-devlet Karaman-oglı’dur diyü Karamanîler getürdiler. Taş’a taşaşsun eyledi.

Çü pişe tehî kered ez-nerre-şîr

Şağal ender âyed be-meydân dilîr
(Behiştî Târihi, R 56b-57a).

d) Timurtaş Paşa’nın yakalanması ve öldürülmesi

Behiştî’nin, İsa Bey’in veziri Timurtaş Paşa’nın ne şekilde yakalandığı ve katl edildiğine dair bilgiyi bir takım üslup hususiyetleriyle birlikte İdris-i Bitlisî’den aktardığı tahmin edilmektedir. Ancak burada Behiştî’de bazı farklı kayıtların bulunması onun bu konu için ondan başka kaynaklara da başvurduğunu akla getirmektedir.

Tîmûrtaş Beg ki ümerâ-i kadîm-i Rûm ... ittîfâken ol ma‘reke de bir esb-i tevânâyâ sūvâran bir rikâbdârı ma‘an firâr ederler iken ittîfâken rikâbdâr atdan düşüp, atı firâr idüp, bir vechile dutamadığından piyâde kalup, efendisi

Kaçan ‘askeri kovup kırup esîr ü hakîr iderken ittîfâk, gördiler ki bir mülebbes kimesne hâk ü hûna müstağriğ murg-ı bismil gibi nîm-cân ğaltân yatur. Yanına varıcak bildiler ki a‘zam-ı ümerâ-yı kuddâm Timûrtaş Beg’dür ki

merhameten kendü atının ardına alup giderler iken ol gulâm-ı bed-fercâm ... veli ni'metinin şikemine bir hançer-i zehr-nâk havâle ve ol şahs-ı azîmü'l-cüsse ol darbden hâne-i zeynden üftâde-i rûy-ı zemîn ve hâk ve hûna ğaltîde ve merg-i nîm-bisl gibi cân çekişmekle tabîde oldı. Ve ba'zı leşkeriyân-ı sultânî sipâh-ı düşmenânı te'âkub etmişler idi. Tîmûrtaş'ı fehîm eyleyip her nev'le hâk-sâr ve nîm-merde hâk-ı râh-ı sultâna bıraktılar. Çünkü sultân-ı ğayyûrun mezbûrun ef'âl ve a'mâlinden zamîr-i münîri muğber idi. Tertîb-i cezâsına fermân buyurdu. Ve ser-i maktu'unı alâmet-i ibret için Rûmeli şâhı olan büyük karındaşı Emîr Süleymân'a irsâl eyledi (*Heşt Behîst*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 202).

'Îsâ Beg'ün zâhîri vü mükerrerrem vezîri idi, meger münhezim olup kaçarken bir rikâb-dârı var imiş, nâ-gâh atdan düşmüş, atını tutamamış, leşker-i Sultân dahı emân virmeyüp 'akablarınca gelür, terahhum idüp anı ardına alur, halâs itmege, ol kâfir-ni'met bî-devlet arkasına bir hançer urup yıkmış. Nîm-mürde zelîl ü hakîr esîrlerle Sultân'a getürdiler. Sultân anuñ 'Îsâ Beg'e mu'în olduğına kîn itmişidi. Eyne Beg Subaşı'ya 'ivaż başını kesdürüp derisine şamân taldurup aşdı. Başını ba'zı hedâyâyile karındaşı Mîr Süleymân'a Rûm-ili'ne gönderdi (*Behîstî Târihi*, L₁ 53a-53b).

e) İzmir oğlu Cüneyd Bey'in teslim olması

Behîstî, İsa Çelebi'nin İzmiroğlu'ndan yardım istemesi ve Çelebi Mehmed ile savaşması ile ilgili malumatları kanaatimizce Neşrî'den temin etmiştir¹¹⁸. Ancak İsa Çelebi'nin yenilmesinden sonra Neşrî'de¹¹⁹ özet halde bulunan Aydın, Saruhan, Menteşe, Teke-ili topraklarının fethi ve Cüneyd Bey'in teslim olması hakkındaki bilgileri daha ayrıntılı anlatan Bitlisî'den nakletmiştir. Aşağıda bu kısımlardan Cüneyd Bey'in teslim olmasına ilişkin bölüm örnek verilmiştir.

¹¹⁸ Neşrî, *Cihânnümâ* (Öztürk), 207-208; Behîstî, Metin L₁ 58b-59a.

¹¹⁹ Neşrî, *Cihânnümâ* (Öztürk), 209.

İzmiroğlu ki firârdan sonra tekrâr kendü kal'asında mütehassin olup yakînen bildi ki ... sultân-ı amîmü'l-ihsânın kemâl-i bahşâyışine i'timâden ... hisâr-ı üstüvâr-ı isyândan bîrûn ve tîğ-ı der-dehen ve kefen ber-gerden dergâh-ı merhamet-penâha rûy-âver olup lutf-ı şâmil-i sultânî mezbûri şermendegî-i hatâ ve zelev ve şermsârî-i mesâvî-i amel-i pür-halelden me'men-i emn ü emâna dâhil ve dustûr-ı sâbık üzere vilâyet-i İzmir'in emâretini kendüye ihsân buyurdu (*Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 219).

Çün 'Îsâ Beg'ün emri tamâm olduğın İzmir-oğlu gördi, hisâr-ı üstüvâra tahtaşsun idüp hâlin tedârük itdi. Gördi ki istişfâ' u i'tizârdan gayru kâra çâre yok. Gerdenine tîğ u kefen takup terk-i 'isyân idüp, 'afv u ihsân tevakku'ına hatâ-yı zillete şerm-sâr olup 'amel-i pür-halelden hacel gelüp âsitâne-i Sultân'a yüz sürdi. Sultân dahı lutf-ı şâmil ve merhamet-i kâmilî muktezâsınca günâhından geçüp yine vilâyetinüñ iyâletini mukarrer kılup sâyir ecnâd 'idâdından ma'dûd oldı. Aydın-ili'ni hayta-ı zabta mahrût idüp Yıldırım Han zamânında gibi mutaşarrıf oldılar (*Behiştî Târîhi*, L₁ 59a-b).

f) Otlukbeli Savaşı

Behiştî'nin Otlukbeli Savaşı'nda esir edilen ve Osmanlı topraklarına getirilen Akkoyunlu ümerasına ilişkin bilgileri bir kısım atlamalar ve eklemelerle İdris-i Bitlisî'den aktardığı sezilmektedir.

İlim ve bilim sahipleri ile sanat ve hüner erbâbı, kahra uğrayanlar ve hapse mahkum olanlar arasından çıkarılıp şefkat ve merhametle ödüllendirildiler. Her biri hak ettiği şekilde bahşişlerle kayırıldılar. Bu cümleden, Irak-ı Acem'in kadı ve fâzıllarından olan

Ve aşhâb-ı 'ilm ü dâniş-verlerden ve ehl-i şan'at ü şâhib-hünerlerden esîr olanlara 'ulûfeler idüp, in'amlar ve ihsânlar eylediler. Ol ecilden biri memâlik-i İran'da kâdı'ı-kudât olan Mevlânâ Mahmûd Şerîhî'dür ki soñra defterdâr ve Edrene kâçısı oldı, envâ'-ı

Kadı Mahmud-ı Şüreyhî, faziletli ve iyi nam yapmış olanlar zümresinden olup Hasan Bey'in divânından münşîlik mansıbında olan Hâce Seydî Muhammed-i Münşî, ulûm-i şer'iyede, hususan hadis ve kıraatte mahareti tâm olan ve Hasan Bey'in imâmı ve musâhibliğini de yürüten Kadı Ali-i Hısnıkeyfî ve ahâleden kemal sâhibi ve faziletliler, ki tafsilâtıyla isimlerinin zikredilmesi sayfaları zorlayacaktır (*Heşt Behişt*, trc. M. İbrahim Yıldırım, 254).

'ulûmda müte'ayyin müteyakkın idi. Ve biri Mehmed-i Münşî-i Şîrâzî idi ki mahâmid-i haşâyili meşhûr ve fûnûn-ı fezâyil ile müte'ârif sâhib-hüner kîmyâ-ger idi. Ve biri İmâm 'Ali idi ki 'ulûm-i şer'iyede ve hadîs ü tefsîrde ve fenn-i kırâ'atda bî-misl ü 'adîl idi. Ve bunuñ gibi ehl-i kemâllerden olanları halâş idüp, gâyet ri'âyet eyledi. Her biri eltâf-ı 'amîmi ve ihsân-ı cesîmiyle mahzûz u melhûz olup, "asâ en-tekrâhû [şey'en] ve hüve hayrun leküm" mefhûm mülâhazasıyla mesrûr oldılar (*Behiştî Târîhi*, L₁ 200b).

Buraya kadar yaptığımız karşılaştırmaları özetleyecek olursak, Behiştî'nin, ilk Osmanlı derlemelerinde birbirine karıştırılmış olan Osmanlı-Karaman ilişkilerini¹²⁰ ve Osmanlı'nın doğuya ait meselelerini ele alırken *Heşt Behişt*'e itimad ederek daha çok ondan faydalanmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Fakat merkeze ve batıya ait meseleler için yazarın ondan farklı kaynaklara yöneldiği söylenebilir.

2.2.2.2. Neşrî

Hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Neşrî, II. Bayezid döneminde yaşamış ve eserini de padişaha takdim etmek üzere bu dönemde kaleme almıştır¹²¹. Behiştî'nin İdris-i Bitlisî'den sonra en fazla başvurduğu ve masasının üzerinden eksik etmediği kaynağının Neşrî ya da onunla ortak bir kaynak olduğunu söyleyebiliriz¹²². İki

¹²⁰ Halil İnalçık, *Devlet-i 'Aliye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, İstanbul 2010, 342 not 28.

¹²¹ Neşrî, *Cihânnümâ* (Öztürk), XX-XXI.

¹²² Kaynak tespiti için yapılan karşılaştırmada Necdet Öztürk tarafından hazırlanan Neşrî Tarihi esas alınmıştır.

eserin birbiriyle olan ilgisini ortaya koymak amacıyla onların farklı yerlerinden alınmış karşılaştırmalı örnekler aşağıda sıralanmıştır.

a) Eflak Voyvodası Mirçi'nin isyanı

Behiştî'nin Eflak voyvodası Mirçi'nin isyanına ilişkin olayı Neşrî'den aldığı tahmin edilmektedir. Ancak yazar burada, Neşrî'nin sade üslubunu değiştirerek konuyu daha ağır bir dille ve edebi cümlelerle ifade etmiştir. Diğer taraftan Behiştî'nin bazı durumlarda Neşrî'den farklı bilgiler vermesi onun bu konuda farklı bir kaynağı daha kullandığını düşündürmektedir.

Eflâk voyvodası İmirçi, Pâdişâhuñ harâc-güzârıyken anı işidüp, Tuna'ı geçüp gelüp Karın-ovası'n gâret idüp, ehl-i İslâm'dan ba'zın şehîd idüp, ba'zın esîr idüp, yine Eflâk'a gitdi. Hünkâr haberdâr olup, Kastamonı'ya gitmeyi ol yıl te'hîr idüp, dönüp Edirne'ye gelüp, anda akıncı cem' idüp, Nigbolı'dan Eflâk'a geçüp, yakup ve yıkup, gâzîler ganâyimle mugtenem olmışken, Arkış nâm mevzi'de İmirçi gelüp, ehl-i İslâm'la uğraşup, evvel vehlende münhezim olup, ekser askeri kılıçdan geçüp, İmirçi itdügine peşimân olup hemân gelüp, hünkâra yalvarup, harâca iltizâm idüp, itâ'at itdi. Bu vâkı'a hicretüñ yedi yüz toksan üçündeyidi (*Cihânnümâ*, 143-144).

İttifâk ol esnâda Eflak voyvodası Mirçi harâc-güzâr iken 'âsî vü 'âkķ olup gelüp, Karn Ovası'nı yakup, yıkar. Çün bu ahbâr-ı muvahhiş-i müsevveş, mesâmi'-i 'âlfiye irişecek leşker hâzır idi. Hemân Rûm-ili'ne 'atf-i 'inân idüp, sedd-i sügür-ı dîne ve i'ânet-i müslimîne, memleket-i Eflak-ı 'âkķa müteveccih oldı. Nigbolı'dan geçüp, varup, Eflak'[1] gâret ü hasâret itdiler. Âhır Arakşı nâm bir sa'b yirde Mirçi gelüp, leşker-i İslâm-ı Behrâm-intikâm ile mukâbele olup, mukâtele eyledi. Ân-ı vâhidde bâd-ı şarşar Hurrem'in gâhî perîşân itdügi gibi ol div-şânları târ ü mâr eylediler. Şemsîrden halâş olanı dahı nâ-tüvân olup, esir ü hakîr oldı. Mirçi kendüzi vartâ-yi helâkdan, münhezîm ü endühnâk, yüz biñ mekr ü hîleyle halâş oldı. İtdügi işine peşimân olup, terk-i tuğyân idüp, emân dileyüp, 'ahd ü peymân ile harâca iltizâm eyledi.

Sultân-ı ehl-i îmân dahı dönüp, dârü'l-
hilâfet Burusa'ya 'atf-ı 'inân eyledi. Ve
bu fütûhât hicretüñ yedi yüz toksan
üçünde vâkı' oldı (*Behiştî Târihi*, L₁
10a-b).

b) Erzincan ve Malatya'nın ilhakı

Erzincan ve Malatya'nın alınması bölümünde Behiştî'nin, Neşri'nin dil ve üslup özelliklerini muhafaza etmesi bu konuyu ondan veya onunla aynı kaynaktan aldığını düşündürmektedir.

Ol esnâda Ahmed-i Celâyirî, ki eben
an-ceddin Bağdâd'üñ pâdişâhlarıydı.
Tevârusile saltanat-ı Irak Sultân
Ahmed'e degmişidi. Ve dahı Kara
Yûsuf bin Muhammed, ki Kara-
koyunlu'nuñ emîriydi. Temür şerrinden
terk-i vatan idüp, Şâm diyârına
gitmişlerdi. Sultân-ı Mısır ikisin dahı
tutup habs idüp, envâ'-ı hîleyle Mısır
sultân[ı] habsinden halâs olup, Sultân
Bâyezîd hizmetine irişüp, Sultân
Ahmed-i Celâyirî iki ay mikdârı
dergâh-ı cihân-penâhda olup, andan
icâzet taleb idüp, yine vatan-ı me'lûfına
varup, sultânü'l-guzât Bâyezîd Han
takviyetile Irak'da mütemekkin oldı.
Ammâ re'îs-i Kara-koyunlu Kara Yûsuf
sekiz mikdârı kemer-i hizmeti biline
baglayup, hükâr hizmetinde olup, âhir

Ol esnâda ittifâk Sultân Ahmed-i
Celâyir ki abâ-'an-ced Bağdâd'üñ
pâdişâhı idi. İrsle 'Irâk'da saltanat
iderdi. Ve Kara Yûsuf bin Mehemmed
ki Kara-koyunlu'nuñ serdâr-ı
ihtiyârıydı. Timür'den kaçup, Mısır'a
varmışlar idi. Sultân-ı Mısır dahı anları
tutup, habs itdi. Bir nezâketle halâs
olup, hazret-i Yıldırım Han âsitânesine
tevessül itdiler. İki aydan sonra
pâdişâh-ı 'âlem-penâh mu'âvenetiyle
Ahmed-i Celâyir yine 'Irâk'a pâdişâh
oldı. Ammâ Kara Yûsuf sekiz ay
âsitâne-i sa'âdete mülâzemet eyledi.
Huzâvendigâr'ı 'Arabistan fethine
tahrîk eyledi. Ol hinde Sultân Berkük
müteveffâ olmuş idi. Leşker-i bî- pâyân
ile varup, Yıldırım Han hicretüñ sekiz
yüzünde Divrig'i ve Malâtıyye'yi ve

hünkârı Arabistan'a tahrîk idüp, hünkâr leşker-i azîm cem idüp, yiye içe, kona göçe devlet ü sa'âdetile varup, hicretün sekiz yüzinde Malâtiyye'yi ve Divrik'i ve Derende'yi ve Behisni'yi feth idüp, sultân-ı Mısır'ıñ divitdârın tutup öldürüp, ol vilâyeti harâb itdi. Erzincan'a varup, Taharten istikbâl idüp, itâ'at gösterdi. Hünkâr Erzincan hisârını Kara Yûsuf'a virüp gitdi. Kara Yûfus on altı gün beglik idüp Erzincan kavmiyle mu'âmele idemeyüp, kendü irâdetiyle Erzincan'ı terk idüp, Erzincan kavmi gelüp yine evvelki beglerin istediler. Hünkâr Taharten'i yine bunlara emîr nasb itdi. Ammâ ehl-i beytini sürüp Bursa'ya getürdi (Cihânnümâ, 151-152).

Derende'yi ve Bihisni'yi feth idüp, sultân-ı Mısır'ıñ dîvitdârın tutup helâk idüp, ol vilâyeti harâb eyledi. Andan Erzincan'a vardı. Tahirten Beg kıtâle mecâli olmaduğı ecilden istikbâl idüp, inkıyâd u itâ'at gösterdi. Erzincan'ı Kara Yûsuf'a virüp, devletle dârü'l-hilâfet Bursa'ya mürâca'at eyledi. Kara Yûsuf dağı Kara-koyunlu kavmiyle mu'âmele idemeyüp, ihtiyârıyla Erzincan'ı terk eyledi. Yine yirini Tahirten Beg'e viridi ammâ ta'allukâtın Bursa'da alıkodı (Behiştî Târihi, L₁ 19b-20a).

c) İsa Bey'in Çelebi Mehmed karşısında yenilmesi ve kaçması

Behiştî'nin, İsa Çelebi'nin İsfendiyar ile birlikte Çelebi Mehmed'e karşı yaptıkları hücumun yenilgiyle sonuçlanması üzerine, İsa Bey'in dağdan dağa kaçması, bu esnada bazı kişilerin onu yakalama teşebbüsleri ve Mihaliç'de sakin olması olaylarını Neşrî'den aldığını söyleyebiliriz. Çünkü bu olaylar İdris'te, İsa Çelebi'nin yenilgiden sonra yanındaki bir kısım fesad ehli ile Bursa'da halka garet ve hasarate başlaması, bunu duyan Çelebi Mehmed'in İsa Çelebi üzerine doğru hareket etmesi şeklinde olup Neşrî'den farklı anlatılmaktadır. Yazarımız burada Neşrî'de olmayan İzmirli'nun teklifiyle gelen beyler ile İsa Bey arasında, İsa Bey'in Sultan olması halinde bunların memleketlerine saldırmayacağına ilişkin yapılan anlaşmayı, İdris-i

Bitlisi'den temin ederek buraya eklediği ve bu konuyu daha detaylı ortaya koymaya çalıştığı anlaşılmaktadır¹²³.

Çün İsa Beg sultân cenginden kaçup, Kastamoni'ya varup anda turup, sultân refâhiyyet ve ferâgat birle Tokat'da turup, ayş ü işrete meşgûlikten, haber işitdi ki, sultân Tokat'dadur. Bir iki yüz kimesne ile İsa Beg yine Kastamoni'dan kalkup tagdan taga düşüp, biñ dürlü belâyile yine il içine girüp, ilden ve re'âyâdan bu kerre hiç kimesne mutî' olmayup, belki kâdir olan yirlerde karşı varup, ceng idüp, içlerine koymadılar. Bu vechile giderek gelüp, Burusa'yı geçüp, Mihaliç'e indi. Mihaliç kavmi dahı anuñla ceng idüp, içlerine koymadılar. Ol dahı bunlara yalvarup eyitdi: "Kerem idüñ, karındaşum gelince bu yirde sâkin olayım" diyüp, ol yirde mütemekkin oldu. ... İsa Beg dahı sultânıñ geldüğinden haberdâr olıcak kaçup, İzmir'e vardı. İzmir-oglı, çün İsa Beg'üñ geldüğünü işitdi, istikbâl idüp, izzet-i tâmm birle alup gelüp, bir hoş makâma kondurdi. ... Andan İzmir-oglı, Aydın ve Saruhan ve Teke ve Menteşe-oglanlarına mektûp yazup, ilçiler gönderüp eyitdi ki: "Her biriñüz

Çün 'İsa Beg'le İsfendiyâr mağlûb u makhûr olup melûl ü maħzûn Kastamoni'ya mürâca'at eylediler. Sultân dahı yine Tokat'a varup tedbîr-i memleket mülâhazasında oldu. 'İsa Beg dahı Kastamoni'da karâr idemeyüp bir iki yüz âdemile kûh-be-kûh, râh bî-râh gidüp yine vilâyetine girmek maksûd idindi. Ammâ il vilâyet halkından kimesne itâ'at eylemedi. Kesret olan nâhiyelerde hod ceng ü cidâle şurû' idüp getürtmediler. Mihalic'e vardı. Mihalic halkı dahı cenge mübâşeret itdiler. Tazarru' idüp eyitdi ki: "Hemân Sultân bu cânibe gelince oturayum, devlet ü sa'âdetle gelicek i'tizâr idem" didüğü ecilden ta'âruz eylemediler ... Sultân'ıñ teveccühin işidüp 'İsa Beg İzmir-oglı'na vardı. İzmir-oglı dahı i'zâz u ikrâm-ı tâmm ile getirüp hizmetler ve ziyâfetler idüp ri'âyetler eyledi. Andan dahı isti'ânet isteyüp istimdâd eyledi. Hüsni kabûl ile rızâ gösterüp Aydın-oglı'na ve Saruhan-oglı'na ve Menteşe begine ve Teke-ili begine mektûblar gönderüp

¹²³ İdris-i Bitlisi, *Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 217.

lutf idüp, taht-ı tasarrufâtında olan vilâyetüñ sipâhisinden cem‘ idüp gelüp, Îsâ Beg’e mu‘âvenet itmek be-gâyet muhaldür” didi. Bunlar dahı mecmû‘ ittifâk idüp, memleketlerinden ceng içün âdemler cem‘ idüp... (*Cihânnümâ*, 207-208).

d) Emir Süleyman’ın şahsiyeti

Behiştî, Emir Süleyman’ın kişiliği hakkındaki bilgileri Neşri’nin üslup hususiyetlerini de aksettirerek eserine almıştır. Ancak, bu kısımda da İdris-i Bitlisî’de bulunan Emir Süleyman’ın günde bir köle azad etmesi, hayır eserleri yaptırması bilgilerini özetleyerek eserine almış ve konuyu tamamlamaya çalışmıştır¹²⁴.

Merhûm Emîr Süleymân hicretüñ sekiz yüz beşinci yılında Osmân tahtına cülûs idüp, sekiz yıl ve on ay ve on yedi gün bundan evvel beyân olunan üzere beglik itdi. Merhûm bir hûb-sûretlü ve mergûb-sûretlü, sahâvetde bî-misl ve şecâ‘atde bî-nazîrdi. Ve kibr ü hasedden berî olup, cemî‘ halka eyü şanlı, adl ü dâd issi pâdişâhıdı. Hattâ mevlâna Ahmedî anuñ zamânında şuyû‘ bulup, envâ‘ı avâtıf u ihsânla mugtenem olup, anuñ adına İskender-nâme nazm idüp, beyâza getürdi (*Cihânnümâ*, 227).

mu‘âhedeler itdiler. Eger Hakk Te‘âlâ fırsat u nuşret mukadder ü müyesser iderse bunlaruñ memleketlerine neslen-be-neslen müte‘ârız olmaya... (*Behiştî Târihi*, L₁ 58a-b).

Sekiz yüz beşinci yılda taht-ı ‘Osmânîye cülûs itmişidi. Sekiz yıl ve on ay ve on yedi gün beglük eyledi. Sîret-i hûb ve sûret-i mahbûb şecâ‘atde sahâvetde bî-nazîr dilîr idi. Ehl-i fazl u kemâle gâyet mâyil kendü dahı fâzıl idi. Mevlâna Ahmedî gâyetde severmiş. İskendernâme’yi anuñ nâmına yazmış. Günde biñ akçe aña ‘ulûfe eylemiş imiş. Hayr [u] hasenât ‘âdet idinmişidi. Günde bir ‘itk-ı rakabe idermiş Ulubat ve Edrene’de bir âlî câmi‘ bünyâd eylemiş, soñra sâyir selâtin tamâm itmişler (*Behiştî Târihi*, L₁ 68b).

¹²⁴ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 242.

e) Sekiz yüz yirmi iki yılında Rum'da meydana gelen olaylar

Behiştî'nin sekiz yüz yirmi iki yılında Rum diyarında ortaya çıkan fitneler hakkındaki kaydınının Neşri'nin ifadelerine çok benzemesi yazarın bu bilgileri ondan aldığı fikrini uyandırmaktadır.

Andan hicretüñ sekiz yüz yigirmi ikisinde diyâr-ı Rûm'da Amâsiyye ve Tokat dâyiresinde âşûb u fitneler zâhir oldı. Cümlesinden biri Kara-koyunlu Kara Yûsuf Âzerbaycan'dan Ermen diyârına gelüp, Erzincan'ı alup, Pîr Ömer'i anda nasb idüp gitdi. Andan Pîr Ömer Kara-hisâr'a tama' idüp gelüp kal'a öñinde haymesin kurup, muhâsara itdi. Emîr-i Kara-hisâr Hasan bin Melek Ahmed Sultân Mehemed'e âdem gönderüp meded talep itdi. Andan Hasan Beg bin Alp Arslan Cüneyd Beg'i depeleyüp, Canik'i aldı. Andan Emîr İsfendiyâr Samsun'ı ve Bafra'yı alup, oğlu Hızır Beg'i anda nasb itdi (Cihânnümâ, 249).

Ve hicretüñ sekiz yüz yigirmi ikisinde yine Rûm'da ba'zı fitne vü fesâd olup mûcib-i fetret ve bâ'is-i mihnet oldı. Cümlesinden biri bu ki Kara-koyunlu Kara Yûsuf Âderbaycan'dan diyâr-ı Ermen'e gelüp Erzincan'ı feth idüp Pîr 'Ömer'i anda nasb eyledi. Andan Pîr 'Ömer Kara-hişâr'a tama' idüp muhâsara eyledi. Hâkimi Melek Ahmed-oğlu Hasan Beg isti'ânata istimdâda Sultân'a âdem gönderdi. Ve Hasan Beg bin Alp Arslan, Cüneyd Beg'i katl idüp Canik'i aldı. Ve Samsun'ı ve Bavra'yı alup Alp oğlu Hızır Beg'i anda nasb itdi (Behiştî Târihi, L₁ 83a).

f) Emir Süleyman'ın Çelebi Mehmed tarafından basıldığında içinde bulunduğu hamamın yeri

Çelebi Mehmed'in ordusu ile karşılaşan Emir Süleyman'ın, Süleyman Subaşı isimli adamının Mir Süleyman'a bu olayı haber verdiği sırada, Mir Süleyman'ın tahıl pazarında bulunan hamamda işrette olduğu bilgisi Neşri'nin T ve M nüshalarında mevcuttur.

Emîr Süleymân ol hinde hammâm içinde “Şimdi ol hammâmmuñ öñi tahıl bâzârı olmuşdur” sohbet idüp, şarâb içerdi (Cihânnümâ, 216 dipnot 2775).

Ol hinde Mîr Süleymân şimdi karşısından tahıl bâzârı itdükləri hammâmda mey ü maħbûbla mu’âşeret iderdi (Behiştî Târihi, L₁ 63a).

g) Çelebi Mehmed’in Musa Çelebi’yle ikinci defa savaşıması

Behiştî’nin eserinde yer alan, Çelebi Mehmed’in Musa Çelebi’yle yaptığı ilk savaştaki yenilgisinden sonra bir defa daha onunla savaşa teşebbüs ettiği ve tekrar yenilgiye uğradığı bilgisi yine Neşrî’nin sadece M ve T nüshasında bulunmaktadır.

Kalkup, Amâsiyye’ye geldi. Anda birkaç gün yiyüp içüp andan yine Rûm-ili’ne geçüp, karındaşı Mûsâ Çelebi birle yine turuşup, ceng itdi. Mûsî Çelebi yine gâlib olup, sultân kaçup yine Bursa’ya geldi (Cihânnümâ, 233 dipnot 2998).

Sultân dahı göçüp devletle Tokat’a vardı. Anda birkaç gün olup Amâsiyye’ye vardı. Bir zamân anda turup yine leşker-i bî-pâyân cem’ kılup Rûm-ili’ne geçüp yine mukâbele olup mukâtele eylediler. Sa’âdet müsâ’adet idüp, devlet fırsat virüp, baht yârî kılmadı, mağlûb olup yine Bursa’ya mürâca’at eyledi (Behiştî Târihi, L₁ 72b).

Çelebi Mehmed’in Rumili’nde olmasını fırsat bilen Karamanoğlu’nun, Bursa’yı kuşatması ve kaleyi savunan Hacı İvaz Paşa’ya karşı gece birçok yerde ateşler yakıtılarak adamlarından bir kısmını pusuya göndermesi ve ertesi gün yeni bir güç gelecekmiş gibi plan yapması, bu planın Hacı İvaz Paşa tarafından öğrenilmesi üzerine bunun kendi başına dolanması hakkındaki bilgi de Neşrî’nin sadece M ve T nüshalarında ve Behiştî’de bulunmaktadır¹²⁵.

¹²⁵ Metin, L₁ 79b; Neşrî, *Cihânnümâ* (Öztürk), 242 dipnot 3094.

İki eser arasında yaptığımız karşılaştırmada Neşrî'nin T ve M nüshalarındaki¹²⁶ bazı olayların Behiştî'de aynen yer aldığı görülüyor. T nüshası 1548 yılına kadar meydana gelen olayları içermekte ve belki de Neşrî'den başka bir yazar tarafından oluşturulduğu tahmin edilmektedir¹²⁷. Bu durumda Behiştî'nin özellikle Fetret dönemi ve Çelebi Mehmed devrini yazarken, Neşrî'nin en eski nüshalarından birisi olduğu tahmin edilen M'ye benzer bir nüshayı ya da Neşrî'nin de faydalandığı farklı bir kaynağı kullanmış olması muhtemeldir.

2.2.2.3. İbn Kemal

II. Bayezid döneminin önemli tarihçilerinden birisi olan İbn Kemal eserini Türkçe ama İdris-i Bitlisî kadar süslü bir üslupla kaleme almıştır. İbn Kemal bu muazzam eserinin ilk sekiz defterini 1510-11 tarihinde tamamlayarak II. Bayezid'e takdim etmiştir¹²⁸. Behiştî ile İbn Kemal arasındaki bir takım benzerlikler, bizde Behiştî'nin İbn Kemal'i ya da onunla ortak bir kaynağı kullandığı hissini uyandırmıştır. Bu iki eser arasındaki ortak noktalar İstanbul'un fethinden itibaren görülmeye başlanmaktadır.

a) Fatih'in Akşemseddin'e Ahmed Paşa'yı göndermesi

İstanbul kuşatması sırasında ümitsizliğe düşen padişahın dua ve desteğini almak amacıyla Ahmed Paşa'yı Akşemseddin'e göndermesine ilişkin kayıt, görebildiğimiz diğer kaynaklarda zikredilmediği için, yazarın bu bilgiyi İbn Kemal'den ya da onunla ortak bir kaynaktan almış olması muhtemeldir.

Sahibkırân-ı cihan Sultân Mehmed Hân, kutb-ı dâyire-i zamân Ak Şemsü'd-dîn hazretlerine dîde-i sırr ile râz-ı sîne-i âsumâna nâzırdı, emdâd-ı du'âyıla ceyš-i zafer-kîş-i guzâte imdâd için 'alem-i 'âlemgir-i cihâdı kaldırup

İttifâk ol leşker-i muzafferde erbâb-ı mükâşefeden ğurre-i nevâhî erbâb-ı yakîn şeyhü'l-İslâm Akşemseddîn revveha'llâhü rûhehü zümre-i şulehâ ve fırka-ı fukarayla leşker-i muzaffere mu'âvenete gelmiş idi. Pes hazret-i

¹²⁶ Nüshanların tavsifi için bk. Neşrî, *Cihânnümâ* (Öztürk), XXV, XXVIII.

¹²⁷ Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, haz. Faik Reşit Unat - Mehmed A. Köymen, Ankara 1949, I, XI.

¹²⁸ İbn Kemal, *VII. Defter*, XXIII.

ol gazâya bile getmişdi, hisâr üzerinde hâzırdı, Mevlânâ Veliyyü'd-dîn oğlu Ahmed Paşa'yı gönderüp istifsâr etdi (İbn Kemal, VII. Defter, 61).

efşahu'l-fuşahâ ve emlahu's-şü'arâ Veliyyüddîn-zâde Ahmed Paşa merhûmı ki kendünün meddâhı ve mürebbâsıydı, peyâm u selâm ile gönderüp, iltimâs itdi ki hişâruñ teshîrin, 'adem-i teshîrin teveccüh idüp, istihâre tarîkıyle yâ ilhâm ile ma'lûm idinüp perde-i gayb içre mestûr olan esrârı ızhâr u i'lâm eyleye (*Behiştî Târihi*, L₁ 156a).

b) Fatih'in Belgrad kuşatmasında Yanko'nun ordusuna yardıma gelenlerin sayısı

Yazarın İbn Kemal'den ya da onunla ortak bir kaynaktan aldığını tahmin ettiğimiz diğer bir bilgi Belgrad kuşatmasında Yanko'nun ordusuna dâhil olan küffarın sayısıdır.

Kıral-ı bed-fi'âl-ı pür-mekr ü âl, hod otuz bin vur-eri aznavuriyle ol gice gemiyle gelmiş geçmiş hisara girmiş geride hâzır tururmuş (İbn Kemal, VII. Defter, 130).

Ve'l-hâşıl küffâr gemileri gâlib olup hâh-nâ-hâh hişâra otuz biñ müsella mükemmel kâfir koyup, hişârı muhkem itdi (*Behiştî Târihi*, L₁ 163b).

c) İstanbul'un fethinde gemilerin Haliç'e indirilmesi

Behiştî'nin, İstanbul'un fethi bölümünü yazmak için İbn Kemal ya da Tursun Bey'den faydalandığını gösteren en somut delil, yazarın, bu iki müellif gibi İstanbul fethinde gemilerin Haliç'e indirilmesi konusunda aynı kronolojik hatayı yapmasıdır¹²⁹. Bu yanlış kronolojiyi o dönemin görgü şahidi olduğunu düşünerek Tursun Bey'den mi

¹²⁹ Osmanlı donanmasının 20 Nisan'da meydana gelen deniz savaşında yenilmesi üzerine gemilerin Haliç'e nakli planının uygulanmaya başlandığı ve 21 Nisan Pazar gününü 22 Nisan'a bağlayan gece gemilerin Haliç'e nakledildiği kabul edilmektedir. Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul 1956, 72.

yoksa bilgisine itimad ederek İbn Kemal'den mi nakl ettiğini tespit etmek oldukça güçtür. Zira bu konuda söz konusu iki müellifin üslupları birbirine çok yakın olmakla birlikte Behiştî'nin üslubu onlara nazaran oldukça sadedir. Dolayısıyla üslup hususiyetlerinden bir sonuca varmak mümkün değildir. Bununla birlikte Behiştî'nin bu olayın hemen akabinde, İbn Kemal'de olduğu gibi kalenin havai/havan toplar(ıy)la dövülmeye başlandığından bahsetmesi, bu bilgiyi İbn Kemal'den aktarmış olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir¹³⁰.

2.2.2.4. Tursun Bey

Fatih devrinde ve II. Bayezid'in saltanatının ilk yıllarında yaşayan Tursun Bey, veziriazam Mahmud Paşa'nın kâtiplerindendir. Yazarın eserinde anlattığı olayların birçoğuna bizzat katılmış olması, eserini özellikle II. Mehmed dönemi için en önemli kaynak haline getirmektedir¹³¹. Tursun Bey, bu kıymetli eserini 1490-1495 yılları arasında kaleme almıştır¹³². Buna göre Behiştî'nin kendisinden önce yazılan ve II. Mehmed dönemi için birinci elden kaynak olan bu eseri görmemiş olması zor bir ihtimaldir. Nitekim yazarın, II. Mehmed dönemine ait bölümde Tursun Bey'e mahsus bilgilerden bir takım nakiller yapmasından Tursun Bey'in eserini gördüğü anlaşılmaktadır.

a) Fatih'in Belgrad kuşatmasında Yanko'nun hazırlattığı gemilerin sayısı

Belgrad muhasarasında Yanko'nun hazırladığı gemilerin sayısının incelediğimiz diğer kaynaklarda bulunmaması yazarımızın bu bilgiyi Tursun Bey'den aldığını düşündürmektedir. İbn Kemal bu gemilerin adedi için "bî-şümâr" demekte¹³³, Behiştî ise burada Tursun Bey'e çok yakın bir ifade kullanmaktadır.

Meğer kim kiral-ı pür-âl, Tuna suyunun
menba'ında, pâdişâh gemilerinün
adedince ad'âf gemiler müheyyâ ve

Ol hâlde serdâr-ı ehl-i dalâl Yanko, kral
olmuşıdı. Bu ahbâr-ı ıztırâr u ıztırâb
işidüp, iki ehl-i İslâm gemileri kadar

¹³⁰ İbn Kemal, VII. Defter, 52, 54; Târih-i Ebü'l-feth, 52; Metin, L₁ 154b.

¹³¹ Colin Imber, "İlk Dönem Osmanlı Tarihinin Kaynakları", *Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, der. Oktay Özel - Mehmed Öz, çev. Oktay Özel, Ankara 2000, 44.

¹³² Târih-i Ebü'l-feth, XXIV.

¹³³ İbn Kemal, VII. Defter, 128.

müretteb ittürmiş (*Târih-i Ebü'l-feth*, 80).

gemiler tonadup (*Behiştî Târihi*, L₁ 163a).

b) Fatih tarafından kuşatılan Akçahisar'ın halkının durumu

Behiştî, II. Mehmed döneminde uzun zaman muhasara altında kalan Akçahisar halkının durumunu anlatırken Tursun Bey'in Türkçe kelimelerle ifade ettiği bilgiyi, Farsça kelimelere çevirerek aktarmıştır.

Kâfir-i la'în şol mertebeye vardı ki köpek ve kedi ve haşerât-ı arzdan nesne komayup yidi, düketti (*Târih-i Ebü'l-feth*, 179).

Ḥattâ, “açluklarından kelb ü gurbe ölisin yidiler, hişârı virmediler” didiler (*Behiştî Târihi*, L₁ 207a).

2.2.2.5. Rûhî Çelebi

Rûhî Çelebi ve eseri hakkında mevcut bilgiler yazarın hayatını ve eserini tam olarak ortaya koyacak kadar yeterli ve tatmin edici değildir. *Rûhî Târihi*'ne ait olduğu ileri sürülen bir nüshanın transkripsiyonlu metni yayımlanmıştır¹³⁴. Fakat Ménage bu nüshanın Rûhî'ye ait olmadığını, “meçhul bir müellif tarafından II. Bayezid'in emriyle 1485 senesi sularında yazılmış, Kili ve Akkirman fethine (889/1484) kadar vukubulan hâdiseleri nakleden ve şimdiye kadar yalnız bu tek nüshadan bilinen bir eserdir” şeklinde belirterek farklı bir katagoride değerlendirmektedir¹³⁵. Ménage başka bir yerde ise, bu nüshanın *Rûhî Târihi* olmaktan ziyade onun kaynağı olduğunu belirtir¹³⁶. Bu durumda Behiştî'nin tarihini yazarken, Ménage tarafından meçhul bir yazara atfedilen; Cengiz ve Yücel tarafından ise *Rûhî Târihi*'nin 1484-86 yıllarında II. Bayezid'e sunulan bir nüshası olduğu iddia edilen¹³⁷ bu nüshadan ya da ona kaynaklık eden bir eserden faydalandığı anlaşılmaktadır. Nitekim İnalçık da Ménage'in Neşri ve eserine

¹³⁴ “Rûhî Târihi”, haz. Halil Erdoğan Cengiz - Yaşar Yücel, *Belgeler*, XIV/18, Ankara 1992, 359-470.

¹³⁵ V. L. Ménage, “Edirmeli Rûhî'ye Atfedilen Osmanlı Tarihinden İki Parça”, *Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılıya Armağan*, Ankara 1988, 312.

¹³⁶ V. L. Ménage, “The Beginnings Of Ottoman Historiography”, *Historians Of The Middle East*, Edited. Bernard Levis - P. M. Holt, London 1962, 176, dipnot 2.

¹³⁷ “Rûhî Târihi”, 362.

ilişkin çalışmasına yaptığı değerlendirmeyi içeren makalesinde, Behiştî'nin bu nüsha ile bağlantısını kastederek onun, Oxford nüshasının temsil ettiği ikinci kompilyasyonu kısmen içerdiğini belirtmiştir¹³⁸. Bu eserle *Behiştî Târihi* arasında yaptığımız karşılaştırmada iki esere mahsus bilgilerin tespit edilmesi Behiştî'nin Rûhî'yle ilgisini gösterir niteliktedir.

a) Ankara Savaşı'nda seksen bin Tatar'ın kaçması

Yıldırım Bayezid zamanında Timur ile yapılan Ankara Savaşı'nda daha ilk hamlede seksen bin mikdarı Tatar askerinin kaçıp Timur'a gittiği bilgisinin söz konusu Rûhî'ye atfedilen nüshada ve Behiştî'nin tarih eserinde mevcut olması iki eserin ortak noktalarından birisidir¹³⁹.

b) Karamanoğlu'nun saldırdığı sırada Konya Kale'sinde imaret işçilerinin bulunması

Fatih devrinde Karamanoğlu'nun Konya'ya saldırdığı sırada kalede imaret işçilerinin de bulunduğu ilişkin kaydı Behiştî'nin, bahsi geçen Rûhî'ye atfedilen nüshadan ya da onunla ortak bir kaynaktan aldığı tahmin edilebilir¹⁴⁰.

Pîr Ahmed Beg küfrânü'n-ni'me olup pâdişâhun bir nice ihsânın ve lutfun unudub bâd-ı gurûr dimâğın fesâde virüp asıl maddesi ki şirretle memlû idi girü zuhûr bulup bir gice ale'l-gafle gelüp, Ahmedek yapan cemâ'at üzerine hücum idüp muhkem ceng itdi. 'Askeri İslâm anuñ bu ef'âl-i şenî'asına muttalî olıcak dilâverler ve bahâdırlar el kılıca urup, tarfetü'l-'ayn içinde târ u

Pes Karaman-oğlu kej-'ahd ve bî-peymân kendüde istiklâl görüp, a'vân u enşâruñ ihzâruñ añlayup cibilliyet-i aslı muktezâsınca küfrânü'n-ni'met olup, tuğyân u 'işyân ızhâr eyledi. Ve merâsim-i tâ'atdan ... südde-i hilâfetmekâna müntesib olanlar ile muhâlefete mu'âdâta başladı. Bir gice şebîhûn idüp, ahmedeke kaşd eyledi. İçinde bulunan 'amele-i 'imâretten hayli âdem

¹³⁸ Halil İnalçık, "V. L. Ménage, Neshri's History of the Ottoman, The Sources and Development Of The Text", *Bellekten*, XXIX/116, Ankara 1965, 669.

¹³⁹ "Rûhî Târihi", 398; Metin L₁ 34b.

¹⁴⁰ Rûhî'nin mimarlar hakkında diğer kaynaklarda bulunmayan kayıtları için bk. Ménage, "Rûhî Tarihinden İki Parça", 328-331.

mâr idüp, ‘askerden kaçup varup Lârende’ye ilticâ itdi (*Rûhî Târihi*, 461).

var idi sipâhîlerden gayru. Def’î mugâlebe muhârebe eylediler. Ve merdâne mecdâne mücâdele idüp, muhâfaza-ı hîşârda hayli tecellüd gösterdiler. Âhır Karaman-oğlı ‘âciz olup, hâyiben hâsiren dönüp, Lârende’ye geldi (*Behiştî Târihi*, L₁ 181a-b).

2.2.2.6. Oruç Beğ

Hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Oruç Beğ, II. Bayezid döneminde Osmanlı’nın eski başkentlerinden olan Edirne’de yaşamıştır¹⁴¹. Behiştî’nin, Şeyh Bedreddin’in, Çelebi Mehmed’in gönderdiği Kapıcıbaşı Elvan Çelebi tarafından Zagra’da yakalanarak getirildiği bilgisini Oruç Beğ’den temin ettiği sezilmektedir.

Siroz’a Sultân Mehemed’e haber oldı. Sultân Mehemed kapucı-başı Elvân Beg dirler. İki yüz kişi mikdârı mikdârı âdem gönderdiler. Gelüp Zagra’da Şeyh Bedreddîn’i tutdılar. Siroz’da Sultân Muhammed’e iletdiler (*Oruç Beğ Tarihi*, 52).

Ol hinde Sultân Mehemed Selânik fethine müteveccih olmışdı. İştidi ki Simav kâdısı oğlı Eflak’dan geçüp Rûm-ili’ne varup hayli Etrâk idlâl itmiş. Cem’iyyet-vâr devletle Siroz’da oturup kapucıbaşı Elvân Beg’i iki yüz âdemle Zağra’ya gönderdi. Varup tutup Sultân’a getürdi (*Behiştî Târihi*, L₁ 84b).

Bunun dışında yazarın I. Murad’ın yetmiş üç yaşında öldüğü bilgisini de Oruç Beğ’den aldığı söylenebilir¹⁴².

¹⁴¹ *Oruç Beğ Tarihi*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2007, XXII, XXV.

¹⁴² *Oruç Beğ Tarihi*, 31; Metin, L₁ 4a.

2.2.2.7. Gazavatname

Behiştî'nin, Varna Savaşı'nda ordunun nizamı hakkında aktardığı bilgiler, İnalçık ve Oğuz tarafından neşredilen II. Murad adına yazılmış olan *Gazavat*'ta bulunmaktadır¹⁴³. Bununla birlikte Behiştî'nin söz konusu bilgileri zikredilen *Gazavat*'tan mı yoksa farklı bir eserden mi temin ettiğini kesin olarak bilemiyoruz.

Pâdişâh'ın sağ yanından Anadolu askeri beğlerbeğisi Karaca Beğ ile yürüdiler ve anlarla bile İbn Fenârî dahi yürüdü ve Evrenuz Beğ-oğlu İsa Beğ yürüdü ... sol kol alayına kim, Rumeli beğlerbeğisi Şâhin Paşa ve cümle Rumeli askeri yürüdüler ve Dâvûd Beğ dahi cümle nefir-i 'âm askerile yürüdü (*Gazavât-ı Sultân Murâd*, 61).

Anatoli beğlerbegisi Karaca Beğ'e Evrenüz-oğlu 'Îsâ Beğ'i koşup meymenede koyup, Rûm-ili beğlerbegisi Şahâbeddîn Paşa'ya Dâvud Beğ'i koşup meyserede kodı, cenâheyn oldılar. Kendü ol hümâ-yı himmet murğ-ı nuşret-'alem dibinde kapu halkı şehbâzlarıyla kalb gibi sadrda turup ... (*Behiştî Târihi*, L₁ 129a-b).

Behiştî'nin Varna Savaşı'nda kralın öldürülüşü ve öldüren kişi hakkında söz konusu *Gazavat*'ta bulunmayan malumatlar vermesi onun bu konuda farklı bir kaynağa dayanmış olabileceğini akla getirmektedir. Diğer taraftan kitabını yazarken kaynakları karşılaştırmalı kullanan yazarın bu farklı kayıtları başka yerden almış olduğu da düşünülebilir.

Behiştî'nin II. Murad zamanından yapılan II. Kosova Savaşı'nı yazarken aktardığı bilgilerin de mahiyetini tam olarak bilemediğimiz bu gazavat ya da kaynağa dayandığı tahmin edilebilir. Eserin bu padişah dönemine ait kısmında, mensur bölümlerin yanısıra manzumelerin de tarihî bilgi içerdiği görülmektedir. Bu bilgilerden özellikle Ungurus ordusu hakkında verilen bilgiler dikkat çekicidir¹⁴⁴.

¹⁴³ *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemed Hân*, haz. Halil İnalçık - Mevlûd Oğuz, Ankara 1989.

¹⁴⁴ Metin, L₁ 138b.

2.2.2.8. Anonim Tevârih-i Âl-i Osmanlar

Osmanlı kaynaklarında genellikle Düzmece Mustafa olarak adlandırılan I. Bayezid'in oğlu Mustafa Çelebi olayında Behiştî incelediğimiz kaynaklardan farklı bilgiler içermektedir. Bu durum, yazarın bu konuda dönemin diğer müverrihlerinden (İdris-i Bitlisî, Neşrî, Oruç Beğ ve Rûhî gibi) başka bir kaynağa dayandığı kanaatini uyandırmaktadır. Behiştî'nin burada verdiği malumatların anonim tevârihler ile uyum göstermesi onun bu konuda bunlardan birine ya da onlara kaynaklık etmiş bir esere dayanmış olabileceğini düşündürmektedir. Diğer taraftan Behiştî'de Bayezid Paşa'nın Mustafa üzerine gönderilmesi konusunda II. Murad'ın topladığı mecliste geçen diyalogların anonimlere nazaran daha ayrıntılı olması yazarın bu konuda şu an bilinenler dışında başka bir kaynaktan faydalanmış olabileceği fikrini de akla getirmektedir.

Bayezid Paşa'nın Düzmece Mustafa olayını bastırmak amacıyla Edirne'ye geçerken atlarını denizden yüzdürmesi ayrıntısında anonim tevârihler ve Behiştî aynı bilgiyi aktarmaktadır.

Pes 'azm idüp geldi, İstanbul'dan yukarı boğazdan geçmege, ol kadar gemi dağı bulmadılar kim atıyla tonıyla geçeler ... atların deñize koyup geçürdi. Dağı sürdiler Edrene'ye geldiler kim Muştafâ'yile uğraşalar. Hemân kim mukâbil oldu, katında olan Rûm-ililü cümle Muştafâ'ya döndi. Anları görüp girü kalanı dağı tapdılar. Hemân kendü halkı ve hem karındaşı Hâmza Beg kaldı. Nâ-çâr olup kendüler dağı mutî' oldılar. Muştafâ dağı Bâyezîd Paşa'yı vezîr idindi (*Giese*

Žarûrî Güzelce Hişâr yanında bir iki giçirek gemiler bulup leşkeri geçürüp atları yüzdürdiler. Ammâ ziyâde müzâyakalar geçürdiler. Andan göçüp Edrene'ye müteveccih oldılar. Ammâ gördi ki aşlâ Rûm-ili halkından yanına bir ahad gelmedi, düşmen dağı kendüye müteveccih, zarûrî ol dağı şüreten ızhâr-i firâr idüp varup mütâba'at gösterdi. Evvel hoş görüp vezîr-i a'zam idindi (*Behiştî Târihi*, L₁ 91b).

Anonimi, 56).

Bunlara ek olarak Behiştî'nin önemli kaynaklarından birisi olan Neşrî'de yer alan bilgilerin birçoğunun Âşık Paşazâde'de bulunması tarihçimizin Neşrî dolayısıyla bu yazardan da faydalandığını akla getirmektedir. Diğer taraftan Behiştî'nin Âşık Paşazâde'nin tarih eserini kesinlikle görmediğini de iddia edemeyiz. Çünkü Behiştî'nin Âşık Paşazâde'den, Neşrî'den aldığı bilgileri kontrol etmek veya bu bilgileri direk ondan nakletmek suretiyle yararlanmış olması da mümkündür.

Yaptığımız kaynak tespiti çalışması sırasında Behiştî'nin bazı yerlerde, sıralanan bu kaynaklardan farklı bilgiler içerdiği görülmüştür. Bu durum müellifin, bunlar dışında şu an mahiyetini bilemediğimiz kaynaklara da müracaat ettiğini düşündürmektedir.

2.2.3. Kaynak Değeri

Behiştî'nin tarih eserinin kaynaklarını tespit etmeye çalışırken de ifade ettiğimiz gibi, tarihçimiz kendisinden önceki devri, ondan daha önce yazılan kaynaklara başvurarak kaleme almıştır. Ancak burada üzerinde durulması gereken husus, yazarın bu eserlerde bulunan bilgileri olduğu gibi nakletmemesi, sürekli mukayeseli bir şekilde kullanması, eksikleri diğer kaynaklardan tamamlamış olmasıdır. Bu sebeple Behiştî bazı araştırmacıların ileri sürdüğü gibi İdris-i Bitlisî ve Neşrî'nin bir kopyası olmaktan kurtulmuş, kendine mahsus bir Osmanlı tarihi meydana getirmiştir. Behiştî'nin bazı konularda bu iki müellif dışında kaynaklara müracaat ettiği, Çelebi Mehmed'in Musa Çelebi üzerine yaptığı son seferde, İstanbul tekfurunun ona yardım edip etmediği konusundaki anlatılarda görülmektedir. Buna göre Neşrî, tekfurun yaşlılığını bahane ederek yardıma gelmediğini¹⁴⁵, İdris-i Bitlisî, tekfurun yaşlı olmasına rağmen orduya katılmak istediğini fakat Müslümanların ehli şirkten yardım almayı uygun görmedikleri için bunun kabul edilmediğini söyler¹⁴⁶. Behiştî ise bu olayı daha farklı anlatır. O tekfurun yaşlılığından bahsetmez. Çelebi Mehmed ile İstanbul tekfuru arasında geçen bir diyalog aktarır ve tekfurun İstanbul'da kalıp oğlunun sipahisiyle orduya katıldığını

¹⁴⁵ Neşrî, *Cihannümâ* (Öztürk), 235.

¹⁴⁶ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 256.

belirtir¹⁴⁷. Behiştî’de bulunan, Germiyan beyinin Karamanoğlu ile aralarında ittifak olduğu için Yıldırım Bayezid tarafından hapsedildiğine¹⁴⁸, Kastamonu valisi İsfendiyar’ın Yıldırım Bayezid’in oğlu İsa Bey’e eskiden beri münasebeti olduğu için yardım ettiğine¹⁴⁹ dair bilgiler bahsi geçen diğer kaynaklarda bulunmamaktadır.

Behiştî’nin eserinde, II. Murad dönemi önemli olaylarından biri olan Düzmece Mustafa isyanı hakkında dönemin diğer kaynaklarına göre daha detaylı bilgiler yer almaktadır. Nitekim bu bilgiler, konuyla ilgili kısımda Behiştî me haz gösterilmek suretiyle Uzunçarşılı tarafından kullanılmıştır¹⁵⁰.

Behiştî’nin tarih eserini diğer kroniklerden ayıran özelliklerinden biri de II. Murad döneminde yapılan Varna Savaşı hakkında doğru ve ayrıntılı bilgiler içermesidir. Nitekim bunlardan biri savaş esnasında Rumeli beylerbeyinin Şahabeddin Paşa olduğu hakkında verdiği bilgidir. Oruç Beğ haricinde¹⁵¹ diğer kaynaklarda bu sırada Rumeli beylerbeyinin Davud Paşa olduğu yazılmıştır. İnalçık, İdris-i Bitlisî’den Uzunçarşılı’ya kadar devam eden bu bilginin yanlış olduğunu ortaya çıkarmıştır¹⁵². Buna göre bu savaş sırasında Rumeli beylerbeyinin Davud Paşa olmayıp Behiştî’nin belirttiği gibi Şahabeddin Paşa olduğu kesinlik kazanmıştır. Nitekim Behiştî doğru olarak bu sırada Davud Bey’in yalnızca Şahabeddin Paşa’nın emrindeki bir bey olduğunu söyler¹⁵³. Bunun gibi ayrıntılar *Behiştî Târihi*’nin Osmanlı tarihindeki bazı problemleri aydınlatmada ihmal edilmemesi gereken bir eser olduğunu göstermektedir. Behiştî’nin Varna Savaşı’nda kralın öldürülmesi hakkında verdiği bilgilerdeki ayrıntılar da

¹⁴⁷ “Çün Sulţân, tekvura eşnâf-ı eltâfla envâ’-ı nevâziş [ü] merhamet gösterdi. Ol dahı i’lâm-ı ihlâş u mahabbet ve inhâ-yı meveddet idüp kabûl-i tavk-ı ‘ubûdiyyet [ü] rukkıyyet idüp hişârına mâ-melekiyle pîş-keş eyledi. Didi ki: “Emr-i sulţân nedir? Ben dahı sipâhim ile hizmete mürâfakat u muvâfakat ideyüm mi? Yoksa bunda kalan esbâb ve gemileri muhâfaza kıluyum mı? didi. “Maşlahat neyse tek emr olsun mülâzemet [ü] müdâvemet cân üstine, tek Sulţân’uñ hizmetine yarayalum” didi. Sulţân gitmege icâzet virmedi. Ammâ oğlun sipâhîsiyle hizmetde mülâzemetde gönderdi ... (Metin, L₁ 74a).

¹⁴⁸ Evvelâ Germiyan-ili’ne vardı. Germiyan begi Ya’kûb Beg a’yân u erkânla sulţân-ı şahib-celâle istikbâl itdi. Andan nifâk añlayup, Karaman-oğlı’yla vifâkın, ittifâkın işitmişidi ... (Metin L₁ 8a-b).

¹⁴⁹ Kastamonu vilâyetine girdi. Ammâ ol vakt Kastamonu’ya vâlî İsfendiyâr idi. Merâsim-i ta’zîm ü iclâl lâzım bulup istikbâl eyledi. Hüşüşâ İsfendiyâr Yıldırım Han zamânında âsitâne-i sa’âdetde mülâzemet iderken ‘İsâ Beg’le çok münâsebet kesb itmiş idi ... (Metin L₁ 57a).

¹⁵⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 377-378.

¹⁵¹ *Oruç Beğ Tarihi*, 66.

¹⁵² *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Hân*, 107 not 40.

¹⁵³ Namâzın niyâzın tamâm idicek “men kâne li’llâhi fekâne’llâhü lehü” diyüp Anadolı beglerbegisi Karaca Beg’e Evrenüz-oğlı İsâ Beg’i koşup meymenede koyup, Rûm-ili beglerbegisi Şahâbeddin Paşa’ya Dâvud Beg’i koşup meyserede kodı ... (Metin, L₂ 129b).

görebildiğimiz diğer kaynaklarda hatta İnalçık ve Oğuz tarafından neşredilen *Gazavat* da dahi bulunmamaktadır¹⁵⁴.

Tarihçimizin eserinde yer alan, “*Ol katlı ‘âmda kırılan küffâr-ı liyâmuñ ‘izâmı şahrâ-yı vesî‘-i Kös-ova‘da hâliyâ toptoludur ve başlarından yapılan refî‘ püşteler yir yir mukarrerdir*”¹⁵⁵ ifadeleri onun II. Murad dönemini yazarken o döneme yakın bir zamanda yaşamış bir müverrihin eserini kaynak olarak kullandığı düşüncesini uyandırmaktadır.

Behiştî'nin eseri, II. Mehmed dönemine ilişkin verdiği malumatlarda da diğer kaynaklardan farklı bilgiler içerir. Mesela eserde, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın Otlukbeli Savaşı öncesi şehzade II Bayezid'e elçi gönderdiği gibi¹⁵⁶, Ali Kuşçu'yu da Fatih'e aynı görevle yolladığı anlatılmaktadır¹⁵⁷. Yazar, babası Karıştıran Süleyman Bey'in İstanbul'un fethinde surlara ilk çıkan kişi olduğunu ileri sürmektedir ki görebildiğimiz kadarıyla bu bilgi diğer kaynaklarda bulunmamaktadır. Yine Behiştî'nin eseri Fatih zamanındaki Belgrad muhasarasına katılan babası ve bu seferde ordunun bozulması hakkında dikkate değer bilgiler ihtiva etmektedir¹⁵⁸.

II. Bayezid dönemi hadiseleri için Behiştî'nin eseri ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü yazarın bu bölümde anlattığı olayların bir kısmı kendi gözlemlerine ve tecrübelerine, bir kısmı ise olayı bizzat yaşayan kişilerden nakillere dayanmaktadır. Yazar, II. Bayezid'in Çöke Yaylası'nda değişik ülkelerden gelen elçileri kabul ettiği

¹⁵⁴ *Çün kral-ı bî-ikbâl, ebtâl-i kitâlden bir miqdâr serdâr ile sultân-ı şahib-celâle kaşd idüp at şaldı. Piyâdeleriñ kâr-dîdeleri nezâketle yol virdiler. Çün kral-ı mest iki yüzlü şemşîre dest urup piyâdeler içine girdi. Meger anı Bâver Bahâdır dirler bir yayabaşı var idi hem bahâdır kişiydi. Piyâdeler içine girdügin göricek at şalup bir gönder urdı ammâ yıkamadı. ‘Akabinca gelen kafâdârları Bahâdır Subaşı‘yı şehîd eylediler. Yeñiçerilerden Timürtaş adlu bir kimesne var idi. Kraluñ atın siñürledi. Yakalıyacak Koca Hızır nâm bir yayabaşı yayan olup başın kesüp tâc-ı mükellel ile cıdaya dikkiler ... (Metin, L₁ 131b).*

¹⁵⁵ Metin, L₁ 140b.

¹⁵⁶ *Çün dârâ-yı taht-ı ‘Acem mâlik-i tâc-ı Feridûn [u] Cem oldı. Leşker ile Diyârbekr'e gelüp, hâşş ü ‘âmm içre Şâm'a gider diyü âvâze şaldı. Ol vakt vâlî-i vilâyet-i Rûm ve pâdişâh-ı velâyet-rüsûm halef-i hilâfet-âyin sultân-ı selâtin-i ehl-i yakîn sultânımız Sultân Bâyezid Han-ı ‘âli-şân “ebbeda'llâhü te'âlâ hilâfetehü ve ebbed saltanatehü” hazretleriydi. Hizmet-i şeriflerine mektüb-ı maḥabbet-engiz [ü] meveddet-âmiz gönderüp, bünyâd-ı mülâyemet ü ızhâr-ı muşâdakât eyledi ... (Metin, L₁ 186a).*

¹⁵⁷ *İttifâk ol ešnâda mevlânâ-yı ‘allâme vü hakîm-i fehhâma Mevlâna ‘Ali Kuşcu Horasan'dan, sultân-ı şahib-kırân Meḥammed Han “‘aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân” hazretleriniñ hizmetine gelürken Hasan Beg'le bir kaç gün zarûri muşâhabet ü mukârebet itdi, zîrâ memleket-i Rûm'uñ memerr ü ma'beriydi ve anları vesîle-i ilkâ-i maḥabbet ve sebeb-i ebnâ-i muḥâleşet idinüp, ‘arz-ı muşâdakât u muşâfât idüp, iblis-vâr telbîs eyledi. Bu ḥud‘adan murâdı müslümânlara gâflet virtüp, mâl ü menâllerin nehb ü gâret eylemek ḥuşûşan eşdürdi ... (Metin, L₁ 186a).*

¹⁵⁸ Metin, L₁ 162b-165a.

sırada kendisinin padişahın bizzat yakınında bulunduğunu ve olaylara şahit olduğunu yazmıştır¹⁵⁹. Behiştî'nin bu konuda vermiş olduğu ayrıntılar da bu bilgiyi veya iddiayı doğrular niteliktedir. Aynı olay dönemin diğer tarihçilerinden Oruç Beğ ve Bitlisî'nin eserlerinde de bulunmasına¹⁶⁰ rağmen hiçbirinde Behiştî kadar ayrıntılı ve canlı tasvirlerle anlatılmamaktadır. Nitekim Behiştî'nin bu sırada Pulya elçisi'nin gelmesi hakkında verdiği bilgi de diğerlerinde yoktur¹⁶¹. Ayrıca bu kabul sırasında padişahın huzuruna önce hangi elçinin girdiği ve padişahın ne tarafında kimin oturduğu gibi detaylar bakımından da bahsedilen kaynaklardan ayrılmaktadır¹⁶². Yine yazarın Arnavutluk seferindeki olaylar hakkında verdiği bilgiler de kendi gözlemlerine dayanması açısından önemlidir¹⁶³.

Behiştî'nin eserinin II. Bayezid dönemine ilişkin bazı problemlerin çözümünde de işe yaradığı görülmektedir. Mesela, bu padişah döneminde idam edilen Karagöz Paşa'nın idamının ne zaman gerçekleştiği hususunda Osmanlı tarihi kaynaklarında değişik rivayetler bulunmaktadır. Bitlisî, Karagöz Paşa'nın Mehmed Paşa ile anlaşarak Hersekzâde Ahmed Paşa'ya yardım etmeyip hezimete sebep olduğu için idam edildiğini söyler¹⁶⁴. Behiştî, İdris-i Bitlisî'nin aksine Karagöz Paşa'nın Adana ve Tarsus'un savunmasındaki gayretsizliği sebebiyle idam edildiği bilgisini verir¹⁶⁵. Behiştî'nin verdiği bu bilgi bugün için kesinlik kazanmıştır¹⁶⁶. Uzunçarşılı, bu kaydın doğruluğunu ispatlayan fermanı tespit etmiş ve Karagöz Paşa'nın yukarıdaki sebeple idam edildiğini ortaya koymuştur¹⁶⁷.

¹⁵⁹ Metin, R 23b-24b.

¹⁶⁰ *Oruç Beğ Tarihi*, 136; İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, Nuruosmaniye 3209, 538a-b.

¹⁶¹ *Ve anuñ 'akabınca Pulya elçisi geliüp, nihâyetsüz gâyetsüz Firengî kadifeler iskarlat çukalar getürdi* (Metin, R 24b)

¹⁶² *Şağ cânibe Mevlânâ Gürânî oturdı. Şol cânibe Mısr elçisi oturdı. Yanına Hind elçisi oturdı. Çün emr-i mürrâsele vü peygâm-ı kânûn-ı salţanat usûlince 'ale't-tertib tamâm oldı* (Metin, R 24a).

¹⁶³ Metin, R 36b-37b.

¹⁶⁴ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, Nuruosmaniye nr. 3209, 542a. Dönemin önemli tarihçilerinden birisi olan İbn Kemal (*Tevârih-i Âl-i Osman, VIII. Defter*, haz. Ahmet Uğur, Ankara 1997, 52, 98, 245) eserinde Karagöz Paşa'nın faaliyetlerine yer vermesine rağmen idamından bahsetmemiştir.

¹⁶⁵ Metin, R 32a-b.

¹⁶⁶ Uzunçarşılı (*Osmanlı Tarihi*, II, 192) Karagöz Paşa'nın Hersekzâde'ye yardım etmediği için Karahisar Kalesi'ne hapsedilmesi emrinin verildiğini, Paşa'nın bu durumdan Sultan Abdullah'ın lalası olduğu için kurtulduğunu, fakat aynı durumun Adana ve Tarsus'da da görülmesi üzerine idam edildiğini belirtmektedir.

¹⁶⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 192.

1501’de Galata’da meydana gelen patlamada aldığı yara sebebiyle ölen Mesih Paşa’nın yerine sadarete Hersekzâde Ahmed Paşa’nın getirildiği konusunu açıklığa kavuşturması *Behiştî Târihi*’nin kaynak değerini ortaya koyan bir başka misaldir¹⁶⁸.

Eflak voyvodasının Osmanlı ordusuna ilhakı konusunda da İdris-i Bitlisî ile Behiştî farklı bilgiler vermektedir. İdris-i Bitlisî voyvodanın Kili’nin fethinden sonra Mengli Giray’ın gelmesi itibariyle orduya katıldığını belirtir¹⁶⁹. Behiştî ise voyvodanın Kili’nin fethinden önce İshaklı’da orduya dâhil olduğunu ve Osmanlı askerine kılavuzluk yaptığını belirterek güvenilir bilgiyi aktarır¹⁷⁰. İdris-i Bitlisî’nin eseri bu konuda II. Bayezid tarafından Akkoyunlu hükümdarı Yakup Bey’e gönderilen fetihnamenin ve Yakup Bey tarafından da II. Bayezid’e gönderilen tebriknamenin sûretlerini içermesi açısından önemlidir¹⁷¹.

II. Bayezid’in kardeşi Cem Sultan ile Yenişehir’de yaptığı savaşta, Cem Sultan’ın sancaktarının Hersekzâde Ahmed Paşa tarafından ele geçirilmesi¹⁷²; Hadım Ali Paşa’nın Karamanoğlu Kasım Bey’e karşı padişah kullarından beş, kendi adamlarından üç kişiyle kalması, kendisinin ve atının yaralanması¹⁷³; Hersekzâde

¹⁶⁸ Ménage, (“Edirneli Rûhî Tarihinden İki Parça”, 315 dipnot 21) Hammer’in Mesih Paşa’nın ölümünden sonra Ali Paşa’nın bu makama getirildiğini iddia etmesine rağmen Hoca Sadeddin’in Ali Paşa’nın 1506’daki veziriazamlığa tayinini kaydederken ondan Mora Hakimi olarak bahsetmesinden Ali Paşa’nın ilk defa 1506’da sadarete getirildiği ve yalnız bir defa veziriazam olduğunun anlaşıldığını, bu sebeple burada Behiştî’nin kaydının doğru olduğunu belirtir. Şayet Hammer’in kaydettiği bir durum söz konusu olsaydı Behiştî’nin çok yakınında bulunduğu Ali Paşa hakkında böyle önemli bir hadiseyi kaydetmemesi ilginç olurdu. Behiştî’nin eserinde bulunan (Metin, R 61a), “Çün ol kuşb-ı medâr-ı memleket rişlet itdi. Salţanat-ı maşlahat muhtel olup, mesned-i vezâret hâlî kaldı. Zîrâ Ya’kûb Paşa’nuñ cezbe tarîkiyle ‘aklına âfet irişmişidi. Maşlahat-ı vezâret görmege yine Aĥmed Paşa’yı der-i devlete da’vet itdiler. Silivri’den mürâca’at idüp, Âsitâne-i sa’âdete ‘avdet eyleyüp, maşlahatına meşgûl oldı” şeklindeki bilgi bu konuyu çözüme ulaştırmaktadır.

¹⁶⁹ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, Nuruosmaniye nr. 3209, 535a.

¹⁷⁰ Metin, L₁ 19a.

¹⁷¹ İdris-i Bitlisî (*Heşt Behişt*, Nuruosmaniye nr. 3209, 535b-536b) burada, II. Bayezid adına yazılan fetihnamenin Hoca Seyyid Mehmed Münşî tarafından, Yakup Paşa’nın tebriknamesinin ise kendisi tarafından kaleme alındığını belirtmektedir. Bu mektubun Bitlisî’nin II. Bayezid tarafından tanınmasına ve onun takdirini kazanmasına vesile olan mektup olması muhtemeldir.

¹⁷² *Ol kâr-zâr içinde neheng-i ejdehâ-şikâr ve peleng-i şîr-hâr Hersek-zâde Aĥmed Paşa-yı kâm-kâr serdârluklar idüp, ‘alem-dârı bi-nefsihi yıkup, ‘alemin ser-nigûn sulţân-ı kâm-rânuñ ĥuzûr-ı şerîfine getürdi ...* (Metin, R 10b-11a).

¹⁷³ *Hattâ ol şehîd-i muţlak gâzî-yi muĥakkak eşnâ-i muşâhabetde bu ĥikâyet rivâyet idüp, “serdâr-ı ‘asker olan nâm-dâr-ı leşker münhezim olduğundan vehm itmemek gerek” diyü naşîhat iderdi. Hattâ dirdi ki, “ol cengde râyât-ı nuşret-âyât dibinde yanumda ĥudâvendigâr-ı kâm-kâr kullarından beş kişiyle benüm hemân üç kulum kaldı. Atum ve ben kesmeyle mecrûh olduk. Ammâ pâdişâh-ı ‘âlem-penâh devletinde soñra manşûr u muzaffer oldum” didi ...* (Metin, R 13a).

Ahmed Paşa'nın Memlûklere karşı yaptığı savaşta ordunun daha savaşmadan dağılması¹⁷⁴; Arnavud akını sırasında ele geçirilen bir kalenin Minnetoğlu Hocacık tarafından sayım yapıldıktan sonra kaledekilerin hileyle kaçması¹⁷⁵ gibi bilgiler Behiştî'ye mahsus orijinal kayıtlardan bir kaçıdır. Behiştî'nin buna ilave olarak ayrıntıya ait bir hayli farklı malumat içerdiğini ifade etmek gerekir.

Diğer taraftan Behiştî'nin, İdris-i Bitlisî'de özellikle vurgulanan konulardan bazılarını eserine dâhil etmediği görülmektedir. Mesela Bitlisî'de, Sultan Cem'in Memlûk şahı tarafından korunması Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin bozulmasında en önemli sebeplerden biri olarak sayılırken¹⁷⁶ Behiştî bundan hiç bahsetmez. Lehistan'a akına gönderilen Malkoçoğlu Balı Bey'in oradaki fetihleri *Heşt Behişt*'te sekiz başlık altında ayrıntılı olarak anlatılırken, Behiştî bu fetihleri bir paragrafta özetlemiştir¹⁷⁷. II. Bayezid'e Arnavutluk seferi dönüşünde bir kalenderî derviş tarafından yapılan suikast girişimi İdris'te ve diğer bazı tarihlerde kaydedilerken¹⁷⁸ Behiştî bu konuda suskundur. İki eser arasındaki eksiklikler/fazlalıklar ayrıntıya inildiğinde daha da artmaktadır. Bu durumda, Behiştî'nin gözlemlerine dayanan kısımların orjinalliği konusunu bir tarafa bırakırsak, bu iki eserin birbirine üstünlüğünün araştırılması yerine, tarihî olayların tetkiki açısından birbirinin tamamlayıcısı olduğu ifade edilebilir.

Behiştî Târihi'nin önemi ve yeri hakkında kimi araştırmacılar çeşitli görüşler beyan etmişlerdir. Köprülü *Behiştî Târihi*'nin Hammer tarafından bilinmeyip henüz basılmamakla birlikte varlıkları ilim âlemince meçhul olmayan eserler arasında sayar¹⁷⁹; Uzunçarşılı, Behiştî'nin eserini Neşri, Âşık Paşazâde, Oruç Beğ kategorisinde

¹⁷⁴ *şikât-ı ruvâtdan mervîdür ki hâzret-i paşa-yı mekremet-şi'âr [ü] 'âlî-tebâr alayın müzeyyen ü müretteb idüp bir yüksek yirde kor dahı kendü Veliyüddîn-oğlu Ahmed Paşa'yla ve anuñ akrân-ı 'âlî-cenâb begleriyle ceng yirin görmege gider. Ammâ şâkin alay hareket idüp bozulmasın diyü çavuşlar korlar. Hâzret-i paşa ceng yirin görürken henüz cenge mübâşeret itmedin Karagöz Paşa çavuşları eslemeyüp ba'zî şâhib-i garažlarıyla alay bozdılar. Sâyir halk dahı anları görüp, hareket idüp şufûfuñ intizam[i] bozuldi. Belki ekşeri hemân ol anda kenâr çizdi. Haşmuñ alayı müheyyâ idi. 'Adü çalkınduğın görüp hemân fırsat u nuşret bizümdür diyü, paşa birkaç âdemle ceng yirin görürken üstine müteveccih oldılar. Ol dahı dönüp alaya mürâca'at ideyüm diyicek gördi ki leşker alayı bozup müteferrih olup firâr ihtiyâr eylemişler ... (Metin, R 27b).*

¹⁷⁵ Metin, R 36b-37a.

¹⁷⁶ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, Nuruosmaniye nr. 3209, 540b.

¹⁷⁷ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, Nuruosmaniye nr. 3209, 555a-557a; Metin, R 38b.

¹⁷⁸ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, Nuruosmaniye nr. 3209, 549a-550b; *Oruç Beğ Tarihi*, 152.

¹⁷⁹ Fuad Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, Ankara 1959, 20.

değerlendirerek II. Bayezid döneminde yazılmış en ziyade itimada şayan eserlerden olduğunu belirtir¹⁸⁰; İnalçık ise Rûhî Çelebi'ye atfedilen (İnalçık bunu Oxford Anonimi olarak zikrediyor) Oxford'da bulunan Osmanlı Tarihi ile Neşri'nin kullandığı mufassal ve müşterek kaynağın hususiyetlerini meydana çıkarmakta Behiştî'nin faydalı olacağını ifade eder¹⁸¹.

Sonuç olarak *Behiştî Târihi*'hi baştan sona orijinal bir kaynak değildir. Ancak Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerine ait kütüphane ve arşiv belgelerinin azlığı göz önünde bulundurulduğunda eserin kıymeti kendiliğinden ortaya çıkar. Diğer taraftan metin, özellikle fetret devri, II. Murad ve II. Bayezid dönemi hakkında, incelediğimiz diğer kroniklerde bulunmayan farklı bilgiler içermektedir. Bu durum da onun Osmanlı tarihi araştırmalarında göz ardı edilmemesi gereken bir kaynak olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca yukarıda bir kısmına değindiğimiz Osmanlı tarihine ait bazı problemlerin çözümlenmesinde de eserin işe yaraması onun değerini arttıran bir başka husustur. *Behiştî Târihi* siyasî tarih metni özelliği göstermesine rağmen elçi kabulü, cülus merasimi gibi olaylara ilişkin detaylı sayılabilecek malumatlar içermesi onun teşkilat tarihi araştırmalarında da başvurulabileceğini göstermektedir. Bunun dışında eserde kültür tarihine dair padişahların ve çocuklarının düğünleri ile cami, medrese, darüşşifa gibi hayır eserlerin yapımına ilişkin bilgiler de bulunmaktadır.

2.2.4. Tesirleri

16. asrın ilk yarısından itibaren kaleme alınan şuaara tezkirelerinde ve diğer bir takım biyografi kaynaklarında Behiştî anlatılırken *Hamse*'si ve onu oluşturan mesnevileri üzerinde durulmuş fakat tezimizin konusu olan tarih eserinden bahsedilmemiştir. Nitekim yapılan araştırmalar bizde, Behiştî'nin kendisinden sonraki tarihçiler tarafından da tanınmadığı kanısını güçlendirmiştir. Osmanlı tarihi hakkında ayrıntılı bilgi vermeleri ve çok sayıda kaynaktan faydalanmalarıyla dikkat çeken Hoca Sadeddin, Gelibolulu Âlî, Solakzâde, Kâtip Çelebi, Münecimbaşı Ahmed Dede gibi müverrihler *Behiştî Târihi*'ni kaynakları arasında zikretmezler. Bu tarih yazarlarının eserleriyle karşılaştırma yapmamıza rağmen Behiştî'ye ait orijinal kayıtlara (Varna Savaşı'nda kiralı öldüren Bahadır Subaşı, İstanbul tekfurunun İsa Çelebi'ye karşı

¹⁸⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 603.

¹⁸¹ İnalçık, "V. L. Ménage, Neshri's History of the Ottoman", 669.

oğlunu Mehmet Çelebi yanında göndermesi, II. Bayezid dönemine ait farklı bilgiler vb.) zikredilen eserlerde rastlanamamıştır. Bu durum Behiştî'nin kendisinden sonraki yazarlar tarafından bilinmediğini ya da kullanılmadığını düşündürmektedir. Eserin nüshalarının çok fazla olmaması da bu görüşü destekler niteliktedir.

II. Bayezid dönemiyle ilgili farklı bilgiler ihtiva eden bu eserin sonraki tarihçiler tarafından kullanılmamasının herhalde çeşitli sebeplerinin olması gerekir. Kanaatimizce bunlardan birisi müellifimizin çalışmasını padişaha sunamamış olması ihtimalidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Behiştî tarihini büyük bir ihtimalle Temmuz 1511 ile Mayıs 1512 yılları arasında tamamlamıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde doğuda Şahkulu isyanı alevlenmiş, merkezde ise II. Bayezid'in sağlığında oğulları arasında taht kavgaları başlamıştır¹⁸². Böyle siyasî açıdan karışık bir zamanda yazarın eserini padişaha sunup sunamadığı kesin değildir. Bize göre sunamamış olması ihtimali daha yüksektir. Ancak yazarın sultana sunduğu nüshanın kaybolmuş olması da mümkündür. Bu durum eserin kendisinden sonraki tarihçiler tarafından tanınmamasına sebep olmuş olabilir.

Bir başka husus Osmanlı tarih yazarlarının Behiştî yerine onun kaynakları olan İdris-i Bitlisî ve Neşrî'nin eserlerinden faydalanmayı tercih etmiş olmaları ihtimalidir. Nitekim Behiştî'den sonra yazılan Osmanlı tarih eserleri üzerinde daha çok *Heşt Behişt*'in etkisi hissedilmektedir¹⁸³.

Zannımızca tarih ve edebiyat araştırmacıları *Behiştî Târihi*'ni 1888 yılında yayımlanan Rieu'nun kataloğundaki bilgilerle tanımıştır. Babinger'in Osmanlı tarihi yazarları hakkında yayımladığı eserinde Behiştî'ye ve incelediğimiz eserine yer vermesi onun bu eserini bilenlerin sayısını arttırmıştır.

Buna rağmen günümüze kadar *Behiştî Târihi*'nden faydalananların sayısı çok fazla değildir. Bu bağlamda eserin tespit edilen nüshalarının tanıtımının yapıldığı bölümde üzerinde durduğumuz L₂ nüshasının/eserinin yazarından sonra, bu tarihi modern anlamda ilk kullanan tarihçinin Uzunçarşılı olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmacı, *Behiştî Târihi*'nin başladığı Yıldırım Bayezid döneminden itibaren, onun

¹⁸² Danişmend, *Kronoloji*, I, 419-421.

¹⁸³ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, trc. M. İbrahim Yıldırım, C vd.

farklı rivayetlerini bazen metnin içinde bazen de dipnotta *Osmanlı Tarihi*'nin I. ve II. cildinde değerlendirmiştir.

Uzunçarşılı'dan önce ve sonra gelen araştırmacılar tarafından söz konusu eserden yapılan alıntılar bir paragraf ya da bir konuyla sınırlı kalmıştır. Bunlar içinde tespit edebildiklerimizden örnek vermek gerekirse: Kurat, "Bizansın Son ve Osmanlıların İlk Tarihçileri" adlı makalesinde, Behiştî'den Varna Savaşı ile ilgili bölümden bir parça nakletmiştir¹⁸⁴. Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi* adlı eserinde Behiştî'den Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in yanında bulunan beylerin isimlerini zikretmek suretiyle faydalanmıştır¹⁸⁵.

Reindl, II. Bayezid dönemi hakkında yaptığı çalışmasında eserden Moser'in Revan nüshası hakkında yaptığı çalışma aracılığıyla faydalanmıştır¹⁸⁶. Imber, *Osmanlı İmparatorluğu* adlı eserinin yasalaştırma ile ilgili bölümünde, *Behiştî Târîhi*'nin II. Bayezid'in tahta geçmesi ile ilgili kısmından bir paragraflık alıntı yapmıştır¹⁸⁷.

Bunların dışında Aykut, Fetret Devri dönemi sikkeleri hakkında yaptığı çalışmasında¹⁸⁸ ve İnalçık, Osmanlı tarihçiliğinin ortaya çıkışını konu edinen makalesinde¹⁸⁹ bu eserden istifade etmişlerdir.

2.4.4. Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Görebildiğimiz kadarıyla Behiştî'nin incelediğimiz eseri üzerinde bugüne kadar derli toplu bir çalışma yapılmamıştır. Aksoy, *DİA*'da yer alan Behiştî maddesinde, Kazım Dilcimen tarafından lisans tezi hazırlandığını belirtmiştir¹⁹⁰. Ancak Özcan'ın,

¹⁸⁴ Akdes Kurat, "Bizansın Son ve Osmanlıların İlk Tarihçileri", *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, III, 1926-1933, İstanbul 1935, 193-194.

¹⁸⁵ Ağâh Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, Ankara 2000, 187.

¹⁸⁶ Hedda Reindl, *Manner um Bâyezîd, Eine Prosopographische Studie über die Epoche Sultan Bâyezîd II. (1481-1512)*, Berlin 1983, 16-18.

¹⁸⁷ Colin Imber, *The Ottoman Empire 1300-1650*, New York 2002, 115-116.

¹⁸⁸ Ş. Nezihi Aykut, "Fetret Devri Sikkeleri I: Emir Süleyman'ın Akçe ve Mangırları", *Prof. Dr. Mübahat Kütükoğluna Armağan*, İstanbul 2006, 59-77; Aynı yazar, "Fetret Devri Sikkeleri II: Mehmed Çelebi'nin Akçe ve Mangırları", *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına*, İstanbul 2008, 575-609; Aynı yazar, "Fetret Devri Sikkeleri III: Musa Çelebi'nin Akçeleri", *Türklük Araştırmaları Dergisi 19*, Prof. Dr. Mücteba İlgürel'e Armağan, İstanbul 2008, 121-147.

¹⁸⁹ Halil İnalçık, "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu", *Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, der. Oktay Özel - Mehmet Öz, çev. Fahri Unan, Ankara 2000, 93-117.

¹⁹⁰ Aksoy, "Behiştî Ahmed Sinan Çelebi", IV, 145.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tezleri isimli eserinde Kazım Dilcimen'in lisans tezinin adı "*Canik Beyleri*" olarak kaydedilmiştir. Biz de İstanbul Üniversite Kütüphanesi'nde yaptığımız araştırmada Behiştî ile ilgili Kazım Dilcimen'in adı geçen tezine rastlayamadık. Bu durum Aksoy'un verdiği bilgide bir karışıklık olabileceği intibasını uyandırdı¹⁹¹. Diğer taraftan aynı kişinin *Samsun Halkevi Dergisi*'nde yayımlanmış Behiştî'nin hayatı ve eseri hakkında özet mahiyette bilgi veren makaleleri bulunmaktadır¹⁹². Dilcimen'in Behiştî'yle ilgili makalelerinin olması fakat mevcut bir teze ulaşamaması, araştırmacının konuyla ilgili bir seminer ödevi hazırlamış olabileceğini akla getirmektedir.

Moser tarafından Revan 1270'de bulunan II. Bayezid dönemine ait nüsha üzerinde bir çalışma yapılmıştır¹⁹³. İnceleme, yazarın Behiştî'nin hayatı ve eseri hakkında değerlendirmelerini ve metnin Almanca transkripsiyonunu içermektedir. Bugüne kadar *Behiştî Târihi* üzerinde yapılan en kapsamlı çalışma olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmacı, üzerinde yaptığı incelemelere dayanarak *Behiştî Târihi*'nin İdris-i Bitlisi'nin *Heşt Behişt*'i ve Kemalpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i Osman*'i ile birlikte yüksek Osmanlı literatürünün erken örneklerinden birisi olarak kabul edilebileceği değerlendirmesinde bulunmuştur¹⁹⁴.

Behiştî Târihi'nin aynı bölümü üzerinde Jasim tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Ancak bu çalışma dil alanında olup, tarihî anlamda bir değerlendirme içermemektedir¹⁹⁵.

II. BEHİŞTÎ'NİN ÜSLUBU VE TARİHÇİLİĞİ

Behiştî eserini İdris-i Bitlisi'nin yazdığı *Heşt Behişt*'in de etkisiyle Osmanlı'da Fars dil ve kültürünün tesirinin arttığı II. Bayezid döneminde kaleme almıştır. Bu sebeple yazar eserini kendinden önce yazılan Neşrî ve Oruç Beğ tarihine nazaran daha ağdalı bir dille ve edebî bir üslupla kaleme almıştır. Bundan dolayı Babinger,

¹⁹¹ Abdülkadir Özcan, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tezleri (Lisans-Doktora)*, İstanbul 1984, 49.

¹⁹² Kâzım Dilcimen, "Behiştî ve Tarihi", *Samsun Halkevi Dergisi*, 1937, Sayı: 21, 6-8, Sayı: 22, 15-17.

¹⁹³ Brigitte Moser, *Die Chronik Des Ahmed Sinân Çelebi Gennant Bihisti Einne Quelle Zur Geschichte Des Osmanischen Reiches Unter Sultan Bâyezid II*, München 1980.

¹⁹⁴ Moser, 27.

¹⁹⁵ Jasim Z. Jasim, *Behiştî'nin Tarih-i Sultan Cem Eseri Üzerinde Sentaks İncelemesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

Behiştî'nin tarihini süslü nesirle yazılan ilk Osmanlı Tarihi olarak nitelendirmiştir¹⁹⁶. Fakat Behiştî'den önce eserini meydana getirerek padişaha takdim eden İbn Kemal'in eserinin bazı yerlerinde İdris-i Bitlisî ve Behiştî'yi aratmayacak derecede ağır üslup kullandığı, Arapça ve Farsça tamlamalarla tasvirlerini yoğunlaştırdığı düşünüldüğünde bu varsayıma temkinli yaklaşmak gerekmektedir¹⁹⁷.

Yine Babinger, Behiştî'nin eserinde meydan savaşlarının tasvirlerinde anlatımın ağırlaştığını diğer olaylarda ise basitleştğini ifade etmektedir¹⁹⁸. Bu tespit doğru olmakla birlikte zannımızca biraz eksik kalmıştır. Eserin geneline baktığımızda Ankara Savaşı, Varna Savaşı gibi büyük meydan savaşlarında tasvirlerin yoğunlaştığı, Arapça, Farsça tamlamaların çoğalarak cümlelerin uzadığı görülmektedir. Bununla birlikte Behiştî'nin dilinin ağırlaştığı kısımlar Babinger'in belirttiği gibi meydan savaşlarından ibaret değildir. Padişah dönemlerine giriş mahiyetinde yazılan uzun manzumeden sonra gelen nesir kısımların da ağır bir üslupla yazıldığı görülmektedir.

Diğer taraftan yazarın üslubunun kullandığı kaynaklara bağlı olarak da hissedilir derecede değişime uğradığını söyleyebiliriz. Mesela, Ankara Savaşı'nda Bitlisî'den alındığı tespit edilen iki tarafın ordularının nizama sokulması, askerlerin karşılaşması Yıldırım Bayezid'in ordusunun dağılıp yenilmesi ile ilgili bölümlerde ağırlıklı olarak Farsça kelimelerin kullanıldığı, terkiplerin çoğalıp cümlelerin uzayarak metnin ağır bir üsluba büründüğü görülmektedir. Metnin genelinde, özellikle *Heşt Behişt*'e dayanan kısımlarda ayet, hadis, kelâm-ı kibar, Arapça, Farsça manzumelere daha çok yer verilmektedir. Neşrî'den alıntı yaptığı yerlerde Behiştî onun sade üslubunu edebî ve sanatlı ifadelerle çevirmiştir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, eserde İdris-i Bitlisî'den alıntılanan bölümlerdeki ifadelerin, Neşrî'den alıntılanlara nazaran daha münşiyane olduğu görülür. Bu durum çalışmamızın *Behiştî Târihi*'nin kaynakları bölümünde de açıkça görülmektedir.

Behiştî, tarihini döneminin birçok yazarına nazaran edebî bir tarzda inşa diliyle kaleme almıştır. Aynı zamanda eserini Farsça, Arapça ve Türkçe beyitlerle süslemiş,

¹⁹⁶ Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları*, 50.

¹⁹⁷ Burada eserini bu üç yazaradan önce ağıdalı bir üslupla kaleme alan Tursun Bey'de akla gelmekle birlikte, onun eseri Osmanlı Tarihi'nin bütününden ziyade belli bir dönemini ele aldığı için bu değerlendirmenin dışında düşünülmüştür.

¹⁹⁸ Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları*, 50.

ayet ve hadislerden iktibaslarla fikirlerine dayanak göstermiş, deyimlerle de anlatımını güçlendirmiştir. Eserde Arapça ayet ve hadis atıflarına yer verilmekle birlikte eserin geneline bakıldığında Arapça'ya nazaran Farsça'nın etkisi daha fazla hissedilmektedir.

Müellif tarihini, yukarıda yazarın hayatı ve eserleri bölümünde de bahsedildiği gibi belli bir sistem içerisinde meydana getirmiştir. Her Osmanlı padişahına bir bölüm tahsis etmiş ve her bölüme mesnevi nazım şekliyle oluşturulmuş uzun bir manzumeyle giriş yapmıştır.

Behiştî, bir padişahın meddahının olmasının ya da padişah etrafında yazar ve şairlerin bulunmasının önemine ilişkin görüşlerini II. Bayezid dönemine ait kısımda söylediği şiirinde, “meddahı olmayan padişahın normal insanlardan bir farkı olmayacağı, nasıl bir kişi olduğunu kimsenin bilmeden adının unutulup gideceği, eğer Aristo yazmamış olsaydı İskender'in dahi kim olduğunu kimsenin bilemeyeceği” ifadeleriyle ortaya koymuştur¹⁹⁹.

Yazarın, *Heşt Behişt*'te geniş bir şekilde anlatılan diğer devletlerle ilgili bilgileri nakletme fırsatı olmasına rağmen bunları eserine dâhil etmemesi onun tarihini Osmanlı Devleti'ne ilişkin olaylarla sınırlandırmaya çalıştığı veya diğer devletlerle ilgili bilgileri arka plana ittiği düşüncesini akla getirmektedir. Bu bağlamda dönemin bazı tarihlerinde yer alan Ayasofya'nın yapılması ve İslam tarihi gibi bölümler de *Behiştî Târîhi*'nde bulunmamaktadır.

Diğer taraftan tarihçinin bazı hadiseleri belki de padişaha karşı tahkir içerebileceği düşüncesiyle yazmaktan kaçındığı tahmin edilmektedir. Örneğin, dönemin diğer kroniklerinin çoğunluğunda yer alan Laz kızının Yıldırım Bayezid'i içkiye alıştırması, Ali Paşa'nın bu konuda padişaha eşlik etmesi, kadıların yaptığı yolsuzluklar ve padişahın bunları cezalandırmak istemesi, Arap nedimin hile ile bunları kurtarması

¹⁹⁹ Metin, L₁ 42b:

*Ne şeh kim olmaya meddâhı anuñ
'Avâmı gibidür halk-ı cihânuñ*

*Ne şahş idüğün anuñ kimse bilmez
Unudulur gider adı añılmaz*

*Añılmakdur hayât-ı câvidânî
Unudulmak durur ölmek nişânı*

*Kim idüğini bilmezduk Sikender
Aristoyla añılmasa ekşer*

vs. konularının Behiştî’de özellikle atlandığı gözlenmektedir. İdris-i Bitlisî’nin dokuzuncu destanında ayrıntılarıyla anlattığı²⁰⁰ bu konuyu Behiştî’nin bilmemesi zor bir ihtimaldir. Yazar, Yıldırım Bayezid’in Laz kızı ile evlenmesi olayını Kıratova’nın fethinden hemen sonra zikretmiş, bu konunun sıralamasında da diğer eserlerden farklı bir yol izlemiştir. Behiştî’nin, özellikle Çandarlı ailesi ile ilgili konuları söz konusu etmekten kaçındığı hatta Halil Paşa’nın katlini dahi zikretmediği görülmektedir.

Behiştî eserinde Hersekzâde Ahmed Paşa, Hadım Ali Paşa, Mustafa Paşa hakkında övgüyle söz etmesine rağmen aynı pozisyonda olan Çandarlı İbrahim Paşa ve Yakup Paşa’dan bu şekilde bahsetmemektedir. Bu durum yazarın önce zikredilen paşalara daha yakın olduğunu düşündürmektedir. Diğer taraftan Mesih Paşa’nın ölümünden sonra Yakup Paşa’nın aklında sorun olduğu için veziriazamlığa getirilmediği bilgisi görebildiğimiz kadarıyla dönemin kroniklerinden sadece Behiştî’de bulunmaktadır. Bununla birlikte Behiştî doğruları aktarmaktan çekinmeyen bir yazar imajı da çizmektedir. Örneğin II. Mehmed tarafından, Mahmud Paşa’nın idamı hakkında çok açık olmasa da padişaha karşı eleştiri içeren şu cümlelerin onun eleştirel kişiliğini ortaya koyduğu söylenebilir. “*İttifâk ol yılda Hasan Beg seferinden gelicek Sulţân Mehemmed, Maĥmûd Paşa’yı ehl-i nifâk, münâfıklar ve ehl-i fesâd, müfsidler sözine i’timâd idüp, ‘azl eyledi. Varup Haş-köy’de mütekâ’id oldı. Ol zamânlarda Sulţân Muştâfâ dahı vefât itmişidi. Memleketde olan a’yân ü erkân gazâyâ geldüğünde merhûm maĥfûr Maĥmûd Paşa dahı gazâ niyyetine Âsitâne-i sa’âdete gelicek manşubından vehm iden şâhib-i ğarazlar “Sulţân Muştâfâ vefâtına ferâhdur kendüye bu mâtemi sûr bilmişdür” diyü ğamz ü nifâk eylediler. Zîrâ sâbıkda mâbeynlerinde keder var idi, gidermemişler idi. Ğammâz [ü] hemmâz söziyle hışm idüp, on yedi ğün Kule’de ħabs idüp, ‘âkıbet şühedâ derecesine irişdüirdi”*²⁰¹.

Behiştî, “*Rûm-ili beglerbegisi Mehemmed Paşa, Rûmîler ile ve Karaman beglerbegisi Karagöz Paşa, Karaman leşkeriyle paşa ħazretlerinüñ ħizmetine vardılar. Bu maşlahatda mu’âvenet ü mu’âzadat itmege, ammâ ħikmet-i İlâhî ğör ki hezîmete sebeb yine anlar olmuşlardur*”²⁰² diyerek Hersekzâde Ahmed Paşa’nın Memlûkler

²⁰⁰ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 59-72.

²⁰¹ Metin, L₁ 202a-b.

²⁰² Metin, R 27a-b.

karşısında yenilgisine sebep olarak Mehmed Paşa ve Karagöz Paşa'yı gösterir. Bu onun yine tarihi olaylara eleştirel bakışını gösteren başka bir örnektir.

Buna karşılık Behiştî'nin bazı konulardan ki bunlar genellikle başarısız sonuçlanan seferlerdir, birkaç cümleyle kısaca bahsettiği görülmektedir. Mesela, Mesih Paşa'nın Fatih zamanında gerçekleştirdiği ve başarısız olarak geri döndüğü Rodos seferi İdris-i Bitlisî'de geniş ve teferruatlı bir şekilde anlatılırken²⁰³, Behiştî biraz da kaderci bir yaklaşımla “*Mesih Paşa dağı Rodos'a vardı. Teftih ü teshiri mukadder degülmiş, müyesser olmadı*” şeklinde iki cümleyle hadiseyi özetlemiştir²⁰⁴.

Yazarın kaderci yaklaşımını II. Mehmed döneminde İskenderiyye'nin kuşatmasında ilk yapılan muhasaranın başarısız olması üzerine sarfettiği “*Ve'l-hâşıl tulû'-ı şubhdan zâlâm-ı şâma dek guzâtı fırka fırka gürûh gürûh def'a def'a ikdâm u ihtimâm idüp, cidd ü cehdde takşir ü nokşân komadılar. Ammâ kal'anuñ teshiri takdîrde muvakkatımış te'hîr olındı*” cümlesi de gösterir niteliktedir²⁰⁵. Diğer taraftan Behiştî'nin bu tutumu sadece başarısızlıklara mahsus değildir. Gedik Ahmed Paşa'nın Otranto fethini anlatırken kullandığı şu cümle “*Çün ol şehri mu'azşam [u] ma'mûr, kişver-i mesrûr u maşşûr teshiri mukadder imiş, müyesser oldı. Az zamânda etrâfında olan hişârları dağı teshir itdiler*” başarıları ifade ederken de zaman zaman aynı kaderci tutumu izlediğini göstermektedir²⁰⁶.

Müellifimiz eserini yazarken sözlü ve yazılı çeşitli kaynaklara başvurmuş, fakat dönemin tarihçileri silsilesine dâhil olarak o da eserinde, sözlü rivayetler haricinde yazılı herhangi bir kaynak ismi zikretmemiştir. Bununla birlikte *Behiştî Târîhi*'nin kaynakları kısmında da üzerinde durulduğu gibi yazarın yazılı kaynaklardan yararlandığında da şüphe yoktur. Behiştî'nin tarihini kaleme aldığı sırada bu kaynakları kullanırken bir araştırmacı titizliğiyle seçici davrandığı görülmektedir. Yazarın, Ankara Savaşı'nı yazarken İdris-i Bitlisî'yi, Fetret devri ve Çelebi Mehmed dönemini yazarken bu dönemi ayrıntılı bir şekilde anlatan Neşrî veya ona yakın bir kaynağı, II. Murad dönemini yazarken tespit edemediğimiz bir gazavat ya da kaynağı, İstanbul'un fethini

²⁰³ İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, trc. M. İbrahim Yıldırım, 300-303.

²⁰⁴ Metin, L₁ 203a.

²⁰⁵ Metin, L₁ 207b.

²⁰⁶ Metin, L₁ 209a.

yazarken ise Tursun Bey ve İbn Kemal'i kaynak olarak kullanması, onun kaynak seçiminde özenli davrandığını ve faydalandığı eserin olaylara vukufiyetine önem verdiğini ortaya çıkarır mahiyettedir. Yazarın bu eserlerden faydalanırken birinde eksik olanı diğerinden tamamlaması onun kaynaklarını sürekli mukayese ettiği izlenimi uyandırmaktadır.

Behiştî'nin olayların anlatımında kaynaklarından mukayeseli olarak faydalanmaya çalışması nadir olmakla birlikte onda bazı tutarsızlıkların olmasına da sebep olmuştur. Mesela, II. Murad döneminde cereyan eden Küçük Mustafa isyanında, Mustafa'nın yanında bulunan Taceddinoğlu'nun ölümü hakkında iki rivayet anlatmış, bunların ikisinde doğru kabul etmiştir. Müellif önce Neşrî'den temin ettiği, "*Miḥal-oğlı'nuñ kulları dahı irişüp Tâceddîn-oğlı'nı pâre pâre eylediler*" bilgisini aktarmış²⁰⁷, bir paragraf sonra da İdris-i Bitlisî'de bulunan "*Ammâ Tâceddîn-oğlı Maḥmûd Beg şehrde bir tavuk kümesine girüp gizlendi görmediler. 'Âkıbet gör eceli(?) bulup helâk eylediler*" rivayetini nakletmiştir²⁰⁸.

Behiştî'nin olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi kurması, bazı durumlarda olayın öncesini hatırlatması, kaynaklarını kullanırken seçici davranması ve bunları sürekli birbiriyle mukayese etmesi gibi özellikleri onun Neşrî ve Oruç Beğ çizgisinden ayrıldığını, İdris-i Bitlisî ve İbn Kemal'in temsil ettiği sistemli tarih yazıcıları grubuna dâhil edilebileceğini göstermektedir.

III. METNİN TESİSİNDE İZLENEN YOL

Tezimizde metnin tesis edilmesinde *Behiştî Târihi*'nin üç farklı nüshası kullanılmıştır. Çalışmada, Osmanlı'nın kuruluşuna ait bir sayfalık özeti ihtiva eden *Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi nr. 2410* nüshası için "E", Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed, II. Murad ve II. Mehmed dönemlerini kapsayan *British Library Add. 7869* nüshası için "L₁", II. Bayezid dönemine mahsus olan *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan nr. 1270* nüshası için "R" kısaltması kullanılmıştır. Metni oluştururken birbirinin devamı niteliğinde olan bu üç farklı nüshayı kullanmak mecburiyetinde olduğumuz için nüshaların her birinin kısaltmaları ihtiva ettiği bölümde [L₁ 1b] örneğinde olduğu gibi kısaltmasıyla birlikte metinde köşeli parantez içerisinde

²⁰⁷ Neşrî, *Cihannümâ* (Öztürk), 262; Metin, L₁ 99a.

²⁰⁸ Metin, L₁ 99b; İdris-i Bitlisî, *Heşt Behişt*, trc. Abdülbâkî Efendi, II, 321.

gösterilmiştir. Nüsha karşılaştırmasında kullandığımız *British Library Add. 24. 955* nüshası dipnotta “L₂” şeklinde gösterilmiştir.

Nüshalar arasındaki farklar metinde dipnot verilme suretiyle gösterilmiştir. Uzun cümleler halindeki nüsha farkları dipnotta aynen tekrarlanmamış cümlenin baş ve son kısımlarından kelimeler alınıp orta kısım şeklinde belirtilmiştir. Karşılaştırmada nüshadaki doğru yazım tercih edilmiş, imla yanlışları ve eksiklikleri, kelimelerin yanlış yazılmasına dair farklılık nüsha farkı olarak değerlendirilmemiştir. L₁ ve R nüshalarında bulunan Farsça beyitlerin hiçbirisi L₂ nüshasında bulunmadığı için bu durum ayrıca nüsha farkı olarak gösterilmemiştir. Türkçe beyitlerden ve Arapça ibarelerden L₂'de bulunmayanlar dipnotta belirtilmiştir. R nüshasında yerleri boş bırakılan tarih, Arapça ayet ve hadis iktibasları L₂'den tamamlanmıştır.

Metnin oluşturulmasında genel olarak eserin dil ve imla hususiyetlerine bağlı kalınmış ancak Türkçe kelimelerin sonundaki b'ler p'ye, c'ler ç'ye dönüştürülmüştür. Derus ve Deruz, Evrenüz-oğlu ve Evrenüs-oğlu örneklerinde olduğu gibi yer ve şahıs isimlerindeki farklı yazımlar nüshadaki şekliyle metne aktarılmıştır. Yabancı menşeli olmasına rağmen Türkçe'de yoğun olarak kullanılan “hiç”, “henüz” kelimeleri de “hiç”, “henüz” şeklinde yazılmıştır. Arapça ve Farsça ekler genellikle ayrı yazılmış ancak “gülistân, serdâr, defterdâr, dilâver” gibi Türkçe'de isimleşmiş kelimeler bitişik yazılmıştır.

Türkçe isim tamlaması şeklinde olan Belgrat Kalesi, Tuna Nehri gibi isimlerin ikinci ismi büyük yazılmış fakat bu isimler Farsça tamlama şeklinde yazıldığı zaman kal'a-i Belgrat, cûy-ı Tuna örneklerinde olduğu gibi sadece özel isim büyük harfle yazılmıştır. Rumili, Akkirman, Akkoyunlu, Yenişehir, Yarhisar gibi günümüzde bitişik yazılan isimler Rum-ili, Ak-kirman, Ak-koyunlu, Yeñi-şehr, Yar-hişâr şeklinde yazılmıştır.

Metne, ifadeyi düzeltmek için tarafımızdan yapılan harf ve kelime ilaveleri ve araştırmacılara kolaylık sağlaması amacıyla koyulan başlıklar [] şeklinde köşeli parantez içerisinde gösterilmiştir. Özellikle manzum kısımlarda vezin icabı fazlalık olan kelimeler () işareti içerisine alınarak belirtilmiştir. Metinde okunmasının doğruluğunda tereddüt olan kelimelerin sonuna (?) konulmuş, yazımından herhangi bir mana çıkarılamayan ve sayfanın tahribinden dolayı okunamayan kelime/kelimeler ... şeklinde

belirtilmiştir. Metinde necât, mâ-hâzâ, âyine şeklinde yanlış imlayla yazılmış olan kelimeler metnin transkripsiyonunda nijâd, ma‘a-hâzâ, âyîne şeklinde doğru olarak yazılmıştır. Bilindiği gibi bu tür metinlerde imla işaretleri bulunmamaktadır dolayısıyla transkripsiyonda kullanılan imla işaretleri metnin daha anlaşılır olması amacıyla tarafımızdan eklenmiştir.

Metinde geçen Arapça hadis, ayet ve beyitler, özlü sözler ile Farsça beyit ve deyimler metinde tırnak içine alınmak suretiyle Latin harflerle italik yazılmıştır ve bu ibarelerin tercümesi tırnak içerisinde ve italik olarak dipnotta verilmiştir.

Metinde kullanılan transkripsiyon harfleri:

ا: e, a, â	ر: r	غ: ğ
ب: b, p	ز: z	ف: f
ت: t	س: s	ق: q, k
ث: ṯ	ش: š	ك: k, ñ
ج: c	ص: š	ل: l
ح: ħ	ض: ž, ḍ	م: m
خ: ħ	ط: ṭ	ن: n
د: d	ظ: ž	و: v, u, ü, û
ذ: ž	ع: ‘	ه: h
		ي: y, ı, i, î

Arapça ve Farsça kelimelerdeki و, ی, ا, uzatmaları â, û, î şeklinde belirtilmiştir. Diğer taraftan ق ve غ harflerindeki uzatmalar, bu iki harf kalın olduğu için kâ, gû, gî şeklinde gösterilmiştir. ق ile ك harfinin karıştırılmasının söz konusu olduğu durumlarda ق, k transkripsiyon harfiyle belirtilmiştir. Metinde yazılan ortadaki hemze ’ işareti ile gösterilmiştir.

SONUÇ

Araştırmamızın konusu II. Bayezid dönemi tarihçi ve edebiyatçılarından Behiştî mahlaslı Karıştıran Süleyman Beyoğlu Ahmed Çelebi'nin hayatı ve tarih eseridir. Tezimizin ilgili kısımlarında da ifade edildiği gibi yaptığımız çalışmada söz konusu yazarın hayatı ve eseri hakkında bugüne kadar yapılan incelemelerde göremediğimiz farklı bulgular elde edilmiştir.

Mesela, Behiştî'nin bugüne kadar bilinmeyen doğum tarihi *Heft Peyker* adlı mesnevisinde zikrettiği bir beytinde verdiği bilgilerden yola çıkılarak yaklaşık olarak tespit edilmiştir.

Yine *Behiştî Târihi*'nin bilinen nüshalarının haricinde onun farklı bir nüshası olduğu düşüncesini ortaya çıkaran British Library Add. 24.955 nüshası üzerinde inceleme yapılarak bunun söz konusu tarihin müstakil bir nüshasından daha çok, o esas alınarak ismi bilinmeyen bir yazar tarafından oluşturulmuş eser olduğu anlaşılmıştır.

Behiştî'nin tarih eserini yazmaya başladığı ve bitirdiği zaman dilimi yaklaşık olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Atsız'ın bulduğu nüshada onun bahsettiği bir sayfalık özetin haricinde Osmanlı padişah isimlerini içeren soy ağacında *Behiştî Târihi*'nden eklenen isimlerin yer aldığı görülmüştür. Bu durum, *Behiştî Târihi*'nin bugüne kadar ele geçmeyen baş tarafında Osmanlı soy ağacının bulunduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Yaptığımız kaynak tespiti çalışmasıyla Behiştî'nin bazı araştırmacılar tarafından ileri sürüldüğü gibi İdris-i Bitlisî ve Neşrî'nin bir kopyası olmadığı onun bazı olayları yazarken faydalandığı farklı kaynaklar tespit edilerek ortaya konulmuştur. Yazarın Ankara Savaşı'nı yazarken İdris-i Bitlisî'yi, Fetret devri ve Çelebi Mehmed dönemini yazarken bu dönemi ayrıntılı bir şekilde anlatan Neşrî veya ona yakın bir kaynağı, Varna Savaşı'nı yazarken II. Murad dönemine yakın bir zamanda yazıldığını tahmin ettiğimiz bir gazavat ya da kaynağı, İstanbul'un fethini yazarken ise Tursun Bey ve İbn Kemal'i kaynak olarak kullandığı eserlerden verilen karşılaştırmalı örneklerle gösterilmiştir.

Yazarın II. Bayezid dönemi hakkında verdiği malumatlar, kendi gözlemlerine, tecrübelerine ve olayı bizzat yaşayan kişilerden nakillere dayanması açısından önemlidir. Ayrıca kaynak değeri bölümünde örneklerle gösterdiğimiz gibi *Behiştî*

Târihi, Osmanlı tarihinin bazı problemlerinin çözümlenmesinde de işe yaramaktadır. İlave olarak fetret devri ve II. Murad dönemi hakkında diğerkaynaklarda bulunmayan farklı bilgiler içermektedir. Fakat buna rağmen tesirleri bölümünde de ifade ettiğimiz gibi Behiştî'nin tarih eseri Osmanlı tarihi araştırmacıları tarafından çok fazla başvuru alan bir kaynak değildir.

METNİN İÇİNDEKİLER

- * Zikr-i cülûs-ı Bâyez[id] Han ve beyân-ı fütûhât-ı Menteşe ve Şaruhan ve inhizâm-ı leşker-i Karaman müstahbirân-ı âşâr-ı selef ve müstefsirân-ı aḥbâr-ı ḥalef.....7
- * Der-beyân-ı muḥâberâtı ki miyân-ı Yıldırım Han ve ‘Ali Beg bin Karaman vâkı‘a şod.....16
- * Feth-i Livâ-yı Rûm.....20
- * Rezm-i Yıldırım Han-ı şâhib-celâl bâ-kral-ı Ungurus-ı dâll ve muḥâşara-yı ḥişâr-ı Kostantiniyye.....23
- * Feth-i şehir-i Malâtıyye ve Divrigi ve tibyân-ı teşhîr-i Erzincan ve tevâbi‘-i an.....29
- * Mukâtele-i Sultân Bâyezîd Han şâ‘ika-i meydân bâ-Mîr Timür Gûrgânî.....31
- * Zikr-i vâkı‘ât ki miyân-ı Mîr Süleymân ve Sultân ve ‘Îsâ Beg şod.....74
- * Zikr-i fitâl ki miyân-ı Mûsâ Beg ve Mîr Süleymân vak‘a şod ve beyân-ı istiklâl yâftên-i Mûsâ Beg der-taht-ı Edrene.....87
- * Vâkı‘a-i Sultân Mûsâ ve hâlât ki miyân-ı îşân ve Sultân vâkı‘a şod.....98
- * Feth-i livâ-yı Kastamonı ve Canik ve ceng-i ‘Osmâniyân be-Karamaniyân ve sebeb-i inhizâm-ı Karamaniyân.....111
- * Vâkı‘a-i Şeyḫ Bedreddîn Kâdı-i Simav ve ba‘zı kazâyâ ki der-an târiḫ vâkı‘ şod....115
- * Hâdişe-i Düzme Muştafâ ve ba‘zı vâkâyi‘ ki der-an târiḫ şod.....124
- * Kazıyye-i Muştafâ-yı Küçük ve feth-i livâ-yı Kastamonı ve velîme-i Sultân Murâd.....134
- * Feth-i İzmir ve Alaca-ḥişâr ve küşte şoden-i Meḥemmed Beg bin Karaman.....141
- * Vâkı‘a-i Kızıl Koca ve feth-i Koca-kayası ve târiḫ-i pül-i Ergene ve ‘imâret-i meşhûr ki der-Edrene vâkı‘ şod.....147
- * Feth-i Selânik ve ğazâ-yı Arnavud ve muḥâşara kerdên-i kral-ı kal‘a-i Gügercinlik.....152
- * Sefer-i Karaman ve ğazâ-yı Arnavud ve ‘ubûr-ı Sultân Murâd ez-nehr-i Tuna.....158
- * Feth-ı kal‘a-i Novaberde ve feth-i Semendre ve feth-ı Nigbolı ve nişesten-i Sultân Meḥemmed be-taht-ı saltanat.....163
- * Ğazâ-yı Varna.....174
- * Feth-i livâ-yı Mora.....182
- * Târiḫ-i velâdet-i Sultân Bâyezîd ve feth-i Akca-ḥişâr.....184
- * Ğazâ-yı Kös-ova.....187
- * Zifâf-ı Sultân Meḥemmed bin Murâd Han-ı ‘âlî-şân.....195
- * Hâtîme-i kitâb ve encâm-ı kâr-ı Sultân Murâd-ı kudsî-nijâd.....196
- * Der-beyân-ı feth-i Kostantiniyye.....211

* Feth-i Semendre ve Sivri-ħiřâr ve kal‘a-i Umul ve cezîre-i Enez.....	224
* Kal‘a-i Belğrağ ve Fülke ve Semendre ve Ballubadra ve Tokmak-ħiřâr.....	228
* Feth-i Sinop ve Kaşamonı ve Tırabzon.....	237
* Ğazâ-yı Eflak.....	240
* Ğazâ-yı Bosna ve ğazâ-yı Arnavud ve muħâřara kerdn-i kral-ı Yayça.....	243
* Sefer-i Karaman.....	250
* Mukâtele-i sultân-ı şâhib-kırân Meħemmed Ğan pâdişâh-ı İnan Uzun Ğasan.....	255
* Ğazâ-yı Boğdan.....	278
* Feth-i Sikenderiye.....	281
* Vefât-ı sultân-ı şâhib-kırân Meħemmed Ğan ‘aleyhi’r-raħmetü ve’l-ğufrân.....	285
* şayd ü seyrân-ı şâh-ı cihân ve beyân-ı fethi Kili ve Ak-kirman.....	311
* Âmeden-i rasûlân ez-Mışır u Hindûstân be-derğâh-ı Sultân Bâyezîd Ğan.....	319
* Sebeb-i mu‘âdât ki miyân-ı leşker-i Rûm u şâm üftâde.....	323
* Reften-i pâdişâh-ı âfâķ be-yaylak.....	332
* Teshîr-i kal‘a-i Eynebaħtı.....	344
* Feth-i Koron ve Moton.....	352
* Sıfat-ı Koron ve Moton.....	353
* Ğurûc-ı Karamanî-i Mec‘ûlî.....	363

BEHİŞTÎ TARİHİ

(METİN)

[KURULUŞ DEVRİ]¹

[E 153b] Peder-i cennet makar Ertuğrul Gâzî, Cengiz fitnesi zuhûrunda Turanîlerin çoğı Âzerbaycan'a göçdükleri hilâlde kabilesiyle göçüp, Ahlat'a gelüp ve şâh-ı Ahlat'la ihtilât itdi, orada fevt oldukda Sungur-tegin, Güntoğdı, Ertuğrul, Tundar nâm dört oğlından Ertuğrul ümerâ-yı kabileden Akça Koca, Koñur Alp, Turgud Alp, Aykud Alp, Hasan Alp, Saltuk Alp, Şamşa Çavuş ve karındaşı Sülemiş Çavuş, 'Abdurrahmân Gâzî, Akbaş, Maḥmûd Alp, Kara-oğlan, Kara-mürsel, Şeyḥ Maḥmûd, Taz 'Ali, İmad, Kara-tegin ve sâirinden dört yüz kırk dört merd ile bi'l-'ahd-i gazâ Rûm'a gelüp, sâir karındaşları fitne-i Cengiz sükûn ve fi'l-cümle begler vatanlarına döndükde Ertuğrul birâder-zâdesi Şaruyatı'yı hedâyâ ile berâ-yı istîdâ Sultân Alâaddîn Keykubâd dergâhına gönderüp sultân-ı ma'nâdan kendüye imdâd-ı kıtâl-ı küffâr olduğından memnûn olup icâzet virüp, Ertuğrul, sultân tarafına gelürken sultânun ḥaşmıyla bir ma'rekesine râst gelüp, sultân maḡlûb görmekle nuşret idüp, ḥaşmına perîşanluk gelüp, sultân, Ertuğrul'un bu imdâd-ı hayat-bahşından dil-şâd olup, ... ikrâmdan soñra Engüri kurbunda [Karaca]-tağ Ertuğrul'a maḥall ta'yîn eyledi. Ba'de kayşer-i Koşantîn, Tatar ile bi'l-ittifak Alâaddîn'e hücum itdükde yine himmet-i Ertuğrul ile kayşere gâlib gelüp, bu ḥurremin üzerine sultân, Ertuğrul'ı kurbına işret idüp, Sögüt ve Saracık nâm yiri kışlak ve Tomanic Tağı'n yaylak ta'yîn eyledi. *Telhîsen min Târîh-i Behîştî şannefehû fi-'ahd-i Yıldırım Bâyezîd Han.*

[E 154a] Kaya Alp² ibn Kızıl Boğa bin Bayındır *Timür* bin *Katulğa* bin *Tuğra* bin *Karayünü* Bay-sungur bin *Bulğay* ibn *Sungur* ibn *Tok-timür* bin *Yasak* bin *Hamide* bin *Aktalak* bin *Durluk* bin *Kazhan* bin *Nasu* bin *Yalvaş* bin *Paybeg* bin *Tuğra* bin *Daduğmuş* bin *Koç-beg* bin *Artuk* bin *Kamari* ibn *Çek-timür* bin *Kızıl-boğa* bin *Yamak* bin *Başuğa* bin *Haram* bin *Baysu* bin *Tuğra* bin *Sevinç* bin *Har-boğa* bin *Kurulmuş* bin *Kurhad* bin *Balçuk* bin *Kumaş* bin *Kara-oğlan* ibn *Süleymân Şâh* ibn *Kızıhlu* ibn *Yurluğan* ibn *Bay-timür* ibn *Turmuş* ibn *Gök-alp* ibn *Oğuz* ibn *Kara Han* ibn *Kayı Han* ibn *'Ays* ibn *İşhak 'aleyhi's-selâm*³.

¹ Kuruluş dönemine ait bu nüsha bir sayfalık özetten ibarettir. Geniş bilgi için bk. XXVIII-XXIX.

² Listede italik gösterdiğimiz isimler, sayfanın kenarındaki notta "üzerlerinde tashîh ve nesh Behîştî Tarihi'nden nakl olundu" şeklinde ifade edilen ve ana metindeki isimlerin altına ve üstüne eklenenlerdir. Normal yazılanlar ise ana metindeki satırlarda bulunan ve üzerine herhangi bir ekleme yapılmamış isimlerdir.

³ Nüşhada burada Behîştî'den alınan kısım sona ermiştir. Bundan sonra kesik çizgilerle birbirine bağlanarak gösterilmeye çalışılan Sahibü'l-câmi' Sultan Ahmed Han ve Abdülhamid Han, Abdülmecid Han gibi değişik padişahlara ait birbirine karışmış soy ağaçları bulunmaktadır

[I. BÂYEZÎD DEVRİ]

[L₁ 1b] *Hudâyâ hakikatde sultân tapan*
Ki nâfiz neye kılsa fermân tapan
Olup emrüñe râm ins ü melek
Zemîn sâkin ü sâyir oldu felek
Ne kimse müşir ü ne kimse vezîr
Ne kimse nazîr ü ne kimse naşîr
Bülendî vü pestî dinilmez saña
Ne mümkün ki muṭlak mukayyed ola
Muvaḥḥidler içinde söz gerçi çok
Benüm bildüğüm bu hemîn gayr yok
İder gerçi bürhân-ı ‘aklı beyân
Ne hâcet velî yok çü dilde gümân
İrişmez saña ‘akl ü hem kıyâs
Delil ile bildüm şanur gerçi nâs
Yazılan berâhîn-i ehl-i nazar
Kaçan vahdet-i Hakk’ı işbât ider
Ki dâm-ı tenendile ‘ankâ şikâr
Olinur şana mı şu kim ‘aklı var
Bilinmez bir avuc türâb-ı beşer
Bile mi kemâliyle Hak’dan haber
Cihân levḥ-i sâde ‘anâşır midâd
Yazılır hurûfa müşâbih-i ‘ibâd
Kimi şebt olup kimisi hakk olur
Bu defter bu tertîbile yazılır

[L₁ 2a] *Ne harfî ki takdîr taḥrîr ide*
Ne mümkün anı ḥâme tağyîr ide
Mukadder durur cümle nâ-bûd bûd
Kişinüñ iñen eylemez sa’yı sûd

*İlâhî idüp âdemî ser-firâz
Bizi şükr kim eyledüñ ehl-i râz
‘Adem zulmetinden virüben necât
‘A tâ eyledüñ nûr u ‘ilm ü hayât
Kara toprak iken beşer eyledüñ
Virüp ‘akl şâhib-nazar eyledüñ
Cemâlüñe âyîne-dâr olmuşuz
Maḥabbetde bî-iḥtiyâr olmuşuz
Kapuñdan idüp dûr kılma zelîl
Mesâlikde fazluñı eyle delîl
Yaluñuz kemâl olsa hâdî-i râh
Olayıdı iblîse ‘ilmi penâh
Eger itmeye feyz ü fazluñ meded
Vişâlüñe hergiz irişmez eḥad
Kılup fazl ü feyzüñi yâ Rab naşîr
Ben üftâdeyem ol baña dest-gîr
Olupdur baña râhzen dîv-i dîn
Budur olduğum hırş u âza zebûn
Koma dilde vaşluñdan ırak ḥayâl
Ben a ‘mâya luḫ ile ‘arz it cemâl
Dirîgâ gidersem eger kûr ü kerr
Ki rütbetle benden yeg ola ḥacer
Tecellîye lâyık ola seng-i Tûr
Dil âyînesi bulmaya mı şu ‘ûr
‘Abes ḥalk olunmadı gerçi beşer
Bu ḥalkuñ velîkin çoğı bî-ḥaber*

[L₁ 2b] *Kulûbuñ cemî‘inde var gerçi râh
Velî her bir âdemde yok intibâh*

*Olup baña nazmile inşâ hicâb
Hicâb oldı yazmak egerçi kitâb
Velî bu kitâbum 'ibâdet durur
'İbâdet kişiye sa'âdet durur
Cihâda güzâta münâsib kelâm
Gazâyâ virür lâ-cerem ihtimâm
Çü tahrîş ü tahrîz idindüm murâd
Hemîn eylemiş gibi ol-dem cihâd
Bahâneyile Âl-i 'Osmân'ı hem
Neler kıldılar eyleyelüm rakam
Yazam tâ ki 'âlemde destân ola
Bile anları her ki insân ola
Ki niçe gözedüp rızâ-yı Hudâ
İderlerdi dîn düşmenine gazâ
Ne sultânlar imiş bile her 'azîz
Du'â olına tâ gehî rüsta-hîz
Bu milletde bu nesl gibi güzât
Yaradılmadı olalı kâyinât
Kimi gâzîdür kimi olmuş şehîd
Zamânında her birisi bir ferîd
Huşûşâ ki sultân-ı 'âli-cenâb
Ser-efrâz ü dâniş-ver-i kâm-yâb
Sikender-der oldı Ferîdün-fer
İşidilmedi mişli bir tâc-ver
Hudâvend-i tâc [u] Hudâvend-i taht
Ki çâker aña devlet ü bende baht
Aça keff deryâ-nevâlin eger
Zer ü sîm ile pür olur baht ü berr*

[L₁ 3a] *İde kabzada kabz destin eger
Sipihri idinür şevâbit siper
Şeh-i 'âlem ü 'âdil ü dâdger
Sitemden zamânında yokdur eşer
Zübâbe tenende idüp båd-gîr
Düzer peşşe için müseddes serîr
Olur berreye gürg-i hûnî şubân
Melaḥ eylemez kişt-zâra ziyân
Şehinşâh-ı âfâḳ Şeh Bâyezîd
Ola devleti ömri yâ Rab mezîd
Aña virdügi hüsn-i hulkı Hudâ
Meger yine nesline virmiş ola
Hasîb ü nesîb ü şeh-i muhterem
Anuñ şânına geldi lutf [u] kerem
'Aṭâda berâber aña ḥâk ü zer
Seḥâda müsâvî hasâ vü güher
Kaçup vehm idüp cevherile güher
Biri bahra birisi kâna gider
Güneşdür selâṭînüñ içinde şâh
Kevâkib gibi sâyiridür sipâh
İdersem anı medḥ biñ yıl eger
Dinilmekde vaşfında vardur nazâr
Eger vaşf iden anı vaşşâf ola
Dise bahrdan kaṭre inşâf ola
Eger 'Ascedîdür ü ger 'Unşurî
Göreyidi şâhı bularuñ biri
Dahı Şâh Maḥmûd'ı itmezdi yâd
Olurlardı biñ cân ü dilden 'ibâd*

[L₁ 3b] 'Înâyet iderse velîkin Hudâ
Kamunuñ idem hizmetin ben edâ
Cemî'ince var kuvvetüm kudretüm
Dilüm bağlamışdur velî zilletüm
Hele Hakk'a yüz biñ sipâs ü minen
Ki oldum bu sultâna meddâh ben
Ayağına yüz sürmek oldu naşîb
Yeter bu sa'âdet olana lebîb
Halîfe mürebbâsı itdi Hudâ
Kime virdi Hakk virdüğünü baña
Çü kıldum şehinşâh-ı devre du'â
Kılayum bu cilde dağı ibtidâ
Kılup Yıldırım Han kitâbın tamâm
İdem her gazâsında biñ ihtimâm
Virürdi harâc aña Efrenc ü Rus
Zebûnı idi Nemçe vü Ungurus
Ne mülk-i 'Arab kaldı ne hod 'Acem
Ki dest urmadı ol şeh-i muhterem
Yoğ idi anuñ gibi şâhib-kırân
Velîkin aña zulm kıldı zamân
Ulu şehlerüñ düşmenidür gurûr
Ki andan olur ekşeriyâyâ kusûr
Bu resme ola geldi kâr-ı cihân
Olan devlete gurre eyler ziyân
Bu bir söz durur gerçi kalbe gelür
Meşeldür velîkin olacak olur
Çü gerdün girdinde dâyim döner
Kişi ki sipihre çıkar gâh iner

*Bahâne olupdur zamân u felek
Mukadder olan neyse olsa gerek*

[L₁ 4a] *Egerçi ki hurremüñ dahı dahli var
Meşiyetdedür şübhe yok i 'tibâr
Îrâdet Hakuñdur mürîd ol durur
Bu pend ü mevâ 'izde bir yol durur
Cefâ gördügi tañ mı Şeh Bâyezîd
Îmâma neler eylemişdür Yezîd
Bu bir iki gün 'ömre aldanma han
Behiştî kime virdi gerdün emân*

**Zikr-i cülûs-ı Bâyez[îd] Han ve beyân-ı fütûhât-ı Menteşe ve Şaruhan ve inhizâm-ı
leşker-i Karaman müstahbirân-ı âşâr-ı selef ve müstefsirân-ı ahbâr-ı halef**

Silsile-i tevâtür ile rivâyet idüp, şöyle hikâyet iderler ki: Çün hazret-i sultân-ı mücâhidîn ve pişvâ-yi selâfîn-i 'adâlet-âyîn, pâdişâh-ı pâk-i'tikâd 'âlî-nijâd⁴ sa'îd ü şehîd Gâzî Murâd "*Ehyâhu'llâhü te'âlâ fî-riyâzi'l-huldi ile ebedi'l-âbâd*"⁵ çünki; "*el-mü'minûne lâ yemûtûn*"⁶ hadîsi muktezâsınca dâr-ı fenâdan sarây-ı bekâya irtihâl ü intikâl eyledi. Arâm-gâh "*fî-mak'adi 'inde melîkin muktedir*"⁷de mütteki'inden oldu. "*Vele teşebenne'l-lezîne yukâtilüne fî-sebîli'llâhi emvâte. Bel ehyâün 'inde rabbihim yezüküne ferihîne bimâ âtâhümü'llâhü min-fazlihi*"⁸ âyeti fazliyle yetmiş üç yaşında derece-i kurba vâşıl oldu.

Erkân-ı devlet ve a'yân-ı umûr-ı salţanat, **[L₁ 4b]** "*el-fitnetü eşeddü mine'l-katl*"⁹ diyüp, def'î ittifâkla Sultân Ya'kûb'[1] "*hazret-i huzâvendigâr-ı hilâfet-penâh halvetce da'vet ider*" diyü getürdüp, civâr-ı cennete gönderdüler. "*İdfe' billetî hiye*

⁴ "nijâd" kelimesi her iki nüshada daima "necâd" imlası ile yazılmıştır. Metinde bundan sonra gelen "nijâd" kelimeleri de nüshalarda "necâd" okunacak şekilde yazılmıştır.

⁵ "Allah onu cennetlerinde ebediyyen yaşatsın."

⁶ "Mü'minler ölmezler." (Hadis-i şerif)

⁷ "Güçlü ve Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler." (Kur'an, 54/55)

⁸ "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler, Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadır. Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde." (Kur'an, 3 /169-170)

⁹ "Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür." (Kur'an, 2/191)

eḥsenü”¹⁰ ile ‘amel zarûrî olduğu ecilden. Zîrâ salṭanat emri daḥî bilâ teşbîh emr-i ulûhiyyet gibi iştirâk istemez, bunlarda ittihâd, sebep-i ifsâd-ı ‘âlem ve mûcib-i inkirâz-ı nev‘i-âdemdür. Zîrâ “*lev kâne fi-himâ âlihietün illa ‘llâhü lefesedetâ*”¹¹.

Beyt

*İder katlden fitne artık ziyân
Bozultur anuñla nizâm-ı zamân
Anı sa‘y idüp def‘ kılmak gerek
İderler meşâhîfde yañlışı hak*

Andan ol sa‘îdüñ meyyitini sulṭân-ı şehîd meyyitiyle Burusa’ya gönderüp, ḥazret-i Yıldırım Ḥan-ı nev-cüvânı ḥilâfete lâyıık ve sulṭânluğa sezâ-vâr görüp, ḥâşş ü ‘âmm ittifâkıle Murâd Ḥan’a kāyim-makâm eylediler. Ol daḥî birkaç eyyâm ictihâd-ı cihâda ihtimâm-ı tâmm eyledi. “*Ve tilke ‘l-eyyâmü nüdâvilüha beyne ‘n-nâsi*”¹² âvâzesi her cânibden gelüp, aña kâr-ı encâm i‘lâm eyledi.

Çün evc-i serîr-i salṭanata, sa‘âdetle eşref sâ‘atde ve eymen vaktde ‘urûc eyleyüp, şehriyâr u tâc-dâr oldu. Âlem-i gaybden zâhir olan [L₁ 5a] “*İnnî câ ‘ilün fi ‘l-arzı ḥalîfe*”¹³ şadâsı nidâsıyla ‘âlem-i gayb ü şahâde pür olup, ezân-ı iz‘ân-ı mu‘tekifân şavâmi‘-nişîn ve sem‘-i cem‘-i müte‘abbidân cevâmi‘-güzîn oldu. Pes râbi‘-i ramazân-ı mübârekde sene ihdâ ve tis‘în seb‘a miede a‘yân u enşâr ve erkân u ebrâr ile ḥazret-i Yıldırım Ḥan-ı ‘âlî-şân, dârü’s-salṭanat Edrene’ye gelüp, mesned-i ḥilâfet müşerref eyledi.

Nazm

*“Be-ferruḥter zamân şâh-ı cüvân-baḥt
Be-dârü ‘l-mülk ḥod şod ber-ser-i taḥt
Ber-âverd ez-sepîdî vü siyâhî
Zi-maşrık tâ be-mağrib nâm-ı şâhî*

¹⁰ “*Sen, kötülüğü en güzel bir tutumla sav.*” (Kur’an, 23/ 96)

¹¹ “*Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti.*” (Kur’an, 21/22)

¹² “*O günleri, biz insanlar arasında döndürür dururuz.*” (Kur’an, 3/140)

¹³ “*Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.*” (Kur’an, 2/30)

*Cihân hurrem şod ez-nakş-ı nigîneş
Hemî hând âferîn-ber-âferîneş*¹⁴

Ol hürşîd-i sa'âdetüñ nişâr-ı kudûm-ı ferhunde-rusûmuna, şıgâr u kibâr îşâr [u] nişâr eyleyüp, ekâbir pâ-yi tahtda tûrup, aşâgîr menâşıbları münâsebetlerince şaff şaff hizmet kemerin bellerine bağlayup, hizmetlü hizmetine mülâzemet idüp, a'yân ü erkân menâzım-ı mülk ü mâla ve meşâlih-i dîn ü devlete mübâşir ü meşgûl oldılar. Ammâ çün ni'met-i saltanat, eşref-ı mevhibet hazret-i Rabbü'l-'izzetdür. Pes Yıldırım Han, sipâs-ı minnet-i [L₁ 5b] Yezdân'ı virdü'l-lisân idinüp, zâkir ü şâkir oldu. Ol şükraneye erkân-ı devlet ü a'yân-ı memleketi ihsânlar idüp, menâşıb-ı münâsib ile ve meţâlib-i merâtible cem'isini dil-şâd ü hândân eyledi. "İnne'llâhe ya'muruküm en-tueddû'l-emânâti ilâ-ehlihâ"¹⁵ hasebiyle inşâf budur ki elţâf-ı 'amîminden hâşş ü 'âmmdan kimse, mahrûm [u] me'yûs olmadı. Ve hakk budur ki dîde-verân-ı rûzgâr, hûşmendân-ı ulü'l-ebşâr, ancılayın cüvân-baht-ı kâm-kâr-ı tâc-dâr-ı mücellâ-mend şi'âr görmemişler idi. Huşûşâ mu'âzadat-ı tevfi-kât-ı hazret-i Bârî yârî kılup, müsâ'adat-ı sâ'id-i iqbâl ü bahtiyârı, kemâl-i iktidârı müş'ir oldu. Ve ol şecere-i hilâfet-şi'âruñ ağısân-ı behiştî intimâsı ki, evlâd sa'âdet-i nijâddur, berûmend(?) [ü] sır-âb olup altı oğlu oldu. Biri Ertuğrul ve biri Emîr Süleymân ve biri Sultân Mehemmed ve biri Mûsâ Çelebi ve biri Muştafâ Çelebi. Her birisi bir şibl-i 'arîn-i pîşe-i şecâ'at ve dürr-i semîn-i deryâ-yı saĥâvet idi. Püşt-i hilâfet bu halefler ile rûz-be-rûz mukavvim oldu.

Beyt

*Mülâyim muvâfik olıcak halef
Kifâyet ider hiç egilmez selef
Velikin halef çün ola nâ-halef
Selef cem' kıldıgın eyler telef*

[L₁ 6a] Çün mesned-i hilâfet ve taht-ı saltanat ol tâc-dâr-ı kâm-kâr-ı hüceste-rûzgâr ile müşerref oldu. Faşl-ı şitâda dârü's-saltanat Edrene'de cihân-dârluk kaşdına bir

¹⁴ "O kutlu şah uğurlu bir zamanda, merkezde taht(in)a oturdu. Onun adına doğudan batıdan, siyahtan ve beyazdan elçiler geldi. Dünya(dakiler) onun yüzüğüünün nakşının mutluluğuyla tebrik üstüne tebrik yağdırdı."

¹⁵ "Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder." (Kur'an, 4/58)

vechile yarağ u yaşağ eyledi ki şıyt-ı ‘adâlet ü ma‘delet ve âvâze-i saṭvet-i salṭanat, şımâh-ı âfâka memlû oldu.

Beyt

*Pür oldu ‘âleme çün tımṭurâkı
Düşürdi vehme aşhâb-ı nifâkı*

Çün faşl-ı hurrem bahâr irüp, ‘âlem lâle-zâra dönüp, serv çenâr ‘alemler çeküp, gül şâh-vâr taht-ı zebercede çıkup, karâr eyledi. ‘Adâlet-mizâc harekât-ı tabî‘iyle ‘âleme imtizâc virüp, cihân halk[ı] bî-karâr oldılar. Nesîm-i gülistân-ı ‘anber-feşân, kişversitânluğa, her tarafa ‘atf-ı ‘inân eyledi.

Beyt

*“Ez-nesîmi geşt gül ez-gonca peydâ çün Mesîh
Bâ-dirahtan der-ḥikâyet reft bülbül çün Kelîm”¹⁶*

Lâ-cerem ol tâc-dâr dahı bî-ihtiyâr kaşd itdi ki, şarf-ı iktidâr idüp, leşker-i cerrâr-ı deryâ-şi‘âr ile ‘azm-i gâzâ idüp, taleb-i rıza-yı Hudâ ide. A‘yân ü erkân ile¹⁷ müşâvere, muṭâraha¹⁸ idüp, şöyle mukarrer itdi ki; evvelâ Anaṭolı‘ya geçüp, Aydın ve Şaruhan‘ı ve Menteşe‘yi [L₁ 6b] hâr ü hâşâkdan pâk itmege ihtimâm-ı tâmm¹⁹ ideler. Andan soñra²⁰ şübhesiz olup, küffâr-ı eşrâra şarf-ı iktidâr ideler²¹. Zîrâ bunlara gâh-bî-gâh gâzâya müteveccih olmağa mâni‘ ü mezâhim olurlardı²². Ammâ evvel seferi gâzâyile ibtidâ itmek müteyemmen olduğu ecilden leşker-i zafer-eşeri Gelibolı Ma‘beri‘nden geçürüp, Kara Timürtaş Beg‘e yoldaşluğa koşup gönderdi. Varup, cemî‘-i Laz-ili‘n alup, Karaṭova ma‘denin külliyyen teşhîr eyledi. Ammâ²³ çün Laz voyvodası²⁴ devr-i zamânı²⁵ bî-nâm ü nişân eyledi²⁶. Yirine oğlı kâyim-makâm olıcak²⁷, kendü cânibinden ve anası

¹⁶ “Mesîh gibi goncadan gül yoktan varoldu, Mûsâ gibi bülbül ağaçlara hikayeler söyledi.”

¹⁷ a‘yân ü erkân ile L₁ : a‘yân-ı devletile L₂

¹⁸ muṭâraha L₁ : - L₂

¹⁹ itmege ihtimâm-ı tâmm L₁ : - L₂

²⁰ soñra L₁ : - L₂

²¹ küffâr-ı eşrâra şarf-ı iktidâr ideler L₁ : küffâra gâzâya müteveccih ola L₂

²² Zîrâ bunlara gâh-bî-gâh gâzâya müteveccih olmağa mâni‘ ü mezâhim olurlardı L₁ : - L₂

²³ Ammâ L₁ : - L₂

²⁴ voyvodası L₂ : كرازی L₁

²⁵ devr-i zamânı L₁ : - L₂

²⁶ eyledi L₁ : oldu L₂

tarafından bî-hisâb esbâb ve bî-nihâyet gâyet nefis²⁸ armagânlar gönderüp, bir cemîle kız karındaşı var idi ki sâbıkâ pâdişâh-ı hilâfet-penâh-ı ‘âlî-nijâda²⁹ nâmzâd olınmışıdı. Anı bile gönderüp, dürlü dürlü tazarru‘lar iltimâslar³⁰ idüp, Semendre’yi istid‘â eyledi. Kız karındaşını gönderdüğinden sultân-ı ‘âlî-şân gâyetde haz idüp, şâd ü handân oldu. Zîrâ nihâyetde cemîle idi. İltimâsın kabûl idüp, Semendre’yile Gügercinlik’i aña ‘inâyet eyledi.

Beyt

[L₁ 7a] *Kemâlinde idi gâyet cemâli*
Şehi dil-dâde kıldı hadd ü hâli

Ve hem ol esnâda Vidin begi Fîrûz Beg’e akına icâzet virdi. Vidin’den geçüp, Eflak’a gazâ eyledi. Gâziler gâyetde muğtenem oldılar. Ve Evrenüz Beg dağı Siroz’da olurdu. Aña dağı emr oldu vardı. Vardar’dan geçüp, Vodana’yı ve Çitroz’ı feth eyledi. Ve Paşa Yigit, Üsküb’de olurdu, Bosna’ya akına izn virdiler. Ol dağı varup, gâyetde toyum geldi.

Beyt

Her taraftan yüz tutup feth ü zafer
Buldi nuşret husrevî fîrûz-ger

Pes bu fütûhâta, sultân şâd ü handân olup, leşker-i muzafferî Gelibolu Ma‘beri’nden geçürüp, Burusa’ya müteveccih oldu. Beglerbegi Timürtaş Beg dağı Rûm-ili ‘askeriyle müte‘âkıben Burusa’da gelüp, leşker-i zafer-eşere mülhak olup, nehr-i revân, baħr-i ‘ummana³¹ mütevâşıl oldu. Çün Sultân Yıldırım Han Burusa’ya geldi. Hemân emr itdi. Bî-hadd ü pâyân bennâlar cem‘ kıldılar. Mi‘mârlara bir medrese ve bir dârü’ş-şifâ ve bir zâviye emr idüp, hayrât ü meserrâta ikdâm idüp, itmâmına ihtimâm-ı tâmm³² içün emînler naşb idüp, kendüleri devlet ü sa‘âdetle³³ Aydın-ili’nde ki Ala-

²⁷ olıcak L₁ : oldı L₂

²⁸ esbâb ve bî-nihâyet gâyet nefis L₁ : - L₂

²⁹ pâdişâh-ı hilâfet-penâh-ı ‘âlî-nijâda L₁ : pâdişâha L₂

³⁰ iltimâslar L₁ : - L₂

³¹ leşker-i zafer-eşere mülhak olup, nehr-i revân, baħr-i ‘ummana L₁ : - L₂

³² tâmm L₂ : - L₁

³³ devlet ü sa‘âdetle L₁ : devlet ile L₂

şehir'ün [L₁ 7b] tefthine teshîrine³⁴ müteveccih oldılar. 'Ahd itdiler ki, ol seferde feth olan vilâyetleri bu emr itdüğü hayrâta vakf eyleye. Hâsılı maşârif-i hasenâta şarf olına. Ol zamânda Ala-şehir kâfir elinde idi. Tekvur-ı kûri³⁵ zarûrî Aydın-oğlu'yile şerr ü şûrdan kaçup, mu'âmele iderdi. Çün sultân-ı tâc-dâr ol hisârı hisâr eyledi. Zarûrî küffâr derleri dîvâr idüp, çâr u nâ-çâr ceng ü cidâle şarf-ı iktidâr eyledi³⁶. Ammâ leşker-i deryâ-şi'ârûñ temevvücinden, telâtumından vehm idüp, seyl-i süyûfa sedd-i selâmet gark olmadın, ol bed-gümânlar emân dileyüp, şehri Sultân Bâyezîd Han'a virdiler. Def'î ol dağı vakf-ı hayrâta müberrât idüp, müseccel eyledi.

Aydın-oğlu dağı anı³⁷ görüp, hâh-nâ-hâh vilâyetin, eyâletin tav'an teslîm eyledi. Hâzret-i pâdişâh-ı saltanat-penâh dağı İzmir'i hemîn aña virüp sâyir ilini günini³⁸ bâkî memâlik-i ma'mûreye munzamm eyledi. Ve hem emr itdi ki, İzmir'de hutbe ism-i sâmişîyle müşerref olup, sikke nâm-ı nâmesiyle meskûk ola. Andan soñra Şaruhan-ili'ne varup anı dağı bi'l-küllîye feth eyledi. İttifâk ol eşnâlarda ol iki mülküñ hâkimleri müteveffâ oldı. Aydın sancağını [L₁ 8a] Ertuğrul Han'a³⁹ virdi ve Şaruhan'ı Karasi'ye zamm idüp, Mîr Süleymân'a virdi. "*İzâ erâde'llâhu şeyâ'e heyree esbâbehü*"⁴⁰.

Andan soñra devletle Menteşe-ili'ne müteveccih oldı. Menteşe-oğlu dağı "*tü'ti'l-mülke men teşâ'u*"⁴¹ diyüp, kaçup Kastamonı begi Bâyezîd Beg'e ilticâ eyledi. Bî-irtikâb metâ'ib-i ceng ü cidâl⁴² ol memleket-i pür-ni'met⁴³ dağı feth olup, ol vilâyetüñ eyâlet dağı nevvâb-ı kâm-yâb-ı şâh-ı âlî-cenâba kısmet olındı. Bu fütûhât hicretüñ yedi yüz toksan ikisiñde vâkı' oldı.

İttifâk bu târih-i mezkûrda hâzret-i hilâfet-penâh ü sâye-i İlâh⁴⁴, Rûm-ili'nde gazâyâ meşgûl iken Karaman-oğlu 'Ali Beg tehevür idüp, memleket-i Âl-i 'Osmân'a

³⁴ tefthine teshîrine L₁ : fethine L₂

³⁵ kûri L₁ : - L₂

³⁶ eyledi L₁ : eylediler L₂

³⁷ anı L₂ : - L₁

³⁸ günini L₁ : - L₂

³⁹ Ertuğrul Han'a L₁ : Ertuğrul'a L₂

⁴⁰ "*Allah bir şeyi istediğinde onun sebeplerini hazırlar.*"

⁴¹ "*Sen mülkü dilediğine verirsin.*" (Kur'an, 3/ 26)

⁴² ceng ü cidâl L₁ : - L₂

⁴³ pür-ni'met L₁ : - L₂

⁴⁴ ü sâye-i İlâh L₁ : - L₂

mülhak olan Hamid-ili'ni varup, nehb ü gâret idüp, hayli hasâretler itmişidi. Müslimânlarâ zulm ü te'addî itdügine sultân-ı hilâfet-şânuñ hâtır-ı şerîfî ziyâde âzerde olmuşidi⁴⁵. Bu fütûhatdan soñra Burusa'ya gelicek tevakkuf itmeyüp, ceng ü cidâl esbâbın müretteb ü müheyyâ idüp, hemân Karaman'a müteveccih oldı. Evvelâ Germiyan-ili'ne vardı. Germiyan begi Ya'küb Beg a'yân u erkânla sultân-ı şâhib-celâle istikbâl [L₁ 8b] itdi. Andan nifâk añlayup, Karaman-oğlı'yla vifâkın, ittifâkın işitmişidi. Gelüp şeref-i⁴⁶ dest-bûsla müşerref olıcak, vezîrî Hişâr Beg'i ile tutup, İpsala Zindânı'na hâbse gönderdiler.

Beyt

*“Haţarhâst der-kâr-ı şâhân besî
Ki pâdişâh hûşî ne-dâret kesî”⁴⁷*

Andan Germiyan'ı fetih idüp, göçüp Teke vilâyetine vardı. Çün ol vilâyet muhayyem-i sürâdikât-ı ikbâl-âyet oldı. Ol dañı az müddetde âsânluğla teşhîr olındı. Ol vilâyetüñ eyâlet Fîrûz Beg'e tevcîh olunup, tevfiż olındı⁴⁸. Andan soñra Hamid-ili'nden Karaman'a müteveccih oldı. Karaman-oğlı çün mevâkib-i kevâkib gibi leşker-i bî-pâyân-ı Âl-i 'Osmân'dan haber bilüp⁴⁹ gördi. Mukâbeleyle, mukâteleye imkân u dermân⁵⁰ yok. Zarûrî gürîzân olup, rûy-ı idbârı şavb-ı firâra müteveccih kılup, Taş-ili'ne revân oldı. Şu'ûbetine i'timâd u i'tizâd⁵¹ idüp, varup seng içindeki âteş gibi hemân taşda⁵² nihân oldı.

Beyt

*Kapusı Âl-i 'Osmân' uñ çü gâziler ocağıdur
Ocağına şû koyar Hakk aña yavuz şananlaruñ*

Sultân-ı kâm-kâr dañı varup, Konya şehrin hişâr itdi. Bir maħallde ki bahâr [L₁ 9a] geçüp, vakt-i idrâk-i maħşûlât-ı galât idi. Halk dañı enbâra iddihâra şürû' itmiş idi.

⁴⁵ âzerde olmuşidi L₁ : perîşân oldı L₂

⁴⁶ şeref-i L₁ : - L₂

⁴⁷ “Padişahlık içinde çok tehlikeler vardır ama padişahın kimsesi yoktur.”

⁴⁸ tevcîh olunup, tevfiż olındı L₁ : tevcîh olındı L₂

⁴⁹ bilüp L₁ : alup L₂

⁵⁰ u dermân L₁ : - L₂

⁵¹ u i'tizâd L₁ : - L₂

⁵² hemân taşda L₁ : - L₂

Şöyle yaşâg eyledi ki, leşkerden hiç kimesne müslimânlaruñ bir habbesine bilâ-ħakkın ta'âruz itmeye. Ğakk budur ki mürġân-ı ulü'l-ecniħa vehminden dâne ħipinlikden⁵³ geħüp, mûr ħavfindan iddiħâr-ı zahâyire iħdâm-ı tâmm idemezdi. Her kişi maħsûdlı maħsûdını şirâ-yı şer'le alurdu. Ğişâr-ı üstüvârdan ħıkup⁵⁴, sâyir re'âya gibi mübâya'a mu'âmele idüp, yine ħiřâra girürler idi.

Ĉün re'âya bu 'adl ü dâdı görüp, Karamanîlerüñ zılm ü bî-dâdın bilürler idi. İħtiyârlarıyla ħiřârüñ kapusın açup, cihân-dâr-ı kâm-kâra teslîm idüp, belâ-yı mütevâlî ve kazâ-yı mütetâlfiden ħalâř oldılar. Anları görüp, Ak-şehr'üñ ve Nigde'nüñ ve Ak-sarây'üñ ħalkı daħı şehrlerin nevvâb-ı kâm-yâb-ı 'âlî-cenâba⁵⁵ teslîm itdiler. Sultân Bâyezîd Ğan daħı bunları temkîn ü teskîn içün muħâfazaya Timürtaş Beg'i ta'yîn eyledi.

Ĉün tamâm-ı memleket-i Karaman, müsahħar-ı ħuddâm-ı sultân-ı İslâm oldu. Karaman-oħlı 'Ali Beg ki şikeste-bâl perîşân-ħâl idi. 'Acz ü ibtihâl⁵⁶ ile zârûrî tazarru'zârî idüp, itdüġi [L₁ 9b] kâra şermsâr olup, istiġfâr ü isti'zâr⁵⁷ eyledi. Sultân-ı 'atâ-baħř u ħaħâ-pûşdan iltimâs-ı 'afv-ı cerâyim-i sâbık idüp⁵⁸, 'ahd itdi ki muħibb-i şâdık ola ve istedükleri yirleri vire. Sultân-ı İslâm daħı mekârim-i aħlâk-ı eřfâħla ma'rûf u meşhûr idi⁵⁹. şefkat ü merħamet idüp, ġünâħın 'afv idüp, Karaman'üñ ba'zı yirlerini yine aña virdiler. Ĉehârřenbih şuyu'nı şınur ta'yîn itdiler. Andan devlet ü sa'âdetle darü'l-ħilâfet Burusa'ya 'avdet itdi.

Ĉün sultân-ı cihân-ġîr Menteşe ve Aydın ve řaruħan'ı teşhîr eyledi. Menteşe-oħlı, Yıldırım Ğan'üñ şu'â-yı şemşîr-i neyyîr-i nazîrin görüp⁶⁰, vehm idüp, ol âftâbuñ tâbına şâkat ġetürmeyüp⁶¹, 'azm-i firâr idüp, bûm-vâr bî-karâr olup⁶², varup Kaştamonı begi Bâyezîd Beg'i taħrîħ ü tazlîl idüp, ba'zı memâlik-i ehl-i İslâm'a zılm ü te'addî

⁵³ ħipinlikden L₁ : ħakddn L₂

⁵⁴ Ğişâr-ı üstüvârdan ħıkup L₁ : ħiřârdan ħıkup, arpalarını çatdılar L₂

⁵⁵ 'âlî-cenâba L₁ : sultâna L₂

⁵⁶ ibtihâl L₁ : - L₂

⁵⁷ isti'zâr L₁ : - L₂

⁵⁸ 'atâ-baħř u ħaħâ-pûşdan iltimâs-ı 'afv-ı cerâyim-i sâbık idüp L₁ : 'atâ-baħřdan L₂

⁵⁹ mekârim-i aħlâk-ı eřfâħla ma'rûf u meşhûr idi L₁ : - L₂

⁶⁰ şu'â-yı şemşîr-i neyyîr-i nazîrin görüp L₁ : şu'â-yı şemşîrinden L₂

⁶¹ ol âftâbuñ tâbına şâkat ġetürmeyüp L₁ : - L₂

⁶² bûm-vâr bî-karâr olup L₁ : - L₂

itdiler. Zârûrî ol dîv [ü] hannâsuñ vesâvis-i şeytâniyyesi bâ'is olup, muhâlefet ü muhâşamet lâzım geldi. “*Ellezî yuvesvisu fî-şudûri'n-nâs*”⁶³ âyet[i] muktezâsınca bağı vü tuğyân ızhâr idüp, nifâk ü ‘işyân-ı âşikâre eyledi⁶⁴, işidüp def'î⁶⁵ sultân, leşker-i bî-pâyân cem' idüp, baħr-ı Ahzar gibi [L₁ 10a] Kaşamonı'ya müteveccih oldu. Kaşamonı begi bu kazıyyeden mutafağın olıcak hayret başup⁶⁶, zârûrî gayret idüp, mukâbele kaşdı itdi. Ammâ işine peşimân oldu. Zîrâ ‘usfûr-i şikeste-bâlûñ, şâhîn-i âhenîn-çengâl ile mu'âdâta, muhâşameye ne mecâl ola⁶⁷. Mukâ[ve]mete kâdir olmayacağın bilüp⁶⁸ kankı şa'ba ilticâ eyleyeceğin bilemeyüp, mütehayyir ü mutazaccır⁶⁹ olmuş idi.

İttifâk ol esnâda Eflak voyvodası Mirçi⁷⁰ ħarâc-güzâr iken ‘âsî vü ‘âkķ⁷¹ olup gelüp, Karn Ovası'nı yakup, yıkar. Çün bu aħbâr-ı muvaħħiş-i müşevveş, mesâmi'-i ‘âlîye irişecek leşker ħâzır idi. Hemân Rûm-ili'ne ‘atf-i ‘inân idüp, sedd-i sügûr-ı dîne ve i'ânet-i müslimîne, memleket-i Eflak-ı ‘âkķa⁷² müteveccih oldu. Nigbolı'dan geçüp, varup, Eflak'[ı] gâret ü ħasâret itdiler. Âħır Arakşı nâm bir⁷³ şa'b yirde Mirçi gelüp, leşker-i İslâm-ı Behrâm-intikâm⁷⁴ ile mukâbele olup, mukâtele eyledi.

Nazm

*“Dü leşker rû-be-rû ħancer keşîdend
Cenâh ü kalb-râ şaff ber-keşîdend
Şahîl-i tâziyân-ı âteşîn-cûş
Zemîn-râ rihte sîm-âb der-gûş
Cenân mî-şod bezîr-i der-‘ahâtîr
Ki zîr-i perde-i gül bâd-ı şeb-gîr*

⁶³ “*O ki insanların göğüslerine (kötü düşünceler) fısıldar.*” (Kur'an, 114/5)

⁶⁴ Zârûrî ol dîv [ü] hannâsuñ vesâvis-i şeytâniyyesi bâ'is olup..... nifâk ü ‘işyân-ı âşikâre eyledi L₁ : - L₂

⁶⁵ işidüp def'î sultân L₁ : çün işidüp sultân L₂

⁶⁶ ħayret başup L₁ : - L₂

⁶⁷ Zîrâ ‘usfûr-i şikeste-bâlûñ, şâhîn-i âhenîn-çengâl ile mu'âdâta, muhâşamaya ne mecâl ola L₁ : - L₂

⁶⁸ mukâ[ve]mete kâdir olmayacağın bilüp L₂ : - L₁

⁶⁹ mutazaccır L₁ : - L₂

⁷⁰ L₂'de “Mürçe” okunacak şekilde harekelenmiştir.

⁷¹ ‘âsî vü ‘âkķ L₂ : ‘âsî L₁

⁷² sedd-i sügûr-ı dîne ve i'ânet-i müslimîne, memleket-i Eflak-ı ‘âkķa L₁ : Eflak'a L₂

⁷³ bir L₁ : - L₂

⁷⁴ Behrâm-intikâm L₁ : - L₂

[L₁ 10b] *Be-merg-i serverân-ı ser-bürîde*

Zemîn ceyb âsmân dâmen derîde”⁷⁵

Ân-ı vâhidde bâd-ı şarşar Hurrem’in gâhî perîşân itdüğü gibi ol div-şânları târ ü mâr eylediler. Şemşîrden halâş olanı dağı nâ-tüvân olup, esir ü hakîr oldu. Mirçi kendüzi vartâ-yi helâkdan, münhezîm ü endûhnâk, yüz biñ mekr ü hileyile⁷⁶ halâş oldu. İtdüğü⁷⁷ işine peşîmân olup, terk-i tuğyân idüp, emân dileyüp, ‘ahd ü peymân ile harâca iltizâm eyledi. Sultân-ı ehl-i îmân⁷⁸ dağı dönüp, dârü’l-hilâfet Burusa’ya ‘atf-ı ‘inân eyledi⁷⁹. Ve bu fütûhât hicretüñ yedi yüz toksan üçünde vâkı’ oldu.

**Der-beyân-ı muhâberâtı ki miyân-ı Yıldırım Han ve ‘Ali Beg bin Karaman
vâkı’a şod**⁸⁰

“Cihân gerçi ârâmgâh-ı hûşest

Şitâbend-râ na ‘l-i der-âteşest

Dü der dâred in bâğ-ı ârâste

Der ü bend ez-in her dü berhâste

Derây ez-der-i bâğ-ı benger tamâm

Zi-dîger der-i bâğ-ı bîrûn hîrâm”⁸¹

Çün Sultân Bâyezîd Han-ı ‘âlî-şân⁸² Rûm-iline ‘atf-ı ‘inân eyledi. “*Hükümü’l-aşl yesrî fi’l-fer*”⁸³ ‘Ali Beg bin Karaman terk-i vifâk idüp, [L₁ 11a] nifâk-ı cibillîsin ve muhâlefet-i aşlîsin âşikâr idüp,⁸⁴ ızhâr-i tuğyân ü ‘isyân idüp, ‘ahd ü mîşâka nokşân virüp⁸⁵, Anaçolı beglerbegi Timürtaş Beg ‘adâvetinden gâfil, zâhil iken ılğar idüp⁸⁶,

⁷⁵ “İki ordu karşı karşıya kılıçları çekdiler, yanlar ve merkez saf tuttular. Ateş gibi kaynayan atların kişnemesi yerin kulağını sağır etti. Atılan oklar zırhlara isabet ediyordu ki seher perdenin altındaki gül gibiydi Komutanların başı koparak ölümleriyle, yeryüzü cebini gökyüzü eteklerini parçaladı.”

⁷⁶ kendüzi vartâ-yi helâkdan, münhezîm ü endûhnâk, yüz biñ mekr ü hileyile L₁ : kendi L₂

⁷⁷ itdüğü L₂ : - L₁

⁷⁸ ehl-i îmân L₁ : - L₂

⁷⁹ ‘atf-ı ‘inân eyledi L₁ : geldi L₂

⁸⁰ Başlık L₂’de bulunmamaktadır.

⁸¹ “Dünya dinlenme yeri olsa da koşanın nalı ateşdendir. Bu süslü bağı(dünyanın) iki kapısı vardır, bu iki geçidin her biri açıktır. Bağı bir kapısından girip güzelce bak ve diğer kapısından çıkıp git.”

⁸² ‘âlî-şân L₁ : - L₂

⁸³ “Aşlın hükümü fîrûda geçerlidir.”

⁸⁴ nifâk-ı cibillîsin ve muhâlefet-i aşlîsin âşikâr idüp L₁ : - L₂

⁸⁵ ‘ahd ü mîşâka nokşân virüp L₁ : - L₂

Ankara’da otururken başup, esîr eyledi. Çün Timürtaş Beg dest-gîr⁸⁷ oldu. Memleket hâlî kalıcak, Anaṭoli’yı gâret ü ḥasâret eyledi. Müslimânlar bî-ḥuzûr olup, ‘âlem pür-fütûr oldu.

Beyt

Cihânda nesne irişmez vifâka

Belâ eksik degül ehl-i nifâka

Ammâ bu fesâdâtüñ ‘akabınca Sultân Yıldırım Ḥan’uñ aḥbâr-ı fütûhı ‘âleme münteşir oldu. Karaman-oğlı işidüp, pejmân işine peşîmân, mutazaccır, müteḥayyir⁸⁸ oldu. Çün bu ḥâdişenüñ ḥudûsı Yıldırım Ḥan’uñ sem‘-i şerîfine ve şimâḥ-ı laṭffine⁸⁹ irişdi. Âteş-i gâzabdan, tenevvür-i sînesi pür-ṭa‘b oldu. Şavb-ı dârü’s-salṭanat Burusa’ya mürâca‘at ü müsâra‘at⁹⁰ eyledi. Karaman-oğlı işidüp, kahramân⁹¹ kahrından vehm idüp, Timürtaş Beg’i ḥabsden çıkarup, bî-kıyâs mâl ü menâl⁹² virtüp, envâ‘-ı a‘zâr-ı nâ-makbûl iş‘âr idüp, bî-nihâye iḥsânlar eyledi. Ve nokşânına nedâmet ızhâr idüp [L₁ 11b] ol “*esedü’llâhi gâlibün*”⁹³ vehminden temellük-i sinnevr⁹⁴ gibi temellükler idüp, dilkülendi.

Mışra‘

“Ki kes mebâd zi-kirdâr-ı nâ-şavâb ḥacl

*Ammâ ne fâyide ider ba‘dü’l-ḥarâbe’l-Basra”*⁹⁵

Andan elçi koşup, envâ‘-ı teberrükât-ı lâyika ve hedâyâ-yi râyika ile gönderüp, günâhına i‘tizâr idüp, istigfâr eyledi.

⁸⁶ adâvetinden gâfil, zâhil iken ılgâr idüp L₁ : gâfil L₂

⁸⁷ dest-gîr L₁ : esîr L₂

⁸⁸ pejmân işine peşîmân, mutazaccır, müteḥayyir L₁ : pişmân ü müteḥayyir L₂

⁸⁹ şimâḥ-ı laṭffine L₁ : - L₂

⁹⁰ müsâra‘at L₁ : - L₂

⁹¹ kahramân L₁ : - L₂

⁹² ü menâl L₁ : - L₂

⁹³ “Allah’in arslanı gâliptir.”

⁹⁴ temellük-i sinnevr gibi L₁ : - L₂

⁹⁵ “Kimse yanlış davranışından dolayı utanmasın, Basra harâb olduktan sonra utanmak ne fayda eder.”

Beyt

Günâhundan olup 'özri ziyâde

Olur pes hud'ası bâdî fesâda

Ammâ âyîne-i⁹⁶ mücellâ-yı zamîr, mihr-i tenvîr-i cihân-gîre gün gibi rûşen ü hüveydâ oldu ki andan min-ba'd şadâkat, müvâhât gelmez. Zîrâ⁹⁷ dimişlerdür ki, "eşşerü'n-nâsü zü'l-vecheyn"⁹⁸. Pes müsâhele ü müsâmağa meşâlih-i mülk ü dînde ve mesâlik-i umûr-ı müslimînde her milletüñ aşhâb-ı fitnat yanında mezmûm, melûmdur. Hûşûşâ ki ehl-i kudret ola⁹⁹. Gelen elçisini hakâretle red idüp: "Hâzır olsun vardum"¹⁰⁰, ayruk hud'aya, hîleye çâre yokdur" dedi.

'Ale'l-huşûş Karaman-oğlı'nuñ¹⁰¹ mañâyifini tamâm Timürtaş Beg, Yıldırım Han'a i'lâm eylemiş idi. Pes elçi 'akabınca revân olup, leşker-i deryâ-şân ile Karaman'a 'atf-ı inân eyledi. 'Ali Beg işidüp, bañr-i gayrete ğarîk ve nâr-ı hayrete ğarîk oldu. Emvâc-ı fiten mütevâlî vü mütelâtim olduğın göricek, efvâc-ı âc [L₁ 12a] u muhtâca tenbîh idüp, a'vân u ihvân da'vet eyledi. "El-ġarîku yete'allaku bi-küllî ħaşîşün"¹⁰² bunlardan isti'ânet ü istimdât itdi¹⁰³.

Beyt

Vay aña kim kötiden ister meded

Devlet [ü] ikbâl görmez ol ebed

Turğudlu ve Şamağarlu ve Varsak eşirrâsı bî-kıyâsen yanına cem' oldu.

⁹⁶ Metinde "âyîn" ve "âyîne" kelimeleri her zaman "âyin" ve "âyine" okunacak şekilde tek "ye" ile yazılmıştır.

⁹⁷ Zîrâ L₁ : - L₂

⁹⁸ "İnsanların en şerlisi iki yüzlü olanıdır."

⁹⁹ Pes müsâhele ü müsâmağa meşâlih-i mülk ü dînde ve..... Hûşûşâ ki ehl-i kudret ola L₁ : - L₂

¹⁰⁰ vardum L₁: üş vardum L₂

¹⁰¹ Karaman-oğlı'nuñ L₁ : Karaman'nuñ oğlınuñ L₂

¹⁰² "Denize düşen yılana sarılır."

¹⁰³ Emvâc-ı fiten mütevâlî vü mütelâtim olduğın göricek..... isti'ânet ü istimdât itdi L₁ : a'vân u ihvân eyledi. Bunlar isti'ânet ü istimdât itdi L₂

Beyt

“Ger leşker-i ‘adû şevved ez-rûh bîşter
Rûz-ı masâff pîş-i şeh ez-zerre kemterest”¹⁰⁴

Zarûrî gördi firâra karâra, çâre yok. Çâr u nâ-çâr muhârebeye, muhâşameye iltizâm eyleye¹⁰⁵.

Beyt

“Vakt-i zarû[ret] çü ne-mâned gürîz
Dest bukîr dasr şemşîr-i tîz”¹⁰⁶

Çün mukâteleye mukâbele oldılar. Seyl-i revân baħr-ı ‘ummân yanında nedeñlü cûşân u ħurûşân ola¹⁰⁷. Hemân şadme-i evvelde mukâvemmet ü müşâdemet idemeyüp, gürîzân oldılar. “Men necâ bi-re’sihi fekad rabiħa”¹⁰⁸ diyüp, derindi tâyife idi, her biri bir tarafa üftân ü ħîzân revân olup kurtılan daħı bî-cân ħalâş oldu. İttifâk kazâ vü kader şöyle iktizâ ider ki, ‘Ali Beg daħı bî-ihtiyâr ol firârda bir sengistâna düşer. Nâ-gâħ süm-i semend-i sa‘âdet¹⁰⁹ ħatâ idüp, ol şîr-i vegâ atdan düşer. Kendüyi düşürünce gâzîler başına üşer. [L₁ 12b] Ol ħâk-i mezelletde ħâksâr olup, ħor u zâr iken def‘î tutup, destbeste ve dil-şikeste ve ten efkâr-ı ħaste vü zâr ‘ilm-i şâbit-kadem¹¹⁰ yanında oğlı Meħemmed Beg’le Sultân Bâyezîd Ħan’a¹¹¹ getürdiler.

Beyt

“Dilâ ma ‘aş cinân kun ki ger be-lağzed pây
Ferişteet be-dü dest du ‘â nigeħ-dâr[ed]”¹¹²

Oğlı Meħemmed Beg’i Burusa Zindânı’na gönderüp, ‘Ali Beg’i muhâfazaya Timürtaş Beg’e ışmarladı. Tâ ki¹¹³ Karaman fethinde bir maşlahata gerek ola diyü.

¹⁰⁴ “Düşmanın ordusu ruhdan daha fazla olsa dahi savaş gününde şahın karşısında bir zerreden daha azdır.”

¹⁰⁵ eyleye L₁ : eyledi L₂

¹⁰⁶ “Zarûret vaktinde kaçmak mümkün olmayınca ele kılıç almaktan başka çâre yoktur.”

¹⁰⁷ Çün mukâteleye mukâbele oldılar..... cûşân u ħurûşân ola L₁ : - L₂

¹⁰⁸ “Başımı kurtaran kazançtadır.” Bu Arapça ibare ve sonrasındaki “diyüp” kelimesi L₂’de yoktur.

¹⁰⁹ süm-i semend-i sa‘âdet L₁ : raħş L₂

¹¹⁰ ve ten efkâr-ı ħaste vü zâr ‘ilm-i şâbit-kadem L₁ : - L₂

¹¹¹ Sultân Bâyezîd Ħan’a L₂ : Sultân Murâd Ħan’a L₁

¹¹² “Ey gönül! Gönüle öyle geçim ver ki ayağı kaysa dahi meleğin iki elini açıp dua etsin.”

¹¹³ Tâ ki : nâ-gâħ L₂

Ammâ eski düşmen dost olmaz diyü¹¹⁴ Timürtaş Beg evine getürdügi gibi ol tâc-dârı bî-tevakkuf kapısı önünde berdâr eyleyüp, defter-i rûzgârdan ismini hakk eyledi.

Beyt

*“Raḥne ger-i melik ser-efgende bih
Leşker-i bed-‘ahd perâkende bih”¹¹⁵*

Çün bu hâl, sultân-ı şâhib-celâlün¹¹⁶ sem‘-i şerîfine vâsıl oldu. Timürtaş Beg’ün bu küstâhluğına incünüp, ‘ikâb-ı ‘itâb eyledi.

Beyt

*Hemîşe bu hâl sarây-ı sipenc
Gehî genc kısmet ider gâh renc
Olur ‘âkıbet cism-i hâkî çü hâk
Berâber felek tâkiyile megāk*

Andan Konya’ya ve Ak-şehr’e ve Kayşeriye’ye ve Kara-ḥişâr’a ve Lârende’ye varup, [L₁ 13a] vâlîler ve muḥâfızlar naşb eyleyüp, mansûr u muzaffer mürâca‘at eyledi.

Beyt

*“Zi-dünyâ hîcrânı cîst hâli hâsılı yârân
Nişesten yek nefes bâ-hem ber-âverden demi bî-gam”¹¹⁷*

Ve bu kazıyye hicretün yedi yüz ṭoksan dördünde vâkı‘ oldu.

Feth-i Livâ-yı Rûm¹¹⁸

*“İlm ü fazl ü mansıb u câh- tüvân
Fitne âmed der-kef bed-gevherân
Tîg dâden ber-kef-i zengi hest
Bih ki bâşed ḥükm- i nâkes-râ be-dest”¹¹⁹*

¹¹⁴ diyü L₂ : - L₁

¹¹⁵ “Hain melikin başının bedenden ayrı olması, sözünde durmayanın ordusunun perişan olması daha iyidir.”

¹¹⁶ sultân-ı şâhib-celâlün L₁ : sultânuñ L₂

¹¹⁷ “Bir an oturup gamsız bir nefes olmaktan başka dünyadan elde edilebilecek ne var ki dostlar.”

¹¹⁸ Başlık L₂’de **Feth-i Amâsiyye ve Tokat** şeklindedir.

Çün Kādı Burhâneddîn şîr-i ‘arîn cemî‘-i Rûm’ı ihâta eyleyüp, hayli hayl ü haşem¹²⁰ idinüp, şâhib-i tabl ü ‘alem oldı. Hattâ¹²¹ yigirmi biñ kadar leşkere kâdir oldı dirler. Hazret-i Hudâvendigâ[r]-ı gerdûn-iqtidâr¹²², anuñ emrinde müsâhele itdügi ecilden dimâğına saltanat hevâsı ve hilâfet sevdâsı memlû oldı. Ammâ makşûdın ızhâr itmeyüp, nezâketle sultân-ı Mısr’a intisâb u irtibât¹²³ iş‘âr eylerdi. Çün sultân-ı ‘âlî-cenâb-ı kâm-yâbuñ sem‘-i şerîfine gayra istinâdı, ihtişâsı irişdi. Gayûr pâdişâh idi. Bî-huzûr oldı. Def‘î leşker-i zafer-âyîn-i pür-kîni¹²⁴ çeküp, [L₁ 13b] Kādı Burhâneddîn’uñ def‘-i mefâsidine mübâşeret eyledi. Kādı Burhâneddîn bu kazıyyeden mütefaţın olduğınlayın hemîn kaçup, Diyârbekr’uñ meşâ‘ibine ilticâ idüp, metâ‘ibe irtikâb eyledi. Ol zamânda Ak-koyunlu Bayındırlu Kara ‘Osmân Beg, Diyârbekr’e ve Ermeniye’ye müstakîl hükm iderdi. Ammâ Kādı Burhâneddîn’uñ hurûcından, gurûrından gâyetde bî-huzûr idi. Ak-koyunlu leşkerinüñ ekşeri¹²⁵ hâzır bulundı. Gafletle fırsat bulup, tutup helâk eyledi. “*El-vaktü seyfün kâti‘un*”¹²⁶ bu hizmet vesîlesiyle hazret-i hilâfet-penâh yanında hayli menzilet ü kurbet hâşıl eyledi.

Beyt

*Şu kim itmeye rây-ı pâkile kâr
İder ‘akıbet ser-nigûn rûzgâr*¹²⁷

Bu kazıyye te’yîdât-ı gaybî vü ‘inâyât-ı Sübhâni’dür ki dimişlerdür ki¹²⁸ “*ve men sa‘âdetü’l-mer’i katlü ‘adüvvühi bi-seyfi gayrıtı*”¹²⁹. Evlâd-ı ensâbından hemîn¹³⁰ Zeynel‘âbidîn adlu bir oğlı kaldı. Ba‘zı mensûbâtı yirine kâyim-makâm itmege ikdâm itdi. Ammâ sultân-ı zü’l-ihtirâmın ol cânibe teveccühünü, ihtimâmını görüp, hâşş ü

¹¹⁹ “İlim, fazilet, mansıp ve makam kötü hasletlilerin elinde fitneye dönüşür. Sarhoş bir zencinin eline kılıç vermek yetkin olmayana hüküm vermekten daha iyidir.”

¹²⁰ hayl ü haşem L₁ : hadem ü haşem L₂

¹²¹ Hattâ L₂ : L₁

¹²² gerdûn-iqtidâr L₁ : - L₂

¹²³ u irtibât L₁ : - L₂

¹²⁴ pür-kîni L₁ : - L₂

¹²⁵ Ak-koyunlu leşkerinüñ ekşeri L₁ : Ak-koyunlu’nuñ leşkeri L₂

¹²⁶ “*Vakit keskin bir kılıçtır.*”

¹²⁷ Beyit L₂’de yoktur.

¹²⁸ Bu kazıyye te’yîdât-ı gaybî vü ‘inâyât-ı Sübhâni’dür ki dimişlerdür ki L₁ : - L₂

¹²⁹ “*Başkasının kılıcı ile düşmanın öldürülmesi kişinin saadetindedir.*” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

¹³⁰ hemîn L₁ : hemân L₂

‘âmm ittifâk idüp, âdem gönderüp, itâ‘at itdiler. Ol vilâyetler zıll-ı hümâ-yı râyât-ı nuşret-âyât-ı hümâyun-bâl ile ol [L₁ 14a] eyâletler sürâdıkât-i iqbâl ü celâl ile muhayyem ü müşerref oldı¹³¹. Cidâl ü kıtâlsız cem‘-i Rûm’ı musahhar u mazbûtı¹³² idinüp, oğlu Mîr Süleymân’a viridi. Dağı devlet ü sa‘âdetle dârü’l-hilâfet Burusa’ya mu‘âvedet itdiler. Ve bu fütûhât, yediyüz toksan dördünde vâkı‘ oldı. “*Asâ Rabbüküm an-yuhlike ‘aduvveküm ve yestehlifeküm*”¹³³.

Çün Kaştamoni begi Bâyezîd Beg’ün ba‘zı şenâyi‘inden ve müslimânlara zulm ü te‘addisinden hazret-i hilâfet-penâh gerdûn-dergâh¹³⁴ gâh gâh rencîde olurdu. İttifâk, târîh-i mezkûr-ı mestûrda ol mazhar-ı luţf-ı kahr-ı Kirdgâr kâtil-i füccâr u küffâr, hâmî-yi karye vü emşâr leşker-i cerrâr-ı nuşret-şi‘ârı cem‘ idüp, Kaştamoni fethine ihtimâm idüp, ol şavbe ‘atf-ı zimâm eyledi¹³⁵. Sultânun bu teveccühünden¹³⁶ Kaştamoni Beg’i gâyet müteellim, mütehayyir olup, emrâz-ı müzmin-i sâbıkına, a‘râz-ı nefsanî, bîm ü hirâs lâhika-i mütelâhik olup¹³⁷, mevt-i hikmete muvâfik oldı. Kaştamoni’ya¹³⁸ varıcak cem‘-i Kaştamoni¹³⁹ vilâyetleri hayta-i eyâletlerine dâhil oldı. Huşûsâ Bakır-küresi ki ma‘âdin-i mu‘teber belki ma‘nîde hazâyin-i pür-sîm ü zerdır. Ve ol nehzat-ı hümâyûnda¹⁴⁰ kal‘a-i ‘Oşmâncuğ’ı [L₁ 14b] hayta-i ihâtalarına dâhil eylediler. Ve oğlu İsfendiyâr, Kaştamoni’da karâr idemeyüp, ihtiyâr-ı firâr¹⁴¹ idüp, Sinob’a vardı. Andan elçi gönderüp, pâdişâha ibtizâl ü ibtihâl ile¹⁴² tazarru‘lar eyleyüp, “*velâ tezirû vâziratün vizra uhrâ*”¹⁴³ diyüp, ‘inâyet recâ idüp¹⁴⁴, devletlü pâdişâhdan iltimâs eyledi. Bu

¹³¹ Ol vilâyetler zıll-ı hümâ-yı râyât-ı..... muhayyem ü müşerref oldı L₁ : ol vilâyetler feth oldı L₂

¹³² u mazbûtı L₁ : L₂

¹³³ “[Musa!] Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak eder ve onların yerine sizi hâkim kılar.” (Kur’an, 9/129) Bu ayet L₂’de yoktur.

¹³⁴ gerdûn-dergâh L₁ : - L₂

¹³⁵ u küffâr, hâmî-yi karye vü emşâr leşker-i cerrâr-ı nuşret-şi‘ârı cem‘ idüp, Kaştamoni fethine ihtimâm idüp, ol şavbe ‘atf-ı zimâm eyledi L₁ : Kaştamoni’ya müteveccih oldı L₂

¹³⁶ Sultânun bu teveccühünden L₁ : - L₂

¹³⁷ emrâz-ı müzmin-i sâbıkına, a‘râz-ı nefsanî, bîm ü hirâs lâhika-i mütelâhik olup L₁ : - L₂

¹³⁸ Kaştamoni’ya L₂ : - L₁

¹³⁹ cem‘-i Kaştamoni L₁ : - L₂

¹⁴⁰ ol nehzat-ı hümâyûnda L₁ : - L₂

¹⁴¹ ihtiyâr-ı firâr L₁ : firâr L₂

¹⁴² ibtizâl ü ibtihâl ile : - L₂

¹⁴³ “Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez.” (Kur’an, 6/164)

¹⁴⁴ “*velâ tezirû vâziratün vizra uhrâ*” diyüp, ‘inâyet recâ idüp L₁ : söyünüp L₂

istigāse vü taḥaṣṣu'nı görüp teraḥḥum idüp¹⁴⁵ Kıvrım-yolı'ndan aṣağasın ol kâm-kâr, İsfendiyâr'a virdi. Kaṣtamonı ve 'Oṣmâncuğ'ı ve Canik'i ve Şamsun'ı vilâyetlerinüñ¹⁴⁶ eyâletlerin vâlilere ve ḥâfızlara tevfiż eyledi. Ve hem ol târîhde Teke ve Germiyan ve Kara-ḥişâr ve Beg-şehri ve Seydi-şehri feth olunup¹⁴⁷ Menteşe-oğlı, Yıldırım Ḥan'dan vehm idüp, kaçup Timür Ḥan'a vardı. Andan sultân-ı muzaffer ü manşûr makarr-ı serîr-i saltanat Burusa'ya mesrûr¹⁴⁸ mürâca'at eyledi.

Çün ḥazret-i ḥudâvendigâr-ı kâm-kâr Kaṣtamonı seferinde feth-i memâlik, kaṭ'-ı mesâlik idüp, müstakarr-ı serîr-i ḥilâfet Burusa'ya mu'âvedet eyledi¹⁴⁹. Bir niçe müddet 'îş ü 'işrete meşgûl oldu. İttifâk ol vaktde gemiyile Fireng 'askeri gelüp, sevâhil olan ili yakup yıkup, gâret ü ḥasâret eyledi¹⁵⁰ diyü ḥaber geldi. Bu kazıyye¹⁵¹ ḥazret-i 'âliyeye irişecek ḥuzûr [L₁ 15a] itmiş iken be-gâyet bî-huzûr oldu. Ol incinmekle bî-tevakkuf¹⁵² leşker cem' kılup, Gelibolı'dan 'ubûr eyledi. Rûm-ili 'askeri daḥı müheyyâ idi. A'yân u erkân devşürüp, müşâvere muṭâraḥa¹⁵³ idüp, Fireng'ün aṣl-ı maḥrec Selânik'dür diyü, Selânik'e müteveccih oldu. Hicretün yedi yüz ṭoksan altısında varup, Selânik'ün cemî'-i cevânibini ihâta eyledi. Andan varup, Yeñi-şehr'i ve Atina'yı feth eyleyüp, dârü'l-karâr Burusa'ya varup, ol kış 'îş u nûşa meşgûl oldu.

Rezm-i Yıldırım Ḥan-ı şâhib-celâl bâ-kral-ı Ungurus-ı dâll ve muḥâşara-yı ḥişâr-ı Kosṭantiniyye

*Cihân-gîr ola çünki bir şehriyâr
Olur ḥaşma bir bendesi şad hezâr
Ne maksûdı kim Ḥak'dan ide ümîd
Deri beste ise bulunır kilîd*

¹⁴⁵ Bu istigāse vü taḥaṣṣu'nı görüp teraḥḥum idüp L₁ : pâdişâh teraḥḥum idüp L₂

¹⁴⁶ vilâyetlerinüñ L₁ : vilâyetünüñ L₂

¹⁴⁷ olunup L₁ : olındı ve L₂

¹⁴⁸ makarr-ı serîr-i saltanat Burusa'ya mesrûr L₁ : saltanat Bursa'ya L₂

¹⁴⁹ ḥudâvendigâr-ı kâm-kâr Kaṣtamonı..... Burusa'ya mu'âvedet eyledi L₁ : ḥudâvendigâr Kaṣtamonı feth idüp Bursa'ya gelüp L₂

¹⁵⁰ yıkup, gâret ü ḥasâret eyledi L₁ : yıkdı L₂

¹⁵¹ kazıyye L₁ : ḥaber L₂

¹⁵² bî-tevakkuf L₁ : - L₂

¹⁵³ muṭâraḥa L₁ : - L₂

*Süvâr olup olsa ne mülke revân
Olur feth ü nuşret aña hem- 'inân
Eline dahı almadın ol kemân
Tolar düşmenüñ ağzı ok gibi kan
Dahı çekmedin tîğ-ı âteş-feşân
Yanup haşmuñ olur vücûdı duhân
Sa 'âdet anuñ kim gehî kâr-zâr
İde feth murğını âsân şikâr¹⁵⁴*

Hâzret-i Sultân Bâyezîd Han-ı 'âli-şân “‘aleyhir’r-ahmetü ve’l-gufrân”¹⁵⁵ [L₁ 15b] Kastamonı’yı feth idüp, dârü’l-hilâfet Burusa’ya gelicek sâbıkâ Fireng’üñ hurûcuna bâ‘is ü bâdî Ungurus-ı menhûs olduğunu bilmişidi. Ol kış esbâb-ı kıtâl ü cidâl müheyyâ vü¹⁵⁶ müretteb eyledi.

Çün eyyâm-ı bahâr irişüp, kûh u şahrâ lâle-zâr olup, ‘âlem firdevs-i a‘lâya döndi. Servi çenâr ‘alemler çeküp gül, şâh-vâr taht-ı zebercede çıkup, karâr eyledi. ‘Adâlet-mizâc, hareket-i tabî‘iyle mevcûdâta imtizâc virüp, cihân halkı bî-karâr oldı. Pes nesîm-i gülistân anber-feşân kişversitânluğa her tarafa ‘atf-ı ‘inân idicek¹⁵⁷, sultân-ı şâhib-kırân, şâhib-celâl dahı¹⁵⁸ İzid-i müte‘âle şıgınuş, ‘azm-i kral-ı dâll idüp, fi’l-hâl ‘asker-i muzaffer-i nuşret-eseri cem‘ kılup¹⁵⁹, Gelibolı Ma‘beri’nden¹⁶⁰ ‘ubûr eyledi. Edrene’ye gelüp, Rûm-ili serdârların ihzâr eyleyüp, kaşd-ı küffâr-ı füccâr eyledi.

İttifâk, ol esnâda ‘asker-i muzaffer¹⁶¹ içinde İstanbul tekvurunuñ bir câsûsı tutıldı. Andan haber aldılar ki bundan evvel bir câsûs dahı göndermiş, leşker-i İslâm’uñ gazâyâ ikdâmın i‘lâm eylemiş. Hâzret-i sultân bu kazıyyeden gâyet dil-perîşân oldı. Ol incinmekle Ungurus’uñ gazâsın te’hîr eyleyüp, [L₁ 16a] “inne’l-arza li’llâhi yûrisuhâ

¹⁵⁴ Başlık ve beyitler L₂’de yoktur.

¹⁵⁵ “Allah’ın rahmeti ve bağışlaması üzerine olsun.” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

¹⁵⁶ ü cidâl müheyyâ vü L₁ : - L₂

¹⁵⁷ Servi çenâr ‘alemler çeküp gül her tarafa ‘atf-ı ‘inân idicek L₁ : - L₂

¹⁵⁸ sultân-ı şâhib-kırân, şâhib-celâl dahı L₁ : Sultân Bâyezîd Han L₂

¹⁵⁹ fi’l-hâl ‘asker-i muzaffer-i nuşret-eseri cem‘ kılup L₁ : - L₂

¹⁶⁰ Gelibolı Ma‘beri’nden L₁ : Gelibolı’dan L₂

¹⁶¹ muzaffer L₁ : - L₂

men yeşâü min-‘ibâdih. Ve’l-‘âkıbetü li’l-müttakîn”¹⁶² diyüp¹⁶³, Kostantiniyye fethine taşmîm-i ‘azîmet idüp, deryâ-yı bî-pâyân ile revân olup, seyl-i serî‘ü’l-inhidâr-vâr varup¹⁶⁴, ol şehir-i ‘azîmi sûr-ı hadîd ile müseverre idüp, ol hisâr-ı haşîni¹⁶⁵ muhâşara kılup, def‘î bî-muhâyâ muhârebeye mübâderet ü¹⁶⁶ mübâşeret eylediler. Zârûrî olup, küffâr dahı derleri muhkem dîvâr eyleyüp, ceng ü cidâle şarf-ı iktidâr eylediler. ‘Âkıbet hisâr hıfzından ‘âciz ü zâr olup, çâr ü nâ-çâr reis-i eşrâr-ı Ungurus kral-ı muğıll ü dâlle ‘arz-ı ‘aciz ü ıztırâr eyledi. Ol dahı cemî‘-i tavâyif-i küffâr-ı füccâra mektûblar gönderüp, her millet da‘vet-i maşlahatına âdemler gönderüp, yüz otuz biñ miqdârı merd-i müsellağ u mükemmel cem‘ kıldı. Andan ‘alem-i bagî vü tuğyân kaldurup, Eflak’dan Tuna’ya geçüp, Nigbolı Hisârı’n muhâşara eyleyüp, müslimânlara hayli müzâyaka virdiler. Pâdişâh-ı İslâm Behrâm-intikâm, tamâm-ı küffârı zebûn itmiş iken bu haber-i muvahhiş ü müşevveş irişdi. Fethi mâni‘ olduğına gâyet müteallim ü mużtarib oldu. “*İnne’llâhe yuhibbü’l-lezîne yukâtilûna fi-sebîlihî şaffâ*”¹⁶⁷ âyetini mülâhaza idüp, [L₁ 16b] ekşer meyli gazâ-yı ekbere oldu¹⁶⁸. Tekvur dahı mihnet-i muhâşarâdan ve şiddet-i müşâcereden ‘âciz ü fûrûmânde¹⁶⁹ olmuşdı. Envâ‘-yı teberrükât u eşnâf-ı¹⁷⁰ hedâyâ ile elçi gönderüp, tazarru‘lar idüp, bî-hisâb esbâbla, mübâlağa¹⁷¹ mâl virüp, muşâlağa eyledi ve her yıl cizyeye iltizâm gösterdi. Andan sultân-ı kişver dönüp, dilâverler ile gazâ-yı ekbere müteveccih oldılar. Devlet ü sa‘âdetle Tırnava’ya varup, bir kazâ-yı hem-vârda leşker-i deryâ-şi‘ârı¹⁷² yoklayup,

¹⁶² “Şüphesiz ki yeryüzü Allah’ındır. Kullarından dilediğini ona varis kılar. Sonuç (Allah’tan korkup günahtan) sakınanlarındır.” (Kur’an, 7/128) Bu ayet L₂’de yoktur.

¹⁶³ diyüp L₁ : - L₂

¹⁶⁴ seyl-i serî‘ü’l-inhidâr-vâr varup L₁ : - L₂

¹⁶⁵ sûr-ı hadîd ile müseverre idüp, ol hisâr-ı haşîni L₁ : - L₂

¹⁶⁶ mübâderet ü L₁ : - L₂

¹⁶⁷ “Allah, kendi yolunda saf bağlayarak savaşanları sever.” (Kur’an, 61/4)

¹⁶⁸ “İnne’llâhe yuhibbü’l-lezîne yukâtilûna fi-sebîlihî şaffâ” âyetini mülâhaza idüp, ekşer meyli gazâ-yı ekbere oldu L₁ : - L₂

¹⁶⁹ ü fûrûmânde L₁ : - L₂

¹⁷⁰ teberrükât u eşnâf-ı L₁ : - L₂

¹⁷¹ esbâbla, mübâlağa L₁ : - L₂

¹⁷² bir kazâ-yı hem-vârda leşker-i deryâ-şi‘ârı L₁ : leşkeri L₂

‘adûya mukâbeleye mukâteleye müsâra‘at eylediler. Çün ol iki ceş-i cûşân¹⁷³, deryâ-yı ‘umman gibi mütemevvic ü mütelâtim olup¹⁷⁴, mütekâribîn oldılar.

Beyt

“*Ber-âmed zi-kalb dü leşker-hurûş*
Rasîd âsmân-râ kıyâmet be-gûş”¹⁷⁵

Hâzret-i Yıldırım Han şâika-yı meydân Evrenüz Beg’i def’î hemân yarar dilâverler ile gönderdi ki leşkeri görüp, hişârûñ hâlin bilüp, dil alup gele. Gerçe varup, ol leşker-i bî-kıyâsı kıyâs eyledi ammâ dil alamadı. Gelüp küffârûñ kemâl-i ihtiyâtın ve nihâyet-i hazmın ‘arz idüp didi ki: “Muḥâfazaları bir derecededür ki evhâm ü ḥayâlât sîḥ ü sinândan geçmege mecâle ihtimâl yok. Kanda kaldı ki bâd-ı şimâle reh-güzâra mecâl ola. ‘Araba [L₁ 17a] vü ḥandakla leşker bir vechile müsevver u maḥşûr olmuşlar ki aralarına meger âcâl-i mukadder-i kader girmege ihtimâl olaydı”. Sultân-ı şâhib-celâlûñ bu ḥâletden kalbine melâl gelüp, şikeste-bâl ü perişân-hâl oldu. Çün şeb-i muzlim-i perde-pûş, dîde-baḥt-ı zulme vü fiska oldu. Ol şeb-i kîr-fâm u târda şehriyâr [ü] cihân-dâr¹⁷⁶, ḥavâşşuñ birkaçıyla süvâr olup, ‘azm-i temâşâ-yı leşker-i küffâr eyledi. Küffâr-ı füccârûñ¹⁷⁷ leşker-i bî-şümârın varup taḥmîn eyledi. Andan Nigbolı’ya ḥavâle bir tağa çıkup, ehl-i ḥişâra nidâ idüp: “Vehm eylemeñ Allâh’uñ ‘avniyle ben irişdüm. Bir iki gün cidd ü cehd idüñ, mukâbele vü mukâtele idüp, mu‘ânidi mukâbiri¹⁷⁸ elden komañ”. Hişârûñ dizdârı, pâdişâhuñ kadîmî kullarından Toğan dirler idi, şâhin-vâr, gûş u hûşun açup, şikâr gözler şehbâz gibi kulle-i ḥişârda dâyim nişîmen idinüp, etrâfa dîde-bânluk iderdi, işidüp bildi. Ol şavt-ı cân-baḥş şûr-ı İsrâfîl gibi mürde cismine ḥayât virdi. Du‘âlar idüp: “Bi-ḥamdi’llâh pâdişâhumuz devletinde ḥişârimuz sâğ u sâlim, muḥkem ü müstaḥkem, zaḥâyir kemâlinde vâfir, ceng-sâz serbâzlar bî-nihâyet, maḥall-i tevehhüm degül” didi. Sultân-ı manşûr bu ḥaberden [L₁ 17b] mesrûr olup, mürâca‘at eyledi. Ammâ ol şayḥa-yı pür hevl ü heybet, leşker-i küffâra bir derecede fetret virdi ki kâbil-i ta‘bîr ü taḥrîr degül. Ne kadar ki etrâf cüst [ü] cû itdilerse eşer[i] zâhir olmadı.

¹⁷³ ceş-i cûşân L₁ : ceş L₂

¹⁷⁴ mütemevvic ü mütelâtim olup L₁ : - L₂

¹⁷⁵ “Merkezden iki ordu çoşkuyla geldi, gökyüzünün kulağına kıyametler ulaştı.”

¹⁷⁶ Şehriyâr [ü] cihân-dâr L₁ : şehriyâr L₂

¹⁷⁷ Küffâr-ı füccârûñ L₁ : küffârûñ L₂

¹⁷⁸ mukâbiri L₁ : - L₂

İrtesi Keyhusrev-i Rüstem-iktidâr İsfendiyâr-ı kâr-zâr¹⁷⁹ devletle süvâr olup, leşker-i cerrâr¹⁸⁰ çeküp ‘azm-ı küffâr eyledi.

Beyt

*Seherden turup irtesi ser-firâz
Niyâz eyleyüp Hakk’a kıldı namâz
Çalındı dühül bendi cümle sipâh
Çekildi sütûri süvâr oldu şâh
Tolup ‘âleme bâng-ı kûs u derây
Kulakları ker itdi rûyine-i nây
Olup murğ-ı râyet yanınca revân
Şehe şeh-perin eyledi sâye-bân¹⁸¹*

Çün ‘adâvet-i gâyibâne huzûra gelüp, şûr [u] şerr zuhûra geldi. ... sultân def’î ezfâr-ı şemşîr ü sinânla meşşâta-vâr küffârı yir yir taramağa başlayup, şarf-ı iktidâr eylediler. Gubâr-ı ma‘reke vü peygâr âyîne-i şemşîr muşaykal [ü] mücellâ eyledi¹⁸². Çün ol iki leşker-i enbûh-ı kûh-şukûh cum‘a gününde ‘ale’s-şabâh birbirine tokındı. İltikâsından “izâ zülzilâti’l-arzu zilzâlehâ”¹⁸³ şadâsı zâhir olup, şimâh-ı gerdûn toldurup, ol iki deryâ-yı merdüm-hâr [u] hûn-bâruñ ihtilâtından imtizâcından cihân ser-â-ser tufân olup, [L₁ 18a] emvâcından âvâze-i fehvâ-yı “merace’l-bahreyni yeltekıyân”¹⁸⁴ peydâ olup, ‘âlemi memlû eyledi. İki cânibden haşma murâfa‘aya ve muhâşamaya başladı.

Nazm

*“Dü ebr ez-dü sûd hurûş âmedend
Dü deryâ-yı âteş be-cûş âmedend
Semî bâd pâyân-ı pûlâd-ı na’l
Be-hûn-ı dilîrân zemîn kerd la’l*

¹⁷⁹ İsfendiyâr-ı kâr-zâr L₁ : - L₂

¹⁸⁰ leşker-i cerrâr L₁ : leşker L₂

¹⁸¹ Beyitler L₂’de yoktur.

¹⁸² Gubâr-ı ma‘reke vü peygâr âyîne-i şemşîr muşaykal [ü] mücellâ eyledi L₁ : - L₂

¹⁸³ “Yerküre kendine has sarsıntısıyla sallandığı (zaman).” (Kur’an, 99/1)

¹⁸⁴ “İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir.” (Kur’an, 55/19)

Dirâhşîden-i tîğ-ı âyîne-tâb
*Der-eşânter ez-çeşme-i âftâb*¹⁸⁵

Ḥattâ dirler ki ol âftâb-ı evc-i saltanat burc-ı şeref zînden rûy-i zemîne hübüṭ eyledi. Def'î dilâverler bir şîr-peyker tekâver çeküp, yine bindirdiler¹⁸⁶. Pâdişâh-ı İslâm leşker-i Behrâm-intikâmı iki bölük idüp, bir bölüğün kemînde komışdı. Buluşup bir bölükile kıtâl ü cidâl iderken fi'l-hâl busuda olanlar kemînden çıkup, tîğ-ı kîni ele alup ol bî-dinlere ḥamle idüp şöyle kırdılar ki kâbil-i takrîr ü tahrîr degül.

Nazm

Ḥazân oldı esdi çü bâd-ı ecel
Niçe şâh-ı şimşâda irdi ḥalel
İder tîr-i peykânını jeng ü kan
Dü rengi hemânâ ki berg-i hazân
Kılıç dâs idi tîğ-zen dâs-dâr
Kılurlardı mezra 'ları târ ü mâr
Olup câ-be-câ küşteden püşteler
*Demed gibi yatur idi küşteler*¹⁸⁷

[L₁ 18b] Ma'a-hâzâ¹⁸⁸ isti'lâları istîlâları mukarrer idi. Kefereyi fecereyi tîğ-ı tîz-i ḥûn-rîz-i âteş-engîz ile çeşm-i 'uşşâk gibi ğark-ı ḥûn-âb idüp, ḥabâb-ı mey-i nâb gibi girdâb-ı ıztırâbda ser-geşte vü ser-gerdân eylediler¹⁸⁹. Ol kavm-i eşrâr, ızhâr-ı 'aciz ü ıztırâr idüp, rûy-ı idbârı şavb-ı firâra müteveccih kırdılar. Tûfân-ı seyf ü sinândan¹⁹⁰ kaçup, nehr-i 'amîk Tuna'ya ekseri ğarîk oldu. Bir derecede izdiḥâm oldu ki, ol baḥr-ı bî-

¹⁸⁵ "İki taraftan iki bulut coşkuyla geldi, sanki iki ateşden derya kaynamaya başladı. Atların çelik nallarıyla yükseklikler yok oldu, yiğitlerin kanlarıyla zemin kırmızıya boyandı. Kılıçların aynaya benzeyen parıltısı güneşin kaynağından daha parlaktı."

¹⁸⁶ İltikâsından "izâ zülzilâti'l-arzu zilzâlehâ" şadâsı..... tekâver çeküp, yine bindirdiler L₁ : - L₂

¹⁸⁷ Beyitler L₂'de yoktur.

¹⁸⁸ Metinde bu kelime daima mâ-hâzâ imlası ile yazılmıştır. Bundan sonra transkripsiyonda doğru olarak ma'a-hâza şeklinde yazılacaktır.

¹⁸⁹ Ma'a-hâzâ isti'lâları istîlâları..... vü ser-gerdân eylediler L₁ : - L₂

¹⁹⁰ Tûfân-ı seyf ü sinândan L₁ : - L₂

pâyân revân iken sedd-i âhenin ile mesdûd oldu. Dimâ-yı müslimîne teşne-leb idiler sîr-âb oldılar¹⁹¹.

Nazm

Hezîmet olup ol şeh-i put-perest

İrişdi çerisine anuñ şikest

Kırup mümkün oldukça Rûmî sipâh

Kovarlar sipâhın göründükçe râh

Şikâr oldu düşmen-sipeh cümle şîr

Ġuzâtuñ biri itdi onun esîr¹⁹²

Hemân yaluñuz kral-ı dâll birkaç kâfir ile kaçup, halâşa mecâl buldı. Sâyirin seyl-i süyûf ġark-âb eyledi. Bakıyye-i şemşîr [ü] tîr olan dilîrleri¹⁹³ dağı esîr olup, hakîr oldılar. Bu ġazâ-yı ekber ve bu maşşer-i aşğar hicretüñ yedi yüz toksan yedisinde oldu dirler.

Feth-i şeh-i Malâtıyye ve Divriği ve tıbyân-ı teşhîr-i Erzincan ve tevâbi‘-i an¹⁹⁴

[L₁ 19a] Çün sultân-ı muzaffere bu ġazâ-yı ekber ‘avn-i İlâhî yetişüp müyesser oldu. Ol kışın dârü’l-hilâfet Burusa’da “‘ammara’llâhü te‘âlâ”¹⁹⁵ kışladı. Yazın yarak görüp¹⁹⁶, Kostantiniyye’ye ‘azm mukarrer kıldı. Evvelâ Timürtaş-oglı Yağşi Beg’i gönderdi. Sâbıkâ varup Şili Hişârı’nı¹⁹⁷ musahhar eyledi.

Andan soñra Koca-ili’nden devlet ü sa‘âdetle geçüp, İskender Boğazı’na müteveccih oldılar. Zirâ ol maħall derbend-i teng-nây-ı deryâ idi. Varup anda ġâliyâ Güzelce-hişâr dimekle iştihâr-vâr hişârı yapup, üstüvâr idüp¹⁹⁸ küffârüñ râh-ġüzârın münsedd eylediler. Andan def‘î tekvura elçi gönderüp hişârı istediler. “Eger emânla

¹⁹¹ Dimâ-yı müslimîne teşne-leb idiler sîr-âb oldılar L₁ : - L₂

¹⁹² Beyitler L₂’de yoktur.

¹⁹³ seyl-i süyûf ġark-âb eyledi. Bakıyye-i şemşîr [ü] tîr olan dilîrleri L₁ : - L₂

¹⁹⁴ Başlık L₂’de **Feth-i şeh-i Malâtıyye ve Divriği ve beyân-ı teşhîr-i Ezdibcan** şeklinde ve L₁’deki başlıktan iki satır sonra “ömrü’llâhü te‘âlâ kışladı” cümlesinden sonra yazılmıştır.

¹⁹⁵ “Allah ma‘mur eylesin.”

¹⁹⁶ Yazın yarak görüp L₁ : ilkbahârda L₂

¹⁹⁷ Şili Hişârı’nı L₁ : Şibli Hişârı’nı L₂

¹⁹⁸ üstüvâr idüp L₁ : - L₂

virmezseñ hâzır ol ki vardum cebren kahren alurum. ‘Ale’l-husûs baħrdan istimdâduñ münkati‘ oldı. Berrden olan a‘vân ü enşâruñuñ ħod ħâlini gördüñ, mevâkıb-ı nuşret-i menâkıb yine ħişâruñ maħşûr idüp seni makhûr iderler’’¹⁹⁹ didi. Tekvurı bu ħâl, gâyet perişân-ħâl eyledi²⁰⁰. Zîrâ müdâfa‘at u mümâna‘at ħayâlin muħâl bilüp, mu‘âdât u mu‘ârazaya mecâle ihtimâl yok idügüñ bilürdi²⁰¹. Erkân-ı devletüñ ħimâyetine ‘inâyetine²⁰² tevessül idüp, anlara hedâyâ vü tuħaf irsâl idüp, tazarru‘ [L₁ 19b] u taħaşşu‘²⁰³ eyleyüp, ħazret-i saltanat-penâha elçi irsâl idüp, envâ‘-ı teberrükât-ı lâyıka vü eşnâf-ı²⁰⁴ hedâyâ-yı fâyıka işâl eyledi. Ve on biñ Firengî filori ve mübâlağa sım ü zer evânîler gönderdi. Ve her yıl ehl-i İslâm’a ħarâc virmege iltizâm eyledi. Ĥazret-i pâdişâh-ı ħilâfet-penâh daħı bu şulħa râzı oldı. Ammâ şart itdi ki, Kostantiniyye’de müslimânlar için bir maħalle ve bir mescid bünyâd ideler. Evkât-ı ħamsede ezân okuna ve hem bir kâdı koya ki kazâyâ-yı müslimîni göre. Tekvur daħı râzı oldı. Taraklu-yeñicesi’nüñ ħalkını getürüp, bir maħalle eyleyüp, icrâ-yı şer‘-i şerîf itmege ehl-i ‘ilmden birini kâdı naşb eyledi.

Çün İstanbul fethinden ferâgat eyledi. Devlet ü sa‘âdetle dârü’l-ħilâfet Burusa’ya gelüp, umûr-ı saltanata ve tedbîr-i âĥirete meşgûl olup, tebdîl-i aħlâk eyledi. Mühendisler ve mi‘mârlar ihzâr idüp, bir ‘azîm câmi‘ bünyâd eyledi. Ve terk-i şurb-ı ħamr idüp, “*fe-inna hayrazzâdi’t-takvâ*”²⁰⁵ diyüp²⁰⁶, müttakîler ile muşâĥabete mübâşeret eyledi.

Ol eşnâda ittifâk Sultân Aħmed-i Celâyir ki abâ-‘an-ced Bağdâd’uñ pâdişâhı idi. İrşle ‘İrâk’da saltanat iderdi. Ve Kara Yûsuf bin Meħemmed ki Kara-koyunlu’nuñ serdâr-ı ihtiyârıydı. Timür’dan kaçıp, Mısr’a [L₁ 20a] varmışlar idi. Sultân-ı Mısr daħı anları tutup, ħabs itdi. Bir nezâketle ħalâş olup, ħazret-i Yıldırım Ĥan âsitânesine tevessül itdiler. İki aydan soñra pâdişâh-ı ‘âlem-penâh mu‘âvenetiyle Aħmed-i Celâyir

¹⁹⁹ mevâkıb-ı nuşret-i menâkıb yine ħişâruñ maħşûr idüp seni makhûr iderler L₁ : - L₂

²⁰⁰ Tekvurı bu ħâl, gâyet perişân-ħâl eyledi L₁ : Tekvur bu ħâle gâyet perişân ħâl oldı L₂

²⁰¹ Zîrâ müdâfa‘at u mümâna‘at..... yok idügüñ bilürdi L₁ : - L₂

²⁰² ‘inâyetine L₁ : - L₂

²⁰³ u taħaşşu‘ L₁ : - L₂

²⁰⁴ eşnâf-ı L₁ : - L₂

²⁰⁵ “*Bilin ki azıĥın en hayırlısı takvâdir.*” (Kur’an, 2/197)

²⁰⁶ “*fe-inna hayrazzâdi’t-takvâ*” diyüp L₁ : - L₂

yine ‘Irâk’a²⁰⁷ pâdişâh oldu. Ammâ Kara Yûsuf sekiz ay âsitâne-i sa‘âdete mülâzemet eyledi. Huzâvendigâr’ı ‘Arabistan fethine tahrîk eyledi. Ol hinde Sultân Berkük müteveffâ olmuş idi. Leşker-i bî- pâyân ile varup, Yıldırım Han hicretüñ sekiz yüzünde Divriği ve Malâtıyye’yi ve Derende’yi ve Bihisni’yi feth idüp, sultân-ı Mısr’uñ dîvitdârın tutup helâk idüp, ol vilâyeti harâb eyledi. Andan Erzincan’a vardı. Tahirten Beg kitâle mecâli olmaduğı ecilden istikbâl idüp, inkıyâd u itâ‘at gösterdi. Erzincan’ı Kara Yûsuf’a virüp, devletle dârü'l-hilâfet Burusa’ya mürâca‘at eyledi. Kara Yûsuf dağı Kara-koyunlu kavmiyle mu‘âmele idemeyüp, ihtiyârıyla Erzincan’ı terk eyledi. Yine yirini Tahirten Beg’e virdi ammâ ta‘allukâtın Burusa’da alıkodı. Bu feth olunan memâliküñ hâkimleri ba‘zı ‘Arab’a ilticâ eylediler. Timür hâdisesi vâkı‘ olmayacak yine yirlerine gelmediler. Ve ba‘zıları Timür Han’a şikâyete vü [L₁ 20b] tazarru‘a varup, tahrîk eylediler.

Mukâtele-i Sultân Bâyezîd Han şâ‘ika-i meydân bâ-Mîr Timür Gûrgânî

Âlâ-yı devr gaddâr ü sitem-kâr

Cefâ-pîşe cefâ-âyin cefâ-kâr

İşüñ zulm u ta‘âdîdür hemîşe

İdüdüñ hud‘a vü telbîsi pîşe

Kimüñ kim kalbin itseñ bir nefes şâd

Ölünce bend-i gamdan olmaz âzâd

Şu resme oldu tab‘uñ zulme râğıb

Cehûd’ı eyledüñ ‘Îsâ’ya gâlib

Virüp Nemrûd İbrâhîm’e zaħmet

Ebû Cehl eyledi Maħmûd’a miħnet

Ne kaħr itmüñ durur Mûsâ’ya küffâr

Ne derd ile gelüp gecmişdür ebrâr

Senüñ kec-revlüğüñ derrâka bâdî

Kamusından tutarlar bu fesâdı

Husûf senden irer mâh-ı tamâma

Yezîd’i eyledüñ gâlib imâma

²⁰⁷ ‘Irâk’a L₁ : - L₂

'Alî-yi Murtażâ 'Osmân u 'Ömer
Münâfıklar elinde oldu yek-ser
Ġuzâtuñ ser-firâzı Yıldırım Ġan
Ġazâ yolında kim komışıdı cân
Kılıcı çekmişıdi dîne seddi
Ġurûca kâfirüñ yogıdı ħaddi
Ġarâcın alur idi Ungurus 'uñ
Ġeh 'üñ Leh 'üñ Ġasar 'uñ belki Rus 'uñ

[L₁ 21a] Komışıdı Ungurus elinde ħâkim
Ki zulm itmeye ol yirlerde zâlim
Niçe müddet idüp ol mülke fermân
ĠoĠın küffâruñ eyler ehl-i imân
Komışıdı niçe vâlîler 'Arab'da
Ki Rûm'a dâhil olmişıdı Ġaleb de
Alup Kâdı elinden mülk-i Rûm'ı
İdinmişıdi ser-ħadd Erzurum'ı
İdüp eṡrâfı kendi mülkine zam
Muṡî'i olmişıdı ħalk-ı 'âlem
Ne rîv itdüñ aña ey dîv-i devrân
Senüñ mekrüñe aldanmasun insân
Urup bir zâlim-i ħûn-rîz aña dest
Bulup furşat ider kadrin anuñ pest
Münâfıkluk idüben ħayl-i Tatar
Kamu Timür'a döndi rûz-ı kirdâr
Dönüp cümle şanâdîd aña yek-ser
Kapu ħalkıyla kaldı ol dilâver
Seġerden tâ irişince geġi şâm
İder ceng anlaruñla virmez ârâm

*Eger olmasaydı halkı dü rûy
Başılmaz idi ol şâh-ı cihân-cûy
Budur halk olalı bu halk ‘âdet
Gelür er başına çok dürlü hâlet
Yokemiş pâdişâhlukda kuşûrı
Velîkin var imiş gâyet gurûrı
Göze Timür’i göstermezmiş aşlâ
Mukadder buyımış yok çâre ammâ*

[L₁ 21b] *Çü var hod-râyıluğñ çok ziyânı
İdinmez şâh-ı ‘âkil ‘âdet anı
Mu ‘îni idi dîn-i Muştafâ’nuñ
İlâhî rahmet it cânına anuñ²⁰⁸*

Gerçi erbâb-ı ‘akl, hâdisât-ı kâyinât edvâr-ı çarh-ı devvâre ve seyr-i kevâkib-i seyyâreye menûṭ u merbûṭdur dir. Ammâ aşhâb-ı nakl bunların cümlesin esbâb ‘idâdından ‘add idüp, “*vemâ rameyte iz rameyte velâkinna’llâhe ramâ*”²⁰⁹ diyüp, havâdis-i cüz’iyyât u külliyât belki harekât-ı ‘ulviyyât [u] süfliyyât takdîr-i mülk-i Kadîr’e havâle ider. Pes bu takdîrce kazâyâ rızâ ‘akla ve nakle lâzım oldı²¹⁰.

Beit

*“Der-keff-i şîr-i nerî hûn-hâre-i
Cüz ki teslîm ü rızâ kü çâre-i”²¹¹*

Târîḫ sene erba‘ ve semân miede muktezâ-yı hikmet-i Huḍâ şöyle iktizâ itdi ki, deryâ-yı fitne vü fesâd telâṭum u emvâc-ı ‘inâd ile kurâ vü bilâdı seyl-i ecnâda ğark kıla. İttifâkan²¹² iki deryâ-yı pür-emvâc ya‘nî iki pâdişâh-ı şâhib-taḥt u tâc muḥâşama mu‘ânede idüp, iḳdâm-ı akdâm mızâmâr-ı mukâbelede ve meydân-ı mukâtelede şâbit²¹³

²⁰⁸ Beyitler L₂’de yoktur.

²⁰⁹ “[Onu] attığın zaman da sen atmadın fakat Allah attı.” (Kur’an, 8/17)

²¹⁰ Gerçi erbâb-ı ‘akl, hâdisât-ı kâyinât.... ‘akla ve nakle lâzım oldı L₁ : - L₂

²¹¹ “Vahşi bir arslanın eline düştüğün zaman teslim olmaktan rıza göstermekten başka çaren yoktur.”

²¹² seyl-i ecnâda ğark kıla. İttifâkan L₁ : - L₂

²¹³ idüp, iḳdâm-ı akdâm mızâmâr-ı mukâbelede ve meydân-ı mukâtelede şâbit L₁ : - L₂

kılıp, muhârebeye mücâdeleye mübâşeret ü mübâderet²¹⁴ eylediler. Bâ'is ü bâdî ol oldu ki, sâbıkâ Timür Han [L₁ 22a] Gûrgân, Sultân Yıldırım Han'a, Kara Yûsuf ve Tahirten Beg'i maşlahatiçün resül irsâl idüp, îşâl-i risâleyi şenâ itmişidi. Ammâ ol hurşîd-i sipihr-i devlet ve²¹⁵ cemşîd-i serîr-saltanat Yıldırım Han mülâyemet ü muvâsâtına i'tibâr iltifât²¹⁶ itmeyüp, berķ-i berrâķ-âsâ bî-muĥâbâ ĥiddet ü Şiddet gösterdi. Celâlet ü celâdetine i'timâd idüp, müsâ'adet-i sâ'ad-i sa'âdetine i'tizâd eyledi²¹⁷. Gelen elçisini taĥfîf ü taĥkîr eyleyüp, Şol kadar kelimât-i fitne-engîz ve nikât-ı vahşet-âmîz söyledi ki mel'ûm müte'ellim mürâca'at eyledi²¹⁸. ĤuŐûmet ü 'adâvet lâzım degül iken iltizâm olındı. Muĥassıl elçisi varup, birine biñ katup, mülhakât-ı muzâfâtla olan kelâm meŐrûĥ u mufaŐsal i'lâm eyledi. Âĥır cevâb bu oldu ki:

Meşnevî

Budur saña âĥır cevâbum hemân

Berü gel ki seyl ola meydânda kan

Benüm daĥı göñlüm dilerdi kîtâl

Gel ögredeyüm saña ceng ü cidâl²¹⁹

Uyursan daĥı uyarayum seni

Eger ölmez iseñ añasın beni

“*Ve inne'l-ĥarbe evvelühâ kelâmün*”²²⁰ Ĥün mâdde-i nizâ' istimrâr bulup, kâ'ide-i muĥâlefet istikrâr buldı. Timür Han-ı Şâhib-kırân ol peygâm-ı ciger-sûzı [L₁ 22b] ve aĥbâr-ı âteş-efrûzı²²¹ işidecek ĥürmen-ı dil ü cânını, işti'âl-i âteş-i ĥayret ve iltihâb-ı²²² nâ-rahimiyyet yakup, erkân-ı devlet ü a'yân-ı pür-Şevket ile cem'iyet idüp, muĥâraĥa vü²²³ müşâvere eyleyüp didi ki: “ Otuz dört yıldır ki devlet ile serîr-i saltanata kadem başup, mâĥ u sâl 'ale'l-ittişâl ĥilâfet iderüm. Maĥrib ü maŐrıkı tamâm tîĥ-ı

²¹⁴ mücâdeleye mübâşeret ü mübâderet L₁ : mübâşeret L₂

²¹⁵ ĥurşîd-i sipihr-i devlet ve L₁ : - L₂

²¹⁶ ü muvâsâtına i'tibâr iltifât L₁ : i'tibâr L₂

²¹⁷ berķ-i berrâķ-âsâ bî-muĥâbâ ĥiddet.... sâ'ad-i sa'âdetine i'tizâd eyledi L₁ : - L₂

²¹⁸ ki mel'ûm müte'ellim mürâca'at eyledi L₁ : - L₂

²¹⁹ Dipnottan önceki beyitler L₂'de yoktur.

²²⁰ “*Savaş bir söz ile başlar.*” Bu Arapça ibare L₂'de yoktur.

²²¹ ve aĥbâr-ı âteş-efrûzı L₁ : - L₂

²²² ve iltihâb-ı L₁ : - L₂

²²³ cem'iyet idüp, muĥâraĥa vü L₁ : - L₂

Behrâm-intikâm ile râm idüp, cemî'-i hükkâm-ı ehl-i İslâm ve ‘abede-i aşnâm tav‘an ü rağben ve cebren ü kahren muftî'-i ahkâm idüp, Mısr u Şâm kâm-nâ-kâm baña iltiyâm idüp, celâlet ü ihtîşâmum bilen ‘adâvete iltizâma iqdâm²²⁴ eylemez. Ammâ sultân-ı Rûm baña bu vechile hücûm itdüğü kalbimi gâyet gamgîn ü pür-kîn eyledi. Ma‘a-hâzâ bi-ğamdi’llâh bunca kemâl-i kudret ü celâl ü şevket ve keşret-i haşem ü hadem dahı var.

Beyt

*“Kerân-tâ-kerânem heme leşker est
Cihângîrem hemçü İskender est”²²⁵*

Ümerâ du‘â vü şenâ idüp didiler ki: “Emr, pâdişâh-ı ‘âlem-penâhuñdır. Cemî'-i haşem ü hadem serbâzluğa ve türk ü tâze müheyyâ ve müretteblerdür²²⁶.”

Beyt

*Müheyyâ durur leşker-i kîne-dâr
Şehiñ emrinedür hemîn intizâr²²⁷*

Pes bu müşâvere muţarahadan soñra her cânibe nâmeler perâkende ider, karîb [L₁ 23a] olan yirlere be-yek haber-ber ve ba‘îd olan nevâhiye kebûter-i tîz-per ile resâyil irsâl ider. Evvelâ evlâd [u] ahfâdını²²⁸ âsitâne-i sa‘âdete da‘vet idüp²²⁹ ferzend-i ercümend Mehemmed Han-ı ‘âlî-şân ki taht-ı Semerkand’a vâlî ve vilâyet-i Türkistan’a müstevlî idi. Leşker-i bî-pâyân-ı Mâverâünnehr ile gelüp, şeref-i mukaddemile müşerref idüp, dest-bûs ile mu‘azzez ü mükerrerrem oldı. Ve Mîrzâ Şâhruğ ki mâlik-i memâlik-i Hıorasân ve hâfız-ı muhâfız-ı Sistan’dur, leşker-i deryâ-şânla gelüp, muhîf-i bî-girâna mütevâşıl oldı. Bâkî evlâd [u] ensâbı ki kimi hâkim-i Hindûstân ve kimi vâlî-yi Gilan²³⁰ u Mâzenderân’dur²³¹ geldiler evvelâ ‘azm-i gazâ-yı Gürcistan tedârükün eylediler.

²²⁴ iltizâma iqdâm L₁ : iltizâm L₂

²²⁵ “Etrafım askerlerle doludur, İskender gibi cihanı alırım.”

²²⁶ Cemî'-i haşem ü hadem serbâzluğa ve türk ü tâze müheyyâ ve müretteblerdür L₁ : - L₂

²²⁷ Beyit L₂'de yoktur.

²²⁸ karîb olan yirlere..... Evvelâ evlâd [u] ahfâdını L₁ : - L₂

²²⁹ idüp L₁ : ider L₂

²³⁰ Hazar Deniz'i sahilinde ve İran'ın kuzeyinde bir vilâyettir.

²³¹ İran'ın şimâl eyaletlerindedir.

Beyt

“Terâ külle çeyşin ileyke maşîruh

Keenneke bahrun ve 'l-mülûkü cedâvilü”²³²

Tâ ki ol kış Kara-boğdan'da kışlayup Gürcistan'[1] feth idüp, Rûm'a müteveccih ola. 'Aceb hikmet-i İlâhî'dür ki ittifâk ol eyyâm-ı bed-fercâmda²³³ bir gice haml burcunda bir zû-zeneb-i 'acîb ü mühîb kevkeb²³⁴ toğar. Şöyle ki cemî'-i Hâlık-ı 'âlem mu'âyenen müşâhede eyler. Hemân anuñ 'akabınca az zamân geçmedin Timür Han, Gürci'den gelüp, Rûm'a müteveccih olur. A'yân-ı [L₁ 23b] devlete ve erkân-ı memlekete gelmesi ma'lûm u muhakkak olup, müte'ayyin ü müteyakkın olıcak guzât-ı Rûm'a hücumı 'âlem içinde anı mezmûm u mel'ûm eyledi. Hattâ Timür'e müte'allik olan a'yân u erkân dağı bu vaz'ı nâ-meşrû' u nâ-ma'kûl görüp tevehhüm idüp, bu sevdâdan anı vazgeçürmege aşhâbından Şemseddînü'l-Mâligî dirler bir müşâhib var idi, aña tazarru' itdiler. Ol dağı bir mağall-i selvetde ve vakt-i halvetde ba'zı aşhâb-ı nücümüñ aḥkâm-ı bed-fercâmın nakl idüp: “Elbette bir şâh-ı şâhib-celâlün kevkeb-i iḳbâlünün hübüṭ u sukûṭ[u] ve ḥurşîd-i rütbet ü câhınıñ zevâli mukarrerdür dirler” didi. “Memleket-i Rûm hayli vesî' ve kal'aları menî' ü refî'dür ve deryâları muḥîṭ-şân ve vâdîleri bî-girândur. Ve sultân-ı 'âlî-şân ve leşker-i bî-hadd ü pâyân kemâlinde ḥaşmet ve nihâyetde şevketde dâyimâ naşb-ı nefis itmişdür. Himâyet-i havza-i İslâm'a ve def'-i fesâd-ı küffâr-ı liyâma mebâdâ rûzgâr bir kazıyye iḳtizâ ide ki peşîmanluk ḥâşıl olup, semâtet-i ḥuşemâya bâ'is ü bâdî ola. Şalâh-ı şulḥda der-kâbil-i ıslâḥ iken muşâlaḥa olmak evlâdur” didi.

Beyt

“Ki dâned ki aḥvâl-i âyende çîst

Ki gâlib kodâm est ü mağlûb kîst”²³⁵

[L₁ 24a] Çün Şemseddînü'l-Mâligî bir vakt-i makbûlde vech-i ma'kûl ile bu kazıyyeleri i'lâm idüp, aḥkâm-ı nücûmla vehm virdi. Bir zamân müte'ehhil ü

²³² “Her ordunun varacağı yerin sen olduğunu görürsün, sanki sen bir deniz ve bütün hükümdarlar (sana akan) ırmaklardır.”

²³³ eyyâm-ı bed-fercâmda L₁ : eyyâmda L₂

²³⁴ kevkeb L₁ : yıldız L₂

²³⁵ “Gelecekte kimin mağlup kimin galip olacağını kim bilebilir.”

mütefekkir oldu. “A ‘zamü’l-cihâd kelimetü hakkın ‘inde ‘inde sultânin câbirin”²³⁶. Ol zamânda reîs-i sitâre-şinâsân Mevlânâ ‘Abdullâh-lisân idi. Getürdüp evzâ‘-ı felegüñ ve ahvâl-i nücûmuñ ahkâmından istifsâr eyleyecek didi ki: “Rüsûm-ı nücûmî ve hikmet-i Hudâ şöyle iktizâ ider ki sâl-ı âyende ve nevrûz-ı ferhunde de sultân-ı şâhib-devletüñ tâli‘i gâyetde kuvvetde ola ve muhâliflerinüñ tâli‘i bunuñ muhâlifidür”. Bu ahkâmüñ tahkîkine ve bu kelâmuñ taşdığine Muhyiddîn Makrî‘nün kitâbın şâhid getürdi. Meger anda dimiş ki: “Eger falân maħallde burc-ı ħamelde kevkeb-i zû-zeneb zâhir olursa, leşker-i şark bilâd-ı mağribe müstevlî olup, pâdişâhlarına nikbet ü miħnet yetiše”.

Çün bu delâyîli gördi, kalbi muţma‘in oldu. Müceddid-i cidd ü ceħd olup, Rûm‘a müteveccih oldu. Çün Kara-bağ‘a geldi ki İran-zemîn dimekle mersûm u merkûmdur. Anda Mîr-zâde Şâhruħ‘uñ Muhammed Cûkî nâm bir oğlı toğdı. Anuñ kudûmun ħuşûl-ı merâma ve mezîd-i ihtişâma yümn dutup, ensâb u evlâd dil-şâd [L₁ 24b] oldılar. Andan Erzurum‘a varıcak Yıldırım Ħan‘a elçi gönderüp, nâme irsâl eyledi. Çün Timür Ħan‘uñ elçisi, sultân-ı İslâm‘a selâm ü peyâm ile gelüp, ‘izz ü ihtirâm ile vuşûl buldı. Nâme-i nâmîsini okuyup gördiler ki sultân-ı gâziye ħayli i‘zâz u ikrâm ile iltiyâmlar idüp, dimiş ki: “Gerçi sizüñ ef‘âlüñüz, akvâlüñüz mûcib-i ceng ü cidâl ve bâ‘is-i muhâlefet ü kîtâldür. Ammâ biz kezîm-i ħayz idüp, ihmâl-i iğfâl iderüz. Beher-ħâl sizler daħı terk-i ħiddet ü celâl idesiz. Tâ ki memleket-i ehl-i İslâm‘a ihtilâle sebep olmayasız.

Beyt

“Meyengîz fitne meyefrûz kîn
Ħarâbî meyâver be-ferruħ-zemîn”²³⁷

“İnne fi-şulħinâ ħayru‘l-âcâl ve tahkîku‘l-âmâl ve teşmîrû‘l-emvâl”²³⁸
iltimâsımız ħazretüñizden hemân oldur ki bed-gümân Kara Yûsuf Türkmanî ki kezz-‘ahd ve şikeste-peymândur. Yanuñızdan tarħ u tard idüp, Erzincan begi Tahirten Beg‘uñ ehl ü ‘ıyâlin ihmâl itmeyüp irsâl idesiz. Zîrâ kadîmden bu âsitâne-i ‘âlî-şânuñ maħşûş-ı muhtaşlarındandır. Ve kal‘a-i Kemaħ ki bu kâħ-ı zeberced ħalk olalı târiħden berü ħakk budur ħiç Rûm‘a mülħak olmış degüldür. Anı yine şâhibine revân idesiz. Sizüñ daħı [L₁

²³⁶ “En büyük cihad, zorba sultanın yanında doğru sözü söylemektir.” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

²³⁷ “Fitne çıkarıp kini arttırarak mutlu yeryüzünü viran eyleme.”

²³⁸ “Şüphesiz bizim barışımızda vakitlerin hayırlı olması, emellerin gerçekleştirilmesi ve malların arttırılması vardır.” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

25a] her ne murâduñız varise²³⁹ bu cânibe i‘lâm idesiz. Tâ ki huşûlüne ikdâm ü ihtimâm olınup, tecdîd-i ‘ahd ü mîşâk ve te’kîd-i mevâdd-ı vifâk olına” dimiş²⁴⁰.

Meşnevî

Sözümü tut ey şâh-ı firûz-baht

Gerekise saña eger tâc u taht

Eyü nesne degüldür ey şâh gurûr

İşitdüñ nice oldı Dârâ vü Fûr

Baña tağda hem-ceng olamaz peleng

Kaçar görse deryâda şaştum neheng

Tutup tîğ ile şarkı garbı tamâm

Kamu itmişüm Hind’i vü Sind’i râm²⁴¹

Yıldırım Han elçiye iltifât itmeyüp²⁴² ve hem elçisine ihânet için üç ay miqdâr cevâb virmediler. İş‘âr-ı ağmâz ve ızhâr-ı agrâz eyleyüp iltifât eylemediler. Elçi eglendüğine Timür Han perişân oldı. Ammâ o²⁴³ yumış oğlanınuñ eglendüğü hayırdur diyü tevcîh eyledi. “*Hamlü’l-mü’mini ‘alâ’s-şalâh*”²⁴⁴. Lîken âheste âheste hareket idüp, menzil-be-menzil giderdi, nâmûs-ı saşvet ü saltanat ri‘âyet idüp, şöyle ki fi’l-cümle iltifât ve cüzî i‘tibâr ile râzı vü marzî olurdu. Ammâ bu cânibden vâkı‘ olan hemân ‘unf u huşûnet idi. Pes Emîr Timür dağı incinüp, evvel kal‘a-i Kemağ’a gelüp, ol hişâr-ı üstüvârı²⁴⁵ muhâşara eyledi. Zîrâ Yıldırım Han’a müte‘allik idi. Egerçi ol hişn-ı refî‘ ü haşînüñ ve ol kal‘a-i [L₁ 25b] menî‘ ü metînüñ dîvâr-ı üstüvârı çün kûh-ı şâmiñ ü râsiñ idi. Ve handak-ı muhît u ‘arîzinüñ ka‘rı kemâhiye belki nümü-dâr püşt-i gâv-ı mâhidi ve sipâh-ı evhâm bâmına kemend endişesiyle râh bulamazdı.

²³⁹ her ne murâduñız varise L₁ : murâduñız her ne ise L₂

²⁴⁰ ve te’kîd-i mevâdd-ı vifâk olına” dimiş L₁ : olma L₂

²⁴¹ Betiler L₂’de yoktur.

²⁴² Yıldırım Han elçiye iltifât itmeyüp L₂ : - L₁

²⁴³ o L₂ : - L₁

²⁴⁴ “*Mü’min kişi iyiyeye yorar.*” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

²⁴⁵ hişâr-ı üstüvârı L₁ : hişârı L₂

Beyt

*“Ez-bülendiyeş fark ne-tevân kerd
Âteş-i dîde-bân nûr-ı zuhall”²⁴⁶*

Gerçi ol hışn-ı haşînüñ teffîhi vü teshîri ‘âdeten mümteni’ ve aklen muhâl idi. Ammâ fi’l-hâl cidâle başladılar.

Beyt

*“Çü müjgân-ı hûbân dü şaff rezm-sâz
Yeki der-nişîb ü yeki der-fîrâz”²⁴⁷*

Bir iki günün içinde mecâl virmeyp aldılar. Cemî’ içinde olan halkını helâk idüp, hışârı hâk-yek²⁴⁸ itdi. Andan geçüp, sipâh-ı kîne-hâhla cânib-i Sivas’a müteveccih oldu. Elçisi Sulţân Bâyezîd elçisiyle gelüp, ol kazâ-yı dil-güşâda mülâkât müyesser oldu. Çün ta‘zîm ü tekrîm ile yüz sürüp, teslîm-i selâm ü i‘lâm-ı peyâmı tamâm idüp, mektûb virdiler. Timür Han gördi ki mükâtebât u mürâselât meslek-i sâbık üzerine ‘unf u huşûnet münkesir olmayup, mütekeşşir olmuş. Bu peygâm u risâlet mûcib-i ‘adâvet olup, dâğ-ı sâbıka-i cerâhat lâhiğ oldu. Varup Sivas’uñ [L₁ 26a] kazâ-yı fesîhü’l-ercâ-yı dil-güşâsında kondı. Def’î Sivas gibi hışâr-ı üstüvârı ki şâhîn-i tîz-pervâz-ı evhâm zevâyâ-yı bâmına irmege ikdâm idemezdi. Ve peyk-i hayâl tûl-ı ‘arzuñ devrine mecâl bulamaz idi. Ve mühendis-i nazâr irtifâ’ından bî-haber idi. Şöyle ki burûc-ı burc-ı dü-peykere berâber olmuşıdı. Def’î mancınık u lokumla ser-i bâre vü pây-ı hışârı zîr ü zeber idüp, tîr-i vehm-reftâr ü rumh-ı ejdehâ-girdâr ile kâr-zâr idenler târ u mâr idüp, helâk eylediler. Halkuñ esbâb-ı sürûr u selvetin ve hâste-i ferâğ u refâhiyyetin tâlân u târâc eylediler. Andan soñra Şâm leşkerinüñ cem‘iyyet haberin alup, varup ol cânib[i] fetğ itdi.

Beyt

*“Bûd Sivas u Haleb bâ-mülk-i Şâm
Der-imâret çün ‘arûs-ı bî-nikâb*

²⁴⁶ “Ateşi zuhalin nurundan olan dizdarın yüceliğine başlar erişmez.”

²⁴⁷ “Birisi aşağıda birisi yukarıda iki ordu güzellerin kirpikleri gibi karşılaştı.”

²⁴⁸ hâk-yek L₁ : hâka berâber L₂

Şod harâb ez-âteş-i ceyş-i Timür
*Der-şühûr-ı sâl târîh harâb 803*²⁴⁹

Nesr: Andan sonra dönüp, ol kışı Kara-bağ'da kışlayup, bahâr olıcak leşker-i cerrâr çeküp gelüp, yine şahrâ-yı Sivas'a konup anda leşker görüp, yanında olan Sultân Yıldırım Han'ın elçisine mehâbet şevket gösterüp, şikâyet idüp, didi ki: **[L₁ 26b]** “Pâdişâhınız bir iki emr-i cüzî için bunuñ gibi leşker-i muzaffer ile mücâdele mukâtele ihtiyâr idüp, kâr-zâra ikdâm eyledi. Bir kazıyyesi cüzî ihtimâm ve ednâ iltifâtle hâşıl oldu ki feth-i kal'a-i Kemağ'dur. Sivas'la sâyirden dağı aña kıyâs eylesün. Hemîn bunca müslîmünüñ ilhâkına sebep oldu. Muğâsame mukâbele emrine dağı şamîm-i kalbinden ihtimâm-ı tâmm ile taşmîm eyledüm. İnşâ'llâh levh-i mahfûz-ı meknûn-ı takdîr-i Kadîr'de mestûr-ı mukadder olan umûr zuhûr bulup, muhakkak ola” diyüp, sultânın elçisine mübâlağa in'âm [u] ihsân idüp, hil'at-i fâhîr ve in'âm-ı vâfir ile mübâhî müfâhîr itdi. Ve elçiye el öpicek muvâcehede müşâfehede didi ki: “Pâdişahuña diyesün ki diyâr-ı İslâm'a ta'âruz u ızrâr nefsi-i emrde nefsimün menfûrudur. Meger şimdi ki gibi çâr u nâ-çâr ihtiyâr idem. Huşûşâ ki sebep-i sürûr-ı a'dâ-yı dîn ve müsted'î-yi şâd-kâmî-yi küffâr-ı la'în ola. Bu fi'il lâyıq-ı sultân-ı müslimîn degül. Zîrâ şemâtet-i a'dâya bâ'is ü bâdî olmak telâzum. Huşûşâ benüm mizâc-ı cibilliyem 'afv-ı ağmâzla meftûr u maksûrdur. Olan oldu min-ba'd eger bir oğlını baña gönderüp, iltiyâm gösterüp anuñla Tahirten Beg'ün evlâdın ensâbın **[L₁ 27a]** gönderirse ki mâni'-i şalât-ı zû'l-erhâm şer'an câyiz degül. Yakîn bilsün ki hemîn âteş-i fitne-i 'azîm muntaffî olup, oğlını e'azze evlâdumdan mükerrem idüp, yine ta'zîm ü tekrîm ile irsâl ideyüm” diyüp elçiye gönderdi. Elçi gidicek 'akabınca göc-be-göc göçüp, merhale-be-merhale müsâra'at u müsâbakat idüp, mukâbele vü mukâtele kaşdına Rûm'a müteveccih oldu.

Çün hizber-i ma'ârik ü magâzî Sultân Yıldırım Han Gâzî, elçiden haber alup, Timür'ün sedd-i İslâm'ın kal' [u] kam' kaşdın bilüp, itdüğü kabâyih lâyih ve şenâyi' şâyi' oldu. Bildi ki bu fitne-i mu'zamât 'alâmât-ı âhîr-zamândur. Huşûşâ mantûk-ı ehâdiş-i kerâmet-simât dağı buña maşrûfdur. Pes himmet-i 'âlî-nehmet bu zâlimün zulmini müslimânlar üstinden def kılmağa maşrûf olup, eşrâr-ı şeyâtîn-i şekâvet-şi'ârün şer ü şûrından ref kılmak kaşd eyledi. Zârûrî i'tikâd-ı şâfi ve ictihâd-ı vâfiyle

²⁴⁹ “Duvaksız bir gelin gibi bayındır olan Sivas, Haleb ve Şam diyarı Timur'un ordusunun ateşiyle 803'ün aylarında harâb oldu.”

‘azm-ı gazâ vü cihâd itmege ‘akl ruḥṣat, şer‘ fetvâ viridi. Huṣûṣâ fıtrat-ı cibillîsi Âl-i ‘Oṣmân’uñ kadîmü’l-zamândan tâ el-ân bunuñ üzerine mecbûr u meftûrdur ki a‘dâ-yı dîn ü muḥâlif-i [L₁ 27b] şerî‘at-ı Seyyidü’l-mürselîn olanlar ile mukâtele vü müdâhane iderler. Evvelâ ferzend-i sa‘âdet-mend-i ercümend Sulţân Meḥemmed’e ki, kemâl-i şecâ‘atla mersûm ve farţ-ı şehâmetle mevsûmdur. Ve Sulţân Emîr Süleymân’a ki, gülşen-i ‘azamet ü celâlet ve nihâl-i çemen-i übhet-eyâletdür. Ve Mûsâ Çelebi’ye ki, şîr-i peşe-i merdâneḡi ve şâh-ı ‘arşa-yı ferzâneḡüdür. Ve ‘Îsâ Beg’e ki, ḡuṣn-ı şecere-i aşâlet ve dürr-i şadef-i deryâ-yı celâletdür. Ve ‘Îsâ Beg’e ki, âftâb-ı celâl ü ‘izzet ve Bercîs-i âsmân-ı devletdür. Ve Muştafâ Çelebi’ye ki, gerdûn-penâh-ı mülk-i intibâhdur. Âdemler gönderüp, ızhâr-ı kâr-zâr idüp, der-i devlete da‘vet eyledi. Ve cemî‘-i e‘âzım-ı a‘yân-ı devlet ve efâḡim-i erkân-ı sa‘âdete tenbîh olındı ki her biri vufûr-ı ḡaşâfet ü şehâmet ve farţ-ı şecâ‘at u şarâmet²⁵⁰ ile mezkûr u meşhûr olmuşlardur. Cünûd-ı bî-ḡadd ü pâyân ile revân olup, şâh-ı kâm-yâbuñ âsitâne-i sa‘âdet-nişâbına gelüp, yüz sürdiler ve emîr-i nâm-dâr-ı şecâ‘at-şî‘âr şaff-der-i kâr-zâr Anaṡolı beglerbegisi Anaṡolı leşkeriyle ve ser-âmed-i meydân-ı şecâ‘at ve leys-ı mızmar-ı şehâmet Rûm-ili beglerbegisi Rûm-ili ḡâzîleriyle müheyyâ vü müretteb olup, Sulţân Süleymân-ı zamânuñ [L₁ 28a] fermân-ı lâzımü’l-iz‘ânına imtişâl idüp geldiler. Ve ḡükkâm-ı ehl-i İslâm ve şanâdid-i küffâr-ı liyâm esbâb-ı bî-kârı ve eşâs-ı kâr-zârı ihzâr eyleyüp, leşkerlerin çeküp sulţân-ı ḡurşîd-eşer nazarına geldiler.

Çün sipâh-ı dîn-penâh muntazam [ü] müctemi‘ olup, şufûf-ı ketâyib müretteb ü mülte’im oldı. Elviye-i ihtişâmı getirüp, ‘arz-ı leşker-i Behrâm-intikâm eylediler. ‘Âlem şafâyiḡ-i seffâḡ ü esinne vü rimâḡ ile mâl-â-mâl olup, ser-efrâz-ı şehbâzlar kîş u kurbânı hemân perr ü bâl idinüp, ceng ü cidâle ve ḡarb u kıtâle şevk-i şegablarından uçmaḡa ṡururlardı. Şöyle ki, tezâḡüm-i terâküm-i esliḡadan bâd-ı şimâle ḡarekete mecâl yoḡıdı. Ve piyâdeler yir yir peleng-vâr âlet-i kâr-zâr ile zînet bulup, ellerinde her birinüñ ejdehâ-girdâr ḡarbeler var idi. Ak ve kızıl borklerden meydân hemân ḡülistân ile lâlesitâna döndi. Şöyle ki, her biri şeb-i târda nûk-ı nâvekle dîde-i mûr u mârı çeşm-i şehbâz-vâr diküp, kelefî rûy-ı mâhdan ve ḡâlî çehre-i siyâhdan bî-şekk ḡakk iderlerdi. Çün sulţân-ı ḡilâfet-dişâr bu leşker-i cerrâr-ı deryâ-şî‘ârı ḡörüp, ziyâde kuvvet-i kalb [L₁

²⁵⁰ L₁’de “zarâmet” okunacak şekilde yazılmıştır.

28b] gelüp, kâr-zâra ney-şekeri-vâr mükerrer kemer bağlanup, serv gibi ser-firâzluk izhâr idüp, sûsen gibi el şemşîre urdı.

Beyt

*“Zi-pûlâd-pûşân-ı leşker-şiken
Ten-i kûh-ı lerzende ber-hîştin
Zi-nîze neyistân şod rûy-ı hâk
Zi-kûpâlhâ kûh geşte megāk”²⁵¹*

Öñine fırka fırka fevc fevc tırdılar keşret ü izdihâmdan kubbe-i ‘âlem güm güm ötüp, gülğule-i vahşet-âmîz ve velvele-i dehşet-engîz cigerler çâk idüp, beñizleri hâkister iderdi.

Beyt

*“Ber-âyed hurûşîden tabl ü kûs
Şod ez-gerd-i leşker zemîn-âbnûs”²⁵²*

Şâhib-i tabl ü ‘âlem muhteşem beglerüñ her birine ‘âdet-i kadîm üzerine yirlü yirin mukarrer idüp, her birine bir maşlahat ışmarladı. Cemî‘-i leşkerin nefsi-i nefsiyle cevki cevki alay alay temâşâ idüp, meydân içinde şaff şaff seyrân eyledi.

Beyt

*“Ez-âvâ-yı espân u gerd-i sipâh
Be-şod rûşenâ-yı hurşîd ü mâh
Sitâre sinân bûd u hurşîd tîğ
Zi-âhen zemîn bûd ez-gürz mîğ”²⁵³*

Çün Timür Han, Rûm’a Tokat yolından ‘atf-ı ‘inân eyledi. [L₁ 29a] Memleket halkı mesâlik-i pür-mahâliklerin hacb-i hacirile mesdûd idüp, teng-nây-ı derbendlere ağaç kesüp taş döküp, medâhil mahâric muğlak itdiler. Gördi ol cânibden zihâb u iyâba

²⁵¹ “Çelik zırlı orduyu dağıtan askerlerin karşısında dağlar titredi. Mızraklarla yeryüzü sazlığa ve gürzlerin darbeleriyle dağlar çukura döndü.”

²⁵² “Savaş davullarının ve köslerinin vurulmaya başlamasıyla harekete geçen ordunun çıkardığı tozdan yeryüzü simsiyah oldu.”

²⁵³ “At kişnemesinden ve ordunun tozundan ayın ve güneşin aydınlığı söndü. Yıldızlar mızrak, güneş kılıç oldu. Yeryüzü demir ve bulutlar gürz oldu.”

mecâl muhâldür. Żarûrî Kayşeriye cânibinden Engüri'ye müteveccih oldı. Zîrâ ol cânibüñ vâsi' fezâları ve fesîh şahrâları biribirine muttaşıldur.

Beyt

*“Beher nihüfte-i menzili çend râned
Beher menzili hefte-i çend hâned”*²⁵⁴

Yürüyüp Çubuk'a gelüp, kondı. Gerçi leşker-i deryâ-şânı bî-girân idi. Ammâ Yıldırım Han'ıñ havf u hirâsından her yire ki konsa leşkeri tınâb-ber-tınâb konup, etrâfına handaklardan hişâr-ı üstüvâr idüp şehr bend iderlerdi.

Meşnevî

*“Nigebân-ı leşker birün ez-kıyâs
Nişestend ber-reh-güzârân pâs
Şeb-i tîre bî-pâs ne-gozâştend
Zi-şeb tâ seher pâs mi-dâştend”*²⁵⁵

Çün mihr-i sipihr-i salţanat u şehriyârî vü keyvân-ı âsmân [ü] hilâfet-i cihân-dârî, şâ'ika-yı meydân²⁵⁶ Yıldırım Han haşmuñ Engüri'ye teveccühin işidüp, leşkerinüñ 'aded ü 'adedin bildi. Hıfz-ı şügür-ı mülk-i dîn [L₁ 29b] ü himâyet-i harîm-i mücâhidîn kaşdına kemer-i mücâhidi ney-şeker gibi mükerrer bağlayup, i'tikâd-ı şâfi vü ictihâd-ı vâfi ile fikr-i cihâd idüp, 'azm-ı rezm eyledi²⁵⁷. Göçüp Engüri şavbına müteveccih oldı.

Beyt

*“Zi-gerd-i süvârân der-an pehn-deşt
Zemîn şeş şod ü âsmân geşt heşt”*²⁵⁸

Sürilerde(?) haşma karîb bir fezâ-yı dil-güşâda hayme vü hargâhlar kurup, kondı²⁵⁹.

²⁵⁴ “Her bir menzil için birkaç hafta sürdü atını, vardığı her menzilde ise birkaç hafta kaldı.”

²⁵⁵ “Kıyaslanamaz sayıdaki asker muhafaza için geçidi tuttular, gece yarısı bile muhafızsız bırakmayıp gecedek sabaha dek muhafaza ettiler.”

²⁵⁶ mihr-i sipihr-i salţanat u şehriyârî vü keyvân-ı âsmân [ü] hilâfet-i cihân-dârî, şâ'ika-yı meydân L₁ : - L₂

²⁵⁷ Hıfz-ı şügür-ı mülk-i dîn.... cihâd idüp, 'azm-ı rezm eyledi L₁ : - L₂

²⁵⁸ “Sahradaki ordunun tozundan yerin bir tabakası yükseldi, yer altı gökyüzü sekiz tabaka oldu.”

Beyt

*“Ez-şaf-ı leşker fikende cünbiş ender deşt u kûh
Vez tef-i hançer fikende cûşiş ender baħr u berr”²⁶⁰*

Neşr: Pes müdebbir-i umûr-ı dîn ü devlet ve müşîr-i meşâliħ-i mülk ü millet a‘nî a‘yân u erkân[1] ħazret-i sultân-ı şâhib-kudret ü miknet getürdüp, cem‘iyyet idüp, dîvân eyledi²⁶¹. Müşâvere muţâraħa eyleyüp, ħaşmuñ ħâlinden ve cengüñ keyfiyyet-i ahvâlinden istişâre eyledi. *“El-müsteşâru mu‘temenün”²⁶²*.

Beyt

*“Büzürgân-ı leşker heme gerd-i şâh
Nişestend çün aħterân gerd-i mâh”²⁶³*

Her biri aklı yetiştügince ħâtırına gelen evhâm u ħayâl makâle getürdiler. Ammâ vezîr-i dâna ‘Ali Paşa du‘â vü şenâ idüp, didi ki: “Bu gelen ħaşmuñ leşkerinüñ ‘adedi-i madedi bî-ħadd ü ‘addür ve ħaşr-ı iħşâdan mütecâvizdür.

Beyt

[L₁ 30a] *“Sipâhî ne çendân ki leşker-şinâs
Be-endâze-i an resâned-kıyâs”²⁶⁴*

Şalâħ budur ki bir fesâd olmadan ziyâde teyakkuz u iħtiyât üzerine olına. Bunuñ gibi fesîħ ü vâsi‘ yirde mukâbele olunup, mukâtele olunmaya te‘emmül tefekkür muħ[â]ldür. Hemân dermân-ı maşlahat oldur ki anı bu leşker-i mu‘teber ile memleket içinde bir zamân gezdürüp, ‘âciz ü ser-gerdân idelüm. Çokluk ‘askerdür, zarûrî zâd u zevâdiye çıkarlar. Çıkanın serdârlar²⁶⁵ tu‘me-i şemşîr-i âb-dâr eylesünler. Hiç bir yirden kuvvet gelmeyüp, tarîķ-i ma‘işetleri mesdûd olıcak maţâyâsın yemek müte‘ayyin olur.

²⁵⁹ Sürilerde? ħaşma karîb bir fezâ-yı dil-güşâda ħayme vü ħargâhlar kurup, kondı L₁ : - L₂

²⁶⁰ “Ordunun azametinden ovalar ve dağlar hareket etti, hançerinin ateşinden kara ve deniz kaydadı.”

²⁶¹ Neşr: Pes müdebbir-i umûr-ı dîn..... cem‘iyyet idüp, dîvân eyledi L₁ : Sultân-ı şâhib-kudret cem‘iyyet idüp dîvân eyledi L₂

²⁶² “Kendisiyle istişâre edilen kişi güvenilirdir.”

²⁶³ “Ordunun büyükleri, yıldızların ayın etrafında toplanması gibi şahın etrafında toplandı.”

²⁶⁴ “En iyi sstrateji uzmanı bile ordunun sayısını tahmin edemezdi.”

²⁶⁵ serdârlar L₁ : serbâzlar L₂

Esbâb-ı ma‘âşda ve meşâlih-i inti‘âşda²⁶⁶ leşkeri bir niçe müddet müzâyaka vü zahmet çekicek mukâbeleye²⁶⁷ mukâteleye kudretleri kuvvetleri kalmaz. Leşkeri za‘îf olur. Yoksa şecâ‘ate vü celâdete istizhâr u i‘tizâd²⁶⁸ idüp, mütehevvirâne müşâcere mükâbere²⁶⁹ ma‘kûl ü müvecceh degül dimişlerdür ki: “Âl ile arslân avlanur güç ile göçen tutılmaz”. ‘Ali Paşa’nuñ bu râyını cemî‘-i erkân [u] a‘yân begenüp, istihsân eylediler. Ammâ fâris-i meydân-ı şecâ‘at ve ser-âmed-i ma‘ârik ü şehâmet²⁷⁰ Rûm-ili beglerbegisi Fîrûz Beg bu tedbîr-i şâyib hâyib şanup cür’et ü celâdet gösterüp²⁷¹ didi ki:[L₁ 30b] “Memleketümüzi ‘adûya ayaklatmağun ne vechi var. Bir düşmendür şol kadar zamândur yol çeker bu kadar yakın dağı geldi. Hemîn çâresi oldur ki siper gibi sîneyi tîr-i kazâyâ karşı dutup, şemşîr gibi rû-be-rû olup mukâbelede nîze gibi mukâteleye el uzadalm²⁷². İrâdet hazret-i Hakk’uñ mukadder neyse mukarrerdür olsa gerek. Şimdiden soñra²⁷³ bizi şemşîr-i bürrân ile sinân-ı cân-sitân ayırd ider. Düşmene zebûnluk göstermeyelüm, tâ ki üzerümüze musallağ olmaya. Şark u garb bizden vehm ü ihtiyât iderken varalum, ızhâr-ı za‘f-ı kuvvet ve iş‘âr-ı ‘adem-i miknet itmek câyiz midür? Bi-hamdi’llâh leşker-i cerrâr-ı nuşret-şikâr bî-ğadd ü bî-şümâr teselsül-i nâ-mütenâhî gibi gayr-i mütenâhîdür²⁷⁴. Ol leşker-i bî-payân kankı cânibe ‘atf-ı ‘inân iderse biz dağı ol cânibe müteveccih olalum. Yoksa her semte ki teveccüh ideler. Öñlerinden emn ü emân hemân bâd-ı şarşar öñünden kâh gürîzân olduğı gibi kaçar. Müslimânlar hânnumândan çıkar. Te‘âkib-i nehb ü gâret ve tevâli-yi tahrib²⁷⁵ ü hasâret memleket-i ma‘mûrı mağmûr ider” didi. Çün aşl-ı fıtratda tabî‘at-ı cibillîsi sultân-ı İslâm-ı Behrâm-intikâmuñ tehevüre maksûd olup, müdâm-ı ‘âdet küffâr ile kâr-zâra maşşûr idi. Ve şemme-i kerîmesi [L₁ 31a] ra‘iyyet-perverlük ve şeciye-i kadîmesi

²⁶⁶ ve meşâlih-i inti‘âşda L₁ : - L₂

²⁶⁷ mukâbeleye L₁ : - L₂

²⁶⁸ u i‘tizâd L₁ : - L₂

²⁶⁹ müşâcere mükâbere L₁ : - L₂

²⁷⁰ ve ser-âmed-i ma‘ârik ü şehâmet L₁ : - L₂

²⁷¹ bu tedbîr-i şâyib hâyib şanup cür’et ü celâdet gösterüp L₁ : bu tedbîr begenmeyüb L₂

²⁷² olup mukâbelede nîze gibi mukâteleye el uzadalm L₁ : olalum L₂

²⁷³ Şimdiden soñra L₁ : şimdindir L₂

²⁷⁴ teselsül-i nâ-mütenâhî gibi gayr-i mütenâhîdür L₁ : - L₂

²⁷⁵ ve tevâli-yi tahrib L₁ : - L₂

‘adâlet-güsterlük olmuşıdı²⁷⁶. Bî-teemmül ü tefekkür vüzerâ sözin diñlemeyüp tehevür eyleyüp, âhır taşavvurdan ziyân eyledi.

Beyt

“Sa ‘âdet zi-bahşâyêş dâver est
Ne der-ceng bâzu-yı zûr-ı û est”²⁷⁷

Bu nev‘ kelâm u iltihâma ziyâde ikdâm virüp, didi ki²⁷⁸

Beyt

“Ne bîned zi-men düşmen-i bed-gümân
Be-coz rûy-ı şemşîr ü püşt-i kemân”²⁷⁹

Andan cemi‘-i ‘asker-i muzaffere yarın ceng-i sultânîdür diyü tenbîh eylediler. Ol gün ol gice leşker esbâb-ı cidâl müheyyâ vü müretteb eylediler.

Beyt

“Sipâh-ı seher çün ‘alem der-keşîd
Cihân harf-i şeb-râ kalem der-keşîd”²⁸⁰

İrtesi ki hicretüñ sekiz yüz ellisinde muharrem âyınıñ on üçüncü günü cum‘a günü idi. ‘Ale’s-şabâh iki cânibden deryâlar mütelâtim u mütemevvic olup, bâd-ı kîne anları sefîne gibi harekete getürdi.

Beyt

“Dü leşker ne-güyem dü deryâ-yı hûn
Be-bisyârı ez-rîk-i şahrâ birûn”²⁸¹

Tarafeynden alaylar dizilüp²⁸² leşker düzilüp, şafflar ârâste oldı. Sañ-ı zemîn bâr-ı silâh-ı mevâkibden mütezazel olup, sañ-ı âsmân şadâ-yı [L₁ 31b] merâkibden kâse-i kâse-bâz-vâr müteharrîk ü ser-gerdân oldı²⁸³.

²⁷⁶ Ve şemme-i kerîmesi ra‘iyyet-perverlük ve seçiye-i kadîmesi ‘adâlet-güsterlük olmuşıdı L₁ : - L₂

²⁷⁷ “Huzur lutufla olur, savaşıta gücünü göstermekle değil.”

²⁷⁸ Bu nev‘ kelâm u iltihâma ziyâde ikdâm virüp, didi ki L₁ : - L₂

²⁷⁹ “Kötü fikirli düşman benim kılıcımın ağzından ve okumun sırtından başka bir şey göremez.”

²⁸⁰ “Sabahın ordusu sancağı dalgalandırduğunda cihan gecenin kelimesine bir çizgi çeker.”

²⁸¹ “İki ordu ne diyeyim iki kandan derya gibi çölün kumunun çoğunu dışarı savurdu.”

²⁸² Tarafeynden alaylar dizilüp L₁ : - L₂

Beyt

*“Hevâ ez-gerd-i rehvarân be-tengi çün dil-i ‘âşık
Zemîn ez-zahm-ı hûnhârân be-sürhî çün ruh-ı cânân
Şahîl-i bâre efgende hezâhiz der-dil-i encüm
Nehîb-i hamle âverde zelâzil der-ten-i erkân”*²⁸⁴

Bu cânibden sultân-ı mücâhidîn sedd-i müslimîn müceddidîn-i selâtnüñ serbâzı²⁸⁵ Yıldırım Hân Gâzî ser [ü] pâ gark-ı âhen olup, esb-i cihân-gerd [ü] gîti-neverde²⁸⁶ süvâr olup, râyât-ı mansûre-i mencûk ayyûka kaldırdı. Gırîv-i kûs u kûr ki gûş-i sâkinân-ı²⁸⁷ eflâk ker itdi. Tertîb-i ketâyib idüp, mevâkib-i kevâkib menâkıb-ı te’lîb eyledi. Ba‘zı²⁸⁸ serdârlar deryâ-vâr zireh-pûş olup, ba‘zı dilâverler neheng-veş cevşen-ver oldılar.

Beyt

*“Şaf-ı çûşan virân ber-rûy-ı sahrâ
Çü kûh ender miyân mevc-i deryâ
Be-mevc ender dilîrân çün nehengân
Be-kûh ender süvârân çün pelengân”*²⁸⁹

Evvelâ kânûn-ı ‘Osmânî ve cünûd-ı Müslimânî tarîkınca Anaçolı ‘askerini meymene-i meymenet- [L₁ 32a] âşârda mukarrer idüp, Rûm-ili ‘askerin meysere-i meysere-şi‘ârda müte‘ayyin eyledi. Şehzâde-i cüvân-baht u gerdûn-taht, şaff-der-i meydân hazret-i Mîr Süleymân’ı cânib-i cenûbda koyup, Rûm-ili ‘askerine server eyledi.

²⁸³ Saht-ı zemîn bâr-ı silâh-ı mevâkibden..... müteharrik ü ser-gerdân oldı L₁ : - L₂

²⁸⁴ “Ordunun tozundan hava, aşığıñ gönlü gibi daralmıştı, yer, hunharların açtığı yarıdan sevgilinin yüzü gibi kızarmıştı. Atların çığlığı yıldızların gönlüne korku saldı, gözdağı hamlesi büyüklerin bedenine korku getirdi.”

²⁸⁵ sedd-i müslimîn müceddidîn-i selâtnüñ serbâzı L₁ : ‘âlemüñ serbâzı L₂

²⁸⁶ gîti-neverde L₁ : - L₂

²⁸⁷ u kûr ki gûş-i sâkinân-ı L₁ : - L₂

²⁸⁸ Tertîb-i ketâyib idüp, mevâkib-i kevâkib menâkıb-ı te’lîb eyledi. Ba‘zı L₁ : - L₂

²⁸⁹ “Çoşkulu ordu deryanın içindeki dağlar gibi sahrada kaldı. Yiğitler dalgaların içindeki timsahlar gibi ve süvariler dağlardaki kaplarlar gibiydi.”

Mısra‘

“*Ki dil der-cânib-i çep bâşed ez-ten*”²⁹⁰

Ve hâkim-i Lası ki yigirmi biñ cevşen-ver dilâverler ile mu‘âzadat için gelmiş idi, Anadolu cânibinde kodı ki eger ol tarafa za‘f u fütûr gelürse mu‘âvenet eyleye. Kendü sultân-ı cân gibi kalbi mekân idüdü.

Beyt

“*Be-kalb enderûn şâh deryâ-şükûh*
Sipeh gerd-ber-gerd deryâ çû kûh”²⁹¹

Yeñiçeri ‘azebi öñünde seyl-i suyûfa sedd-i sedîd idinüp, kapu halkınıñ aHzâbın cenâheyn idindi.

Beyt

“*Heme şaff keşîde dilirân-ı kîn*
Girifte kerân-tâ-kerân-ı zemîn”²⁹²

Ve sâyir begleri yirlerinde mukarrer idüp, dilâverlere istimâletler eyler ve şehzâde-i Muhammed-hışâl Yûsuf-cemâl şâhib-celâl Sultân Mehemmed’i telâ‘-i sa‘âdet mü tâla‘a kıldı.

Beyt

“*Cüvânân u cüvân-baht u rûşen-zamîr*
Be-nîrû-yi cüvân ü be-tedbîr-i pîr”²⁹³

Neşr: Ekşer Rûm-ili’nüñ serverlerin [L₁ 32b] yanına alur meşelâ Evrenüz Beg’i ve Malkoc Beg’i Timürtaş Beg’i ve ‘Abdî Beg’i ve²⁹⁴ Fîrûz Beg’i ve ‘Îsâ Beg’i ve Ya‘küb Beg’i ve Yûsuf Beg’i ve Aşmed Beg’i ve Beşîr Beg’i ve Tâhir Beg’i ve İlteryan Beg’i ve Tañrı-virmiş Beg’i ve Balaban Beg’i ve Şâhîn Beg’i ve Paşa Çûgî ki her biri

²⁹⁰ “*Kalp vücudun sol tarafındadır.*”

²⁹¹ “*Şah azametli deryanın ortasında ve asker dağın etrafındaki deniz gibi onun etrafındaydı.*”

²⁹² “*Kinli yiğitlerin hepsi saf tuttular ve cihanı baştan başa ele geçirdiler.*”

²⁹³ “*Genç ve bahtlı genç ve güzel ahlaklı, gençler gibi kuvvetli ve yaşlılar gibi temkinli.*”

²⁹⁴ ‘Abdî Beg’i ve L₁ : - L₂

cengde çün kuṭb-ı gerdûn-ı dûn-ı tîz-gerd-i üstüvâr ve mızâmâr-ı²⁹⁵ mübârezetde çün haṭṭ-ı miḥver-i ser-gerdân ü pâ-y-dâr idiler²⁹⁶.

Meşnevî

“Ber-engîht Rûmî çû bârende miğ
Tegergeş zi-peykân u bârân zi-tîğ
Girânmayegân-râ bedânsân ki ḥâst
Be-fermûd reften sûy-i dest-i râst
Ber-âmed zi-kalb-i dü leşker ḥurûş
Resîd âsmân-ra kıyâmet be-gûş
Zi-şûrîden-i nâle vü girh-i nây
Ber-üftâd teb-i lerze ber dest ü pâ-y
Zi-pes barg-ı şîbûr zehre-şikâf
Be-derîd zehre be-piçîd nâf
Zi ğurrîden-i kûs ḥâlî dimâğ
Zemîn lerze üftâde der-kûh u râğ
Be-cünbiş der-âmed dü deryâ-yı ḥûn
Şod ez-mevc-i âteş zemîn lâle-gûn”²⁹⁷

‘Alemler makâmlu makâmında tûbâ gibi şâbit-kadem oldı²⁹⁸. Vel-ḥâşıl ṭoksan biñ miqdâr piyâde vü süvâr giyimlü kâmil ile ḥaşma mukâbil oldı. Ve Timür Ḥan dahı²⁹⁹ leşker-i deryâ-şi‘ârı tertib idüp, enşâr-ı bî-şümârı yir yir mukarrer eyledi. Mülûk-ı [L₁ 33a] kibârı ve selâṭîn-i kâm-kârı karâr-ı sâbık üzerine ber-karâr eyledi. Meymenede ‘asker-i sitâre-ḥaşr Mîrzâ Ḥalîl’i, İrân u Turan u Hindûstân u Bedeḥşan leşkeriyle ve meyserede Emîr Süleymân Şâh’la Emîr Yâdgâr’ı ba‘zı şehzâdeler ile ve

²⁹⁵ dûn-ı tîz-gerd-i üstüvâr ve mızâmâr-ı L₁ : - L₂

²⁹⁶ haṭṭ-ı miḥver-i ser-gerdân ü pâ-y-dâr idiler L₁ : lâ-naẓîrdirler L₂

²⁹⁷ “Rumlular yağmur bulutu gibi ortaya çıktıklarında sanki oklarından dolu kılıçlarından yağmur yağdırdılar. Değerli komutanları planladığı gibi sağ tarafa yönelmelerini emretti. İki ordunun merkezinden gökyüzünün kulağına kıyâmet gibi ulaşan bir gürültü yükseldi. Savaşta çalınan ney ve zurnanın inlemesinden ellere ve ayaklara bir titreme geldi. Borozanın çalınmasıyla çıkardığı korkunç sesden ödlere patladı, karınlara ağrı saplandı. Savaş davulunun gürlemesiyle dağlar taşlar sarsıldı. İki kan denizinin çoşmasıyla oluşan ateş dalgalarından yeryüzü lale gibi kızardı.”

²⁹⁸ ‘Alemler makâmlu makâmında tûbâ gibi şâbit-kadem oldı L₁ : L₂

²⁹⁹ dahı L₂ : - L₁

Horasan ve Sistan ve Mâverâünnehr leşkeriyle cenâh eyledi. Ve ferzend-i ercümend Sultân Hüseyin'i bir miqdâr serdârlar ile ve Mîr 'Ali'yi Sultân Mûsâ ile kodı ki cenâh-ı yemîne hemîn mu'âvin ola. Ve hem oğlu Mîrzâ Mîrânşâh'a Emîr Şeyh Nûre'd-dîn'i ve Emîr 'Ali Burundug'ı ve Emîr 'Ali Kuşcı ve Emîr Şeyh İbrâhîm'i ve Şîrvân şâhı ve Erzincan begi Tahirten Beg'i ve Hâcî 'Abdullâh bin³⁰⁰ 'Abbâs ve Sultân Sencer'i koşup, cânib-i cenûba medede kodı. Ve kendünün bir yanına beglerden püser-zâdesi Mîrzâ Ebâ Bekr'i ve Bayındırlu Kara 'Oşmân'ı ve Emîr Cihânşâh'ı ve Tevekkül Barlas'ı ve Emîr 'Ali Seldûzî alup, bir yanına evlâd-ı Cengiz'den Baştimür-oğlan'ı ve oğlu Mîrzâ Şâhruh ve Emîr Şehsuvâr'ı ve Celâl Bâverçi ve İskender-i Hindû Boğay'ı ve Hâce 'Ali ve Mehemmed Kûçîn'i ve İdrîs-i Kürç'i ve Şemseddînu'l-Mâligî ve Pîr Melik Tavaç'ı ve Sultân Barlâs ve Tañrı-virmiş Tavaç'ı [L₁ 33b] ve³⁰¹ 'Ali 'Abbâs ve 'Abdülkerîm ve Cânî Beg'i ve Şeyh Arşlan Geyik Han'ı ve şâh-ı şâhân aldı. Ammâ tûruk önünce talî'a idüp, ferzend-i 'azîmü's-şân vâlî-yi Semerkand Mehemmed Sultân'a püser-zâdesi Pîr Mehemmed veled-i Şeyh 'Ömer hâkim-i Şîraz ve anuñ karındaşı Mîrzâ İskender hâkim-i İşfahân'ı ve Emîr Şemseddîn 'Abbâs ve Emîr Şâhmelik vâlî-yi Harezmi ve hâkim-i Kûm Hâce İlyâs'ın koşdı ve kendü şadrda cân gibi tûrdı.

Meşnevî

*“Sipehdâr-ı İnan hem ez-şubh bâm
Ber-ârest leşker be-sâzî tamâm
Nuğustîn şaff-ı meymene ez kerd
Zi-tîğ ejdehâ-râ dehen bâz kerd
Çep ü râst ârâst ez-terek ü tîğ
Cü ârâyiş gülbîn ez-eşk-i mîğ
Pes ü pîş-râ kerd çün hâre kûh
Ber-engîht kalb-i Süreyyâ şükûh
Zi-feryâd-ı rûyin-ham ez-püşt-i pîl
Nefîr-i nehengân ber-âmed zi-Nil*

³⁰⁰ bin L₂ : - L₁

³⁰¹ ve Sultân Barlâs ve Tañrı-virmiş Tavaç'ı ve L₁ : - L₂

*Çü ez-her dü leşker be-yârestend
Yelân ser-be-ser merd mi-ğastend*³⁰²

Ol rezm-gâhda şehzâde Emîr Süleymân'a ki mukaddeme-i sipâh-ı zafer-penâh idi mukâbil Mîrzâ Ebu Bekr bin Mîrzâ Mîrânşâh vâkı' oldı , 'Irâk ve Âderbaycan³⁰³ leşkeriyle ve cânib-i meymene Anatólı'yla Vulk-oğluna mukâbil Mîrzâ Mehemmed bin Timür Han [L₁ 34a] idi ki vâli-yi Semerkand ve Mâverâünnehr idi. Ve meyserede ki şehzâde-i şecâ'at-şî'âr Sultân Mehemmed idi, Rûm-ili 'askeriyle ve Rûm dilâverleriyle tûrmışdı. Aña mukâbil Sultân Hüseyin bin Timür Han idi. Emîr Cihânşâh'la ve Bayındırlu Kara 'Osmân'la ki Ak-koyunlu'nuñ sipeh-sâlârı idi, leşker-i Diyârbekr'le ve ba'zı leşker-i Çağatay'la mukâbil oldı. Kesret-i ühbet vufûr-ı âlet³⁰⁴ bir derecede idi ki leşkerinüñ 'adedi nigâr-hâne-i hayâle şıgmaz olmışdı. Ve kuvvet-i vâhime ki mühendis-i fezâ-yı rub'-ı meskûndur tûl ü 'arzın tefekkür itmekde mütehayyir idi.

Çün iki cânibden şafflar bağlanup alaylar düzildi. İki kûh-ı âhenîn harekete gelüp, şadâ-yı kûs u dühül 'âlemi gulgüyleyle taldurup, zemîn zelzeleden ve felek velveleden köhne dîvâr-vâr mütezelzil oldı. Ol leşkeri gören maşşer şanup kendüden bî-haber olurdu. Siperler çetr-vâr dilâverlere sâye-güster olup, tırâz-ı sinân tef-i hürşîd-i rahşâna sâye-bân oldı. Ni'âl-i huyûlden nîrân-ı fitne vü fesâd zâhir olup, cevşen-pûşlar tefte-sindâna döndü. Ve ğubâr-ı merâkib ü mevâkibden cevfi-i 'âlem pür-duhân olup, [L₁ 34b] çeşme-i hürşîd-i rahşân gerd içinde dînâr-vâr pinhân oldı.

Ol şadmede ve ibtidâ-yı hamlede seksen bin miqdârı Tatar kaçup, Timür'a vardılar. "*El-cinniyyetü 'illetü' d-ğammi*"³⁰⁵ ve Germiyan ve Aydın ve Hamid ve Menteşe ve Şaruhan sipâhîleri külliyeñ yüz çevürüp, Timür Han'a müteveccih oldılar. Sancaklu sancagın çeküp, Timür Han³⁰⁶ yanında olan kadîmî begleri yanına vardılar. Mukâtele muhârebe olmadan cenâh-ı cenûba şikestlük vâkı' oldı. Ceng iden a'vân u

³⁰² "*İran komutanı sabah erken saatte ordusunu nizama koydu. İlk önce ejderha ağzı gibi olan kılıçlarını çeken sağ tarafı sıraladı. Bulutun gözyaşı ile güllerin süslendiği gibi kılıç ve miğferlileri sağlı sollu dizerek orduyu renklendirdi. Önü ve arkayı bir dağ gibi merkezi de Süreyya gibi sağlamlaştırdı. Savaş borusunun feryadı fillerin üzerinden, timsahların bağirtısı Nil'den geldiğinde ve her iki ordu hazır olduğunda yiğitler kendilerine uygun rakip aramaya başladılar.*

³⁰³ Âderbaycan L₁ : Erzincan L₂

³⁰⁴ kesret-i ühbet vufûr-ı âlet L₁ : kesret L₂

³⁰⁵ "*Delirmek katmanın (el koymanın) sebebidir.*" Bu Arapça ibare L₂'de yoktur.

³⁰⁶ Han L₂ : - L₁

enşârda Vilk-oğlı'ndan gayru kimesne kalmadı. Ammâ ol gerekenleyn mukâvemet muhâşama idüp³⁰⁷, şâbit-kadem olup, bir ceng itdi ki cür'a-i câm-1(?) hancer-i dilâverlerden zemîn pest [ü] mest olup türâb-ı maşâff, sîr-âb oldu. Dirirlerün kaddi dâll olup, elif misâl sinânları hemân kâf u nûndan nişân virüp, seyf-i meslûllerinün yüzi sinn-i sîne döndi. Ve âhen-siperler he-mânendi rañne-ver oldu. Ve bulut gibi şeşperler zerrîn miğferlere tokınap, şihâb-âsâ şererler peydâ olur idi³⁰⁸. Anı görüp Timür'ün 'askerinün ekşeri aña uşdılar. Gördi ki giriftâr olur, çâr u nâ-çâr rûy-ı idbârı cânib-i [L₁ 35a] firâra müteveccih kıldı. Leşkeriyle çıkup 'adû ortasından halâş oldu. Dirler ki Timür anlarun cidâlin kîtâlin begenüp, "*hakkâ dervîşân der-ceng*³⁰⁹ *takşir ne-kerdend*"³¹⁰ demiş dirler.

Pes Timür'ün cemî'-i 'askeri kapu halkıyla Rûm-ili leşkerinün üstine hamle idüp, gâyetde müzâyaka virdiler. Tîrler kuvvet-i bâşıra gibi başarda ve teberler kuvvet-i 'âkile gibi dimâğda karâr idüp, hâr-hâr-ı ni'âlden hâreler pâre pâre oldu. Ve hâr-ı pelârekden piller hâr-püşte döndi. Miğ-ı tîğ ile bârân-ı peykân 'âlem-i âdemi tûfân-ı kana ğark eyledi³¹¹. Çün ol a'vân-ı a'dâ-yı dîn ve ahzâb-ı şeyâtîn-âyîn, âteş gibi hurûşân ve âb gibi cûşân oldu. Yil gibi her cânibe yilüp, yir gibi mücâdelede şâbit-kadem oldılar. Mücâhidlerin ikdâm-ı akdâm³¹² mütezelzil olup, alayları bozılup, münhezim ü müteferriğ oldılar. Bir leşkerün ki, yüz biñden ziyâdesi hîn-i mukâbelede mukâtele itmeden³¹³ düşmene dönse ne kadar pây-dâr ola.

Şehzâdelerin her biri bir miqdâr serdârlar ile çâr u nâ-çâr firâra müteveccih oldılar. Zîrâ ol ceng-i 'azîmün gâyet-i mahâfetinden ve nihâyet-i³¹⁴ [L₁ 35b] mehâbetinden hûn-ı revân menâfiz ü mecârî-i 'urûkda münce mid olup³¹⁵, tecâvîf-i 'izâmde mağz-güdâzân oldu. 'Ali Paşa³¹⁶ ve Eyne Begi Subaşı ve yeñiçeri ağası Hasan

³⁰⁷ mukâvemet muhâşama idüp L₁ : mukâvemetde L₂

³⁰⁸ cür'a-i câm-1? hancer-i dilâverlerden..... şererler peydâ olur idi L₁ : ancak olur L₂

³⁰⁹ *der-ceng* L₂ : - L₁

³¹⁰ "*Yiğitler savaşta ellerinden geleni yaptılar.*"

³¹¹ Tîrler kuvvet-i bâşıra gibi başarda..... tûfân-ı kana ğark eyledi L₁ : - L₂

³¹² ikdâm-ı akdâm L₁ : akdâm L₂

³¹³ mukâtele itmeden L₁ : - L₂

³¹⁴ nihâyet-i L₁ : - L₂

³¹⁵ hûn-ı revân menâfiz ü mecârî-i 'urûkda münce mid olup L₁ : - L₂

³¹⁶ 'Ali Paşa L₁ : 'Ali Paşa ve Murâd Paşa ve L₂

Ağa, Emîr Süleymân'la Rûm-ili'ne müteveccih oldılar. Ve Rûm halkı ba'zı ümerâyile Sultân Mehemmed'i alup, Amâsiyye şavbına 'azm itdiler. Çün meymene meysere işi tamâm oldu. Râyât-ı 'âliye "*a lâhâ'llâhu*"³¹⁷ kadem-i iqdâm hamâset ü besâleti şâbit ü mukarrer kıldı.

Çün şehzâdelerden kimesne kalmadı. Minnet Beg, Yıldırım Han'a mübâlağa ilhâh ü ibrâm eyledi. "*El-firâr mimma lâ-yuâtâk min süneni'l-mürselîn*"³¹⁸ diyüp, "şalâh u necâh firârda ve def'-i kazâ vü belâ celâdadur"³¹⁹. Çün 'askerümüz münhezim ü münkesir olup³²⁰, leşker-i 'adû kalb kalb olup, etrâfumuz hişâr-vâr ihâta eyledi. Çâre-i kâr oldur ki ihtiyâr-ı firâr idesin siz şûret-i tebdîl idüp, cânib-i selâmete müteveccih oluñ ben kâyim-makâm olup, 'alem dibinde şâbit-kadem olayum. Bâşed ki bu varṭa-i helâkdan ve tehlike-i hevî-nâkdan halâş olup, düşmen-kâm olmayasız" didi. Ammâ ol ser-âmed-i meydân-ı kâr-zâr ve ser-defter-i mübârizân, serdâr naşîhatin diñlemeyüp, tehevür idüp bir yüksecük [L₁ 36a] depe var idi, aña çıkup ol bî-ḥadd ü 'add düşmenden yüz çevirmedi. Etrâfa nazâr idicek³²¹ leşkerinden küştelerden olan püştelerden gayru nesne görmedi.

Çün ehl-i 'udvân sultânunñ sancâğını gördi ki bir depeye çıkmış, ammâ yanında piyâdeden ve ba'zı kapu halkından gayru âdem yok, bilüp cemî'-i leşker aña hücûm ider, def'î kat kat ihâta eylediler. Şöyle ki içlerinden kuş uçup çıkmaga ihtimâle mecâl yoğıdı³²². Ol cihân-dârluk pîşesinüñ şîri ve ol cihân-gîrlük mızâmârınunñ şemşîri bâdiye-i hayretde ser-gerdân ve evdiye-i gayretde garîk-i tûfân u pejmân olup³²³, kendüyi muhîṭ-i hâyîṭ-i kazâ ihâta idüp, dâyire-i belâ dâyir olup, devr itmiş gördi. Ammâ tehevür ü tecellüd³²⁴ idüp, durup bâmndan şâma dek ceng eyledi. Eyyâm-ı tâbistân idi. Cihân hemân tennûr-vakt olup, hevâ ziyâde-i harâretten ve şiddet-i teff ü tâbdan mesmûm

³¹⁷ "*Allah onları yükseltsin.*"

³¹⁸ "*Karşı konulamayacak kimseden kaçmak peygamberlerin sünnetindedir.*"

³¹⁹ şalâh u necâh firârda ve def'-i kazâ vü belâ celâdadur L₁ : - L₂

³²⁰ ü münkesir olup L₁ : oldı L₂

³²¹ idicek L₁ : - L₂

³²² yoğıdı L₁ : kalmadı L₂

³²³ evdiye-i gayretde garîk-i tûfân u pejmân olup L₁ : vâdiye-i gayretde peşmân garîk-i tûfân olup L₂

³²⁴ ü tecellüd L₁ : - L₂

olup, cevâhir-i şafâiyih nokta-i şahâyife dönüp, zemîn hemîn kürre-i âteşin oldı ve ni‘âl-i huyûl yah-vâr güdâzân oldı³²⁵.

Andan ol hümâm İmâm-vâr bir şusuz kenârda konmuş idi. Piyâde vü süvâr teşnelüğüden zâr u bî-tâb [L₁ 36b] olup tâb-ı âftâbdan cigerleri yanup, hâlleri harâb oldı. Yıldırım Han gördi ki etrâfından şöyle ihâta eylediler ki muhîte düşmiş sefîneye döndi. Bildi ki havâdiş-i gerdûn-ı dûn ve tağallüb-i çarh-ı harûn ve inkılâb-ı leyl ü nehâr ve ıztırâb-ı fiten-i rûzgâr u hübüv-ı ‘avâşif-ı³²⁶ hadeşât bir vaz‘ gösterdi kim bu vartadan necâta çâre yok. Rûz-nâme-i devlet encâma yitişüp, eyyâm-ı salţanat münkażî oldı. Tahayyül [ü] taşavvur itmedügi belâyâ mübtelâ oldı. İttifâk ol hinde piyâdelerden birisi ta‘rîz idüp, “kanı hazînün kanı oğullaruñ niçün saña mu‘âvenet itmediler” diyü teşnî‘ itdi. Dağı teberânun itâlesine incinüp, tecellüd ü tehevür idüp, ol turduğı depeden aşğa tîg-ı bürrân ‘uryân idüp, berç-ı lâiyh mâ-i sâiyh³²⁷ gibi sür‘atle ‘atf-ı ‘inân eyledi. Anuñ mehâbetinden mahâfetinden ol seyl-i serî‘ü’l-inhidâr münsedd oldı. Ammâ Çağatay tâyifesi, yanında olan halkı oka tıtdılar. Bile bulunanlardan hiç zaşmsız kalmadı. Zîrâ bir derecede tîr-endâzlar iderler ki nokta-i mevhum mahzen-i teng-târ-ı hayâlde nişân itmeler bî-gümân haţâ itmezlerdi. Maşâffda bir atlu kimesne [L₁ 37a] komadılar. “*Ceffe’l-kalem bimâ huve kâ’in*”³²⁸ çâr u nâ-çâr bu nev‘ile muşâdeme muhârebe ide ide dört fersâh yir miqdâr meydân-ı kâr-zârda bir cânibe çıkdılar, ammâ halâşa mecâl olmadı. Tedbîr takdire muvâfik gelüp muvaffak olmadı. “*El-‘abdü yüdebbiru ve’llâhu yukaddiru*”³²⁹ zîrâ Timür Han’uñ leşkerinün dincden dinci gürûha gürûh gelüp mütevâliyâ müte‘âkıben irişüp, ceng iderlerdi. Âhır vakt-i şâm irişüp, ahşâm olıcak sultânun semend-i şabâ-seyrinün ayağına taş tokınup aksadı, ahır kavâyim pây-dâr olmayup düşdi. Ol şehsüvâr dağı bî-ihtiyâr semend-i sa‘âdetden ayrıldı.

Beyt

“*Besâ şîr-i derrende-i sehm-nâk
Ki nevk-i hârî der-âmed be-hâk*”³³⁰

³²⁵ ve ni‘âl-i huyûl yah-vâr güdâzân oldı L₁ : - L₂

³²⁶ ve tağallüb-i çarh-ı harûn ve inkılâb-ı leyl ü nehâr ve ıztırâb-ı fiten-i rûzgâr u hübüv-ı ‘avâşif-ı L₁ : - L₂

³²⁷ mâ-i sâiyh L₁ : - L₂

³²⁸ “(Kader) Kalemi olacakları yazdı ve kurudu.”

³²⁹ “Kul tedbir alır Allah da takdir eder.”

³³⁰ “Birçok korkunç yırtıcı arslan vardır ki dikenin ucundan toprağa düşmüştür.”

Def'î Cengiz Han evlâdından Maĥmûd Han ol ĥinde yitişdi ki tuta. Yine anda yanında bulınanlar bir muĥkem ceng eylediler ki kâbil-i tahrîr ü takrîr degül. Ammâ ne fâyide.

Beyt

*“Zamâne çü ‘âciz nevâzî koned
Be-tünd-i ejdehâ mûr bâzi koned”³³¹*

Rûm-ili beglerbegisi Fîrûz Beg ve Minnet Beg ve Muştafâ Beg ve Timürtaş-oğlı³³² ‘Ali Beg ol ma‘reke de giriftâr oldılar.

Mısra‘

“Sitâre gehî dûst geh düşmen est”³³³

[L₁ 37b] Ammâ Timürtaş-oğlı Baĥşî Beg ekşer a‘yân u erkânla ol rezm-gâhda cân-feşânluk idüp, derece-i şehâdet buldılar. Pes takdîr-i Kadîr ü kazâ vü kader şöyle iktizâ ider ki ol şîr-i vegâ-yı ĥalffe-i Muhammed Muştafâ dest-gîr oldı.

Mısra‘

“Şîrî ki esîr-i seg şeved hem zi-kazâ est”³³⁴

Alup Timür’a götürdiler. Timür anı görüp, ikrâm u ihtirâmıla istikbâl eyleyüp, ta‘zîm ü tekrîm ile getirüp, tahtına çıkarup yanına aldı³³⁵. Envâ‘ dürlü teselliler eyleyüp, nevâĥt eyledi. Bu mâcerâ hicretüñ³³⁶ sekiz yüz dördi dâĥil olmazdan üç gün evvel vâkı‘ oldı gâliben.

Naẓm

*“Sâlhâ Sultân Gâzî Bâyezîd
Anki himmet-râ der ü peyvest yâft
Kurb-ı çârdeh sâle mülk-i Rûm-râ
Hemçü tîr-i râst rîz-i şaşt yâft*

³³¹ “Zaman acizi desteklerse ejderhanın hızıyla karınca dalga geçer.”

³³² Timürtaş-oğlı L₁ : Timürtaş Beg oğlı L₂

³³³ “Talih bazen dost bazen düşmandır.”

³³⁴ “Arslanın köpeğe esir olması da kaderdendir.”

³³⁵ aldı L₁ : alup L₂

³³⁶ hicretüñ L₂ : - L₁

Çün kazâ-yı mübrem âmed ber-sereş
Hış-râ der-ma 'reke pâyest yaft

Sâl-i hâric-râ se şeb kabl ez-duhûl
Hâricî-i bî-pây berveyi dest yaft"³³⁷

"El-belâü müvekkelün 'ala'l-enbiyâi şümme 'ala'l-evliyâi şümme 'ala'l-emşeli
fe'l-emşeli"³³⁸

Bu vâkı'a vâkı' olduğundan şoñra ikinci ayda Ak-şehr'de hummâ-yı muhrikadan
vefât itdi, rahmetü'llâhi 'aleyhi.

Temmet

³³⁷ "Sultan Bayezid yıllarca himmeti kendisiyle birlikte buldu. Yaklaşık on dört yıl Rum mülkünde hüküm sürdü. Kaçınılmaz kader gelince kendisini savaş alanında buldu. Hariç yıl girmeden üç gece önce topal bir harici ona galip geldi."

³³⁸ "Belaya en fazla mâruz kalanlar peygamberler sonra evliyalar sonra sırasıyla diğerleridir."

[FETRET DÖNEMİ VE I. MEHMED DEVRİ]

[L₁ 38b] *İlâhî eyle dil âyînesin pâk
İde hikmetlerüñi tâ ki idrâk
Görine ser-be-ser ahvâl-i 'âlem
Biline mû-be-mû esrâr-ı âdem
Bu iki 'âlem ola çünki ma'lûm
Kişiye keşf olur esrâr-ı mektûm
Olanlar kendü kendüden haber-dâr
Bilür tevhîdden fi'l-cümle esrâr
Bilür Hakk'ı olan kendüden âgâh
Ki vâcib zâtı mümkün mâsivâ'llâh
Zarûrîdür bu ma'lûlâta 'illet
Gerek mevcûda mûcid dahı elbet
Görinen bilinen peydâ vü pinhân
Hakikatde olup tevhîde bürhân
Cemâline çü mir'ât oldu insân
Görindi anda rûşen sırr-ı Sübhân
Kılur mir'ât gâyetde mücellâ
Ki hüsnin eyleye geh geh temâşâ
Beşerdür zübde-i erkân u hayvân
Mu'azzedür melâyikden de insân
Beşerden dahı maksûd enbiyâdur
Ki sâyir halka anlar pîşvâdur
Hakikatde rüsûlden dahı maksûd
Tereddüd yokdur oldu zât-ı Maḥmûd*

[L₁ 39a] *Ol âdem toprağınun kîmyâsı
Ayağı tozu gözler tûtiyâsı
Sipîhr-i dâniş ü hurşîd-i idrâk
Emîr-i taht u tâc [u] 'izz-i Levlâk*

Düri şâyeste-i deryâ-yı imkân
Güli sîr-âb-ı bâğ-ı 'arş-ı Raḥmân
Maḥall-i feyz-i nûr-ı 'aşk-ı Yezdân
Nebî-yi kün fekân ve sırr-ı Sübhân
Şu zâtuñ kim ola meddâḥ li'llâh
Zebân vaşfinda olur lâl [ü] kûtâh
Şalât âline aşḥâbına her-dem
Hediyye bendeden tırdukça 'âlem
Huşûşâ anlara k'ol ka'be-i dîn
Kamu aşḥâb içinde itdi ta'yîn
Mu'azzez cümlesinden çâryârı
Emîri ümmetüñ halkuñ kibârı
Çün oldı çâryârı çâr erkân
Görüñmez dâr-ı dîn rükninde nokşân
İlâhî bülbül iken eyleme bûm
Vişâlüñ gülşeninden kılma maḥrûm
Cinân tâvûsı zâğ olmak ne müşkil
Münakkaş bâlı bâğ olmak ne müşkil
Bi-ḥamdi'llâh idüp ibn-i âdem
'Ubûdiyet ile kılduñ mükerrerem
Şeref virdüñ melâyikden ziyâde
Müyesser eyledüñ çeşm-i güşâde
Nasîb ... 'izz-i muḥalled
Tecelliyile kıl rûḥum müebbed
Bu ânı devletüñ
Hemânâ bir iki ... karârı

[L₁ 39b] Heves bergi olup bâd-ı hevâya
'Abeş aldanmışam ân-ı şafâya

*Şevâb-ı cürm ile tahlîl kıldum
Gehî ifrât u geh tağzîl kıldum
Beni idlâl idüben nefis-i kâfir
‘İbâdet eylemekde kıldı kâşır
Yigitlükdür işim dâyim menâhî
Anı sen yazuğa yazma İlâhî
Helâk itdi beni bu nefis-i bî-dîn
“Eğîsnî yâ ğiyâse’l-müstegîsîn”³³⁹*

“Mâ yeftîhî’llâhu li’n-nâsi min-rahmetin felâ mümsike lehâ”³⁴⁰ sünnet-i seniyye-i İlâhî oldur ki, her dürrütü’t-tâc efser-i şâhî kemâhî mu‘azzez ü mu‘teber olmaz, bidâyet hâlinde terbiyet ile mücellâ vü münevver olmayınca ve her sitâre-i seyyâre, menzilet ve hürşîd, mertebet-i ibtidâ-yı tulû‘ında tâbân u rahşân olmaz, tedric ile evce ‘urûc idüp, burûcında mukarrer olmayınca, hattâ hazret-i seyyidü’l-beşer için “selâmü’llâhi aleyhi fî-küllî mesâin ve seher”³⁴¹ dirler ki ğazâ-yı ekberde nice kerre fetih ü zafer a‘dâ-yı dîne ve huşemâ-yı müslimîne müyesser olmuşdur³⁴².

Beyt

*“Seng-i bed gevher eger kâse-i zerrîn şikened
Kıymet-i seng ne-yefzâyed ve zer kem ne-şevved”³⁴³*

Çün Timür hâdişesi hâdiş ve Yıldırım³⁴⁴ vâkı‘ası vâkı‘ oldı. Ol vegâda Şehzâde Muştafâ Çelebî nâ-bedîd oldı. Aşlâ eşeri haberi ma‘lûm [L₁ 40a] olmadı³⁴⁵. Yûsuf-ı gümgeşte gibi sağ mı yâ küşte bulunmadı ve bilinmedi. Ammâ Emîr Süleymân yanında bulunan şîr-i merdân-ı meydân ile Burusa semtine ‘atf-ı ‘inân idüp, varup hazînede olan esbâbuñ ğirân-mâye vü sebük-bârın varın götüri bildügi miqdâr harvârlar ile alup,

³³⁹ “Duamı kabul buyur ey dua edenlerin duasını kabul eden (Allahım)!” Bu dipnottan önceki Türkçe beyitler ve Arapça mısra L₂’de yoktur.

³⁴⁰ “Allâh’ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz.” (Kur’an, 35/2)

³⁴¹ “Allah’ın selamı her akşam ve seher vakti onun üzerine olsun.”

³⁴² “Mâ yeftîhî’llâhu li’n-nâsi min-rahmetin felâ mümsike lehâ” sünnet-i seniyye..... müslimîne müyesser olmuşdur L₁ : - L₂

³⁴³ “Değersiz taş eğer altın kaseyi kırarsa taşın değeri artmaz, altının azalmaz.”

³⁴⁴ Yıldırım L₁ : Yıldırım Han L₂

³⁴⁵ Aşlâ eşeri haberi ma‘lûm olmadı L₁ : - L₂

İzniğ'e müteveccih oldu. Ve kaçan 'askerüñ ekseri yanına gelüp, dilâverler cem' olurlar. Birkaç gün anda oturup, düşmenüñ kendüye teveccühin nakl iderler. Mukâbeleye vü mukâteleye mecâl³⁴⁶ yogıdı. Zârürî Rûm-ili'ne geçer.

Beyt

*“Çün ne-dâri nâhon-ı derende-i tîz
Bâ-bedân an bih ki kem gîr ü sitîz”³⁴⁷*

Ammâ 'Îsâ Çelebi³⁴⁸ Bursa'nuñ havâlîsinüñ meşâ'ibinde münzevî oldu. Ve Mûsâ Çelebi, Yıldırım Han'la hükmi-takdir muktezâsınca dest-gîr olmuşıdı. Ammâ semiyi-yi sultân-ı enbiyâ Muhammed Muştafâ 'aleyhi's-selâm a'nî Sultân Mehemmed nâm ve mahmûdü'l-enâm memdûh-ı hâss u 'âmm³⁴⁹

Beyt

*“Cüvân u cüvân-baht u rûşen-zamîr
Be-nîru cüvân u be-tebîr pîr”³⁵⁰*

Kendüye tâbi' olan dilâverler ile bir miqdâr leşker-i cerrâr olup, Rûmiye-i aşğara varup, Tokat'üñ Amâsiyye'nüñ şa'b tağlarına [L₁ 40b] müteveccih oldu. Anda leşkerlerinin hâlini ve babasınıñ ahvâlini mufaşşal ü meşrûh bilicek leşkerin müheyvâ vü müretteb idüp, yine düşmen cânibine müteveccih oldu. Gelürken Dervaz'a uğradı. Anda nâ-gâh İsfendiyâr'üñ yegeni Kara Yahyâ, şehzâde-i yegâneye³⁵¹ âdem gönderüp: “Benüm eyâletüme vilâyetüme girmesün zinhâr” diyü hayli ahbâr gönderüp, haddinden ziyâde kelimât itmiş, iltifât itmedi. Ol dahı biñ kadar cebelü dilâverler ile yolına girüp³⁵² mukâteleye ikdâm idüp, mukâbele eyledi. Sultânüñ neheng-i cân-sitânlarınıñ her biri bir peleng olup, 'âlemi 'adûnuñ gözlerine teng itdiler. Şehbâz, encümen-i 'aşâfiri ve

³⁴⁶ mecâl L₁ : mecâl ihtimâl L₂

³⁴⁷ “Eğer keskin yırtıcı tırnağın yoksa, kötülerle fazla kavga etmesen iyi olur.”

³⁴⁸ Ammâ 'Îsâ Çelebi L₁ : Ammâ bu taraftan 'Îsâ Çelebi dahı L₂

³⁴⁹ Bundan sonra L₂'de cüvân-baht u rûşen-zamîr kelimeleri cümlemin gerisinde nesir kısmın devamı şeklinde bulunmaktadır.

³⁵⁰ “Genç, delikanlı ve temiz kalpli, gençler gibi güçlü yaşlılar gibi tedbirli.”

³⁵¹ şehzâde-i yegâneye L₁ : şehzâdeye L₂

³⁵² L₁'de gögerüp okunacak şekilde yazılmıştır.

şarşar, cevki-i peşşeyi târ u mâr itdüğü gibi³⁵³ ân-ı vâhidde anı perîşân itdiler. Kara Yahyâ ol peykârda³⁵⁴ şemşîr-i hûn-hâr elinden ayak götürüp, firâr ile cân kurtardı.

Beyt

*Şu kim itmeye rây-i pâkile kâr
İder ser-nigûn 'âkıbet rûzgâr'³⁵⁵*

Bu fetih ü zaferden sonra şehzâde-i muzaffer Bolı'ya Gerede'ye gider. Birkaç gün varup, ol câniblerde devr idüp etrâfi³⁵⁶ tecessüs ider. Birgün câsûs gelüp, Timür'ün Aydın-ili'nde kışlayacağını [L₁ 41a] ve leşkerinün ahvâlini ve Yıldırım Han'ın hâlini bir bir beyân eyledi. Sultân dahı çâr u nâ-çâr eyâlet ü vilâyet-i Rûm'a ma'tûfu'l-'inân olup³⁵⁷ Amâsiyye'ye revân oldu. Çün huşûl-ı metâlib ve ref'-i meşâlib ü metâ'ib ve celb-i me'ârib ni'met-i gayr-ı müterakkıb ve mevhîbet-i müterettib ü müte'âkıb 'inâyet-i Yezdânî vü eltâf-ı Sübhânî'dür³⁵⁸.

Pes çün³⁵⁹ Timür hâdişesi vâkı' oldu cem'î etrâfda³⁶⁰ olan Âl-i 'Osmân'a 'adâvet iden huşemânun za'fâsı iktidâr u takviyet bulup, ızhâr-ı huşûmet idüp, hükâm u şanâdîd bir bir³⁶¹ serkeşlüğe başladılar. İttifâk ol eşnâda Kara Devletşâh nâm bir devletsüz zuhûr idüp, müslimânları bî-huzûr eyledi. "Timür bu vilâyetlerün³⁶² eyâletin baña virdi" diyü bir hüküm gösterüp, halkı tağlîte tazlîle başlayup, hayli ehl-i fisk u fesâddan ve şâhib-i bâgî vü 'inâddan kimesneler yanına encümen³⁶³ oldu. Diyâr-ı Rûm'a ziyâde müzâyaka virdi. Hazret-i Sultân hemân ki bu haberi işitdi Kara Devletşâh'ın kandaluğın tecessüs itmeğe câsûs gönderdi. Def'î varup haber getirüp: "Kağala³⁶⁴ önünde altı yüz miqdâr-vâr serdârla [L₁ 41b] oturup, 'iş ü işrete ve gârete vü hasârete

³⁵³ Şehbâz, encümen-i 'aşâfîri ve şarşar, cevki-i peşşeyi târ u mâr itdüğü gibi L₁ : - L₂

³⁵⁴ peykârda L₁ : aralukda L₂

³⁵⁵ Beyit L₂'de yoktur.

³⁵⁶ ol câniblerde devr idüp etrâfi L₁ : - L₂

³⁵⁷ eyâlet ü vilâyet-i Rûm'a ma'tûfu'l-'inân olup L₁ : eyâlet-i Rûm'a 'atf-ı 'inân idüp L₂

³⁵⁸ Çün huşûl-ı metâlib ve....'inâyet-i Yezdânî vü eltâf-ı Sübhânî'dür L₁ : - L₂

³⁵⁹ Pes çün L₁ : Râvî eydür çün L₂

³⁶⁰ etrâfda L₁ : etrâfdan L₂

³⁶¹ bir bir L₁ : yir yir L₂

³⁶² vilâyetlerün L₁ : vilâyetün L₂

³⁶³ encümen L₁ : cem' L₂

³⁶⁴ L₂'de Kuğla okunacak şekilde harekelenmiştir.

meşgûl ü gâfildür” didi. Def’î Rûm dilâverleriyle süvâr olup, ılgar idüp başladı. Kara Devletşâh’uñ gözine ‘âlem teng ü târ olup, çâr u nâ-çâr³⁶⁵ ceng ü cidâle şarf-ı iktidâr idüp, mücâdele vü muhârebe ihtiyâr eyleyüp, şavaşa meşgûl oldu. Rûm serfirâzlarınıñ bir kadr-endâzı kazâyile gözine okla vurup, atdan yıkdı. Def’î kılıc üşürüp, pâre pâre eylediler.

Beyt

“Tîr-i fenâ haţâ ne-koned her kocâ ki cest
Ferdâ resed ber-an kesî k’îmrûz ez-û berest”³⁶⁶

Cemî’-i tevâbi’-i levâhik Sultân’a itâ’at idüp, emn ü emân bulup, ‘inâyet ü himâyet gördiler.

Beyt

“Der-şehr kes ne-mâned ez-an şod kesî rakîb
Ferzîn şeved piyâde çü kereded tehî bisât”³⁶⁷

Çün Kara Devletşâh’uñ devleti gidüp, ‘ömri âhır oldu. İttifâk ‘akabınca Kubâd-oğlı ‘inâd idüp, ‘arz-ı ‘adâvet idüp, gâyet şirret eyledi³⁶⁸. Eşrâr-ı rûzgârî cem’ kılup, fırsat ganîmetdür diyü hişâr-ı Niksar üstüne düşdi.

Beyt

“Ne-bâmeş-râ gezend ez-ebr u hurşîd
Ne-bûmeş-râ nehîb ez-bâd-ı bârân”³⁶⁹

[L₁ 42a]Sultân’ı, a’yânı bu kazıyyeden mütenebbih eylediler. Mukarrer bilicek bildi ki bi-nefsihi def’ine mübâşeret itmezse Niksar Hişârı çâr u nâ-çâr elden³⁷⁰ çıkar. Huşûşâ kendünüñ havza-i himâyetinde maḥmî vü hayta-i ‘inâyet-i eyâletinde³⁷¹ dâhil idi. Def’î esbâb-ı kâr-zârı müheyyâ idüp, şeb-i târda ılgar eyledi. Çün sipâh-ı zafer-

³⁶⁵ çâr u nâ-çâr L₁ : çâr u nâ-çâr olup L₂

³⁶⁶ “Yokluk oku nereye gitse hata etmez, bugün uzak olan kimseye yarın ulaşır.”

³⁶⁷ “Savaş alanında kimse kalmadığında piyonun vezir olduğu gibi şehirde ona karşı koyabilecek nitelikte rakip kalmadı.”

³⁶⁸ eyledi L₁ : idüp L₂

³⁶⁹ “Ne damına güneş ve bulut çarpar, ne yurduna rüzgar ve yağmurdan korku var.”

³⁷⁰ elden L₁ : elinden L₂

³⁷¹ maḥmî vü hayta-i ‘inâyet-i eyâletinde L₁ : - L₂

penâha tevfiğ ile refiğ olup, murâfakat u muvâfakat eyledi. ‘Azm-i kâmil ü hâzm-ı şâmil ile şöyle müsâra’at itdiler ki sâyelerinden müsâbakat olındı. Nevâzil-i âsmânî gibi nâ-gehânî ‘adûyî hâb-ı ğafletde iken başarılar. Gerçi makâm-ı mukâbilde ve mızâm-ı mukâtilde iğdâm-ı muşâberete istiğkâm³⁷² virdi. Ammâ hübûb-ı nesâyim-i feth ü firûzî cânib-i sulţândan vezân oldı. Berîk-i süyûf ve mîz-i sinândan cihân âteş-dâna döndi³⁷³.

Beyt

“Zi-nîze neyistân şode rûy-ı hâk
Zi-kûpâlhâ kûh geşte megāk”³⁷⁴

Ammâ Rûm³⁷⁵ dilâverleri bâd-ı şarşar gibi ol peşşeleri târ ü mâr itdiler, nâ-çâr hişâr-ı üstüvâr Niksar üstinden şermende vü şermsâr firâra müteveccih olup, Taşan Kal’ası’na girüp, baş kurtardı. [L₁ 42b] Nevvâb-ı kâm-yâb ordusun gâret idüp, bî-hisâb esbâb aldılar.

Çün Sulţân, Kubâd-oğlı bî-dâdı şıdı, cemî‘ aña tâbi‘ olan yirleri teşhîr itmege kaşd idüp, Canik’i alup, havza-i taşarrufına dâhil itmege iğdâm-ı tâmm eyledi. Evvelâ kal’a-i Filinbel dimekle meşhûr bir hişârı var idi, varup muhâşara eyledi. Hayli üstüvâr hişâr idi. Evvelki gün gerçi ki kâr-zâra iğdâm idüp, şarf-ı iğtidâr olunup, düşmene ârâm virmediler. Ammâ eser-i feth ü zafer görünmeyüp, cânibeynden hayli âdem hasâret olup, cerâhatlü oldılar. Ol gice Sulţân, erkân ile müşâvere muţâraha³⁷⁶ idüp, nezâketle dizdâra âdem göndermek³⁷⁷ tedârükün itdiler. Bir yarar âdem gönderüp, hişâr-ı gerdûn-miğdârı istediler. Envâ‘ dürlü hüsn³⁷⁸ va‘deler ile mu‘âhedeler olındı. Çün resûl vuşûl bulup, kût-vâle ‘arz-ı hâl idüp, peygâm-ı sulţân-ı şâhib-celâl³⁷⁹ i‘lâm eyledi. Mâbeynlerinde hayli kelâm oldı, eyitdi: “Ben de sulţânun bendesiyem kal’a dağı kendüleründür. Ammâ alıcak elbette bir kulına virse gerek. Ol kul ben kulı olayum. Bundan gâyet ü³⁸⁰ ğarâz oldur kim cemî‘-i emlâkum bundadur. Eger âhara [L₁ 43a] virilürse zâyî‘ olur. Zârûrî

³⁷² iğdâm-ı muşâberete istiğkâm L₁ : iğdâm L₂

³⁷³ Ammâ hübûb-ı nesâyim.âteş-dâna döndi L₁ : - L₂

³⁷⁴ “Mızraklardan yer kamışlığa döndü, topuzlardan dağ çukura döndü.”

³⁷⁵ Ammâ Rûm L₂ : - L₁

³⁷⁶ muţâraha L₁ : - L₂

³⁷⁷ âdem göndermek L₁ : âdem gönderüp L₂

³⁷⁸ hüsn L₁ : - L₂

³⁷⁹ şâhib-celâl L₁ : - L₂

³⁸⁰ gâyet ü L₁ : - L₂

ben dahı makdûrum şarf itmek lâzım olur” diyü şart eyledi. Elçi bu aḥbâr ve bu şerâyiṭle gelüp, Sultân-ı kâm-kâra³⁸¹ haber viricek haberin bilüp, incinüp, livâ-yı ḥamiyyet ü gayret, kulle-i felek-i a‘lâya kaldurup³⁸², yürüyüş idüp iḳdâm-ı tâmm³⁸³ itdiler. Kemân-dârlar ḥişâra ebr-i nîsân gibi tîri şöyle bârân eylediler ki ḥişâr ḥalkınuñ ba‘zı zaḥm-ı peykândan nâ-tüvân olup, ba‘zı zaḥmdan bî-cân oldu³⁸⁴. Żarûri³⁸⁵ gördüler ki, “cebren ü kahren alur, bârî ṭav‘an raġben olsun³⁸⁶ başumuz kurtaralum” diyü tezellül [ü] taḥaşşu‘ ile takşîr ü nokşânlarına istiġfâr idüp i‘tizâr eylediler³⁸⁷. Ḥişârı teslîm idüp, ‘afv [u] iḥsân ile Sultân anları şâd ü ḥandân idüp, dizdârluġına kendü kullarından birin naşb idüp, manşûr u mużaffer serîr-i ‘adâlet-makarra ki Tokat’dur “ḥarase’llâhu ‘ani’l-âfât”³⁸⁸ mürâca‘at idüp, muḥâfaza-i vilâyete mukayyed oldu.

Beyt

“Sereş sevdâ-yı tâc-ı hüsvî dâşt
Bedest âverd çün rây-i kavî dâşt”³⁸⁹

“*În yenşur kümü’l-l-âhi felâ gâlibe leküm*”³⁹⁰ maḥşûşân sâbika-i ‘inâyet ü muḥtaşân muḥlisân-ı dergâh-ı merḥamet [L₁ 43b] *Ḥazret-i Rabbü’l-‘izzet kelimetehu* olan şâhib-i devlet iḳdâm-ı akdâmı makâm-ı melâhimde üstüvâr eyler. Ekşer ü ebvâb-ı fütûḥât meftûḥ olup, meṭâlib-i mu‘zamât olur müyesser. Çün eyyâm-ı fetretde ki rûz-ı zuḥûr-ı müfsidân ve rûzgâr-ı ifsâd-ı zulme vü ehl-i ṭuġyândur³⁹¹. İttifâk şöyle vâkı‘ olur ki³⁹² Sultân’a câsûslar gelüp, didiler ki: “İnal-oġlı Türkman ḥayli enşâr u a‘vân³⁹³ cem‘ kılup, te‘addî vü teṭâ‘vüle âġâz idüp, türk ü tâze³⁹⁴ başladı. Kudret-i

³⁸¹ Sultân-ı kâm-kâra L₁ : Sultân’a L₂

³⁸² livâ-yı ḥamiyyet ü gayret, kulle-i felek-i a‘lâya kaldurup L₁ : - L₂

³⁸³ iḳdâm-ı tâmm L₁ : iḳdâm L₂

³⁸⁴ Kemân-dârlar ḥişâra ebr-i nîsân.... zaḥmdan bî-cân oldu L₁ : - L₂

³⁸⁵ Żarûri L₁ : ḥişâr ḥalkı żarûri L₂

³⁸⁶ ṭav‘an raġben olsun L₁ : - L₂

³⁸⁷ tezellül [ü] taḥaşşu‘ ile takşîr ü nokşânlarına istiġfâr idüp i‘tizâr eylediler L₁ : - L₂

³⁸⁸ “Allah âfetlerden korusun.”

³⁸⁹ “Aklında taç padişahlık sevdası vardı. Akıl gücüyle onu elde etti.”

³⁹⁰ “Eğer Allah size yardım ederse, size üstün gelecek hiç kimse yoktur.” (Kur’an, 3/160)

³⁹¹ “*În yenşur kümü’llâhi felâ gâlibe leküm*” maḥşûşân sâbika-i.... zulme vü ehl-i ṭuġyândur L₁ : - L₂

³⁹² İttifâk şöyle vâkı‘ olur ki L₁ : Râvî eydür şöyle vâkı‘ oldu ki L₂

³⁹³ enşâr u a‘vân L₁ : a‘vân u enşâr L₂

³⁹⁴ âġâz idüp, türk ü tâze L₁ : - L₂

kemâlinde kaşd itdi ki memlekete müstevlî ola “*el-mülkü limen galebe ve’s-seyfü limen selebe*”³⁹⁵ dir. Bu ahvâlün tefâşilinden Sultân Mehemmed-hışâluñ³⁹⁶ kalb-i şerîfine melâl geldi. Bu ebyât-ı hasb-u-hâli okudu.

Beyt

*“În belâhâ k’ez-cefâ-yı çerh âyed ber-serem
Bâ-ki gûyem kû şevved der-gam refîk ü yâverem
Yek belâ nâ-refte ez-şahn-ı dilem bîrûn henüz
Mi-resed ber-sîne sad gûne belâ-yı dîgerem”*³⁹⁷

Andan erkân-ı devlet ve a’yân-ı memleket cem’ kılup, müşâvere muţârâha itdi. Cemî’isi “bu emr-i muhâtaradur” didi. “Zîrâ haşmuñ yigirmi biñ kadar³⁹⁸ kavî leşkeri var. Ve bizüm leşkerümüzün za’f u zillet mu’ayyen ve killet-i şevket ü miknet mübeyyendür³⁹⁹. Mukâvemet ü muşâdemet itmege ol haşm-ı pür-kuvvet ü şavlet [L₁ 44a] ile hayli kudret ü miknet gerek⁴⁰⁰ cüz’-i himmetle olmaz” didiler. Ammâ sultân-ı ‘âlî-şân eyitdi: “Adû keşretine ne i’tibâr tek ‘inâyet-i hazret-i Perverd-gâr bize yâr olsun. Sâyir a’dâ gibi bunları dañı⁴⁰¹ târ u mâr iderüz. Derindi tâyifedür bunları ‘asker mi ‘add idersüz. Ammâ sâbıkâ elçi gönderelüm vehm virelüm aña naşîhat itsün ve illâ fazîhat olmak mukarrerdür disün ve hem anuñ kemiyyetine⁴⁰² keyfiyyetine göre esbâb-ı cidâl ü esâs-ı kâtâli⁴⁰³ müheyâ vü müretteb idelüm. Âsânluğla def’ olmazsa mukâvemet muşâdemet müte’ayyin”⁴⁰⁴. Sultânun bu nev’ dilîrâne kelimâtı a’yâna erkâna inşirâh u inbisât⁴⁰⁵ virdi. Huddâmdan bir sühan-dân-ı cüvân bulup⁴⁰⁶ gönderüp didi ki: “Ya’nî bu

³⁹⁵ “Mülk gâlip gelenin kılıçta talan edenindir (ganimet alanındır).” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

³⁹⁶ Mehemmed-hışâluñ L₁ : Mehemmed’ün L₂

³⁹⁷ “Feleğın cefasından başıma geleni kime anlatayım, kalbimden bir bela çıkmadan yüzlerce başka bela gelir.”

³⁹⁸ kadar L₁ : mikdârı L₂

³⁹⁹ za’f u zillet mu’ayyen ve killet-i şevket ü miknet mübeyyendür L₁ : za’f mu’ayyendür L₂

⁴⁰⁰ Mukâvemet ü muşâdemet itmege ol haşm-ı pür-kuvvet ü şavlet ile hayli kudret ü miknet gerek L₁ : mukâvemet itmege hayli kudret gerek L₂

⁴⁰¹ bunları dañı L₁ : bunları da L₂

⁴⁰² kemiyyetine L₁ : - L₂

⁴⁰³ esbâb-ı cidâl ü esâs-ı kâtâli L₁ : esbâb-ı cidâl ü kâtâl L₂

⁴⁰⁴ muşâdemet müte’ayyin L₁ : müte’ayyin olınsın L₂

⁴⁰⁵ u inbisât L₁ : - L₂

⁴⁰⁶ bulup L₁ : varıdı anı L₂

memleket vâkı‘aya uğradıysa hiç nıgeh-bân yok mı taşavvur eyledüñ(?) Yaluñuz il halkı saña besdür re‘âyâ ki pâdişâhlara vedâyi‘-i İlâhî’dür. İncitmeyüp bir hâbbelerine ta‘âruz itmeyüp, çıkup memleket içinden gidesin. Ve illâ lisân-ı sinânla zebân-ı peykân-ı hûn-feşân ara yirde tercümân olur. Dağı⁴⁰⁷ sonra saña ziyân olur itdüğüñ işe peşîmân olursun”. Elçi bu peygâm iledicek öldürmege ikdâm itdi eṭrâfından, “elçiye zevâl [L₁ 44b] yok” diyü biñ belâ vü kazâyile hâlâş eylediler. Def‘î ‘itâbla cevâb virüp, “*el-mülkü limen ğalebe*”⁴⁰⁸ diyüp, tecebbür [ü] tekebbür gösterüp tehevür eyledi⁴⁰⁹. Leşkerinüñ keşretine i‘timâd u i‘tizâd⁴¹⁰ eyleyüp, muhârebeye muşâdemeye⁴¹¹ ikdâm-ı tâmm eyledi. Zârûfî elçi dağı hakâretle mürâca‘at eyledi. Gelüp kazıyyeyi i‘lâm idüp, keşretin beyân eyledi⁴¹². Sultân dağı “*tevekkeltü ‘alâ’llâh*”⁴¹³ diyüp, başdan ayak⁴¹⁴ ğark-ı âhen olup, biñ kadar mükemmel ü müretteb⁴¹⁵ mübârizler ile meşâffa müteveccih oldu.

Beyt

*“Dilrân-ı şemşîr-zen bî-şümâr
Be-merdûm gezâ çü peçîde mâr”*⁴¹⁶

İnal-oğlı dağı Sultân’uñ kudûmın işidüp, yigirmi biñ kadar evden on biñden ziyâde müsellaḥ müretteb mübârizler çıkarup, müheyyâ itmiş idi. Mukâbele olup, mukâtele eylediler. ‘Osmânîler dilâverlerinüñ biñi ol yigirmi biñe karîb ‘askere mukâvemet idüp, bir gün bir gece mücâdele mükâvaḥa⁴¹⁷ eylediler.

Beyt

*Koyunuñ nice çok olsa sürisi
Yeter biñine kaşşabuñ birisi*⁴¹⁸

⁴⁰⁷ lisân-ı sinânla zebân-ı peykân-ı hûn-feşân ara yirde tercümân olur. Dağı L₁ : - L₂

⁴⁰⁸ “*Mülk ğâlip gelenindir.*”

⁴⁰⁹ “*el-mülkü limen ğalebe*” diyüp, tecebbür [ü] tekebbür gösterüp tehevür iyledi L₁ : - L₂

⁴¹⁰ u i‘tizâd L₁ : - L₂

⁴¹¹ muşâdemeye L₁ : - L₂

⁴¹² keşretin beyân eyledi L₁ : - L₂

⁴¹³ “*Allah’a tevekkül ettim.*”

⁴¹⁴ başdan ayak L₁ : - L₂

⁴¹⁵ mükemmel ü müretteb L₁ : mükemmel L₂

⁴¹⁶ “*Sınırsız sayıdaki kılıç sallayan yiğitler kıvranmış bir yılan misali insanlara zarar veriyordu.*”

⁴¹⁷ mücâdele mükâvaḥa L₁ : mücâdele L₂

⁴¹⁸ Beyit L₂’de yoktur.

Nâ-gâh leşker-i te'yîdât-ı Sübhânî ve sipâh-ı 'inâyât-ı Yezdânî⁴¹⁹ yârî vü meded-kârî idüp, ol ber-geşte [L₁ 45a] rûzgârı mağlûb u menkûb eyledi. Def'î şarşar-ı feth ü zafer a'dâyı tûde-i kâh gibi berbâd ider. Ol zâlim-i gaddâr, bî-ihtiyâr esb-i 'azîmeti şavb-ı diyâr-ı idbâra müteveccih idüp⁴²⁰, karâr idemeyüp dâmen-i firâra teşebbüs itdi.

Beyt

Çü gördi eylemedi baht-ı yârı

Zarûrî ihtiyâr itdi firârı

Münhezim olıcak sipâh-ı İslâm-ı nuşret-encâm ol zâlimlere mücâzât u mükâfât itdiler. Ortusun tamâm nehb ü gâret idüp, mâl ü esbâbile nevvâb-ı kâm-yâb olup ellerine bî-hisâb esbâb u mâl ü menâl girdi⁴²¹. Anlaruñ tececcümülâtından leşker-i zafer-eşere hayli kuvvet ü kudret geldi. Hazret-i Sultân cenginden⁴²² soñra sipâhîlerin yoklayup, gördi ki hemân halkından iki cüvân yok, birine Çepel-oğlı ve birine Zağarcı Ya'kûb dirlerdi. Bildiler ki esîr olmuşlardur. Kimse helâk olmamışdur. İttifâk birkaç günden soñra Zağarcı Ya'kûb fırsat bulup halâş olup geldi. Çepel-oğlu'nı dañı İnal-oğlı öldürmege ikdâm idemeyüp âzâd eyledi. Bu fütûhâtdan soñra halk-ı Rûm sultâna bir derecede [L₁ 45b] i'tibâr iltifât itdi ki kâbil-i takrîr ü tahrîr⁴²³ degül. Yanında hayli cem'iyet oldı.

Çün hazret-i Sultân⁴²⁴ İnal-oğlu'yıla ceng idüp, mansûr u muzaffer mürâca'at eyler. 'İzz u iqbâl ile 'adûdan ferâgat⁴²⁵ itmiş iken işitdi ki Gözler-oğlı sekiz yüz miqdâr-vâr Türkman ile varup, Kara-hişar'uñ etrâfın eknâfın gâret ü hasâret idüp, hişâr[1] muhâşara eylemiş. Def'î leşker-i cerrâr-ı düşmen-şikâr⁴²⁶ ile ol gice müretteb müsellağ⁴²⁷ olup ılgar idüp seherden Gözler-oğlu'nı gâfil iken başdılar. Çün Sultân'uñ geldüğünü işitdi hâh-nâ-hâh ortugâhında mukâbil olup mukâteleye başladılar.

⁴¹⁹ ve sipâh-ı 'inâyât-ı Yezdânî L₁ : - L₂

⁴²⁰ şarşar-ı feth ü zafer a'dâyı..... müteveccih idüp L₁ : - L₂

⁴²¹ sipâh-ı İslâm-ı nuşret-encâm..... esbâb u mâl ü menâl girdi L₁ : sipâh-ı İslâm ol zâlimleruñ ordusun tamâm gâret idüp, mâl ü esbâbla kâm-yâb olup, ellerine bî-hisâb mâl ü menâl girüp L₂

⁴²² cenginden L₁ : cengden L₂

⁴²³ takrîr ü tahrîr L₁ : tahrîr ü takrîr L₂

⁴²⁴ hazret-i Sultân L₁ : Sultân L₂

⁴²⁵ eyler. 'İzz u iqbâl ile 'adûdan ferâgat L₁ : - L₂

⁴²⁶ düşmen-şikâr L₁ : - L₂

⁴²⁷ müretteb müsellağ L₁ : müretteb L₂

Beyt

*“Ez-tef-i hancer u zi-hûn-ı ‘adû
Rûz-i rezm-î şehinşeh-ı şaff-der
Mevc-i baħr-i muhîf gerded hoşk
Evc-i çarħ-ı basîf gerded ter”⁴²⁸*

Rûm serverleri bî-tevakkuf hamle idüp, ‘adû leşkerini târ u mâr eylediler. Gözler-oğlı daħı mukâbele idemeyüp, çâr u nâ-çâr⁴²⁹ ‘azm-ı firâr eyledi. Leşker-i mansûr u muzaffer esbâbların nehb ü gâret idüp, meserretle⁴³⁰ mesrûr Tokat’a mürâca‘at ider⁴³¹.

Çün sultân-ı Behrâm-intikâm [L₁ 46a] Gözler-oğlu’nuñ işin tamâm eyledi. Varup Tokat’da otururken haber geldi ki, Köpek-oğlı hayli Türkman ile gelüp Kaz-ovası’nda oturup, re‘âyâyâ hayli zulm ü te‘addiler eyler. Def‘î leşker-i zafer-eşer ü cerrâr ile ilgâr eyledi. Artuk-ova’da fâriġu’l-bâl hoş-hâl oturup, tedbîr-i teshîr-i bıkâ‘a ve teftîh-i kılâ‘a meşġul olup⁴³² otururken başladılar. Evvel hamlede ol dîv-şânlaruñ cümlesin perîşân eylediler. Mukâbeleye mukâteleye mecâle⁴³³ ihtimâl kalmadı. Ân-ı vâhidde şınup kaçup *“men necâ bi-re’sihi fekad rabiħa”*⁴³⁴ diyüp⁴³⁵, güçle tîġ-ı bürrândan cân kurtardı. Sultân-ı mansûr u muzaffer ü muġtenem Tokat’a *“ħarase’llâhü ‘ani’l-âfât”*⁴³⁶ devletle mürâca‘at itdi. Çün Sultân Gözler-oğlı’nuñ daħı maşlahatın⁴³⁷ tamâm itdi. Hâşş u ‘âmm du‘â vü senâ itdiler. Didiler ki:

⁴²⁸ *“Safları parçalayan şahların savaş gününde düşmanın kanından ve hançerin sıcaklığından engin denizin dalgaları kurudu, yüksek gökyüzünün evci islandı.”*

⁴²⁹ çâr u nâ-çâr L₁ : - L₂

⁴³⁰ meserretle L₁ : - L₂

⁴³¹ ider L₁ : itdi L₂

⁴³² Artuk Ova’da fâriġu’l-bâl hoş-hâl oturup, tedbîr-i teshîr-i bıkâ‘a ve teftîh-i kılâ‘a meşġul olup L₁ : Köpek-oğlı ovada L₂

⁴³³ mukâteleye mecâle L₁ : - L₂

⁴³⁴ *“Başımı kurtaran kazançtadır.”*

⁴³⁵ Ân-ı vâhidde şınup kaçup *“men necâ bi-re’sihi fekad rabiħa”* diyüp L : - L

⁴³⁶ *“Allah âfetlerden korusun.”* Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

⁴³⁷ Gözler-oğlı’nuñ daħı maşlahatın L₁ : Gözler-oğlı’nuñ ve Köpek-oğlı’nuñ maşlahatın daħı L₂

Beyt

“Be-şekl-i yâr gehist bâd düşmenet dâyim
Ki bâd-ı hayme-i câhet ber-evc-i ‘illiyîn
Dü nîme hemcû sûtûn u derîde dil çû şerh
Çû mîh gofte ser çün tınâb râh-nişîn”⁴³⁸

İttifâk ol hinde şöyle haber geldi ki⁴³⁹ Sivas’da Mezîd nâm bir harâm-zâde harâmî Yezîd zâhir oldu ki eyledükleri zulmi meger kâfir ider. Evvelâ sultân [L₁ 46b] mescidini kendüye hişâr idünüp, şubh [u] şâm müslimânları gâret idüp, hasârete şarf-ı iktidâr eyler. Ol vilâyeti bir derecede harâb u yebâb eylediler ki halkuñ huzûrî fütûra mütebeddil olup, târ u mâr oldılar. Ol emâkinde mütemekkin ve ol evtânda mütevatın meger bûm u huffâş ola⁴⁴⁰. Hemîn çün Sultân’a⁴⁴¹ bu haber işgâ olındı, gayret-i cibillî vü ma‘delet-i aşlî hareket itdi. Zîrâ kânûn-ı siyâseti tarîk-i riyâsetde icrâ itmek elbette vacîbdür ve sedd-i sügür-ı dîn ve nazm-ı meşâlih-i müslimîn selâfîne farz-ı ‘ayndur. İhmâl, salţanat umûrında gâyetde şeyndür⁴⁴².

Beyt

“Hazer kon zi-ifsâd-ı kemter kesî
Ki ez-katre seylâb dîdem besî”⁴⁴³

Hâzret-i Sultân, Bâyezîd Paşa’ya ki a‘zam-ı erkân idi, hemân fermân itdi ki def‘î varup Mezîd’i tutup getüre. Ol dañı emr-i lâzımü’l-iz‘âna iltimâs idüp⁴⁴⁴, Rûm dilâverleriyle revân olup, huşûline müsâra‘at u mübâderet⁴⁴⁵ itdiler. Seher-geñden hâb-ı seherî gibi şebihûn idüp, ol zâlimler dañı zulm ayağın uzadup⁴⁴⁶ dest-dırâzluk itmeden fî’l-hâl ser ü katlerin urdılar. Anlar dañı der-i mescidi dîvâr idüp, kâr-zâra mübâşeret [L₁ 47a] eylediler. Ne kadar ki Bâyezîd Paşa naşîhat idüp iltiyâm itdiyse ibrâmı

⁴³⁸ “Düşmanın daima dostun gibi olsun(senin hakimiyetinde olsun), görkem çadırın göklere ulaşsın. Sütun gibi iki kısım kalp gibi iki parça, mih gibi dövülmüş, ip gibi yola dizilmiş olarak”

⁴³⁹ geldi ki L₁ : geldi kim L₂

⁴⁴⁰ Evvelâ sultân mescidini..... meger bûm u huffâş ola L₁ : - L₂

⁴⁴¹ Hemîn çün Sultân’a L₁ : Evvelâ Sultân’a L₂

⁴⁴² gayret-i cibillî vü ma‘delet-i aşlî..... umûrında gâyetde şeyndür L₁ : - L₂

⁴⁴³ “Fesadın azından da sakın zîrâ katrenin bir sele dönüştüğünü çok gördüm.”

⁴⁴⁴ emr-i lâzımü’l-iz‘âna iltimâs idüp L₁ : - L₂

⁴⁴⁵ müsâra‘at u mübâderet L₁ : mübâderet L₂

⁴⁴⁶ ol zâlimler dañı zulm ayağın uzadup L₁ : - L₂

muhaşşıl-ı merâm olmadı, şeytân gibi terk-i ‘işyân itmedi. Bâyezîd Paşa dağı emr itdi def’î dilrler mescidüñ der ü dîvârın müşebbek itdiler. Her dîvârdan derler idüp, dilâverler girmege başladılar. Zârûrî ol dağı minâreye girüp bir zamân ol teng yirde ceng eyledi minâre[yi] hişâr idindi. Bâyezîd Paşa dağı etrâfından oda urup yakup tütün eyledi. Ol minâre-ı üstüvârî âteş-dân gibi pür-duhân eyledi. Zârûrî Mezîd inden çıkar sırtlân gibi hemân minâreden çıkup, Bâyezîd Paşa’nuñ eline ayağına düşdi⁴⁴⁷. Serdârlar başına üşüp ol bed-fi‘âl selâsil ü ağılâl ile maḥbûs u mukayyed ḥuzûr-ı fâyizü’n-nûra getürdi⁴⁴⁸. Sultân görüp şâd ü ḥandân oldu. Cemî‘-i a‘yân u erkân şerr ü şûrından kaçup katline iḳdâm [u] ihtimâm⁴⁴⁹ itdiler, ammâ Sultân’uñ erbâb-ı şecâ‘ate ve aşḥâb-ı saḥâvete maḥabbet[i] olduğı cihetden öldürmedi. Cân u dilden cemî‘-i menhiyâta⁴⁵⁰ tevbe-i naşûḥ itdürüp Sultân’a bende-i fermân oldu. “*Ve ammâ men tâbe [ve âmene] ‘amile [‘amelen] şâlihân feülâike yübeddilü’llâhü seyyiâtihim ḥasenât*”⁴⁵¹ Pes envâ‘-ı [L₁ 47b] mekârim ve eṣnâf-ı merâḥim ile maḥşûş idüp⁴⁵², Sivas vilâyetinüñ eyâletin aña müfevvîz itdi. “*İnneme’l-a‘mâlü bi’l-ḥavâtîm*”⁴⁵³ Mezîd’üñ ḥâtîmet-i kârî ve ‘âkıbet-i rûzgârî⁴⁵⁴ maḥbû‘ u müstahsen oldu.

Çün güzîde-i eṣbâl-i Sultân Meḥammed Muḥammed-ḥışâl ḥazretinüñ kemâl-i seḥâveti ve nihâyet-i şecâ‘ati ‘âleme münteşir olup⁴⁵⁵, dağı Timür’ün Rûm’da tamâm-ı tasalluḫ ve kemâl-i istilâsı var iken bunca a‘dâya dest urup zafer bulup niçe kerre manşûr u muzaffer olduğı dâstân-ı cihânda dâstân oldu. El-ḥakk bunca fetret ü inkılâb içinde sultân-ı kâm-yâbuñ ızhâr itdüğü kudret ü miknet ḥaylice ḥâlet idi. Bu kazıyyeleri Timür işidüp dil ü cândan sultâna maḥabbet eyleyüp, kaşd itdi ki da‘vet ide gelürse güyegü idinüp, Rûm’a sultân ide. Ḥuşûşâ fırsat buldukca Timür’ün ḥayli beglerin helâk iderdi, hem ol âfet, reh-güzârından def‘ kılmak murâd idindi. Def’î bir ‘ahd-nâme kendü

⁴⁴⁷ düşdi L₁ : düşer L₂

⁴⁴⁸ selâsil ü ağılâl ile maḥbûs u mukayyed ḥuzûr-ı fâyizü’n-nûra getürdi L₁ : kayd ü bend idüp, ḥuzûra getürdi L₂

⁴⁴⁹ iḳdâm [u] ihtimâm L₁ : iḳdâm L₂

⁴⁵⁰ cemî‘-i menhiyâta L₁ : - L₂

⁴⁵¹ “*Ancak şu varki dönüş yapıp [iman edenler], güzel işler [işleyenler], bundan (azabdan) müstesnadır. Allah onların kötülüklerini iyiliklere günahlarını sevaplara çevirir.*” (Kur’an, 25/70)

⁴⁵² Pes envâ‘-ı mekârim ve eṣnâf-ı merâḥim ile maḥşûş idüp L₁ : - L₂

⁴⁵³ “*Ameller ancak sonuçları itibariyledir.*” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

⁴⁵⁴ ve ‘âkıbet-i rûzgârî L₁ : - L₂

⁴⁵⁵ Çün güzîde-i eṣbâl-i Sultân Meḥammed Muḥammed-ḥışâl ḥazretinüñ kemâl-i seḥâveti ve nihâyet-i şecâ‘ati ‘âleme münteşir olup L₁ : Çünkü Sultân Ḥazreti’nüñ saḥâveti vü şecâ‘ati ‘âleme münteşir olup L₂

yazup bir mektûb dahı Yıldırım Han'a yazdurdı tâ ki ziyâde i'timâd u i'tikâd idüp gele. Timür'ün havâşşından Hâce Mehemmed nâm bir 'azîz var idi anı 'ahd ü mîsâkla gönderdi.

Çün elçi Sultân'a vâsıl oldı [L₁ 48a] cemî'-i a'yân u erkân istiğbâl idüp tertîb-i bezm-i şâhâne ve tezyîn-i şöhet-i husrevâne idüp⁴⁵⁶, ta'zîm ü tekrîm ile Amâsiyye'de hazret-i Sultân'a getürüp ziyâfetler itdiler. Mektûb okunup aḥbâr ma'lûm olıcak, ol sultânlaruñ sözin kabûl idüp, envâ'-ı tuḥaf u ecnâs-ı teberrükât-ı pâdişâhâneyle kaşd itdi ki vara. Cemî'-i müte'âllikât: "Bu rây-ı fâsiddür, mefâsidi zâhir zîrâ"⁴⁵⁷ Tatar müfsid olur, ne îmân var îmânına, peymânına ne i'tibâr. Anlara i'timâd u i'tikât câyiz degül. Timür 'âkıbet-endîş pâdişâhdur ğaraızı sizi yolından def'dür" didiler. Kabûl itmeyüp, "feizâ 'azamte fetevekkel 'alâ'llâh"⁴⁵⁸ diyüp atası ḥalâşına mecâle ihtimâl virüp, varmağa iltizâm eyledi. Elçiye envâ'-ı in'âm ü ihsânlar idüp⁴⁵⁹, kendü sefer tedârükine meşgûl oldı. "Fe'llâhü ḥayrun ḥâfîzan. Ve hüve erḥamü'r-râḥimîn"⁴⁶⁰ her zamân virdü'l-lisân idindi. "Ve men yehdi'llâhü femâ lehü min muḥḍillin"⁴⁶¹.

Çün Sultân atasınuñ sözine i'timâd idüp, Timür'ün peymânına îmânına⁴⁶² i'tikâd eyledi. Ne kadar ki men' kıldılarsa⁴⁶³ çâre olmadı. Elçiyle Amâsiyye'den göçüp 'Oşmâncug'a gelicek İsfendiyâr yigeni Kara Yaḥyâ'yile, ki sâbıkâ muḥâşmeleri muḥârebeleri vâkı' [L₁ 48b] olup münhezim olmış idi, "el-furaşu temürrü merre's-seḥâb"⁴⁶⁴ diyüp Sultân, Dervaz'a varduğı gibi hemân İsfendiyâr'uñ 'askerini cem' kılup⁴⁶⁵ yine gelüp, Sultân'la mukâbele olup mukâtele eyledi. Def'î ḥuddâm-ı Mirrîḥ-intikâm iḳdâm-ı tâmm idüp⁴⁶⁶, ân-ı vâḥidde işlerin tamâm itdiler. Kara Yaḥyâ dâmen-i

⁴⁵⁶ tertîb-i bezm-i şâhâne ve tezyîn-i şöhet-i husrevâne idüp L₁ : - L₂

⁴⁵⁷ zâhir zîrâ L₁ : zâhirdür L₂

⁴⁵⁸ "Bir işe azmettin mi, yalnız Allah'a tevekkül et." (Kur'an, 3/159)

⁴⁵⁹ envâ'-ı in'âm ü ihsânlar idüp L₁ : envâ'-ı ikrâm eyledi L₂

⁴⁶⁰ "En iyi koruyan Allah'tır. Ve O merhametlilerin en merhametlisidir." (Kur'an, 12/64) Bu ayet L₂'de yoktur.

⁴⁶¹ "Ama kime de Allah yol göstermişse onu saptıran olamaz." (Kur'an, 39/37)

⁴⁶² îmânına L₁ : - L₂

⁴⁶³ kıldılarsa L₁ : eyledilerse L₂

⁴⁶⁴ "Fırsatlar bulut gibi geçer gider."

⁴⁶⁵ kılup L₁ : idüp L₂

⁴⁶⁶ iḳdâm-ı tâmm idüp L₁ : - L₂

fırâra ilticâ idüp, “*El-fırârü mimmen lâ-yuṭâḳ min-sünenü’l-mürselîn*”⁴⁶⁷ diyü hor u hacel bâdiye-i beyâbânda fezâ-yı hırmâna müteveccih olup, tîğ-ı âb-dâr-ı hûn-hârdan biñ dürlü belâyile hâlâş oldu. Elçi çün Sulṭân’uñ bu dilâverlügin gördi ‘ilme’l-yakîn ‘ayne’l-yakîn oldu. Çün sulṭân-ı zü’l-ihtirâm, Kara Yahyâ’nuñ emrin tamâm idüp göçüp Murtâz-ova’ya kondı.

Ol zamânda Savcı-oğlı ‘Ali Beg dirler bir Tatar var idi, Sulṭân’uñ az âdemle geldügin bilüp, Aḫi Muştafâ nâm bir âdemisini elçilüğe gönderdi tâ ki varup Sulṭân’ı tecessüs idüp, leşkerinüñ evzâ’ın etvârın bile. Elçi Sulṭân’a vâsıl olıcak garažların bilüp, hemân elçiyi şavup ‘akabınca süvâr oldu. Biñ kadar dilâver ile ‘Ali Beg’üñ ordusun başdılar. Ol ğaddâr u sitemkâr hod sulṭân-ı cihân-dâruñ vehminden bî-karâr [L₁ 49a] idi. Leşker-i cerrâr görüp, karâr idemeyüp fırâra müteveccih olup, kal’a-i Selâsile biñ belâyile cân atup, selâsil ü aġlâlden⁴⁶⁸ hâlâş oldu. Pes bu hudûs-ı havâdis-i müte’âkıb ve ‘urûz-ı ta’âruz-ı metâ’ib hâtır-ı şerîfine⁴⁶⁹ melâlet virüp havâtır-ı müteferriḳ ü müşevveş ve mevhum-ı müdhiş ġâlib⁴⁷⁰ olup Timür’e varmağa mâni’ oldu. Żârûrî yolu koyup Bolı yolından kûhistâna revâne oldu. Ammâ Timür’üñ elçisini getürüp vezâyif-i tekrîmi takdîm idüp kelimât-ı mülâyimâne vü mülâtafât-ı şâhâneyle hoş-dil idüp, in’âm u ihsânla handân eyledi. Didi ki: “Sizler daḫı gördüñüz tedbîrümüzi takdîr nice taġyîr eyledi. Buraya gelince kaç yirde ‘adûya bulaşduk. Yollar pür-ḫaṭâr a’dâd-ı a’dâya nihâyet ü ġâyet bulunmaz. Bizüm Timür Ḥan’la bulışmamuzu mâni’ ü mezâḫimüñ ḫaddi ḫaşrı ġayr-ı mütenâhîdür. Murâdum ta’allül ü bahâne eylemek degüldür”.

Beyt

“*Çe tevân kerd kerem raḫt be-menzil ne-resed*
Hızr-râ nîz der-in bâdiye gom kereded râh”⁴⁷¹

Timür elçisine, ḫâcesi Şûfi Bâyezîd’i koşup babasına ve Timür’e varamadıġına i’tizâr eyledi. Tâ ki, tefâşil-i ḫâlât-ı mevânî’i ve ‘avâyık-ı [L₁ 49b] maḫâfât-ı⁴⁷² tarîḳi

⁴⁶⁷ “*Karşı konulamayacak kimseden kaçmak peygamberlerin sünnetindedir.*” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

⁴⁶⁸ selâsil ü aġlâlden L₁ : - L₂

⁴⁶⁹ müte’âkıb ve ‘urûz-ı ta’âruz-ı metâ’ib hâtır-ı şerîfine L₁ : kalb-i şerîfine L₂

⁴⁷⁰ ve mevhum-ı müdhiş ġâlib L_k : - L₂

⁴⁷¹ “*Hızır’ın bile yolunu kaybettiği bu menzile senin keremin yetişmese ne yapılabilir.*”

⁴⁷² ḫâlât-ı mevânî’i ve ‘avâyık-ı meḫâfât-ı L₁ : - L₂

i'lâm ide. İhmâle takşîre maḥmûl olmaya. Zîrâ bedîhîdür ehl-i nazarlar yanında ki zimâm-ı mehâm-ı 'ibâd dest-i takdîr-i Ḥakîm [ü] Kadîr'dedür ve mecârî kazâyâyı "yef'alü mâ-yeşâü"⁴⁷³ ḥayta-i ihtiyâr bende-i ḥakîr degül.

Çün elçiler Emîr Timür'e irişdiler. Teberrükâtla mekâtibât 'arz eylediler. Sultân'ın elçisine Timür Ḥan mübâlağa in'âm u iḥsân eyleyüp hoş gördi. İttifâk ol eşnâda Sultân Yıldırım Ḥan ḥummâ-yı muhrîk ile maḥmûm olup, marâz-ı ḥafakân ve ziyku'n-nefes nısf-ı recebde ziyâde oldu. Nite ki etıbbâ-i hâzık hikmete muṭâbık 'ilâc itdilerse mizâcına muvâfık gelmedi, zîrâ marâz-ı mevtî idi. Şifâ-ḥâne irâdet-i ezelden dârû-yı bekâ-yı zindegânî naşîb olmadı.

Beyt

"Bîmâr-ı mevt-râ zi-mudâvâ çe fâyide

*Fârîğ şev ey tabîb ki be-güzeşt kâr ez-an"*⁴⁷⁴

Fevt olup "innâ li'llâhi ve innâ ileyhi râci'ün"⁴⁷⁵ Ak-şehir'de Şeyḫ Maḥmûd Ḥayrân mezârı kurbunda emânet kodılar. Tâ ki vaşiyet muktezâsınca Burusa'da 'imâretine ileteler. Ve oğlu Mûsâ Çelebi'ye 'inâyetler idüp memleket-i Rûm'ı tevfiż idüp sâyir karındaşlarına 'azâ-nâmeler gönderdi⁴⁷⁶. Ve Sultân'ın elçisini yine ta'zîm ü tekrîm idüp [L₁ 50a] ta'ziyet-i tâmile gönderdi.

Çün faşl-ı bahâr, maḥall-i neḥzât u ḥareket-i neşv ü nemâ ve mevsim-i ḥurûc-ı nebât-ı kûh [u] şahrâdur⁴⁷⁷ Timür Ḥan daḫı evvel-i rebî'de leşker-i 'âlem-sitânı cem' kılup, Rûm'da Hülâgû'dan kalmış kırk biñ Tatar var idi, anları daḫı uluslarıyla bile alup Erzincan'a vardı, tâ ki andan İran'a 'âzim ola. Sultân ol eşnâda Ereş adlu bir yirde olurdu. Fîrûz Paşa-oğlı Ya'kûb Beg ki e'âzim-i imrâr-ı Rûm ve cemî'-i memâlikde şecâ'atle ma'lûm u mersûm idi, gelüp Sultân'a 'azâ idüp 'inâyât-ı sultânî ve teşrifât-ı ḥusrevânî ile maḥşûş u maḥzûz oldu. Ol ferḥunde-kademün yümn-i kudûmında Sultân şâd ü ḥandân oldu.

⁴⁷³ "Dilediğini yapar."

⁴⁷⁴ "Ölüm döşeğindeki hastaya tedavi ne fayda verir, vazgeç ey tabip iş işten geçti."

⁴⁷⁵ "Biz Allah'a âitiz ve vakti geldiğinde elbette O'na döneceğiz." (Kur'an, 2/156)

⁴⁷⁶ 'azâ-nâmeler gönderdi L₁ : ğazâ-nâmeler gönderdiler L₂

⁴⁷⁷ maḥall-i neḥzât u ḥareket-i neşv ü nemâ ve mevsim-i ḥurûc-ı nebât-ı kûh [u] şahrâdur L₁ : oldukda L₂

Çün Timür'ün zulmesi zulümât-ı mütevâtir ü mütevâlî iken müterâkim olduğu haberi mütevâşıl oldu. Ya'küb Beg eyitdi: “Münâsib oldur ki min-ba'd kişver-güşâluk ve fermân-revâluk emrine mübâderet iderüz. Evvelâ müstakarr-ı serîr-i sa'âdet Burusa'ya varup taht-nişîn oluñ, ba'de sâyir lâzım olan umûra mübâşeret olına”. Sultân dahı bu sözi kabûl idüp, Ya'küb Beg'i serleşker idinüp [L₁ 50b] Mudurnu'ya inüp birkaç gün ârâm itdi. Halk gelüp itâ'at idüp inkıyâd gösterdiler. Andan geçüp Burusa'ya müteveccih oldılar. İttifâk Timür hâdisesinden Sultân'ın ulu karındaşı 'Îsâ Çelebî, Burusa nevâhîsinde gizlenmiş idi. Timür gidicek yine zuhûr idüp, Burusa'ya gelüp tahta çıkup oturdu. Çün bu haber mesâmi'-i Sultân'a yetişdi. “Ol saltanat âdemîsi degüldür, n'ola Burusa'ya vardıysa biz de varalum” diyü Burusa cânibine devlet ü sa'âdet ile müteveccih oldu.

Zikr-i vâkı'ât ki miyân-ı Mîr Süleymân ve Sultân ve 'Îsâ Beg şod⁴⁷⁸

Geçüp çün temûz irdi faşl-ı hazân

Riyâh oldı her bir yañadan vezân

Hazân reng-i zer oldı nakkâş-ı bâd

Kulûbı yine za'ferân itdi şâd

Yine geldi eyyâm-ı 'iş ü neşât

Döşendi zemîne zümürrüd bisât

Revân oluban sebze-zâr içre rûd

Terâna diyüp seyl kıldı sürûd

Çemen berg-i zerd ile zibâ olur

Hemîn atlas-ı sebz ü dîbâ olur

Hilâfuñ idüp hancerin zi-nişân

Felek kurdı kavs-ı kuzahdan kemân

Olur min-hum gerçi bâd-ı hazân

Bulur mürdeler andan ammâ ki cân

[L₁ 51a] *Görüür zeyn olur şûret-i rûzgâr*

Dümin itdi şâvus âyîne-dâr

⁴⁷⁸ Başlık L₂'de İbtidâ-yı hurûc-ı Çelebi Sultân Mehemmed ve ceng-i 'Îsâ Beg ki büyük birâderidür şeklindedir.

İdüp fâhte nâle [feryâd u] ah

*Çekâvek ider zemzeme gâh gâh*⁴⁷⁹

Çün bâzû-yı himmet nîrû-yı devlete karîn olup tevfiğ-i Hakk refiğ ü mu‘în ola. Mukaddemât-ı taşşîl-i me‘âlîb ve ... makâşîd ü me‘ârib mukarrerdür ki müyesser olur⁴⁸⁰. Pes Sultân Mehemmed-i Ahmed-hışâl büzürg-i himmet ü hurd-sâle çünki devâ‘î-yi baht müsâ‘id ve bevâ‘iş-i sa‘âdet mu‘âzîd oldı. Taşmîm-i zimâm-ı ‘azîmeti ve tevcîh-i ‘inân-ı himmet⁴⁸¹ behişt-âsâ Bursa cânibine müteveccih kıldı. Serleşkeri Ya‘küb Beg’i mukaddem-i leşker-i muzaffer idüp Ermeni Derbendi’ne vardılar. Ol dil-i ‘âşık gibi teng derbendi gördiler ki kalb-i mümsik gibi hacb-i hâcîre-i(?) seyf sinânla muhkem ü muğlak itmişler. Hazret-i Sultân, Ya‘küb Beg’le maşlahat anı gördiler ki çeriye zahmet virmeyp Tomanic’den geçeler. Bunlar varmadan haşm ol derbendi dağı şemşîr tîr ile münsedd itmiş. Gördi ki cengden ayruk çâre yok, çâr u nâ-çâr dernek maħalli degül.

Ya‘küb Beg def‘î tîğ-ı âb-dârı ele alup, ‘avn-i Sübhân’a tevekkül ve devlet-i Sultân’a [L₁ 51b] tevessül idüp, bend olmuş derbende müteveccih oldı. ‘Îsâ Beg bile olmadı cihetden ‘asker-i Sultân’a ikdâm-ı tâmm idemeyüp tamâm-ı müsâhele gösterdiler. Hele leşker ol mezîki âsânluğla⁴⁸² geçüp, dil-şâd olup bend-i gamdan âzâd oldılar, çünki derbend geçdiler.

Sultân, Ya‘küb Beg’e didi ki: “Min-ba‘d bizi Balıkesri’ye ilet, tayuñ Eyne Beg Subaşı dağı andadur varalum ol dağı gelsün görelüm ki ne dir, tedbîr ü şemşîr ehлідür⁴⁸³”. Def‘î yortup, Balıkesri’ye vardılar. Çün râyet-i hümâyûn-ı Sultânî vuşûl buldı, Eyne Beg Subaşı anı gördi. Cemî‘ Balıkesri’nüñ halkını anı(?) çıkarup, mevâkib-i iqbâl⁴⁸⁴ istiğbâl itdiler. Cemî‘isi Sultân’uñ pây-bûsıyla müşerref oldılar. Ol dağı sâyir havâşş huddâm silkine ihtirâm, iltiyâm ile⁴⁸⁵ intizâm bulup, Sultân’ı şehre iletüp bendegâna ziyâfetler ve erkâna muħlişâne hizmetler⁴⁸⁶ itdi. Birkaç günden soñra hurûc

⁴⁷⁹ Beyitler L₂’de yoktur.

⁴⁸⁰ Çün bâzû-yı himmet.... müyesser olur L₁ : - L₂

⁴⁸¹ Ahmed-hışâl büzürg-i himmet.... tevcîh-i ‘inân-ı himmet L₁ : ‘azîmeti himmet L₂

⁴⁸² mezîki âsânluğla L₁ : muzâyikden âsânluğa L₂

⁴⁸³ ne dir, tedbîr ü şemşîr ehлідür L₁ : ne tedbîr ider, şemşîr ehl kimsedür L₂

⁴⁸⁴ anı çıkarup, mevâkib-i iqbâl L₁ : çıkarup L₂

⁴⁸⁵ havâşş huddâm silkine ihtirâm, iltiyâm ile L₁ : havâşş silkine L₂

⁴⁸⁶ ve erkâna muħlişâne hizmetler L₁ : - L₂

emrin müşâvere muţâraha⁴⁸⁷ itdiler. Eyne Beg Subaşı eyitdi: “Min-ba’d tevakkuf câyiz degül. Varalum evvelâ pâ-yi tahtdur Burusa’yı ‘Îsâ Beg elinden alalum, soñra işi âsân hele⁴⁸⁸ taht bizüm olsun”.

Hemân andan esbâb-ı cidâl ü kıtâl müheyyâ vü müretteb idüp⁴⁸⁹ Burusa’ya [L₁ 52a] müteveccih oldılar. Varup Ulubad kenârında kondılar. ‘Îsâ Beg Sultân’uñ Balıkesri’ye gelüp, Eyne Beg Subaşı’nuñ bî‘atın işidicek gâyetde bî-huzûr olup, kalbine fütûr geldi. Cemî‘-i ‘askerini cem‘ kılup istikbâl-i kıtâl idüp, gelüp⁴⁹⁰ Ulubad’uñ Burusa cânibin alup, muşâra‘ata mukâvemete müsâra‘at itdi⁴⁹¹.

Çün Sultân gördi ki karındaşı muhâşameye kemer-i ikdâma istihkâm virdi. A’yân u erkânla mücâdele mukâbele emrin söyleşdiler. Cemî‘-i halkı tedbîr-i ceng ü cidâle mukarrer itdiler; ammâ Eyne Beg Subaşı a’yân u erkân⁴⁹² içinde kâr-dîde vü kâr-dân olduğüçün Sultân aña müteveccih oldı⁴⁹³: “Rây sizüñdür ne dirsüz?” didi. Eyitdi: “Eş-şulhu hayrun”⁴⁹⁴ âdem gönderelüm Burusa’yı bize virsün. Anañolu’nuñ Burusa’dan Sivas’a varınca taraf-ı şarkî vü şimâlîsi bizüm olsun ve taraf-ı garbî vü cenûbîsi ki Aydın ve Şaruhan ve Germiyan ve Karaman ve Karasi-ili’dür ‘Îsâ Beg’uñ ola ve illâ eger bunu maşlahat görmezse şerr işe siz bâdî vü bâ‘is düşmeñ, gâyetî eger ceng lâzım gelürse Hakk’uñ irâdetinde mukadder neyse ol ola”. Çün Eyne Beg Subaşı [L₁ 52b] erkân u a’yân içinde ma‘kûl ü mu‘teber idi. Re’yin mukarrer tutup, mektûb yazup, âdem gönderdiler. Çün Sultân’uñ mektûb[ı]⁴⁹⁵ ‘Îsâ Beg’e vâşıl oldı. Gâyetde incinüp, elçiye ‘itâbla hitâb idüp didi ki: “Ben ulu karındaşı olam tahta cülûs itmiş iken kalkup tahtum aña virmek mümkün midür? İnşâa’llâh bu mektûbuñ cevâbın zebân-ı şemşîr-i bürrân ile tercümân-ı peykân-ı sinân beyân eyleye”.

⁴⁸⁷ muţâraha L₁ : - L₂

⁴⁸⁸ hele L₁ : - L₂

⁴⁸⁹ andan esbâb-ı cidâl ü kıtâl müheyyâ vü müretteb idüp L₁ : - L₂

⁴⁹⁰ istikbâl-i kıtâl idüp, gelüp L₁ : - L₂

⁴⁹¹ muşâra‘ata mukâvemete müsâra‘at itdi L₁ : - L₂

⁴⁹² a’yân u erkân L₁ : erkân u a’yân L₂

⁴⁹³ oldı L₁ : olup L₂

⁴⁹⁴ “Sulh hayırlıdır.”

⁴⁹⁵ mektûb[ı] L₁ : âdem[i] L₂

Beyt

“Çe bâşed gurûri ber-ârâsten
Bih ez-cây-ı hîş arzû hâsten”⁴⁹⁶

Elçi mürâca‘at idüp bu haberi viricek⁴⁹⁷ gördiler ki muşâlağa mükâvahaya irişdi. ‘Askerini getirüp istimâletler idüp didi ki: “Min-ba‘d bizi faşl iden hancer-i ser-tîz ile tîğ-ı hûn-rîzdür. Devlet kazâ yanında olur. Hakk Te‘âlâ’ya tevekkül idüp, himmet-i evliyâ vü enbiyâyâ tevessül eyleyelüm. Bâzû-yı iktidârda kabza-i şemşîr-i âb-dâr üstüvâr idüp a‘dâyıla bir vechile kâr-zâr idelüm ki zarûrî karâr idemeyüp ‘azm-i firâr ideler⁴⁹⁸”.

Beyt

“Men andem ‘inân bâz pencem zi-râh
Ki yâ ser-nehem yâ sitânem külâh”⁴⁹⁹

Çün erkân-ı devlet ü a‘yân-ı memleket bu kelimât-ı dilrânı ve naşâyih-i [L₁ 53a] merdâneyi işitdiler cân u dilden ceng ü cidâl itmege ikdâm idüp, muhârebeye, mukâteleye tamâm bel bağladılar⁵⁰⁰.

İrtesi iki cânibden leşkerler süvâr olup Ulubad kenârında mübâ[ri]zler mızmâr-ı⁵⁰¹ mukâbeleye gelüp iltikâ-yı şaffeyn oldı⁵⁰². İki cânibden şarf-ı makdûr idüp muhârebe muşâdeme iderken ittifâk, ‘Îsâ Beg ceng içinde Eyne Beg Subaşı’ya buluşur, gördi ki ihtimâm-ı tâmm ile cenge ikdâmı var, şemşîr-i intikâm ile çalup işin tamâm eyledi. Anuñ şehîd olduğın göricek hemîn Sultân dahı tîğ-ı kîni çeküp mübârizleri taḥrîk idüp ḥaşma bir⁵⁰³ celâdetle at şalup şecâ‘at gösterdi ki, çâr u nâ-çâr maḡlûb olup firâra yüz tıtdılar. ‘Îsâ Beg dahı gördi ki baḥt u devlet⁵⁰⁴ yâr olup ‘alem-i feth⁵⁰⁵ ü nuşret pây-

⁴⁹⁶ “Kendi yerinin kıymetini bilmek gurur ile âreste olmaktan iyidir.”

⁴⁹⁷ Elçi mürâca‘at idüp bu haberi viricek L₁ : Çün elçi gelüp cevâbın didikde L₂

⁴⁹⁸ gördiler ki muşâlağa mükâvahaya..... idemeyüp ‘azm-i firâr ideler L₁ : - L₂

⁴⁹⁹ “Ben ya başımı vermedikçe ya da düşmanın tacını almadıkça bu yoldan dönmem.”

⁵⁰⁰ Çün erkân-ı devlet ü..... tamâm bel bağladılar L₁ : - L₂

⁵⁰¹ mübâ[ri]zler mızmâr-ı L₁ : - L₂

⁵⁰² iltikâ-yı şaffeyn oldı L₁ : - L₂

⁵⁰³ bir L₁ : - L₂

⁵⁰⁴ baḥt u devlet L₁ : baḥt L₂

⁵⁰⁵ ‘alem-i feth L₁ : - L₂

dâr olmadı. Kendü dahı bî-ihtiyâr kaçup, deryâ kenârına gelüp gemiye girüp İstanbul'a geçdi.

Sultân leşkeri, ordusun gâret idüp envâ-yı esbâbla bî-nihâyet tecemmülât ellerine girdi. Kaçan 'askeri kovup kırup esîr ü hâkîr iderken ittifâk, gördiler ki bir mülebbes kimesne hâk ü hûna müstağriğ murğ-ı bismil gibi nîm-cân gâltân yatur. Yanına varıcak bildiler ki [L₁ 53b] a'zam-ı ümerâ-yı kuddâm Timürtaş Beg'dür ki 'Îsâ Beg'ün zahîri vü mükerrerem vezîri idi, meger münhezim olup kaçarken bir rikâbdârı var imiş, nâ-gâh atdan düşmiş, atını tutamamış, leşker-i Sultân dahı emân virmeyüp 'akablarınca gelür, terahhum idüp anı ardına alur, hâlâş itmege, ol kâfir-ni'met bî-devlet arkasına bir hançer urup yıkmış. Nîm-mürde zelîl ü hâkîr esîrlerle Sultân'a getürdiler. Sultân anuñ 'Îsâ Beg'e mu'în olduğına kîn itmişidi. Eyne Beg Subaşı'ya⁵⁰⁶ 'ivaż başını kesdürüp derisine şamân toldurup aşdı. Başını ba'zı hedâyâyile karındaşı Mîr Süleymân'a Rûm-ili'ne gönderdi. Leşker, 'Îsâ Beg ardınca gitmege ikdâm itdiler, Sultân men' kıldı, "çün Timürtaş Beg öldi andan ne gam" didi.

Çün 'Îsâ Beg Rûm-ili'ne geçdi, hazret-i Sultân Mehemmed devlet ü sa'âdetle Burusa'ya "‘*ammarahü'llâhü te'âlâ*'"⁵⁰⁷ müteveccih oldı. Şehre karîb gelicek, mukîm ü garîb hasîb ü nesîb⁵⁰⁸ kim var ise istişâr u isti'câl ile⁵⁰⁹ istikbâl idüp, müstakarr-ı⁵¹⁰ serîr-i saltanata getürdiler. Ahâlî vü e'âlî nevâziş-i bî-endâzeyle melhûz olup hâşş ü 'âmm merâhim-i bî-dirîğ ile maḥzûz oldılar⁵¹¹. Bir mübârek demde ve feraḥ zamânda burc-ı hilâfeti, ol hürşîd-i [L₁ 54a] celâletüñ iclâl-i şerîfiyle müşerref eylediler. Def'î terfih-i hâl-i re'âyâyâ ve tensîk-i âmâl-i kâffe-i berâyâyâ eşgâlin maşrûf idüp, 'adâlet-güsterlük şerî'at-perverlüge makdûrın maşrûf itdi. Şikeste-dil [ü] sitem-dîdeler eltâf-ı ihsânile mütesellî oldılar. Devrinde şikeste-dil meger zülf-i dildâr u sitem-dîde meger 'âşık-ı zâr olaydı hâşş ü 'âmm müdâm du'âsına iştigâl idüp dirlerdı ki⁵¹²:

⁵⁰⁶ Eyne Beg Subaşı'ya L₁ : Eyne Beg'ıye L₂

⁵⁰⁷ "Allah ömrünü uzun eylesin."

⁵⁰⁸ hasîb ü nesîb L₁ : - L₂

⁵⁰⁹ istişâr u isti'câl ile L₁ : - L₂

⁵¹⁰ müstakarr-ı L₁ : - L₂

⁵¹¹ Ahâlî vü e'âlî nevâziş-i.....maḥzûz oldılar L₁ : - L₂

⁵¹² Def'î terfih-i hâl-i re'âyâyâ..... iştigâl idüp dirlerdı ki L₁ : def'î hâşş ü 'âmm du'sına iştigâl itdiler L₂

Beyt

*“Çü reft an şehinşâh-ı bîdâr-baht
Tü-râ bâd-ı câvîd in tâc u taht
Eger şod sehî serv ez-bûstân
Tü ser sebz bâşî der-in gülistân”*⁵¹³

Anda birkaç gün mütemekkin olup andan İznik’e müteveccih oldu. Cemî‘ ol vilâyetüñ eyâletlerinde olanlar re‘âyâlar ile ri‘âyeten istikbâle çıkup pây-bûsla mahzûz olup sâye-i himâyetinde mahfûz oldılar. Mümâna‘at-ı huşemâ ve müzâhamet-i a‘dâsuz ol memleket nevvâb-ı kâm-yâbuñ ve huddâm-ı ‘âlî-makâmuñ hayta-i zabtlarında mukarrer oldu⁵¹⁴.

Beyt

*“Dehalte ‘ale’l-medîneti ve hiye dâru huldin
Feyâ habbazâ zâlîke ‘d-dühûl”*⁵¹⁵

Cemî‘-i cânibinden⁵¹⁶ bâdiye-i âfâtta ve evdiye-i⁵¹⁷ beliyâtta ser-geşte vü sergerdân [L₁ 54b] olanlar gelüp âsitâne-i sa‘âdet-bahşa baş urdılar. İctimâ‘la izdihâm oldu. Çün cem‘iyyet ü keşret mûcib-i refâhiyyet-i ‘âlem oldu. Def‘î âdem gönderüp Germiyan-oğlı’na, merhûm u mağfûr Yıldırım Han’uñ meyyitiyle karındaşı Mûsâ Çelebi’yi getürdüp sultân-ı İslâm’uñ tâbûtın hâşş ü ‘âmm ta‘zîm-i tâmm ile ve ‘ulemâyı kirâm tekrîm ile makâm-ı ma‘lûmına getürüp defn idüp ‘âlem âlâm ü yasla pür-zülâm oldu.

Beyt

*“În çarh-ı cefâ-pîşe vü ‘âlî-bünyâd
Hergiz girih hecr zi-dilhâ ne-küşâd*

⁵¹³ “O bahtı açık padişah gittiği için bu tac ve taht sonsuza dek senindir. Eğer o servi boylu bostandan gittiye sen bu gülistanda yeşerirsin.”

⁵¹⁴ Mümâna‘at-ı huşemâ ve....mukarrer oldu L₁ : - L₂

⁵¹⁵ “Şehre girdin ki orası ebediyyen kalınacak bir yurttur. Ve o giriş ne de güzel bir giriştir.”

⁵¹⁶ Cemî‘-i cânibinden L₁ : Cemî‘-i cânibden L₂

⁵¹⁷ ve evdiye-i L₁ : - L₂

Her câ ki dili dîd dâğ dâred

*Dâğ-ı digereş ber-ser-i an dâğ nihâd*⁵¹⁸

Çün Yıldırım Han'ı defn itdiler üç gün gice ve gündüz 'ulemâya şulehâya hayrât ü hasenât idüp, fukarâya mesâkîne infâk u it'âm idüp 'acze vü muhtâcîne müberrât-ı şadakât itdi. Gice ve gündüz kıra'at-ı hatemât ile da'vât-ı şâlihâta meşgûl oldılar. Ba'de zabt-ı memâlik için kat'-ı mesâlik idüp Tokat'a varup ol yaz anda yazladı. Cemî' eترâfdan eknâfdan yüz süriyü âsitâne-i sa'âdete intisâb idenler gelüp eltâf-ı 'inâyetler ile melhûz mahzû[z]⁵¹⁹ oldılar.

Beyt

[L₁ 55a] *"Hod-râ çü demî baht mahrem yâbî*

Ez- 'ömr-i naşib-i hıyş andem yâbî

Zinhâr zâyi ' me-konî fırsat-râ

*Zîrâ ki çünân demî diger kem yâbî*⁵²⁰

Çün rütbet-i 'inâyet-i ezeli ve temşiyet-i ri'âyet-i lem-yezeli Sultân Mehemmed-i mahmûd-hışâle bâ'is-i 'izz ü celâl ve mûcib-i devlet-i iqbâl oldu. Sâyir akârib ü ihvândan belki cemî' mu'âşır u akrandan rütbetle tefevvuk u ruchân gün gibi 'ayân oldu. Ammâ iktizâ-yı hıkd ü hased ki cibilliyet-i ihvân-ı ehl-i cihânda mağtûr ve ebnâ-yı zamânda mestûrdur⁵²¹. "*Lekad kâne ft-Yûsufe ve ihvetihî*"⁵²² âyât muktezâsınca Sultân'a cemî'-i ihvân hased idüp, ulu karındaşı Mîr Süleymân ki Edrene tahtına sultân olup, Rum-ili'nde⁵²³ istiklâl-i celâl ile saltanat idüp hayli kudret ü miknet bulmuşıdı. Sultân'ın elçisi Kara Timürtaş'ın başını getirüp Mîr Süleymân'a⁵²⁴ olan mâcerâları nakl idicek 'ırk-ı hıkd ü hased hareket idüp bu işi maṭbû' u müstahsen görmeyüp Sultân'ın ef'âlin istikbâh idüp teşnî'ler eyledi. "Lalasin öldürüp karındaşın

⁵¹⁸ "Bu zalim ve yüce yapılı felek asla gönliün hicrânına merhem olmadı. Nerede yaralı bir kalp görse onun üstüne bir dert de o koydu."

⁵¹⁹ mahzû[z] L₁ : - L₂

⁵²⁰ "Kendini birden bahtın mahremi bulursun ömürden nasibini o anda bulursun sakın fırsatı zayi etme çünkü böyle bir an az bulursun."

⁵²¹ Çün rütbet-i 'inâyet-i ezeli.... ebnâ-yı zamânda mestûrdur L₁ : - L₂

⁵²² "Gerçekten Yûsuf ve kardeşlerinin kıssaları." (Kur'an, 12/7)

⁵²³ Sultân'a cemî'-i ihvân hased idüp, ulu karındaşı Mîr Süleymân ki Edrene tahtına sultân olup, Rum-ili'nde L₂ : - L₁

⁵²⁴ Mîr Süleymân'a L₁ : - L₂

memleketden kovup ser-gerdân eylemek hüner midür?” diyü, def‘î beglerin ve cemî‘-i sipâhîsin da‘vet eyleyüp⁵²⁵ didi ki: “Ben kâyil degilem ki ulu karındaşımız oturken kiçisi taht-ı hilâfete⁵²⁶ çıkup [L₁ 55b] saltanat eyleye. Anaṭolı‘ya geçelüm eger âdâb-ı mütâba‘at yirine getürüp muḥâlefet itmeyüp gelürse, memleketden ḥükûmet itmege ḥayl yir ta‘yîn idem. Ammâ eger kılâde-i muṭâva‘at ve ḥalka-i itâ‘at-ı gerden-i inḫiyâdın çıkarırsa şöyle gûş-mâl idem ki ḥalk-ı ‘âlem da‘vîden nizâ‘dan ḥalâş ola” didükde⁵²⁷

Beyt

“Ġarîb est kîn kodeki-yi ḥordil-sal

Şeved bâ-büzürġân çünîn bed-sikâl

Bâ-vil kadeḫ-i dürdî âred be-pîş

Ne-dâred şükûḫ-ı men u şerm-i ḫıyş”⁵²⁸

Erkân-ı devlet ü a‘yân-ı memleket bu tedbîri kabûl itmeyüp şavâb anı gördiler ki: ‘Îsâ Beg’i İstanbul’dan getürdüp mu‘âvenet [ü] mu‘âzadat⁵²⁹ idüp Anaṭolı cânibine göndereler, kardaşıyla muḥâşeme müdâfa‘a ide. Her kankısı giderse sebep-i emn ü emân ola. Ḥuşûşâ şimdi Sultân Amâsiyye’ dedür taht u memleket tenhâdur.

Pes bu tedbîri şâyib kabûl idüp Kostantiniyye’ye âdem gönderüp getürdüp, isti‘ânet idüp ta‘zîm ü tebcîl ile geçürüp⁵³⁰ Anaṭolı‘ya ḥavâle eylediler. Def‘î geçdüġi gibi Karasi’yi itâ‘at itdürdi. Andan geçüp âheste âheste⁵³¹ Burusa’ya ve sâyir vilâyetlere müteveccih olup Beg-bâzârı’na vardılar. Her yire ki vardı, kılâ‘ u ḥuşûnda olanlar envâ‘-ı teberrükât [L₁ 56a] u pîş-keşler ile istikbâl eylediler. Ammâ ḫişârları teslîm itmeyüp muḥkem ḫıfz eylediler. “Karındaşuñla bir taraf ol, cemî‘ ḫizmetde ḥâzırız” didiler.

⁵²⁵ ve cemî‘-i sipâhîsin da‘vet eyleyüp L₁ : da‘vet idüp L₂

⁵²⁶ taht-ı hilâfete L₁ : tahta L₂

⁵²⁷ didükde L₂ : - L₁

⁵²⁸ “Böyle küçük bir çocuġın büyüklerine karşı gelmesi şaşırıcıdır. Daha işin başında kadehi önüne çeker, ne benim azametimden korkar ne de benden utanır.”

⁵²⁹ mu‘âzadat L₁ : - L₂

⁵³⁰ ta‘zîm ü tebcîl ile geçürüp L₁ : - L₂

⁵³¹ âheste âheste L₁ : âheste L₂

Çünkü Beg-bâzârı'na vardı elçi gönderüp Sultân'a iltiyâm-ı tâmm gösterüp geçen mâcerâyâ istiğfâr idüp i'tizâr eyledi⁵³². "Emr-i şerîfünüz ile zıll-ı himâyetünüzde⁵³³ nerde emr iderseñüz bu kış geçinelüm sonra fermân Sultân'ıñ, emr-i vâcibü'l-iz'ân nice cârî olursa anıñ üzerine 'amel idelüm" didi. Hâzret-i Sultân dağı⁵³⁴ bu maħabbet-engîz kelâmı ve bu meveddet-âmîz peyâmı işidicek teraħħum idüp "mezâ mâ-mezâ"⁵³⁵ diyüp Beg-bâzârı'n kışlak ta'yîn itdi. Ol kış anda kışladı.

Bahâr olunca⁵³⁶ iki cânibden meveddet ü uħuvvet müekked eylediler. Bahâr-ı 'âlem-ârâ irişüp deşt ü şahrâ firdevs-i a'lâyâ dönicek Sultân'a meşveret idüp andan göçüp Seferi-ħişâr'a vardı. Andan Sultân'ıñ istizhârıyla Karaman'a müteveccih olup⁵³⁷ Karamaniler ile muħârebât u mükâvahât idüp muħâşarayla hayli ħişârların feth kıldı. Anda dağı 'ahdine turup temekkün itmedi, yine Sultân'a müte'allık yirlere müteveccih oldı. Sultân'ıñ maħabbet-nâmelerin, varduğı memleketlerde ħalk-ı 'âleme gösterüp [L₁ 56b] 'arz-ı ittiħâd idüp şûret-i inkiyâd gösterdi.

Nezâketle gezerek Burusa'ya geldi, kaşd itdi ki ħişâra gire⁵³⁸, şehir ħalkı ħud'asın idrâk idüp, ħişâra yarar âdemler koyup medâħilin megâlikin muħkem müfsid idüp⁵³⁹ koymadılar. 'Îsâ Beg gördi ħalk aña mütâba'atdan imtinâ' idüp, telbîs ü ħud'aya aldanmazlar. Def'î şehri târâc ü tâlân idüp eşbâbın alduktan sonra yakup yıkdı. Ve'l-ħâşıl re'âyâyâ bu⁵⁴⁰ zulm [ü] te'addîsin Sultân işidüp, hemân yanında bulunan üç biñ kişiyle revâne oldı. On günde yortup⁵⁴¹ Burusa kurbına irişdi.

Çün Sultân'ıñ kendüye sehl 'asker ile müteveccih olduğın bildi leşker cem' kıldı. Yanına on biñden ziyâde âdem cem' oldı. Sultân⁵⁴² leşker-i gaybîye i'timâd u tevekkül idüp, 'inâyet-i Rabbü'l-'ibâda tevessül eyledi. Göz açdurmayup Rûm dilâverleriyle mukâbil oldı. Seherden tâ vakt-i 'aşra dek muħârebe vü mücâdele oldı.

⁵³² i'tizâr eyledi L₁ : - L₂

⁵³³ zıll-ı himâyetünüzde L₁ : - L₂

⁵³⁴ dağı L₁ : - L₂

⁵³⁵ "Olan oldu."

⁵³⁶ Bahâr olunca L₁ : - L₂

⁵³⁷ Sultân'ıñ istizhârıyla Karaman'a müteveccih olup L₁ : müteveccih oldı L₂

⁵³⁸ ħişâra gire L₂ : - L₁

⁵³⁹ megâlikin muħkem müfsid idüp L₁ : megâlik ile muħkem idüp L₂

⁵⁴⁰ bu L₂ : - L₁

⁵⁴¹ yortup L₁ : yürüyü L₂

⁵⁴² leşker cem' kıldı. Yanına on biñden ziyâde âdem cem' oldı. Sultân L₁ : - L₂

Âhîru'l-emr nesîm-i feth ü iqbâl perçem-i 'alem-i Sultân mürtecel idüp cem'iyet-i hâtîr-ı ehibbâ gibi münşerih ü mebsût eyledi. Ve şarsar [u] dîv-bâd 'Îsâ Beg'ün sancağı tırâzın kalb-i leşker-i a'dâ gibi perîşân u müşevveş nâ-mazbût itdi. 'Îsâ Beg'ün⁵⁴³ sâbikâ olan inhizâmından [L₁ 57a] kuvvet-i kalb kalmamış idi. "Es-şalâhü fi'l-firâr"⁵⁴⁴ diyüp gürîzân oldu.

Kaçup Bednos Beleni'nden⁵⁴⁵ aşup, Küreli'ye düşdi. Ammâ gördi ki il halkı anı nezâketle tutmak isterler, yoldan çıkup tağdan tağa kaçup Kastamonı vilâyetine girdi. Ammâ ol vakt Kastamonı'ya vâlî İsfendiyâr idi. Merâsim-i ta'zîm ü iclâl lâzım bulup istikbâl eyledi. Huşûsâ İsfendiyâr, Yıldırım Han zamânında âsitâne-i sa'âdetde mülâzemet iderken 'Îsâ Beg'le çok münâsebet kesb itmiş idi. Edâ-yı hakk-ı ni'met için hizmetler ile ziyâfetler eyledi. Ve tesellî-yi hâtîr için ba'zı neşâyih idüp dil-şâd eyledi. Sultân dahı çün leşker-i a'dâyı münhezim ü perîşân eyledi, mesrûr u manşûr devlet ü sa'âdetle mürâca'at eyledi⁵⁴⁶. Alınan esbâblaruñ ele girenlerini yine şâhiblerine virüp hâtîr-âzürde-i ra'iyet luğf u mekremet ile ele getirüp⁵⁴⁷, şehriñ 'imâretine meşgûl oldu.

Çün 'Îsâ Beg münhezim olup, Kastamonı'ya vardı. İsfendiyâr ile bir niçe gün muvâneset [ü] muhâlaţat idüp mu'âşerete meşgûl oldılar⁵⁴⁸. Bir gün İsfendiyâr Beg'e tazarru' u temellük idüp⁵⁴⁹ isti'ânet iltimâs eyledi tâ ki müsâ'adet ü mu'âzadat ide⁵⁵⁰, Sultân ile bir def'â dahı mükâvağa muhâşama⁵⁵¹ ideler. İsfendiyâr hüsn-i telakkiyle⁵⁵² kabûl [L₁ 57b] idüp a'vân u enşârın cem' kıldı. Bir leşker-i 'azîm olup Sultân'ün taht-ı hükûmetinde olan yirlere kadem başup Engüri şavbına müteveccih oldılar. Bu kazıyyeyi nevvâb, pâdişâh-ı kâm-yâbuñ⁵⁵³ sem'-i şerîfine vâşıl idüp i'lâm idicek, def'i a'lâm-ı

⁵⁴³ nesîm-i feth ü iqbâl..... nâ-mazbût itdi. 'Îsâ Beg'ün L₁ : nesîm-i feth ü iqbâl sultân tarafından espî, 'Îsâ Beg'ün leşkeri perîşân oldu. 'Îsâ Beg L₂

⁵⁴⁴ "Fayda kaçmaktadır."

⁵⁴⁵ L₂'de "Nednos Beleni" okunacak şekilde yazılıp harekelenmiştir.

⁵⁴⁶ mesrûr u manşûr devlet ü sa'âdetle mürâca'at eyledi L₁ : mesrûr dönüp Bursa'ya mürâca'at eyledi L₂

⁵⁴⁷ hâtîr-âzürde-i ra'iyet luğf u mekremet ile ele getirüp L₁ : - L₂

⁵⁴⁸ Çün 'Îsâ Beg münhezim olup..... meşgûl oldılar L₁ : - L₂

⁵⁴⁹ İsfendiyâr Beg'e tazarru' u temellük idüp L₁ : İsfendiyâr'a tazarru' idüp L₂

⁵⁵⁰ müsâ'adet ü mu'âzadat ide L₁ : - L₂

⁵⁵¹ muhâşama L₁ : - L₂

⁵⁵² hüsn-i telakkiyle L₁ : - L₂

⁵⁵³ pâdişâh-ı kâm-yâbuñ L₁ : pâdişâhuñ L₂

refî'i a'lâ-yı 'illiyine iriřdürüp⁵⁵⁴ yanında hâzır bulunan Rûm serverleriyle Tokat'dan kalkup Gerede'ye geldi. Yanında kıyâsen nihâyet⁵⁵⁵ üç biñ kadar dilâver var idi. Ûlâ evvelâ Engüri'ye müteveccih oldılar. Şoñra işitdiler ki andan göçüp Gerede'ye varmışlar, def'î göçüp Gerede'ye vardılar. Çün⁵⁵⁶ 'Îsâ Beg'e Sultân'ın kudûm haberin virdiler, İsfendiyâr'a bildirdi⁵⁵⁷. Gördiler ki zarûrî cengden gayru çâre yok. Huşûsâ haşm tenhâ leşkerleri bî-nihâyet gâyetde fırsatdur diyü⁵⁵⁸ mukâbele olup muhâşama eylediler. Sultân def'î tîğ-ı bürrân 'uryân idüp 'inânın sebük-rikâbın girân eyleyüp at şalup bu ebyâtı okudı⁵⁵⁹:

Beyt

*“Ki çendân be-gûşem der-in kâr-zâr
Ki dūşmen be-meydân ne-gîred karâr
Zenem tîr ber-çeşm-i İsfendiyâr
Konem kâr-ı Rüstem der-in kâr-zâr”⁵⁶⁰*

İki cânibden çünki kâr-zâra⁵⁶¹ şarf-ı iktidâr idüp muhârebede bî-ihtiyâr oldılar. 'Âkıbetü'l-emr çün 'inâyet-i Sübhânî vü hidâyet-i Raḥmânî⁵⁶² irişüp [L₁ 58a] nuşret [ü] fırsat⁵⁶³ Sultân'a karîn olup, manşûr u muzaffer oldu. A'dâ makhûr u münhezim olup, İsfendiyâr karâr idemeyüp çâr u nâ-çâr 'Îsâ Beg'le 'azm-i firâr idüp leşkerleri târ ü mâr oldu⁵⁶⁴. Çün Sultân manşûr u muvaffak oldu, mesrûr u muzaffer Burusa'ya mürâca'at eyledi. İsti'lâsın istîlâsın işidüp⁵⁶⁵ cemî'-i cevânibden tehniye-i fütûh için teberrükât u hedâyâ ile elçiler geldi. Sultân cemî'-i hükkâmıñ gelen elçilerine in'âm u ihşân idüp

⁵⁵⁴ def'î a'lâm-ı refî'i a'lâ-yı 'illiyine irişdürüp L₁ : - L₂

⁵⁵⁵ kıyâsen nihâyet L₁ : - L₂

⁵⁵⁶ Çün L₁ : - L₂

⁵⁵⁷ İsfendiyâr'a bildirdi L₁ : - L₂

⁵⁵⁸ diyü L₁ : - L₂

⁵⁵⁹ 'inânın sebük-rikâbın girân eyleyüp at şalup bu ebyâtı okudı L₁ : at şalup L₂

⁵⁶⁰ “Savařta o derece gayret edeyim ki dūşman meydanda karar edemesin. İsfendiyar'ı gözünden okla vurup Rüstem'in işini yapayım.”

⁵⁶¹ İki cânibden çünki kâr-zâra L₁ : - L₂

⁵⁶² vü hidâyet-i Raḥmânî L₁ : - L₂

⁵⁶³ fırsat L₁ : - L₂

⁵⁶⁴ leşkerleri târ ü mâr oldu L₁ : leşkerleriyle târ ü mâr oldılar L₂

⁵⁶⁵ İsti'lâsın istîlâsın işidüp L₁ : - L₂

iltiyâmlar eyledi. Hattâ Zülkadir-oğlu kızını Sultân'a ol esnâda nâmzâd eyledi tâ ki meveddet [ü] maḥabbet mü'ekked ola.

Çün⁵⁶⁶ 'Îsâ Beg'le İsfendiyâr maḡlûb u makhûr olup melûl ü maḡzûn Kaşamoni'ya mürâca'at eylediler. Sultân daḡı yine Tokat'a varup tedbîr-i memleket mülâḡazasında oldu. 'Îsâ Beg daḡı Kaşamoni'da karâr idemeyüp bir iki yüz âdemile kûh-be-kûh, râh bî-râh gidüp yine vilâyetine girmek maksûd idindi. Ammâ il vilâyet ḡalkından kimesne itâ'at eylemedi. Keşret olan nâḡiyelerde ḡod ceng ü cidâle şurû' idüp getürtmediler. Miḡalic'e vardı. Miḡalic ḡalkı daḡı cenge mübâşeret itdiler. Tazarru' idüp eyitdi ki: "Hemân⁵⁶⁷ Sultân bu cânibe gelince oturayum, devlet [L₁ 58b] ü sa'âdetle gelicek i'tizâr idem" didüḡi ecilden ta'âruz eylemediler.

Bu kazıyye sem'-i şerîf-i Sultân'a irişecek Sultân-ı 'adâlet-ḡışâl⁵⁶⁸ isti'câl ile on biñ kadar dilâverler ile Rûm'dan Miḡalic'e müteveccih oldu. Sultân'ıñ teveccühin işidüp 'Îsâ Beg İzmir-oḡlı'na vardı. İzmir-oḡlı daḡı i'zâz u ikrâm-ı tâmm ile getirüp ḡizmetler ve ziyâfetler idüp ri'âyetler eyledi. Andan daḡı isti'ânet isteyüp istimdâd eyledi. ḡüsn-i kabûl ile rızâ gösterüp Aydın-oḡlı'na ve Saruhan-oḡlı'na ve Menteşe⁵⁶⁹ begine ve Teke-ili begine mektûblar gönderüp mu'âhedeler itdiler. Eger ḡakk Te'âlâ fırsat u nuşret mukadder ü müyesser iderse bunlaruñ memleketlerine neslen-be-neslen müte'ârız olmaya.

Bu 'akd ü ahde i'timâd u i'tikâd idüp cem'îsi leşker cem' kılup mu'âvenete mübâşeret eylediler. İzmir-oḡlı serleşker olup yigirmi biñ kadar âdem cem' oldu. Bu cem'iyyeti görüp 'Îsâ Beg şâd ü ḡândân oldu. Bu taraḡdan Sultân emân virmeyüp⁵⁷⁰ ol perîşân-rûzḡâr ü tebeh-kâruñ⁵⁷¹ üzerine müteveccih oldu. Bî-pervâ ol deryâya mukâbil oldu. Meydân-ı mübârezetde mübârizler ellerine şemşîr ü tîr ü sinân u kemân alup⁵⁷² ol bed-gümânlara cihânı teng idüp bir vechile ceng itdiler ki [L₁ 59a] kûhda bebr ü peleng

⁵⁶⁶ Çün L₁ : - L₂

⁵⁶⁷ Hemân L₂ : - L₁

⁵⁶⁸ Sultân-ı 'adâlet-ḡışâl L₁ : Sultân L₂

⁵⁶⁹ Menteşe L₁ : Menteşe-ili L₂

⁵⁷⁰ Bu taraḡdan Sultân emân virmeyüp L₂ : Sultân zamân virmeyüp L₁

⁵⁷¹ ü tebeh-kâruñ L₁ : - L₂

⁵⁷² mübârizler ellerine şemşîr ü tîr ü sinân u kemân alup L₁ : mübâriz ellerine şemşîr alup L₂

görüp taḥsîn eyledi. ‘Âkîbetü’l-emr imdâd-ı fazl-ı İllâhî vü müeyyidât-ı nâ-mütenâhî⁵⁷³ yetişüp devlet ü saṭvet-i⁵⁷⁴ sultânî ân-ı vâḥidde ol leşker-i bî-pâyân münhezim idüp mansûr oldu⁵⁷⁵. ‘Îsâ Beg yine sünnet-i ma’hûdî ve ‘âdet-i meşhûdî muktezâsınca karâr idemeyüp hırmân u ḥüsrân ile dâmen-i firâra yetişdi⁵⁷⁶. Karaman’a varup bir nice eyyâm anda nâ-bedîd oldu dirler, “*el-‘uhdetü ‘ale’r-râvî*”⁵⁷⁷. Ba’zı rivâyetde dirler ki bir iki aydan soñra Sultân işitdi ki ‘Îsâ Beg yine Eski-şehir’e varmış birez âdem ile Sultân, ḥavâşş-ı ḥuddâmdan birini gönderdi. Ḥamâmda bulup def’-i fitne vü fesâd maşlahatiçün ol ‘âlî-nijâd şehîd eylediler, “*‘aleyhi’r-rahmetü ve’l-ḡufrân*”⁵⁷⁸.

Çün ‘Îsâ Beg’ün emri tamâm olduğın İzmir-oğlı gördi, ḥişâr-ı üstüvâra taḥaşşun idüp ḥâlin tedârük itdi. Gördi ki istişfâ’ u i’tizârdan ḡayru kâra çâre yok. Gerdenine tîḡ u kefen ṭakup terk-i ‘işyân idüp, ‘afv u iḥsân tevakku’ına ḥaṭâ-yı zillete şermsâr olup ‘amel-i pür-ḥalelden ḥacel gelüp⁵⁷⁹ âsitâne-i Sultân’a yüz sürdi. Sultân daḡı luṭf-ı şâmil ve merḥamet-i kâmilî muktezâsınca⁵⁸⁰ günâhından geçüp yine vilâyetinüñ [L₁ 59b] iyâletini mukarrer kılup sâyir ecnâd ‘idâdından ma’dûd oldu. Aydın-ili’ni ḡayta-i zabṭta maḡrûṭ idüp Yıldırım Ḥan zamânında gibi mutaşarrıf oldılar.

Ve Şaruḡan begi Hızır Beg şikeste-bâl bergeşte-ḡâl Nigde’de fâriḡu’l-bâl otururken câsûs gelüp aḡvâlini i’lâm eyledi. Sultân hemân süvâr olup ḡûzîde mübârizler ile revân olup ılgâr ile başdı. Râyet-i Sultânî vuşûl bulduḡı ḡâletde ḡammâmda imiş. Def’î leşker-i cerrâr ḡammâmı ḡişâr idüp ihâta eylediler, kaçmaḡa mecâl olmadı. Ṭutup Sultân’a getürdiler incinüp siyâset emr eyledi. Sultân’a tazarru’ idüp vaşîyyet itdi ki ba’de’l-mevt âbâ vü ecdâdı mezârları kurbında Maḡnisa’da defn ideler ve ‘imâretlerinüñ mevkûfât tebdîl ü taḡyîrden maḡfûz u maşûn ola. Bu vaşîyyetleri makbûl olup maktûl oldu. Çün Şaruḡan maḡfûz oldu.

Pes Sultân Germiyan’dan maḡzûz olup, ol şavbe müteveccih oldu. Ḥâkim-i Germiyan mütenebbih olup istikbâl idüp iṭa’at u inkıyâd idüp, mefâtîḡ-i kılâ’ teslîm

⁵⁷³ vü müeyyidât-ı nâ-mütenâhî L₁ : - L₂

⁵⁷⁴ ü saṭvet-i L₁ : - L₂

⁵⁷⁵ oldu L₁ : oldılar L₂

⁵⁷⁶ karâr idemeyüp hırmân u ḡüsrân ile dâmen-i firâra yetişdi L₁ : firâr idüp L₂

⁵⁷⁷ “*Sorumluluk haberi getirendedir.*”

⁵⁷⁸ “*Allah’ın rahmeti ve baḡışlaması üzerine olsun.*”

⁵⁷⁹ ‘amel-i pür-ḡalelden ḡacel gelüp L₁ : - L₂

⁵⁸⁰ daḡı luṭf-ı şâmil ve merḡamet-i kâmilî muktezâsınca L₁ : Sultân daḡı L₂

idüp, merâhim-i işfâk-ı Sultânî zâhir olup, yine vilâyet⁵⁸¹ eyâletin aña müsellemlendi. Andan varup Teke-ili'ni feth itdi. Ol dağı siyâk-ı sâbıkca taht-ı taşarruflarına dâhil oldı. [L₁ 60a] Andan devlet ü sa'âdet ile Burusa'ya 'avdet eyledi.

**Zıkr-i fitâl ki miyân-ı Mûsâ Beg ve Mîr Süleymân vak'a şod ve beyân-ı istiklâl
yâftên-i Mûsâ Beg der-taht-ı Edrene⁵⁸²**

“Ey kemer-beste bî-vefâyı-râ

Yek taraf kerde âşinâyı-râ

Tâ çe gâyet cefâ konî âhır

Gâyeti hest bî-vefâyı-râ”⁵⁸³

Çün Sultân'ın aḥbâr-ı ḥaşmet-i enşâr ve âşâr-ı miknet-i iktidâr Mîr Süleymân sem'ine⁵⁸⁴ irişdi. Kalbine fütûr gelüp bî-ḥuzûr oldı. Kaşd itdi ki deryâdan geçüp Burusa'ya varup müstakarr-ı serîr-i saltanat ve pâ-yi taht idine. Âbâ-yı kirâm ve ecdâd-ı 'izâmı siyâkınca eger karındaşı cadde-i mütâba'atdan ve meslek-i muṭâva'atdan 'udûl itmez ise⁵⁸⁵ ri'âyet ide ve illâ tîğ-ı intikam niyâmından çıkarup emrin tamâm ide ki bir kında iki kılıç yaraşmaz. Bu dâ'iyeye vü 'azîmetle tamâm-ı Rûm-ili leşkerine tenbîh eyledi. Cem'iyet idüp deryâdan 'ubûr eyledi.

Çün Sultân'a, Mîr Süleymân'ın şevket [ü] 'azametini ve ḥaşmet ü dârâtın⁵⁸⁶ nakl itdiler. Erkân u a'yân ihzâr idüp: “Bu kâra tedbîr nedür” didi. Cem'isi ittifâk idüp didiler ki: “Bizde ol kudret ü kuvvet yok ki anuñla mukâbele idüp mukâtele [L₁ 60b] idevüz. Hemân dermân oldur ki Mîr Süleymân'a ruḥşat virevüz, memleket içinde gezdürüp 'âciz idevüz aña dek leşkerümüz dağı cem' olur, münâsib maḥallde ma'kûl vaktde mücâdele idevüz” didiler. Sultân bu müşâvereyi kabûl idüp göçüp Engüri'ye vardı.

⁵⁸¹ itâ'at u inkıyâd idüp, mefâtih-i kılâ' teslim idüp, merâhim-i işfâk-ı Sultânî zâhir olup yine vilâyet L₁ : inkıyâd eyledi Sultân yine vilâyetin L₂

⁵⁸² Başlık L₂'de **Beyân-ı ... Mîr Süleymân be-cânib-i Anaṭolı ve 'ubûr-ı Mûsâ be-cânib-i Rûm-ili** şeklindedir.

⁵⁸³ “Ey vefasızlığa niyetlenmiş olan tanışıklığı bir tarafa bıraktın. Nereye kadar cefa edeceksin, vefasızlığında bir sonu vardır.”

⁵⁸⁴ aḥbâr-ı ḥaşmet-i enşâr ve âşâr-ı miknet-i iktidâr Mîr Süleymân sem'ine L₁ : aḥbârı Mîr Süleymân'a L₂

⁵⁸⁵ cadde-i mütâba'atdan ve meslek-i muṭâva'atdan 'udûl itmez ise L₁ : itâ'at iderse L₂

⁵⁸⁶ ḥaşmet ü dârâtın L₁ : - L₂

Anda bir Tatar begi var idi. Toyıran dirler idi. Anı da‘vet eyleyüp dürlü dürlü ihsânlar eyleyüp mülâyemet ü mekremetler eyledi. Andan istimdâd idicek ol dağı zâhiren telakkî-i takabbülât u te‘ahhüdât itdi. Gerçi bâtını zâhirine muţâbık degül idi.

Bu eşnâda haber geldi ki Mîr Süleymân leşker-i bî-pâyân ile muhârebeye bi-nefsihi müteveccih oldı. Aşhâb [u] ahhâb ile Sultân-ı kâm-yâb muţâraha⁵⁸⁷ müşâvere idüp didi ki: “Memleketümüze Timür gibi haşm⁵⁸⁸ müstevliyken dest-i teţâvül dirâz idenlerinüñ ellerin ra‘iyyet yakasından işüm kesmek idi. Bi-hamdi’llâh şimdi istiqlâl var. Allâh’a tevekkül idüp ‘inâyât-ı Rabbânî’ye tevessül idelüm. Nîrû-yı devlet ve zûr-ı sa‘âdet bâzû-yı şecâ‘ati⁵⁸⁹ kuvvete getirüp ikdâm-ı tâmm idelüm. Mercûdur ki tevfiğ-ı Hakk refîk olup muzaffer ü manşûr olam. Cengde bir derecede tehevvr idelüm ki haşm taşavvurdan ziyân eyleye. Tekeşşürine tekebbürine ne i‘tibâr ceng ü peygâra mübâşeret ü mübâderet eylemek gerek. [L₁ 61a] ‘Acz ızhârı serdârluk degül”. Bu kelâm tamâm Bâyezîd Paşa’yıla İkbâl Subaşı işidecek du‘â vü şenâ idüp didiler ki: “Hâzret-i Sultân cihânda merdânlukla müselleme ve şöhre-i âfâkîdur ve tehevvr ü tecellüdde müttefikun ‘aleyh bi’l-itîlâkdur⁵⁹⁰, anuñ keşretine şaştetine i‘tibâr yok. Ammâ cemî‘ Anadolı’nuñ eşirrâsı baş kaldurup yanına düşmişdür. Bir pâre pây-i sûretleri hiddetleri süst olsun, biz leşkerümüz ile çekilüp kal‘ayı hıfz için bir yarar âdem koyalum virmesün. Eger cebren kahren alup müslimânlarâ zûlm ü te‘addî iderse ef‘âlinüñ kabâyiğ-i şenâyi‘ halk içinde şâyi‘ olup cemî‘-i re‘âyâ nefret ider. Şoñra makdûrumuz maşrûf olına.” Andan Fîrûz Beg oğlı Ya‘kûb Beg’i kal‘a hıfzına mukarrer idüp yarar âdemler kodılar. Bu eşnâda Toyıran Tatar bî-ikrâr, Sultân’uñ bunca ihsânın görmüş iken, nezâketle cemî‘-i ta‘allukâtın alup şehrden çıkup râh u bî-râh gidüp yolsuzluk idüp kaçdı. Ugraduğı yirleri hasâret idüp nakz-ı ‘ahd idüp ‘adâvet itdi. Bu fi‘linden Sultân perîşân oldı. Gâyetde gayûr idi. ‘Ale’l-fevr ‘akabınca ılgar idüp ol bergeşte-rûzgâruñ ardından irişüp, fâriğü’l-bâl gâfilü’l-hâl iken [L₁ 61b] fi’l-hâl irişdi. Toyıran Tatar bir ‘uryân tâziye süvâr olup tâziyânıla baş kurtarup yazuya düşdi. Ammâ müte‘allükâtıyla cemî‘-i mâ-melekini aldılar. Mensûbâtın şehre iledüp maşbûs itdiler. Andan Sultân şehri koyup göçüp gitdi.

⁵⁸⁷ kâm-yâb muţâraha L₁ : - L₂

⁵⁸⁸ haşm L₁ : düşmen L₂

⁵⁸⁹ idelüm. Nîrû-yı devlet ve zûr-ı sa‘âdet bâzû-yı şecâ‘ati L₁ : idüp zûr-bâzû-yı şecâ‘at L₂

⁵⁹⁰ müttefikun ‘aleyhi bi’l-itîlâkdur L₁ : - L₂

Emîr Süleymân dağı bu hâlde serâ-perde-i ‘âlî-miğdârı hişâr önünde ‘ayyûka berâber idüp hayme vü hargâhlar kurup konup oturdu. Şehr halkı dağı baş maşlahatiçün zarûrî mütâba‘at ü muţâva‘at⁵⁹¹ gösterüp istikbâl idüp mâl ü menâllerin îşâr eylediler. Ya‘küb Beg kal‘anuñ kapuların bend idüp müdâhillerin sedd eyledi. Ne deñlü ki⁵⁹² va‘deler itdilerse kabûl itmedi. Çün Mîr Süleymân rızâyile teşhîrden me’yûs oldu. Leşkere emr itdi, cebren tefîhine mübâşeret oldılar. Cengden müstağfızlar ‘âciz olıcak iki şîr-dil dilîr var idi, birine Eyne Hâce ve birine Bulğur Ağa dirler idi, anlara mektûb virüp Sultân’a, Ya‘küb Beg ‘acz u ıztırârın tamâm i‘lâm eyledi.

Çün âsitâne-i Sultân’a irişdiler, mektûbuñ mefhûmı ve içinde olan sırr-ı mektûmı bilicek cevâb yazup merdâne vü mütehevvirâne gayret ü hamıyyet idüp: “Yarın öyleye dek ceng ü cidâlde sa‘îñüz dirîğ itmeyesiz. İnşâa’llâh ben dağı Hızır-vâr mu‘âvenet-i [L₁ 62a] hişâra irişdüm, hemân vaktüñüze hâzır oluñ” diyüp mektûb[1] Eyne Hâce’yile Bulğur Ağa’ya virüp yine gönderdiler.

İttifâk bu esrâr-ı nihân a‘dâya ‘ayân olur. Bunları ‘Ali Paşa’nuñ âdemleri şikâr idüp Ali Paşa’ya getürdiler. Mektûbların alup okur gibi olup tebdîl idüp, Sultân ağzından: “Benüm size mededüm yok kal‘ayı virüñ” diyü andan gayru mektûb yazdılar. Bunları Mîr Süleymân’a gösterüp, yine şefâ‘at idüp, halâş eyler şüretin gösterüp kurtardı. Yine kal‘aya gelüp ol mektûb[1] gösterdi. Halkuñ gâyet ıztırârı var idi. Hişârı açup miftâhın Mîr Süleymân’a teslîm idüp i‘tizâr eyledi. Bu hud‘ayı Sultân işidüp dil-perişân oldu.

Andan göçüp Beg-bâzârı’na vardı. Amâsiyye’ye varup ol yaz anda olup leşker cem‘ kıla dağı cenge mübâşeret eyleye. Mîr Süleymân dağı bî-bâk olup Sultân’a tâbi‘ olan hişârlara müteveccih olup ne kadar hud‘a itdiyse i‘timâd eylemediler. Ammâ Sultân, Mîr Süleymân’uñ ‘askerine fırsat buldukça ‘aceb işler iderdi. Azuğa kimesne çıkmaz oldu. Zarûrî Mîr Süleymân dönüp Burusa’ya mu‘âvedet itdi. ‘Îş ü nûşa meşğül olup zamân-ı zindegânîsin mey ü egânîle geçürüp, evkât-ı eyyâm maħbûb [u] maħbûbe muşâhabetle müşerref iderdi. [L₁ 62b] Çün Mîr⁵⁹³ Süleymân Burusa’da kuvvet-i bâzû-yı iktidâr ve müsâ‘adet-i sâ‘id [ü] baht-ı kâm-kâr ile istikrâr⁵⁹⁴ buldı. Dâyimâ

⁵⁹¹ ü muţâva‘at L₁ : - L₂

⁵⁹² ki L₁ : - L₂

⁵⁹³ Mîr L₁ : Emîr L₂

⁵⁹⁴ ve müsâ‘adet-i sâ‘id [ü] baht-ı kâm-kâr ile istikrâr L₁ : - L₂

müstahbir-i ahvâl-i a‘mâl-i Mîr Süleymân idi. Müdâm mu‘âşerete iştigâlin işidüp bildi ki zevâl-i devlete ve harâb-ı memlekete sebep olsa gerek.

Beyt

“Cüvân est ü şâh est âzâde est
Heme rûz bâ-rûd u bâ-bâde est”⁵⁹⁵

İttifâk bir cäsûs gelüp mey ü maħbûbla hâletin ve huşemâdan gafletin ve sipâhîsin tağıdup a‘vânınuñ⁵⁹⁶ kılletin nakl itdi. “Hâliyâ yanında leşkerinden meger altı yüz miqdâr âdem var ola, gâyet fırsatdur” didi. Sultân bu habere⁵⁹⁷ muṭṭali‘ olıcak ‘inâyet-i Sübhân’a tevekkül idüp hâzır bulunan sipâhîyle revân oldı. Zîrâ tevakkuf u taşallûf maħalli degül idi, fırsat fevt olıcak te’essüf mukarrer idi. Hemân bir iki günde tehiyye-i esbâb idüp ilğar eyledi. A‘yân u enşâr müte‘âkıben müsâra‘at itdiler.

Çün Şakarîya kenârına geldiler, gördiler ki şunuñ bir cânibinde daħı hayli âdem var. Meger Mîr Süleymân’uñ Süleymân Subaşı dirler bir âdemîsi var idi, il yazmağa göndermiş idi, ol imiş. Def‘î Rûm serverleri mütehevvirâne ol cûy-ı revâna at şaldılar. Süleymân Subaşı⁵⁹⁸ bunların haşm oldukların bilüp gürîzân oldı. Rûz [u] şeb cûyân olup isti‘câl [L₁ 63a] ile Mîr Süleymân’a yetişdi. Ol hînde Mîr Süleymân şimdi karşusından tahıl bâzârı itdükleri hammâmnda mey ü maħbûbla mu‘âşeret iderdi. Varup Sultân’uñ bu ‘azîmete müsâra‘atın nakl eyledi. İşidicek def‘î hammâmndan çıkup erkân-ı devleti meşveret itmege da‘vet idüp hikâyeti rivâyet eyledi. Bunları gâyet melâlet ü hayret başdı. Her biri bir dürlü söyledi. Ammâ Mîr Süleymân: “Hemân Rûm-ili’ne geçmege dermân gerek, zîrâ anuñ bunda takarrüri yok, yine Rûm’a gider. Gâyeti budur ki yine leşker-i bî-nihâyet cem‘ kılup fırsatla bu cânibe geçem” didi⁵⁹⁹. Bu rây ‘Ali Paşa begenmeyüp: “Haşm bizüm kaçduğumuz bilicek müte‘âkıben gelüp irişür mukâbeleye daħı çâre olmaz hâlümüz müşkil olur. Varalum yanumuzda bulunan sipâhiyle Allah’a tevekkül idüp, Yeñi-şehr’de haşmı karşılayup, Çakır-pıñarı’nda bir sa‘b yir var aña çıkalum. Eger üstümüze gelürse yir sa‘bdur savaş idelüm, il bizüm elümüzde azuk virmeyelüm. Birkaç gün savaş idüp yine Rûm’a gider şoñra tedârüki olına” didi. Bu

⁵⁹⁵ “Delikanlıdır padişahdır özgürdür, gün boyunca çalgı ve şarap ile meşguldür.”

⁵⁹⁶ a‘vânınuñ L₁ : - L₂

⁵⁹⁷ habere L₁ : haberden L₂

⁵⁹⁸ Subaşı L₂ : - L₁

⁵⁹⁹ didi L₁ : - L₂

tedbîri şâyib kabûl idüp def'î ol şa'ba varup muhkem hişâr idinüp tûrdılar. Ve cemî'etrâfa "azuk virmeñ" diyü yasak eylediler. Ve Hâcî Evrenüs'i talf'a-i sipâh idüp leşker-i [L₁ 63b] Sultân'a karşı gönderdi. Sultân cânibinden dahı Şalı-oglı Mehemmed Beg'le Hıros-oglı Ahmed Beg'i karavula gönderdiler.

İttifâk buluşup cidâl ü kıtâl idüp kâr-zâra meşgûl oldılar. Evrenüs Beg başılıp dönüp Mîr Süleymân'a gelüp: "Sultân hemân irişdi sekiz biñ merdân-ı meydân ile" diyince râyât-ı nuşret-âyât-ı sultânî 'ayân oldu. Mâhcesi şa'şasından zemîn ü zamân tâbân oldu. Sultân geldi gördi ki haşmı şa'b yirde tûrur müdâhîl ü muhârice menâfiz yok⁶⁰⁰. Devletle mukâbelesinde nuzûl itdiler. Mîr Süleymân gördi ki Sultân ile cenge çâre yok gâyet perîşân oldu. 'Ali Paşa müdebbir ü dâna idi. Def'î bir mektûb yazdı Sultân'a ki: "Benüm devletlü Sultânüm benüm mağz u üstühânüm âbâ vü ecdâd-ı kirâmuñuzuñ ni'metiyle perverde olmışdur. İstemezem ki Sultânümüñ nefes-i nefsine bir zarar yetişe. Ekşer erkânüñ Mîr Süleymân'uñ hevâdârıdır. Hemân Sultânümü ele virmege bahâne isterler". Bu mektûb Sultân hazretine vâsıl olıcak: "Hâşılı bunuñ mekr ü vesvesedür" diyüp pâre pâre eyledi. Ammâ bu kazıyyeyi kimesneye⁶⁰¹ dimedi. Hemân irtesi devletle süvâr olup cemî'-i 'askeri çekdi. Muhârebeye mücidd oldu. Bir hefte tamâm rûz u şebde cengden ârâm itmediler. Gâyetde miñnet ü meşakkat çekdiler. Zîrâ ol heftede [L₁ 64a] ziyâde yiller ve yağmurlar oldu, göz acdurmaz idi.

İttifâk ol esnâda Sultân'uñ şarâbdârı İlyâs nâm bir hâşş kulı kaçup Mîr Süleymân'a vardı. Sultân perîşân-hâtır oldu. Vüzerâsına eyitdi ki: "Bu 'alâmet [ü] dâll-i devlet⁶⁰² degül. 'Ali Paşa didigi vâkı' gibi ne dirsiz niçe idelüm?". Pes Bâyezîd Paşa ki vufûr-ı 'akl ü firâset ve metânet-i rây-ı⁶⁰³ kiyâsetde akrân u emsâlınden mümtâz idi. "Ali Paşa'nuñ hud'aları sultânüma ma'lûmdur, Engüri'de bilindi sözine⁶⁰⁴ ne i'tibâr. Halkumuz rûz u şeb ta'b çeküp fırsat taleb itdüklerinde hod şübhe yokdur ammâ tevâlî-yi bârân u bâd-ı vezândan göz açmağa bir zamân dermân yok" didi.

Pes iki cânibden leşker bî-kuvvet olup 'aciz ü bî-tâkat oldılar ammâ hayret ü iztirâb cânib-i Sultân-ı kâm-yâbda ziyâde oldu. Zîrâ anlara il kavmi ma'âş içün esbâb

⁶⁰⁰ müdâhîl ü muhârice menâfiz yok L₁ : - L₂

⁶⁰¹ kimesneye L₁ : kimseye L₂

⁶⁰² dâll-i devlet L₁ : fâl-i devlet L₂

⁶⁰³ metânet-i rây-ı L₁ : - L₂

⁶⁰⁴ sözine L₂ : size L₁

getürüp, sipâhîsi yap yap mu‘âvenete gelürdi. A‘yân u erkân şöyle maşlahat gördiler ki Sultân-ı kâm-yâb⁶⁰⁵ “*el-‘avdetü aḥmedü*”⁶⁰⁶ diyüp yine Tokat’a mürâca‘at eyleye. Sultân dahı kabûl idüp makarr-ı hilâfet-penâhına sipâhın çeküp revâne oldı. Sultân gidicek Mîr Süleymân şâd ü hândân Burusa’ya gelüp [L₁ 64b] mecmû‘-ı maḥkûm-ı kalem-revî olan yirlere hükümler gönderüp, “azîm seferüm var” diyü sipâhın dergâh-ı cihân-penâha⁶⁰⁷ da‘vet eyledi. Leşker cem‘iyyeti maşlahatı tamâm olıcak ittifâken, ol eşnâda Seferi-ḥişâr⁶⁰⁸ halkından haber geldi, “gelüñ kal‘ayı virelüm” diyü varıcak yine virmediler.

Ol hînde Karaman-oğlı dahı leşkerin cem‘ kılmış idi, Mîr Süleymân kaşdına. Ammâ kemâl-i şevketin ve nihâyet-i şaḫvetin⁶⁰⁹ görüp iḳdâm idemeyüp memleketine ‘avdet eyledi. Mîr Süleymân dahı bu hâle vâkıf olıcak Hâcî Evrenüs Beg’i bir miḳdâr yarar serdârlar ile ‘akabınca gönderdi kovdı Ak-saray’a dek, ele getüremeyüp döndi. Karaman-oğlı, ‘ahd ü mîşâkı müştemil muşâdakât u ittifâkı ḥâvî⁶¹⁰ bir mektûb yazup ḫâzret-i Sultân ḫizmetine gönderdi ve hem kavlı itdi ki, Kır-şehr kurbunda Karamanîlerüñ Cemâle adlu bir ḫişârları vardur, anda buluşup peymân u îmânı muvâcihen müstaḫkem ideler. Def‘î geldiler ol makâm-ı ma‘hûdda buluşup mîşâka istiḫkâm virüp mu‘âhede olındı ki, min-ba‘d câdde-i mütâba‘atdan çıkup kılâde-i muḫâva‘at boynundan çıkarmaya ve Mîr Süleymân’ı memleketden çıkarmağa mu‘âvenet ide.

Çün bu ‘ahd ü mîşâkı Evrenüz Beg ma‘lûm idindi. Sultân’a didi ki: “Maşlahat oldur ki kal‘a-i Selâsil’e varup arkamız ḫişâra virüp oturalum eger ‘adû gelürse [L₁ 65a] ceng idelüm eger fırsat el virürse devlet bizüm ve illâ ḫişâr-ı üstüvâra istizhâr olına. Ammâ eger gelmezse gâyetî iḫmînân-ı kalble oturalum.” Anuñ söziyle Engüri semtine ‘atf-ı ‘inân itdiler⁶¹¹.

⁶⁰⁵ Sultân-ı kâm-yâb L₂ : Sultân L₁

⁶⁰⁶ “*Geri dönmek daha iyidir.*”

⁶⁰⁷ der-gâh-ı cihân-penâha L₁ : der-gâha L₂

⁶⁰⁸ Seferi-ḫişâr L₁ : Sivri-ḫişâr L₂

⁶⁰⁹ ve nihâyet-i şaḫvetin L₁ : - L₂

⁶¹⁰ muşâdakât u ittifâkı ḫâvî L₁ : - L₂

⁶¹¹ ‘atf-ı ‘inân itdiler L₁ : gitdiler L₂

Çün hüküm-i cihân-gîr menşûr-ı takdîr, “*va’llâhu alâ kulli şeyin kadîr*”⁶¹² levh-ı ezelde şöyle tahtır olındı ki Sultân Mehemmed-hışâl, Süleymân-celâl saltanatda istiklâl bula, bilâ-iştirâk pâdişâh ola. Mücâdelesı mukâbelesi Mîr Süleymân’la hadd ü pâyândan geçiçek bir gün küçük karındaşı Mûsâ Çelebi, esnâ-yı şöhetde ve zamân-ı ülfetde du‘â vü şenâ idüp Sultân’a didi ki: “Karındaşımız Mîr Süleymân, hazretünüze def‘âtle ‘adâvet idüp mücâdele muhârebe eyledi. “*Bi-hamdi’llâh ve’l-minne*”⁶¹³ mağlûb u münhezim oldı. Ammâ çünki Anaolı’ya geçüp şenâ’atden hâlî degül. Eger ‘inâyet iderseñ ben Rûm-ili’ne geçeyüm. Zârûrî ol dañı⁶¹⁴ bî-ñuzûr olup geçse gerek. Burusa ve cemî‘ berü yaka hâlî kalur. Mu‘ârız yok ñuzûr eyleñ eger Rûm-ili’ni teşhîr idersem yine ñuñbe vü sikke Sultân’umuñ nâm-ı şerîfine okuna. Hemân baña ol vilâyetüñ eyâleti yeter” diyü gîlâz u şidâd ile îmân idüp, Sultân ile ‘ahd ü peymân eyledi. Sultân bu tedbîr-i ñâyibi şâyib şanup bu şûret-i hâl ma‘kûl bilüp makbûl dutdı.

Andan Mûsâ Çelebi ta‘zîmât-ı pâdişâhânile [L₁ 65b] ve tekrîmât-ı ñusrevânile⁶¹⁵ gönderüp mümkün oldukca silâh u seleb ile eşaş ü esbâb-ı pâdişâhî virüp sipâhî koşdı. Göçüp Kaşamonı’ya vardı, İsfendiyâr⁶¹⁶ istikbâl idüp ‘izzet ü ikrâmla ziyâfetler⁶¹⁷ ñizmetler eyledi. Makşûdı bu ki anı İsfendiyâr, Kara-deñiz’den Rûm-ili’ne geçüre. Birkaç gün Kaşamonı’da turup âñır⁶¹⁸ ‘arz-ı makâşid itmeyüp Karaman’a vardı. Karaman-oğlı Mîr Süleymân rağmına envâ‘-ı ta‘zîm ü iclâl ile istikbâl eyleyüp cân u dilden muvâfik u murâfik⁶¹⁹ oldı. Rûm-ili’ne geçmek tedârükünde iken ittifâk Eflak’la Mîr Süleymân arasında vifâk olmaduğı ecilden İsfendiyâr’a âdem gönderüp Mûsâ Çelebi’yi istemiş âdemîsi gördi ki Karaman’a gitmiş, İsfendiyâr âdemîsiyle varup anda buluşup mektûbın gösterüp ‘ahd-nâmelerin ‘arz eyledi. Karaman-oğlı bu ñabere gâyet ferañ olup Sultân Mûsâ Çelebi’yi yine Kaşamonı’ya gönderdi. İsfendiyâr dañı gemiler iñzâr idüp Rûm-ili’ne geçürdi. Eflak voyvodası bu kazıyyeyi işidicek cemî‘-i memleket halkıyla istikbâl idüp ihtiyârile diyârın ve kızın virüp ‘ubûdiyyetin ihtiyâr eyledi.

⁶¹² “*Allah’ın her şeye gücü yeter.*” (Kur’an, 2/284)

⁶¹³ “*Allah’a şükürler olsun.*”

⁶¹⁴ ol dañı L₁ : olur L₂

⁶¹⁵ ve tekrîmât-ı ñusrevânile L₁ : - L₂

⁶¹⁶ Göçüp Kaşamonı’ya vardı. İsfendiyâr L₁ : Göçüp Kaşamonı’ya İsfendiyâr vardı L₂

⁶¹⁷ ‘izzet ü ikrâmla ziyâfetler L₁ : - L₂

⁶¹⁸ âñır L₁ : - L₂

⁶¹⁹ u murâfik L₁ : - L₂

Çün Sultân Mûsâ ittifâk hasebiyle⁶²⁰ Eflak'a beg oldu. Çok zamân geçmeden Rûm-ili'ne müteveccih oldılar. [L₁ 66a] Rûm-ili'nün begleri, sipâhîleri her nereye vardıysa istikbâl idüp itâ'at itdiler. Def'î Rûm-ili'nde istiklâl buldı. Bu haber-i mü'ehhim ü mü'ellim çün Emîr Süleymân'ın sem'-i şerîfine irişdi. Nihâd-ı fu'âdına od düşdi. Def'î taht-ı Edrene tedârükine düşüp Ya'küb Beg'i beglerbegi idinüp Engüri'de kodı. Ve merhûm mağfûr Ali Paşa vefât itdi. Kendü devlet ü sa'âdetle Engüri'den göçüp⁶²¹ Rûm-ili'ne geçüp tahtü'l-hilâfet Edrene'ye müteveccih oldu.

Çün Mûsâ Çelebi, Mîr Süleymân'ın geldüğinden haber-dâr oldu, leşker-i cerrâr-ı âteş-şi'ârı çeküp mukâtele⁶²² mukâbele oldılar. Ammâ Mûsâ Çelebi'ye halkuñ iâ'atleri tav'an olmaduğı hayşiyetden hîn-i muhârebeye ve vakt-i mücâdelede⁶²³ kaçup Emîr Süleymân'a geldiler. Ve'l-hâsıl cemî' mâbeynde⁶²⁴ olan begler Mîr Süleymân'a geldiler. Zârûrî Mûsâ [Çelebi] dağı "*eyne'l-mefer*"⁶²⁵ diyüp birkaç hizmetkârlar ile yüz firâra tutdı⁶²⁶. Kûh-be-kûh kaçup kıttâ'u't-ıtarîk tarîkine şurû' eyledi.

Çün Emîr Süleymân yine taht-ı Edrene'ye sultân oldu. Hemân 'âdet-i kadîm ve düstûr-ı sâbık⁶²⁷ üslûbunca, "'âlemde saltanat u kâm-rânî"⁶²⁸ hemîn lezzet-i şehvânîdür" diyüp idmân-ı şarâbla memleket harâba virdi.

Çün Mîr Süleymân, Rûm-ili'ne gitdi. [L₁ 66b] Def'î Ya'küb Beg ki Engüri'de kalmış idi Anaçolı hıfzına, hemân ikdâm idüp revân Sultân'a bir peyk-revân⁶²⁹ irsâl idüp; "İl gün cemâl-i şerîfiñüz görmege müştâkdur, müzâhame-i a'dâ yok iken gelmek vâcibdür" didi.

Çün Sultân bu haberi işitdi şâd ü handân oldu. Def'î devlet atına süvâr olup müsâra'at idüp Tokat'dan hişâr-ı Selâsil'e müteveccih oldu. Ya'küb Beg işidüp istikbâl

⁶²⁰ hasebiyle L₂ : hüsniye L₁

⁶²¹ göçüp L₁ : - L₂

⁶²² mukâtele L₁ : - L₂

⁶²³ ve vakt-i mücâdelede L₁ : - L₂

⁶²⁴ mâbeynde L₁ : yanında L₂

⁶²⁵ "*Kaçış nereye?*"

⁶²⁶ tutdı L₁ : tutup L₂

⁶²⁷ ve düstûr-ı sâbık L₁ : - L₂

⁶²⁸ u kâm-rânî L₁ : - L₂

⁶²⁹ peyk-revân L₁ : peyk L₂

itdi. Şunûf el-tâf-ı sultânile maşşûs olup ve in'âm-ı ihsânile melhûz oldu⁶³⁰. Cemî' ol cânibde olan hükkâm u şanâdîd⁶³¹ İnal-oğlu gibi Köpek-oğlu bigi yanına cem' oldu. Kuvvet u kudret gelüp şevket ü saşvetle⁶³² Burusa'ya geldi. Taht zahmetsüz hâlî bulup mesned-nişîn oldu. Cemî'-i Menteşe'yi ve Şaruhan'ı ve Aydın-ili'ni ve Teke-ili'ni ve Germiyan hişârların berkidüp muhkem müstahfızlara ısmarladı ve dağı kendüleri⁶³³ huzûr u sürûr ile oturup re'âyânüñ tebdîrine ve a'dânüñ tebdîrine tedmîr idüp takdîre tebdîre muţî' u münkâd oldu⁶³⁴.

Çün Emîr Süleymân Rûm-ili'ne 'alâ-hide⁶³⁵ sultân olup Edrene tahtında istiklâl buldı, bir derecede gece vü gündüz 'iş ü 'işrete [L₁ 67a] iştigâl gösterdi ki umûr-ı saltanata kemâlinde ihtilâl geldi. Câm ü bâde, devlet-i gülbergin bâda ve sa'âdet metâ'ın kesâda düşürdi⁶³⁶. Mûsâ Çelebi bu hâline vâkıf olıcak dâyimâ furşata müterakkıb olup ruşsata müterassıd idi. Hevâ-yı nefsanî ve müştehiyât-ı hayvânî memleket hâlinden ve ra'iyet ahvâlinden gâfil ü zâhil itmiş idi. Hammâmlarda müdâm câm-ı müdâm⁶³⁷ u dil-ârâm ile mu'âşeret, 'âkıbet düşmen kâm eyledi.

İttifâk bir gün gâyet fırsat bulup sohbetde iken ılgar eylediler. Çün münhiyân-ı ahbâr bu kazıyyeden haber-dâr oldılar. Def'î varup Mîr Süleymân'a bu kazıyyeyi beyân idüp: "Ey şâh-ı cihân! Düşmen geldi nitmek gerek" didiye çâre vü dermân olup inanduramadı. Lecc ü⁶³⁸ 'inâd itdi hattâ, "yalan söylersin" diyü lett dağı⁶³⁹ urdı, yine fâriğu'l-bâl 'iş ü nûşa iştigâl gösterdi. "*El-âdetü tabî'atün hâmîsetün*"⁶⁴⁰ hattâ gaflet ü gurûr bir dereceye vardı ki düşmen leşkeri şehri ortaya alup müşâcereye⁶⁴¹ mübâşeret idüp mükâvahaya başladılar. Evrenüz Beg bu hâl görüp hammâma girüp didi ki: "Ey

⁶³⁰ Şunûf el-tâf-ı sultânile maşşûs olup ve in'âm-ı ihsânile melhûz oldu L₁ : - L₂

⁶³¹ u şanâdîd L₁ : - L₂

⁶³² ü saşvetle L₁ : - L₂

⁶³³ Germiyan hişârların berkidüp muhkem müstahfızlara ısmarladı ve dağı kendüleri L₁ : Germiyan-ili'ni kendüne bende idüp ve dağı L₂

⁶³⁴ a'dânüñ tebdîrine tedmîr idüp takdîre tebdîre muţî' ü münkâd oldu L₁ : a'dânüñ tedmîrine mukayyed oldu L₂

⁶³⁵ 'alâ-hide L₁ : - L₂

⁶³⁶ Câm ü bâde, devlet-i gülbergin bâda ve sa'âdet metâ'ın kesâda düşürdi L₁ : - L₂

⁶³⁷ câm-ı müdâm L₁ : câm L₂

⁶³⁸ Lecc ü L₁ : - L₂

⁶³⁹ dağı L₁ : - L₂

⁶⁴⁰ "*Âdet beşinci tabiattır.*"

⁶⁴¹ müşâcereye L₁ : mâcerâyâ L₂

şâh-ı ‘âlem! ‘Âlem derhem oldu câm-ı dem-â-dem demi degül. Şehrûn eţrâfin a‘dâ ihâta eyledi. Leşkerümüzüñ varup mukâbele ideni [L₁ 67b] münhezim ü maĥzûl oldu. İş tamâm olupdur hemân başuñ yaraĥın gör”. Bu sözi işidüp⁶⁴² Evrenüs Beg’e incinüp mestâne ĥiţâb idüp ‘itâbile cevâb virüp eyitdi: “Hâcı lala! Billâh bizüm şöĥbetümüz bozma, ol bunda gelmege ihtimâl yok. Bizi kendü ‘âlemümüzde ko incitme” diyicek zarûrî Evrenüs Beg gördi ki çıkmaga çâre yok, taşra çıkup yeñiçeri ağasın Hasan Aĥa’yı ki, rûkn-i devlet ve ĥarîm-i ĥurrem [ü] sa‘âdetdür, ibrâm [ü] ilĥâĥ idüp içerü gönderdi. Tâ ki vara ol devleti gitmişi ĥâb-ı ĥafletden uyar. Anuñ söziyle Hasan Aĥa ĥammâma girüp naşîĥat idüp: “Düşmen-kâm olduk. Câm-ı ĥarâm ko ata bin⁶⁴³” diyü ibrâm-ı tâmm eyledi. Anuñ naşîĥatinden telĥ-kâm olup bed-mestlük idüp bî-ĥürmetlük eyledi. Ĥattâ kaşd itdi ki meĥâsin-i şerîfin yoldura. Ve’l-ĥâşıl ol şâhib-i devleti ĥakâret ü zilletle ĥammâmdan kovdı. Evrenüs Beg’le Hasan Aĥa’ya bu ĥakâreti itdüğine cemî‘-i a‘yân u erkân münkesir ü münzecir oldılar. Hasan Aĥa daĥı taşra çıkıcak cemî‘-i leşkere: “Yoldaşlar bu kişiden devlet ü sa‘âdet⁶⁴⁴ döndi. Ben Mûsâ Çelebi’ye giderem atludan, yeñiçeriden, yoldaşlardan şafâsı olan benümle gele” diyü Sulţân Mûsâ cânibine müteveccih oldu. Anı işidüp [L₁ 68a] piyâde vü süvâr nefret idüp bî-iĥtiyâr Hasan Aĥa’yıla varup Mûsâ Çelebi’ye bey‘at itdiler. Yanında Mîr Süleymân’uñ hemân Karaca Beg’le Oruc Beg⁶⁴⁵ ve Kara Makbel kaldı.

Mûsâ Çelebi bildi ki Mîr Süleymân ĥammâmda şubĥ [u] şâm müdâm müdâma müdâvemet ider ĥâfil sâhildür. Sür‘atle iĥdâm-ı tâmm idüp içdüĥi ĥammâmı ihâta eyledi. Bu kazıyyeleri Mîr Süleymân muĥakkak olduĥın bilicek şarâb-ı ĥurûruñ duĥânı demâĥından gidüp sürûrî fütûra mütebeddil olup yüz biñ belâyile tenhâ ata binüp ok gibi perrân olup cân atup sarâyâ irişdi. Sarâyda kemân-vâr nihân oldu ammâ leşker-i ‘adü şemşîr-i kemer gibi sarây-ı üstüvârı muĥkem kuşatdılar. Akşam⁶⁴⁶ olinca ceng oldu. Çün hengâm-ı şâm irdi. Nezâketle sarâydan çıkup İstanbul cânibine müteveccih olup kaçdı. Çün nehâr-ı devlet târ olup âftâb-ı devleti ĥurûba nezdik oldu.

⁶⁴² Bu sözi işidüp L₂ : - L₁

⁶⁴³ ko ata bin L₂ : koyalum L₁

⁶⁴⁴ ü sa‘âdet L₁ : - L₂

⁶⁴⁵ Beg L₂ : - L₁

⁶⁴⁶ Akşam L₁ : Aĥşâm L₂

İttifâk gâyetde şeb-i muzlim oldu. Bedreka-i râh için ol güm-râhlar bir Türkî kulavuz idindiler. Cemî'-i re'âyâ bunlaruñ mücâdelesinden mukâtelesinden mütehayyir muztarib olmuşlar idi. Ol Türk-i bed-endîş bunları bilicek yola çekmeyüp şubha dek bunları ser-gerdân eyledi. Seher irince bunları Düginciler dirler Emîr Mûs[â]'ya müte'allik bir nâhiye var idi aña iletirdi⁶⁴⁷. Anlaruñ halkına [L₁ 68b] nezâketle tenbîh eyledi. Cem' olup yarağla yoluna girüp muhârebe eylediler. Karaca Beg'le Kara Makbel'i öldürdiler. Mîr Süleymân'ın dağı atın okla urup düşürdiler. Düşicek def'î tutdılar gâyetde incindüklerinden kaşd itdiler ki helâk ideler. Ammâ içlerinden bir kâr-dân men' itdi. "Öldürmeñ yoksa oğlınıuz kızınıuz ile kırarlar, kânûn-ı kadîmî budur" didi. Bunlar bu kelimâtda iken Mûsâ Çelebi'ye müte'allik a'yân u erkân 'ayân olup derpeyince geldiler. Def'î ellerinden alup Mûsâ Çelebi'ye haber gönderdiler. Mesrûr olup Koyun Mûsâsı-oğlı'nı⁶⁴⁸ gönderdi. Varup şehîd eyledi. *Rahmetü'llâhi 'aleyhi*. Bu kazıyye sekiz yüz on dördinde vâkı' oldu.

Sekiz yüz beşinci yılda taht-ı 'Osmânîye⁶⁴⁹ cülûs itmişidi. Sekiz yıl ve on ay ve on yedi gün beglük eyledi. Sîret-i hûb ve şûret-i maḥbûb şecâ'atde saḥâvetde bî-naẓîr dilîr idi. Ehl-i fazl ü kemâle gâyet mâyil kendü dağı fâzıl idi. Mevlânâ Aḥmedî gâyetde severmiş. İskendernâme'yi anuñ nâmına⁶⁵⁰ yazmış. Günde biñ akçe aña⁶⁵¹ 'ulûfe eylemiş imiş. Ḥayr [u] ḥasenât 'âdet idinmişidi. Günde bir 'ıtk-ı rakabe idermiş Ulubat⁶⁵² ve Edrene'de bir 'âlî câmi'⁶⁵³ bünyâd eylemiş, soñra sâyir selâḥîn tamâm itmişler. "*Men benâ mesciden bene'llâhü lehû beyten fi'l-cenneti*"⁶⁵⁴.

⁶⁴⁷ aña iletirdi L₂ : - L₁

⁶⁴⁸ Mûsâsı-oğlı'nı L₁ : Mûsâsınuñ oğlını L₂

⁶⁴⁹ taht-ı 'Osmânîye L₂ : 'Osmân tahtına L₁

⁶⁵⁰ nâmına L₁ : adına L₂

⁶⁵¹ aña L₂ : - L₁

⁶⁵² L₁'de Albat okunacak şekilde harekelenmiştir.

⁶⁵³ câmi' L₂ : cum'a L₁

⁶⁵⁴ "*Kim bir câmi inşa ederse Allah onun için cennette bir köşk bina eder.*" (Hadîs-i şerif)

Beyt

[L₁ 69a] Vâkı‘a-i Sultân Mûsâ ve hâlât ki miyân-ı îşân ve Sultân vâkı‘a şod⁶⁵⁵

“Hemîn est resmî sipenci-sarây

Yekî-râ bord diger âred be-cây”⁶⁵⁶

“Ve âteynâ Mûsâ sultânan mübînen”⁶⁵⁷ çün Sultân Mûsâ’ya evreng-i serverî⁶⁵⁸ ve serîr-i kayşerî mukarrer oldu. Mîr Süleymân’uñ meyyitin Bursa’ya gönderüp devletle tamâm-ı Rûm-ili’n seyrân idüp cemî‘-i cevânibin hıfz idüp zabt eyledi. Gördi ki Rûm-ili’nde mu‘ârız u müzâhim kalmadı. Cemi‘ mâla mâyil olup, begleri bahâneyle helâk iderdi. Mâlin ve menâlin alurdu. Ve eṭrâf-ı memleketde olan hukkâm u şanâdîd ki âbâ-yı kirâmı zamânında eltâf-ı mezîd ile mu‘tâd olmuşlar idi, taḥmîlât u teklîfât-ı şâkk ve muṭâlebât-ı ḥademât-ı mâ-lâ-yuṭâk ile rencîde ve bî-ḥuzûr itmişidi⁶⁵⁹. Hattâ vâlî-yi Kostantîniyye’den def‘î ḥarâc istedi. Tama‘-ı bî-mürüvvetlük ile sehl müddetde mevşûf olup mağzûb-ı halk-ı ‘âlem oldı⁶⁶⁰.

İttifâk ol eṣnâda İstanbul tekvurından ḥarâc almağa ‘Ali Paşa ve oğlu İbrâhîm Paşa’yı gönderdi. İbrâhîm Paşa daḥı cemî‘-i begler ile ittifâk itdi ki Kostantîniyye’ye varıcak Sultân’ı da‘vet idüp getirüp sultân eyleye. Zîrâ gördiler⁶⁶¹ Mûsâ Çelebi’de takarrür [ü] temekkün yok ve cemî‘-i umûrı muḥtell ü muḥabbat eyledi. [L₁ 69b] Ḥarâc bahânesiyle İstanbul’a gelüp Sultân’a âdem gönderüp Mûsâ Çelebi’nüñ aḥvâl-i şenî‘asın ve ef‘âl-i kabîḥasın ve ḥarekât-ı sekenât u fazîḥasın ve cemî‘-i ümerâyile mu‘âmelesin ve cemî‘-inüñ andan i‘râz u nefretin ve Sultân’a maḥabbet ü meveddetlerin i‘lâm idüp, rağbet-i tâmile salṭanata da‘vet eyledi. Sultân, İbrâhîm Paşa’nuñ mektûbın görüp şâd ü ḥandân oldı. Def‘î ḥavâşşından birini mektûb-ı mülâṭıfet-üslûb ve mü’ellif-i kulûb ile şâhâne ḥil‘atler gönderüp, ‘izzetle ḥizmetine da‘vet eyledi. Müddetle

⁶⁵⁵ Başlık L₂’de **Beyân-ı muḥâberât-ı ger miyan-ı Sultân Mûsâ Beg vâkı‘a şode est** şeklindedir.

⁶⁵⁶ “Böyledir bu yalancı dñyanın âdeti, birini giderir getirir yerine diğeri.”

⁶⁵⁷ “Musa’ya apaçık bir delil verdik.” (Kur’an, 4/153)

⁶⁵⁸ “Ve âteynâ Mûsâ sultânan mübînen” çün Sultân Mûsâ’ya evreng-i serverî L₁ : Çün Mûsâ Beg’e serverî L₂

⁶⁵⁹ taḥmîlât u teklîfât-ı şâkk ve muṭâlebât-ı ḥademât-ı mâ-lâ-yuṭâk ile rencîde ve bî-ḥuzûr itmişidi L₁ : Mûsâ Beg cümlesin rencîde vü bî-ḥuzûr eyledi L₂

⁶⁶⁰ mevşûf olup mağzûb-ı halk-ı ‘âlem oldı L₁ : mevşûf oldı L₂

⁶⁶¹ gördiler L₂ : gördi L₁

Bursa'ya varup 'izz-i bisât-bûsla mübtehic ü mesrûr oldı⁶⁶². Hazret-i Sultân ikrâm u ihtirâm idüp varduğı gibi hemân vezîr idinüp Âşaf-ı zamân idindi.

Beyt

*“Feizâ tekâranetü's-su'ûdu fe-'indehâ
Yürcâ 'ş-şalâhu ve yeşünü'l-ahvâlü”⁶⁶³*

Birkaç gün leşker-i muzaffer tedbîrin idüp on biş biñ er cem' ider, tâ ki Kostantiniyye Ma'beri'nden 'ubûr ideler zîrâ Gelibolı Sultân Mûsâ âdemleri ellerinde mukarrer idi⁶⁶⁴. Pes bir mübârek demde ve ferağ sâ'atde süvâr olup, leşker-i cerrâr-ı nuşret-şî'ârı çeküp kenâr-ı deryâya gelüp İstanbul mukâbelesinde kondı. Tekvura elçi gönderüp 'ahd ü peymân itdiler ki min-ba'd Sultân'la mâbeynlerinde 'adâvet [L₁ 70a] olmayup meveddet olına. Bu 'ahd ü mîşâka ittifâkla istihkâm viricek tekvir dahı gemiler hâzır idüp ikrâm u ihtirâm ile⁶⁶⁵ Sultân'ın leşkerini geçürdi. Bir iki gün Sultân'a ziyâfetler hizmetler idüp 'izzetle gönderdi.

Çün Mûsâ Çelebi Sultân'ın İstanbul'dan Rûm-ili'ne teveccühin işitdi. Rûm-ili'nün kendüye tâbi' olan 'asker-i muzafferin cem' kılup Sultân'ı İncügiz'de karşıladı. Sultân Mûsâ'nuñ geldüğinden hazret-i Sultân gâyetde şâd ü handân oldı. Bir şahrâda konup iki taraftan karavul çıkup talî'a-i sipâh olmağa. İttifâken karavullar buluşup ceng ü cidâl idicek nuşret-i iqbâl Sultân'a yüz tutup Mûsâ Beg karavulı münhezim olup ordularına gelicek, halk 'akablarınca Sultân'ı geldi şanup şınup kaçayazdılar. Şoñra bildiler ki gelen karavul imiş mukarrer oldılar.

İrtesi seherden alaylar dizilüp şafflar düzülüp⁶⁶⁶ 'alemler şukkaları çözülp cânibeynden mukâbeleye mukâteleye iqdâm-ı tâmm⁶⁶⁷ itdiler. Dilâverler hünerler gösterüp mübârezetde hiç kuşûr komadılar. Eşnâ-yı cengde Miğal-oğlı⁶⁶⁸ Mehemmed Beg, Mûsâ Çelebi'ye didi ki: “Leşker-i cerrârdan birez yararın⁶⁶⁹ baña koşuñ, varup

⁶⁶² 'izz-i bisât-bûsla mübtehic ü mesrûr oldı L₁ : - L₂

⁶⁶³ “İyi şanslar (bahıtlar) yan yana geldiğı zaman iyi (işler) umulur ve ahval güzel olur.”

⁶⁶⁴ âdemleri ellerinde mukarrer idi L₁ : âdemlerinde idi L₂

⁶⁶⁵ ikrâm u ihtirâm ile L₁ : - L₂

⁶⁶⁶ düzülüp L₁ : düzildi L₂

⁶⁶⁷ iqdâm-ı tâmm L₁ : iqdâm L₂

⁶⁶⁸ Miğal-oğlı L₂ : Miğalic-oğlı L₁

⁶⁶⁹ birez yararın L₁ : birezin L₂

leşkerüñ bir cânibinden tokınayum, ümîddür ki manşûr u muzaffer olavuz”. Çün Mûsâ Çelebi bu cür’et [L₁ 70b] ü celâdet⁶⁷⁰ gördi, “Alâmet-i sa’âdetdür” diyü icâzet virdi. Ol dahı leşkerden kendüyle müttefik olan begleri yoldaşluk bahânesiyle yanına alup ceng ider gibi oldı. Varup Sultân’a itâ’at idüp sancak dibinde tûrdılar. Bâkî leşker anı görüp çâr u nâ-çâr ‘azm-i firâr idüp bî-ihtiyâr kaçdılar. Atludan kimesne kalmadı. Mûsâ Çelebi anı görüp kaçmak isteyicek yedi biñ yeñiçeri var idi. Mûsâ Çelebi’yi ortaya alup kaçmağa komayup ceng itdiler. Çün Sultân gördi ki leşker-i haşm mağlûb u menkûb⁶⁷¹ oldı. Sultân’uñ halkı kova gitdiler, hemân yanında bir iki yüz kadar dilâver kaldı. Sultân’ı tehevür-i zâtî ve şecâ’at-ı cibillî harekete getürüp ol iki yüz atluya kaşd itdi ki Mûsâ Beg’i tuta. Alayına at şaldı. Mûsâ Beg yeñiçeri içinde idi “bire komañ” didi. Sultân’ı oka tûtdılar kendüyi bir iki yirde zaħm-dâr idüp, atını helâk itdiler. Def’î yidek değışdi. Gördi bunlaruñla cengle başa çıkamaz, ayak altında kalur, kaşd itdi ki yine leşkerine yetiše, yolun kesdiler. Zârûrî dönüp birkaç âdemle kaçup İstanbul’a ‘avdet eyledi.

Beyt

*“Ve leyse’l-firârü’l-yevme ‘ârun ‘ala’l-fetâ
İzâ ‘arapte min-hü’ş-şecâ’ate fi’l-emsî”⁶⁷²*

Tekrâr [L₁ 71a] tekvur Anañolı cânibine⁶⁷³ geçürdi. Pes andan⁶⁷⁴ Burusa cânibine ‘atf-ı ‘inân eyledi. Şehr halkı işidüp kemâl-i ikrâm u ihtirâm ile⁶⁷⁵ istikbâl idüp getürdiler. Yine serîr-i salñanatı müşerref eyledi. Ammâ Sultân’uñ halkından Mûsâ Çelebi’nüñ halkını kova gidenler dönüp esîrler ile Sultân’a gelicek, gördiler ki Sultân bâd-ı vezân gibi vezân olup âb-ı revân gibi revân olmuş. Sultân gürizân olıcak ekşer tütulan esîrler, esîr idenleri esîr ü hakîr eylediler⁶⁷⁶. Ammâ Mûsâ Çelebi katle icâzet virmedi. Hemân buldukların şoyup ‘uryân eylediler. Esîr olan beglere in’âm u ihsânlar idüp iltiyâmlar iderlerdi. “İsteyen tursun istemeyen gitsün” diyü icâzet virdi. Gerçi

⁶⁷⁰ bu cür’et ü celâdet L₁ : bunda cür’et L₂

⁶⁷¹ u menkûb L₁ : - L₂

⁶⁷² “Bugün delikanlıya kaçmak ayıp değildir eğer dîn onun cesur olduğunu biliyorsan.”

⁶⁷³ Tekrâr tekvur Anañolı cânibine L₁ : tekvur Anañolı’ya L₂

⁶⁷⁴ Pes andan L₂ : - L₁

⁶⁷⁵ kemâl-i ikrâm u ihtirâm ile L₁ : - L₂

⁶⁷⁶ Sultân gürizân olıcak ekşer tütulan esîrler, esîr idenleri esîr ü hakîr eylediler L₁ : Sultân gidicek ekşer tütulan esîrler fırsat bulup, kendüleri esîr idenleri tütup esîr itdiler L₂

cümlesinüñ meyl-i tabî‘isi Sultân’a idi ammâ vehminden kalmak şûretin gösterüp bir bir yine Sultân’a vardılar.

Çün sâbıkâ muhâlefet ü mu‘âdât eyledi. Dahı soñra telâhuk-ı fütûhât-ı sultânî ve te‘ânuk-ı tevfiât-ı Sübhânî görüp tezellül ü taşaşsu‘ ile tazarru‘ [u] istişfâ‘ itmiş idi. Ol ecilden sultân-ı kerîmü’l-ahlâk şâmilü’l-eşfâk muvâhada vü mükâfât itmeyüp ‘afva ağmâz itmişidi⁶⁷⁷. Çün gördi ki zamâne Sultân’a müsâ‘ade itmeyüp fi’l-cümle devletine nokşân geldi. Ve Karaman-oğlı dahı⁶⁷⁸ silk-i mutâva‘at u mutâba‘atdan çıkup muñî‘ u bende-i fermân [L₁ 71b] iken ‘adâvet idüp enşâr u a‘vânın cem‘ kılup hazîne-i sîne-i pür-kînesinde olan mevâdd-ı fitne vü fesâd ol leşker-i zâlim-nihâda ızhâr eyledi. ‘Înâd idüp ‘ibâde-i ‘ibâda belki ‘âmme-i müslimîne zulmler idüp fesâdlar eyledi⁶⁷⁹. Def‘î Aydın-ili’ni alup Ayaşuluk Hişârı’n hişâr idüp, galebe vü istîlâsın görüp, ol vilâyetüñ halkı isti‘ânet için hazret-i saltanat-penâha berîd gönderdiler. Çün resûl vuşûl buldı. Sultân cân u dilden incinüp⁶⁸⁰ mâdde-i gâzab u kahramân galeyân idüp ‘isyân u tuğyânına bî-huzûr olup⁶⁸¹ leşker-i muzaffer [ü] mansûrî⁶⁸² cem‘ kılup kaşd itdi ki ol mağrûrı makhûr ide.

Etrâfda olan sipâh, dergâh-ı ‘âlem-penâhına⁶⁸³ gelüp yüz sürdiler ammâ Ya‘küb Beg gelmedi, ihmâl gösterdi, fikr-i me‘âl idüp zîrâ Engüri serhadd-i memleket idi. Karaman-oğlı mebâdâ nehb ü gâret idüp, hasâretten⁶⁸⁴ memlekete ziyân gele diyü hâlîni i‘lâm eyledi. Ammâ bu ‘özi ma‘kûl Sultân yanında makbûl⁶⁸⁵ olmadı. Emre tehallüfe ve hükme muhâlefete⁶⁸⁶ gâyet incindi. Bu nâ-hemvârlukdan ‘adem-i itâ‘at añlayup gâyet nihâyetde bî-huzûr oldı. Hemân yanında olan leşker-i zafer-peyker ile İzmir’e revân oldı. İzmir-oğlı işidüp ihtiyâr-ı firâr idüp kal‘asına girüp huffâş, âftâb-ı

⁶⁷⁷ Dahı soñra telâhuk-ı fütûhât-ı sultânî..... ‘afva ağmâz itmişidi L₁ : - L₂

⁶⁷⁸ Ve Karaman-oğlı dahı L₂ : - L₁

⁶⁷⁹ silk-i mutâva‘at u mutâba‘atdan..... fesâdlar eyledi L₁ : mutâba‘atdan çıkup, ‘ubbâda belki ‘âmme-i müslimine zulmler idüp fesâdlar eyledi L₂

⁶⁸⁰ galebe vü istîlâsın..... Sultân cân u dilden incinüp L₁ : Sultân’a bu haber geldükde cân u dilden incinüp L₂

⁶⁸¹ ‘isyân u tuğyânına bî-huzûr olup L₁ : - L₂

⁶⁸² mansûrî L₁ : - L₂

⁶⁸³ dergâh-ı ‘âlem-penâhına L₁ : - L₂

⁶⁸⁴ hasâretten L₁ : - L₂

⁶⁸⁵ ‘özi ma‘kûl Sultân yanında makbûl L₁ : ‘özi Sultân’a makbûl L₂

⁶⁸⁶ Emre tehallüfe ve hükme muhâlefete L₁ : - L₂

[L₁ 72a] tâb-nâka ve mûr, şîr-i hışm-nâka mukâvemet mümkün midür⁶⁸⁷? Sultân dağı cemî'-i memleketin aldı, hıfz eyledi. Zârûrî a'yân u erkân vesîlesiyle⁶⁸⁸ yine Sultân'dan 'afv [u] ihşân recâ eyledi. Mağfûr olup dergâh-ı 'âlem-penâha yüz sürüp teşrîf ü 'inâyet ve teslîm-i eyâlet idüp yine memleketin virdi⁶⁸⁹. Ammâ ısmarladı ki sikke vü hıtu be elkâb-ı hümâyûn-ı sultânla müşerref [ü] mu'azzez ola.

Sultân, İzmir'de iken Ya'küb Beg dağı gelüp âsitâne-i sa'âdete yüz sürdi. Ammâ tevakkufin ta'allül [ü] ihmâle haml idüp siyâset itmege ikdâm eyledi. Ammâ ümerâ-yı kirâm câyiz görmedi, zîrâ Engüri Ya'küb Beg'ün oğlu elinde idi. "Mebâdâ hışâr elden gide" didiler. Bu kazıyye te'hîr olındı. Andan Aydın-ili'ni ve Şaruhan-ili'ni tolaşup Burusa'ya geldi. Andan Engüri'ye müteveccih oldı. Engüri'ye varıcak Sultân, tenhâ Ya'küb Beg'i getirüp hitâb-ı pür-itâb ile ta'zîr idüp evzâ'ın tağyîr eyledi. "Münâfikâne harekâtuñdan öturi hâşılı seni katl itmek lâzım oldı" didi. Ya'küb Beg: "Fermân sultânunñ *semi'nâ ve eṭa'nâ*⁶⁹⁰ emre muṭî' ü münkâdem" didi.

Beyt

*"Hâh salâ-yı havf deh hâh beşâret-i emân
Her çe bûd murâd-ı tû hest murâd-ı men hemân"*⁶⁹¹

Ammâ hâşâ ki Sultân, nâ-hakk [L₁ 72b] kan ide diyü, hemân yirinden kalkup iki elini çevürdi. "Dânâ-yı zamâyir benüm şıdk [u] ihlâşuma ḥabîrdür ey sultân-ı serîr" didi. Sultân, Balta-oğlu'na şöyle fermân itdi ki selâsil ü aḡlâl ile mukayyed idüp Tokat'da Bedevî-çardak'da⁶⁹² ḥabs ide. Varup emri yirine getürdi. Sultân dağı göçüp devletle Tokat'a vardı. Anda birkaç gün olup Amâsiyye'ye vardı. Bir zamân anda turup yine leşker-i bî-pâyân⁶⁹³ cem' kılup Rûm-ili'ne geçüp yine mukâbele olup mukâtele eylediler. Sa'âdet müsâ'adet idüp, devlet fırsat virüp⁶⁹⁴, baht yârî kılmadı, maḡlûb olup

⁶⁸⁷ ḥuffâş, âftâb-ı tâb-nâka ve mûr, şîr-i hışm-nâka mukâvemet mümkün midür L₁ : - L₂

⁶⁸⁸ a'yân u erkân vesîlesiyle L₁ : - L₂

⁶⁸⁹ Mağfûr olup dergâh-ı 'âlem-penâha..... memleketin virdi L₁ : ve mağfûr oldı ve yine memleketin virdi L₂

⁶⁹⁰ *İşittik ve itaat ettik*, (Kur'an'ın muhtelif ayetlerinde geçmektedir); L₂'de *sem'an ve ṭa'aten* şeklinde yazılmıştır.

⁶⁹¹ "İster korkunun haberini ver ister güvenin müjdesini, ne olursa olsun benim arzum senin muradındır."

⁶⁹² selâsil ü aḡlâl ile mukayyed idüp Tokat'da Bedevî-çardak'da L₁ : bend idüp Tokat'da varup L₂

⁶⁹³ leşker-i bî-pâyân L₁ : leşker L₂

⁶⁹⁴ Sa'âdet müsâ'adet idüp, devlet fırsat virüp L₁ : yine L₂

yine Bursa'ya mürâca'at eyledi. Bu def'a cemî'-i etrâfda olan a'vân u enşârın cem' kılıp kayınatası Zülkadir-oğlı'na elçi gönderüp iltiyâm eyledi. "Vakt-i mu'âzadat [u] avân-ı müsâ'adettür luţf idüp bize muvâfakat idüp 'asker-i zafer-eşer mu'âvenete oğllaruñı sipâhîleruñle irsâl idesin" didi. Elçi-yi 'izâm u kırâm telaqqî-yi ikbâl ile istikbâl eyledi. Mektûbına cevâb virüp⁶⁹⁵: "Ben de bende-i fermân-ı sultân-ı cihânem inşâa'llâh vakt-i hizmetde makdûrumuz şarf idevüz" diyüp didi ki:

Beyt

"Be-şıdk u irâdet kemer-besteem

*Be-emr ü işâret nazar-besteem"*⁶⁹⁶

[L₁ 73a] Çün Sultân a'vân u enşârın cem' kıldı "*feizâ a'zamet fetevekkeli 'alâ'llâh*"⁶⁹⁷ diyüp Rûm'dan Engüri'ye geldi. Bir şahrâ-yı vesî' ü fesîhde cebe gördi. Gördi ki leşker-i muzafferuñ hadd-ı haşrı yok, fırsat u nuşret⁶⁹⁸ Allah'dan diyüp esbâb-ı ceng müheyyâ vü müretteb⁶⁹⁹ idüp kâr-zâra âheng itdi.

İttifâk ol esnâda haber geldi, "Zülkadir-oğlı cemî'-i 'askeriyle geliyorur" diyü. Sultân, şâdân olup erkân u a'yân ta'zîm-i kudûma takdîm-i rüsûm idüp merâsim-i ihtirâm ve levâzım-ı a'zâm u ikrâm ihtimâm-ı tâmmile yirine getürüp iclâl ile istikbâl idüp kondurdılar⁷⁰⁰.

Pes meclis-i ibtihâc u meserret ve mecma'-ı mecâliset-i mülâkât tena'umât-ı müşteheyât şöyle müretteb itdiler; bezm, hemîn huld-ı berîn oldı. "*Ekelehâ dâyim*"⁷⁰¹ şadâsı der ü dîvârdan gelüp a'yân u erkân varup 'izzet [ü] ikrâmla meclise getürdiler. Sultân, kemâl-i ta'zîm ü tekrîmde nokşân komadı. Oturup hülûş-niyet muşâhabet ü müvâneset idüp câm-ı cihân-nümâ gibi kesb-i şafâ idüp bâde-i hamrâ gibi gıll ü gışşdan pâk u muşaffâ oldı. Bisât-ı inbisât u irtibât ve ihtimâm-ı iltiyâm u intizâm tamâm

⁶⁹⁵ Elçi-yi 'izâm u kırâm telaqqî-yi ikbâl ile istikbâl eyledi. Mektûbına cevâb virüp L₁ : elçiyi istikbâl idüp mektûbına cevâb yazup L₂

⁶⁹⁶ "*Arzu ve istekle hazır, emir ve işaretinizi beklemekteyim.*"

⁶⁹⁷ "*Bir kere de karar verip azmettin mi artık Allah'a tevekkül et.*" (Kur'an, 3/159)

⁶⁹⁸ fırsat u nuşret L₁ : nuşret ü fırsat L₂

⁶⁹⁹ vü müretteb L₁ : - L₂

⁷⁰⁰ erkân u a'yân..... idüp kondurdılar L₁ : ikrâm ü ihtirâm ile getürüp kondurdılar L₂

⁷⁰¹ "*Onu daima yesin.*"

kemâline yetişdi. Ni‘metde bir derecede keşret var idi ki yiyene minnet [L₁ 73b] cemâ‘at-i Zülkadir’e ni‘mete bezl idüp şerbet-i selsebîli sebîl eylediler⁷⁰².

Andan Zülkadir-oğlu’na ve oğullarına şemşîr ü kemer tâc-ı zer, zer-beft⁷⁰³ hil‘atler virdi. Ve cemî‘-i beglerine teşrîfât-ı husrevâne ve melbûsât-ı pâdişâhâne ‘atâ itdükden soñra başdan ayak giydügin ve bindügin ve meclisde olan sîm ü zer zürûf [u] evânî Zülkadir-oğlu’na ihsân idüp, leşkerin eltâf-ı mev‘ûd in‘âm-ı mevcûd ile hoş-dil ü hoşnûd eyledi⁷⁰⁴.

Çün meclis-i mu‘âşeret tamâm oldu. Müşâverete mübâşeret eyledi, eyitdi: “Niçe müddetdür ki bu dârü’l-guzâtta gazâ vü cihâd aşlâ yâd olmaz oldu. Ma‘a-hâzâ kadîmden şîme-i kerîme-i âbâ ü ecdâdumuzdur. Fitne vü fesâd keşretinden kaldı. Ammâ eger saltanat u celâl istiklâl bula, niyyet-i şâdik ‘azm-i muvâfik ile gâh u bî-gâh gazâyâ ikdâm-ı tâmm idüp rızâ-yı Hâlık’ı ve muktezâ-yı halâyıkı gâyet ri‘âyet iderdüm ve dîn-i İslâm istizhârına a‘lâ-yı i‘lâm-ı ahkâm-ı melikü’l-‘allâmı sâbitü’l-ikdâm idüp ref‘-i zulâm-ı küfr ü esâme ve istîşâl-i küffâr-ı liyâma ihtimâm idüp, kendüme âsâyış ü hâb, harâm iderdüm” didi⁷⁰⁵. Cemî‘isi Allah müyesser ide diyü du‘âlar eylediler.

Birkaç günden soñra enşâr [u] a‘vân ile⁷⁰⁶ Sultân, Engüri semtine ‘atf-ı ‘inân eyledi. Bir iki gün [L₁ 74a] anda turup Burusa’ya geldiler. Andan dahı göçüp⁷⁰⁷ Kostantiniyye’ye müteveccih oldılar. Varup deryâ kenârında leşker-i ummân-şânla kondılar “*meracel bahreyni yeltekiyân*”⁷⁰⁸ oldu. Hâkim-i İstanbul vuşûl-ı râyât-ı feth-âyât görüp leşkerüñ keşretin vefretin göricek gâyet ferağ olup kalbinden terağ gitdi. Bu beşâret ni‘met-i gayr-ı müterakkıb bilüp envâ‘ ni‘metler ve ziyâfetler gönderdi⁷⁰⁹. Def‘î eglendürmeyüp Rûm-ili’ne geçürüp anda dahı mihmândârluklar ve yârluklar idüp şarâb-

⁷⁰² Pes meclis-i ibtihâc u meserret.... şerbet-i selsebîli sebîl eylediler L₁ : - L₂

⁷⁰³ tâc-ı zer, zer-beft L₁ : - L₂

⁷⁰⁴ leşkerin eltâf-ı mev‘ûd in‘âm-ı mevcûd ile hoş-dil ü hoşnûd eyledi L₁ : - L₂

⁷⁰⁵ Çün meclis-i mu‘âşeret tamâm.... harâm iderdüm” didi L₁ : Andan müşâvereye şürû‘ idüp nice sözden soñra e[yi]tdi ki: “Bu fitne vü fesâd sebebeden bunca zamândur gazâdan kalduk. Allah bu fitneyi ortadan def‘itse ben de ecdâdum gibi gazâ idüp, rızâ-yı Hâlık’ı yerine getürürdüm” didi L₂

⁷⁰⁶ soñra enşâr [u] a‘vân ile L₁ : - L₂

⁷⁰⁷ göçüp L₁ : gidüp L₂

⁷⁰⁸ “İki denizi birbirine karışmaları üzere salıverdi.” (Kur’an 55/19)

⁷⁰⁹ Bu beşâret ni‘met-i.... ziyâfetler gönderdi L₁ : envâ‘ ni‘metler gönderüp L₂

ı ergûvânile humm-ı âsmânî mâl-â-mâl eyledi⁷¹⁰. Mûsâ Çelebi'den şikâyetler idüp eyledügi te'addîlerden hikâyet eyledi. Sultân dağı incinüp kendü şikâyetlerinden hikâyet eyleyüp didi ki:

Beyt

“Ve ihvânün hasibnâhüm durû'an

Feşûrû zâke lâkinne li'l-e'âdi

Hasibnâhüm sihâmen şâyibâtin

Fekânûhâ velâkin fî-fu'âdi”⁷¹¹

Çün Sultân, tekvura eşnâf-ı eltâfla envâ'-ı nevâziş [ü] merhamet gösterdi. Ol dağı i'lâm-ı ihlâş u maḥabbet ve inhâ-yı meveddet idüp kabûl-i tavk-ı 'ubûdiyyet [ü] rukkıyyet idüp⁷¹² hişârına mâ-melekiyle pîş-keş eyledi. Didi ki: “Emr-i sultân nedür? Ben dağı sipâhim ile hizmete mürâfakat u muvâfakat⁷¹³ ideyüm mi? Yoksa bunda kalan esbâb ve gemileri muḥâfaza kılayum mı? didi. “Maşlaḫat neyse tek emr olsun mülâzemet [ü] müdâvemet⁷¹⁴ cân üstine, tek Sultân'ın hizmetine yarayalum” didi. Sultân gitmege icâzet virmedi. Ammâ oğlun sipâhîsiyle hizmetde mülâzemeteye gönderdi.

Çün İstanbul'dan göçüp İncügiz'e kondılar. Miḫal-oğlı Meḫemmed Beg, ki Mûsâ Çelebi'nün beglerbegisiydi, oğlı Bahşi Beg'i nezâketle mukaddemâ göndermiş idi⁷¹⁵. Mukaddemât-ı ihlâş ve mu'addât-ı ihtîşâş eyleyüp mu'âhede itmiş ki hîn-i mukâbelede ve vakt-i muḥâşemede gelüp bey'at ide ve Vize Şuyı'na konıcak, Evrenüs Beg'den âdem gelüp mülâyemet ü muvâfakat haberiyle 'ahd-nâme geldi ki içinde ba'zı meşâliḫi müşt Emil mâcerâlar yazılmış ki: “Mûsâ Çelebi'yle şimdi mukâbele [vü] mukâtele câyiz degül. Aḫvâlin tecessüs iderek⁷¹⁶ Laz-ili'ne varup derbendi geçüp oturup, Barak Beg'i ve Paşa Yigid'i ve Tırḫala begi Sinân Beg'i âdem gönderüp iḫsân u peymânile kendüñüze rabṭ idesüz, leşker-i muzaḫfere mülhak olalar zîrâ bunlar bizümle

⁷¹⁰ şarâb-ı ergûvânile humm-ı âsmânî mâl-â-mâl eyledi L₁ : - L₂

⁷¹¹ “Biz o kardeşleri zırh zannettik öyle de oldular, fakat düşmanlar için zırh oldular. Onları isabet eden oklar zannettik, öyle de oldular fakat bizim kalplerimize (isabet eden).”

⁷¹² Ol dağı i'lâm-ı ihlâş..... rukkıyyet idüp L₁ : ol dağı râzî olup L₂

⁷¹³ u muvâfakat L₁ : - L₂

⁷¹⁴ müdâvemet L₁ : - L₂

⁷¹⁵ mukaddemâ göndermiş idi L₁ : mukaddem gönderdi L₂

⁷¹⁶ mukâbele [vü] mukâtele câyiz degül. Aḫvâlin tecessüs iderek L₁ : mukâtele câiz degüldür tecessüs idüp L₂

müttefikler ve Sultân'a bende-i şâdıklardur. Gelmege hemân mecâl gözedürler cenge bunlar gelince ihmâl eylemek gerek ki gün günden leşkeriñüz müteferriķü'l-bâl mütezelzilü'l-hâl ola. Siz de a'vân u enşâr ziyâde oldukça [L₁ 75a] kâr-zâra iktidâr ziyâde olur⁷¹⁷. Çün hîn-i iltiyâm-ı şaffeyn ve vakt-i iltihâm-ı tarafeyn⁷¹⁸ ola, ben kulını sultân-ı kâm-yâb hemân rikâb-ı hümayûnında⁷¹⁹ bile” demiş. Sultân perîşân iken bu haberden gül gibi şâd ü hândân oldu. Evrenüz Beg'e peymân-nâmeler gönderüp sitâyişler eyledi.

Andan Miğal-oğlı'nı serleşker idinüp Edrene'ye müteveccih oldu. Giderken nâ-gâh bir miķdâr sipâh görindi. Bildiler ki Mûsâ Beg'ün karavulı Kara Hâlîl'dür. Miğal-oğlı def'î at şalup yetişüp ceng itdiler. Âhıru'l-emr Kara Hâlîl karâr idemeyüp firâra müteveccih oldu⁷²⁰. Leşkerlerine gelicek Mûsâ Beg yümn görmeyüp gâyet gamîn⁷²¹ oldu. Sultân hemân karavul 'akabınca⁷²² karâr itmeyüp Edrene'ye müteveccih oldu. Gelicek şehir halkı leşkeri görüp, hişâr-ı üstüvâruñ kapusın dîvâr idüp cemî'-i vazî' ü şerîf istikbâl idüp du'â vü şenâ eyleyüp, “haşmla ber-ţaraf oluñ devlet kimüñ ise ra'iyet ü hişâr bî-minnet anuñdur” didiler. Sultân dağı 'özrlerin kabûl idüp haşmı ardınca⁷²³ revân oldu.

Varup Zağra Ovası'na kondı. Mûsâ Beg tecessüs itdi, leşkerin görüp iltihâma iķdâm idemeyüp kûhistâna düşüp mütezâhim pîşler içinde mütevâzi vü mütehaşşın oldu. [L₁ 75b] Sultân dağı müte'ârız olmayup Laz-ili'ne 'atf-ı 'inân eyledi⁷²⁴. Filibe'ye gelüp Degirmen-deresi'nde kondı. Birkaç gün anda olup göçüp Meriç kenârın şıyırđup Balkan'ı geçüp Laz-ili'ne müteveccih oldu. Mûsâ Çelebi derbendi bağlamağa İzmir-oğlı Hamza Beg'i ve Paşa Yigid'i iki biñ erle göndermiş idi, gelüp anda⁷²⁵ zâhir oldılar. Sultân dağı Bâyezîd Paşa'yile Miğal-oğlı'na iki biñ âdem koşup gönderdi. Cidâl ü kıtâl eylediler fetğ ü nuşret el virüp fırsat bulup Miğal-oğlı İzmir-oğlu'nı şıyup karavulı

⁷¹⁷ leşkeriñüz müteferriķü'l-bâl mütezelzilü'l-hâl ola. Siz de a'vân u enşâr ziyâde oldukça kâr-zâra iktidâr ziyâde olur L₁ : leşkeriñüz ziyâde ola L₂

⁷¹⁸ ve vakt-i iltihâm-ı tarafeyn L₁ : - L₂

⁷¹⁹ rikâb-ı hümayûnında L₁ : rikâbında L₂

⁷²⁰ karâr idemeyüp firâra müteveccih oldu L₁ : firâr idüp L₂

⁷²¹ gamîn L₁ : gamm-gîn L₂

⁷²² 'akabınca L₁ : ardınca L₂

⁷²³ ardınca L₁ : 'akabınca L₂

⁷²⁴ iltihâma iķdâm idemeyüp.....'atf-ı 'inân eyledi L₁ : - L₂

⁷²⁵ gelüp anda L₂ : - L₁

başup kovdı, kimin kırup kimin esîr idüp Sultân'a iletirdi⁷²⁶. Mûsâ Çelebi bu haberi işidüp gâyet melûl oldu. Anlar bu perîşânlukda teferrukda⁷²⁷ iken derbenden fırsat bulup geçdiler. “*Fevtü'l-furşati guşşatün*”⁷²⁸ Şofya Şahrâsı'nda kondılar. Birkaç gün anda tırup esbâb gördiler. Mûsâ Çelebi anda dağı ne kadar ki mağall-i fırsat gözetdiyse ruşsat bulmadı.

Andan göçüp Şehr-köy'e vardılar. Bir fezâ-yı dil-güşâda konup âsâyîş itdiler. Anda Paşa Yigit'den ve Tırhala begi Sinân Beg'den ve Barak Beg'den haber geldi ki: “Biz Sultân'ıñ kullarıyuz cemî' yarağumuz ile müheyyâ vü müretteb müteraşşid ü müterakkıb⁷²⁹ kanda emr olursa mülâkâta müştâkuz hâk-i pâya yüz sürelüm” diyü. [L₁ 76a] Bu haber gelicek vakt-i ‘aşrdan hemân binüp revân olup yortup ol gice şabâha dek gidüp Şehr-köy Derbendi'n geçüp⁷³⁰ ol derbende dağı fırsat bulamayup, bir külâhla bir kepenk giyüp şûrete girüp gelüp yine leşkeri tahmîn eyledi. Gözi yeñmedügi ecilden yine mukayyed olmadı. Andan Morova'ya kondı. Anda Bâyezîd Paşa'yı Laz-oğlu'nı da'vet maşlahatına gönderdi.

İttifâk anda Tırhala begi Sinân Beg ve Paşa Yigit ve Barak Beg üç biñ müsellağ u müretteb gömgök demürlü⁷³¹ dilâverler ile geldiler. Şöyle ki her biri yüze yüz ve yüz yüze ve yüzi biñe⁷³² varmakdan ‘acz çekmezler idi. Gelüp şeref-i bûs-ı Sultân'la müşerref olup enzâr-ı i'zâz ile sâyir beglerden mümtâz oldılar ve müte'âkıben Evrenüz Beg ki, cemî'-i ümerâ-yı ‘izâmdan müstesnâ ve müteberrik beg idi, Rûm-ili serdârlarıyla ve uc dilâverleriyle gelüp pây-bûs-ı Sultân'la müşerref ü muğtenem⁷³³ oldu. Evrenüz Beg geldüğine Sultân'a ziyâde ferhân gelüp, istiklâlî sultân olacağına i'tikâd ü itmînân geldi. “*Mâ-yeftehi'llâhü li'n-nâsi min-rağmetin felâ mümsike lehâ*”⁷³⁴. Ve Kôr Tekvur-oğlu dağı bisât-bûsa anuñla bile gelüp hayli leşker getürdi. Evrenüz Beg yanında kondı. Laz-oğlu dağı hayli hâkla gelüp Sultân'ıñ [L₁ 76b] leşkerine mülhak oldu.

⁷²⁶ kovdı, kimin kırup kimin esîr idüp Sultân'a iletirdi L₁ : kimin esîr idüp kimin kırdı ve Sultân'a iletirdi L₂

⁷²⁷ teferrukda L₁ : - L₂

⁷²⁸ “*Fırsatı kaçırmak (insanın içinde kalan ukde gibi) sıkıntıdır.*”

⁷²⁹ müteraşşid ü müterakkıb L₁ : - L₂

⁷³⁰ dek gidüp Şehr-köy Derbendi'n geçüp L₁ : degin gidüp Şehr-köy Derbendi'n geçüp kondılar L₂

⁷³¹ gömgök demürlü L₁ : giyümlü L₂

⁷³² biri yüze yüz ve yüz yüze ve yüzi biñe L₁ : biri yüze yüz ve yüzi biñe L₂

⁷³³ ü muğtenem L₁ : - L₂

⁷³⁴ “*Allah'ın, kullarına rahmet ve ihsanına dair lutfedeceği şeye mani olan bulunamaz.*” (Kur'an, 35/2) Bu ayet L₂'de yoktur.

El-ḥakk ahlâḳ-ı kerîme-i sultânî silsile-i revâbit ile kalblerin kendüye merbût idüp cemî'isini selâsil-i maḥabbet ü meveddetle mukayyed itdi⁷³⁵. Ḥazret-i Sultân daḥı kâfir ü müslimân dimeyüp cemî' tavâyife in'âm u iḥsân idüp 'ahd ü peymânlar eyledi. Râzî vü marzî oldılar⁷³⁶. “*El-insânü 'abîdü'l-iḥsân*”⁷³⁷.

Andan leşker-i cerrâr⁷³⁸ çeküp varup Yellü-dere'ye kondılar andan kalkup Kurşunlu'ya kondı, andan Vulk-ili'ne kadem başdı. Vulk-oğlu gelüp zemîn-bûsla mu'azzez oldı. Ḥâk-i pâyna mâ-melekin memleketiyle îşâr ü nişâr eyledi. Andan kalkup Kös-ova'da uğraş yirinde kondılar. Andan daḥı göçüp Kôr Tekvur-ili'ne kondılar. Ol menzilde İzmir-oğlu Ḥamza Beg daḥı⁷³⁹ beş yüz atluyla gelüp şeref-i dest-bûsla müşerref olup, “Mûsâ Beg yanında beglerden kimesne kalmadı, bulışmak gerek” diyü tahrîk eyledi. Sultân daḥı 'inân-ı teveccühi Mûsâ Çelebi cânibine müteveccih idüp Ofca-bolı şavbına ma'tûfü'l-'inân oldı. Andan 'Alâaddîn-oğlu Şahrâsı'na nüzül idicek eṭrâfdan nüzl [ü] ni'metler gelüp cemî' memleket ḥalkı müteveccih oldılar. Andan Çamurlu'ya geldiler, anda konup bir iki gün oturak oldılar. Mûsâ Beg daḥı gelüp İhtimân Ovası'nda kondı. [L₁ 77a] Beglerinden şübhesi olduğu ecilden vehminden Savucu-oğlu'nı ve Tamacı ki muḥibb [ü] muḥliş⁷⁴⁰ begleridi vehminden ḥabs eyledi. Anı göricek sâyir begler daḥı karâr idemeyüp firârı ihtiyâr eylediler. Kaçup bir bir Sultân'a geldiler.

Beyt

“*Sipâhî der-âsûdegi hoş be-dâr*

Ki der-ḥâletî saḥtî âyed be-kâr”⁷⁴¹

Yanında yedi biñ yeñiçeriyle birez Tatar'dan ğayru kimesne kalmadı. Sultân andan kalkup Çamurlu'nuñ ortasında kondı. İki gün tevakkuf eyledi. Mûsâ Çelebi daḥı gördi ki ṭrudukca yanında kimesne kalmadı, bulışmak zarûrî oldı. Leşkerine istimâlet

⁷³⁵ El-ḥakk ahlâḳ-ı kerîme-i sultânî.... mukayyed itdi L₁ : - L₂

⁷³⁶ Râzî vü marzî oldılar L₁ : - L₂

⁷³⁷ “*Kişi iyiliğin kölesidir.*” Bu Arapça ibare L₂'de yoktur.

⁷³⁸ leşker-i cerrâr L₁ : leşker L₂

⁷³⁹ daḥı L₁ : - L₂

⁷⁴⁰ muḥliş L₁ : - L₂

⁷⁴¹ “*Savaş zamanında ordunun yanında olmasını istersen barış zamanında gönüllerini hoş tut.*”

idüp menâşib-ı münâsible mâl ü mülkler mu‘âhede eyledi. Leşker-i cerrâr⁷⁴² piyâde vü süvâr kâr-zâra hâzır olup âheste âheste ‘adûya tehevür ile teveccüh eyledi. Sultân dahı teveccühin görüp “*Yâ Mûsâ! Eturîdu en taktulenî kemâ katelte nefsen bil-ems*”⁷⁴³ diyüp⁷⁴⁴ süvâr olup hemân deryâ-yı bî-pâyân ile revân oldu. Çün ebâtâl [ü] kuttâl⁷⁴⁵ ceng ü cidâle ikdâm idüp şufûfa iltiyâm virdiler. İltihâb-ı süyûf u sinân kâr-zârda tûfân-ı nârı müş‘ir oldu. Çün iltikâ-yı fi’eteyn ve tekâbül-i şaffeyn vâkı‘ oldu. Mûsâ Çelebi cânibinden pîş-destlügi tîr-misâl [L₁ 77b] Mugâl yigitleri idüp mübârezetde müsâra‘at itdiler⁷⁴⁶. Mûsâ Çelebi piyâde vü süvâra “komañ” diyü kâr-zâra tahrîz ü tahrîş eyledi.

Beyt

*“Gürzhâ der-magzhâ kerde makar hemçün hored
Tîzhâ der-sînehâ hemçün revân geşte revân
Halka-i bende-i ecel der-pây-ı cebbârân rikâb
Rište-i dâm-ı fenâ der-dest-i kakhârân ‘inân”*⁷⁴⁷

Anı görüp Sultân dahı tîğ-ı bürrân ‘uryân idüp şîr-i jiyân gibi kendüyi düşmene urdı. Tarafeynden bir vechile ceng itdiler ki gözlerine ‘âlem teng oldu. Mûsâ Çelebi tehevür idüp Tatar içinden çıkup Türkman leşkerine at şaldı. Anlaruñla ceng iderken Bâyezîd Paşa anı görüp bildi. Engüri sipâhîlerine “maksûd olan budur komañ” diyince ortaya aldılar, gördi ki, kendüyi tutarlar, hemân şıçradup gelüp kul içine girdi. Piyâdeler dahı ceng ü cidâl ile pây-mâl olup mużtaribü’l-hâl olmuşlar idi, kaşd itdiler ki Mûsâ Çelebi’yi tutalar. Tuyup anlara⁷⁴⁸, “sizi Allah’a ısmarladum” diyüp atın şıçradup kaçdı. Kaçarken Çamurlu adlu bir yirde çeltik argına uğrayup atı bağa batdı “*ve harra Mûsâ şa’ikâ*”⁷⁴⁹ atdan ayrıldı. Yine ata binince Bâyezîd Paşa ve Miñal-oglı ve Barak Beg berķ-reftâr esbleriyle⁷⁵⁰ yetişdiler, gördiler balçığa [L₁ 78a] düşmiş hor u zâr def‘î

⁷⁴² menâşib-ı münâsible mâl ü mülkler mu‘âhede eyledi. Leşker-i cerrâr L₁ : - L₂

⁷⁴³ “*Ey Musa! Dün bir cana kıydığın gibi bana da mı kıymak istiyorsun.*” (Kur’an, 28/19). Bu ayet L₂’de yoktur.

⁷⁴⁴ diyüp L₁ : - L₂

⁷⁴⁵ ebâtâl [ü] kuttâl L₁ : - L₂

⁷⁴⁶ şufûfa iltiyâm virdiler. İltihâb-ı süyûf. müsâra‘at itdiler L₁ : - L₂

⁷⁴⁷ “*Gürzler beyinde çamur gibi makam tuttu, kılıçlar sinelerden nehir gibi akıp gitti. Ecel bağının halkasının üzengisi zorbarın ayağındadır, fena tuzağının iplerinin dizginleri zâlimlerin elindedir.*”

⁷⁴⁸ anlara L₁ : - L₂

⁷⁴⁹ “*Musa da baygın düştü.*” (Kur’an, 7/143)

⁷⁵⁰ berķ-reftâr esbleriyle L₂ : berķ-reftârlarıyla L₁

üzerine varup⁷⁵¹ giriftâr eylediler.

Beyt

“Zamâne çü ‘âciz nevâzî koned
Be-tünd-i ezdehâ mûr bâzî koned”⁷⁵²

Sultân’a haber olındı. Palta-oğlu’nı gönderdi. Gelüp anı dağı Mîr Süleymân silkine maħrûṭ eyledi⁷⁵³.

“Cihân pehlivân ez-cihân raħt bord
Cihân-dâṣten dîgerî-râ sipord”⁷⁵⁴

Meyyitin sultâna getürdiler göricek rikkatler idüp ağladı. Burusa’ya gönderdi⁷⁵⁵.

Beyt

“Mene ber-cihân dil ki bî-gâne est
Çü muṭrib be-her rûz der-hâne est
Ne lâyk buved ‘aşk bâ-dilîrî
Ki her bâmdâdeş şeved şoherî”⁷⁵⁶

Mûsâ Beg Rûm-ili’nde iki yıl ve yedi ay ve yigirmi gün pâdişâh oldı. Hicretüñ sekiz yüz on altıncı yılında dâr-ı fenâdan⁷⁵⁷ sarây-ı bekâya rıħlet idüp memleketde Sultân, istiqlâlî sultân oldı. “Yemħu’llâhü mâ-yeşâu ve yüsbitü mâ-yürîdü”⁷⁵⁸.

⁷⁵¹ def’î üzerine varup L₂ : - L₁

⁷⁵² “Zaman acizi desteklerse ejderhanın hızıyla karınca dalga geçer.”

⁷⁵³ anı dağı Mîr Süleymân silkine maħrûṭ eyledi L₁ : anı dağı fermân-ı sultânî üzere kemân ile ol gül-âsâ ħâk-ı helâka rû-nihâde olup Mîr Süleymân silkine maħrûṭ eyledi L₂

⁷⁵⁴ “Cihan pehlivanı dünyadan gittiğinde, cihan onun yerine geçecek başkasına sahiptir.”

⁷⁵⁵ Burusa’ya gönderdi L₁ : andan mehâm-ı techîzi itmâm olup, Bursa’ya cedd-i a’lâ-yı şehîd ħuld-âşiyân gâzî-yi Ĥudâvendigâr ve ‘alâ rivâyeten Murâd Ĥan bir rivâyetde cedd-i a’lâ-yı ‘illiyîm-mekân Sultân Orħân mezârı civârında karâr için Bursa’ya irsâl olındı fî sene 817 L₂

⁷⁵⁶ “Gönül verme dünyaya çünkü o kaygısızdır, çalgıcı gibi her gün başka bir evdedir. O sevgili (dünya) aşka layık değil, ki her sabah başka bir yar ile olur.”

⁷⁵⁷ Hicretüñ sekiz yüz on altıncı yılında dâr-ı fenâdan L₁ : andan L₂

⁷⁵⁸ “Allah dilediğini siler dilediğini de sabit bırakır.” (Kur’an, Rad 39) Bu ayet L₂’de yoktur.

**Feth-i livâ-yı Kastamonı ve Canik ve ceng-i ‘Osmâniyân be-Karamaniyân ve
sebeb-i inhizâm-ı Karamaniyân**⁷⁵⁹

“*El-ḥubbü yütevârasü ve ’l-buğzu yütevârasü*”⁷⁶⁰. Çün muttali‘-i tebâşîr-i şubḥ-ı sa‘âdetden bir şâhib-i [L₁ 78b] devletüñ âftâb-ı devlet t̄ali‘ ola. Zerre-i ser-geşte-vâr a‘dâ, bî-karâr olur⁷⁶¹. Ḥazret-i sultân-ı ‘âlî-şân⁷⁶² daḥı Rûm-ili’nde münâza‘aya muḥâşamaya meşgûl iken memâlik-i Anadolı fi’l-cümle muḥâfazadan mu‘atṭal olmışıdı. Karaman-oḡlı müfsîd ṭabî‘at-ı cibillî muktezâsınca ki neslen be-nesl bütün ümmehâta muttaşıl olduklarınca muttaşıl-ı silsile-i ‘adâvetleri müteselsil ü mütezâ‘if oldı. Ṭabî‘at-ı ḥâsidleri vü⁷⁶³ cibilliyet-i fâsidleri mehdden laḥde varınca iktizâ-yı nifâḫ eyledi. İttifâḫ sultân-ı ‘âlî-şân Mûsâ Beg’le cidâl ü kıtâle meşgûl iken ḥâli nâ-ma‘lûm idi. Karaman-oḡlı Meḥemmed Beg meyšûm [u] mazlûmlara zulm ü te‘addîler idüp mülk-i Âl-i ‘Osmân’a⁷⁶⁴ hücûm eyledi. Seferi-ḥişâr’a gelüp birkaç gün anda turup andan kalkup yaka yıka gâret ü ḥasâret iderek Burusa’ya geldi.

Beyt

“Çü pîşe tehî kereded ez-nerre-şîr
Şaḡal ender âyed be-bîşe dilîr”⁷⁶⁵

Ol eṣnâda Ḥâcî ‘İvâz Paşa vüzerâ-i i‘zâmdan idi, Burusa muḥâfazasına kalmış idi. Bu mâcerâ-yı cür’et işidüp cemî‘ şehr ḥalkın da‘vet idüp şöyle naşîḫat itdi ki: “Her kişi azuk kaydın görüp kal‘aya gire kudret olmayanlar küḥûfda i‘tikâf idüp pây-mâl olmakdan ḥalâş olalar. [L₁ 79a] Şehr ḥalkı azuk tedârükin idüp⁷⁶⁶ malın menâlin ‘avratın oḡlanın ḥişâra koyup esbâb-ı cidâl ü kıtâl ber-kemâl müretteb ü⁷⁶⁷ müheyyâ eylediler. Karaman-oḡlı bed-‘ahd kej-peymân şehre gelicek emân virmeyüp âteş-i sûzânla vîrân eyledi. Ammâ ḥişâr-ı üstüvâra çendân ki sa‘y-ı bî-pâyân⁷⁶⁸ eylediyse bir

⁷⁵⁹ Başlık L₂’de **Rezm-i Sultân bâ-Karamaniyân ve kişver-güşâ-yı ân** şeklindedir.

⁷⁶⁰ “*Sevgi de nefret de miras bırakılır.*”

⁷⁶¹ *El-ḥubbü yütevârasü*.... bî-karâr olur L₁ : - L₂

⁷⁶² Ḥazret-i sultân-ı ‘âlî-şân L₁ : İskender-i zamân ḥazret-i sultân-ı ‘âlî-şân L₂

⁷⁶³ Ṭabî‘at-ı ḥâsidleri vü L₁ : - L₂

⁷⁶⁴ mülk-i Âl-i ‘Osmân’a L₁ : mülk-i ‘Osmân’a L₂

⁷⁶⁵ “*Önderlik arslandan boş kaldığında çakal ormana kahraman gibi gelir.*”

⁷⁶⁶ azuk tedârükin idüp L₁ : azuk görüp L₂

⁷⁶⁷ ü kıtâl ber-kemâl müretteb ü L₁ : - L₂

⁷⁶⁸ ḥişâr-ı üstüvâra çendân ki sa‘y-ı bî-pâyân L₁ : ḥişâra nekadâr sa‘y eyledi ise L₂

taşın almağa imkân olmadı. ‘Âciz ü hayrân olup, “âkıbet çâre vü dermân âb-ı revânların bunların⁷⁶⁹ kesmekdür” diyüp Bıñar-başı’nda bir göl var idi andan şulanurlar idi. Kesüp dereye akıtmaga kaşd idüp, lakımcılar bulup lakıma mübâşeret itdüğü gibi hişârdan bir miqdâr kâr-zâra yarar serdârlar ile çıkup şarf-ı iktidâr eyleyüp lakımcılara kılıc koyup kırdılar.

Beyt

Kırar anları şöyle ehl-i hişâr

Kaçup kurtulanı dağı zahm-dâr

Karaman-oğlı hemân ki bu kazıyeyi gördi hişârdan çâr u nâ-çâr ye’s eyledi. Ammâ üstinden gitmeyüp otuz bir gün ceng oldu. Gâh bî-gâh fırsat buldukca ‘İvâz Paşa şehrden çıkup Karamanîlerden hayli âdem helâk iderdi. Tutdukların Karaman-oğlu’na karşı nîme nîme idüp beden beden aşardı. Karaman-oğlı dağı gördi ki almağa çâre yok hud‘aya iltizâm idüp [L₁ 79b] idüp şâm iricek orduda müte‘addid odlar yakdurup gücile kendü ‘askerinden bir miqdâr âdem gönderdi ki ‘irtesi tabl ü nekkâre çala çala geleler. Bu tedbîr-i hâyib şâyib şanup ‘askerinüñ ekşerin göndericek ‘İvâz Paşa dağı haber-dâr olup serdârları yarağa koyup müsellağ u müretteb olup Kapulıca kapusın açup çıkup orduyu tenhâ bulup başup yağma vü târâc eylediler.

Beyt

Yirinde rây-ı rûşen bir çeri sır

Hemîn birkaç kırar şemşîr ile tîr⁷⁷⁰

Ellerine mübâlağa esbâb girüp çok âdem esîr eylediler. Anlar gelince yine hişâra girüp kapuyı dîvâr eylediler. ‘İvâz Paşa birkaç yirde mecrûh oldu ammâ gerçi zahm-dâr idi. Velî gayret ü hamıyyet idüp ‘adûya hayret ü zucret⁷⁷¹ göstermedi. İttifâk ol esnâda Mûsâ Çelebi’nüñ meyyiti geldi. Karaman-oğlı’nuñ cân başına şıçrayup fi’l-hâl Kabluca’ya varup meyyiti açdırup gördi bildi, ol gice ... halka göçüñ diyü emr itdi. Göçdiler ammâ il gün halkı cemî’ gececek derbendlerin münsedd itmişler idi⁷⁷². Zârûri olup baş kurtarmağa Kirmast yolına gitdi. Şehrde sipâhîler mütefattın olıcak yarağ ve

⁷⁶⁹ bunların L₂ : - L₁

⁷⁷⁰ Beyit L₂’de yoktur.

⁷⁷¹ ü zucret L₁ : - L₂

⁷⁷² itmişler idi L₁ : eylediler L₂

yaşagla çıkup kovup kırup hayli âdem ü esbâb alıkodılar. Karaman-oğlu'nı [L₁ 80a] taḥfif idüp envâ' dürlü istihzâlar idüp hey urup hakâretler ile kaçurdılar.

Beyt

*Eliyle itdügin kendüvüz ne âr
İdemez tîg-ı tîz ü zaḥm-ı ḥancer*⁷⁷³

İsti'câl ile kaçarken Hırman Tanası dirler bir müseḥḥarası var imiş, gâyet muleḥḥam kişiymiş, tek ü pûydan bî-ḥuzûr olup ölüp giderken eyitmiş: “Devletlü sultânüm! ‘Osmânlu’nuñ meyyitinden böyle kaçıcak dirisini göricek nice idersin” didi. Bu ta'rîz ü melâmet melâlet arasında gâyetde te'sîr idüp nihâyetde incindi. “*El-hakk mürrun*”⁷⁷⁴ bu gâzabla ol bî-çâreyi def'-i berdâr eyledi. Ammâ il gün ḥalkı ardına düşmişler idi. Ḥayli âdemin helâk itdiler. Ordusu yağma olduğundan gayru zarûrî kaçup Ḥamid-ili'nden geçüp biñ belâyile başın ḥalâş itdi.

Beyt

*“Bâ-velî-ni'met er bîrûn âyî
Ger sipihr-i tû ser-nigûn âyî”*⁷⁷⁵

Bu mâcerâ hicretüñ sekiz yüz on altısında⁷⁷⁶ vâkı' oldı. Emîr Süleymân'ıñ Sultân Muştafâ nâm bir oğlu ki Mîr Süleymân civâr-ı rahmâna mütevâsıl olmazdan evvel Kostanṭin tekvurınuñ yanında İstanbul'da emânet komış idi⁷⁷⁷. Sultân'la tekvuruñ mâbeynlerinde muşâdakât u muşâfât olıcak yanından gidermiş idi. Żarûrî ol daḥı Eflak'a müteveccih olur. Ammâ Kirman⁷⁷⁸ Ovası'nuñ [L₁ 80b] akıncıları ṭovıcaları oğlanuñ yanına gelüp kayurmayup cem'iyet idüp hayli keşret oldı. “Furşat gânîmetdür” diyüp alup Yanbolı'ya geldiler. Bu kazıyye Sultân Meḥemmed⁷⁷⁹ sem'-i şerîfine irişecek yanında bulunan kapu ḥalkıyla göçüp Yanbolı'ya müteveccih oldı.

⁷⁷³ Beyit L₂'de yoktur.

⁷⁷⁴ “Gerçek acıdır.” Bu Arapça ibare L₂'de yoktur.

⁷⁷⁵ “Eğer nimet verene nankörlük edersen, senin talihin de altüst olur.”

⁷⁷⁶ sekiz yüz on altısında L₁ : sene 817 L₂

⁷⁷⁷ Emîr Süleymân'ıñ..... komış idi L₂ : Ammâ Emîr Süleymân civâr-ı rahmâna mütevâsıl olmazdan evvel oğlu tekvur yanında İstanbul'da emânet idi L₁

⁷⁷⁸ L₂'de “Karnı Ovası” okunacak şekilde yazılmıştır.

⁷⁷⁹ Sultân Meḥemmed L₂ : Sultân L₁

Beyt

“Çü bâlâ ber-âred giyâhî bülend
Sehî-server bâşed ez-vey gezend”⁷⁸⁰

Çün râyât-ı hümâyun ü nuşret-âyât-ı sultânî ol şahrâları âftâb-ı cihân-tâb gibi nûrânî eyledi. Ol cem‘ olan derindî akıncılar bî-tâb olup huffâş-vâr târ u mâr olup baş kurtarmak ardınca oldılar. Yaluñuz kalıcak Derzi-başı Zaganos dirler bir lalası var idi, gördi ki bâ‘iş-i fitne vü bâdî-yi fesâd oldu, nizâm-ı ‘âleme ihtilâl gelmesün diyü fi‘l-hâl mecâl virmeyüp nezâketle tutup Sultân’a getürdiler. Ol gâzabla dil-hârğâr sebeb olup ol gül-i nevrestenüñ çeşm-i şehlâsın nergis-i a‘mâ gibi nâ-bînâ eylediler⁷⁸¹.

Beyt

“İnân-ı tevsen-i devlet bülend ez-an dârend
Ki dest-i bî-ser ü pâyân be-an ‘inân ne-ressed”⁷⁸²

Andan Burusa’ya gönderüp ‘akabınca devletle serîr-i sa‘âdete müteveccih oldılar. Varıcak [L₁ 81a] Mîr Süleymân’uñ Burusa’da bir kızı var idi. Mübâlağa cihâz idüp bir sancak begine virdi. Ve ol oğluna Geyve vilâyetinde Ak-ğışâr eyâletin oturak virdi. Gâh bî-gâh Burusa’ya getürüp nazâr-ı ‘âtîfetle nazâr idüp ihsânlar idüp yine tîmârına gönderür idi.

Çün serîr-i saltanatda sürûr ile birkaç gün huzûr eyledi. Karaman-oğlı’nuñ sâbıkâ itdüğü hareketden kalbinde fütûr-ı ‘adâvet var idi. Cem‘iyyet-i leşker-i muzaffere mübâşeret eyledi. Def‘î İsfendiyâr’a elçi gönderüp leşker-i cerrâra isti‘ânete âdem taleb eyledi. Ol dahı oğlı Kâsım Beg’i hayli sipâhîyle pâdişâh hizmetine gönderdi. Andan Germiyan-oğlı’na âdem gönderüp ol cânibe teveccühin i‘lâm idüp: “Leşker-i zafer-eşere azuk tedârükün kılup mâlâ-büddî(?) müheyyâ idesin” diyüp, “bu maşlahatda müsâhale olunmaya ki meveddet, ‘adâvete mübeddil olmaya” demiş ve “hem leşkerüñle Sultân, Seyyid-gâzî’de ordu-yı hümâyûnuma mülhâk olasın” diyü buyurmuş. Ol dahı emr-i felek-iktidâr mûcibince cem‘ zarûriyyâtı ihzâr eylemiş, me’mûr olduğı yirde mülâzemete gelüp yüz süreydi.

⁷⁸⁰ “Bir bitki haddinden fazla uzadığı zaman servi ağaçları ondan zarar görür.”

⁷⁸¹ Bu dipnottan 87b’ye kadar olan kısım L₂’de yoktur.

⁷⁸² “Devletin yönetimine niteliksiz kişilerin ulaşmaması onun yüceliğini gösterir mahiyettedir.”

Hicretüñ sekiz yüz on yedisinde [L₁ 81b] leşker-i bî-pâyân ve deryâ-şânla kalkup Ak-şehr'e çıkdı. Def'î Ak-şehr'i ve Yeñi-şehr'i ve Seydi-şehr'in ve Aklık-hisâr'ın ve Sa'îd-ili'n feth idüp Konya'ya müteveccih oldı. Karaman-oğlu mükâvemet idemeyüp hişâra girdi varup muhâşara eyledi. İttifâk ol esnâda ziyâde yağmurlar olup bir derecede yağalır oldı ki deprenmege iktidâr kalmadı. Tevâlî-yi emtârdan nâ-gâh bir seyl-i serî'ü'l-ahdâr sür'atle gelüp orduyu târ u mâr eyledi. Leşkere hayli ziyân oldı. Karaman-oğlu bu hâli görüp leşker-i Sultân karâr idemeyecegin bilüp şâdân oldı. Andan tazarru'a istişfâ'a ikdâm eyleyüp iltiyâm gösterüp günâhına i'tizâr eyleyüp istiğfâr eyledi. Çâr u nâ-çâr sultân-ı kâm-kâr günâhın 'afv idüp 'özrin kabûl eyledi.

Andan göçüp devlet ü sa'âdetle hicretüñ sekiz yüz on sekizinde varup Kastamonı ve Canik'i feth itdi. Ol hînde Karaman-oğlu yine ızhâr-ı 'isyân u tuğyân idüp yine 'adâvetin âşikâre eyledi. Sultân dahı leşkери hâzır idi hemân yine dönüp Karaman'a müteveccih oldı. Varup Karaman-oğlu'yla Konya [L₁ 82a] Şahrâsı'nda buluşup ceng itdiler.

Beyt

*“Hemî hâk bâ-hûn ber âmîhtend
Be-nîze ferâvân-ı ser âvîhtend”⁷⁸³*

Karaman-oğlu'nı sıyup kendüyi oğlu Muştafâ Beg'le esîr idüp hor u hakîr hazret-i hilâfet-penâha getürdiler, yine kemâl-i mürüvvetinden helâk itmeyüp günâhın 'afv idüp âzâd eyledi. Hil'atler virüp ihsânlar eyledi. Ve Seydi-şehr'ini ve ... ve Kır-şehr'in ve Yeñi-şehr'i ve Seferi-hişâr'ı ve Cemâze Hişârı'nı ve Nigde'yi virmeyince şulh itmediler dirler.

Vâkı'a-i Şeyh Bedreddîn Kâdı-i Simav ve ba'zı kazâyâ ki der-an târîh vâkı' şod

*Şeh olan ide çünki dâyim cihâd
İder Hakk'ı râzı vü halkını şâd
Ganîmet gelüp mülk ma'mûr olur
Sipâhî ganâyimle mesrûr olur*

⁷⁸³ “Toprağı kana buladılar. süngülere de başları asdılar”

*Çü ma ‘mûr ola mülk-i leşker ganî
Olur pâdişahuñ tolu mağzeni*

Çün hicretüñ sekiz yüz on tokuzunda oldu, hazret-i sultân-ı kâm-rân Ungurus’a gazâyâ ‘azm idüp ferâvân leşker cem’ eyledi. Hattâ Karaman-oğlı leşker gönderüp İsfendiyâr-oğlı dahı oğlı Kâsım Beg’i kapısı [L₁ 82b] halkıyla gönderdi. Ve etrâfda olan şanâdîd ü hükâm dahı mümkün oldukça ihzâr-ı esbâb itmege ihtimâm idüp makdûrları miqdârlarınca leşkerler ihzâr idüp istizhâra ikdâm-ı tâmm itdiler. Leşker müretteb ü müheyyâ olıcak devlet ü sa’âdetle Tuna’yı geçüp kenârında Yir-gök Hişârı gibi hişâr-ı üstüvâr yaptı.

Beyt

*“Ne bâmeş-râ gezend ez-ebr ü hurşîd
Ne bûmeş-râ nehîb ez-bâd u bârân”⁷⁸⁴*

Ve hem Sakcı’yı ve Yeñisala ma‘berlerin ma‘mûr eyledi. Andan Ungurus vilâyetine akın virdi. Her cânibden akıncılar varup vurup yakup yıkup mübâlağa meblağlar ele girüp bî-hisâb esbâbla manşûr u mesrûr oldılar. Anı görüp Eflak voyvodası harâcla oğlını elçisiyle âsitâne-i sa‘âdete irsâl eyledi. Andan kalkup kal‘a-i Sürne vardılar anı dahı fetḥ idüp küffârı zebûn idüp hâllerin diger-gûn eylediler. Żarûfî Ungurus dahı Boluca Beg oğlanlarından birkaçın rehn idüp muşâlaha eyledi. Ayruk ‘adâvete mecâl-i ihtimâl kalmadı.

Ammâ sene-i mezkûrda vâkı‘ olan havâdis-i gûyene budur ki nâ-gâh pâdişâh şikârda atdan düşdi ammâ Yezdân, hâfız oldu bir ‘uzvına ziyân u âzâr irişmedi. Andan dönüp [L₁ 83a] dârü’s-salṭanat Edrene’ye geldi. Ve hem hicretüñ sekiz yüz yigirmi birinde diyâr-ı Rûm’da ziyâde zelzeleler olup çok ma‘mûrlar mağmûr oldu.

Ve hicretüñ sekiz yüz yigirmi ikisinde yine Rûm’da ba‘zı fitne vü fesâd olup mûcib-i fetret ü bâ‘is-i mihnet oldu. Cümlesinden biri bu ki Kara-koyunlu Kara Yûsuf Âderbaycan’dan diyâr-ı Ermen’e gelüp Erzincan’ı fetḥ idüp Pîr ‘Ömer’i anda naşb eyledi. Andan Pîr ‘Ömer Kara-hişâr’a tama‘ idüp muḥâşara eyledi. Hâkimi Melek Aḥmed-oğlı Hasan Beg isti‘ânata istimdâda Sultân’a âdem gönderdi. Ve Hasan Beg bin Alp Arslan, Cüneyd Beg’i katl idüp Canik’i aldı. Ve Şamşun’ı ve Bavra’yı alup Alp-

⁷⁸⁴ “Ne damına güneş ve bulut çarpar, ne yurduna rüzgar ve yağmurdan korku var.”

oğlu Hızır Beg'i anda naşb itdi. İttifâk ol hinde Kara Yûsuf vefât idüp oğlu İskender Mîrzâ yirine pâdişâh oldı ve Timür-oğlu Şâhruh üstine hücûm idüp ol dağı kaçup Rûm'a geldi. Sultân dağı bunlaruñ memleketine mazarratları yetişmesün diyü Ungurus'a gâzâ itse gerek idi. Terk idüp Burusa'ya geldi.

Ammâ Kâsım Beg gâzâdan dönicek Kastamoni'ya gitmeyüp âsitâne-i sa'âdetde kaldı. Sultân dağı İsfendiyâr'a elçi gönderdi. [L₁ 83b] “Kâsım Beg benüm kâtumda kaldı mansıb virdüm sen dağı Tosya'yı ve Kangırı'yı ve Kal'acug'ı ve Kastamoni'yı ve Bakır-küresi'ni elbette viresin” diyü emr eyledi. İsfendiyâr dağı gördi ki diyârnuñ ma'nîdârını şehriyâr-ı kâm-kâr Kâsım Beg'e ta'yîn eylemiş. Emre muhâlefet dağı müşkil. Zârûrî Vâ'iz Mehemmed dirler bir âdemîsi var idi, teberrükât u tuhâf ile Bâyezîd Paşa'ya gönderüp tazarru' itdi ki Bakır-küre'siyle Şamsun'ı almayalar, zîrâ dirliği anlardan idi. Tazarru'mı huzâvendigâr dağı kabul idüp Ilgâz Tağı'nı hadd ta'yîn itdiler. Andan devlet ü sa'âdetle göçüp Amâsiyye'ye sâye-i hümâyûnıla müşerref eyledi.

İttifâk hazret-i Sultân'uñ Rûm'a geldüğinden Kâfir-Şamsun'ında olan kâfirler vehm idüp Şamsun'ı yakup yıkup gemiye girüp kaçdılar. Bu haber mesâmi'-i 'aliyyeye irişicek Rûm beglerbegisi Biçer-oğlu Hamza Beg'i zabt itmege gönderdi. Varup göricek haber gönderüp didi ki: “Kâfir-Şamsun'ı teshîri Müslimân-Şamsun'ı teshîrine mukaddeme imiş. Hemân lâzım-bîni ikdâm [u] itmâm olinsa âsân”. Çün bu haberi Sultân işitdi ârâm itmeyüp leşker-i Behrâm-intikâm ile göçüp Şamsun'a müteveccih oldı. Merzivan'a gelicek İsfendiyâr-oğlu Hızır Beg işidüp mukâvemete kudret [L₁ 84a] olmaduğın bilürdi. “Adâvet, mûcib-i zillet ve bâ'ış-i inkırâz-ı devletdür” diyü çâr u nâ-çâr kal'ayı ihtiyârıyla virüp, varup dest-bûsla mu'azzez ü mûkerrem olup, mekremet-i pâdişâhâne ve hil'at-i husrevâneyle melhûz u mahzûz oldı.

Beyt

“Çe ceng âverî bâ-kesî der-sitîz
Ki ez-û gürîzet buved yâ gürîz”⁷⁸⁵

Andan icâzet alup babası İsfendiyâr'uñ yanına vardı. Karındaşı Kâsım Beg âsitâne-i sa'âdetde olduğıçün çün Sultân Mehemmed Şamsun'ı feth idüp Burusa'ya

⁷⁸⁵ “Eğer birisiyle savaşa girersen, sonunda ya kaçan olursun ya da kaçırın”

müteveccih oldu. İskelesin seyr iderken ol vilâyetde mübâlağa Tatar evlerin gördi. Beglerin taleb itdi eyitdiler: “Samağar Tatar-oğlı dügin itdi anda gitdi” didiler. İncinüp Bâyezîd Paşa’ya, “memleketde bu kadar Tatar ola benümle gazâyâ gelmeye ya ne maşlahata yararlar. Rûm-ili’ne sürüp memleketde müteferriğ eyleñ” didi. Minnet-oğlı Mehemmed Beg’e emr olındı. Bunları sürüp Konuş’a iletdi. Kendü dağı anda mescid ü kârbân-sarây yapup ‘imâret eyleyüp temekkün itdi.

Bir hâdise dağı bu ki ittifâken ol esnâda Simav kâdıısı oğlınuñ bir hâlîfesi var idi. Börklüce Muştafa dirler [L₁ 84b] idi ki Mûsâ Beg’e, Şeyh Bedreddîn kâdı-‘asker iken kethüzâsıydı. Mûsâ Beg müteveffâ olıcak şeyhe İznik’de oturak birkaç akçe itmişler idi. Börklüce şeyhden ayrılıp Kara-burun’a varup Aydın-ili vilâyetinüñ ekşerin kendüye döndürüp da‘vâ-yı vilâyet idüp halkı mezheb-i ibâhete da‘vet iderdi. Yanına müfsidler cem‘ olup hayli keşret oldu. Üç biñ kadar yarar âdemi var idi. Bu mâcerâ[ya] sebep oldu. Simav kâdıısı oğlı Bedreddîn’i memleketden kovdılar. Kaştamonı’ya vardı andan gemiye girüp Kefe’ye geçüp Eflak’a vardı. Sultân dağı hemân Bâyezîd Paşa’yı birkaç biñ âdemle gönderüp Börklüce’yle mukâtele eylediler. Hayli ceng oldu. ‘Âkıbet cemî‘-i tevâbi‘ini kırup kendüyi pâre pâre eylediler.

Ol esnâda Ma’nisa’da “Hû Kemâl” dirler bir mülhîd dağı var idi. Aña dağı hayli âdem müteveccih olmuşıdı. Bâyezîd Paşa varup anı dağı tutup şalb itdi.

Ol hinde Sultân Mehemmed Selânik fethine müteveccih olmuşıdı. İştidi ki Simav kâdıısı oğlı Eflak’dan geçüp Rûm-ili’ne varup hayli Etrâk idlâl itmiş. Cem’iyyet-vâr devletle Siroz’da oturup kapucıbaşı Elvân Beg’i iki yüz âdemle Zağra’ya gönderdi. [L₁ 85a] Varup tutup Sultân’a getürdi. Ol zamânda bakıyye-i ‘ulemâ-yı mu‘teber Sa‘adâddîn şâkirdi Mevlânâ Haydar diyâr-ı Rûm’a gelmişdi. Sultân katline andan istiftâ eyler hüküm ider. Hattâ kendüden dağı istifsâr idicek ol dağı “hüküm-i şer‘, bu” dir. Def‘î Siroz’da bir dükkân önünde şalb iderler. Hattâ hâliyâ mürîdlerini mürîdlerden şenâ‘at-i ibâhet nakl iderler. Bu hâdise hicretüñ sekiz yüz ikisinde vâkı‘ oldu dirler.

Andan Sultân Mehemmed sefer idüp yine Burusa’ya gelüp anda bir ‘âlî ‘imâret binâ eyledi. Vakıflar ta‘yîn eylemelü olıcak deñiz kenârında İstanbul’a karîb yirde birkaç hişârlar var idi ki tekvura müte‘allik geçerlerdi. Kaşd itdi ki varup feth idüp ‘imâretine vakf ide. Leşker gönderdi varup evvel Gegbize’den öte Herekde dirler dağı

bunlar varmadan kaçıp İstanbul'a gitdi. Andan Eski-Gegbize'ye vardılar. Birkaç gün hişâr itdiler ceng oldı. Âhır yağmayıla aldılar. Andan Taruhal üzerine vardılar anı dağı 'ahd ile aldılar. Andan Pendik'e vardılar kâfir kaçmış idi zabt eylediler. Andan varup Kartal'ı aldılar bunları 'imâretine vakf eyledi. Ve hem 'imâret yanında [L₁ 85b] bir medrese yapdı ve Mekke-i şerrefehâ'llâhü ve Medîne-i mukaddeseye vakıflar eyledi. Ve her cum'a fukarâya taşaddukât idüp evkâtın hayrâta şarf iderdi.

Beyt

“Büzürgî k'ez ü nâm-ı nîgû be-mând

Tevân goft bâ-ehl kû be-mând

Çü hoş zeyn-i cihân kûy-ı devlet rübûd

Ki der-bend-i âsâyiş-i halk bûd”⁷⁸⁶

Andan Edrene'ye gelüp bir niçe müddet gazâyâ meşgûl olup anda dağı bir câmi' binâ itdi. 'Âkıbet hicretüñ sekiz yüz yigirmi dördüncü yıl beşinci ayda mizâc münharif olup ecel-i âcili 'acele idüp müddet-i 'ömri munkarız olmalı oldı. Bâyezîd Paşa ve İbrâhîm Paşa'yı ve 'İvaz Paşa'yı halvetine da'vet idüp vakt-i rihlet karîb olup za'f müstevlî olup kudret ü miknet kalmayup bî-tâkat olduğın i'lâm eyledi. Andan vaşiyet idüp ulu oğı Sulţân Murâd'a salţanat vedî'at idüp halef-i hilâfet oldı. 'Âkıbet bir niçe müddet zahmet çeküp dâr-ı fütûrdan sarây-ı sürûra rihlet eyledi. *“Tegammedehü'llâhü bi-ğufrânihi ve eskenehü fi-ferâdîsi cinânihi”⁷⁸⁷*.

⁷⁸⁶ “O yüce kişi geride güzel bir nam bıraktı ki ondan kalan bu hatıralar ancak ehline söylenebilir. Ne hoş ki bu dünya, halkı refah içinde yaşayan devletin bir mahallesi oldu.”

⁷⁸⁷ “Allah onu mağfireti ile kuşatsın ve Firdevs cennetlerinde ikamet ettirsin.”

[II. MURAD DEVRİ]

- [L₁ 86b] *Huzâyâ 'aceb deşt-i hayretdeyem
Hidâyet refîk it dalâletdeyem
Çerâğ-ı dil ü cânı pür-nûr kıl
Teni zulmet-i cürmden dûr kıl
Çü destüñle oldı sirişte bu hâk
'Înâyet kıl ola ki çün rûh pâk
Eger her kalemde ola biñ zebân
Senüñ biñde bir lutfuñ olmaz beyân
Tapuñ olmazısa baña reh-nümâ
Kim olsa gerek maksada pîşvâ
Degül Ka 'be'ye vaşluñ iñende dûr
Naşîb olmaz ammâ ki her çeşme nûr
Bu yoluñ olur düşmeni bî-girân
Bize lutfuñ olmak gerek hem- 'inân
Ben üftâdeyi nefis idüpdür esîr
Dirîğ olmazısañ eger dest-gîr
İder her kişi vaşla gerçi heves
Bulamaz velî degmesi dest-res
Ne bî-çâreyem ben fakîr ey Ğanî
Bu hâlile senden dileyem seni
Kaçan ni 'met ihsân idesin baña
Dilüm şükr gûy ile evvel saña
Bilürem günâhuma yokdur 'aded
Velî lutfuña dağı olmaya hadd*
- [L₁ 87a] *Taşavvur olınsa günâhum olur
Velî lutfuña kim nihâyet bulur*

*Helâle hisâb u harâma 'azâb
Ölürse kim ola ki vire cevâb
Baña eyle ol bâğ içinde mekân
Ki câr ola anda emîr-i cinân
Mehi evc-i şer' ü güli bâ'-ı arş
Fürûzende şem'-i [şe]bistân-ı ferş
Teni mahrem-i taht-ı eflâk olan
Başı şâhib-i tâc-ı levlâk olan
İdüp hizmetin ragbetile melek
Kılur tâc na'leynin anuñ felek
Şalât âl ü aşhâbına her zamân
Ola haşre dek bendeden armagan
Huşûşâ mükerrerleri çâr u yâr
Ki olmuş durur birisi Yâr-ı gâr
Sadâkatda çün subh-ı şadîkdür
Dıraşşande hurşîd-i tahkîkdür
Tenini idüp tîr-i mâra hedef
Dilin der-i esrâra itdi şadef
İkincisi' Ömer'dür ol ehl-i dâd
Cihân halkın itdi ki 'adlile şâd
Müsaḥḥar idüp halkı bî-taht u tâc
Selâḥîn-i 'âlemden aldı ḥarâc
Üçüncisi 'Osmân ol ehl-i ḥayâ
Ki hem-râz idindi anı Muştafâ
Odur nâzım-ı vahy-ı ḥayy-ı kadîm
Ḥalîm ü 'alîm ü selîm ü kerîm
İki kerre dâmâd idiniüp resûl
Anı itdi aşhâb içinde kabûl*

[L₁ 87b] *İmâm-ı çehârüm velî Murtażâ*
Yem-i 'ilm-i Sübhân u kân-ı şehâ
Der-i kal'a-i Hayber'üñ kâmi'i
Şafâ evcinüñ neyyir lâmi'i
Şehâvetde ebr ü şecâ'atde berķ
İder vehm tîğın görüp ğarb u şark
Çü dîn dârına oldı dördi cidâr
Gerek lâ-cerem dâra divâr-ı çâr
Ola râzî Hakk âl ü aşhâbdan
Dağı cümle ümmetden aḥbâbdan
Behiştî imâm-ı firistâdegân
Şefâ'at-geri cümle üftâdegân
Ümîdüm bu ide şefâ'at saña
Çü meddâh kıldı seni Hakk aña

Çün muktezâ-yı sâbıka-yı irâdet istid'â-ı neşâ-i sa'âdetle şöyle îcâb itdi ki bu ... kerîme-i Âl-i 'Osmân "*keşserahümü'llâhü te'âlâ ilâ-yevmi'l-'adl ve'l-iḥsân*"⁷⁸⁸ her ân ve her zamân istiḥlâf-ı aḥlâfla müterettib ü müteselsil ola ve bu cerşüme-i 'azîm [ü] 'âlî-şân mütevâlî vü müte'âkıb ola ve⁷⁸⁹ âsitâne-i ḥânedânları yevmen-fe-yevmen 'imâretle ma'mûr olup dâd ile âbâd ola. Zîrâ câmi'iyet-i devlet ü dîn ile selâṭîn-i rûy-ı zemînden anlar güzîndür ve sa'âdet ü siyâdetleri istiḳrâr u istimrâr ile temkîn bulmuşdur. "*Vece'alekum mulûken veâtâkum mâ-lem yu'ti eḥâden mine-l'âlemîn*"⁷⁹⁰. Tabakâtları tabakât-ı sem[â]vât gibi derecâtla, mütefâvit eslâfından, [L₁ 88a] aḥlâf, kadren ve menzilen 'âlî vü 'âlî-şân olmuşdur. "*Verafe'a ba'zakum fevka ba'zin derecâtin*"⁷⁹¹ ve neyyirât-ı seb'a seyyerât-ı âsmânî gibi nevbetle her biri serîr-i gerdûn-nişânı nûrânî kılup cihânı zulme-i zulmden ḥalâş iderler. Ḥuşûşâ iktizâ-yı sünnet-i kadîm-i zamân ve muktezâ-yı seyr-i sülûk-ı âsmân oldur ki, çün bu âftâb-ı şubḥ-ı iḳbâl 'ârızâ-i "*kullü*

⁷⁸⁸ "*Allahü teâlâ adalet ve ihsan gününde onların sayılarını çok eyesin.*"

⁷⁸⁹ her ân ve her zamân.... müte'âkıb ola ve L₁ : - L₂

⁷⁹⁰ "*Sizi hükümdarlar kılmıştı ve [diğer] toplumlardan hiçbirine vermediğini size vermişti.*" (Kur'an, 5/20)

⁷⁹¹ "*(Allah) kiminizi kiminize göre derecelerle yüceltti.*" (Kur'an, 6/165)

şeyin hâlikün illâ vecheh”⁷⁹² sebebiyle zevâle irişüp, mağrib zemîne hübût u intikâl eyleyüp irtihâl eylese yine maşrik evc-i devletden sa‘âdetle bir neyyir-i münîr maşrik-i serîr-i gerdûn-nazîrden şâriķ olup megârib u meşâriķ nûrıyla münevver olup sebab-i nizâm kâffe-i enâm olur⁷⁹³.

Pes çün târîh-i mezkûrda Sultân Mehemmed-i Muhammed-hışâl şalâ-yı da‘vet-i mülk-i müte‘âl ile bu ribât-ı pür-gurûrdan halvethâne-i⁷⁹⁴ Rabbü’l-gafûra intikâl idüp ribât-ı fütûrdan sarây-ı pür-sürûrı mesken idindi. Emâkin-i memâlik, ma‘rûz-ı hudûs-ı havâdis-i âfât olup mesâkin-i rub‘-ı meskûn mehâlik ü maḥâfât oldu. Her düşmen-i menkûb ve her müflis-i mağlûb serdâr ve ser-firâz olup fitne vü fesâda müteveccih oldu. Żarûrî birkaç gün umûr-ı salṭanat ve meşâlih-i memleket [L₁ 88b] ‘âṭıl ü bâṭıl oldu. A‘dâ-yı dîn ü devlet kaşd-ı mülk ü millet idüp, fikr-i bâṭıl ü zann-ı fâsıd ile ızhâr-ı ‘adâvet eyledi⁷⁹⁵.

Merḥûm mağfûr Sultân “*aleyhi’r-rahmetü ve’l-gufrân*”⁷⁹⁶ müteveffâ olıcak çeşm-i cihân-bîn gibi iki ferzend-i sa‘âdet-mendi kaldı⁷⁹⁷ biri Sultân Murâd Ḥan ve biri Muştafâ Çelebi. Erkân-ı devlet ve a‘yân-ı memleket⁷⁹⁸ cem‘iyyet idüp bu kazıyye-i ḥilâfeti ve emr-i salṭanatı⁷⁹⁹ meşveret itdiler. Muktezâ-yı fiṭnat ve icâb-ı vaşıyyet mûcibince ḥazret-i Sultân Murâd’a Rûm’a Elvân Beg’i gönderdiler ki isti‘câl ile gele. Ve İvaż Paşa ve İbrâhîm Paşa ittifaķ idüp, pâdişâh, İzmir-oğlı’nı tedbîre, Anaṭolı beglerbegisini gönderdi, yeñiçeri daḥı Gelibolı’dan geçüp Biga’da beglerbegine buluşup mu‘âvenet itsünler, diyü şûret idüp kapu ḥalkın taḥḫif itmışler idi. Ammâ yine ‘âdetce her gün dîvân olup ‘azl ü naşb, ‘akd ü ḥall mukarrer idi. Ḥattâ silâhdârları pâdişâhı görmek murâd idinüp vüzerâya ğulüvv itdiler. Anlar daḥı yarın dîvâna çıksun görüñ didiler. Bir ‘Acem ṭabîb var idi, Sultân’ı kapudan kürsiyle çıkarup kodı. Ardından çukadârı ṭıtdı. Bir taşnîf itdi ki meḥâsin-i şerîfin eliyle [L₁ 89a] şıgar gibi oldu. Irakdan nakşını seçemeyüp bu telbîsle ḥalk aldanup emîn oldılar. Ve’l-ḥâşıl kırk bir gün bu

⁷⁹² “Ondan [Allah’tan] başka her şey yok olacaktır.” (Kur’an, 28/88)

⁷⁹³ Zîrâ câmi‘iyyet-i devlet ü dîn ile.... sebab-i nizâm kâffe-i enâm olur L₁ : - L₂

⁷⁹⁴ bu ribât-ı pür-gurûrdan halvethâne-i L₁ : - L₂

⁷⁹⁵ Emâkin-i memâlik, ma‘rûz-ı hudûs-ı havâdis-i âfât.... ızhâr-ı ‘adâvet eyledi L₁ : - L₂

⁷⁹⁶ “Allah’ın rahmeti ve bağışlaması üzerine olsun.”

⁷⁹⁷ ferzend-i sa‘âdet-mendi kaldı L₁ : ferzend-i sa‘âdet-mendi kebîri ve üç ferzend-i şağır kaldı L₂

⁷⁹⁸ ve a‘yân-ı memleket L₁ : - L₂

⁷⁹⁹ ve emr-i salṭanatı L₁ : - L₂

hud‘ayla Sultân’uñ fevtin ihfâ itdiler. Müteveffâ olduğına kimesne mütefatın olmadı. Elvân Beg dağı Sultân Murâd’ı getirüp Burusa’ya tahta geçürdi. Der ü dîvâr-ı hâne-i cihândan bu şadâ geldi ki⁸⁰⁰:

Beyt

*“Ne-mî mî-red be-nâm-ı nîk der-dünyâ şehinşâhî
Ki û-râ çün tû şehzâde penâh-ı hânedân bâşed
Eger çe memleket şod pîr der-dergâh-ı ecdâdet
Be-iķbâl-i tû her sâ‘at çü baht-ı nev-cüvân bâşed”⁸⁰¹*

Hâdişe-i Düzme Muştafâ ve ba‘zı vâkâyi‘ ki der-an târîh şod⁸⁰²

Çün hazret-i sultân-ı şâhib-devlet ü sa‘âdetle taht-ı hilâfete ve serîr-i saltanata⁸⁰³ cülûs itdi. Saĥâvet ü şecâ‘at ve ĥamâset ü semâhat gösterüp âftâb-ı cihân-tâb gibi işi ifâza-i ifzâl idüp ifâde-i kefi deryâ-nevâl her zamân bârân-ı nîsân gibi gevher-feşân oldı. Çün sultân-ı melik-nijâd, ‘adâlet-nihâd, mâhî-yi küfr ü ‘inâd, ĥâmî-yi ‘iyâd u ‘ibâd, ‘âmir-i bilâd, muzaffer-i ‘adl ü dâd⁸⁰⁴ Sultân Meĥammed bin Sultân Murâd-ı râd hazretine ‘inâyet-i Rabbü’l-‘ibâd yetişüp memleket-i Rûm’a sultân olup, ĥalk-ı cihân bende-i fermânı oldı.

Etrâfda olan ĥussâd u e‘âdî ‘adâvet-i ‘âdîlerin⁸⁰⁵ [L₁ 89b] zuhûra getürmege başladılar. Ĥattâ Selânik’de bir kimesne ĥurûc idüp: “Ben Yıldırım Ĥan’uñ gâyb olan oĥlı Muştafâ Çelebi’yem” diyü da‘vâ-yı nesl-i ‘Oşmânî idüp tâlib-i taht-ı sultânî oldı. Verâseti da‘vasınuñ sıdkına Kostantiniyye tekvuru tezvîr idüp şâhid-i zûr⁸⁰⁶ olup taşdıķ eyledi. ‘Alâyim-i karâyin nakl idüp sened idindi. Sâyir şanâdîd dağı inandurdi. Andan soñra anuñla meveddet ü maĥabbet da‘vâsın idüp mürâsele idüp şöyle mu‘âhede itdi ki, mümkün oldukca aña mu‘âvenet eyleye. Ammâ ol dağı pâdişâh olursa Gelibolı’yı aña

⁸⁰⁰ Der ü dîvâr-ı hâne-i cihândan bu şadâ geldi ki L₁ : - L₂

⁸⁰¹ “*Senin gibi hanedanın sığınağı şehzadesi olmasa, şahların dünyada iyi şanı kalmazdı. Eğer devlet ecdadının dergahında yaşlandıysa senin talihinle her saat bahtı yenilensin.*”

⁸⁰² Başlık L₂’de yoktur.

⁸⁰³ şâhib-i devlet ü sa‘âdetle taht-ı hilâfete ve serîr-i saltanata L₁ : sa‘âdet devletile saltanata cülûs itdi L₂

⁸⁰⁴ Saĥâvet ü şecâ‘at ve ĥamâset ü.... muzaffer-i ‘adl ü dâd L₁ : - L₂

⁸⁰⁵ ‘adâvet-i ‘âdîlerin L₁ : ‘adâvetlerin L₂

⁸⁰⁶ şâhid-i zûr L₁ : şâhid L₂

vire. Tekvur pes bu mîşâkla makâm-ı muhâdene vü müdâhanede şâbit-i evvel-i ikdâm⁸⁰⁷ olup cemî'-i meşâlihinde ikdâm-ı tâmm eyledi. Andan bu murâd-ı pür-fesâda takviyyet ü temşiyet idüp gemiler ihzâr eyledi. Tâ ki Gelibolı Ma'beri'n mesdûd ideler, Rûm-ili'ne kimsene geçmeye.

Pes Muştafâ ibtidâ-yı hurûcında Vardar Yeñicesi'nde varup Evrenüz-oğları'nı aldayup kendüye tâbi' vü tâyı'⁸⁰⁸ kıldı. Anda Siroz'a müteveccih oldı, geldügi gibi hişârı virdiler. Anda a'vân u enşâr ziyâde olup⁸⁰⁹ Edrene'ye müteveccih oldı. Ol dağı fetğ oldı. "*Mâ-ğaşale kelâm*"⁸¹⁰ tamâm-ı Rûm-ili'ni kendüye muftı' u münkâd⁸¹¹ idüp hâşş ü 'âmmı râm eyledi. Andan Gelibolı'ya gelüp [L₁ 90a] gemileri kenâra çeküp bekletdi. Ammâ Gelibolı'yı ne kadar cidd ü cehd idüp istediye virmediler. Zîrâ Şâhmelik, Gelibolı begiydi. "Ben pâdişâhuma 'âşî vü 'âkk⁸¹² olmazam, bir ehl-i tezvîr ü telbîs müzevver⁸¹³ ucundan" diyüp dâyimâ, "*e-kefere ba'de îmânin em ittihâzün ilâhün şânin*"⁸¹⁴ dir idi. Görđi ki teşhîri mümkün degül ol recâyı kağ' kıldı. Cemî' etrâfta olan tovicaları yanına da'vet idüp hil'atler virdi. Vel-hâşıl Rûm-ili'nde olan tovicâ vü sipâhîden yanına gelmedük âdem kalmadı. Az zamânuñ içinde iki biñ kadar leşker gird ider⁸¹⁵. İzmir-oğlı dağı bunuñ tasallutın istflâsın işidüp Anaçolı'dan geçüp yanına geldi. Ta'zîm ü tekrîm ile vezîr-i a'zam⁸¹⁶ idindi ve dağı Rûm-ili'nde olan ümerâ-yı 'izâmdan ve hükkâm-ı 'âlî-makâmdan⁸¹⁷ Turğan Beg ve Evrenüz Beg ve Gümlü-oğlı ki üçü dağı uc begleri ve beglerüñ yegleri ve mübârizlerüñ bârîziydi aldayup⁸¹⁸ gelüp mütâba'at idüp hizmetine mülâzemet eylediler.

⁸⁰⁷ şâbit-i evvel-i ikdâm L₁ : şâbitü'l-ikdâm L₂

⁸⁰⁸ vü tâyı' L₁ : - L₂

⁸⁰⁹ a'vân u enşâr ziyâde olup L₁ : - L₂

⁸¹⁰ "*Sözün özü.*"

⁸¹¹ u münkâd L₁ : - L₂

⁸¹² vü 'âkk L₁ : - L₂

⁸¹³ ehl-i tezvîr ü telbîs müzevver L₂ : ehl-i telbîs-i müzevver-i müzevvir L₁

⁸¹⁴ "*İman ettikten sonra inkar mı etti yoksa ikinci bir ilah mı edindi?*"

⁸¹⁵ iki biñ kadar leşker gird ider L₁ : elli biñ kadar leşker-i girdâr cem' oldı L₂

⁸¹⁶ vezîr-i a'zam L₁ : vezîr L₂

⁸¹⁷ ve hükkâm-ı 'âlî-makâmdan L₁ : - L₂

⁸¹⁸ uc begleri ve beglerüñ yegleri ve mübârizlerüñ bârîziydi aldayup L₁ : ulu beglerdür aldanup L₂

Beyt

“‘Avâmü’n-nâs yek-ser hemçü dîvâned
Hakikat hem hasîs ü hem şerîfend”⁸¹⁹

‘Avâmü’n-nâs dîv [ü] hannâs gibi vesvâsla biri birin idlâl idüp ‘avâkıb-ı umûruñ te’emmülünde gâfil olur⁸²⁰. Çün Sultân Murâd-ı ‘âlî-nijâd ‘avâmuñ [L₁ 90b] ol müzevvir ü müfside kemâl-i inkıyâdların ve hüsni-i i’tikâdların işitdi. Zârûfî mülk-i mevrûşî Rûm-ili’ne müteveccih oldı. Gerçi ki mec’ûluñ cirâğ-ı devleti, leme‘ân-ı serâb ve tâb-ı şubh-ı kâzib gibi bî-tâb idi. Ammâ bu ca‘lîle ca‘lî yine kendüye hayli şûret virmişidi.

Mısra‘

“Çerâğ kezb-râ ne-bûd furû”⁸²¹

Çün hazret-i Sultân Murâd gördi ki fitne vü fesâd vardıkca ziyâde olup halk-ı ‘âlem haşmına aldanup inkıyâd itdiler. A‘yân-ı devleti ve erkân-ı saltanatı cem‘ kılup meşelâ, Bâyezîd Paşa ve İbrâhîm Paşa’yı ve Hâcî ‘İvaz Paşa’yı ve Kara Timürtaş-oğullarından Oruc Paşa’yı ve Umur Paşa’yı ve ‘Ali Paşa’yı⁸²², mec’ûlüñ maşlahatın müşâvere [vü] muţâraha⁸²³ itdiler. Hâcî ‘İvaz Paşa’yı İbrâhîm Paşa şöyle münâsib gördiler ki, Bâyezîd Paşa’yı mukâbeleye Rûm-ili’ne geçüreler. Zîrâ hem vezîr-i a‘zam hem melikü’l-ümerâ-yı sultân-ı mu‘azzam idi. Ve Rûm-ili’nüñ halkı ekşer kendü degmesidür. İhtimâl-vâr hemân geçmesiyle Rûm-ili’nüñ halkı teba‘iyyet idüp mec’ûl-ı müzevviri yanına maħbûs u menkûs⁸²⁴ getüreler. Ve illâ eger ceng ü cidâl lâzım gelürse mukâtele ide didiler. Ammâ Oruc Paşa karındaşlarıyla bu tedbîr-i hâyibi “şayib degül” diyüp⁸²⁵ kabul itmeyüp didiler ki: “Hâliyâ ol kişiye [L₁ 91a] eger yalan eger gerçek halk-ı ‘âlem-i Âl-i ‘Osmân i’tikâd eylediler. Yanında bunca leşkeri daħı var. Aña

⁸¹⁹ “İnsanların hepsi divane gibidir, gerçekte hem alçak, hem şereflidir.”

⁸²⁰ ‘Avâmü’n-nâs dîv..... gâfil olur L₁ : - L₂

⁸²¹ “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.”

⁸²² ve Umur Paşa’yı ve ‘Ali Paşa’yı L₁ : - L₂

⁸²³ muţâraha L₁ : - L₂

⁸²⁴ u menkûs L₁ : - L₂

⁸²⁵ bu tedbîr-i hâyibi “şayib degül” diyüp L₁ : bu tedbîr “eyü degül” diyüp L₂

mukābeleyle yine pâdişâh gerek. Dâyimâ bâtıla hakk mukābildür. Yoksa nâ-gâh leşker hasâret olup bir za‘f-ı kalb gelüp Bâyezîd Paşa’dan çıkarsız. Ancılayın müteğallibeye ancak yine devletlü pâdişâh gâlib olur. Zîrâ selâtn içinde hemîn ‘Ali ibn-i ebî Tâlib gibi şecâ‘atde sehâvetde mülûke gâlibdür”. Gerçi anlar hâtırlarına geleni şarîh şarîh⁸²⁶ taşrîh itdiler. Ammâ cemî‘-i hall ü ‘akd-ı umûr-ı memleket ve kazâyâ-yı meşâlih-i saltanat İbrâhîm Paşa’yile ‘İvaz Paşa’ya müfevvez olup, i‘timâd-ı küllî anlaruñ râyına menûd olduğıçün meclis-i müşâveretde zâhir anlaruñ râyı müstaşveb görindi. “*El-mukadderü kâyin*”⁸²⁷.

Hâzret-i Sultân Murâd dağı Bâyezîd Paşa’ya müteveccih olup, “Lalam! Abâ vü ecdâdum zamânından devlet ü sa‘âdetle mesned-i vezâreti müşerref idersin. Ve cemî‘ memleketümüzde olan a‘yân u erkândan her cihetle kadrüñ ‘akluñ ziyâdedür. Ve ‘âlem halkınuñ i‘timâdı i‘tikâdı⁸²⁸ sañadur. Hemân sen gitmek gereksin eger bizüm rızâmuz gözedürseñ⁸²⁹” didi. Ol dağı “*razînâ bi-kazâi’llâhi*”⁸³⁰ diyüp şücâ‘ [u] muţâ‘ idi⁸³¹. Emrine imtişâl [L₁ 91b] idüp “cemî‘-i etbâ‘um eşyâ‘um ile yoluña fedâ olam” diyü du‘â vü şenâ eyledi. Didi ki: “Gelibolı’dan geçilmez zîrâ anlar gemileri hıfz itdiler. İstanbul’dan dağı geçilmez zîrâ tekvur ile müttefiklerdür. Ammâ mercûdur ki tedbîr idüp hele bir yirden geçem hâlümüz neye varacağın Allah bilür. Rûm-ili begleri bize mültefit olmayup mukābeleyle kudret olmazsa pâdişâhumuñ ‘askerin kırdurmak olmaz. Baş maşlahatiçün inkıyâd-ı şûrî göstermek lâzım gelürse muvâza‘ayla şûret-i teba‘iyyet gösterelüm. Hiyânet ma‘nîsi añlanmasun yine tedbîr ne ise olına” didi. Rızâ gösterdiler ol dağı def‘î vaşiyet idüp vaşiyet-nâmesin yazdurup Oruc Beg’de emânet kodı. Ve akçesinden Oruc Beg’e elli biñ akçe ta‘yîn idüp vaşî idindi.

Andan yarağın yaşağın görüp Edrene’ye müteveccih oldı. Gördi ki Gelibolı’dan geçilmez zarûrî İstanbul’a ‘azm idüp gelüp gecidde deryâ kenârında konup tekvurdan geçmege gemi istedi. Tekvuruñ meyli ol cânibe olduğı ecilden virmeyüp mümâna‘at ü müdâfa‘at gösterdi. Zarûrî Güzelce-hişâr yanında bir iki giçirek gemiler bulup leşkeri

⁸²⁶ şarîh şarîh L₁ : - L₂

⁸²⁷ “*Kaderde ne varsa o olur.*”

⁸²⁸ i‘tikâdı L₁ : - L₂

⁸²⁹ gözedürseñ L₁ : gözedürseñüz L₂

⁸³⁰ “*Allah’ın takdirine razı olduk.*”

⁸³¹ şücâ‘ [u] muţâ‘ idi L₁ : - L₂

geçürüp atları yüzdürdiler. Ammâ ziyâde [L₁ 92a] müzâyakalar geçürdiler⁸³². Andan göçüp Edrene'ye müteveccih oldılar. Ammâ gördi ki aslâ Rûm-ili halkından yanına bir ahad gelmedi, düşmen dağı kendüye müteveccih, zarûrî ol dağı şüreten ızhâr-i firâr idüp varup mütâbi'at gösterdi. Evvel hoş görüp vezîr-i a'zam idindi. Düzme olmaduğına i'tikâd itsün diyü, yaraları var idi Timür cenginde oldu diyü, i'tikâd itsün diyü gösterdi. Âhır birkaç gündün sonra İzmir-oğlı Cüneyd Beg nifâk idüp "inkıyâdına i'timâd itmeñ" diyüp tutdurup Sazlu-dere'de tarîk-i zebhle şehîd eyledi, sultânı yolına kurbân oldu. Cân-ı şerîfi 'azm-i cinân eyledi "‘aleyhi'r-rahmetü ve'l-ğufrân"⁸³³.

Andan⁸³⁴ Rûm-ili'nün piyâdesini⁸³⁵ İzmir-oğlı tedbîriyle müselleme idüp ba'zın ba'zına harclukcu eyledi. 'Azeb çıkarup leşker-i bî-girân ile Burusa şavbına 'atf-ı 'inân idüp⁸³⁶ revân oldu. Çün Sultân Murâd 'adûnuñ kendüye ikdâmla teveccühin görüp Bâyezîd Paşa'nuñ katlin işitdi. Gâyetde perîşân u muztaribü'l-hâl olup münkesirü'l-bâl oldu⁸³⁷. Kaşd itdi ki Rûm'a varup, şa'ba arka virüp dura, üstine [L₁ 92b] gelürse mukâbele mukâtele⁸³⁸ ideler. Zîrâ hayli hâdden ziyâde idi. Bu ıztırâb u inkılâb tahayyür viricek erbâb-ı kulûbün zeyl-i himmetine tevessül ü teşebbüs vâcib oldu. İstimdâd ü isti'ânet âsitâne-i ehlü'llâhdan istedi.

Beyt

*"Pâdişâhân-ı cihân çün ni'mî haste şevend
İsti'ânet zi-der-kûşe-i nişînân talebend"⁸³⁹*

Ol zamânda Burusa'da pîşvâ-yı evliyâ-yı zamân ve muktedâ-yı sâdât-ı 'âlî-şân vâriş-i mesned-i hidâyet-i Muştâfavî ve câlis-i rütbet-i vilâyet-i Murtezavî makbûl-ı dergâh-ı Bârî seyid Şemseddîn Mehemmed Buğârî el-müştehir-i bâ-mîr-i Seyid⁸⁴⁰

⁸³² ziyâde müzâyakalar geçürdiler L₁ : müzâyakalarile geçürüp L₂

⁸³³ "Allah'ın rahmeti ve bağışlaması üzerine olsun."

⁸³⁴ Andan L₁ : - L₂

⁸³⁵ piyâdesini L₁ : yayasını L₂

⁸³⁶ 'atf-ı 'inân idüp L₁ : - L₂

⁸³⁷ münkesirü'l-bâl oldu L₁ : - L₂

⁸³⁸ mukâtele L₁ : - L₂

⁸³⁹ "Cihan padişahları bir ihsan istedikleri zaman, köşede oturanlardan (dervişlerden) yardım talep ederler."

⁸⁴⁰ Seyid L₁ : - L₂

Sultân “*aleyhi’r-rahmetü ve’l-gufrân*”⁸⁴¹ hâl[â] hayatda idi. Terbiyyet-i şikâta meşgûl ve ‘ibâdet ü tâ‘ata müdâvim idi. Ve merâm [u] murâdı Sultân Murâd’uñ huşûl-ı murâdı idi. Ve teveccüh-i bâtın-ı şerîfleri ve himmet-i ‘âlî-nehmetleri istidâmet-i devlete ve izdiyâd-ı sa‘âdete maşrûf u ma‘tûf idi.

Çün sultân ehl-i ‘adâvetüñ⁸⁴² tasalluñın görüp hayrân oldu ister şâd ü istimdâd maşlahatına ziyârete varup istiḥbâr u istişâre idüp firâr ile karârüñ mâbeyninde terdîd idüp mütereddîd oldu. Seyyid-i hidâyet-şi‘âr velâyet-dişâr murâkabeden soñra sultâna mukâbili mukâtili müş‘ir ü mazhar [L₁ 93a] kelimât u mermûzât⁸⁴³ idüp “*feizâ ‘azamte fetevekkel ‘ala’llâh*”⁸⁴⁴ diyüp “*kem min fietin kaliletin*”⁸⁴⁵ âyetin okuyup ıztırâbdan inkılâbdan ḥalâş eyledi. Bu işâret[i], beşâret-i ‘ayn-ı ‘inâyet ü sa‘âdet bilüp gonca gibi dil-teng iken enfâf-ı nasâyih-i tayyib ile gül gibi gönüllerin açdı. Cemî‘-i sipâhî ve şâh “*himmetü’r-ricâl tekla’u’l-cibâl*”⁸⁴⁶ didiler.

İttifâk da‘vât-ı şâlihât berekâtında ‘inâyet-i Ḥakk yetişüp Düzme’ye ru‘âf ‘ârız olup za‘f-ı mizâc müstevlî oldu. Sür‘atle müteveccih olmuş iken müsâra‘atdan kaldı. Sultân Murâd, ḥâlisü’l-i‘tikâd Rabbü’l-‘ibâda i‘tizâd idüp himmet-i evliyâyâ i‘timâd eyledi. Mümkün olan leşkerin ihzâr eyleyüp mukâteleye şarf-ı iktidâr eyledi.

Beyt

*“Sütür-ı pâdişâhi çün şeved leng
Be-düşvâri murâd âyed ferâ-çeng
Çü vakt-i pâdişâhî ber-ser âyed
Murâdet hod be-rûz ezder der âyed”*⁸⁴⁷

Bir rûz-ı hümayunda ve vakt-i meymûnda göçüp Ulubad’a varup haşmı köprüden geçürmedi. Düzme, bu müsâbakat[ı] görüp münkesir olup mutazaccir ü müteğayyir

⁸⁴¹ “Allah’ın rahmeti ve bağışlaması üzerine olsun.”

⁸⁴² ‘adâvetüñ L₁ : ‘udvânuñ L₂

⁸⁴³ u mermûzât L₁ : - L₂

⁸⁴⁴ “Eğer (bir iş için) azmedersen Allah’a tevekkül et.”

⁸⁴⁵ “[Allah’ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen] nice küçük topluluklar vardır.” (Kur’an 2/249)

⁸⁴⁶ “Adamların himmeti (azmi) dağları yerinden söker.”

⁸⁴⁷ “Padişahın atı topal olursa arzusuna güçlkle ulaşır, padişahlık vakti geldiğinde ise murad edilen kendiliğinden kapıdan içeri giriverir.”

oldı⁸⁴⁸. Ol gice aşhâb [u] aḥbâbla müşâvere muṭâraha⁸⁴⁹ idüp biş biñ [L₁ 93b] merd-i mükemmel iḥzâr idüp buyurdı ki Ulubad başından tolanup şebîhûn idüp bâd-ı şebgîr gibi başup bu tedbîr ile ya'nî aḥkâm-ı takdîri tagyîr eyleye. Hâzret-i Sultân Murâd-ı 'âli-nijâd daḥı bu ma'nîyi bilicek ol yolu muḥâfazaya biş yüz merd-i mükemmel müsellaḥ gönderüp, bir derbend var idi, anda iki biñ yarar yoldaş ile Umur Beg kemîninde gizlendi. Ol biş biñ kişi sür'atle gelürken yolda bu⁸⁵⁰ biş yüz kişiye bulışdılar. Bunları az görüp gözleri yiñüp üzerlerine hücum idicek ceng iderek kaçır gibi olup ol derbend-i teng-nâya uğradılar. Def'î Umur Beg daḥı a'dâyı görüp sipâh-ı gaybî gibi nâ-gâh kemîn-gâhdan çıkup seyf-i meslûl ma'mûl idüp def'î ol biş yüz mübârizi müselsel ü maḡlûl itdiler.

Beyt

*“Zi-her sû keşân düşmenî çün neheng
Be-gerden der-efsâr pâ bâlheng”⁸⁵¹*

Ammâ merḥûm⁸⁵² Sultân Meḥemmed “*tâbe serâhu*”⁸⁵³ Mûsâ Çelebî mukâbelesinden soñra Miḡal-oḡlı Meḥemmed Beg'i Tokat'da maḡbûs u mescûn⁸⁵⁴ itmişidi. Sultân Murâd pâdişâh olıcak âdem gönderüp ḡabsden çıkarmışdı. İttifâk ol esnâda Miḡal-oḡlı Meḥemmed Beg gelüp Sultân Murâd'a bey'at idüp bisât-bûsla [L₁ 94a] müşerref ü muḡtenem oldu. Envâ'-ı nevâziş-i pâdişâhâneyle melḡûz u maḡşûş eylediler. Çün kadîmü'l-zamândan Rûm-ili'nün 'âmm u ḡaşşinuñ aña iḡtişâşı var idi. Her emrde aña tâbî' ü ṡâyî'lerdür⁸⁵⁵. Ve anuñla ülfet ü iltiyâmları kemâlinde idi. Def'î Sultân Murâd'dan istîzân idüp, tenhâ süvâr olup göl kenârına gelüp, bî-vâsıṡa-i mürâsele vü mukâtebe⁸⁵⁶ Rûm-ili'nün ümerâ-yı kadîmin ve ṡovıcaların bir bir adlu adıyla çağırıp da'vet eyledi. Âvâzından bilüp cemî'-i ümerâ atlanup yalıya dökildi. Müvâcehe⁸⁵⁷

⁸⁴⁸ mutazaccir ü müteḡayyir oldu L₁ : - L₂

⁸⁴⁹ muṭâraha L₁ : - L₂

⁸⁵⁰ bu L₁ : ol L₂

⁸⁵¹ “*Timsah gibi düşmanı her yönden sardılar, boyunlarına kemend ayaklarına prangalar taktılar.*”

⁸⁵² merḥûm L₁ : - L₂

⁸⁵³ “*Kabri iyi ve temiz olsun.*”

⁸⁵⁴ u mescûn L₁ : - L₂

⁸⁵⁵ ü ṡâyî'lerdür L₁ : - L₂

⁸⁵⁶ mürâsele vü mukâtebe L₁ : - L₂

⁸⁵⁷ Müvâcehe L₂ : - L₁

müşâfehe olup bunları tahtı' e idüp⁸⁵⁸ Düzme'nün düzme olduğunu edille ve berâhîn ile işbât eyleyüp mütâba' atdan i'râz eylediler.

Beyt

“Çü bed-dil şodend an sipâh-ı dilîr
Zi-şemşîr-i nâ-küşte küştend sîr”⁸⁵⁹

Andan dönüp orduya gelüp leşker-i ‘azîm içinde tefrika şaldılar. Her kişi müztaribü'l-hâl olup bî-ceng ü cidâl Sultân Murâd'a istikbâl itmege müteveccih oldukları i'lâm olındı. Sultân Murâd bu kazıyyeyi işidicek gâyetde dil-şâd oldu. Bu umûruñ encâmında tedârük idüp endîşe-i şâyibleri ve fikr-i muntec [L₁ 94b] metâlibleri aña müncer oldu ki vesâtat-ı resâyil ü mekâtibât ile ve vesâyil-i müresâlât-ı muhâtabât ile⁸⁶⁰ huşemâ içine yine bir fitne-i ‘uzmâ dahı salalar. Def'î Timürtaş-oğulları kendülerden bir mektûb yazup hayr-hâhluk ve nîk-endîşlük gösterdiler. Ve ol mektûbı Konyalu Bâyezîd dirler bir kâr-dîde telh u şîrîn-çeşîde dâniş-mend [ü] hûş-mend mu'temed kimesne var idi, aña virdiler ki nezâketle Cüneyd Beg'e vire. Bu bahâneyle hem Rûm-ili'nün beglerine⁸⁶¹ Evrenüz Beg ve Tarhan Beg ve Gümlü-oğlu gibi beglere⁸⁶² istimâlet-nâmeler iledüp ‘ahd ü peymân üstüvâr eyleye. Def'î ol berîd-i şabâ-seyr şu yüzinden şeb-i deycûr-ı bî-nürda leşker-i a'dâya vardı. Zîrâ cemî'-i reh-güzârları huşemâ bağlamışdı. Def'î varıcak ol peygâm-ı sultân-ı zü'l-ihtirâm tamâm beglere i'lâm eyledi. Andan İzmir-oğlu Cüneyd Beg'e varup mektûb virüp Timürtaş-oğullarından du'âlar idüp, ‘arz-ı maḥabbet ü meveddet eyledi. Mektûbı müḥâla'a idüp gördi ki ‘arz-ı vidâd ü ittihâd idüp dimiş ki: “Sizünle bizüm mâbeynimizde ‘alem-i şerîfñüz muḥîtdür ki hiç maḥabbetden meveddetden ğayru nesne yok, Düzme'ye Âl-i ‘Oşmân [L₁ 95a] dimek bühtân idüğinde şekk ü şübhe yok, bir mechûl neseb kimesnedür. Cemî'-i⁸⁶³ Rûm-ili begleri bu kazıyyeyi muḥakkak bilüp i'tikâd eylemişlerdür. İttifâkları bunuñ üzerinedür ki anı aldayup ele virüp tutup sultâna getüreler. Bu mâcerâdan mütenebbih olup ğâfil olmayasın ve rûy-ı şefâ'at u çehre-i zarâ'at cânib-i âsitâne-i sultân-ı cihân-bahşa müteveccih kılasın. Bu vâkı'a-i mev'ûd ü

⁸⁵⁸ bunları tahtı' e idüp L₁ : - L₂

⁸⁵⁹ “O cesur askerler korktukları için keskin olmayan kılıçla öldürüldüler.”

⁸⁶⁰ ve fikr-i muntec..... müresâlât-ı muhâtabât ile L₁ : - L₂

⁸⁶¹ beglerine L₁ : - L₂

⁸⁶² beglere L₁ : beglerine L₂

⁸⁶³ Cemî'-i L₂ : - L₁

ma'hûd mevcûd olmadan sultân-ı vâcibü'l-ittibâ'a tâbi' olup, zeyl-i istişfâ'a istiğfâra yapışasın.

Mısrâ'

*"İlâc-ı vâkı 'a pîş ez-vukû' bâyed kerd"*⁸⁶⁴

Çün Cüneyd Beg bu mektûbı gördi, berîde in'âm u ihsân idüp nezâketle yine gönderdi. Bi-'aynihî Hâcî 'İvâz Paşa dağı mec'ûle⁸⁶⁵ bir mektûb yazup 'arz-ı 'ubûdiyyet ü meveddet eyleyüp dimiş ki: "Zinhâr, sultân-ı cihân-dâr Rûm-ili beglerine ve tovcularına i'timâd eylemeye. Huşûsâ Miḫal-oğlı geleli cem'îsi⁸⁶⁶ sultânımdan yüz çevirmişdür. Hattâ 'ahd ü peymân idüp Sultân Murâd ile mürâsele eyleyüp mektûblaşdılar. Filân geçide gelün filân maḫallinden tolaşup Sultân Murâd sizi şebîḫün eylese gerek. Rûm-ili [L₁ 95b] begleri, sizi ve İzmir-oğlı Cüneyd Beg'i tutup kayd ü bend ile getürseler gerek gâfil olmayasın. İnşâ'llâh benüm yalanum gercegüm ayağunuz toprağına karâyin-i dâlle şehâdetiyle ma'lûm olsa gerek" diyü gılâz u şidâd ile îmânlar eyledi. Bu mektûbuñ mefhûmı mec'ûle ma'lûm olıcak gâyetde mağmûm olup Cüneyd Beg'e kazıyyeyi i'lâm eyledi. Ol dağı kendüye gelen mektûbı 'arz idicek evhâmı dağı ziyâde oldı.

Pes ol vakt-i ma'hûdda ve zamân-ı mev'ûdda Hâcî 'İvâz Paşa leşkerden bir miḫdâr âdem alup yarağ u yaşağla şebîḫün kaşdına Göl-başı'ndan tolanup tabl ü nekkâre çalup orduya müteveccih oldı. Düzme dünle çün bu gulgüleyi ve bu velveleyi işitdi. Vehmi var idi. Tevehhüm idüp kûs u nakâre şadâsın işidicek mektûbuñ mefhûmunuñ vukû'una cezm gelüp mukâtele vü mükâbele⁸⁶⁷ mülâḫazasın koyup şeb-i deycûrda aşḫâb u aḫbâbile kaçup Gelibolı cânibine müteveccih oldı. Cüneyd Beg dağı bu ḫâli görüp kaçup kendü memleketine mürâca'at eyledi. Bâkî Rûm-ili begleri yirlü yirinde oturup⁸⁶⁸ ḫareket [L₁ 96a] itmediler. Cem'îsi 'İvâz Paşa'ya istişfâ'a gelüp tazarru'lar istiğfârlar eylediler. Def'î köpriyi meremmet idüp Sultân Murâd'a ḫaber

⁸⁶⁴ "Olayın tedbiri gerçekleşmeden önce alınmalıdır."

⁸⁶⁵ mec'ûle L₁ : mechûle L₂

⁸⁶⁶ cem'îsi L₁ : - L₂

⁸⁶⁷ mukâtele vü mükâbele L₂ : mukâbele mukâtele L₁

⁸⁶⁸ oturup L₁ : ḫurup L₂

itdiler. Süvâr olup leşker-i cerrâr ile köprüden geçüp Rûm-ili⁸⁶⁹ ordusunun içine girüp kondi. Bu fetih ü nüşreti görüp Sultân Murâd dil-şâd oldu.

“Çü an hurremî şâh-râ geşt cüft
Çü gülnâr handîd çün gül şüküft”⁸⁷⁰

Rûm-ili begleri hacâlet ü şermsârlukla gelüp sultân-ı cihânun hâk-i pâ-y-ı şerîfine yüz sürdiler. Şermende ü şermsâr ‘arz-ı istişfâ’ u istiğfâr eylediler. Gerçi İbrâhîm Paşa cemî‘isinun katline ikdâm itdi ammâ ‘İvâz Paşa tazarru‘lar idüp günâhların ‘afv itdürdi. “Günâh İzmir-oglı’nuñdur bunları tağlît eyledi” didi. Haţâlarına ‘aţalar ile mücâzât u mükâfât eyletdi. “*Rabbenâ lâ-tuâhıznâ in-nesîne ev ehtâ’nâ*”⁸⁷¹ âyetin mülâhaza idüp i‘tizârların istiğfârların kabûl itdi. Cemî‘isi sevğ-i sâbık siyâkınca hizmetlü hizmetinde olup ‘afv [u] merhamet ile mahzûz [u] melhûz oldılar.

Çün Düzme tevehhüm-i mahzla münhezim olup nuküddan mümkün olanı götürüp kaçdı. Gelibolı’ya giderken Biğa şavbına uğradı. Geçmege⁸⁷² geçid [L₁ 96b] bulamadı mütehayyir oldu. Âhır kâdıısına hayli filori virdi, geçidi gösterüp⁸⁷³ halâş eyledi. Andan üçinci gün deñizden geçüp gelüp Gelibolı’da mütemekkin oldu. Sultân ‘akabınca Biğa’ya gelicek kâdıı gecidi gösterdügin işitdi. Defî kâdıı[yı] tutup ol⁸⁷⁴ gecid başında boğazından aşâ kodı.

Andan göçüp Labseki kazâsını muzârib-i hıyâm-ı ihtişâm-ı leşker-i zafer-encâm⁸⁷⁵ idinüp geçmege kaşd itdi. Gördi ki ne kadar gemiler var ise kurıya çekilmiş geçmege çâre yok. Gâyetde bî-huzûr olup tefekkür itdi. ‘Âkıbet İbrâhîm Paşa’nuñ Gelibolı’da Tahâretsüz Haţîb dirler mürebbâsı bir reîs var idi, aña mektûb yazup dimiş ki: “Eger devlet ü sa‘âdet isterseñ bize⁸⁷⁶ gemi bulmaga çâre idesin”. Bu mektûbı bir mellâh-ı seyyâh eline virdiler. Defî seyâhatla geçüp nezâketle varup mektûbı virdi.

⁸⁶⁹ Rûm-ili L₁ : Rûm-ilinun L₂

⁸⁷⁰ “Allah o mutluluğu (fırsatı) şaha verdiği için, şah nar çiçeği gibi güldü gül gibi açıldı.”

⁸⁷¹ “Ey Rabbimiz unuttur ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma.” (Kur’an 2/286)

⁸⁷² Geçmege L₁ : - L₂

⁸⁷³ gösterüp L₁ : gösterdi L₂

⁸⁷⁴ ol L₁ : - L₂

⁸⁷⁵ ihtişâm-ı leşker-i zafer-encâm L₁ : - L₂

⁸⁷⁶ bize L₁ : bir L₂

Göriccek ol dağı⁸⁷⁷ defî tedârük idüp bir köke buldı, Çiniviz'den ticârete gelmiş. Varup biş biñ filori navlona tıtdı ki cemî'-i 'askeri geçüre. Revân kökeyi alup Anaıolı cânibine iledüp leşkerüñ mübârizlerinden gâyet yararın müsellağ u müretteb idüp gemiye koyup Kozlu-dere'ye müteveccih oldılar. Çendân ki defîne [L₁ 97a] kadırğalar⁸⁷⁸ ihtimâm-ı tâmm itdilerse imkân olmadı. Getürüp ol fırkayı Rûm-ili'ne geçürdi. Düzme dağı gecidde turup bunları gemiden çıkarmağa çok cidd ü cehd eyledi ammâ çâre olmadı. Gördi ki çâr u nâ-çâr çâre-i kâr firârdur. Karâr idemeyüp Edrene şavbına kaçdı. Cemî'-i 'asker bu tarikle geçüp Muşallâ Şahrâsı'nda Sultân Murâd'ın sürâdık-ı saltanat u hilâfetin evc-i âsmâna irişdürdiler. Ol ber-geşte rûzgâr münhezim ü münkesir oldı. Kal'ayı şâhibine teslîm itdi. Sultân-ı manşûr 'adû-yı makhûruñ 'akabınca dârü's-saltanat Edrene'ye müteveccih oldı. "*Kad câa'l-hakku ve zehaka'l-bâtıla*"⁸⁷⁹ diyüp ol güm-râh râh u bî-râh dimeyüp kaçup Mu'alğara'ya⁸⁸⁰ geldi.

Çün Düzme'nün düzmelügi kovışmaluğı cemî'-i ra'iyet ü erkân-ı⁸⁸¹ memleket içinde mu'ayyin ü mekşûf olup müştehir ü ma'rûf oldı, her nereye vardıysa yüz döndürüp yüz virmediler. Żarûrî kaşd itdi ki varup Eflak'a⁸⁸² geçe Kızıl-ağac Yeñicesi'ne varıcak yanında olan Rûm-ili sipâhileri gördiler ki anda devlet yok. Mezellet başdı yanında olanuñ dağı âhır başı gider. Żarûrî kendüler tutup bağlayup kayd ü bend ile dârü's-saltanat Edrene'ye [L₁ 97b] getürdiler. Hişâr burcında boğazından aşdılar, çürüyünce turdı. Cemî'-i şâhib-i hurûc olmak isteyen hâriciler bu siyâset[i] görüp vehm itdiler.

Kazıyye-i Muştafâ-yı Küçük ve fetğ-i livâ-yı Kastamonı ve velîme-i Sultân Murâd⁸⁸³

"Hive'l-lezî ce'aleküm halâife'l-arzı ve rafe'a ba'zaküm fevka ba'zın deracâtin"⁸⁸⁴ Çün beşâret-nâme-i hazret-i mâlikü'l-mülk 'izz-i Sultân'a tuğrâ-yı cihân-

⁸⁷⁷ Defî seyâhatla geçüp nezâketle varup mektûbı virdi. Göriccek ol dağı L₁ : - L₂

⁸⁷⁸ kadırğalar L₁ : kadırğalar ile L₂

⁸⁷⁹ "*Hak geldi bâtil yıkılıp gitti.*" (Kur'an, 17/81)

⁸⁸⁰ Mu'alğara'ya L₁ : Malkara'ya L₂

⁸⁸¹ erkân-ı L₁ : a'yân-ı L₂

⁸⁸² L₂'de İflâk okunacak şekilde harekelenmiştir.

⁸⁸³ Başlık L₂'de **Ba'zı megâzî-i Sultân Murâd Han Gâzî ve fetğ-i Karaman ve Kastamonı** şeklindedir.

⁸⁸⁴ "*O sizi yeryüzünün halifeleri kıldı ve kiminizi kiminize göre derecelerle yükseltti.*" (Kur'an 6/165)

ârâyı, “tü’ti’l-mülke men teşâu”⁸⁸⁵ ile müseccel olup hâme-i takdîrle münşî-i kadîr dîvân-ı kudretde inşâ “tü’izzü men teşâu”⁸⁸⁶ imlâ vü taḥrîr eylese “ve tenzi’u’l-mülke mimmen teşâu”⁸⁸⁷ mefhûm muktezâsınca resm ü ism-i muḥâlefet ü maḥâfet âfet-i şamşâm belki kamkâm-ı Behrâm-intikâm ile şaḥâyif-i meşâḥif-i rûzgârdan ḥakk olunur⁸⁸⁸. Pes çün Sultân Murâd-ı ‘âlî-nijâd “es’adehü’llâhü fi’l-mebdei ve’l-me’âd”⁸⁸⁹ ‘izz ü celâl ile istiqlâl bulup⁸⁹⁰ def’-i fitne vü fesâd eyledi. Mübeşşir olup dâyimâ şabâ vü şimâl enfâs-ı mürevviḥ ü müferriḥle ‘âlemi mâl-â-mâl eyledi⁸⁹¹. Evvel bahârda Edrene’ye varup serîr-i ḥilâfete cülûs idüp istiḫrârı istimdâdî⁸⁹² mukarrer oldu.

Beyt

“Devlet ender cust u cüy-i û fivârân sa’y kerd
Minnet İzid-râ ki an cüyende hem yâbende şod”⁸⁹³

[L₁ 98a] Maḥâsin-i ḥişâl ve şümûl-i efzâl ile mevşûf olup işâ’a-i ḥayrât ve ifâza-i ḥasenâtla ma’rûf oldu. Zâhir-i a’mâl ve şuver-i ef’âl rüsûm-ı ‘adl ü dâd ile ârâste seyr-i ahvâl eşnâf-ı elṭâfla pîrâste oldu⁸⁹⁴. Âbâ-ı kirâmı ve ecdâd-ı ‘izâmı silkine⁸⁹⁵ sâlik olup mücâhede-i cihâda iḳdâm-ı tâmm⁸⁹⁶ idüp ümerâ-yı ‘âlî-makâm ile müşâveret muṭâraḥa eyledi. Cümlesinüñ ittifâkı aña müncer oldu ki evvelâ Kostantiniyye teşḫîrini takdîm ideler. Dârü’l-İslâm içinde olup sâbikâ tekvurı Düzme’nüñ fitne vü fesâdına bâdî olduğıcün. Andan cemî’-i ḥişâr yaraḡını ihzâr eyleyüp İstanbul semtine şevketle nehzat buyurup cemî’-i nevâḥisini yakup ykdılar. Tefṫîhine teşḫîrine taşmîm-i ‘azîmet itmişler idi⁸⁹⁷. Ḥişârı muḥâşara eylediler.

⁸⁸⁵ “Mülkü dilediğine verirsin.” (Kur’an 3/26)

⁸⁸⁶ “Dilediğini yüceltirsin.” (Kur’an 3/26)

⁸⁸⁷ “Dilediğinden mülkü çekip alırsın.” (Kur’an 3/26)

⁸⁸⁸ “Hüve’l-lezî ce’aleküm ḥalâife’l-arzı..... şaḥâyif-i meşâḥif-i rûzgârdan ḥakk olunur L₁ : - L₂

⁸⁸⁹ “Allah onu için başında da sonunda da mutlu kılsın.”

⁸⁹⁰ “es’adehü’llâhü fi’l-mebdei ve’l-me’âd” ‘izz ü celâl ile istiqlâl bulup L₁ : - L₂

⁸⁹¹ Mübeşşir olup..... ‘âlemi mâl-â-mâl eyledi L₁ : Andan L₂

⁸⁹² istimdâdî L₂ : - L₁

⁸⁹³ “Devlet onu bulmak için çok çaba harcadı, Allah’a şükür ki sonunda aradığını buldu.”

⁸⁹⁴ Maḥâsin-i ḥişâl ve şümûl-i efzâl..... pîrâste oldu L₁ : - L₂

⁸⁹⁵ silkine L₂ : meslekine L₁

⁸⁹⁶ iḳdâm-ı tâmm L₁ : iḳdâm L₂

⁸⁹⁷ Tefṫîhine teşḫîrine taşmîm-i ‘azîmet itmişler idi L₁ : - L₂

Zebûn itdükleri gibi nâ-gâh Anaṭolî cânibinden ulak gelüp şöyle haber getürdi ki Muştafâ Çelebi ki Sultân Murâd'ın küçük karındaşı idi. Sultân zamânında Hamid-ili'n yirdi Germiyan-oğlı oğul idinmişidi. Şimdi Kara Tâceddîn-oğlı⁸⁹⁸ yanına gelüp zalâlete delâlet eyledi. Oğlan idi, tâbi' ü tâyi' olmayup 'âkḳ u 'âşî oldı. “Eş-şabiyyu şabiyyun ve in kâne nebiyyen”⁸⁹⁹ [L₁ 98b] Şarâbdâr İlyâs Beg'le Kara Tâceddîn-oğlı vezîr oldı. Karaman-oğlı ve Germiyan-oğlı leşker virdi⁹⁰⁰. Ḥayli er cem' olup memleketde ne kadar devletsüz ü sa'âdetsüz var ise yanına geldiler. Mübâlağa 'asker ile Burusa'yı musahḥar itmege iḳdâm ü ihtimâm eyledi⁹⁰¹. Şehr ḥalkı bu mâcerâyı bilicek ḥişâr-ı üstüvâruñ⁹⁰² kapusın dîvâr idüp taşrasın ḥarâb itmesün diyü ıztırâb çeküp âḥır Aḥi Ya'küb ile Aḥi Kademi mübâlağa akmişeyle gönderüp müdârâlar idüp didiler ki: “Biz de sizün şehr de, karındaşuñla bir taraf ol daḥı gelün teslîm idelüm. Ehl-i ḥişâruñ⁹⁰³ bu i'tizârların kabûl idüp ḥayli mâl ü menâl alup şimdi⁹⁰⁴ İznîk'e müteveccih oldı. Kırk gün miḳdârı vardur ki⁹⁰⁵ ḥişârın muḥâsara itmişdür. Ḥâliyâ ḥişâr üstinde oturup bî-pervâ saltanat idüp kimine tîmâr ve kimine ze'âmet himmet ider didi.

Żarûrî Sultân Murâd bu fesaduñ inşidâdından vehm idüp⁹⁰⁶ evvel def'î def'ine tedârük idüp işlâhına mübâşir oldı. Tekvur daḥı ziyâde müzâyakada idi. Kâm-nâ-kâm muşâlaha idüp ḥarâca iltizâm eyledi. Andan Sultân Murâd İznîk begi Fîrûz Beg oğlı 'Ali Beg'e nezâketle mektûb gönderüp didi ki: “Şehri virüp şûret-i teba'iyet gösterüp cehd idüp añlayasın mebâdâ vehm idüp kaçâ” ve Şarâbdâr İlyâs Beg'e mektûb gönderüp 'ahd itdi ki: “Eger ben varınca [L₁ 99a] Muştafâ'yı aldayup kaçurmayup ele viricek olursañ saña⁹⁰⁷ beglerbegilük virüp envâ'-ı ri'âyetler ile mer'î olursın”. Andan kendü devlet ü sa'âdetle ve leşker-i muzaffer-i pür-şevket⁹⁰⁸ [ü] mehâbetle Gelibolî'dan

⁸⁹⁸ Germiyan-oğlı oğul idinmişidi. Şimdi Kara Tâceddîn-oğlı L₁ : - L₂

⁸⁹⁹ “Çocuk peygamber de olsa çocuktur.”

⁹⁰⁰ virdi L₁ : virüp L₂

⁹⁰¹ iḳdâm ü ihtimâm eyledi L₁ : yürüdi L₂

⁹⁰² ḥişâr-ı üstüvâruñ L₁ : ḥişâruñ L₂

⁹⁰³ Ehl-i ḥişâruñ L₁ : ehl-i İslâm'ın L₂

⁹⁰⁴ ḥayli mâl ü menâl alup şimdi L₁ : ḥayli mâl alup L₂

⁹⁰⁵ vardur ki L₁ : var ki L₂

⁹⁰⁶ vehm idüp L₂ : - L₁

⁹⁰⁷ saña L₁ : - L₁

⁹⁰⁸ ü sa'âdetle ve leşker-i muzaffer-i pür-şevket L₁ : - L₂

geçüp İznik'e müteveccih oldu. Muştafâ Çelebi dağı İznik'de mukâbele mukâtele⁹⁰⁹ meşâlihiine meşgûl olup levâzımına mübâşeretle mübâderet itdi.

Beyt

*“Dirağşiden-i mâh çendân bûd
Ki hırşîd-i rağşân pinhân bûd”⁹¹⁰*

Çün Sultân Murâd-ı ferîşte-nijâd⁹¹¹ İznik'e geldi. Miğal-oğlı Mehemmed Beg mukaddem-i ceş-i cerrâr-ı nuşret-şikâr idi hişâr kapusına geldi. Hişârdan dağı Fîrûz Beg oğlı 'Ali Beg muhârebe mücâdele kaşdına müsellağ u müretteb⁹¹² olup nezâketle kapuyı açup taşra çıkdı⁹¹³. Miğal-oğlı Mehemmed Beg dağı yalı kapusından at şalup içerü girdi. İttifâğ Tâceddîn-oğlı kapuda hâzır bulındı. Biri birine nîze havâle idüp ikisi dağı mecrûh oldu. Ammâ⁹¹⁴ Miğal-oğlı'nun cerâhatı muhkem ü mü'ellim idi. Atdan düşdi. Tâceddîn-oğlı kılıçla çalup şehîd eyledi. Miğal-oğlı'nun kulları dağı irişüp Tâceddîn-oğlı'nı pâre pâre eylediler.

Anlar bu cengde iken Şarâbdâr İlyâs Beg [L₁ 99b] Muştafâ Çelebi'yi kucağına alup getürdi. “Lala beni kanda iledürsin” diyüp vehm idüp ağladı. “Korkma kardaşuña iledürüm elin öpesin” diyü avıtdı⁹¹⁵. Getürüp Sultân Murâd'a teslim eyledi. Defî⁹¹⁶ defî-i fitne vü fesâd için emrin tamâm idüp Burusa'da atası yanında defn itdiler. Ammâ Tâceddîn-oğlı Mağmûd Beg şehirde bir tavuk kümesine girüp gizlendi görmediler. 'Âkıbet gör eceli(?) bulup helâk eylediler⁹¹⁷. Ve sâyir ele giren müfsidlere mücâzât u mukâfât olındı tâ ki halk-ı 'âlem⁹¹⁸ bu siyâsetden naşîhat alup câdde-i istikâmetden çıkmayalar.

⁹⁰⁹ mukâbele mukâtele L₁ : mukâtele vü mukâbele L₂

⁹¹⁰ “Ayın parlaklığı parlak güneşin ortaya çıkmasına kadar devam eder.”

⁹¹¹ ferîşte-nijâd L₁ : - L₂

⁹¹² u müretteb L₁ : - L₂

⁹¹³ çıkdı L₁ : çıkup L₂

⁹¹⁴ Ammâ L₂ : - L₁

⁹¹⁵ avıtdı L₁ : - L₂

⁹¹⁶ Defî L₁ : - L₂

⁹¹⁷ eylediler L₁ : itdiler L₂

⁹¹⁸ halk-ı 'âlem L₁ : 'âlem L₂

Hazret-i Sultân Murâd-ı ‘âlî-nijâduñ ibtidâ-yı salţanatda ve evân-ı hilâfetde⁹¹⁹ ba‘zı muhâlifân-ı devlet ve mu‘ânidân-ı milletden hayli miñnet ü zahmet çeküp bî-huzûr olmışıdı. Hattâ Muştafâ Çelebi kaşdına İznik’e müteveccih olıcak fırsatdur diyü Kastamonı begi İsfendiyâr Beg ızhâr-ı ‘işyân u tuğyân⁹²⁰ idüp leşker-i ferâvân ile Taraklu Borlu’ya gelüp muhâşara eyledi. Bu haber-i fesâd Sultân Murâd sem‘ine irişecek esbâb-ı kâr-zâr ve⁹²¹ leşker-i nuşret-şi‘ârı hâzır idüp İsfendiyâr’a müteveccih oldu. Rûm-ili’nden dağı⁹²² ittifâk Eflak voyvodası Dırakula voyvoda dağı hurûc idüp Silisire⁹²³ cevânibin harâb u yebâb itdi diyü ulak geldi. Fîrûz Beg oğlu ‘Ali Beg’e [L₁ 100a] akın virüp Eflak-ı ‘âkka gönderdi. Gâzîlerûñ gâret-gerleri varup Eflak’ı vurup nehb ü târâc idüp⁹²⁴ hasâret ü gâret itdiler. Yesîrlükle ziyâde esîr çıkarup ni‘amla mütene‘im oldılar.

Ammâ Sultân Murâd-ı kâm-kâr⁹²⁵ leşker-i deryâ-şi‘âr ile İznik’den göçüp İsfendiyâr kaşdına Taraklu Borlu’ya müteveccih oldu. Yeñi-şehr’e varıcak oğlu Kâsım Beg yanında idi. İsfendiyârludan hayli âdem kaçup Kâsım Beg yanına geldiler. İsfendiyâr tehevür idüp mukâbele itmegi taşavvur eyledi. Muhâşara-yı hişârdan ferâgat itmedi gitmedi. Bir gün hemân anı gördi ki leme‘ân-ı ‘alem ü sinân evcden evce cihânı nûrânî idüp muşaykal gemiler ve mücellâ keçimler şa‘şa‘ası tefrîk-i başar-ı ‘adû idüp zemîn hemîn âyîne-çin oldu⁹²⁶. İsfendiyâr’un leşkeri bûm u huffâş-vâr evvel-nazarda kaşd itdiler ki târ u mâr olalar. Ammâ gayret ü hamıyyet idüp İsfendiyâr bir zamân kâr-zâr idüp merdânlık ızhâr eyledi. Âhır çâr u nâ-çâr⁹²⁷ karâr idemeyüp bî-ihtiyâr kapucıbaşı Bahşi elinden zañm-dâr olup ‘azm-i firâr eyledi. Sipâhîlerinüñ ekseri giriftâr olup hor u zâr oldılar.

İsfendiyâr dağı varţa-i helâkdan biñ belâyile hemân hâşlarıyla cân atup Sînâb’a girüp halâş oldu. Sultân [L₁ 100b] Murâd, Kastamonı vilâyetin alup Bakır-küre’sin hâşş

⁹¹⁹ hilâfetde L₁ : hilâfetinde L₂

⁹²⁰ u tuğyân L₁ : - L₂

⁹²¹ esbâb-ı kâr-zâr ve L₁ : - L₂

⁹²² Rûm-ili’nden dağı L₁ : Rûm-ili’nde L₂

⁹²³ L₂’de Silisitre okunacak şekilde yazılmıştır.

⁹²⁴ idüp L₁ : - L₂

⁹²⁵ kâm-kâr L₁ : - L₂

⁹²⁶ nûrânî idüp muşaykal gemiler..... âyîne-çin oldu L₁ : nûrânî eyledi L₂

⁹²⁷ çâr u nâ-çâr L₁ : nâ-çâr L₂

idindi. İsfendiyâr dağı hükûk-ı ‘ukûkın ve mazhar-ı hilâfete muhâlefetin müşâhede eyleyüp düstûr-ı kadîmi ve ‘âdet-i sâbıkı muktezâsınca yine tazarru‘yı temellüki vesîle-i istigfâr [u] isti‘fâ idinüp tenezzül ü tezellül gösterdi⁹²⁸. Ve oğlu Murâd Çelebi’yi teberrükât-ı pâdişâhâne ve tuhaf-ı husrevâneyle dergâh-ı şâh-ı mürüvvet-penâha gönderüp, itâ‘at u inkıyâd gösterüp istigfâr ile i‘tizâr eyledi⁹²⁹. Ve şöyle ‘ahd ü peymân eyledi ki: “Sâyir bende-i fermânları gibi her zamânda ki sefer ola bi-nefsihi gelüp ‘askeriyle hizmetde ola. Ve benâtından bir benâtın Sultân Murâd’a nâmzâd idüp tavk-ı ‘ubûdiyyet ü kemer-i hizmet müstahkem ide. Cemî‘-i a‘yân u erkân Sultân’a takdîm-i ma‘zeret idüp resâyili vesâyil idinüp⁹³⁰ şefî‘ ü zahîr idindi. Pes a‘yân u erkân ittifâkla Sultân’a söyleyüp günâhınıñ ‘afvın iltimâs idüp, tecdîd-i ‘ukûd [u] ‘uhûd itdiler. Ve Sultân’ı ol dil-sitânuñ izdivâcına imtizâcına tâlib ü râgib⁹³¹ idüp meyl itdürdiler tâ ki vâsîta-i maħabbet ü râbîta-i meveddet olup mûcib-i ‘afv-ı cerâyim ola. Çün Sultân-ı encüm-ihtîşâm terk-i ‘adâvet idüp intikâm idüp aralarında irtibât ola. Bu kazıyye bâ‘iş-i intizâm olup, silsile-i iltiyâma istihkâma sebep oldı⁹³².

Andan devlet ü sa‘âdetle Rûm-ili’ne mürâca‘at idüp dârû’s-saltanat [L₁ 101a] Edrene’ye ‘avdet eyleyüp, kudûm-ı hümâyûnlarıyla müşerref ü ma‘mûr itdiler⁹³³. Andan Eflak’a müteveccih oldı. Dırakula voyvoda ‘inân-ı ‘azîmeti kendüye müteveccih olduğın bilüp perîşân u pejmân oldı. Defî‘ iki oğlıyla âsitâne-i murâd-bahş Sultân Murâd’a müteveccih olup iki yılluk ħarâcla envâ‘ dürlü pîş-keşler getirüp dergâh-ı merħamet-penâh-ı şâha⁹³⁴ yüz sürdi. Zîrâ Sultân Murâd-ı leys-i cihâduñ⁹³⁵ ‘inâyetine ħimâyetine i‘tikâd ü i‘timâdı var idi. Ĥazret-i sultân dağı luţf-ı iħsân idüp anuñ nokşânına bakmayup yine vilâyetinde⁹³⁶ eyâletin mukarrer eyledi. Aña ve oğullarına teşrifât-ı fâħire vü in‘âmât-ı mütevâfireyle cemî‘-i ħukkâm içinde imtiyâz virdi. Bir

⁹²⁸ isti‘fâ idinüp tenezzül ü tezellül gösterdi L₁ : eyledi L₂

⁹²⁹ itâ‘at u inkıyâd gösterüp istigfâr ile i‘tizâr eyledi L₁ : itâ‘at ü istigfâr eyledi L₂

⁹³⁰ resâyili vesâyil idinüp L₁ : - L₂

⁹³¹ ü râgib L₁ : - L₂

⁹³² intikâm idüp aralarında irtibât..... sebep oldı L₁ : - L₂

⁹³³ kudûm-ı hümâyûnlarıyla müşerref ü ma‘mûr itdiler L₁ : - L₂

⁹³⁴ dergâh-ı merħamet-penâh-ı şâha L₁ : dergâha L₂

⁹³⁵ leys-i cihâduñ L₁ : - L₂

⁹³⁶ anuñ nokşânına bakmayup yine vilâyetinde L₁ : yine L₂

oğlını der-i devletde alıkoyup Dirakula'ya icâzet virdi ve Evrenüs Beg oğlu⁹³⁷ 'İsâ Beg'e Arnavud'a akına icâzet virdi. Kendü devletle Burusa'ya mürâca'at idüp münâkehe emrinüñ itmâmına mübâşeret eyledi. Ve bu kâzâya sene seb'a ve 'ışrîn ve semân miede⁹³⁸ vâkı' oldı.

Çün muktezâ-yı 'unfuvân-ı cüvânî ve takâzâ-yı vakt-i şebâb u kâm-rânî evân-ı şihhat u zindegânîde muşâhabet-i gâniyât ve muhâlaţat-ı muhadderâtdur. Huşûşâ⁹³⁹ sünnet-i seniyye-i Muhammedî siyâkınca in'ikâd ü izdivâc ola. Sultân-ı kişver Murâd Hân zabt-ı mülk ü milletden [L₁ 101b] ferâgat bulıcak sene semân ve 'ışrîn ve semân miede⁹⁴⁰ Gelibolı'dan 'ubûr idüp, makarr-ı sa'âdet ü müstakarr-ı serîr-i hîlâfet Burusa'ya 'avdet idüp, sürûr ile esbâb-ı sûrı bî-kuşûr müheyyâ vü müretteb⁹⁴¹ eyledi. Andan gelin getürmege Çâşnigîr-başu Elvân Beg'i ve huddâm-ı haremde iki hâdim-i muhterem koşdı, biri Şeref Ağa biri Reyhân Ağa ve Dadı Hatun'la Germiyan-oğlı Ya'kûb Beg hatunını mübâlağa esbâbla Kastamonı'ya gönderdi. İsfendiyâr Beg işidüp merâsim-i istikbâl-i huddâm-ı sultân-ı zü'l-ihtirâm ri'âyet idüp, envâ'⁹⁴² dürlü ziyâfetlere mübâşeret ü mübâderet⁹⁴³ eyleyüp, iltiyâmlar ihtirâmlar ile⁹⁴⁴ in'âmlar eyledi. Sûr-ı meserret encâm 'âdetce tamâm olıcak ol maħcûbe-i hıdr-ı 'izzet ü maħdûme-i harîm-i hürmet ü 'işmeti⁹⁴⁵ şafâ [vü] himmetle havâtîne teslim idüp ğayr-i mütenâhî esbâbla irsâl eyledi. Şehre karîb gelicek şehri vü ğarîbi şöhetle istikbâl idüp, resm-i 'Oşmânî siyâkınca ol muhaddere-i tutuk-ı 'işmet ve ol maħtûbe-i serâperde-i 'iffet ü haşmet harîm-i harem-i muhteremine ihtirâmla getürdiler⁹⁴⁶. "*Velehüm fihâ ezvâcun muţahheratun*"⁹⁴⁷ ve bu 'akd-i sûr-ı pür-sürûrda kendünüñ üç hemşiresini çıkardı. Zîrâ biri İsfendiyâr-oğlı Kâsım Beg'e ve biri Anadolı beglerbegisi Karaça

⁹³⁷ virdi ve Evrenüs Beg oğlu L₂ : oldı ve Evrenüz-oğlı L₁

⁹³⁸ Sene L₂'de rakamlarla yazılmıştır.

⁹³⁹ muktezâ-yı 'unfuvân-ı cüvânî ve..... muhâlaţat-ı muhadderâtdur. Huşûşâ L₁ : - L₂

⁹⁴⁰ Sene L₂'de rakamlarla yazılmıştır.

⁹⁴¹ vü müretteb L₁ : - L₂

⁹⁴² envâ' L₁ : - L₂

⁹⁴³ ü mübâderet L₁ : - L₂

⁹⁴⁴ iltiyâmlar ihtirâmlar ile L₁ : - L₂

⁹⁴⁵ ol maħcûbe-i hıdr-ı 'izzet ü maħdûme-i harîm-i hürmet ü 'işmeti L₁ : ol maħcûbeyi L₂

⁹⁴⁶ muhaddere-i tutuk-ı 'işmet..... ihtirâmla getürdiler L₁ : maħdûreyi ihtirâmla getürdiler L₂

⁹⁴⁷ "*Onlar için orada (cennetde) tertemiz eşler de vardır.*" (Kur'an, 2/25) Bu ayet L₂'de yoktur.

Paşa'ya ve biri İbrâhîm [L₁ 102a] Paşa oğlu Maḥmûd Çelebi'ye nâmzâd olunmışıdı⁹⁴⁸. Çün bu zifâf-ı velîmelere emri tamâm oldu. Sultân-ı kevâkib-ihtîşâm intizâm-ı 'âleme meşgûl ü mülâzım oldu.

Feth-i İzmir ve Alaca-ḥişâr ve küşte şoden-i Meḥemmed Beg bin Karaman

*Cihânuñ budur ḥalk olaldan işi
Bulur itdügin ḥayr eger şer kişi
Gelür 'aynı itseñ ne dürlü şadâ
Gerek kavlı ü fi 'lüñ senüñ ḥayr ola
Saña gâyed olur çü her ḥayr u şer
Şakın nefsiñe eylemekden zarar⁹⁴⁹*

Târîḥ sene semân ve 'ısrîn ve semân miede⁹⁵⁰ ḥazret-i Sultân Murâd-ı râd⁹⁵¹ Rûm-ili'nden Anaṭolı'ya geçüp dârü'l-mülk Burusa'nuñ nevâḥîsini muḥayyem-i râyât-ı iḳbâl ve maṭraḥ-ı envâr-ı übhet ü celâl eyledi. Erkân-ı devleti ve a'yân-ı ḥuddâm-ı salṭanat çîn⁹⁵² idüp ḥîn-i müşâverede vakt-i muṭârahatda⁹⁵³ eyitdi ki: "İzmir-oğlu Cüneyd envâ' dürlü mekr ü keyd ider. Mefsedetle meşhûr müfsid⁹⁵⁴ ve nifâḳla muttaşif, münâfikdur. Dâyimâ biz gazâyâ gitdügümüz gibi Aydın-ili'ni ve Menteşe-ili'ni gelüp incidür. Ol mesâkînüñ mesâkîni elinde miskîn olmışdur. Küstâḥâne ḥarekâtınuñ ve nâ-şâyeste evzâ'ınuñ ḥaddi ḥaşrı yok. İşin [L₁ 102b] hemîn tamâm itmek gerek. Ḥuşûşâ ḥavme-i ḥimâyet-i ra'ıyyet ve ḥavza-i vikâyet-i memleket mesned-i salṭanatda ve makarr-ı hilâfetde mesned-nişîn olan selâtîne farz-ı 'ayndur ve hem⁹⁵⁵ Baḥşi Beg'üñ karındaşını öldürmişdür" didi. Bu tedbîri idüp def'î Anaṭolı beglerbegisi Oruc Beg'i Anaṭolı leşkeriyle İzmir-oğlu'nuñ üstine gönderdi. Ol daḥı beglerbeginüñ iḳdâm-ı tâmmın görüp, vehm idüp İpsala Kal'ası'na girüp taḥaşşun eyledi. Bir nice zamân

⁹⁴⁸ Zîrâ biri İsfendiyâr-oğlu.... nâmzâd olunmışıdı L₁ : birin İsfendiyâr-oğlu Kâsım Beg'e virdi ve birin Anaṭolı beglerbegisi Karaça Paşa'ya virdi ve birin İbrâhîm Paşa oğlu Maḥmûd Çelebi'ye virdi L₂

⁹⁴⁹ Beyitler L₂'de yoktur.

⁹⁵⁰ Tarih L₂'de rakamlarla yazılmıştır.

⁹⁵¹ Murâd-ı râd L₁ : Murâd L₂

⁹⁵² çîn L₁ : cem' L₂

⁹⁵³ ḥîn-i müşâverede vakt-i muṭârahatda L₁ : müşâverede L₂

⁹⁵⁴ keyd ider. Mefsedetle meşhûr müfsid L₁ : ḥîle [ile] meşhûr L₂

⁹⁵⁵ ḥavme-i ḥimâyet-i ra'ıyyet....farz-ı 'ayndur ve hem L₁ : - L₂

müşâheyleyle muhâşara eyleyüp korkudup makarrına mürâca‘at eyledi. Ammâ bu musâmağa fâyide virmedi. İzmir-oğlı yine hurûc idüp kadîmî ‘âdetince şenâ‘at eyledi.

İttifâk ol eşnâda Oruc Beg müteveffâ oldu beglerbeglügi Hamza Beg’e virdiler. Zîrâ Hamza Beg şecâ‘at u sahâvet ehli şâhib-i devlet idi. Serdâr-ı sipâh olmağa sezâ-vâr kimesneydi. Beglerbegi olıcak hük-m-i cihân-muâ‘⁹⁵⁶ gönderdiler ki Aydın ve Şaruhan ve Sultân-öni ve Beg-sancağ’ı begleriyle yarak görüp İzmir-oğlu’na müteveccih ola, emrini ber-ţarâf itmeyince komaya. Pes ol dağı leşker-i cerrâr-ı nuşret-şikârı çeküp İzmir’e revâne oldu.

İttifâk Şaruhan nevâhîsinde Ak-hişâr yanında Kilbas’da Cüneyd-oğlı Kurt Hasan ile [L₁ 103a] bulışdılar. Kurt Hasan gâyet⁹⁵⁷ ehl-i şecâ‘at ü bî-naẓîr dilîr idi ve babasınıñ leşkerinüñ güzîdesi kendüyle bileydi. Bî-tevakkuf taħammül idemeyüp mukâbele olup mukâtele eylediler. Ceng ü cidâl imtidâd bulup muhârebe muşâdeme iderken İzmir-oğlı’nuñ ‘askeri münhezim olup Kurt Hasan kaçup gücle kurtulup İpsili’de⁹⁵⁸ babasına bulışdı. İzmir-oğlı gâyetde gamgîn olup yine def‘î leşkerin cem‘ kılup kal‘a mukâbelesinde berâber oldu. İbtidâ-yı hücûmda ve şadme-i evvelde muşâdeme idemeyüp münhezim oldu. Oğlı Kurt Hasan giriftâr olup Cüneyd kendü kaçup kal‘aya girdi. Hamza Beg müte‘âkıben gelüp hişârı muhâşara eyledi. Çendân ki Kurt Hasan’ı kal‘aya karşı getürüp “siyâset iderüz ya kal‘ayı vir” diyü işkence eyledilerse çâre olmadı. Ceng ü cidâl istimrâr bulıcak Cüneyd karâr idemeyüp bir gün müsellaħ ü mükemmel olup bir berķ-refţâr [u] Burâk-girdâr ata süvâr olup kal‘a kapusın açup, çıkup leşker içinden selâmetle ħalâş olup Karaman-oğlı Meħemmed Beg’e vardı. İsti‘ânet taleb idüp istigâşe eyledi. Ammâ Meħemmed Beg ħüsn-i telakkî vü ikdâm göstermedi. Zârûrî me’yûs olup çâr u nâ-çâr tek ü tenhâ leşker-i cerrârıñ [L₁ 103b] arasından yine⁹⁵⁹ at şalup kal‘aya girdi. Zehâb u iyâbında hiç bir aħad zarar itmedi. Kal‘asını ħıfz idüp oturdu.

İttifâk kudret-i Ĥâlik-i âfâk şöyle iktizâ itdi ki hişâra nâ-gehânî kazâ-yı âsmânî irişüp tâ‘ûn zahmeti belürüp ħayli meşakkat viridi. Ĥalk bu emrâz-ı sârînuñ ţârî olduğunu

⁹⁵⁶ hük-m-i cihân-muâ‘ L₁ : hük-m-i şerîf L₂

⁹⁵⁷ gâyet L₁ : gâyetde L₂

⁹⁵⁸ L₂’de İplâs’da okunacak şekilde yazılmıştır.

⁹⁵⁹ yine L₁ : - L₂

görecek ıztırârı karâr idemeyüp, hişârı virmege iltizâm idüp ikdâm eylediler⁹⁶⁰. Cüneyd Beg dağı bu hâle vâkıf olıcak çâr u nâ-çâr Hamza Beg’le ‘ahd ü karâr idüp, hişârı virüp gelüp Hamza Beg’le bulıdı. Ammâ Bağşı Beg’ün aña gâyetde kîni var idi. Zîrâ karındaşı Sinân Beg’i Aydın-ili’ni yirken tutup helâk itmişidi. Hamza Beg’e: “Sen yemîn itdünise öldürmemeye ben itmedüm, kanlumdur “*el-katlu bil-katl*”⁹⁶¹ hükmiyle şer’an kana kandur, haşmumu ben⁹⁶² öldürürem” didi. Hamza Beg dağı igmâz eyledi. Bağşı Beg, oğlıyla Cüneyd Beg’ün⁹⁶³ boyunların urdı. Ol memleketi⁹⁶⁴ bunlaruñ zulm ü fesâdından âzâd eylediler. ‘Âdetdür başların âsitâne-i sa’âdete getürdiler⁹⁶⁵. Bu hâdişenüñ hudûsın râvîler sekiz yüz yigirmi tokuzında oldu dirler⁹⁶⁶. Ammâ târîh sene tis’a ve ‘ısrîn ve şemân mieden şelâşîn ve şemân mieye eşânîsine(?) irince Sultân Murâd-ı mübâriz-i meydân-ı cihâd Anaçolı’da hândân u şâd⁹⁶⁷ mütemekkin olup [L₁ 104a] ol memleketüñ re’âyâsınuñ kazâyâsın tamâm idüp hâşş ü ‘âmmı şâd-kâm eyledi.

Andan Rûm-ili’ne dârü’s-saltanat Edrene’ye müteveccih oldu. Âbâ vü ecdâdı rusûmınca levâzım-ı cihâda ikdâm-ı tâmm eyledi. Ammâ müstakarr-ı serîr-i sa’âdetden vakt-i muhâceret ü eyyâm-ı mübâ’adet olmaduğı ecilden ve muhâliflerüñ münâfiklaruñ ‘adem-i muvâfakatından hâzm u⁹⁶⁸ ihtiyât lâzım oldu. Devlet ü sa’âdetle Filibe’ye varup Rûm-ili beglerbegisi Sinân Beg’e leşker koşup Laz’uñ sâbıkâ eyledüğü şenâ’ate mücâzât u mükâfât itmek için irsâl eyledi. Varup ilin günin vurup yakup yıkup târâc u tâlân eyledi. Sultân-ı kerîmü’l-hışâlüñ devletinde guzâtı mâl-i helâl-i ganâyim ile ganî idüp fi’l-hâl müreffehü’l-hâl oldılar ve dârü’l-mülk Alaca-hişâr’ı ikdâmla teşhîr idüp, ol pây-ı tahtı ikdâm-ı huyûl [ü] hayl-i pür-ihtîşâm-ı ehl-i İslâm pây-mâl eyledi. Ve kefereden hükkâm-ı ‘abede-i aşnâmı ejder-i şamsâm-ı Behrâm-intikâm, iltikâm idüp, “*uktulûhüm*

⁹⁶⁰ eylediler L₂ : eyledi L₁

⁹⁶¹ “Öldürmenin karşılığı ölümdür.”

⁹⁶² ben L₁ : - L₂

⁹⁶³ Cüneyd Beg’ün L₂ : Cüneyd’ün L₁

⁹⁶⁴ memleketi L₁ : memleketüñ fukarâsın L₂

⁹⁶⁵ getürdiler L₁ : gönderdiler L₂

⁹⁶⁶ sekiz yüz yigirmi tokuzında oldu dirler L₁ : sene 829 oldu didiler L₂

⁹⁶⁷ hândân u şâd L₁ : hândân u şâdân L₂

⁹⁶⁸ hâzm u L₁ : - L₂

hayşü vecedtümuñüm”⁹⁶⁹ ile ‘âmil oldılar. Ekser vilâyet-i pür-dalâlet-i ‘abede-i evşân, mesâkin-i ehl-i îmân olup cinâna döndi.

Çün Sultân Murâd-ı ehl-i cihâda bu haber-i meserret-fezâ vü küdüret-zidâ⁹⁷⁰ irişdi, Sinân Beg’e ve sâyir beglere [L₁ 104b] ihsânlar tahsînler idüp her birine va‘de-i haseneler itdi ve ol alınan yirleri Mezîd Beg’e viridi, sancak idüp. Bunlar böyle Rûm-ili’nde gazâyâ meşgûl ü mübâşir iken Karaman-oğlu Mehemmed Beg ki sâbıkân Sultân Mehemmed merhûmuñ minen-i⁹⁷¹ ihsânıyla ve hüsn-i işfâkıyla memnûn u medyûn idi. Ve ‘ahd ü mîşâkı mümeñhed ü⁹⁷² müekked olmuşıdı. Terk-i mülâyemet ü muvâfakat idüp, kâfir-i ni‘met olup velî-ni‘metine mu‘âdât u muhâlefet eyledi. Teke-oğlu ‘Osmân Beg’i idlâl idüp Anşalya ki şimdi Adalya dimekle mezîkûr u meşhûrdur, “mülk-i mevrûşuñdur saña alıvireyüm” diyü, leşkerin cem‘ kılup Adalya’ya müteveccih oldı. İstinoz Yaylası’nda oturup Karaman-oğlu’na muntazır iken bir maraz-ı mü’zî ‘ârız olup ol ‘ârıza sebebiyle mizâc tedârükine mukayyed oldı.

Ol esnâda Anşalya begi Kara Timürtaş haşmı Fîrûz Beg dahı müteveffâ oldı. Oğlu Hamza Beg Kara-hişâr hâkimiydi. Bu kazıyyeden haber-dâr olıcak kal‘anuñ yarağın tamâm yirlü yirince tertîb idüp, muhâfaza için müdâhîlin muhâricin megâlikle⁹⁷³ mesdûd eyledi. Karaman-oğlu Mehemmed Beg dahı gelüp hişârı muhâşara itmedin Hamza Beg dilâverlerden bir serdârın baş diküp, bir miqdâr kâr-zâr görmüş âdem koşdı ki, varup Teke-oğlu ‘Osmân Beg [L₁ 105a] hasta yatduğı yaylakda şebîhûn idüp, yanında olanları perîşân ideler. İttifâk ol gönderdükleri kimesneler fırsat bulup, ‘Osmân Beg’i gâfil ü zâhil şâhib-firâş iken başı kayusıydı, başın kesdiler. Cemî‘-i halkı perîşân olup, ekserî Karaman-oğlu’na vardılar. Ve cevâhirin cemî‘-i esbâbile alup kal‘aya getürdiler.

Çün ol münhezim olan a‘vân u ensâr, Karaman-oğlu Mehemmed Beg’e vardılar, ‘Osmân Beg öldüğine hâtır-ı fâtiri⁹⁷⁴ gâyetde perîşân oldı. Hemân ol gün göçüp varup

⁹⁶⁹ “*Bulduğumuz yerde onları katledin.*” (Kur’an 4/89)

⁹⁷⁰ haber-i meserret-fezâ vü küdüret-zidâ L₁ : haber-i meserret L₂

⁹⁷¹ minen-i L₁ : - L₂

⁹⁷² mümeñhed ü L₁ : - L₂

⁹⁷³ müdâhîlin muhâricin megâlikle L₁ : - L₂

⁹⁷⁴ hâtır-ı fâtiri L₁ : hâtırı L₂

hişârı muhâşara eyledi. Etrâfindan topçılar⁹⁷⁵ mancınıklar kurup muhârebeye mücidd oldu. Ve'l-hâşıl üç ay gice ve gündüz muhâşara idüp mukâtele eylediler, hiç Sultân Murâd'dan meded irişmedi. Ammâ üç aydan soñra haber-i zafer-i leşker-i muzaffer irişüp 'avdet-i râyât-ı nuşret-âyât mukarrer oldu. Karaman-oğlı muştarib ü pür-fütûr olup hişâr feth olunmaduğına bî-huzûr oldu. Her gün binüp hişârıñ etrâfın pergâr-vâr devr idüp teşhîrinüñ tedbîrinde mütefekkir ü mütereddîd idi. Bir gün yine ve'l-hâşıl hişârı devr idüp yürişe kâbil yirlerin gözedürken ittifâk kal'adan bir top atdılar, hayli âdem helâk idüp [L₁ 105b] yirden şıçrayup Karaman-oğlı Mehemmed Beg'i dağı vurup pâre pâre eyledi.

Çün sihâm-ı kazâ-yı mübrem-i cân-sitân Mehemmed⁹⁷⁶ Beg'i nişân eyledi, Karamanîler içine tefrika düşdi, müteferriğ oldılar. Mehemmed Beg'üñ iki oğlı bileydi, biri İbrâhîm Beg ve biri 'Ali Beg, birbirine düşüp saltanat sevdâsı tedbîrine düşdiler, ortalarında mu'ânedede muhâşame oldu. Ammâ halkıñ ekşeri İbrâhîm Beg'e müteveccih idi⁹⁷⁷. Żarûrî 'Ali Beg a'dânuñ şerrinden zarrından ihtiyât idüp firâr idüp Adalya Hişârı'na taħaşşun itdi. İbrâhîm Beg dağı aħmâl ü eşkâl koyup atasınuñ meyyitin alup tahtına müteveccih oldu. Kal'a halkı çıkup orduların yağmaladılar. Def'î bu feth-nâmeyle Karaman-oğlı 'Ali Beg'i âsitâne-i sa'âdet-baħşa⁹⁷⁸ gönderdiler ve ol hicâre-i siccîni zencîr ile teberrüken teyemmünen dervâze-i hişârda asdılar. Hâliyâ Karamanîlerüñ rağmına şaklamışlardır.

Çün Anıalya'dan buncılayın aħbâr-ı sârr ü beşâret-i meserret-âşâr⁹⁷⁹ Karaman-oğlı 'Ali Beg'le vâşıl oldu, cemî'-i fütûr gelmiş dillere sürûr hâşıl oldu. Sultân, mübtehic ü⁹⁸⁰ ferhân olup, kudretüñ işinde hayrân oldu. Ve Ĥamza Beg'üñ bu muhâfazasın ve merdânelüğin işidüp enzâr-ı eltâfla manzûr oldu ve tamâm Teke-ili'nüñ hükûmetin aña tevfiż [L₁ 106a] eyledi. Dağı teşrifât-ı şâhâneyle Ĥusrevâne şemşîr-kemerler, tâzî atlar ve⁹⁸¹ zerrîn eyerler gönderüp istimâlet risâlelerin irsâl eyledi⁹⁸². Ve 'Ali Beg'e nazar-ı

⁹⁷⁵ topçılar L₂ : toplar L₁

⁹⁷⁶ Mehemmed L₁ : - L₂

⁹⁷⁷ idi L₁ : idiler L₂

⁹⁷⁸ 'Ali Beg'i âsitâne-i sa'âdet-baħşa L₁ : 'Ali Beg'le başları âsitâne-i sa'âdete L₂

⁹⁷⁹ aħbâr-ı sârr ü beşâret-i meserret-âşâr L₁ : beşâret-i aħbâr L₂

⁹⁸⁰ Sultân, mübtehic ü L₁ : Sultân Murâd L₂

⁹⁸¹ ve L₁ : ile L₂

⁹⁸² istimâlet risâlelerin irsâl eyledi L₁ : - L₂

‘inâyetle nazâr idüp şefkat ü re’fetle mahşûş kıldı⁹⁸³. Ve Şofya vilâyet-i eyâletin aña virüp kız karındaşınıñ birin aña virüp güyegü idindi.

Ammâ Karaman-oğlı Mehemmed Beg’üñ bir karındaşı var idi, ‘Ali Bengi dirler idi, Nigde’de olurdu. Mehemmed Beg zamânında halk içinde i’tibârı yoğıdı. Mehemmed Beg müteveffâ olıcak ‘Ali Bengi’yi taht-ı salţanatda mukarrer idüp İbrâhîm Beg’i ve ‘Îsâ Beg’i salţanata dahl itdürmediler. Anlar dahı zarûrî olup âsitâne-i devlet-âşiyâna revâne oldılar. Şeref-i dest-bûsla müşerref olup, hazret-i hilâfet-penâha ilticâ eylediler. Envâ’-ı eltâf-ı sultânile mahzûz olup, her biri ihtişâş kesb eyledi. Anlaruñ dahı ikisine iki hemşîresin virüp, ‘Îsâ Beg’e Rûm-ili’nde karındaşı ‘Ali Beg yanında manşib virüp İbrâhîm Beg’e hil’at-i şâhâneyle şemşîr-kemer virüp, vilâyet-i mevruşlarınıñ eyâletinüñ menşûrın virüp, mübâlağa ‘asker koşup Karaman’a pâdişâh eyledi. Çün sultân mu’âvenetiyle memleket-i Karaman’a muşallat olup istîlâ buldı⁹⁸⁴. ‘Ali Beg’i memleketden [L₁ 106b] ihrâc idüp salţanat umûrında istiklâl buldı⁹⁸⁵. Hamid-ili’ni cemî’ tevâbi’le hazret-i Huzâvendigâr’a virüp, ‘uhûd u mîşâk ile eymanlar ü peymânlar eyledi. Niçe müddetler sâyir huddâmlar⁹⁸⁶ gibi hizmet-i pâdişâhîde ihtimâm idüp iki memleket bir oldu.

İttifâk ol esnâda Menteşe-oğlı Ya’kûb Beg oğlı İlyâs Beg müteveffâ olup yerine Maḥmûd Beg, beg olmuşıdı. İki oğlı ki⁹⁸⁷ Aḥmed Beg ve Üveys Beg âsitâne-i sa’âdetde hizmetde olurlardı. Babaları müteveffâ olduğı ma’lûm olıcak def’-i fitne vü fesâd için Tokat’da hıfz idüp Menteşe-ili’ni Balaban Paşa’ya virdiler. Menteşe-oğulları çün bir yıl habsde oldılar. Zindânüñ huddâmınıñ birisiyle münâsebet kesb idüp gâyetde dost olurlar. Eyyâm-ı dey iricek bunlar altlarına döşemege bir pâre kurıca otluk istediler. Ol âşînaları olan zindân-bân bir çuvala otlak taldurup mahbese⁹⁸⁸ iletı. Ol otluğı döküp nezâketle ol iki kardaşuñ birin çuvala koyup etrâfin otluğla taldurup hud’a idüp, zindân-bâna tanışup: “Bu otluk çürükdür, müte’affin olmuş kokar dirler. Varayum dahı tâzesin

⁹⁸³ şefkat ü re’fetle mahşûş kıldı L₁ : - L₂

⁹⁸⁴ buldı L₁ : bulup L₂

⁹⁸⁵ ‘Ali Beg’i memleketden ihrâc idüp salţanat umûrında istiklâl buldı L₁ : - L₂

⁹⁸⁶ huddâmlar L₁ : huddâm L₂

⁹⁸⁷ ki L₂ : - L₁

⁹⁸⁸ mahbese L₁ : bunlara L₂

getüreyüm mi?” dedi. Zindân-bân dağı tecvîz eyledi. Bu bahâneyle birin⁹⁸⁹ çıkarup [L₁ 107a] ħalâş eyledi⁹⁹⁰. Tekrâr yine birin dağı bu nezâketle ħalâş eyledi. Birer bârgîr bulup kaçup Diyârbekr begi Kara ‘Oşmân’a vardılar. Anda dağı tıramayup terk-i diyâr idüp ‘Arab [u] ‘Acem’i seyâhat idüp ‘âlemi devr itdiler. ‘Âkıbet belürsiz oldılar, kimesne nice oldukların bilmedi. ‘Âlemde nâm u nişânları kalmadı. Nesilleri münkâtı‘ oldı⁹⁹¹.

Vâkı‘a-i Kızıl Koca ve feth-i Koca-kayası ve târîh-i pül-i Ergene ve ‘imâret-i meşhûr ki der-Edrene vâkı‘ şod⁹⁹²

Çün ‘avn-i Yezdânî ve ‘inâyet-i Sübhânî mu‘în olup Sultân Murâd-zâd⁹⁹³ cemî‘-i memleket-i Âl-i ‘Oşmân’ı a‘dâdan vech-i ahsen ve tarîk-i müstahsenle ħalâş eyledi. İttifâk ol eyyâmda Amâsiyye cânibinde Kızıl Koca dirler bir Türkman zâhir oldı. Dört karındaşlar idiler. Biş yüz kadar yarar⁹⁹⁴ atlu Türkmanları var idi. Rûm’uñ etrâfını dârü’l-ħarbe döndürdiler. ‘Oşmâncuğ’la Canik gâyetde ħarâb oldı. Yollar bir dereceye vardı ki ziyâde keşret olmayıcak müsâfirleri müsâferet idemez oldılar. Bu ħaber, mesâmi‘-i şerîfe irişecek Yörgüç Paşa’ya ħükm-i hümâyûn gönderdiler ki taht-ı eyâletinde [L₁ 107b] sebab-i fitne vü fesâd olan Türkmanlarıñ def‘i her ne tarîkle mümkün olursa sa‘y ide.

Çün nâme-i nâmî irişdi, Yörgüç Paşa dağı ħazret-i Ĥuzâvendigâr cânibinden bir elçi düzüp, Artuk-ova’yı bunlara tîmâr virüp, menşûrların gönderüp teberrükât-ı pâdişâhâne vü teşrifât-ı ħusrevâneyle gönüllerin hoş idüp ħükümde dimiş ki: “Min-ba‘d eyâletüñüz Artuk-ova’dur. Varup anda olasin ve cemî‘-i mühimmâtüñüzü Yörgüç Paşa’ya ‘arz idesüz, bu cânibe i‘lâm ide ve cemî‘-i umûrda aña muvâfakat idüp meşâlihinde mu‘âvenet idesüz ve Alp Arslan Canik’i dâyimâ vurup gâret ü ħasâret idesüz. Mercûdur ki ol dağı sâyir memâlik-i ma‘mûreye munzamm ola”. Ve bir elçi

⁹⁸⁹ birin L₁ : - L₂

⁹⁹⁰ eyledi L₁ : itdi L₂

⁹⁹¹ oldı L₁ : olup tahtları Sultân Murâd ħazretlerine degdi L₂

⁹⁹² Başlık L₂’de **Küşte şoden-i Kızıl Koca der-dest-i Yörgüç Paşa ve feth-i Koca-kayası ve Canik ve Germiyan** şeklindedir.

⁹⁹³ Murâd-zâd L₁ : Murâd L₂

⁹⁹⁴ yarar L₁ : - L₂

dağı kendü cânibinden gönderüp ‘arz-ı meveddet ü i‘lâm-ı maḥabbet idüp armağanlar ile mektûb gönderüp ızhâr-ı vifâk ve inhâ-i iştîyâk eyledi.

Çün resûlller vuşûl bulup hedâyâ vü teşrîfât ile irsâl olan resâyil îşâl olındı, gâyet mübtehic [ü] mesrûr oldılar. Ol hinde Yörgüc Paşa Amâsiyye’de olurdu ve yanında aşlâ leşker-i ictimâ‘ı yoğdı. Tevehhüm itmeyüp biri biriyle ol ehl-i nifâklar şöyle ittifâk itdiler ki, varup Yörgüc Paşa’ya mülâkât ideler ki⁹⁹⁵ bunları [L₁ 108a] istikbâle gelicek kılıc koyup cemî‘-i tevâbi‘iyle kırup Amâsiyye vilâyetin musahḥar ideler. Bu tedbîr-i hâyibi şâyib şanup çün bu kazıyye mukarrer oldı. Cemî‘-i Türkmanların⁹⁹⁶ müsellaḥ [u] mükemmel idüp Amâsiyye’ye müteveccih oldılar. Yörgüc Paşa’nuñ anlara i‘timâdı i‘tikâdı olmaduğičün temâruz idüp oğlu Hızır Beg’i Merzvân’a anlara istikbâle gönderdi. Buluşup babasınun kemâl-i za‘fın bildürüp i‘tizâr eyledi. Ve levâzım-ı ta‘zîm ü tekrîmi tamâm idüp Türkman’uñ hâşş ü ‘âmmın ziyâfetler in‘âmlar ile şâd-kâm eyledi. Şehre iledüp dördini dağı dörd eve kondırup, âdemlerinun dağı her birin ta‘zîm idüp bir eve kondurdılar. Her birine ‘alâ-ḥide ziyâfetler olındı, ni‘mete müstağrak oldılar. “*Zerhüm te’külü ve temette‘u ve yül[hi]himü’l-emelü fesevfe te’lemün*”⁹⁹⁷ ve bunlara Hızır Beg didi ki: “Eger babam yümn-i kudûmuñuz ile zamân-ı karîbde zahmetden emân bulup bu ‘ârızadan ḥalâş olursa emr-i pâdişâhî neyse müşâvere muṭâraha olunup mübâşeret olına. Ve illâ mümtedd olursa sizlerünle ḥizmete ben mübâderet eyleyem”.

Çün cemî‘-i ḥalkına ayru ayru koyunlar şarâblar gönderüp ḥallü ḥâlince her birine ri‘âyet eyledi. Şarâb-ı nâb bunları mest [ü] ḥarâb idüp [L₁ 108b] bûy-i kebâb ve şadâ-yı rebâb⁹⁹⁸ gözlerine ḥâb getürdi, zulmet-i şeb-i idbâr kâbız-ı ebsâr olduğı gibi, Rûm’uñ sipâhîlerine tenbîh olınmışıdı, varup ol dört karındaşları tutup başların kesdiler. Ne kadar Türkmanları var ise bir bir⁹⁹⁹ bulup esîr idüp kesme zindâna koydılar¹⁰⁰⁰, dağı kapusından tütün idüp duḥânla helâk itdiler. İrtesi Yörgüc Paşa yortup varup ulusların

⁹⁹⁵ ki L₂ : - L₁

⁹⁹⁶ Türkmanların L₁ : Türkmanları L₂

⁹⁹⁷ “*Bırak onları yesinler, yararlınsınlar; emelleri onları oyalayadursun. İleride bilecekler.*” (Kur’an, 15/3) Bu ayet L₂’de yoktur.

⁹⁹⁸ bûy-i kebâb ve şadâ-yı rebâb L₁ : - L₂

⁹⁹⁹ bir bir L₂ : yir yir L₁

¹⁰⁰⁰ koydılar L₁ : koyup L₂

başup, erkegin kırup esbâbların yağma eyledi. Sipâhîler bir derecede muğtenem oldular ki bir koyun bir akçeye oldu.

İttifâk bu kazıyyeden sonra bir pîre-zen gelüp Yörgüç Paşa'ya tazallüm idüp: “Benüm bir oğlum var idi. Bu tâ'ifeye hiç alâkası yoğıdı. Yanlarınca ücretle gelmişidi, zulmle helâk itdün, bârî meyyitin vir” didi. Yörgüç Paşa hayli in'âm u ihsân idüp bilmedüğine i'tizâr eyledi. “Kuru yanınca anca yaş yanar meşeldür” didi. Âdem gönderüp meyyitler bir bir çukurdan¹⁰⁰¹ çıkardılar. Ol harîf ulûlaruñ altında imiş. Buldılar gördiler ki ölmemiş, ta'accüb idüp ferağ oldılar. “*Vemâ Rabbüke bizallâ min lil'abîd*”¹⁰⁰² pîre-zen anı görüp mürde cismine hayât geldi.

Çün Yörgüç Paşa Kızıl Koca'nuñ [L₁ 109a] işin tamâm eyledi, hâşş u 'âmm şâd-kâm oldu. Ammâ 'Osmâncuk nevâhîsinde Koca-kayası dimekle meşhûr u müte'ârif bir kal'a var idi. Şâhibine Haydar Beg dirler¹⁰⁰³ bir pîr idi. Bu kal'aya tamâm yüz yıllık azuk taldurmuşıdı. Aşlâ içinden çıkmaz idi. Kâsım Beg dirler bir oğlı var idi. Maşlahat olıcak âsitâne-i selâfîne anı¹⁰⁰⁴ gönderdi. Kendü hâdimlük maḥdûmluk tahtından necât bulmuşıdı.

Nazm

*“Ankes ki be-dehr nîm-i nânî dâred
Ve ez-behr-nişest âşiyânî dâred
Nî hâdim kes bûd ne maḥdûm-ı kesî
Kû şâd be-zey ki hûş cihânî dâred”*¹⁰⁰⁵

Niteki oğlı selâfîn-i 'izâm hizmetine tergîb eylediyse iltizâm eylemedi. Ve kal'ayı kimseye virmedi. Ammâ bu kal'a içinde Taygur Çelebi dirler bir kimesne var idi. Yörgüç Paşa'yla maḥfice¹⁰⁰⁶ münâsebeti var idi. Yörgüç Paşa aña hayli in'âm u ihsân eyleyüp tazarru'lar itdi ki hişâruñ zahâyiri enbârına od urup yaka, tâ ki bî-zâd olıcak hâh-nâ-hâh kal'ayı vire. Taygur küfûr-i küfrânü'n-ni'met olup bir gice fırsat

¹⁰⁰¹ meyyitler bir bir çukurdan L₁ : ol meyyitleri çukurdan bir bir L₂

¹⁰⁰² “*Rabbîn, kullara zulmedici değıldir.*” (Kur'an, 41/46)

¹⁰⁰³ dirler L₁ : dirlerdi L₂

¹⁰⁰⁴ anı L₁ : - L₂

¹⁰⁰⁵ “*Yarım dilim ekmeğı ve oturacak bir evi olan kişî, kimseye hizmet etmeden ve kimseye muhtaç olmadan bu dünyada ömrünü mutluluk içinde geçirir.*”

¹⁰⁰⁶ maḥfice L₁ : - L₂

bulup, enbâra od urup zahâyir hırmenin şavurup yile viridi. Def'î Yörgüc [L₁ 109b] Paşa'ya kal'anuñ ahvâlin i'lâm eyledi. Leşkeri hâzır idi, varup hişârı muhâşara eyledi. Zârûrî Hâydar Beg dağı kal'ayı teslîm idüp âsitâne-i sa'âdete vardı. Hâline münâsib tîmâr virüp tesellî eylediler¹⁰⁰⁷.

Beyt

*“Şod an seng-lâh-ı şalâbet sirişt
Zi-yümn-i kudûmeş çü bâğ-ı behişt”¹⁰⁰⁸*

Andan kal'aya vâlîler, hâfızlar naşb eyleyüp¹⁰⁰⁹ hıfz eylediler. Ve hem ol esnâda Canik begi Alp Arslan-oğlı Hüseyn Beg idi. Yörgic Paşa kaşd itdi ki Canik'i dağı teshîr ide. Nezâketle düğün ider gibi olup Hüseyn Beg'i da'vet itdi. Ol dağı kazıyyeye vâkıf olup elçisine cevâb virüp: “Maksûda maşlahat ne ise ma'lûm oldı. Benüm dağı murâdum devlet-i âsitânesine varup memleket teslîm itmekdür. Ben de pâdişâhuñ bendesiyem. Memleket dağı pâdişâhuñ¹⁰¹⁰ hîle lâzım degül” diyüp, tav'an yarak görüp hedâyâ-yı encümend-i dil-pesend¹⁰¹¹ ile evvel Amâsiyye'ye varup Yörgüc Paşa'yla bulışdı. Ammâ¹⁰¹² Yörgüc Paşa mebdâda vehm idüp, “âsitâne-i devlete varmaya, kaçâ” diyü kendüyi kayd ü bend ile kapuya gönderüp ta'allukâtın Amâsiyye'de alıkodı. Hüseyn Beg dağı Burusa'ya varıcak kayd ü bendden vehm itmişidi, bir gice fırsat bulup hişâr dîvârından [L₁ 110a] aşup bir âdemisi at getürüp, alup kaçdı. Ba'de'l-firâr iki yıl aktâr-ı 'âlemi pergâr-vâr devr eyleyüp¹⁰¹³ gezdi. 'Âkıbet hâh-nâ-hâh dergâh-ı cihân-penâha yüz süriyü gelüp birkaç gün mülâzemet müdâvemet eyledi. Pâdişâh dağı şadâkatine ihlâşına¹⁰¹⁴ i'timâd u i'tikâd eyleyüp Rûm-ili'nde tîmâr viridi.

Çün ol şeh-süvâr-ı meydân-ı cihâd pâk-i'tikâd Sultân Murâd-ı mülk-i nijâd Anadolı cânibinde muhâfaza-yı kurâ vü bilâd eyleyüp¹⁰¹⁵, şürûr-ı mefâsid-i ezdâdı def

¹⁰⁰⁷ eylediler L₂ : eyledi L₁

¹⁰⁰⁸ “O sert kayalık yer onun kudûmunun uğurundan cennet bahçesine döndü.”

¹⁰⁰⁹ eyleyüp L₁ : idüp L₂

¹⁰¹⁰ pâdişâhuñ L₁ : pâdişâhuñdur L₂

¹⁰¹¹ encümend-i dil-pesend L₁ : ercümend L₂

¹⁰¹² Ammâ L₁ : - L₂

¹⁰¹³ eyleyüp L₁ : idüp L₂

¹⁰¹⁴ ihlâşına L₁ : - L₂

¹⁰¹⁵ eyleyüp L₁ : eyledi L₂

[ü] ref¹⁰¹⁶ kılup, fitne vü fesâdı kam‘ u kal‘ kıldı. Handân u dil-şâd dârü’l-hilâfet Edrene’ye gelüp meşâlih-i ‘ibâda meşğul olup dînî vü dünyevî lâzım olan umûra mübâşeret ü mübâderet¹⁰¹⁷ idüp, âyende vü revende için Ergene’de târîh sene ihdâ vü selaşîn ü şemân miede¹⁰¹⁸ yüz yetmiş dört kemer bir köpri yapıdı. Gelibolı’ya tarîk-i ‘âmm¹⁰¹⁹ olup şâri‘-i A‘râb u A‘câm oldu. Ve Ergene’de bir ‘imâretle bir cum‘a mescidi bünyâd eyledi. Ve ol kazıyyenüñ halkın mu‘âf u müselleme eyledi.

İttifâk ol târîhde Germiyan-oğlı Ya‘küb Beg gâyet pîr olmışıdı. Gâyet murâd idindi ki varup Sultân Murâd’ı ziyâret ideydi¹⁰²⁰. Germiyan’dan kalkup [L₁ 110b] Burusa’ya revâne oldu. Huzâvendigâr’a, müşârun-ileyh Ya‘küb Beg, müşâveresiz mürâselesiz bî-tekellüfâne geldügi hoş gelüp¹⁰²¹, emr itdi ki cemî‘ şehrde olan kuzâtdan hükâmıdan kim var ise merâsim-i i‘zâmı ve levâzım-ı ikrâmı yirine getürüp, isti‘câl ile istikbâl ideler ve ‘izzetde iclâlde takşîrât itmeyeler. Emr-i ‘âlî mûcibince yakın gelicek ta‘zîm ü tekrîmle getürüp bir¹⁰²² maḥbû‘ u müzeyyen makâmda tenzîl idüp, nüzl ü ni‘metler getürüp tenezzüller idüp¹⁰²³, kondurup ziyâfetler eylediler. İrtesi seherden a‘yân u erkân varup âsîtâne-i devlet-âşiyâna getürdiler. Sultân-ı ‘âlî-şân dahı iclâl için birkaç kadem istikbâl idüp, şeref-i dest-bûsla müşerref oldu. Birkaç gün zıll-i himâyetinde maḥmî vü muḥterem¹⁰²⁴ olup, cemî‘-i memleketini tav‘an ḥazret-i Huzâvendigâr’a vaşiyet eyledi. Sultân sem‘-i rızâyile cemî‘-i metâlibini işgâ idüp ‘akd-i uhuvvet-i dînî ve ‘ahd-i muḥâleşet-i yakînî olındı. Andan soñra icâzet alup makarr-ı eyâletine mu‘âvedet eyledi. Teşrifât-ı fâhire vü in‘âmât-ı mütevâfireyle maḥzûz olup ve cemî‘-i tevâbi‘, levâhik-i ihsân-ı sultânla fakîr¹⁰²⁵ iken aḡniyâ oldılar. Huşûşâ Mevlânâ Ḥakîm Sinânüddîn Şeyḫi¹⁰²⁶ ki ‘umde-i şu‘arâ-yı Rûm u zübde-i füseḥâ-yı belâgat-rüsûm [L₁ 111a] idi. Bir kaşîde getürüp merḥûm sultâna Karaman

¹⁰¹⁶ def [ü] ref L₁ : ref def L₂

¹⁰¹⁷ ü mübâderet L₁ : - L₂

¹⁰¹⁸ ihdâ vü selaşîn ü şemân miede L₁ : 831 senesinde L₂

¹⁰¹⁹ ‘âmm L₁ : - L₂

¹⁰²⁰ ideydi L₁ : ide L₂

¹⁰²¹ gelüp L₁ : geldi L₂

¹⁰²² bir L₁ : ve L₂

¹⁰²³ tenzîl idüp, nüzl ü ni‘metler getürüp tenezzüller idüp L₁ : - L₂

¹⁰²⁴ maḥmî vü muḥterem L₁ : - L₂

¹⁰²⁵ fakîr L₁ : fukarâ L₂

¹⁰²⁶ Ḥakîm Sinânüddîn Şeyḫi L₁ : Şeyḫi Ḥakîm Sinânüddîn L₂

seferinde mu‘âlice itdüğünde Sultân Murâd ile âşinâ olmuşıdı. Mübâlağa in‘âmlar ve ihşânlar eyledi. Hattâ dirler bir kaşîdesine yüz biñden ziyâde câyize ‘inâyet itmişler.

Mışra‘

“Zihî saḥâvet zihî ‘aṭâ vü kerem”¹⁰²⁷

Çün Ya‘küb Beg makarr-ı mev‘ûduna ‘avdet eyledi, marâz-ı mevte mübtelâ olup, makâm-ı aşliye mürâca‘at eyledi. Memleketi ḥazret-i salṭanat-penâha tayyib-ḥâtır ile vaşiyet eyledi. Ḥuzâvendigâr dahı sancak idüp, Umur Paşa oğlu ‘Osmân Beg’e viridi.

İttifâk ol eṣnâda sancak begden¹⁰²⁸ mektûb gelüp, Laz’dan şikâyet eylemiş. “Dâyima bizüm ğazâyâ müteveccih olduğumuz tuyup kefereye i‘lâm idüp, bî-ḥuzûr ider, münâfikdur” demiş. Ḥazret-i Ḥuzâvendigâr dahı İshâk Beg’e leşker-i ‘azîm koşup, emr itdi ki anuñ¹⁰²⁹ emrin tamâm ide. Sâbıkâ ihşân itdüğü yirlerüñ cemî‘isini yine ala, zabt ide. Vulk-oğlu bu kazıyyeye vâkıf olıcak cân başına şıçradı, memleket salṭanat¹⁰³⁰ elden gider. Def‘î elçi gönderüp ḥazret-i Ḥuzâvendigâr’a kızın mübâlağa mâl ü menâl¹⁰³¹ ile ḥelâlluğa virecek oldı. Ve ḥarâca iltizâm idüp Ungurus cânibinden memlekete ‘aleyh getürmeyeceğine [L₁ 111b] tekeffül itdi. Erkân-ı sultânî ittifâkla bu mîşâka kâyil eylediler, muşâlaḥa olındı.

Feth-i Selânik ve ğazâ-yı Arnavud ve muḥâşara kerdn-i kral-ı kal‘a-i

Gügercinlik¹⁰³²

Çünkü Sultân Murâd-ı ‘âlî-nijâd dâyimâ mu‘tâd-ı cihâd olmuşıdı. Ve müdâm def‘-i fitne¹⁰³³ vü fesâd ile i‘tiyâd¹⁰³⁴ bulmuşıdı. Dârü’l-ḥilâfet Edrene’de otururken ulak gelüp, “Selânik kâfiri çıkup ḥayli ‘imâret ğâret itdi” diyü şikâyet idüp, târâc u tâlân itdüğün ḥikâyet itdi. Ḥazret-i sultân işidüp deryâ-yı ummân gibi hübüb-ı riyâh-ı kîniyle

¹⁰²⁷ “Nerde o cömertlikler o bağışlar o keremler.”

¹⁰²⁸ sancak begden L₁ : İshâk Beg’den L₂

¹⁰²⁹ anuñ L₁ : - L₂

¹⁰³⁰ şıçradı, memleket salṭanat L : şıçrayup gördi, memleket L

¹⁰³¹ ü menâl L₁ : - L₂

¹⁰³² Başlık L₂’de **Feth-i Selânik ve ğazâ-yı Arnavud ve Ungurus ve şikeste şoden kral-ı dâll** şeklindedir.

¹⁰³³ fitne L₂ : - L₁

¹⁰³⁴ i‘tiyâd L₁ : i‘tibâr L₂

cûşân u hurûşân olup, gayz-ı küffâr-ı füccârdan mutazaccır [u] müte'essir oldu. 'Abede-i aşnâma intikâma ikdâm idüp, mütefekkir ü müte'ellim olup tefhîhine teşhîrine iltizâm eyledi. "Ve-in 'âkıbtüm fe'âkıbû bimişli mâ 'ûkıbtüm bihi"¹⁰³⁵ âyetiyle 'âmil olup¹⁰³⁶, erkân-ı devlet a'yân-ı memleket¹⁰³⁷ cem' idüp, müşâvere vü muţâraha¹⁰³⁸ eylediler. Def' ahkâm-ı vâcibü'l-iltiyâm cemî'-i memâlike muharrer olup¹⁰³⁹, seferi mukarrer eylediler. Sehl müddetde ve az zamânda nüfûs-ı kudsiyye gibi bî-şümâr leşker-i cerrâr âsitâne-i devlet-âşiyâna revâne olup¹⁰⁴⁰, şöyle ictimâ'-ı 'azîm oldu ki 'asâkir-i memâlik, cünûd-ı melâyik¹⁰⁴¹ gibi hayta-i ihâta-i 'ukûl-i beşerîden [L₁ 112a] hâric oldu.

Pes hazret-i sultân sipâh-ı husrevâne ve esâs-ı pâdişâhâneyle¹⁰⁴² Selânik şavbına 'atf-ı 'inân eyledi. Ve 'ale'l-fevr ol hişâr-ı üstüvârı leşker-i cerrâr-ı deryâ-şi'âr dâyir olup, şemşîr-i âb-dâr ile müsevver ü maşşûr eyledi. Ve hişârûñ deryâ tarafın ihâta vü şümûl için sefneler ihzâr eylemişler idi, ol dahı Sikender-vâr deryâ cânibini münsedd idüp, hişârı muhîf oldu. Her taraftan a'lâm-ı ehl-i İslâm, ecniha-i melâyike gibi leşker-i deryâ-şâna yir yir sâyebân oldu. Ve cidâr-ı hadîd bir derecede üstüvâr oldu ki medâhil ü maḥâric şöyle muzîk oldu ki nefes almağa mecâl muḥâl oldu¹⁰⁴³. Etrâfa, kavâri'-i¹⁰⁴⁴ top [u] tüfek ve sihâm-ı çarh u hadeng bârân-ı ebr-i nîsân gibi yağdı. Şöyle ki dâr-ı 'âlem ehl-i hişâra dar oldu.

Çendân ki İstanbul tekvurından va'de-i kadîmleri muktezâsınca istimdâd u istigâse eyledilerse ta'allül ü tehâvün gösterüp, tecâhül ü tegâful eyledi. Ma'a-hâzâ ittifâkları vifâkları¹⁰⁴⁵ söyleydi ki, kankı cânibe ehl-i İslâm teveccüh iderse isti'ânet ide, ammâ itmedi. Gâh gâh himâyet-i 'inâyet için takviyete gemiler görünürdi. Velîkin ehl-i İslâm gemilerinden kal'aya geçemezlerdi. Ziyâde nef'i yok idi. Kırk gün miḥdârı

¹⁰³⁵ "Eğer ceza verecekseniz, size yapılanın misliyle cezalandırın." (Kur'an, 16/126)

¹⁰³⁶ Ve-in 'âkıbtüm fe'âkıbû bimişli mâ 'ûkıbtüm bihi âyetiyle 'âmil olup L₁ : - L₂

¹⁰³⁷ a'yân-ı memleket L₁ : - L₂

¹⁰³⁸ vü muţâraha L₁ : - L₂

¹⁰³⁹ Def' ahkâm-ı vâcibü'l-iltiyâm cemî'-i memâlike muharrer olup L₁ : ve L₂

¹⁰⁴⁰ nüfûs-ı kudsiyye gibi bî-şümâr leşker-i cerrâr âsitâne-i devlet-âşiyâna revâne olup L₁ : - L₂

¹⁰⁴¹ cünûd-ı melâyik L₁ : melâik-i melekût L₂

¹⁰⁴² sipâh-ı husrevâne ve esâs-ı pâdişâhâneyle L₁ : sipâh-ı husrevânla L₂

¹⁰⁴³ ki nefes almağa mecâl muḥâl oldu L₁ : nefes almağa mecâl olmadı L₂

¹⁰⁴⁴ kavâri'-i L₁ : - L₂

¹⁰⁴⁵ vifâkları L₁ : - L₂

tarafeynden [L₁ 112b] mükâvaḥa muḥârabe eyleyüp aṣâğadan yukaru yukarudan aṣâğa¹⁰⁴⁶ mukâtele vü mücâdele eylediler. “*Fetemme Miṣâku Rabbihi erba’ine leyleten*”¹⁰⁴⁷ tefîḥ ü teshîr olunmaduğundan¹⁰⁴⁸ ḥazret-i Ḥuzâvendigâr’a dağdağa gelüp, huşûlinde mütereddid oldu. Müşâvere muṭâraḥa idicek Evrenüz Beg oğlı¹⁰⁴⁹ ‘Ali Beg eyitdi ki: “Ḥişâr zebûn olmuştur. Hemân nerdübânlar eylesünler daḥı buyuruñ, “*inṣâa’llâhü’l’azîz Allâhü müfettiḥü’l’ebvâb*”¹⁰⁵⁰ dur def’î fetḥ olunur” didi. Bî-nihâye nerdübânlar eylediler. Tamâm olduğı gibi münâdîler nidâ idüp “yağma” didiler. ‘Asâkir-i zafer-meâsir şaff şaff yüriyüp mûr u mâr gibi ḥişâr-ı üstüvâra üşüp, kâr-zâra başladılar. Ol nerdübânlardan ba’zı çıkup ba’zı tîri bârân eyleyüp burc u bârûlardan âdem çıkarmadılar.

Çendân ki ḥâfızlar mümâna‘at müdâfa‘at gösterdilerse çâre olmadı. Leşker-i manşûr u muzaffer burc u bârûlara çıkıldılar, red‘¹⁰⁵¹ ü def’ mümkün olmadı. Kal‘anuñ kulleleri tâbiş-i¹⁰⁵² seyf ü sinânla tâbân oldu. Gâzîleruñ burûca ‘urûcları ânî vâkı’ oldu. Kâfirler makhûr u meksûr olup peşşe-vâr târ u mâr oldılar. Ol şehr-i mağmûr elviye-i Aḥmed’ile ma‘mûr olup, târâc u tâlâna meşgûl oldılar. Gülbâng-ı Muḥammedîyle şimâḥ-ı kâḥ u der ü dervâzeler memlû oldu. Bî-ḥadd ü ḥisâb [L₁ 113a] iktisâb-ı esbâb idüp, bî-nihâyet maḥbûb u maḥbûbeler ellerine girdi. Ḥazret-i Ḥuzâvendegâr’uñ kemâl-i iktidârı iştihâr bulup eṭrâf [u] eknâf-ı ‘âleme münteşir olup, mübeşşirler fetḥ-i cedîd ile nevîde mübâşeret itdiler. Ve ḥişâra müstakîm müstaḥfızlar naşb idüp, ḥarâb olan yirlerin ‘imâret idüp¹⁰⁵³, gülgüle-i tesbîḥ ü tehlîli ‘ivaż-ı şavt-ı nevâkîs itdiler. Ol şehr-i şehîr ve ḥişâr-ı âsmân tedvîr ü teshîr olındı¹⁰⁵⁴. Cemî‘-i eṭrâfı ḥüsn-i tedbîr ile mazbût u maḥşûr oldu. Meşâliḥi tamâm olıcak ḥazret-i Ḥuzâvendigâr dârü’l-ḥilâfete Edrene’ye mu‘âvedet eyledi. Ve târiḥ sene isnâ ve şelaşîn ve semân miede receb ayında regâyib gicesi

¹⁰⁴⁶ aṣâğadan yukaru yukarudan aṣâğa L₁ : aṣâğadan yukarudan L₂

¹⁰⁴⁷ “*Rabbinin tayin ettiğı vakit kırk geceyi buldu.*” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

¹⁰⁴⁸ olunmaduğundan L₁ : müyesser olmadı L₂

¹⁰⁴⁹ Müşâvere muṭâraḥa idicek Evrenüz Beg oğlı L₁ : Müşâvere idicek Evrenüs-oğlı L₂

¹⁰⁵⁰ “*Aziz olan Allah dilerse kapıları açar.*”

¹⁰⁵¹ red‘ L₁ : - L₂

¹⁰⁵² tâbiş-i L₁ : - L₂

¹⁰⁵³ idüp L₁ : olındı L₂

¹⁰⁵⁴ gülgüle-i tesbîḥ ü tehlîli.... teshîr olındı L₁ : - L₂

‘inâyet-i Rabbânî¹⁰⁵⁵ vü müsâ‘adet-i baht u kâm-rânî iktizâ vü îcâb idüp, şehzâde-i emced Sultân Mehemmed tâli‘-i ferhundesiyile gün gibi tulû‘ idüp, şühûdî nûriyla ‘âlemi münevver eyledi. “*Veca‘alnâ zürriyyete[hû] hümmü’l-bâkîne*”¹⁰⁵⁶.

Çün hazret-i Sultân Murâd-ı kudsi-nijâd iki yıl Edrene’de oturup te’hîr-i cihâd ve te’lîf-i¹⁰⁵⁷ kulûb-ı ‘ibâd u te’lîb-i ecnâd idüp¹⁰⁵⁸, ‘adl ü dâda meşâlih-i ‘ubbâda meşgûl oldı. İttifâk ol esnâda İskender, Mirzâ Şâhruh’dan kaçup, sene erba‘ ve şelaşîn ve şemân miede Rûm’a [L₁ 113b] müteveccih oldı. Timür-oğlu Şâhruh cemî‘ Timür’ün ‘askeri yanında iken Sultân Murâd vehminden ardınca Rûm’a gelmedi. Pâdişâhuñ zıll-i himâyetinde ve sâye-i ‘inâyetinde¹⁰⁵⁹ fütûrdan kurtulup şunuñ gibi ‘adû-yı gâlibden hâlâş olup, huzûr eyledi. Şâhruh gidince Tokat “*harese’llâhü ‘ani’l-âfât*”¹⁰⁶⁰ nevâhîsinde kışladı. Bahâr olıcak pâdişâh-ı ‘âlî-nijâd icâzet viridi, yine memleketine gitdi. Sene-i mezkûrda meskenine mürâca‘at idicek az zamânda oğlu elinde helâk olup, yirine Cihânşâh Âzerbaycan’a pâdişâh oldı. “*Beytü’z-zâlimi harâbün*”¹⁰⁶¹.

Ammâ Sultân Murâd Edrene’de tekâ‘üd eyledügi eyyâmı Rûm-ili beglerbegisi Sinân Beg’i Arnavud’a gönderüp, hayli akıncı koşmış idi. Varup Arnavud’u yakup¹⁰⁶² nehb ü gâret idüp, envâ‘ hasâretler ile köylerin harâb u yebâb eylediler. Hâlâşa mecâl kulel-i kûh-ı felek-mişâlde bulunurdu. Şol maḥbûbeler maḥbûblar ele girdi ki leşker-i Sultân mecmu‘-ı hîr ü gılmâna dönüp kondukları fezâlar ol gül-i ḥandânlar ile gülîstâna döndi. Şöyle erzân oldılar ki bir Yûsuf-nijâd-ı dil-sitân bir kilâba rismâne-girân(?) idi. Ve maḥbûbelerinüñ¹⁰⁶³ her biri Zelîhâ-vâr nice Yûsuf-ı Mısrî dâm-ı zülfine giriftâr olurdu. [L₁ 114a] Andan soñra leşker-i Sultân gânimen sâlimen ‘avdet itdiler. Bu ḥâdişe sene ḥamse ve şelaşîn ve şemân miede vâkı‘ oldı.

¹⁰⁵⁵ ‘inâyet-i Rabbânî L₁ : - L₂

¹⁰⁵⁶ “*Hem onun neslini bâki kalanlar kıldık.*” (Kur’an, 37/77)

¹⁰⁵⁷ te’lîf-i L₁ : teşhîr-i L₂

¹⁰⁵⁸ te’lîb-i ecnâd idüp L₁ : - L₂

¹⁰⁵⁹ ‘inâyetinde L₁ : sa‘âdetinde L₂

¹⁰⁶⁰ “*Allah onu âfetlerden korusun.*”

¹⁰⁶¹ “*Zalimin evi haraptır.*”

¹⁰⁶² yakup L₂ : - L₁

¹⁰⁶³ maḥbûbelerinüñ L₂ : maḥbûblarınıñ L₁

Ammâ sene sitte ve şelaşîn ve şemân miede Evrentüz-oğlu ‘Ali Beg’e Ungurus’a akın virdiler. Varup vurup¹⁰⁶⁴ toyum oldılar. Kâfir leşkeri meger hâzır imiş. Derbendlerin alup müzâyaka virdiler. Zârûrî esîrlerin koyup, “*men necâ bi-re’sihi fekad rabiha*”¹⁰⁶⁵ diyüp kaçdılar. Leşker-i İslâm’a inhizâm vâkı’ oldu. “*El-firârü mimmâ lâ-yuâk min-sünenü’l-mürselîn*”¹⁰⁶⁶ didiler. Ve ol sene-i mezkûrda gün tamâm tütölup hem kuyruklu yıldız görindi. Ve memâlik-i ‘Arab u ‘Acem’de ziyâde fitne vü fesâd oldu. Hâzret-i Huzâvendigâr dahı ol kış cemî’-i esbâb-ı ceng ü cidâl ihzâr eyledi ki, evvel bahârda kral ile kıtâl ide tâ ki, Ungurus’uñ itdügi işe mücâzât u mükâfât olına.

İttifâk ol zamânda Karaman-oğlu İbrâhîm Beg Ungurus kralıyla mürâsele itmiş ki, muvâfakat ü muşâdakât idüp, biri birine mu’âvenet eyleyeler. Hâzret-i Huzâvendigâr ‘azm-i gazâ idicek Anadolı’dan haber geldi ki, “Karaman-oğlu, Şarâbdâr İlyâs Beg’i tutup Beg-şehr’in¹⁰⁶⁷ muhâşara eyledi, ili günü gâyetde incitdi” diyü.

İttifâk ol esnâda Rûm-ili’nden dahı haber geldi ki Vulk-oğlu harâc-güzâr idi, [L₁ 114b] şimdi Ungurus kralıyla ittifâk eyledi. Tuna’yı geçdiler ki Gügercinlik Hişârı’n hişâr eyleye¹⁰⁶⁸. Çün sultân bu haberi işitdi. Yezdân’dan isti’ânet isteyüp, Rûm-ili beglerbegisi Sinân Beg’i hemân Rûm-ili serdârlarıyla Rûm-ili’ne gönderdi. ‘Înâyet-i Sübhân’a i’tikâdı ve fazl-ı Yezdân’a i’timâdı olduğıçün kal’a-i Gügercinlik’e revân oldu. Tâ ki düşmen hişârı muhâşara itmeden meded ide. Ve Vidin Sinân’ı didükleri Sinân Beg ki gâyet-i şecâ’atle meşhûr ve nihâyet-i şehâmetle mezkûr idi. Sipâhîsiyle gelüp beglerbegine mülhak oldu. Hişâra kâfirden evvel irişmege cendân ki müsâra’a itdilerse çâre olmadı. Müsâbakat olınmadı. Kral-ı dâll karîb idi. Evvel gelüp hişârı muhâşara eyledi. Top u tüfek şadâsıyla gûş-ı ‘âlem memlû oldu. Leşker-i zafer-eşer dahı gelüp bir tarafa kondı. Mâbeynlerinde bir günlük yol var idi. Ammâ şavt-ı kavâri’ [ü] savâ’ık istimâ’ iderlerdi.

Gördiler ki hişâra küffâr ziyâde müzâyaka virdi. Cemî’-i a’yân u erkân bir yire gelüp, “buña¹⁰⁶⁹ çâre nedür?” diyü müşâvere muţâraha¹⁰⁷⁰ eylediler. Her biri bir dürlü

¹⁰⁶⁴ vurup L₁ : - L₂

¹⁰⁶⁵ “Başını kurtaran kazançtadır.”

¹⁰⁶⁶ “Karşı konulamayacak şeyden (kimseden) kaçmak peygamberlerin sünnetindedir.”

¹⁰⁶⁷ Beg-şehr’in L₂ : şehrin L₁

¹⁰⁶⁸ ki Gügercinlik Hişârı’n hişâr eyleye L₁ : Gügercinlik Hişârı’n hişâr eylese gerek L₂

¹⁰⁶⁹ buña L₁ : - L₂

söz söyledi. Ammâ Vidin Sinân'ı, Vidin'ün sancağı begiydi, eyitdi: “Küffâruñ böyle tasalluñın [L₁ 115a] istîlâsın görüp bakup tırmak olmaz. ‘Ale’l-ħuşûş ki bu kadar yakın geldük, ne maħall-i taħammüldür. Bunlaruñ ref‘ine def‘ine mübâşeret mübâderet¹⁰⁷¹ itmek gerek maħâlldür. İsti‘câlsüz ğayret ü ħamiyyet vaktidür”. Pes Sinân Paşa-yı kâmrân eyitdi: “Vidin senüñ sancağundur. Evvel sen varup ol leşkeri görmek gereksin ne tarîkle ceng itmek gerek tâ ki ma‘lûm ola. Aña göre biz daħı tedârük idüp, leşkerile varup muħârebe müşâdeme¹⁰⁷² idelüm. Ümîddür ki ‘inâyet-i Rabbânî vü ‘avn-i Sübhânî yetişüp leşker-i İslâm manşûr u muzaffer ola” didi.

Ol daħı tehevür ü tecellüd¹⁰⁷³ idüp, merdânelerüñ ferzânelerin¹⁰⁷⁴ yanına alup: “Her ki terk-i cân idüp, sultân-ı cihân-sitân yoluna kurbân olmak ihtiyâr ider¹⁰⁷⁵, gelsün ki evân-ı meydân u hengâm-ı terk-i cândur, hemân süvâr olmak gerek” diyü dilîrler cihân-ġîrlerle¹⁰⁷⁶ süvâr olup ‘azm-ı kâr-zâr idüp Rüstem-i Zâl gibi mehâbetle krala müteveccih oldı. Ol gice sür‘atle gidüp seħer-geh-i şubħ-ı şâdık, sancak-ı şârıkı meşârikda diküp¹⁰⁷⁷, âfâkı münevver idicek Sinân Beg mütehevvir ü ğayûr kişiydi, cemî‘-i Rûm-ili serverlerin üç fırka eyledi. Daħı mîşelere kepenekler birağup dülbendler şarup ırakdan [L₁ 115b] bir karaltu eyledi. Şebaħa döndi¹⁰⁷⁸. Düşmene şübhe viridi. Ve beglerbegi daħı Rûm-ili ‘askeriyle ‘akabınca geldi. Daħı kâfir makhûr u maħmûr iken, tîġ-ı bürrân, ‘uryân idüp dört yanından kılıç koydılar. Şöyle kâr-zâr itdiler ki küffâr-ı füccâr, cemî‘-i leşker-i cerrâr, şâh-ı cihân-dâr¹⁰⁷⁹ ile şanup şınup vehminden münhezim oldı. Bu ħâli görüp kral-ı dâll aħmâl ü eşkâlin döküp, gözin Tuna’ya diküp kaçup öte yakaya geçüp cân kurtardı. Bu fırsat u nuşret ehl-i İslâm’a el virüp kâfirün ayağın alıcak cemî‘-i ‘arabaların alup dökündülerin esîr ü ħakîr¹⁰⁸⁰ eylediler. Mübâlağa

¹⁰⁷⁰ muţâraħa L₁ : - L₂

¹⁰⁷¹ ref‘ine def‘ine mübâşeret mübâderet L₁ : def‘ine mübâşeret L₂

¹⁰⁷² müşâdeme L₁ : - L₂

¹⁰⁷³ ü tecellüd L₁ : - L₂

¹⁰⁷⁴ ferzânelerin L₁ : - L₂

¹⁰⁷⁵ sultân-ı cihân-sitân yoluna kurbân olmak ihtiyâr ider L₁ : sultân-ı cihân yoluna kurbân olan L₂

¹⁰⁷⁶ süvâr olmak gerek” diyü dilîrler cihân-ġîrlerle L₁ : - L₂

¹⁰⁷⁷ seħer-geh-i şubħ-ı şâdık, sancak-ı şârıkı meşârikda diküp L₁ : seħer-ġâh-i şubħ-ı şâdık meşârikda sancak diküp L₂

¹⁰⁷⁸ Şebaħa döndi L₁ : - L₂

¹⁰⁷⁹ şâh-ı cihân-dâr L₂ : cihân-dâr L₁

¹⁰⁸⁰ ü ħakîr L₁ : - L₂

meblâg-ı bî-hisâb esbâb ele girüp memleket, müzâhmet-i eşrâr-ı küffârdan müstahtaş oldu.

Ve hem sene seb‘a ve selâsîn ve şemân miede ekşer memâlik-i Rûm‘da tâ‘ûn-ı ‘azîm vebâ-yı delîm zâhir oldu. Hattâ hazret-i kudsî-menzilet kerrûb-sîret-i mehbi‘î-i envâr-ı feyz-i Bârî¹⁰⁸¹ Seyyid Mehemmed Buḥârî “*kaddese’llâhü rûḥahü ve efâda ‘aleynâ fütûḥahü*”¹⁰⁸² Bursa‘da vefât idüp menzil-i şühedâyâ münzel oldu. “*E’ş-şühedâu seb‘atün el-gâzî fi-sebîli’llâh ve’l-meṭ‘ûnu ilâ-âḥirihi*”¹⁰⁸³ Sultân Murâd ol ‘âlî-nijâduñ üstüne türbe vü ‘imâret ve cum‘a mescidi binâ eyledi. [L₁ 116a] Ve vezâyif ü mersûmâtın mâl-ı helâl ḥarâcdan ḥavâle eyledi. Ve Sultân Murâd‘uñ iki kardaşı ve Mîr Süleymân-oğlı tâ‘ûndan vefât itdiler. Ve Mevlânâ Fenârî târîḥ-i nebevînüñ “*‘aleyhi efdalü’ş-şalavât*”¹⁰⁸⁴ sekiz yüz otuz sekizinde vefât eyledi. “*Raḥmetü’llâhi ‘aleyhim ecma‘în*”¹⁰⁸⁵.

Sefer-i Karaman ve ğazâ-yı Arnavud ve ‘ubûr-ı Sultân Murâd ez-nehr-i Tuna¹⁰⁸⁶

*“Geret köhne düşmen şeved dûst-dâr
Zi-telbîseş eymen me-şev zînhâr”¹⁰⁸⁷*

Çün Sultân Murâd-ı leys-i cihâd¹⁰⁸⁸ Selânik‘i âsânlukla fetḥ idüp¹⁰⁸⁹, Ungurus ve Rus leşkerin başup şıyup, maḥzûl ü münhezim itdi. Her tarafta fetḥ-nâmelerle irsâl-i rûsül idüp beşârete¹⁰⁹⁰ işâretler eyledi. ‘Arz-ı muvâḥât muşâfât eyleyüp¹⁰⁹¹ hattâ Karaman-oğlı İbrâhîm Beg‘e elçi gönderdiler ki sâbıkâ itdüğü kuşûrın bilüp bî-ḥuzûr ola. Ve hem feraḥ [u] teraḥ ve âşâr-ı zamâyir [ü] serâyiri istikşâf [u] istiş‘âr olına.

¹⁰⁸¹ kerrûb-sîret-i mehbi‘î-i envâr-ı feyz-i Bârî L₁ : - L₂

¹⁰⁸² “Allah onun ruhunu aziz kılsın ve fetihlerini üzerimize sağnak sağnak yağdırsın.”

¹⁰⁸³ “Şehitler yedirir: Allah yolunda savaşan, vebadan ölen ve diğerleri.”

¹⁰⁸⁴ “En üstün salavatlar üzerine olsun.”

¹⁰⁸⁵ “Allah‘ın rahmeti hepsinin üzerine olsun.”

¹⁰⁸⁶ Başlık L₂‘de **Fetḥ-i Ak-şehir ve Konya ve beyân-ı gozeşten-i şâh-ı leşker-ârâ ez-cûy-i Tuna** şeklindedir.

¹⁰⁸⁷ “Eğer eski düşman dost olursa, onun hilesinden sakınsan iyi edersin.”

¹⁰⁸⁸ leys-i cihâd L₁ : - L₂

¹⁰⁸⁹ idüp L₁ : eyledi L₂

¹⁰⁹⁰ beşârete L₁ : beşâretlerle L₂

¹⁰⁹¹ ‘Arz-ı muvâḥât muşâfât eyleyüp L₁ : - L₂

Evzâ'-ı karâyin dâiledür. Ve hem, “*el-inâu yefîdu 'inde imtilâihâ*”¹⁰⁹² kelimâtından dağı ‘adâvet, şadâkat ma'lûm olur¹⁰⁹³. “*Kalbü'l-ahmaki verâa lisânihi*”¹⁰⁹⁴ Karamanîlerün [L₁ 116b] bizümle ‘adâvet [ü] hıyânet hod zâhir, maksûdum İbrâhîm Beg'i dağı tecribedür. Bunu dağı bilürem ki, “*el-hubbü yütevârasü ve'l-buğzu yütevârasü*”¹⁰⁹⁵.

İttifâk ol hinde Zülkadir-oğlı Süleymân Beg'ün bir ‘Arabî atı var idi ki, sür‘atde katı yaydan çıkan okdan müsâra‘at iderdi. Ve hoş-refâtılıkda kebg-i kûh-sârdan müsâbakat-vâr idi. Âhenîn-süm, hayzurân-düm, deşne-gûş, tâk-gerdendi¹⁰⁹⁶. İbrâhîm Beg işidüp mirâren maksûd idinüp mürâsele-i mekât[i]beyle istedi. “*Hzret-i Huzâvendigâr için şaklarum*” diyü virmedi. Âhır ol atı bir varsak gönderüp uğurlatdı. Süleymân Beg gâyetde incindi. Bu kazıyyeyi hâzret-i Huzâvendigâr'a i'lâm eyledi. Huzâvendigâr dağı ol atı İbrâhîm Beg'den elçi gönderüp istedi. Elçiye nâ-makbûl¹⁰⁹⁷ kelimât idüp nâ-matbû‘ harekâtlar eyledi. Ve ta'zîmât u tekrîmâtında takşîrât idüp ızhâr-ı mu'âdât idüp¹⁰⁹⁸ iñen iltifât u iltiyâm eylemedi.

Beyt

Kilimine göre kösilse âdem

*Dimişlerdür ki görmez guşsa vü gam*¹⁰⁹⁹

Çün elçi hâzret-i Huzâvendigâr'a mürâca‘at idüp mecârî-i akvâl ü a'mâlin i'lâm eyledi, ihânetin istihfâfin bilüp gâyetde incinüp [L₁ 117a] mücâzâta mükâfâta ikdâm-ı tâmm eyledi. Nazar-ı şâkıbı vü fikr-i şâyibi aña müncerr oldı ki¹¹⁰⁰ leşker cem‘ idüp hemân Karaman'a sefer eyleyüp revâne ola. Zîrâ muhakkak bildi ki marâz-ı müzmin-i

¹⁰⁹² “*Kap dolduğunda taşar.*”

¹⁰⁹³ ferağ [u] terağ ve âşâr-ı zamâyir..... ma'lûm olur L₁ : - L₂

¹⁰⁹⁴ “*Ahmakın kalbi dilinin gerisindedir.*” Bu Arapça ibare L₂'de yoktur.

¹⁰⁹⁵ “*Sevgi de nefret de miras bırakılır.*”

¹⁰⁹⁶ Âhenîn-süm, hayzurân-düm, deşne-gûş, tâk-gerdendi L₁ : - L₂

¹⁰⁹⁷ nâ-makbûl L₁ : nâ-ma'kûl L₂

¹⁰⁹⁸ Ve ta'zîmât u tekrîmâtında takşîrât idüp ızhâr-ı mu'âdât idüp L₁ : - L₂

¹⁰⁹⁹ Beyit L₂'de yoktur.

¹¹⁰⁰ Nazar-ı şâkıbı vü fikr-i şâyibi aña müncerr oldı ki L₁ : Pes L₂

nifâk kâbil-i ‘ilâc-ı vifâk ve mümkün-i müdâvâ-yı ittifâk¹¹⁰¹ degül. Bu mevâdd-ı mevrûsî def’î dârû-yı şerbet-i şemşîr-i cihân-gîrsüz muhâl ü mümteni’dür¹¹⁰².

Pes erkâna a’yâna emr itdi ki sipâh-ı zafer-penâhı cem‘ kılup Rûm-ili’nden göçüp Anatóli’ya geçüp¹¹⁰³ dârü’l-hilâfete Bursa’ya vardılar. Rûm-ili muhafazasıçün Şaruca Paşa’yı Edrene’de kodılar.

Leşker birkaç gün Bursa’da âsûde olup livâ-yı a’lâyı evc-i âsmâna çıkarup, Karaman’a revâne oldılar. Evvel Ak-şehir’i teşhîr idüp sonra Konya cânibine ‘atf-ı inân eyledi. Bir iki günde anı dağı feth itdi. Çün İbrâhîm Beg’e Konya’nuñ tefîhî¹¹⁰⁴ teşhîri haberi yetişdi. Aqdâm-ı ikdâmı mütezelzil olup a’mâl-i kabîhasından ef’âl-i zemîmesinden incinüp mutehayyir ü mutezaccir¹¹⁰⁵ oldu. Zîrâ andan mu‘temed ü mu‘teber meferr ü makarrı yoğıdı. Cemî’-i sipâhuñ ümîd-gâhıydı. Zârûrî Taş-ili’ne taşaşsun eyledi. Muvâcehe mukâbele mümkün olmaduğıçün, [L₁ 117b] Huzâvendigâr-ı cihân-dâr kaşd itdi ki şarf-ı iktidâr idüp leyl ü nehâr İbrâhîm Beg’i ol şa‘bda ele getüre.

Çün Huzâvendigâr’uñ kendü cânibine ‘atf-ı ‘inân itdügin işitdi. Nokşanın şenâ‘atın bilürdi. Kabâyihine peşimân olup sultân-ı mihrîbân u kerîmü’ş-şânuñ dâmen-i zarâ‘etine mütevessil olup karâbet ‘arz idüp merhamet ü ‘âtıfet ilticâ eyledi. Ve Mevlânâ Hamza ki kıbletü’l-‘ârifîn ve kıdvetü’l-kâmilîn Mevlânâ Celâleddîn Rûmî “*kaddesa’llâhü sırrahü’l-‘azîz*”¹¹⁰⁶ evlâdından idi. Anı istişfâ’-ı cerâyim-i sâbıka vesîle kılup resâyil-i i’tizâr ile risâlete irsâl eyledi. Güneh-kârlugına ikrâr ve takşîrâtına i’tizâr eyledi. Bu Mevlânâ Hamza¹¹⁰⁷ a‘zam-ı mevâli-yi ‘izâm ü ekrem-i meşâyıh-ı kirâm olduğıçün hazret-i sultân yanında maksûd[ı] maqbûl olup, ‘afv [u] ihsânla imtinân¹¹⁰⁸ buyurdi. Ve Karaman-oğlı tecdîd-i ‘uhûd u mevâsîk idüp îmânla ‘akd [ü] peymân eyledi ki ölince bende-i fermân-ı sultân ola ve Hamid-ili’nden alduğı yirleri ma‘a-ziyâde yine

¹¹⁰¹ ve mümkün-i müdâvâ-yı ittifâk L₁ : - L₂

¹¹⁰² Bu mevâdd-ı mevrûsî def’î dârû-yı şerbet-i şemşîr-i cihân-gîrsüz muhâl ü mümteni’dür L₁ : - L₂

¹¹⁰³ Anatóli’ya geçüp L₂ : - L₁

¹¹⁰⁴ tefîhî L₁ : - L₂

¹¹⁰⁵ ü mutezaccir L₁ : - L₂

¹¹⁰⁶ “*Allah onun aziz sırrını mukaddes kılsın.*”

¹¹⁰⁷ risâlete irsâl eyledi. Güneh-kârlugına ikrâr ve takşîrâtına i’tizâr eyledi. Bu Mevlânâ Hamza L₁ : bu Mevlânâ Hamza irsâl itdi L₂

¹¹⁰⁸ imtinân L₁ : mîşâk L₂

teslîm-i nevvâb-ı kâm-yâb¹¹⁰⁹ eyledi. Hâzret-i sultân-ı kâm-rân dahı memleket-i Karaman'ı yine İbrâhîm Beg'e ihsân eyledi.

Beyt

[L₁ 118a] “Çü düşmen be-‘acz ender âyed zi-der
Ne-bâyed ki perhâş cûy-i diger
Çü zinhâr hâhed kerem pîşe kon
Be-bahşâyı v’ez mekreş endîşe kon”¹¹¹⁰

Ve bu târîh-i mezkûrda sultân-ı cihân Karaman’dan mürâca‘at idicek Evrenüz-oglı ‘Ali Beg’i Arnavud’a akına gönderdiler. Varup vurup, yakup yıkup, gâret ü hasâret idüp harâb ü yebâb eyledi. Gâzîler ganâyimle gâyetde muğtenem olup, gulâm-ı gilmân-dîdâr ve cevârî-yi havârî-ruhsâr¹¹¹¹ getürdiler. Hâzret-i Huzâvendigâr Fazlullâh Paşa’ya bu târîhde vezâret viridi.

Ve Vulk-oglı karındaşı ki sâbıkâ sultân-ı cihâna¹¹¹² nâmzâd itmişidi, bî-kıyâs nefâyisle ve bî-nihâyet mâl ile irsâl eyledi. Gelüp vâşıl olup silk-i muhazzirât harîm-i iqbâle münselik oldı¹¹¹³. Çün hâzret-i Huzâvendigâr-ı gerdûn-ıktidâr Karaman’a kâr-zâra leşker-i cerrâr-ı nuşret-şi‘ârı çeküp, gözlerine ‘âlemi tar eyledi. Kral-i dâll fırsat u mecâl bulup fi’l-hâl Tuna’yı geçüp Alaca-hişâr’a müteveccih olup cemî‘-i cevânibin târâc u tâlân idüp nevâhîsin harâb ü vîrân eyledi. Ammâ satvet-i heybet-i sultândan hisâr-ı üstüvârûñ [L₁ 118b] fetî ü teshîri tedbîrin idemeyüp, hâyib ü hâsir mürâca‘at u mu‘âvedet¹¹¹⁴ eyledi.

Beyt

“Der-şehr kes ne-mâned zi-an şod kesî rakîb
Ferzîn şeved piyâde çü kereded tehî-bisât”¹¹¹⁵

¹¹⁰⁹ nevvâb-ı kâm-yâb L₁ : - L₂

¹¹¹⁰ “Eğer düşman pişman olup özür dilerse onunla cenge meyl eyleme, özrünü kabul edip günahını af eyle ama hilesinden de emin olma.”

¹¹¹¹ havârî-ruhsâr L₁ : havârî-ruhsârlar L₂

¹¹¹² sultân-ı cihâna L₁ : sultâna L₂

¹¹¹³ silk-i muhazzirât harîm-i iqbâle münselik oldı L₁ : - L₂

¹¹¹⁴ u mu‘âvedet L₁ : - L₂

¹¹¹⁵ “Savaş alanında kimse kalmadığında piyonun vezir olduğu gibi şehirde ona karşı koyabilecek nitelikte rakip kalmadı.”

Pes hazret-i sultân Karaman fethinden soñra kraluñ ‘işyânın tuğyânın işidüp ziyâde perîşân u pejmân oldu. Müteellim ü müteemmil¹¹¹⁶ olup def’î a’yân u erkâna emr itdi ki nefîr-i ‘âmmdur diyü ‘âleme i’lâm eyleyeler. Şubh u şâm ârâm itmeyüp, hâşş ü ‘âmm, gazâyâ ihtimâm idüp yarağa yaşağa meşgûl olalar¹¹¹⁷. Pes Evrenüz-oğlı ‘Ali Beg’i halvetine da’vet eyleyüp didi ki: “Gâyet murâdumdur ki, Ungurus’a geçüp gazâyâ ekber idüp ekşer-i memâlikini harâb u yebâb eyleyem. Sâbıkâ sen Tuna’yı geç. İstedüğün kimesneleri beglerden ve kapu halkından yoldaşluğa al. Ma’âbirin ve menâsikin ve derbendlerin, derelerin görüp vukûf-ı şu’ûruñ olsun, kemâlile istikrârila istikşâ eyle tâ ki baña bedreka-i cihâd olasın”. ‘Ali Beg du’â vü şenâ idüp: “Ben kuluña tevfiğ-i Sübhânî vü meded-i baht-ı sultânî mu’âvin [ü] mu’âzıd olursa hemân Rûm-ili akıncıları yeter. Sultânım devletinde kapu halkı gerekmez” didi. Def’î akıncıyla sene erba’în ve şemân miede Tuna’ya Dımıŝkar’dan geçüp memleket-i küffârı yakup yıkdılar. Bir derecede ganîmetler oldu ki üsârâ güzâtuñ [L₁ 119a] ez’âfınca oldu. Ve cemî’ medâhilin mañâricin mesâlikin mezâyıkın bilüp bulup¹¹¹⁸ manşûr u muzaffer mürâca’at eyledi.

Beyt

“Çü hâhî borîden nihân râhhâ

Hâzer kon nuñust ez-kemîn kâhhâ”¹¹¹⁹

Çün ‘Ali Beg sâlimen ü gânimen ‘avdet eyledi. Pes Sultân Murâd ‘azm-ı cihâd idüp, güzâtı cem’ kıldı. Leşker-i cerrâr deryâ-vâr bî-şümâr oldu. Târîh ihdâ ve erba’în ve şemân miede evvelâ Edrene’de câmi’-i cedîde bünyâd idüp, bünyânın dest-i şerîfiyle urup esâs-ı üstüvârın şeref-i destiyle müşerref ü müstañkem eyledi. Andan soñra¹¹²⁰ ‘âzim-i istîşâl-i kral-ı dâll oldu. Def’î Eflak’dan geçdi. Voyvoda râyât-ı iğbâli istikbâl idüp, mukaddem-i leşker-i muzaffer olup şehr-i Budin’e ki, müstakarr-ı eyâlet-i¹¹²¹ kral-ı pür-çalâletdür, müteveccih oldu¹¹²². Kral-ı dâll cidâle kıtâle isti’câl ile istikbâl¹¹²³ ide

¹¹¹⁶ perîşân u pejmân oldu. Müteellim ü müteemmil L₁ : perîşân u müteellim L₂

¹¹¹⁷ olalar L₁ : oldılar L₂

¹¹¹⁸ mesâlikin mezâyıkın bilüp bulup L₁ : - L₂

¹¹¹⁹ “Eğer gizli yollara girmek istersen onun tuzaklarından sakın”

¹¹²⁰ soñra L₁ : - L₂

¹¹²¹ eyâlet-i L₁ : - L₂

¹¹²² oldu L₁ : olup L₂

diyü her gün müterakkıb u müteraşşid idi. Ammâ mücâhidler ile muvâcehe olmağa kralda mecâl olmaduğı ecilden nâ-çâr kenârı gözetdi.

Beyt

“Buved gurg-ı derende gerçi dilîr

Şeved ‘âciz ez-pençe-i nerre-şîr”¹¹²⁴

Leşker-i kakhâr-ı cerrâr dahı yüz biñ miqdâr var idi. Ammâ küffâr bunlardan şümârda [L₁ 119b] ziyâde idi. Şeb-i idbâruñ âftâb-ı lâmi‘ü’l-envâra mukâbeleye¹¹²⁵ iktidârı mı var? Çâr u nâ-çâr kılâ‘ vü kühûf-ı üstüvâra taşaşşun eylediler. Çün sulţân-ı mücâhidîn satvet-i heybetile ve şükûh-ı şevketile Budin’e vardı. Kimesne mukâbele muhârebe eylemedi. Cemî‘-i makarr-ı eyâletin ve eţrâf-ı vilâyetin nâr ile nîrân idüp, dûzağla yeksân eyleyüp vîrân eyledi. Dört ay miqdârı muktezâ-yı emr-i vâcibü’l-intimâ, *“fesîhû fi’l-arzı erbe‘ate eşhürin”¹¹²⁶* ile ol memleket-i fesîh ü kişver-i vesî‘de cihâda meşgûl oldılar. Mümkün olan kılâ‘ vü bıkâ‘ın teşhîr idüp kurrâların tahrîb eylediler. Ve hem Yir-gök Kal‘a’sın hayli hişâr-ı üstüvâr iken küffâr elinden alup içine müstaşfızlar koyup yarağın yaşağın müretteb idüp, mesken-i mücâhidîn ü melce’-i şa‘âlık-i müslimîn oldu. Çün dört ay gâzâlar eylediler. Eyyâm-ı hazân irüp ‘âlem yağ-dâna döndi. Mesrûr u manşûr devlet ü sa‘âdetle mürâca‘at u mu‘âvedet¹¹²⁷ idüp Tuna’yı Nigbolı muhâzâsinden geçüp ‘inân-ı müsâra‘at şâd u ferhân müstakarr-ı serîr-i salţanat Edrene’ye ma‘tûf idüp, varup, şükr-i fi‘lîyi ni‘met-i İlâhî’yi edâ idüp neşr-i mevâhib-i nâ-mütenâhiye meşgûl oldu.

[L₁ 120a] Feth-i kal‘a-i Novaberde ve feth-i Semendre ve feth-i Nigbolı ve nişesten-
i Sulţân Mehemmed be-taht-ı salţanat¹¹²⁸

Kime kim ola devlet ü baht yâr

Kolay olur almakluk aña hişâr

¹¹²³ ile istiğbâl L₁ : - L₂

¹¹²⁴ “Yırtıcı kurt her ne kadar cesur olsa da arslanın pençelerinden kurtulmakta aciz kalır.”

¹¹²⁵ âftâb-ı lâmi‘ü’l-envâra mukâbeleye L₁ : âftâb-ı lâmi‘ü’l-envâruñ mukâbelesine L₂

¹¹²⁶ “Yeryüzünde dört ay dolaşın” (Kur’an,9/2)

¹¹²⁷ u mu‘âvedet L₁ : - L₂

¹¹²⁸ Başlık L₂’de Ğazâ-yı derbend-i İzladi ve Ğazâ-yı Arnavud ve feth-i Semendre şeklindedir.

Ne kal'a küşâdın idinse murâd

*Müyesser ider aña Rabbü'l- 'ibâd*¹¹²⁹

Hâzret-i Huzâvendigâr-ı zü'l-ıktidâr¹¹³⁰ sene isnâ ve erba'în ve semân miede İshâk Beg-oğlı 'Îsâ Beg'e leşker-i deryâ-şî'ârı koşup Arnavud'a akın viridi. Kendü a'yân u erkânla nizâm-ı meşâlih-i dînî ve iltiyâm-ı kazâyâ-yı dünyevî tedbîrine dârü'l-hilâfet Edrene'de mütemekkin oldı.

İshâk Beg varup ol cânibüñ yevmen-fe-yevmen mesâkin ü bıkā'ın ve mezâri' ü kılâ'ın bir bir teshîr ü teffîh eyledi. Sehl müddetde ve az zamânda çok emâkîne isti'lâ vü istîlâ buldı. Ve memleketinüñ ekşer yirin¹¹³¹ nehb ü gâret ile hârâb idüp yakup yıkdılar¹¹³². Gâyetde ganîmetler oldı. Fetğ ü zafer ile leşker, mürâca'at ü mu'âvedet¹¹³³ idüp manşûr u mesrûr âsitâne-i sa'âdet-âşiyâna yüz sürdiler.

Pes hâzret-i Huzâvendigâr sâbıkâ varup Ungurus vilâyetin kendü iyâlet gibi seyr idüp bilmişidi. Gördi ki Semendre ve Belgrağ menzile-i bâbü'l-ebvâb-ı [L₁ 120b] fütûhâtdur ve diyâr-ı küffâr-ı eşrârüñ kilidi meşâbesinde vâkı' olmuşdur. Lâ-cerem teffîhine şarf-ı iktidâr idüp leşker-i tüvânâ vü deryâ-şî'ârı çeküp cûy-ı Tuna gibi revâne olup cânib-i berrden hişâr-ı üstüvârı muhâşara eylediler.

Beyt

“Muhît-i felek handak-ı an hişâr

*Ne kes-râ ber-an dest coz Kirdgâr”*¹¹³⁴

Niçe müddet muhâşara idüp muhârebe eylediler ammâ huşûli mümkün olmadı. Zârûf ol hişâr-ı üstüvârüñ ilini günini gâziler gâret idüp muğtenem oldılar. Bir derecede müstağrak-ı emvâl-i helâl¹¹³⁵ oldılar ki eşkâlüñ ahmâlinden maţâyâ bî-mecâl ü muţtaribü'l-hâl oldılar. Şöyle ki bir çizmeye bir perî-peyker dilber virürlerdi kimesne almazdı.

¹¹²⁹ Beyitler L₂'de yoktur.

¹¹³⁰ Hâzret-i Huzâvendigâr-ı zü'l-ıktidâr L₁ : - L₂

¹¹³¹ ekşer yirin L₁ : ekşerin L₂

¹¹³² yakup yıkdılar L₁ : yakup yıkdılar L₂

¹¹³³ ü mu'âvedet L₁ : - L₂

¹¹³⁴ “O hisarın hendekleri gök gibi kapsayıcıdır, Allah'tan başka kimse onun üzerine el süremez.”

¹¹³⁵ emvâl-i helâl L₁ : mâl-ı helâl L₂

Beyt

“Şeh ez-feth-i an mülk ü târâc-ı genc
Ber-âsûd leşker şod eymen zi-renc”¹¹³⁶

Bu menâfi‘-i keşîrden şoñra gördiler ki kal‘anuñ teşhîrine bir dürlü tebdîr dahı gerek imiş. Menâfi‘-i bî-şümâr ile şehriyâr-ı kâm-kâr yine ‘avdet eyledi. Ammâ hîn-i mu‘âvedetde vü hengâm-ı mürâca‘atda kal‘a-i Novaberde’ye uğrayup feth eyledi. Bâkî ol cânibüñ kılâ‘ın bıkâ‘ın İshâk Beg’le Şahâbeddîn Paşa’ya emr eyledi. Bu futûhât-ı ğaybî sene şelâse ve erba‘în ve şemân miede vâkî‘ oldı.

Pes ol zemistânda [L₁ 121a] Edrene’ye varup esbâb-ı sûr-ı pür-sürûrı ihzâr idüp, iki şehzâde-i kâm-kâruñ hatnesin eyledi. Ve bu velîme-i sünnet sebebiyle maḥazzire-i harîm-i ‘izzet ve maḥtûbe-i harem-i ḥaşmet ü ‘işmet İsfendiyâr kızın ki, sâbıkâ nâmzâd olınmışıdı aldı.

Çünkü şiddet-i sermâ, devlet-i a‘dâ gibi, inkızâ buldı¹¹³⁷. Leşker-i muzaffere tenbîh olındı ki, ümerâ vü hükkâm-ı zafer-encâm esbâb-ı cidâle ve esâs-ı¹¹³⁸ kıtâle mübâşeret idüp, müheyâ vü müretteb mehebb-i âsitâne-i sa‘adete geldiler. Sultân-ı muzaffer dahı Semendre şavbına sefer eyledi. Ol zamânda Semendre, Sırf kralı Despot ilinde idi. Ungurus kralıyla müttefik idi. Mâbeynlerinde iltiyâm-ı tâmm ve nizâm-ı mâlâ kelâmla muşâdakât u¹¹³⁹ muvâhât var idi.

Çün ecnâd-ı cihâd gelüp hişâruñ tamâm ihtimâmla kal‘ [ü] kam‘ kaşdına akdâm-ı¹¹⁴⁰ ikdâma istihkâm virdiler. Despot çün bu heybet ü übhet-i sultânı ve ‘azîmet-i lenger-i müslimânı¹¹⁴¹ gördi. Ḥavf [ü] hirâs ve ye’s [ü] be’s¹¹⁴² dil-i sakîmine ve ḥâtır-ı nâ-müstakîmine yol buldı. Kal‘aya girmedi. Kemâlile yarağın görüp iki oğlını içine koydı. Kendüzi vehminden Tuna’yı geçüp, kenârda ṭurup, kral-ı pây-mâlden istigâşe¹¹⁴³

¹¹³⁶ “Padişahın o ülkenin fethinden ve hazinesinin yağmalanmasından vazgeçmesiyle ordu eziyetten kurtulup güvende kaldı.”

¹¹³⁷ Çünkü şiddet-i sermâ, devlet-i a‘dâ gibi, inkızâ buldı L₁ : Andan L₂

¹¹³⁸ ki, ümerâ vü hükkâm-ı zafer-encâm esbâb-ı cidâle ve esâs-ı L₁ : - L₂

¹¹³⁹ muşâdakât u L₁ : muşâdakât idüp L₂

¹¹⁴⁰ kal‘ [ü] kam‘ kaşdına akdâm-ı L₁ : - L₂

¹¹⁴¹ ve ‘azîmet-i lenger-i müslimânı L₁ : - L₂

¹¹⁴² ve ye’s [ü] be’s L₁ : - L₂

¹¹⁴³ istigâşe L₁ : isti‘âne L₂

idüp, yardım talep eyledi. Ammâ ehl-i İslâm [L₁ 121b] mütevekkil olup, mütehevvirâne gayret ü hamiyet idüp, iki ay leyl ü nehâr küffâr-ı füccâr ile ol hişâr-ı üstüvâr üstinde muhkem ceng idüp, fezâ-yı ‘âlemi çeşm-i nâ-bînâlarına teng itdiler. Ve bir an muhârebeden ve mukâteleden ferâgat idüp âsûde olmadılar. Çün ehl-i hişâr kâr-zârdan ‘âciz oldılar. İztirâb¹¹⁴⁴ gelüp çâr u nâ-çâr hişâr-ı kûh-miğdârı nevvâb-ı tâc-dâr kâm-kâra teslîm eylediler. Ve ebvâb-ı fetḥ ü nuşret ḥazret-i Kirdgâr ki müfettiḥü’l-ebvâb der-i güşâde itdi.

Beyt

*Ne lâzım şu ḥaşmile ceng ü cidâl
Ki meydânda olamayasın mehâl¹¹⁴⁵*

Çün cünûd-ı mücâhidân ol kal‘a-i felek-şân hayta-i teşhîrlere muḥavvet ü¹¹⁴⁶ maḥşûr itdiler. Despot’uñ iki oğlını tutup pâdişâha getürdiler. Ḥazret-i Murâd Ḥan gâyetde ferhân¹¹⁴⁷ olup, ol vilâyetüñ eyâletini Toğan Beg’e virüp, ‘inân-ı ‘azîmeti revân Edrene cânibine ma‘tûf itdi. Ve Despot’uñ oğullarını Dimetoka Zindânî’nda maḥbûs idüp, selâsil ü ağlâl ile ma‘tûf u mukayyed itdiler. Bir niçe zamân anda ṭurup soñra Tokat’a Balaban Beg’e gönderdiler. Ol münâfıklarüñ başarıların çeşm-i başîretlerine döndürdi. “[Ve] *men kâne fi hâzihî a‘mâ [L₁ 122a] fehüve fi’l-âḥirati a‘mâ ve eḍalle sebîlen*”¹¹⁴⁸.

Mezkûr Semendre Kal‘ası fetḥinden evvel İshâk Beg ḥacdan gelmişidi. Ḥuzâvendigâr-ı kâm-kâr¹¹⁴⁹ aña şöyle emr itmişidi ki, ba‘zı ümerâ-yı ‘izâm ile Nigbolı Hişârı’nı kalb-i makbûz-ı küffâr-ı füccâr gibi muhâşara itdiler. Emr-i muṭâ‘-ı mezkûr muktezâsınca kal‘a-i mesfûrı maḥşûr idicek işitdiler ki, ḥayli küffâr-ı füccâr bunlaruñla kâr-zâr itmek kaşdına hişâra müteveccih oldılar. Def‘î leşker-i mücâhidîn ol bî-dînlere mukâbil olup mukâtele eylediler. ‘Înâyet-i Rabbânî ma‘ûnet-i Sübhânî¹¹⁵⁰ irişüp, ânî anları serdârlar târ u mâr eylediler. Şanâdîd-i küffârdan ekşeri giriftâr oldı. Çün leşker

¹¹⁴⁴ İztirâb L₁ : ıztırârî L₂

¹¹⁴⁵ Beyit L₂’de yoktur.

¹¹⁴⁶ kal‘a-i felek-şân hayta-i teşhîrlere muḥavvet ü L₁ : kal‘ayı teşhîrlere L₂

¹¹⁴⁷ ferhân L₁ : ferâh-nâk L₂

¹¹⁴⁸ “*Kim ki burada hakkı görmede kör ise o ahirette de kör olacak ve yol itibari ile şaşkın olacak.*” (Kur’an, 17/72)

¹¹⁴⁹ kâm-kâr L₁ : - L₂

¹¹⁵⁰ ma‘ûnet-i Sübhânî L₁ : - L₂

emri tamâm oldu. Gâzîler nehb ü gârete meşgûl olup, bir derecede toymuluklar oldu ki kâbil-i takrîr ü tahrîr¹¹⁵¹ degül. Ve ol seferde hazret-i Huzâvendigâr, Eflak voyvodası Dırakula'ya incinmiş idi. İki oğluyla tutup mukayyed idüp Gelibolı'da maḥbûs-ı mü'ebbed eyledi. Ve Semendre'ye muḥkem müstaḥfızlar koyup, tamâm-ı yarağın müheyâ vü müretteb¹¹⁵² eyledi. Ve cemî'-i kenâyis[i], mesâcid idüp kâdı naşb idüp, etrâf-ı ḥişârı evvelkiden üstüvâr eylediler.

Beyt

*“Minnet Huzârâ ki ‘alâ-rağm-ı ḥâsidân
Manşûr geşt râyet-i sultân-ı kâm-rân*

[L₁ 122b] *Te'yîd ber-yemîneş ü ikbâl ber-yesâr
Âmed sûy-i¹¹⁵³ makarr-ı şeref bâz şehriyâr¹¹⁵⁴*

Çün hazret-i Huzâvendigâr-i zırgâm-ı kâr-zâr¹¹⁵⁵ Semendre seferinde Dırakula voyvodayı iki¹¹⁵⁶ oğluyla tutup ḥabs eyledi. Ungurus kral[1] ol kavmüñ hükkâm-ı kadîmi fûrû'ından birini yirine voyvoda eyledi. Ehl-i İslâm rağmına takvîyet-i istiḥkâm virüp, ibkâsına ihtimâm eyledi. Ḥayli leşker koşup Tuna'dan¹¹⁵⁷ geçüp ol bî-dînler memâlik-i müslimînden çok yirleri gâret eylediler.

Mısrâ'

“Vây ber-mülkî ki düşmen ez-miyâneş be-güzared¹¹⁵⁸

Çün Sultân Murâd Ḥan Semendre fetḥinden ferâgat eyledi. Akın çağırdup mübâlağa akıncı cem' kıldı. Def'î Mezîd Beg'e Eflak'a akın emr itdi. Geçicek Eflak'ıñ mukâbeleye mukâteleye iktidârı olmaduğı sebebden, sûreti şa'ba virüp *“emrûn şâkkün mâ-lâ-yuṭâk¹¹⁵⁹* irtikâb eylemedi. Kaçup kûhistâna taḥaşşun itdi. Kral bu ḥâlden ḥaber-

¹¹⁵¹ ü tahrîr L₁ : - L₂

¹¹⁵² vü müretteb L₁ : - L₂

¹¹⁵³ Metinde şevî okunacak şekilde yazılmıştır.

¹¹⁵⁴ *“Hamd olsun Allah'a ki düşmanlarına karşı o kutlu sultanın sancağı muzaffer oldu. Bahtının ve Allah'ın yardımıyla şeref kaynağı makamına geri geldi.”*

¹¹⁵⁵ zırgâm-ı kâr-zâr L₁ : - L₂

¹¹⁵⁶ iki L₁ : - L₂

¹¹⁵⁷ Tuna'dan L₁ : Tuna'yı L₂

¹¹⁵⁸ *“Eyvahlar olsun ki düşman o memleketin ortasından geçti.”*

¹¹⁵⁹ *“Güç yetirilemeyecek kadar zor bir iş.”*

dâr olıcak beglerbegisi Yanko'yu Ungurus'uñ güzîde vitozları ve yarar martaloslarıyla Eflak'a mu'âvenete gönderdi. Bir derecede isti'câl itdiler ki zamândan müsâra'at idüp, 'ifrît-vâr tayy-ı mekân eyleyüp, leşker-i ehl-i İslâm tamâm gafletde iken gelüp, bir yakadan ol [L₁ 123a] ve bir taraftan Eflak leşkeri hücum idüp, düşmen memleket içinde bulındılar. Bi'l-fevr bî-sebk mukaddemât-ı kâr-zâra meşgûl oldılar. Aralarında tefrika olduğu haysiyyetden muhârebeye mecâl olmadı. Cünd-i müslimîn, münhezim ü pây-mâl olup perîşân oldılar. Mezîd Beg hemîn¹¹⁶⁰ birkaç mübârizler ile kaldı. Tehevür idüp kendüyi deryâ-yı bî-pâyâna urdı. 'Âkıbet şehîd oldılar.

Çün Huzâvendigâr-ı kâm-kâr bu haberden haber-dâr oldu. Gayret-i dînî vü hamıyyet-i sultânî galebe idüp, intikâm-ı küffâr-ı füccâra tedbîr idüp, yine çâre-i kâr şemşîr-i âb-dârdur diyü, beglerbegi Şâhîn Paşa'yı Rûm-ili leşkeriyle ve Anadolî'dan birkaç sancak begiyle intikâm-ı küffâr-ı liyâma ikdâm idüp, mukâbeleye mükâvahaya gönderdi. Ammâ Şâhîn Paşa, gâyetde zevvâk, şafâ vü şöhbete râğıb ve 'iş ü 'işrete tâlib kişiydi. İşi müdâm şarâb ü kebâb idi. Düşmen memleketine girdi dahı ceng ü rebâbdan ictinâb idüp, kendüyi şehvât-i nefsanîden ve istimâ'-i agânîden men' idemedi. Gâyetde gâfil ve nihâyetde müsâhil kişiydi. A'dâya ruşşat u fırsat oldu. "A'dû 'adiivvike kalbuke'l-lezî beyne cenbeyk"¹¹⁶¹ hakk sözdür.

Pes leşker-i küffâr bunuñ gafletinden [L₁ 123b] haber-dâr olup, bu dahı ceng tedârükün eylemeden bir seherden süvâr olup, 'azm-ı kâr-zâr eylediler. Zârûrî Şâhîn Paşa karar idemeyüp bî-ihtiyâr 'azm-ı firâr eyledi. Ammâ¹¹⁶² Anadolî beglerinin serdârı Germiyan Beg'i Timürtaş-oglı 'Osmân Çelebi'yle kaçmadan 'âr idüp şehâdet ihtiyâr eylediler. Gice gündüz, "gazâdan murâd sa'âdet-i şehâdetdür" diyü leşker-i küffâr-ı¹¹⁶³ bî-şümâra mukâbele idüp, ızhâr-ı şecâ'at idüp kâr-zârda şarf-ı iktidâr eylediler. 'Âkıbet dîn yolına ol mücâhidîn kurbân olup, mücâvir-i cinân oldılar.

Çün cünd-i İslâm'uñ mütevâliyâ iki kerre inkisârın inhizâmın, etrâfda olan a'dâ-yı dîn işidüp kaşd-ı müslimîn itdiler. Müslimânlar dahı, Karaman-oglı İbrâhîm Beg, 'adâvet-i kadîmi ızhâr idüp kaşd-ı mücâhidîn idüp, güyegüsi Turgud-oglı Hasan Beg'e leşker koşup dârü'l-İslâm'ı gâret idüp Beg-bâzârı'n varup hasâretler eylediler. Ol

¹¹⁶⁰ hemîn L₁ : hemân L₂

¹¹⁶¹ "En azılı düşmanın içindeki nefsidir."

¹¹⁶² Ammâ L₂ : - L₁

¹¹⁶³ küffâr-ı L₂ : cerrâr-ı L₁

kişver-i ma'mûrı mağmûr itmede kuşûr komadılar. Hadîs-i nebevîdür ki: “*İzâ lem yestahî mine'llâhi fe'fa'l mâ şî'te*”¹¹⁶⁴ Çün bu hâdisenüñ hudûsında ve bu vâkı'anuñ vukû'ında hazret-i Huzâvendigâr-ı zü'l-ıktidâr¹¹⁶⁵, dârü'l-hilâfet [L₁ 124a] müstakarr-ı serîr-i salţanat¹¹⁶⁶ Edrene'de mütemekkin idi. Gâyetde melûl ü müte'ellim oldu. Çün târîh sene sitte ve erba'ın ve şemân miede bu vakâyi' vâkı' oldu.

Hazret-i sultân, Karaman-oğlu'na incinüp intikâma ihtimâm idüp, cem'-i ecnâd idüp, ol bî-dâdlara dâd idüp muvâhaza vü¹¹⁶⁷ mücâzât itmege ikdâm eyledi. Def'î leşker-i deryâ-şî'âr ile kenâr-ı deryâyâ gelüp fi'l-hâl 'ubûr itdiler. Ulak gönderüp Amâsiyye'de oğlu Sultân 'Alâaddîn'e 'arz-ı iştiyâk idüp âsitâne-i sa'âdetine da'vet eyledi. Gelicek 'asâkir-i zafer-me'âşirden hayli âdem koşup emr itdi ki, Konya kapusına varınca memleket-i Karaman'ı yakup yıka. Emr-i vâcibü'l-inkiyâd mûcibince şâhzâde¹¹⁶⁸ Karaman'a varup vurup¹¹⁶⁹, harâb u yebâb eyledi. Karaman-oğlu mukâbeleyle mukâteleye¹¹⁷⁰ mukâvemet idemeyüp, 'avratın, oğlanın alup Taş-ili'ne girdi. Çün cemî'-i Karaman leşkeri Taş'a girdi. Leşker-i Âl-i 'Osmân cevânibinden ihâta eyledi. Karaman-oğlu hayrân ü mütehayyir olup, zarûrî hâh-nâ-hâh ma'a'l-ıkrâh râh-ı istiğfâra sülûk idüp, isti'zâra, hazret-i Huzâvendigâr'uñ hemşîresi Sultân Hatun'ı [L₁ 124b] ve sultânü'l-'ârifin Mevlânâ Celâleddîn-oğlu'nı, vezîr-i a'zamı Server Ağa'ya koşup istişfâ'a teberrükât-ı garîbe vü nefâyis-i 'acîbeyle irsâl idüp vesâyil idindi. Hatâ vü zilletine istiğfâr i'tizâr eyledi.

Beyt

“*Bedî-râ bedî sehl başed sezâ*
Bedî-râ nîkuy-ı hoş oftend cezâ”¹¹⁷¹

Çün hemşîre-i Sultân a'yân ü erkân-ı Karaman'la şefâ'at-ı zarâ'at-ı istid'â-yı afv-ı günâh itdiler. Sultân-ı kerîmü'n-nijâd ü pâk-i'tikâd, îmânına i'timâd idüp hemşîre-

¹¹⁶⁴ “Allah'tan utanmıyorsan istediğini yap.” (Hadis-i şerif)

¹¹⁶⁵ zü'l-ıktidâr L₁ : - L₂

¹¹⁶⁶ müstakarr-ı serîr-i salţanat L₁ : - L₂

¹¹⁶⁷ muvâhaza vü L₁ : - L₂

¹¹⁶⁸ şâhzâde L₁ : şehzâde L₂

¹¹⁶⁹ vurup L₁ : - L₂

¹¹⁷⁰ mukâteleye L₁ : - L₂

¹¹⁷¹ “Kötülüğe kötülükle cevap vermek kolaydır. Kötülüğe karşı iyilik yapmak ona verilecek en büyük cezadır.”

i muhtereme hürmetine mîsâkı muhkem idüp, dârü'l-hilâfet Burusa'ya mu'âvedet eyledi. "İzâ kaderte 'alâ 'adüvveke fec'ali'l-'afve şükran li'l-kudrati"¹¹⁷².

Çün Semendre Hişârı fetih Sultân Murâd'a muvaffak olup haber, hükâm u şanâdîd içinde muhakkak oldu. Despot, Ungurus kralına varup, zevâl-i mülk ü mâlın ve giriftâr-ı ehl ü 'ıyâlin i'lâm idüp, serzenişler tevbîhler¹¹⁷³ eyledi. Ve vilâyetinüñ eyâletinüñ intikâlinüñ zararı cemî'-i şanâdîd-i küffârüñ memleketinüñ ihtilâline sebep olacağın ızhâr idüp, istizhâr¹¹⁷⁴ eyledi. Kraluñ beglerbegisi Yanko-i la'în-i pür-kîn ki, 'adû-yı müslimîn idi. Esbâb u mâlda¹¹⁷⁵ kral-ı dâlle karîb ve şecâ'atde 'acîb kâfir idi. [L₁ 125a] Müslimânlar ile mukâteleye mukâbeleye¹¹⁷⁶ iltizâm idüp leşker cem'iyetinde ihtimâm eyledi.

Çün leşker-i küffârı ihzâr eyledi. Belğrağ Hişârı karşısından Tuna'yı geçüp Desbot'la bir olup memleket-i İslâm'a müteveccih oldılar. Memleket-i ehl-i İslâm'ı yaka yıka Niş'e ve Şehr-köy'e gelüp Şofya'ya geldi¹¹⁷⁷. Andan dağı geçüp Filibe'ye müteveccih oldu. Tâ ki anı dağı harâb idüp¹¹⁷⁸ Edrene'ye müteveccih ola. Hâzret-i Sultân Murâd bu fitne vü fesâdı işidüp, ecnâd-ı melâyik-imdâdı cem' kılup 'azm-ı cihâd idüp, eşrâr-ı küffârı İzladi Derbendi'nde karşıladı. Çün sultân-ı kâm-kâr Sikender-vâr derbend ağzın alup, ol derbende tîg-ı hadîd ile sedd-i sedîd idüp, dîvâr-ı üstüvâra bünyâd urdı. Küffârı Edrene cânibine geçürmediler. Zîrâ vakt-i zemistân idi. Cemî'-i yolları berf ü bârân bağlamış idi. Küffâr-ı füccâr nâ-çâr olup geçemeyüp kış tutdı. Dağı nevâzil-i âsmânî belâ-yı nâ-gehânî olup, esbâb-ı ma'îşet ü zindegâniye muzâyaka virüp, gözlerine cihânı¹¹⁷⁹ teng itdi. Keşret-i en'âm, killet-i ta'âm ve izdihâm-ı hâşş ü 'âmm, a'dâyı bî-şabr ü ârâm eyledi. Açlukdan a'dâ-yı dîni hâlet-i mahmaşaya [L₁ 125b] irişdürdi.

¹¹⁷² "Eğer düşmanına güç yetirebilirsen, kudretinin şükürünü eda etmek için affı seç ve affet." Bu Arapça ibare L₂'de yoktur.

¹¹⁷³ tevbîhler L₁ : - L₂

¹¹⁷⁴ idüp, istizhâr L₁ : - L₂

¹¹⁷⁵ mâlda L₁ : mâlın L₂

¹¹⁷⁶ mukâbeleye L₁ : - L₂

¹¹⁷⁷ geldi L₁ : gelüp L₂

¹¹⁷⁸ harâb idüp L₁ : yıkup L₂

¹¹⁷⁹ gözlerine cihânı L₁ : cihânı gözlerine L₂

Beyt

'Adûmuñ olur hâli gâyet harâb

Ne tırmağa tâkat ne kaçmağa tâb

Küffâr-ı füccâr çâr u nâ-çâr rûy-ı idbârı diyârlarına müteveccih kılup, karâr idemeyüp, tarîk-i firâr ile mu'âvedete mürâca'at itdiler. Sultânü'l-ğuzât dahı 'akablarınca ecnâd-ı cihâdı Tokat begi Balaban Paşa'ya koşup, müte'âkıben gönderdiler ki, her gün haşm kalkduğı konağa konup memlekete ta'âruz itdirmeyeler. Ve derbendlerde fırsat buldukca başup, kırup kovup, memlekette hakâretle çıkaralar. Balaban Beg dahı 'akablarınca gidüp câ-be-câ görünüp kenardan hayli âdem alurdu. Mübâlağa kâfir esîr idüp hayli esbâb alıkodılar.

Ammâ ol bî-dînler dahı mücâhidin kaşdına bir kemînde hayli kâfir kodılar. Ehl-i İslâm ol hûn-âşâmlardan bî-haber idi. Bu mekr ü hud'adan gâfil, haşmuñ derpeyince ecel-i müsta'cil gibi giderken, nâ-gâh kemînden çıkup, ehl-i İslâm'a görünüp tîğ-i intikâm niyâmından çıkardılar. Ne kadar ki ihtimâm eyledilerse mağall-i teng cây-i ceng degül idi. Leşker-i İslâm düşmene kâm oldu. Her taraftan küffâr ihâta eyleyüp mü'minler me'yûs olup cân u dilden kâr-zâra şöyle ihtimâmıla [L₁ 126a] şarf-ı iktidâr eylediler ki, biri onın öldürmeyince ya şehîd ya giriftâr olmazdı. Ekseri şehîd olup ba'zı esîr oldu. Ol ma'rekede Halîl Paşa karındaşı Mağmûd Çelebi dahı esîr oldu. Ehl-i İslâm'ın bu deñlü inkisârıyla küffâr mütesellî olup, Tuna'yı geçüp medârlarına müteveccih oldılar.

Sultân Murâd dahı dârü'l-cihâda gelüp, Despot dahı makâmına 'avdet idicek harâc-güzârluğı ihtiyâr idüp¹¹⁸⁰, günâhına istiğfâr idüp, envâ' dürlü¹¹⁸¹ i'tizârlar eyledi. Tazarru'lar idüp oğullarını Semendre'yle istedi. "Devletlü pâdişâh bunları 'inâyet iderse nedeñlü esîrler var ise, alup, halâş ideyüm ve 'ömrüm oldıkça sâyir kullar gibi hizmetinde dâyim, kâyim¹¹⁸² olayum" diyü 'ahd ü peymân eyledi. Sultân Murâd dahı gördi ki ecnâddan hayli be-nâm yarar âdemler esîr olmışdur. Huşûşâ güyegü Mağmûd Çelebi ve hemşîresinüñ ceza' ü feza'ından incinüp leyl ü nehâr işi âh u zâr olduğunu

¹¹⁸⁰ ihtiyâr idüp L₁ : kabûl L₂

¹¹⁸¹ envâ' dürlü L₁ : - L₂

¹¹⁸² kâyim L₁ : - L₂

işidürdi¹¹⁸³. Żarûfî mültemesâtın makbûl kılup tecdîd-i ‘ukûd ‘uhûd eylediler. Bu şulh üzerine Despot müste’men olup, cemî‘ esîr olan giriftârları hâlâş eyledi, hil‘atler virüp gönderdi.

[L₁ 126b] Çün hazret-i Sultân Murâd ‘âlemde ehl-i bagî vü ‘inâd komayup yümn-i te’yîd-i Rabbâniyle ve nîrû-yı mü‘eyyid-i sultânîyle memâlik-i Rûm’ı emn ü emânla ârâste ve zîver-i ‘adl ü ihsânla pîrâste eyledi. Ve cemî‘-i a’dâ-yı dîni devlet-i kâhiresiyle makhûr u meksûr eyledi. Lâ-cerem fitrat-ı aşliyesi ‘uluvv-i himmetle meftûr olup, devlet-i dünyâya nefsi-nefsiniñ teveccühi ta’allukı ziyâde olmadıçün kaşd eyledi ki pâdişâh-ı mü‘eyyid-i es‘ad ü emced oğlu Sultân Mehemmed’i serîr-i ‘adâlet-maşîrinde taht-ı felek-mesîrine geçürüp ta’yîn-i saltanat idüp teslîm-i hilâfet eyledi. A’yân-ı devlet ve erkân-ı saltanat ile müşâvere eyledi. Cemî‘isi gördiler ki, maşlahat-müştemil ve hikmet-hâvî kazıyyedür. Ma’kûl, müvecceh görüp pesend itdiler.

Def’î Magnisa’ya âdem gönderüp¹¹⁸⁴ ‘izzet ü hürmetle taht-ı hilâfete da’vet itdiler. Çün¹¹⁸⁵ getirüp tahtına geçürüp halef ü kâyim-makâm idindi. Cemî‘-i erbâb-ı dîvân¹¹⁸⁶ ni‘me’l-bedel oldı diyüp teba’iyyet ü¹¹⁸⁷ bey‘at eylediler. Halîl Paşa’yı ve Şaruca Paşa’yı ve Şahâbeddîn Paşa’yı vezîr idüp, merhûm Mevlânâ Hüsrev’i ve Ferâmürz-i ‘Acemî, kâdı’l-kuğât kâdı-‘asker idüp, Koca Lala¹¹⁸⁸ Şâhîn’i Rûm-ili beglerbegisi [L₁ 127a] eyledi. Ve yarar kullarından her birini kâbiliyyeti münâsebetince¹¹⁸⁹ münâsibince menâşıba merâtibe¹¹⁹⁰ ta’yîn eyledi.

Beyt

“Devleteş-râ dîd gerdûn goft men pîrem kunûn
Kâr-ı mülk ü dîn be-în sultân-ı bernâ mi-resed”¹¹⁹¹

¹¹⁸³ işidürdi L₁ : işidüp L₂

¹¹⁸⁴ gönderüp L₁ : gönderdiler L₂

¹¹⁸⁵ Çün L₂ : - L₁

¹¹⁸⁶ dîvân L₂ : düvel L₁

¹¹⁸⁷ ni‘me’l-bedel oldı diyüp teba’iyyet ü L₁ : - L₂

¹¹⁸⁸ Koca Lala L₂ : Kulaca L₁

¹¹⁸⁹ kâbiliyyeti münâsebetince L₁ : - L₂

¹¹⁹⁰ merâtibe L₁ : - L₂

¹¹⁹¹ “Felek onun gücünü gördü ve artık ben yaşlandım din ve devlet işi bu genç sultana yaraşır dedi.”

Ve kendü ma‘âşeti cihetiçün Aydın-ili’ni ve Şaruhan-ili’ni ve Mentese’yi hâşş idüp ifrâz eyledi. İshâk Paşa’yı yanına alup nedîmi Şarâbdâr Hamza Beg’i dağı ba‘zı nüdemâ-yı şöhet¹¹⁹² ve hemdemân-ı meclis-i ‘işretle ‘aşîret idinüp, hizmetine ta’yîn eyledi. Varup anda¹¹⁹³ aşhâb [ü] ahhâbile mu‘âşerete vü muşâhebete mübâşeret eyledi.

Ammâ hazret-i pâdişâh-ı mü’eyyed-i¹¹⁹⁴ Sultân Mehemmed-i emced mesned-i saltanat-ı celâle neşr-i âşâr-ı ma‘delet ü efzâl ile kemâlinde saçvet ü şevket virüp huddâmuñ hâşş ü ‘ammın elîf u in‘âmla râm eyleyüp, ra‘iyyete ri‘âyet, vekâyet gösterdi. Ammâ âbâ vü ecdâd-ı mücâhid-nijâd ‘adâdınca kalb-i şerîfi vü hâtır-ı münîfi gazâ iktizâ eyledüğü hayıyyetden memleket-i küffâra ta‘âruzât müzâhamât gösterdi. Huşûşâ vilâyet-i Despot’a ki memleketin âteş-i kahramân kahırla putaya [L₁ 127b] döndürdi. Ve Karaman’a ve Kastamonı’ya müte‘âriz oldı. Bu isti‘câlin şavletin görüp¹¹⁹⁵ etrâfda olan a‘dâ-yı dîn [ü] devlet ızhâr-ı ‘adâvet eyledi.

Beyt

*“Pîr-i gerdûn çün be-‘ahd-ı baht-ı bernâyeş resîd
Goft devr-i men şod âhır in zamân devrân-ı tüst”¹¹⁹⁶*

Pes hükâm-ı ehl-i küfr ve ehl-i¹¹⁹⁷ İslâm ta‘arruzâtından müteşekkî vü mütezarrır olup, İshâk Paşa’ya etrâfdan haberler gönderüp şikâyetler eylediler. Bu hikâyet mesâmi‘-i ‘alîyeye irişecek halef-ı hilâfete tarîk-ı mevâ‘izle naşîhat idüp, irtikâb-ı ta‘âruzâtdan mümteni‘ ü mürtedi‘ olındı. Hazret-i saltanat-penâh¹¹⁹⁸ Sultân Mehemmed mü’eyyed¹¹⁹⁹ pâdişâh oldı. Sene semân ve erba‘în ve şemân mie ile sene tis‘a ve erba‘în mie mâbeyninde vâkı‘ oldı.

¹¹⁹² şöhet L₁ : hizmet L₂

¹¹⁹³ anda L₁ : - L₂

¹¹⁹⁴ pâdişâh-ı mü’eyyed-i L₁ : - L₂

¹¹⁹⁵ Bu isti‘câlin şavletin görüp L₁ : - L₂

¹¹⁹⁶ “Yaşlı dünya bahtı genç olan padişahın zamanına yetişdi, dedi devrim sona erdi şimdi devran senindir.”

¹¹⁹⁷ ehl-i L₂ : - L₁

¹¹⁹⁸ saltanat-penâh L₁ : - L₂

¹¹⁹⁹ mü’eyyed L₁ : mü’ebbed L₂

Ġazâ-yı Varna¹²⁰⁰

*Ne devlet kim ola Ġak'dan mü'eyyed
Mukarrerdür olur elbet(te) mü'ebbed*

*Mezîd oluban ehlinüñ celâli
Mukarrer olur olmaz intikâli*

*Her emrinde mu'îni olur Allâh
Mukâbil olmaz anuñla bir şâh*

[L₁ 128a] *Nereye 'azm iderse feth yâri*

Alur âsânluğıla her diyârı

*Olur nuşret hemîşe hem- 'inânı
Zafer destinde çün seyf ü sinânı*

Zafer murgına tûğı âşiyâne

Murâdınca mürûr eyler zamâne¹²⁰¹

“Yurîdüne liyutfîu nûrallâhi bi-efvâhihim vallâhü mütimmü nûrihi velev kerihe'l-kâfirün”¹²⁰². Çün ol semî-i ism-i sâmi-yi Ahmedî takvîyet-i millet ve kîş-i Muhammedî idüp, iktizâ-yı gazâ idüp sa'âdet-i sermedî ve devlet-i ebedî maksûd idindi. Etrâf-ı memleketden şanâdîd ü hükâm telh-kâm olup ol sirâc-ı vehhâcuñ intifâsına ikdâm ü ihtimâm idüp, cemî'-i ezdâd-ı e'âdî vü hussâd, fitne vü¹²⁰³ fesâda mübâşir olup, cemî'-i mu'âşîrlarını tahrîk idüp “fursat-ı ganîmetdür” didiler. “Tıfl-ı çehârde vü pânzde sâlinüñ ne kadar saltanatı hilâfeti ola” diyü memleket-i Rûm'a tama' kıldılar.

Meşnevî

“Cüvânân pîl efken ve şîr-gîr

Ne-dânend destân-ı rûbâh-ı pîr

¹²⁰⁰ Başlık L₂'de Ġazâ-yı Varna ger cihâd-ı ekber est ve pîrûzî-yi sulţân-ı muzaffer şeklindedir.

¹²⁰¹ Beyitler L₂'de yoktur.

¹²⁰² “Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır.” (Kur'an, 61/8) Bu ayet L₂'de yoktur.

¹²⁰³ ol sirâc-ı vehhâcuñ intifâsına ikdâm ü ihtimâm idüp, cemî'-i ezdâd-ı e'âdî vü hussâd fitne vü L₁ : - L₂

Mi-terş ez-cüvânân-ı şemşîr-zen

Hazer bih zi-pîrân-ı bisyâr-fen”¹²⁰⁴

Ol sibâ‘-tıbâ‘ları muktezâsınca tedbîrât-ı şâyib ve efkâr-ı münâsib [L₁ 128b] idüp cemî‘-i milel-i ‘Îsâ‘yı ve aḥbâb-ı Mesîḥâ‘yı idlâl ü igvâ idüp¹²⁰⁵, biri birini ceng ü cidâle taḥrîş ü taḥrîz¹²⁰⁶ eylediler. Ḥuşûşâ kral-ı dâll cemî‘-i krallara elçiler gönderüp idlâl eyledi. Tâ ki ehl-i İslâm’la ceng ü cidâle iḳdâm ü iltizâm eyleyüp memleket-i Rûm’ı pây-mâl eyleyeler. Fesâda bâdî fitneye bâ‘iş oldu. Cemî‘isi memleketlü memleketinde cem‘iyyet idüp, bir yire gelüp cem‘ oldılar. Andan soñra ol ehl-i nifâḳ münâfiklar Ṭuna‘yı geçüp Varna Ḥişâr‘nı muḥâşara itmege ol cânibe müteveccih oldılar. Ve deryâ yüzinden altmış biş pâre kadirğa¹²⁰⁷ gelüp, Gelibolı Boğazı’n aldı ki gâzîleri Rûm-ili’ne geçürmeye. Şöyle ki her kadirğada biñ kadar âdem var idi müsellaḥ u mükemmel.

Çün Gelibolı Ma‘beri mesdûd olup, küffârüñ Varna Ḥişâr‘ın muḥâşara itdügin Sultân Murâd-ı zü‘l-ecnâd [ü] kudsî-nijâd¹²⁰⁸ işidicek cemî‘-i Anaṭolı ‘askerin cem‘ kılup ḥalef-i makâm-ı ḥilâfet ve gevher-i şadef-i salṭanat e‘azz [ü] emced¹²⁰⁹ Sultân Meḥemmed cânibine müteveccih oldu. Takviyet-i âyîn-i İslâm’a, ‘âzim ve istîşâl-i küffâr-ı liyâma, câzim olup, Gelibolı Ma‘beri’ne gelicek küffâr-ı zulûmüñ kemâl-i hücumı ma‘lûmı olup, gâyetde muḫṭaribü‘l-ḥâl şikeste-bâl oldu. Bu fitne-i ‘azîmüñ elem-i delimi ḥâtır-ı ‘âṭırın¹²¹⁰ sakîm eyledi. Âḫır müşâvere [L₁ 129a] müṭâvaḥa¹²¹¹ idüp, kâfir gâfil iken Yalak-ova’dan leşker-i mevḫûr ü ühbet-i nâ-maḫşûr¹²¹² ile geçüp sür‘atle Edrene’ye müteveccih oldılar.

¹²⁰⁴ “Gençer filleri devirir ve arslanları avlarlar ama yaşlı tilkinin hilelerinden habersizdirler. Bu sebeple kılıç ehli gençlerden korkmana gerek yok ama hünerleri çok olan yaşlılardan sakınsan iyi edersin.”

¹²⁰⁵ Ol sibâ‘-tıbâ‘ları muktezâsınca..... idlâl ü igvâ idüp L₁ : - L₂

¹²⁰⁶ ü taḥrîz L₁ : - L₂

¹²⁰⁷ kadirğa L₁ : kadirğalar L₂

¹²⁰⁸ zü‘l-ecnâd [ü] kudsî-nijâd L₁ : - L₂

¹²⁰⁹ ve gevher-i şadef-i salṭanat e‘azz [ü] emced L₁ : - L₂

¹²¹⁰ elem-i delimi ḥâtır-ı ‘âṭırın L₁ : elemi ḥâtırın L₂

¹²¹¹ müṭâvaḥa L₁ : - L₂

¹²¹² ü ühbet-i nâ-maḫşûr L₁ : - L₂

Beyt

“Zi-tîğ u zi-gürz ü zi-kûs u zi-gerd

Siyeh şod zemîn âsmân lâceverd

Hemî çeşm-i rûşen ‘inân-râ nedîd

Sipîhr ü sitâre sinân-râ nedîd”¹²¹³

Bu haberi işidüp şâh-ı mü’eyyed Sultân Mehemmed bi-nefsihi cemî‘-i a‘yân u erkânla istikbâl idüp isti‘câl ile Edrene‘ye geldiler. Hâzret-i sultân a‘vânın enşârın ihsânla hoş-dil idüp, Anaçolı beglerbegisi Karaca Paşa‘ya Evrenüz-oğlı ‘Îsâ Beg‘i koşup mukaddeme-i leşker-i zafer-eşer¹²¹⁴ idüp, karâr itmeyüp göçe kona, Varna‘ya yetişdiler. Saçrâ-yı Varna‘yı hıyâm-ı ehl-i İslâm‘la muçannab idüp¹²¹⁵, ordu-yı hümâyûnuñ eçrâfın silâh u seleb ile müretteb eylediler. Andan ‘avn-ı Rabbü‘l-‘ibâda vuşuk-ı i‘timâd idüp, rûhâniyyet-i enbiyâ vü evliyâdan istimdâd idüp, du‘avât-ı şâliha vü ed‘iye-i me’sûreye meşğul olup, İzid-i müte‘âla tezellül ü ibtihâlle¹²¹⁶ münâcât [u] tazarru‘âta başladı.

Namâzın niyâzın tamâm idicek *“men kâne li‘llâhi fekâne‘llâhü lehü”¹²¹⁷* diyüp¹²¹⁸ Anaçolı beglerbegisi Karaca Beg‘e Evrenüz-oğlı ‘Îsâ Beg‘i koşup meymenede koyup, [L₁ 129b] Rûm-ili beglerbegisi Şahâbeddîn Paşa‘ya Dâvud Beg‘i koşup meyserede kodı¹²¹⁹, cenâheyn oldılar. Kendü ol hümâ-yı himmet murğ-ı nuşret-‘alem dibinde kapu halkı şehbâzlarıyla kalb gibi şadrda turup, yeñiçeri ‘azebi sedd-i sedîdi hadîd idüp ‘arabaların dizüp hişar-ı üstüvâra döndürdi. Bâkî alayların dağı tertîbince düzüp ahmâli eşkâli kal‘a-vâr istizhâr için ‘akabında kodı. Dağı guzâta, “şehâdet sa‘âdetdür” diyü¹²²⁰ istimâlet virüp *“İnnallâhe-şterâ mine‘l-mü‘minîne enfüsehüm veemvâlehüm bi-enne lehümü‘l-cennete yukâtilüne fi-sebîlillâhi feyaktülüne*

¹²¹³ “Kılıçlardan ve gürzlerden ve davullardan ve tozdan yeryüzü siyah gökyüzü lacivert oldu. Bu yüzden güneş dizginini, sema ve yıldızlar süngüyü görmedi.”

¹²¹⁴ zafer-eşer L₁ : - L₂

¹²¹⁵ idüp L₁ : - L₂

¹²¹⁶ rûhâniyyet-i enbiyâ vü evliyâdan.....tezellül ü ibtihâlle L₁ : - L₂

¹²¹⁷ “Kim kendini Allah‘a tam olarak verirse Allah da kendini ona verir.”

¹²¹⁸ “men kâne li‘llâhi fekâne‘llâhü lehü” diyüp L₁ : - L₂

¹²¹⁹ kodı L₁ : koyup L₂

¹²²⁰ “şehâdet sa‘âdetdür” diyü L₁ : - L₂

veyuktelûn”¹²²¹ âyetin okudu. Dahı leşker-i cerrâr-ı nuşret-şi‘âra¹²²² emr itdi ki, küffâra hâksâra seyl-i bahâr gibi cûşân u hûrûşân båd-ı refâtârları şalup, tîg-ı âteş-bâr ile kâr-zâr ideler.

Beyt

“Ez-âvâ-yı esbân ü gerd-i sipâh
Be-şod rûşenâyı zi-hurşîd ü mâh
Sitâre sinân bûd hurşîd tîg
Ez-âhen zemîn bûd ü ez-gürz mîg”¹²²³

Ecel-i ‘âcil gibi isti‘câlle kâfire mukâbele idüp mukâtele itdiler¹²²⁴. Çün cengde hadeng pîş-destlük eyledi. Cidâle cüdâlar el uzadup kopalar kîtâle [L₁ 130a] başladı. Siper-i âhen ciger-i seyf ü sinân¹²²⁵ kazâ vü kadere gögüs gerüp, hancer-i âteş-feşân gamze-i hûn-rîz-i dil-sitân¹²²⁶ gibi meydân içinde cûy-ı hûn revân idüp, şemşîr ü tîr kat‘-ı nizâ‘ u faşl-ı huşûmet itmege ortaya girdiler. Tîr-i cân-sitân bârân-ı neyistân gibi mütevâliyâ bârân olup¹²²⁷, akan kan hemân seyl-i bahâr gibi revân oldu. Zağmlar çeşme-sârları seylân bulup¹²²⁸, meydân içi ummân olup, rûz-ı tûfâna döndi. Ve peykân, peykân-ı ecel-i müsta‘cil olup ol kâr-zârda düşmenüñ kârın zâr eyledi¹²²⁹.

Beyt

“Tâ cihân resm dest-bord nihâd
Dest-bordî çünîn ne-dâred yâd”¹²³⁰

¹²²¹ “Şüphesiz Allah, mü‘minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Artık, onlar Allah yolunda savaşsınlar, öldürsünler ve ölürler.” (Kur’an, 9/111) Bu ayet ve devamındaki “âyetin okudu” cümlesi L₂’de yoktur.

¹²²² leşker-i cerrâr-ı nuşret-şi‘âra L₁: - L₂

¹²²³ “At kişnemesinden ve ordunun tozundan ayın ve güneşin aydınlığı söndü. Yıldızlar mızrak, güneş kılıç oldu. Yeryüzü demir ve bulutlar gürz oldu.”

¹²²⁴ Ecel-i ‘âcil gibi isti‘câlle kâfire mukâbele idüp mukâtele itdiler L₁: - L₂

¹²²⁵ Cidâle cüdâlar el uzadup kopalar kîtâle başladı. Siper-i âhen ciger-i seyf ü sinân L₁: cidâle el uzadup kîtâle başladılar L₂

¹²²⁶ gamze-i hûn-rîz-i dil-sitân L₁: - L₂

¹²²⁷ şemşîr ü tîr kat‘-ı nizâ‘ u faşl-ı.... mütevâliyâ bârân olup L₁: - L₂

¹²²⁸ Zağmlar çeşme-sârları seylân bulup L₁: - L₂

¹²²⁹ Ve peykân, peykân-ı ecel-i müsta‘cil olup ol kâr-zârda düşmenüñ kârın zâr eyledi L₁: - L₂

¹²³⁰ “Dünyada savaş ortaya çıktığından beri böyle bir savaş görülmedi.”

Mükâvaḥat mükâmaḥat uzayup muşâvelet müḥâvelete müncerr oldı. Bir vechile muḥâvaḥat u muḥâredet ve muḥâvaḥa vü mücâdele oldı ki¹²³¹ cibâl-i lâl bu ḥâle figân idüp seḥâb ... giryân oldı. Ve tenevvür-i belâ açılıp meş‘ale-i kazâ işti‘âl bulup meşgale vü ğavgâ felek-i a‘lâya yetişdi. Bâd-ı refâtâlar ra‘d gibi ḥûrûşân ve ḥûnî-i serdârlar baḥr gibi¹²³² cûşân oldı. Ol şadâdan tâs-ı gerdûn-ı dîn çînî çanak gibi çigzinip dünyâ pür-şadâ [L₁ 130b] oldı¹²³³. Ve ol ceng-i sultânîde kan tûfânı olup, cihânı ğark idüp, ğubâr-ı kâr-zâr âsmâna sakf u cidâr olmuş iken teskîn bulup kılıclar seylâb, türâb sîr-âb eyledi¹²³⁴.

Beyt

“Be-şemşîr-i hindû ber âvîhtend
Hemî zi-âhen âteş furû rîhtend”¹²³⁵

Zahmdârlaruñ zahmlarınıñ çeşm-i cûybârı çeşme-vâr sü‘edâ-yı şühedâyı görüp kanlar dökerdi. Küşte-i küffârdan meydân-ı kâr-zârda seyf ü sinâna ḥarekete iktidâr kalmamışdı. Ammâ küffâr-ı füccâr kırıldukca mütezâyid olduğundan leşker-i manşûra fî’l-cümle za‘f u fütûr geldi. Ammâ dirlerdi ki

Beyt

“Düşmen kavî vü ma‘reke pür-fitne est lîk
Dârîm dil kavî çü tûyî pâdişâh-ı mâ”¹²³⁶

Yanko la‘în-i bî-dîn, Karaca Paşa mukâbelesinde tûrdı. İki yüzlü tîĝ-ı kîni çeküp Anaḥolı¹²³⁷ leşkerine şecâ‘at gösterdi. ‘Âkıbet meymeneyi başdı. Ve Kara Mihal Rûm-ili ‘askeri muḥâzîsinde¹²³⁸ vâkı‘ olmuşdı. Ol daḥı Rûm-ili leşkerini başdı.

¹²³¹ Mükâvaḥat mükâmaḥat..... muḥâvaḥa vü mücâdele oldı ki L₁ : - L₂

¹²³² ve ḥûnî-i serdârlar baḥr gibi L₁ : - L₂

¹²³³ Ol şadâdan tâs-ı gerdûn-ı dîn çînî çanak gibi çigzinip dünyâ pür-şadâ oldı L₁ : - L₂

¹²³⁴ cihânı ğark idüp, ğubâr-ı kâr-zâr..... türâb sîr-âb eyledi L₁ : - L₂

¹²³⁵ “Bekçiler kılıçlarını çektiler, savaştıkça demirden kılıçlardan ateşler saçtılar.”

¹²³⁶ “Düşman zorlu savaş ise fitneyle dolu olsa da sen padişahımız olduğun için gönlümüz güçlüdür.”

¹²³⁷ Anaḥolı L₁ : Anaḥolı ve Rûm-ili L₂

¹²³⁸ muḥâzîsinde L₁ : mukâbelesinde L₂

Beyt

*“Yemîn ü yesâreş perâkende geşt
Serân-ı sipâheş ser-efkende geşt”¹²³⁹*

Cenâheyn mağlûb u meksûr olıcak kâfirler manşûr olduk şanup mesrûr oldılar. Hayli ehl-i İslâm’ı kılıcdan geçürüp orduyu nehb ü gârete¹²⁴⁰ meşgûl [**L₁ 131a**] oldılar. Hattâ dirler ki müslimânların kaçanları ekşeri Kamçı Suyı’ndan döndi.

*“Be-merg-i serverân-ı ser-bürîde
Zemîn ceyb âsmân dâmen derîde”¹²⁴¹*

Çün sultân-ı mücâhidîn, kral-ı dâll-ı bî-dîni kendüye müteveccih gördi. Hemîn tîğ-ı gîtî-sitânî ‘uryân idüp, *“en-nâr ve lâ ‘âr ve’l-meniyyetü ve lâ’d-deniyyetü”*¹²⁴² diyüben *“ve kâlû rabbenâ efrîğ ‘aleynâ şabran veşebbit akdâmenâ venşurnâ ‘ale’l-kavmi’l-kâfirîn”*¹²⁴³ âyetin okuyup, eşrâr-ı küffâra cür’et ü celâdet gösterüp, gâzîlere: *“Gayret ü hamiyet idüñ, fırsat u nuşret bizümdür”* diyüp tekbîr ü tehlîl ile hücûm eyledi. *“Rücûmen li’ş-şeyâfîni”*¹²⁴⁴ ammâ baħr-ı bî-pâyâna mukâbeleye seyl-i revânıñ ne kadar tûvânı ola. Meger ‘inâyet-i Yezdân ola. Leşker-i İslâm ‘abede-i aşnâm a’nî küffâr-ı liyâm yanında deryâ kenârındaki gûş-ı mâhîye dönmişidi. *“Kem min fi’etin kalîletin gâlebet fi’eten”*¹²⁴⁵ *keşîraten”*¹²⁴⁶.

Çün gerd-i kıtâlî nesâyim-i fütûhât-ı gaybî müterâkim eyledi. Kral-ı dâll gâzîleri az ve bî-mecâl görüp mecâl virmeyüp zebûn taşavvur idüp, tehevür eyleyüp revân ‘inân-ı yekrân şavb-ı kalb-i sultâna müteveccih kıldı. Yedi kerre binefsihi at saldı. Ammâ tîr-i bârân ile bâd-ı vezânların seyl-i [**L₁ 131b**] revân eylediler¹²⁴⁷.

¹²³⁹ *“Sağ ve sol güçler dağılınca komutanlar başlarını önlerine eğdiler.”*

¹²⁴⁰ gârete L₁ : gâret itmege L₂

¹²⁴¹ *“Başı kopmuş serdarların ölümüne, yeryüzü yakasını gökyüzü eteğini parçalayarak ağladı.”*

¹²⁴² *“Utunulacak bir şey yapmaktansa ateşe girmeyi, rezil bir hale düşmektense ölmeyi tercih ederim.”*

¹²⁴³ *“Ve dediler; Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et.”* (Kur’an, 2/250)

¹²⁴⁴ *“Şeytanlar için taşlama araçları (kıldık).”* (Kur’an, 67/5)

¹²⁴⁵ Her iki nüshada “fi’eten” kelimesi yerine “alâ” kelimesi yazılmıştır.

¹²⁴⁶ *“Büyük bir topluluğa galib gelen nice küçük topluluklar vardır.”* (Kur’an, 2/249)

¹²⁴⁷ tîr-i bârân ile bâd-ı vezânların seyl-i revân eylediler L₁ : tîr bârân eylediler L₂

Beyt

“Hevâ pür zi-zenbûr şod tîz-per
Hadengîn ten ü âhenîn nîşter
Kemâneş çünân şod der-an pehn-deşt
Ki gürdân-ı her an kes ki anca gozeşt
Meger kerkes ü dâl be-şitâftend
Per ender per-i yekî dîger yâftend”¹²⁴⁸

‘Âkıbet ‘inâyet-i Sübhânî ve devlet-i rûz-efzûn-i ¹²⁴⁹sultânî irişüp kral-ı dâllı
kazâ-yı âsmânî gör ki yine pâdişâh-ı cihân-penâhuñ ayağına getürdi.

Beyt

“İzâ dâke emrun ev te‘azzere maţlabun
Fe‘inde ilâhi’l-‘âlemîne mebâsiţu”¹²⁵⁰

Çün kral-ı bî-iqbâl, ebţâl-i kitâlden bir miqdâr serdâr ile sultân-ı şâhib-celâle
kaşd idüp at şaldı. Piyâdelerüñ kâr-dîdeleri nezâketle yol virdiler. Çün kral-ı mest iki
yüzlü şemşîre dest urup piyâdeler içine girdi. Meger anı Bâver¹²⁵¹ Bahâdır dirler bir
yayabaşı var idi hem bahâdır kişiydi. Piyâdeler içine girdügin göricek at şalup¹²⁵² bir
gönder urdı ammâ yıkamadı. ‘Akabınca gelen kafâdârları Bahâdır Subaşı’yı şehîd
eylediler. Yeñiçerilerden Timürtaş adlu bir kimesne var idi. Kraluñ atın siñirledi.
Yakalıyacak Koca Hızır nâm bir yayabaşı yayan olup başın kesüp tâc-ı mükellel¹²⁵³ ile
cıdaya dıkdiler. [L₁ 132a]

¹²⁴⁸ “Bedeni akçaağaç dişleri demirden olan ve arı gibi hızlı uçan oklar gökyüzünü kapladı. Onun (okun)
yayı o geniş çölde o hale geldi ki akbaba ile kartalın hızlıca uçup karpışıklarında tüylerinin ve
kanatlarının birbirine girdiği gibi orada bulunan her taburun içinden (oklar) geçip gitti.”

¹²⁴⁹ rûz-efzûn-i L₁ : - L₂

¹²⁵⁰ “Bir iş dara düştüğünde veya bir istek gerçekleşmediğinde (bilki) alemlerin Rabbi’nin katında
genişlikler (çözümler) vardır.”

¹²⁵¹ Bâver L₁ : - L₂

¹²⁵² şalup L₁ : şaldı L₂

¹²⁵³ mükellel L₁ : mükemmel L₂

Beyt

*“Eger şad be-mând u eger şad hezâr
Hemînest rûz u hemînest kâr”¹²⁵⁴*

Leşker-i İslâm anı göricek kuvvet-i kulûb gelir¹²⁵⁵. Cengde dernek itmeyüp ihtimâm-ı tâmla makdûrların şarf eylediler. Leşker-i küffâra dahı serdârlarınuñ başını nîzede göricek haşyet ü haybet gelüp¹²⁵⁶ bî-karâr olup ‘azm-i firâr eylediler. Düşmen bâdiye-i hevân ü hâviye-i hizlânda hayrân u ser-gerdân oldu. Çün ‘asâkir-i münkesir-i küffâr-ı eşrâr kaçdı. Huzâvendigâr, Dâvûd Beg’e leşker-i bî-şümâr koşup¹²⁵⁷ ‘akablarınca ılgar itmege irsâl eyledi. Tuna’ya varınca iki günlük yol idi. Yolda fırka fırka olup gürûh gürûh ol merdûd [u] maṭrûdları kıra kıra¹²⁵⁸ giderlerdi.

Beyt

*“Hemî tâ be-gerdanî engüşteri
Cihân-râ diger-gûn şeved dâveri”¹²⁵⁹*

Esbâbların yağma idüp ganâyim-i bî-şümâr ile esbâb-ı bî-hisâb ellerine girdi. *“Fekuṭı ‘a dâbirü ‘l-kavmi ‘llezîne zalemü ve ‘l-ḥamdüli ‘llâhi Rabbi ‘l-‘âlemîn”¹²⁶⁰*. Sultân-ı müslimîn, müceddid-i dîn-i İslâm tâ ki şâm irince tîg-ı intikâmı bî-ârâm idüp, katl-i ‘âmm eyledi. Ol kaçan begler gerçi ki yine ‘avdet itdiler. Ammâ pâdişâh ‘avrat libâsın giydürüp teşhîr idüp katl itmege iltizâm eyledi. [L₁ 132b] Velîkin dilek vâsıtasıyla nuşret şükrânesi cem’isin âzâd eyledi. Çün sultân-ı muzaffer Edrene’ye geldi. Sultân Mehemmed yine taht-ı¹²⁶¹ hilâfeti teklîf eyledi. *“Rızâu ‘r-Rabbi fî-rızâi ‘l-vâliidi”¹²⁶²*. Anlar dahı bî-tekellûf yine tahta geçüp saltanat emrine meşgûl oldu. Ve Sultân Mehemmed’e Şaruca Paşa’yla İbrâhîm Paşa’yı koşup Magnisa’ya gönderdi. Bu kazıyye hicretüñ sekiz yüz kırk sekizinde vâkı‘ oldu dirler.

¹²⁵⁴ “Yüz yılda kalsan yüz bin yılda kalsan (dünyada) yaşayacağın gün bu ve yapacağın iş budur.”

¹²⁵⁵ göricek kuvvet-i kulûb gelir L₁ : görüp kuvvet-i kalb gelüp L₂

¹²⁵⁶ haşyet ü haybet gelüp L₁ : - L₂

¹²⁵⁷ koşup L₁ : koşdı L₂

¹²⁵⁸ kıra kıra L₁ : kova kova L₂

¹²⁵⁹ “Sen yüzüğünü çevirir çevirmez hükmünle dünyanın düzeni değişir.”

¹²⁶⁰ “Böylece zulmeden o toplumun kökü kesildi. Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” (Kur’an, 6/45)

¹²⁶¹ taht-ı L₁ : - L₂

¹²⁶² “Rabbin rızası babanın rızasına bağlıdır.” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

Feth-i livâ-yı Mora¹²⁶³

Gazâdan dileye kimesne rızâ

Her işde olur müsta'îni Huzâ

Olup aña ervâh-ı cüнди başîr

Melekler olurlar mu'în ü naşîr

Ne mülke ki kaşd ide âsân olur

'Adûya bulışsa hirâsân olur¹²⁶⁴

Çün Sultân Murâd-ı pâk-i'tikâd kudsî-nijâd gazâdan gelüp ol kışı Edrene'de kışladı. Gâzîleri gazâdan men' idüp bogazı alup geçürmeyen kadırgalar Mora Firengi'nün idügin bildi. Âyîne-i kalbinde gubâr kalmışdı. Muvâhaza vü mükâfât olunmadı. Bu inkisâr ile sultân-ı kâm-kâr yine cem'-i leşker-i cerrâr idüp vilâyet-i Mora'ya müteveccih oldı. Tâ ki varup [L₁ 133a] Germesi'ni alup memleket teşhîr ide. Tırhala begi Tırhan Beg kadîmden ol ucuñ begiydi. Ammâ ol zamânda Tokat'da maħbûs idi. Hazret-i sultân çıkarup yine Tırhala'yı virüp halvetine da'vet eyledi. Ol tarafuñ keyfiyyetinden ve hişârlarınıñ kemiyetinden ve tefîhi teşhîri limmiyyetinden(?) istifsâr eyledi. Tırhan Beg du'âlar idüp eyitdi: "Mora bir¹²⁶⁵ adadur ki deryâ cemî'-i cevânibinden ihâta eylemişdür. Hemân üç mîl kadar kurı yiri var, aña dahı bir germe çekmişlerdür. Germe'nün biş hişârı var, dört yanın saklar. Hemân iki üç yirden degmege¹²⁶⁶ kâbil yiri var. Bu hişârlaruñ kankısına hücûm olunursa¹²⁶⁷ sâyirlerinden mu'âvenet olur. Seb'an şidâddur. Tefîhi teşhîri haylice müşkilcedür. İçindeki hişârlaruñ hod haddi haşrı yok¹²⁶⁸. Her birinüñ etrâf[1] fevâkih ü şimâr ile mâl-â-mâldür. Bostanları "ve't-tîni ve'z-zeytûn"¹²⁶⁹ mazmûnıyla müşerref ü meşhûn ve bâğ u râğ "vefâkihatün keşîratün mimmâ yetehayyirûn"¹²⁷⁰ şerefîyle mu'anvendür. Mîşeleri nârenc ü tûrunc ile ve kûhistânları tîn u zeytûn ile memlûdur. Her kenârı sebze-zâr ve

¹²⁶³ Başlık L'de **Feth-i cezîre-i Mora ve ħarâbî sedd-i sedîd-i û** şeklindedir.

¹²⁶⁴ Beyitler L₂'de yoktur.

¹²⁶⁵ bir L₂ : - L₁

¹²⁶⁶ degmege L₁ : dömege L₂

¹²⁶⁷ Bu hişârlaruñ kankısına hücûm olunursa L₁ : her kankısına yürüyüş olunursa L₂

¹²⁶⁸ yok L₁ : yokdur L₂

¹²⁶⁹ "İncir ve zeytine [yemin olsun ki]." (Kur'an, 95/1)

¹²⁷⁰ "Pek çok meyveler arasında beğendikleri ..." (Kur'an, 56/20, 32 ayetleri birleştirilmiştir)

her sebze-zârında hoş-güvâr çeşme-sârlar var. “*Cennâtün tecrî min-tahtihâ’l-enhâr*”¹²⁷¹ mefhûmı mışdâkıdur. [L₁ 133b] Ve cemî‘ Firengistan’uñ ma‘âş u inti‘âşı andandur.

Pes bu müşâvereden muţârahadan¹²⁷² hazret-i hilâfet-penâha ma‘lûm oldu ki Mora’nuñ tefîhi vü teshîri, ol sedd-i sedîd ü üstüvâr hisârlarınıñ fethine mevkûf u menûtdur. Revân-ı leşker-i deryâ-şânla Mora semtine ‘atf-ı ‘inân itdiler. Tâ ki varup hisâruñ bişine dahı ma‘iyyetle yürüş¹²⁷³ idüp şavaş ideler. Başları kayusu olup biri birine mu‘âvenete mu‘âzadata çâreleri olmaya.

Andan Edrene’den göçüp Siroz’a geldiler. Birkaç gün anda çeri¹²⁷⁴ âsâyiş idüp, göçüp ‘inân-ı ‘azîmet Tırhala şavbına ma‘tûf idüp, varup anda dahı birkaç gün oldu. ‘Âkıbet Turhan Beg’i ki müddet-i medîd ile ol serhaddüñ mîr-i a‘zamı ve ol memâlik-i mesâlikinüñ a‘lem-i akdemiyye, Rûm-ili dilîrleriyle mukaddemetü’l-ceyş idüp, guzâta pîş-rev eyledi. Kendüler müte‘âkıben leşker-i zafer-eşer ile menzil-be-menzil göçe kona varup Germe’ye karşı kondılar¹²⁷⁵. Gördiler ki Germe¹²⁷⁶ bir sûr-ı üstüvârdur ki hisâr sipihr-i devvâr gibi metîn ü muhkem ve çarh-ı atlas mânend mu‘allâ vü müstahkemdür. Kâbil-i feth ü teshîr degül.

Ammâ Hazret-i Sultân Murâd-ı pâk-i‘tikâd tevfik-i Rabbü’l-‘ibâda i‘tizâd idüp hasânet-i hisâra i‘tibâr eylemedi. Def‘î cevânibinden [L₁ 134a] kâr-zâra başlayup şıgâr u kibâr şarf-ı iktidâr eylediler. Def‘î ol vâdî-yi cehennem gibi ‘amîk handaki pür idüp yir ile berâber eylediler. Alâhîde her hisâra bir nâm-dârı, bir miqdâr leşker-i cerrârla havâle eyleyüp göz açdurmayup muhâşamaya müdâfa‘aya şarf-ı iktidâr eylediler. Gerçi ki ekşer-i şanâdîd-i küffâr-ı Efrenc’den muhâfazaya mu‘âvenete a‘vân u enşâr geldi. Ammâ mücâhidîn, dîn yolına bir derecede cihâda ictihâd itdiler ki kâfiri burc u bârûya çıkarmadılar.

Def‘î sultân-ı şâhib-kırân yağma buyurup tãrfetü’l-‘ayn içre ol sedd-i sedîd ile ol biş hisâr-ı hasîni teshîr itdiler. Leşker-i İslâm’uñ hâşş ü ‘ammı ganâyim-i bî-hadd ile muğtenem oldılar. Andan gâzîlere akın virdiler. Fırka fırka olup sû-be-sû seyl-i serî‘ü’l-

¹²⁷¹ “İçinden ırmaklar akan cennetler...” (Kur’an’da muhtelif sûrelerde geçmektedir)

¹²⁷² muţârahadan L₁ : - L₂

¹²⁷³ yürüş L₁ : yürüyüş L₂

¹²⁷⁴ anda çeri L₁ : çeri anda L₂

¹²⁷⁵ kondılar L₁ : kondurdu L₂

¹²⁷⁶ Gördiler ki Germe L₂ : gördiler Germe’yi L₁

inhidâr gibi revâne oldılar. Şol deñlü hûr u ğılmân ele getürdiler ki ordunuñ içi serv-i semenberlerden ravza-i Rızvân'a ve şahn-ı gülistâna döndi. Şöyle ki elli akçeye bir hizmetlenecek câriye gelürdi. Çün istîfâ-i hazz u ğanâyim-i nâ-mağşûrdan ve taşşîl-i emvâl ü esbâb-ı mevfürdan ferâgat itdiler. Pes ol tûli üç mîl, yüksekligi iki gönder, boy kalınlığı beş arşun Germe'yi hişârlarıyla [L₁ 134b] harâb idüp, esbâbıla handakları pür eylediler. Bu fütûhât hicretüñ sekizyüz ellisinde vâkı' oldı.

Târîh-i velâdet-i Sulţân Bâyezîd ve fetî-i Akca-ğişâr¹²⁷⁷

Çün dâyimâ terettübât-ı teselsülât-ı 'ilel ü ma'lûlât nizâm-ı 'âleme ve intizâm-ı benî âdeme bâdî vü bâ'isdür. Ve te'yîd-i dîn-i mübîn ve te'bîd-i âyîn-i şerî'at-ı metîn içün telâhuk-ı selâfîn-i mücâhidîn lâzımdur. Huşûsâ istidâmet-i şerî'ate vü istîfâ-ı mülk ü millete 'illet ve ebkâ-yı halef-i hilâfet ki hakikatde niyâbet-i nübüvvedür, mütehakkik olmaz, te'âkub-ı netâyic-i e'kâb-ı 'âlî-ensâbsuz ve istîlâd-ı evlâd-ı sa'âdet-me'âbsuz. Ammâ inşâf-ı hakk budur ki a'zam-ı âyât ve etemm-i emârât ki 'alâmât-ı bekâ-yı devlet-i İslâm ve istidâmet-i şerî'at-ı seyyidü'l-enâm sulţân-ı zamân sulţânımız Sulţân Bâyezîd Han'dur. "Ebbede'llâhü devletehü ilâ yevmi'l-ihsân"¹²⁷⁸

Beyt

*"Nucûmi semâin küllemâ gâbe kevkebün
Bedâ kevkebün te'vâ ileyhi kevâkibüh"¹²⁷⁹*

Hâliyâ ol hurşîd-i tâbânuñ işrâk-ı nûr, bi'l-fi'l maşrık-ı meşâriğ ü megârib-i cihân ve sâyesi, penâh-ı devlet-i ehl-i îmândur.

Beyt

[L₁ 135a] *"Ger ez-fitne âyed kesî der-penâh
Ne-bâşed cüz in-dergeh ârâm-gâh
Ne-şod ber-dereş derd-nâk ez-ğamî
Ki ne-nihâd ber-zağm-ı û merhemî"¹²⁸⁰*

¹²⁷⁷ Başlık L₂'de Târîh-i velâdet-i Sulţân Bâyezîd bin Mehemmed Han-ı kâm-kâr ve fetî-i Akca-ğişâr şeklindedir.

¹²⁷⁸ "Allah devletini ihsan gününe (kıyamete) kadar ebedi kulsın."

¹²⁷⁹ "Bunlar semanın öyle yıldızlarıdır ki bir gezegen kaybolup gitse (onun yerine) gezegenlerin kendisine sığındığı bir gezegen çıkarır."

“*Allâhümme nevvir ‘ayne’l-İslâm ve’l-müslimîn bi-ḍiyâi ḥuldihi ve ‘ammir kulâbe’l-muvaḥḥidîn bi-nizâmi mülkihi ve beledihi âmîn yâ Rabbe’l-‘âlemîn*”¹²⁸¹ cünd-i dîn-i Muhammedî ve ḥalef-i ḥilâfet-âyîn-i Aḥmedî şâh-ı mü‘eyyed Sultân Meḥemmed-i ebnâ-yı zamân siyâkınca evân-ı cüvânîde ibtidâ-ı şebâbda ârzû-mend-i ferzend-i dil-bend ü müştâk-ı ḥalef-i sa‘âdet-mend olup dâyimâ, “*Rabbenâ heb lenâ min-ezvâcinâ ve zürriyyâtinâ kurraten a’yünin*”¹²⁸² *vec’alnâ li’l-müttakîne imâmen*”¹²⁸³ âyeti evrâdına müdâvemet ü müvâzabet iderdi.

Beyt

*“Be-kurbân ez-Huzâ ferzend mi-ḥast
Neseb-râ der-cihân peyvend mi-ḥast
Be-çendîn nezd-i kurbân an Huzâvend
Nerîne ḥâst ferzendî çe ferzend”*¹²⁸⁴

Meyâmen-i tâ‘ât u iştinâ‘âtdan da‘vât-ı şâlihât maḥall-i icâbetde vâkı‘ olup ittifâk bir ḥuceste vaktde ve mübârek sâ‘atde seḥer-gâhdan bir gün nâ-gâh ber-ḥaseb irâdetü’llâh ‘andelîbân-ı Rabbânî gülîstân-ı ‘âlem-i gayb-ı Sübhânî’den peygâm-ı şâdmânî getirüp berîd-i nüvîd olup, [L₁ 135b] “*innâ nübeşşirüke bigulâmin ‘alîm*”¹²⁸⁵ beşâret işâretiyle tercümânluk eyledi. Sene ihda ve ḥamsîn ve semân miede ol âftâb-ı evc-i devlet, Keyvân-menzilet ufk-ı gaybdan tâli‘-i meymûn u baḥt-ı hümâyunla tâli‘ oldu. Eşi‘a-yı ‘ârız-ı cihân-tâbile ‘âlem münevver oldu.

Beyt

*“Bâş tâ in bâz-i nuşret-râ be-bâled bâl ü perr
Bâş tâ in şâh-ı devlet-râ berâyed berg ü bâr”*¹²⁸⁶

¹²⁸⁰ “*Beladan sığınacak yer arayana bu kapıdan özge bir yer yoktur. Bu kapıya kederle gelip yüz sürenden lütufla hatırı sorulmayan yoktur.*”

¹²⁸¹ “*Allahım! İslamın ve müslümanların gözünü onun kalıcı nuruyla aydınlat. Muvahhidlerin kalplerini onun mülkünün ve memleketinin düzeniyle tamir eyle. Kabul eyle ey alemlerin Rabbi*”

¹²⁸² L₁ nüshasında “a’yünin” kelimesinden sonra ayetde olmayan “lenâ” kelimesi bulunmaktadır.

¹²⁸³ “*Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah’a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle.*” (Kur’an, 25/74)

¹²⁸⁴ “*Adaklar adayarak neslinin devam etmesi için Allah’tan bir erkek evlat istedi. Onun duaları kabul oldu ve erkek evlad sahibi oldu hem de ne evlat.*”

¹²⁸⁵ “*Biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz.*” (Kur’an, 15/53)

¹²⁸⁶ “*Senin zafer kuşun sürekli kanat açsın ve yükseklerde uçsun, devlet ağacın da sürekli yapraklansın ve meyve versin.*”

Bu meserret ü ibtihâcdan zemîn ü zamân gülistân-ı cinân gibi hürrem ü handân oldı¹²⁸⁷.

Beyt

*“Tâli’-i ‘âlem mübârek şod be-meyûn-ı ahterî
Munţazım şod silk-i mülk-i dîn be-vâlâ-i gevherî”¹²⁸⁸*

İttifâken târîh-i mezkûrda çün tavâyif ü akvâm-ı muhtelif ve vufûd-ı ecnâd-ı mu’telif içinde t̄âyife-i Arnavud temerrüd ü ‘inâdda ve fisk u fesâdda istibdâd u iştidâd ile ma’rûf u mevşûfdur. Ve memleketleri metânet-i bıkâ‘ ve irtifâ‘-ı ribâ‘ ve zılâl-i cibâl ile sâyir yirlerden müstesnâ vü mümtâzdur. Hâzret-i salţanat-penâh beglerinüñ oğlını babası yirine ol memlekete pâdişâh itmişidi. Zirâ müddet-i medîd idi ki âsitâne-i sa‘âdete hizmet ü mülâzemet idüp yüz sürmişidi. Sultân Murâd-ı ‘âlî-nijâd, gâh teftûh-i bilâda gâh te’lîf-i [L₁ 136a] kulûb-ı ‘ibâda meşgûl iken, bir gün mezkûr İskender Beg’üñ ‘ammüsü oğlı Hamza Beg ulağla âşiyâne-i murg-ı sa‘âdete ya’nî âsitâne-i ‘izz ü devlete gelüp eyitdi: “Ba‘zı küffâr var ki haşânet-i kılâ‘a ve metânet-i bıkâ‘a i’tizâd u i’timâd idüp, emr-i pâdişâha inkıyâd idüp, cizye vü harâca râzı olmazlar. İşleri ‘inâd u fesâddur. İskender Beg’üñ hükûmet[i] muhtel ü mütezil oldı. Min-ba‘d leşker-i İslâm gelüp nehb ü gâretle işlerin tamâm eylesünler”.

Çün bu aḥbâr, mesâmi‘-i şâh-ı kâm-kâra irişdi. Didi ki: “Bu kârüñ işlâhına iktidâr yalüñuz ‘asker-i cerrârüñ maşlahat degül. Ben varayum şişârların alup küffâr ḥor zâr ideyüm. Çâr u nâ-çâr ol havâricleri harâca iltizâm idüp cemî‘i evâmir-i pâdişâhiye inkıyâd eyleye”. Pes eṭrâfa aḥkâmlar yazılıp, seferi i‘lâm eylediler. Hattâ pâdişâh-ı müeyyed Sultân¹²⁸⁹ Meḥemmed ḥâzretlerin daḥı ol cem‘iyyete da‘vet eyledi. Çün

¹²⁸⁷ L₂’de Sultan Bayezid’in doğumıyla ilgili kısımdan sadece şu cümleler bulunmaktadır: “Çün ebkâ-yı ḥalef-i ḥilâfet ki ḥakikatde niyâbet-i nübüvvedür, pes sultân-ı cünd-i dîn-i Muhammedî ve ḥalef-i ḥilâfet-âyîn-i Aḥmedî şâh-ı mü‘eyyed Sultân Meḥemmed-ı ebnâ-yı zamân siyâkınca”. Farklı kısımlardan eksik istinsah yapıldığı için anlatılmak istenen konu tam olarak anlaşılammamaktadır. Kanatiimizce müstensih ya da yazar ağdahlı bir dille yazılan bu kısmı sadeleştirmek istemiş fakat bunda pek başarılı olamamıştır.

¹²⁸⁸ “Bu kutlu yıldızın doğmasıyla âlemin bahtı mübarek oldu, din ve devletin nizamı bu yüce cevherle düzene girdi.”

¹²⁸⁹ Sultân L₁ : - L₂

cünûd-ı cihâd mevâkib-i¹²⁹⁰ kevâkib-i su‘ûd gibi ol âftâb-ı mes‘ûd-ı tâli‘e müteveccih olup ketâyib-i melâyik gibi râyât-ı nuşret-âyâtüñ zıll-ı memdûdına müctemi‘ oldılar¹²⁹¹.

Andan dârü’s-sa‘âdet Edrene’den göçüp varup Akça-ı şîr’ı muhâşara eylediler. Müddet-i mukâtele iki ay kadarı imtidâd [L₁ 136b] bulup, muhârebe mukâtele iştidâd-pezîr oldı. Ammâ sâbıkâ hükmi ezeli vü takdîr-i irâdet-i lem-yezeli muktezâsınca sürûş-ı gaybî Hızır-vâr “*in-eşbağa mâ’üküm gavran femer ye’tiküm bimâin ma’in*”¹²⁹² âyetiyle ilhâm idüp, ol bî-dînlerüñ menba‘-ı âb-ı revânların bulup ka‘ kıldılar. Zârûri ehl-i şîr gördiler ki teşnelükden ihlâk olurlar. Nâ-çâr, kâm nâ-kâm şîrî huddâm-ı tâc-dâr-ı gerdûn-ihtîşâma teslim eyledi. Ekser vilâyetleri hayta-i zabtlarına dâhil oldı.

Ġazâ-yı Kös-ova¹²⁹³

Ġazâyâ mu‘âdil bulunmaz sevâb

Sebeb bu murâd idinüp şeyh u şâb

Huşûşâ ki meydânda ola cidâl

Olup rû-be-rû eyleyeler kîtâl

Hudâ yolına kim fedâ itse cân

*Aña mesken olur muhallid cinân*¹²⁹⁴

Hâzret-i Sultân Murâd-ı kudsî-nijâd leys-i megâzi vü cihâd¹²⁹⁵, Akça-ı şîr teşhîriyle mesrûr iken, nâ-gâh müte‘âkıben münhiyân-ı aḥbâr-ı taraf-ı küffârdan haberdâr olup, “kral-ı dâll leşker-i bî-hisâb ile Belgrat’dan geçüp memleket[i] ḥarâb eyledi” didiler. Çün bu haber-i müşevveş ve rivâyet-i medhûş u mevḥûş, pâdişâh-ı [L₁ 137a] ‘âlem-penâhuñ semî‘-i şerîfine yitişdi. Zârûri def’ine tedârük idüp hicretüñ sekiz yüz ellisinde¹²⁹⁶ Ġazâ-yı ekber niyyetine ‘inân-ı ‘azîmeti düşmen cânibine ma‘tûf eyledi.

¹²⁹⁰ mevâkib-i L₁ : - L₂

¹²⁹¹ ketâyib-i melâyik gibi râyât-ı nuşret-âyâtüñ zıll-ı memdûdına müctemi‘ oldılar L₁ : - L₂

¹²⁹² “Suyunuz çekilirse, size kim temiz bir akarsu getirir.” (Kur’an, 67/30)

¹²⁹³ Başlık L₂’de Ġazâ-yı Kös-ova ve inhizâm-ı kral-ı dâll şeklindedir.

¹²⁹⁴ Beyitler L₂’de yoktur.

¹²⁹⁵ leys-i megâzi vü cihâd L₁ : - L₂

¹²⁹⁶ sekiz yüz ellisinde L₁ : 852’de L₂

Meşnevî

Yarağ eyleyüp haşma pes pâdişâh

Seferberken itdi müheyyâ sipâh

Çalındı çü tabl ü çekildi ‘alem

‘Alem sâyesinde şeh-i muhterem

Felek-tâkı toldı şahîl-i semend

Kılur deşt ü tağı müzeyyen perend

Kafasında hûbân-ı Çîn ü Hutun

Kamunuñ boyı serv ü haddi semen

Giyer her biri bir perendî semîn

Mehî evc-i hüsn âftâb-ı zemîn

Niçe bendeler her biri pâdişâh

Şaçı efser-i müşg ü zerrîn külâh

Revân oldı sultân-ı deryâ-şükûh

Gider der-peyince hurûşende-kûh¹²⁹⁷

Ammâ ol tavâyif-i pür-dalâletüñ tafşîlâtına vâkîf u muṭṭalî‘ olmağıçun, Toğan nâm bir bahâdır martalos var idi, teccüssüse taḥaddüse gönderdiler. Def‘î teccüssüs idüp gelüp didi ki: “Gelen leşkerüñ ḥaddi ḥaşrı ihâta-i ‘ukûlden ve zabṭ-ı taşavvurdan ḥâricdür. Ḥasîbler ḥisâbıyla muḥâsebesi maḥsûb olmaz.

Kara-boğdan Eflâk ü Leh Ungurus

Çesâr u Çeh u Sırf Efrenc u Rus

[L₁ 137b] Bunlar cemî‘-i ‘askerleriyle ḥâzırdu. Velîkin pîşvâları muktedâları ki, muṭâ‘-ı lâzımü’l-ittibâlarıdu, Yanko-i la‘în-i pür-kîndür. Sâyir banlaruñ ḥod ḥisâbı kitâbetle beyân olmaz. Ve a‘dâd-ı ecnâdları ‘arşa-yı ta‘dâda¹²⁹⁸ şıgmaz. Ol ehl-i nifâkuñ biri biriyle ittifâkı gâyetde nihâyetdedür. “*Ve inne’ş-şeyâfîne leyûḥûne ilâ-evliyâihim*

¹²⁹⁷ Beyitler L₂’de yoktur.

¹²⁹⁸ ta‘dâda L₁ : ‘ibârete L₂

*liyücâdilûküm*¹²⁹⁹. Çün sultân-ı dilâver bu haberleri yekser işitdi Şofya'ya varup anda bir iki gün turup cebe gördi.

Meşnevî

*“Sipâhî ki hengâm-ı neng ü neberd
Zi-Ceyhûn be-gerdûn ber-ârend gerd
Zi-leşger heme kişver âmed be-cûş
Zi-gîtî ber-âmed ser-â-ser hurûş
Büzürgân-ı her-kişverî bâ-sipâh
Keşîdend şaf pîş-i dergâh-ı şâh
Be-bergüstvân u be-cevşen çü kûh
Şodend âhenîn leşgeri hem-gürûh
Der-i genchâ-yı kühen bâz kerd
Sipeh-râ direm dâden âgâz kerd
Heme leşker ez-genc ü dînâr-ı şâh
Be-ser ber nihâdend zerrîn külâh”¹³⁰⁰*

Bir leşker-i muzaffer oldu ki gerdûn-ı pîr¹³⁰¹ nazîrûn görmüş işitmiş degül, meger ricâl-i gayb u melâyike-i kerrûbîn, ol mehâlikde cânib-i Kirdgâr'dan sultân-ı kâm-kâra mu'âvenete istizhâr gelmişlerdür. Yemîn-i mü'eyyed *“Hâzâ yümdidküm rabbüküm bihamseti [L₁ 138a] âlâfîn mine'l-melâiketi müsevvimîn”¹³⁰²* te'bîdiyle ve yesâr-ı mukavvî *“festecâbe leküm rabbüküm ennî mümiddüküm bi-elfîn mine'l-melâiketi mürdifîn”¹³⁰³* takvîyetiyle cemî'-i mülûk ü hükâm-ı ehl-i İslâm ki hevâdâr-ı sultân-ı gerdûn-ihtîşâm idiler. Sehîm ü naşîr oldılar. Ve bu cihâd-ı ekbere şagîr u kebîr yekser yarağla müheyyâ oldılar.

¹²⁹⁹ *“Bir de şeytanlar kendi dostlarına sizinle mücadele etmeleri için mutlaka fısıldarlar.”* (Kur'an, 6/121)

¹³⁰⁰ *“Savaş sırasında askerler Ceyhun'dan gökyüzüne doğru yükselen toz bulutu oluşturdular. Ordunun celâdetinden bütün ülke çoştı ve dünya baştan başa inledi. Her ülkenin büyükleri ordusuyla şahın dergâhında saf tuttular. Dağ gibi zırhlarıyla demirden bir ordu haline geldiler. Kadim hazîneleri açtılar, askerlere dirhemler dağıtmaya başladılar. Bütün ordu şahın hazîne ve dinarından başlarına altından külâhlar koydular.”*

¹³⁰¹ pîr L₁ : - L₂

¹³⁰² *“Rabbiniz size, nişanlı beş bin melek ile imdat edecektir.”* (Kur'an, 3/125)

¹³⁰³ *“O da, ben size ard arda bin melek ile yardım ediyorum, diye cevap vermişti.”* (Kur'an, 8/9)

Çün sultân-ı mücâhidîn ecnâd-ı melâyike imdâduñ ‘udedin ve ‘adedin görüp defter eyledi. Gördi ki piyâde vü süvâr yüz biñ miqdârı var dil-şâd oldı. “İkbâl evle’l-ikbâl”¹³⁰⁴ üslûbınca tensîk ü tertîb-i ceng ü cidâl eyleyüp¹³⁰⁵ Şofya’dan göçüp Kurşunlu Kilise’ye varup kâfiri tecessüs itdürdi. Gördi Kös-ova’ya müteveccih olmuş. Müte‘âkıben mâlik-i ervâh gibi bir şabâh göçüp, küffâr-ı füccâra haşmet-i tamâmla ve leşker-i nuşret-encâmla Kös-ova’da irişdi.

Meşnevî

Yakın geldi çün düşmene şehriyâr

Buyurdi ki oldı talâya süvâr

Yatup ol gice itdi ârâm şâh

Talâya olur pâsbân-ı sipâh

Turup şubh-dem husrevî çâre-sâz

Sücûd eyleyüp Hakk’a itdi niyâz

Didi iy Huzâvend-i dâna-yı râz

Kimin serkeş iden kimin ser-firâz

Kılup nuşretüni İlâhî karîn

Bu def’a dağı bendeñe ol mu’în

[L₁ 138b] *Mu’în ol ki bu cûk-ı şûret-perest*

*Bula bîm-i şemşîrümile şikest*¹³⁰⁶

Namâzın niyâzın çün itdi tamâm

Süvâr oluban virdi halka selâm

Didi iy cihân-gîr ü serdârlar

Gehî rezmdede ebr-i hûn-bârlar

Gelüp bir yire dîn düşmenleri

Kıtâl itmege cem’ kılmuş çeri

¹³⁰⁴ “En güzel şekilde gelmek.”

¹³⁰⁵ “İkbâl evle’l-ikbâl” üslûbınca tensîk ü tertîb-i ceng ü cidâl eyleyüp L₁ : - L₂

¹³⁰⁶ Dipnottan önceki iki beyit L₂’de yoktur.

*Muħanneş olur çok durur gerçi Rus
İderse meger ceng ide Ungurus*

*Anuñ dahı ammâ ki cengi kolay
Bulınmaz biñiniñ birisinde yay*

*Olur âhene başdan ayağa ğark
Ebâlîsden eylemez kimse(yi) fark*

*‘Înân süst idüp eyleye çünki tâz
Ne mümkün döne bir yaña çün gürâz*

*Virür haşmı anuñ sipâhına râh
Dönemez kafasından eyler tebâh*

*Aña tîğ u tîr olamaz kârger
Gerek nîze vü gürz ü hindî teber*

*Hişâr idinür gerçi gerdûmı çok
Ne ğam âteş ü neft ider anı yok¹³⁰⁷*

*İyitdi sipâhî ki iy tâc-dâr
Ferîdûn-devrân ü Cem-iķtidâr*

*Her işüñde Hakk ola yâr u mu ‘în
Muḫî‘üñ ola cümle rûy-ı zemîn*

*Fedâ yoluña baş u cân u cihân
Senüñ iy şehinşâh-ı şâhib-kırân*

*Ekânîmedür çünki bunlar Huzâ
Cezâ vâcib oldı kılalum ğazâ*

[L₁ 139a] *Şeh-i dil-ħoşî halkı dil-ħoş ider
Virür kuvvet-i kalb ü âhen ciger¹³⁰⁸*

*Alayın düzüp şâh-ı leşker-şiken
‘Adûya hüçûm itdi çün pîl-ten*

¹³⁰⁷ Dipnottan önceki dört beyit L₂’de yoktur.

¹³⁰⁸ Dipnottan önceki iki beyit L₂’de yoktur.

*Bu cânibde küffâr-ı bî-dîn ü dâd
Mu ‘îni fusûk u fücûr u fesâd*

*Turup şubh-dem giydiler hep zırh
Zırh üstine cevşeni pür-girih*

*Kamu âyîne sînesi şânesi
Demür ma‘deni zîrinüñ hânesi*

*Olup cem‘ yir yire oldı alay
Yüridi şehe çaldı rûyına nây¹³⁰⁹*

Cum‘a günü seherden ki ‘ıyd-ı ehl-i îmândur yüz bîn dil ü cânla Hakk yolına kurbân olmağa ikdâm-ı tâmm idüp, hürşîd-i âfâk-gîr gibi tîg-ı cihân-güşâ-yı ‘âlem-ârâyı zülâm-ı niyâmdan ‘ayân idüp, “*Yâ eyyühâ’l-lezîne âmenû izâ lakûtüm fieten feşbutû vezkurû’llâhe keşîran*”¹³¹⁰ didi. Guzât dahı Allah diyüp tekbîr getirüp tîg-ı bürrânların ‘uryân eylediler. Mukaddemetü’l-ceyş olanlar muşâdemeye başlayup deşt-i kâr-zârı ve ‘arşa-yı peygârı na‘l-i rehvârıyla galbîre döndürdiler. Çün düşmen leşkeri âşikâr oldı. Hâzret-i Huzâvendigâr tevsen-i cihân-neverdden inüp, def‘-i niķmet şükr-i ni‘met¹³¹¹ içün gerd-i neberde yüzün sürüp, zemîn ‘ubûdiyyet-i meskenetle öpüp, Hâzret-i zü’l-celâle tazarru‘ [u] ibtihâl ile vezâyif-i [L₁ 139b] bendegî, ızhâr ve merâsim-i efgendegî iş‘âr eyledi. Andan soñra mütevekkilâne mütehevvirâne meydân-ı cihâda kadem başup kâr-zâra ikdâm eyledi. İki deryâ-yı hûn-hâr biri birine hâlç olup serdârlar şarf-ı iktidâr eylediler.

Nazm

*“Hurûşi ber-âmed zi-her dü sipâh
Çü deryâ-yı hûn şod heme rezmgâh
Çü şîrân-ı cengî ber âvîhtend
Heme gird-i kîne ber engîhtend”¹³¹²*

¹³⁰⁹ Son dört beyit L₂’de yoktur.

¹³¹⁰ “(Savaş için) bir toplulukla karşılaştığımız zaman sebat edin ve Allah’ı çok anın.” (Kur’an, 8/45)

¹³¹¹ def‘-i niķmet şükr-i ni‘met L₁ : - L₂

¹³¹² “Her iki ordudan bir gürültü yükselip savaşa tutuşduklarında savaş meydanı kan denizine döndü. Arslanlar gibi savaştilar ve birbirlerine kin beslediler.”

Buḥâr u biḥâr-dem ile çarḥ-ı devvâr ṭolab-vâr dâyr oldı¹³¹³. Ve'l-hâşıl üç gün mütevâliyen mütetâliyen eyyâm [ü] leyâlile¹³¹⁴ mücâhidân-ı Behrâm-intikâm yatmayup uyumayup ol ceng ü iltihâmda¹³¹⁵ şamşâm-ı intikâma niyâmında ârâm virmediler.

Nazm

*“Dü leşker-i cinân hem se rûz se şeb
Ez-îşân yeki-râ ne-cünbîd leb
Ez-an rû ve ez-in rûy-ı ber-püşt-ı zîn
Piyâde be-pîş enderûn hem çünîn
Miyân-beste sipeh bud be-kîn
Çe der-pâdişâhî çe ez-behr-i dîn”¹³¹⁶*

Bu kadar zamânda ehl-i îmânla ‘abede-i evşân bir ân cengden ferâgat itmediler. Mükâlebe vü mücâdeleleri iştidâd u imtidâd buldı.

Beyt

*Bu resmile ceng eyledi iki şâh
Arada telef oldı hayli sipâh*

Çün kefi eşli-bîm [ü] hevl ecilden¹³¹⁷ üçinci gün küffârûñ pây-ı sebâtları mütezil [L₁ 140a] ... olup, dest-i iktidârları çün kefi eşli-bîm [ü] hevl ecilden mürte‘iş(?) oldı. Üçinci gün¹³¹⁸ küffârûñ sancağı nigûn-sâr olup, ol leşker-i bî-şümâr-ı hûn-hâr çâr u nâ-çâr rûy-ı idbârı cânib-i firâra müteveccih kılup, bî-ihtiyâr târ u mâr oldılar. Ba‘zı esîr ü ḥor u zâr olup ba‘zı be’sü’l-karârda karâr eyledi.

Beyt

*“Heme deşt bergüstvân ü süvâr
Perâkende geşte gehî kâr-zâr*

¹³¹³ Buḥâr u biḥâr-dem ile çarḥ-ı devvâr ṭolab-vâr dâyr oldı L₁ : - L₂

¹³¹⁴ mütetâliyen eyyâm [ü] leyâlile L₁ : - L₂

¹³¹⁵ ceng ü iltihâmda L₁ : cengde L₂

¹³¹⁶ “İki ordu gece gündüz dudaklarını kımıldatmadan savaştılar, bir o tarafa bir bu tarafa eyerin üzerinde aynen bir yaya gibi ilerlediler. İster padişah için olsun ister din için iki ordu da intikam için yemin etti.”

¹³¹⁷ Çün kefi eşli-bîm [ü] hevl ecilden L₁ : - L₂

¹³¹⁸ Üçinci gün L₂ : - L₁

Ser-i serverân rîz-i gürz-i girân

Çü sindân şod be-tek âhengirân”¹³¹⁹

Ol leşker-i sehm-nâkden helâk olmaduğı kalmadı. Kılıçdan hâlâş olan dağı esîr olup mücâvir-i sa’îr oldu. Bu ceng ü cidâlde Çeh¹³²⁰ kralı esîr ü hakîr olmuşıdı. Sultân-ı şâhib-serîr nazarına getürdiler. Hâlet-i ye’sde îmân-ı be’sse tevessül idüp rahmet iltimâs iden gibi sultândan istirhâm [u] isti’tâf¹³²¹ idüp, emân diledi. Ve ‘ahd itdi ki, her zamân leşker-i bî-pâyân ile hizmetde olup memleket halkı bâcı ve harâcı vire. Ammâ hazret-i huzâvendigâr ‘ahdine i’tibâr itmeyüp katline emr eyledi. Katli mukarrer u muhakkak olduğın bilicek tazarru’ itdi ki, devletlü pâdişâh dest-i şerîfiyle katl ide. Sultân-ı ‘âlempenâh, [L₁ 140b] “bir giriftârı¹³²² katl etmek şermsârluktur” diyü ihtiyâr eylemedi. Ammâ tîğ-ı bürrânın ‘uryân idüp cellâd eline virdi. Anuñla helâk eyledi.

Rubâ’î

“Bâ-nâz eger ârmîde bâşî heme ‘ömr

Lezzât-ı cihân çeşîde yâşî heme ‘ömr

Hem âhır-i kâr reft bâyed ve angeh

Hâbî bâ-şed ki dîde bâşî heme ‘ömr”¹³²³

Andan soñra gâzîler küşteler başından püşteler idüp hâmûn-ı gerdûna berâber eylediler. “*Keennehüm huşubun müsennedetün*”¹³²⁴. Ol katli’âmda kırılan küffâr-ı liyâmuñ ‘izâmı şahrâ-yı vesî’-i Kös-ova’da hâliyâ toptoludur ve başlarından yapılan refî’ püşteler yir yir mukarrerdür. Çün sipâh-ı manşûr-ı sultân-ı mücâhidân kahr-ı ‘abede-i evşân ile şâdân olup iğtinâm-ı ganâyim-i bî-pâyânla muğtenem oldılar.

Beyt

Gelür hargehine ferağ-nâk şâh

İder şükr-i Yezdân’a şâhib-külâh

¹³¹⁹ “Çölde zırhlı ve süvariler savaş meydanına dağıldılar. Komutanlar ağır gürzlerin altında demircilerin örsündeki demir gibi oldular.”

¹³²⁰ Çeh L₁ : - L₂

¹³²¹ isti’tâf L₁ : - L₂

¹³²² bir giriftârı L₁ : mağlûb-ı mağlûli L₂

¹³²³ “Eğer ömrün boyunca naz ile huzur bulsanda, ömrün boyunca dünyanın lezzetlerini tatsan da işin sonunda yine gideceksin ve bu hayat ömür boyu gördüğün bir rüya olacak.”

¹³²⁴ “Onlar sanki elbise giydirilmiş kereste gibidirler.” (Kur’an, 63/4)

*Kamûsını bahş itdi humsın hemân
Kodı fî içün şâh-ı şâhib-kırân*

*Çü câyiz idi aña olmak şafâ
Alur âlet-i harbî ol muktedâ¹³²⁵*

Andan şâd u mesrûr muzaffer ü manşûr dârü'l-hilâfet Edrene'ye mu'âvedet ü mürâca'at eyledi.

Zifâf-ı Sulţân Mehemmed bin Murâd Han-ı 'âlfî-şân¹³²⁶

[L₁ 141a] Çün silsile-i nev'-i âdemüñ bekâsı 'arşa-i 'âlemde müdâm râbîta-i izdivâc-ı evvâla müteselsil olmak mukarrerdür. Huşûşâ ittibâ'-ı sünen-i seniyye-i nebevî zarûrî lâzımdur, bu hadîs ma'nîsi muktezâsınca ki "*en-nikâhü sünnetî femem ragîbe 'an sünnetî feleyse minnî*"¹³²⁷. Pes hazret-i Murâd-ı kudsî-nijâduñ hâtır-ı hâtirine ve zamîr-i münîrine ki maṭraḥ-ı maḥzûnât-ı 'âlem-i kuds ve câm-ı cihân-nümâ-yı nukûş nüfûs-ı 'âlem-i insdür¹³²⁸, şöyle hutûr itdi ki şehzâde-i cüvân-baht 'âlfî-menkabet¹³²⁹ hazretine Zülkadir-oğlı Süleymân Beg'üñ kızın tezvîc ide. Zîrâ ki muhliş-i şâdiku'l-cenân-ı sulţân ve çâker-i şâfi-i'tikâd-ı âsitân-ı Âl-i 'Oşmân idi. A'yân-ı devlet ve erkân-ı salţanat ile meşveret itdi. Cemî'isi bu hüsn-i tedbîre taḥsîn eylediler. Ol hinde Süleymân Beg'üñ beş kızı var idi. Her biri ayuñ on dördine beñzer idi. İçlerinden birini terciḥ idüp tezvîce tenkîhe ta'yîn eylemege Hızır Ağa hatunun¹³³⁰ gönderdiler. Çün Süleymân Beg bu istikbâl-i iqbâli gördi. İhmâl itmeyüp bunları isti'câl ile istikbâl idüp vezâyif-i 'ubûdiyyet takdîm idüp, mukaddemât-ı mihmân-dârluğı tertîb idüp, getürüp envâ'-ı dürlü ziyâfetler idüp, in'âmlar ihsânlar eyleyüp, [L₁ 141b] ta'zîm ü tekrîm gösterüp hizmetler eyledi. Ve benât-ı muḥadderâtınuñ beşini daḥı 'arz eyledi. Hatun daḥı¹³³¹ çeşm-i beşâretle ve im'ân-ı nazar ile nazar u iltifât idüp, birine beşâretle işâret eyleyüp ta'yîn eyledi. Daḥı dil-şâd u mesrûr der-i devlete mürâca'at u mu'âvedet eyledi. Gelicek a'yân u erkândan birkaç müte'ayyinleri hatunlarıyla gönderdiler. Varup mübâlağa esbâb

¹³²⁵ Beyitler L₂'de yoktur.

¹³²⁶ Başlık L₁'de bulunmamaktadır.

¹³²⁷ "*Nikah benim sünnetimdir kim benim sünnetimden yüz çevirirse o benden değildir.*" (Hadis-i şerif)

¹³²⁸ ki maṭraḥ-ı maḥzûnât-ı 'âlem-i kuds ve câm-ı cihân-nümâ-yı nukûş nüfûs-ı 'âlem-i insdür L₁ : - L₂

¹³²⁹ 'âlfî-menkabet L₁ : - L₂

¹³³⁰ hatunun L₁ : hatunesini L₂

¹³³¹ daḥı L₁ : - L₂

iledüp i'zâz u ikrâmla Edrene'ye getürdiler. Bir mübârek demde ve hümâyûn hînde nikâh olındı¹³³².

Beyt

*“Mübârek bâd u meymûn bâd ferruh bâd u ferhunde
Vuşûl-ı sa'd in kevkeb be-burc-ı neyyir-i a'zam”*¹³³³

Def'î esbâb-ı sûr, mezeyyel-i fütûra dil-şâd u mesrûr mübâşeret ü mübâderet eylediler¹³³⁴. Andan ceşn-i şâdmâniye ve şöhet-i kâm-râniye şürû' kıldılar. Ol bezm-i pür-sürûra ve velîme-i nikâh-ı sûra bir makâm-ı huçeste-fercâm hâzır itdiler ki 'ayn-ı dârü'l-İslâm¹³³⁵ idi. Hükâm-ı ehl-i İslâm belki havâş u 'avâm gelüp dürlü dürlü sükkerî ta'âmlar yiyüp câm-ı müdâm ile şâd-kâm oldılar. Şah-ı meclis-nişâr gilmân u hûrîler ile reşk-i firdevs-i berîn oldı. *“Yeţûfu 'aleyhim vildânun muhalledün. Bi-ekvâbin ve ebârîka”*¹³³⁶. Çün yimek içmek emri tamâm oldı. Hazret-i şehzâdeyi, devlet [ü] meserretle nüzhet- [L₁ 142a] hâneye iledüp, *“udhulu'l-cennete entüm ve ezvâcüküm”*¹³³⁷ didiler. Şebistân-ı vişâlde ol iki şâhib-cemâl ittişâl bulup mu'âşerete mübâşeret eylediler.

Beyt

*Gelürler bir yire ol iki cânân
Biri Belkıs olur biri Süleymân*

Hâtîme-i kitâb ve encâm-ı kâr-ı Sulţân Murâd-ı kudsî-nijâd¹³³⁸

Hikmet-i bâliğa-yı Raḥmân ve kudret-i kâmile-i Yezdân şöyle iktizâ itdi ki, cism-i câmi'a-i insân eczâ-yı muhtelifetü't-ıtbâ'adan terkîb olunup teferrük-i ittişâl ü iğlâl ü idlâlê kâbil ola. Ve şehbâz-ı rûh-ı 'ulvî ki kudsî-âşiyân behişti-mekândur. Meyl-i tabî'si fezâ-yı 'illiyîn-i fesîhü'l-mecâledür. Ve 'anâşır-ı süflî ki fıtrat-ı cibillîsi 'âlem-i sifle mâyildür. Meyli dâyim vâdî-yi derk-i esfeldür.

¹³³² olındı L₁ : idüp L₂

¹³³³ *“Bu yıldızın yükselip Neyyir-i âzam burcuna ulaşması, mübârek olsun, kutlu olsun, ferruh olsun.”*

¹³³⁴ Def'î esbâb-ı sûr, mezeyyel-i fütûra dil-şâd u mesrûr mübâşeret ü mübâderet eylediler L₁ : - L₂

¹³³⁵ dârü'l-İslâm L₁ : dârü's-selâm L₂

¹³³⁶ *“Etraflarında sürâhilerle ve ibriklerle ölümsüz gençler dolaşır.”* (Kur'an, 56/17-18)

¹³³⁷ *“Siz ve eşleriniz sevinç ve mutluluk içinde cennete giriniz.”* (Kur'an, 43/70)

¹³³⁸ Başlık L₂'de yoktur.

Beyt

*“Türâ zi-küngüre-i ‘arş mi-zenen safîr
Nişîmen-i tü ne in deyr-i miḥnet-âbâd est”¹³³⁹*

Żarûrî cevâhir-i cismânî ve rûḥânîniñ te’lif-i tefrîk iktizâ eyler. Enzâr-ı i’tibâr ve ebşâr-ı ihtiyâr ile nazar idicek bu vücûd-ı nâ-pâyidâr ve ömr-i bî-karâr ve dünyâ-yı ğaddâr yanında ḥor [u] bî-miḳdârdur. *“Ve inne’l-âḥirate hiye dârü’l-karâr”¹³⁴⁰*. Pes ol pâdişâh-ı pâk-i’tikâd pîşvâ-yı şehsüvârân-ı cihâd [L₁ 142b] Sulţân Murâd-ı kudsî-nijâd *“ḥaşerehü’llâhü te’âla me’a ḥavâşşü’l-‘ibâd”¹³⁴¹* ḥazretine hidâyet-i tenbihât-ı Sübhânî ve emârât-ı inâyât-ı Raḥmânî olup ecel-i mü’eccelinüñ isti’câli i’lâm olındı. İttifâk bir gün ğurre-i muḥarremde sene ḥamse ve ḥamsîn ve şemân miede bir gün seyrâna süvâr olup Ada cânibine revân olındı. Köpriden geçerken şularuñ çağlayup geçdüğinden insânüñ ağlayup göçdüğü ḥâtırına gelüp kalb-i şerîfine bu beytüñ ma’nîsi ilkâ olındı.

*“Çe rûzhâ be-şeb âverde-i be-râḥat nefes
Çe başed er be-‘ibâdet şebî be-rûz ârî”¹³⁴²*

Müteḥayyir ü mütefekkir köpriyi geçerken Seyyid Meḥemmed Buḥârî dervîşlerinden bir ehl-i ḥâl vahşet ü dehşet itmeyüp ḥiṭâb-ı itâb-âmîz idüp didi ki: “İy pâdişâh-ı âġâh¹³⁴³ ġâh ġâh Allah cânibine teveccüh eyle. Ḥuşûşâ ki mev’id-i rihlet ve zamân-ı kurbet karîbdür. Mesâlik-i ḥasene ve menâhic-i müstaḥsene sülûk gerek. *“Vesâri’ü ilâ-maġfiratin min rabbiküm ve cennetin”¹³⁴⁴* bu kelimât-ı tenbihât mücib-i te’sîr ü te’eşşür olup sulţân-ı kâm-yâb rikâbınca giderlerdi. İshâk Paşa’ya ve Şaruca Paşa’ya ḥiṭâb idüp siz şâhid oluñ min-ba’d cemî’-i muḥarremâtdan ictinâb idüp tevbe-i naşûḥ itdüm didi ve bu beyti okudı.

Beyt

[L₁ 143a] *“Ene’l-‘abdü’l-mukirru bi-küllî zenbin
Ve ente seyyidün rabbün ġafûrun*

¹³³⁹ “Arşın surlarından sana şöyle seslenirler, senin ikâmet yerin bu çileli dünya değil.”

¹³⁴⁰ “Şüphe yok ki ahrettir, karar edilecek yurt.” (Kur’an, 40/39)

¹³⁴¹ “Allah onu en has kullarıyla birlikte ḥaşretsin.”

¹³⁴² “Gündüzden geceye kadar rahat nefes almışsan, gece sabahlara kadar ibadet etmenin ne faydası var.”

¹³⁴³ âġâh L₁ : - L₂

¹³⁴⁴ “Rabbinizin maġfîretine ve cennetine koşun.” (Kur’an, 3/133)

Fe in 'azzebteni fe'z-zenbü minnî

Ve in teğfir ve ente bihi cedîrun"¹³⁴⁵

"*Ettâibü mine'z-zenbi kemen lâ zenbeleh*"¹³⁴⁶. Pes sünnet-i kadîmi ve 'âdet-i kerîmi muktezâsınca şadakât u hasenâta başlayup hayrâta meşgûl oldu. Ol dervîşi çendân ki taleb itdilerse bulunmadı. İttifâk hicretüñ sekiz yüz elli beşinde zi'l-hicce ayınuñ yigirmi beşinci gününde yine Ada'yı seyr iderken şudâ'um var diyü dönüp sarâya geldi¹³⁴⁷. Hemân hummâ-yı muhrika 'ârîz olup ol 'ârîza sebebiyle mizâc, za'îf oldu. Eţıbbâ-i hâzık nite ki muvâfık 'ilâc itdilerse mevâdd-ı emrâz ü 'avârîz-ı a'râz yevmen-fe-yevmen mütezâyid olup, muharrem ayınuñ evvelinde çehârşenbih gününde rûh-ı kudsî-nijâdı 'âlem-i pâk-eflâke müteveccih oldu. "*Raĥmetü'llâhi 'aleyhi raĥmeten vâsi'aten*"¹³⁴⁸. "*Küllü şey'in hâlikün illâ vechehü*"¹³⁴⁹

"Çün 'ömr-i câvidân mutaşavvir nemi-şevd

Hurrem kesi ki kesb koned 'ömr-i câvidân bered"¹³⁵⁰

Pâdişâh hasta olduğu gibi şâh-ı mü'eyyed Sulţân Meĥemmed ĥazretini da'vete bir âdem göndermişler idi. Bu kazıyye-i hevl-nâk şüyû' bulup, fitne vü fesâd olmadan sür'atle gelüp dârû's-salţanat Edrene'de müstakarr-ı serîr-i ĥilâfete cülûsıyla raĥbet virdi.

Beyt

"Yeki-râ bered dîger âred be-câ

Cihân-râ ne-mânend bî-kethüzâ"¹³⁵¹

¹³⁴⁵ "*Ben her günahını ikrar eden kulum Sen ise Efendisin, Rabsin, gafursun. Eğer beni cezalandırırsan (zaten) suç bendendi. Eğer affedersen bu da sana yaraşır.*"

¹³⁴⁶ "*Günahlarından tevbe eden hiç günah işlememiş gibidir.*"

¹³⁴⁷ dönüp sarâya geldi L₁ : dönüp gelüp L₂

¹³⁴⁸ "*Allah'ın geniş rahmeti üzerine olsun.*"

¹³⁴⁹ "*Onun zatından başka herşey helâk olacaktır.*" (Kur'an, 28/88)

¹³⁵⁰ "*Ebedi ömür tasavvur edilemediğinden mutlu o kişidir ki kazancı ile ebediyeti kazanır.*"

¹³⁵¹ "*Biri gider yerine diğeri gelir, dünya padişahsız kalmaz.*"

[II. MEHMED DEVRİ]

[L₁ 143b] *Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm*
Oldı çü 'ünvân-ı kitâb-ı kerîm
Vâcib odur fâtihâyı her kelâm
Eyleye kâmil olan anı müdâm
Anuñıla olmasa fetḥî kelâm
Ebter olup sıfr kalur nâ-tamâm
Evveline itdüm anı iktibâs
Anuñıla tâ ki şurû' ide nâs
Bâsı bidâyetden anuñ müste'âr
Noktası tevḥîde olupdur medâr
Olmasa ger nokta ḥutûta mevâdd
Gelmez idi va'z-ı ḥurûfa'idâd
Noktadur ammâ ki ḥurûfî muḥîṭ
Gerçi mürekkeḥ durur ammâ basîṭ
Münderic içinde rumûz-ı cihân
Müntehâ olmayana olmaz 'ayân
Müstetir ol noktada 'ilm-i ledûn
Ma'rifet eşcârına fer'iyile 4bün
Sîni anuñ sîn-i sa'âdet hemîn
Zîver-i tevķî'-i kitâb-ı mübîn
Oldı çü dendâne-i kuḫ-i ümîd
Açılur anuñıla beste-kilîd
Eylemege kahr ile dîvi helâk
Erredür ol sîn velî sehm-nâk

[L₁ 144a] *Mîmi durur menba'-ı âb-ı ḥayât*
Buldi ḥayât anuñıla kâyinât
Besmeledür bismili dîv-i racîm
Eyledi raḥmâniye tiğ ol Raḥîm

Besmeleye viridi şeref ism-i zât
Oldı karîn aña şanasın şıfât
Olmağıla ism-i şerîfe karîn
Geldi şeref besme de iy dūr-bîn
Her elifî mûcib-i isbât-ı zât
Lâsı velî nâfi-i selbî-şıfât
Birisi bir tîr-i şehâdet-şıkâr
Birisi müşrikler için zû'l-fikâr
Kesmege zünnâr yâ birisi kâz
Birisi tevhid için engüşt-i râz
Olmasaydı elif-i ibtidâ
Mülhak olurdu heye elbette lâ
Her elifî bir şecer-i mîve-nâk
Mîveleri ma'rifet-i zât-ı pâk
Hesi anuñ tavk-ı hidâyet durur
İsme çe ger harf-i nihâyet durur
Ol he degül çeşmdür iy dūr-bîn
Görinür anuñıla hakk ü yakîn
Küngüre-i 'arş-ı Huzâ zîveri
Hüdhd-i Cibrîl'üñ o tâc-ı seri
Başdan ayak teşdîdi dendânedür
Turre-i lâma meger ol şânedür
Oldı çü rahmân-ı şıfat hâşş hakk
Ol şıfata zât hemîn müstahak
Şem'-i hidâyet elif ü lâmu hem
Dâfi'-i âlâm-ı zulem ol rakam

[L₁ 144b] Râları kullâb-ı kulûb-ı beşer
Câzibe-i şevkle kalb çeker

Şeşt-i mahabbetdür iki hâ hemîn
Şayd-ı dil için ki tutupdur kemîn
Noktaları hemçü 'anâsır çehâr
Cift ikisi merdümek-i dîde-vâr
Fethasıdur fâtiḥ-i kufl-ı künûz
Kesresidür kesr-i nüfûsa rumûz
Cezmi hemîn dâyire-i âftâb
Meddi velî ref'de hemçün sehâb
Câzim ol ol cezmüñe iy dîde-ver
Cezm degül dîde-i ehl-i başar
İy şıfatı ḥaşşı vücûb u kadem
Fâ'il-i muhtâr-ı vücûd u 'adem
Zâtunı idrâk idemez mümkinât
Zikr olınan dilde hemânâ şıfât
Gerçi nazâr peyki taleb-kâr olur
Lîki döner 'aczile nâ-çâr olur
Şahne-i gayret çün ider seng-sâr
Yol bulamaz yolda kalur ḥor u zâr
Tîre vü teng oldu besâ bu tarîk
Baña 'inâyetlerüñ eyle refîk
Ola ki tevfiķuña hem-râh olam
Ḥâzin-i gencîne-i Allâh olam
Nice ide vaşfuñı âdem beyân
Kâbil-i ta'bîr degül bî-nişân
Ey keremi bendelere dest-gîr
Fazluña muhtâc gedâ vü emîr
Ta'atümüz yok idecek i'timâd
Lutfuñıla fazluña kaldı 'ibâd

[L₁ 145a] *Kankı ‘amel senden iderse ki dūr
Eylemesün hâtırâ hergiz hutūr
‘İlm-i lediün vir baña dâna olam
Ma ‘rifetüñile tîvânâ olam
Saña yarar eylemedüm bir ‘amel
Cennete girmek ki ola muhtemel
Mücib-i cennet degül ammâ ‘amel
Fazluñıla olsa olur muhtemel
Ola huşûşan ki şefî ‘i ‘z-zünûb
Mefhar-ı insân u tabîbü ‘l-kulûb
Şehd-i ‘Arab efsah-ı şekker-feşân
Milh-i ‘Acem emlah-ı şîrîn-beyân
Levh-i vücûda elif-i ibtidâ
Müntehî-i silsile-i enbiyâ
Haç çekicek levh-ı vücûda kalem
Eyledi ol noktayı evvel rakam
Çün mey-i vahdet humını itdi nûş
Germ oluban toldı dil ü cânı cûş
Sâkî olup eyledi ebrâr mest
Şöyle ki fark itmediler pây u dest
‘Ömer ü ‘Osmân u ‘Alî vü Şidîk
Nûş idiüben katre-i câm-ı rahîk
Ol meyile mest-i ebed oldılar
Anuñıla vahdete yol buldılar
Ol mey-i esrârdan iy Kirdgâr
Eyle Behiştî ‘yi dahı cür ‘a-hâr
Oldı resûlüñ çü gazâ sünneti
‘Âdet idindügi budur ümmeti*

Oldı çü hem farz-ı kifâye cihâd
Sa'y gerek aña 'ale'l-infirâd

[L₁ 145b] Yok çü gâzâ gibi sevâb iy 'azîz
Emr budur kim ola tâ rüsta-hîz
Cem '-i denânîr için itme gâzâ
Yoksa olur terk-i rızâ-yı Hudâ
Cehd-i zer olur ne cihâd u rızâ
Aña gâzâ dinse mecâzî ola
Beñzer o hâcibe ticâret ide
Bey' u şirâ itmege hacca gide
Gizlü degül hâl-i zübâb u 'asel
Bâ'is olur hırş irişicek ecel
Bir ciger için çok olur biñ zağan
Def'î nesîmin idünür bâb-ı zen
Niyyet ü şıdkıla ele al sinân
Virmeyesin cânuñi tâ râygân
İtmeyenüñ rezmd e sîne mecenn
Kimse dimez adına şemşîr-zen
Şaffda ser-efrâz olan nîze-vâr
Vâcib odur evvel ide kâr-zâr
Varmada a'dâya çü tîr ola cüst
Turmada çün gürz-i girân ola süst
Esb-i çemân eyleyüben sû-be-sû
Tîğ gibi haşma ola rû-be-rû
Yağsa eger başına tîr ü teber
Yüzini döndürmeye hemçün siper
Olsa zırh gibi teni zahmdâr
Başdan ayak kaçmadan eyleye 'âr
Kankı sipâhîde ki yokdur yürek

Aña hemîn kûşe-i dükkân gerek

Bilmeyicek tutmağa kişi 'inân

'Ayb degül mi ele almak sinân

[L₁ 146a] *Kendü silâhına olıcak zebûn*

Haşmı kaçan idebile ser-nigûn

Virmek anuñ gibi kimesneye câh

Zâğa giyürmek gibi olur külâh

Hayf degül mi yiye şâhîn hâcer

Zâg-ı siyeh-rûya vireler şeker

Leşkeri küffâruñ ola ger hezâr

Yüzi müselmânuñ ider târ u mâr

Zindedür ölmez şühedâ-yı kirâm

Viridi Huzâ anlara dârü's-selâm

Naşş-ı kadîmile dimişdür haber

Kâfir olur kim aña inkâr ider

Şâh-ı Mehemmed belî(?) kişver-küşâ

Devletile olalıdan pâdişâ

'Ömrin idüp şarf-ı gazâya müdâm

Tîgıyla tutdı cihânı tamâm

Gelmedi mânendi anuñ pâdişâh

Rahmet ide cânına anuñ İlâh¹³⁵²

Şahîfe-i âşârda ve cerîde-i aḥbârda şikât-ı ruvât rivâyet idüp şöyle hikâyet itdiler ki, çün teşârif-i leyl ü nehâr te'âkub-ı a'sâr ve tegâyür-i rûzgâr mûcib-i 'adem-i üstüvârı kâr u bâ'is-i bî-karârı çarh-ı devvârdur. Müctehid-i cihâd¹³⁵³ Sultân Murâd gâzî-i pâk-

¹³⁵² Beyitler L₂'de yoktur.

¹³⁵³ Şahîfe-i âşârda ve cerîde-i aḥbârda şikât-ı..... Müctehid-i cihâd L₁ : Şöyle hikâyet iderler kim çün L₂

i'tikâd bu dârü'l-fesâddan mecma'-ı 'ubbâd-ı 'ibâda¹³⁵⁴ emr-i zû'l-celâl ile intikâl eyledi. "*Sekâhü'llâhü şavbe gâfrânihi ve kesâhü şevbe rıçvânihi*"¹³⁵⁵

[L₁ 146b] "*Cihân pehlivân ez-cihân riht bord*
Cihân dâştên nev-cüvân-râ sipord"¹³⁵⁶

Pes taht-ı Kayserî mesned-i serverî tehî kalup hemân kâlib-i bî-câna döndi. Def'î sultân-ı serîr-i ser-firâzı Sultân Mehemmed Gâzî hazretlerini rüsûl ü resâyil irsâl idüp, fî'l-hâl 'izz ü celâl ile Magnisa'dan dârü's-salţanat Edrene'ye getürdiler ki, mecma'-ı vufûd-ı cünûd ve muhîţ-i¹³⁵⁷ feyezân-ı cûd-ı ma'bûddur. "*Lâ-zâlet bi-fazli'llâhi maħrûsa 'ani'l-âfât*"¹³⁵⁸. Şâh-ı ħurşîd-baht u âsmân-taht-ı¹³⁵⁹ kâm-kârûñ dîdârıyla ol sûgvârlarûñ, dîde-i intizârları âyîne-i kamer-vâr mücellâ vü münevver oldı. Bûstân-ı ħilâfet cereyân-ı cûybâr-ı 'izz ü devletle nezâhet ü nezâret bulup reşk-i gülistân-ı cennet oldı¹³⁶⁰.

Beyt

“Beher müddetî gerdiş-i rûzgâr
Be-tarz-ı diğêr ħâhed âmûz-gâr
Serî-râ koned der-zemîn pâ-y-bend
Serî-râ resâned be-çarħ-ı bülend"¹³⁶¹

Bes sultân-ı ħuceste-rüsûmuñ kudûmın görüp mesned-i salţanat-ı mevrûsî ki müttekâ-yı ürme(?)-i kerîmedür, müheyyâ vü müretteb eylediler¹³⁶². Eşref anda ve es'ad zamânda mâh-ı muħarrem-i mûkerremüñ¹³⁶³ on altıncı güninde pencşenbih günü tebâşîr-

¹³⁵⁴ pâk-i'tikâd bu dârü'l-fesâddan mecma'-ı 'ubbâd-ı 'ibâda L₁ : dârü'l-fesâddan L₂

¹³⁵⁵ "Allah ona mağfîret yağmurlarından içirsin ve rıdvan elbiselerinden giydirdin."

¹³⁵⁶ "Cihan pehlivanı dünyadan göçtü, dünyaya sahip olmak gençlere yaraşır."

¹³⁵⁷ mecma'-ı vufûd-ı cünûd ve muhîţ-i L₁ : - L₂

¹³⁵⁸ "Allah'ın fazlı ve keremiyle âfetlerden korunmaya devam etsin."

¹³⁵⁹ ħurşîd-baht u âsmân-taht-ı L₁ : - L₂

¹³⁶⁰ Bûstân-ı ħilâfet cereyân-ı..... cennet oldı L₁ : - L₂

¹³⁶¹ "Felek her zaman farklı bir şekilde öğretici olur, bazen bir başı yere indirirken bazen de feleklere ulaştırır."

¹³⁶² Bes sultân-ı ħuceste-rüsûmuñ kudûmın..... vü müretteb eylediler L₁ : - L₂

¹³⁶³ mâh-ı muħarrem-i mûkerremüñ L₁ : mâh-ı muħarremüñ L₂

i şubh-ı şâdıkda ki, iftitâh-ı şabâh istiftâhdur¹³⁶⁴, tahta geçüp serîr-i salţanatı müşerref eyledi.

Beyt

[L₁ 147a] “*Serîr-i salţanat eknûn koned ser-firâzi*
Ki sâye ber-sereş efkend husrevî gâzi”¹³⁶⁵

Müdebbirân-ı meşâlih-i millet ve mütefekkirân-ı menâzım-ı umûr-ı memleket a‘nî a‘yân hullân-ı dûdmân-ı devlet ve erkân-ı hânedân-ı salţanat¹³⁶⁶, sūrûr-ı behcetle gelüp teba‘iyyet¹³⁶⁷ ü bey‘at itdiler. Gerden-i mutâva‘at u mutâba‘at, iz‘ân-ı evâmir ü nevâhî-i hâzret-i salţanat-menkabet ile mutavvağ eylediler. Hülûş u dâdda cemî‘-i ‘ibâdî şâdıkı‘l-i‘tikâd ve şâfiü‘l-fu‘âd oldılar¹³⁶⁸. Def‘î hall-i ‘akd-i umûr-ı cumhûra mübâşeret idüp esbâb-ı cihâd-ı küffâr-ı küfûra mübâderet eyleyüp, cihân-dârluk ve memleket-güşâluk tedârükün idüp şa‘şa‘a-yı mancûk-ı a‘lâm-ı ehl-i İslâm seyfde dem-i şamşâm-ı cihân-güşâ-yı Behrâm-intikâm şâk-ı meşâriğ-i ihtişâmdan rahşân u dıraşşân oldu. Bârân-ı nîsân bî-dirîğ ihsân-ı ebr-i rahmet-i rahmânî gibi hâme-i ‘amme-i ehl-i îmâna her an yetişüp ve cemâhîr-i meşâhîr-i erbâb-ı tevhîd ü îmâna bî-pâyân oldu. Ve zikr-i haşâyîş-i kerîmesi ve vaşf-ı nu‘ût-ı ‘azîmesi ol sedd-i dînüñ selâtin-i zemîn ve hulefâ-yı güzîn içinde ma‘rûf u meşhûr olup, mülûk-i Cemşîd-mikdâr vâlâ-ıktidârlar arasında baş-ı eltâf-ı ‘amîmle ve neşr-i âşâr-ı ahlâk-ı kerîmile iştihâr u i‘tibâr buldı¹³⁶⁹.

Beyt

[L₁ 147b] “*Küllü‘l-verâ bi-cemîli zikrike nâtıkun*
Hattâ lekâdet yanţiku‘l-ahcâru”¹³⁷⁰

Ra‘iyyet refâhiyyet bulup aşhâb-ı fitnat erbâb-ı şecâ‘at devletinde devlet ü sa‘âdete yitişdi¹³⁷¹.

¹³⁶⁴ iftitâh-ı şabâh istiftâhdur L₁ : - L₂

¹³⁶⁵ “*Saltanat tahtı bugün yücelik gösteriyorsa, hüsrev gazinin gölgesinin bereketindedir.*”

¹³⁶⁶ a‘nî a‘yân hullân-ı dûdmân-ı devlet ve erkân-ı hânedân-ı salţanat L₁ : - L₂

¹³⁶⁷ teba‘iyyet L₁ : - L₂

¹³⁶⁸ Gerden-i mutâva‘at u mutâba‘at, iz‘ân-ı evâmir ü.... şâfiü‘l-fu‘âd oldılar L₁ : - L₂

¹³⁶⁹ şa‘şa‘a-yı mancûk-ı a‘lâm-ı ehl-i İslâm seyfde.... iştihâr u i‘tibâr buldı L₁ : - L₂

¹³⁷⁰ “*Bütün insanlık senin hatıranı anmakta hatta taşlar bile konuşmakta.*”

¹³⁷¹ Arapça beyitten bu dipnota kadar olan kısım L₂’de yoktur.

Beyt

“Sipâhî ki hoş-dil ne-bâşed zi-şâh
Ne-dâred hudûd-ı vilâyet nigâh
Hazâyin-i tü-râ beher leşker buved
Ne ez, behr-i âzîn ü zîver buved”¹³⁷²

Ve hûş-n[â]k şâh-ı âgâh dimişdür ki “Lâ sulţâne illâ bi’l-ceyşi velâ ceyş illâ bi’l-mülki velâ mülke illâ bi’l-ra’iyyeti velâ ra’iyyete illâ bi’s-siyâseti”¹³⁷³ zer ü sîm-i mesbûk ism-i sâmişle meskûk olup huţbe-i kirâmı nâm-ı nâmîsile mükerrerem oldu. Hûşûşâ hadîs-i şahîhdür ki, “mâ-đarre ehadüküm en yekûne fi-beytihi Muhammeden ev Muhammedâni”¹³⁷⁴ teferrüs ü kiyâset ve ĥads [ü] firâseti ol sulţân-ı dîn-perver [ü] dâniş-verüñ ezher ü eşher oldu¹³⁷⁵.

Beyt

“Vekad ketibe’d-derhrü medħa’l-kirâmi
Felemmâ raâhâ maħâ mâ-ketebe
Me[lev] bi’n-nevâli eküffe’r-ricâli
Ve bi’l-mâ’sirâti buţüne’l-ketebe”¹³⁷⁶

Çün ol pâdişâh-ı mücâhidîn ve emced ü mü’eyyid-i dîn mü’ebbed-i sâmi server-i enbiyâ-yı [L₁ 148a] Aħmed Sulţân Meħemmed şalla’llâhu ‘aleyhi ve şahbihi “mâ veledel’l-vâlidü veled”¹³⁷⁷ mesned-i ĥilâfet müşerref idüp serîr-i salţanatda mukarrer oldu. Sene ĥamse ve ĥamsîn ve semân mie cemî’-i sipâhîlerine miğdârlarınca menâşib u merâtib virüp vâlid-i cennet-makâmınıñ ĥuddâm-ı kadîmin in’âm u iltiyâmla şâd-kâm eyledi. Erbâb-ı şevketden ve aşhab-ı ‘izzetden her birine aktârdan bir kuţruñ ve emşârdan bir mışruñ ĥükm-i ĥükûmetin virüp vilâyetlerüñ eyâletlerin tevfiż eyledi.

¹³⁷² “Padişaktan hoşnud olmayan ordu memleket sınırlarını korumaz. Hazineser ordular için sende vardır, süs ve zinet için değil.”

¹³⁷³ “Ordu olmadan hükümlerlik, mülk olmadan ordu, halk olmadan mülk, siyaset olmadan halk olmaz.”

¹³⁷⁴ “Sizin birisinin evinde bir ya da iki Muhammed (isimli çocukların) olması zarar görmenizi engeller.” (Hadis-i şerif)

¹³⁷⁵ Ve hûş-n[â]k şâh-ı âgâh dimişdür.... dâniş-verüñ ezher ü eşher oldu L₁ : - L₂

¹³⁷⁶ “Zaman şerefli insanların methini yazdı. Fakat onu görünce yazdıklarını sildi. Adamların elini hediyelerle kitabların içini de kahramanlıklarla doldurdular.” Bu Arapça beyitler L₂’de yoktur.

¹³⁷⁷ “Baba böyle bir çocuğa sahip olmamıştır.”

Cemî-i erbâ¹³⁷⁸ [u] rub'-ı meskûn ve tamâm-ı medâyin [ü] kurâ vü huşûn 'âdil hâkimler ile ma'mûr [u] maşûn¹³⁷⁹ oldu. Âsitâne-i sa'âdet ki, âşiyâne-i murğ-ı 'izzet ü devletdür, sehl müddetde ve az zamânda Ka'be mişâl muhtır-ı hâl-i ricâl ve maţâf-ı câh u celâl oldu.

Andan cem'iyet idüp Karaman'a 'atf-ı 'inân eyledi tâ ki def'-i 'işyân-ı hâsidân ve ref'-i tuğyân-ı müfsidân ide. "*E'üzü bi'llâhi min-şerri hâsidin izâ hased ve't-tevfika mine'llâhi'l-Ehad's-şamedi'l-lezî lem-yelid ve lem-yüled ve lem-yekün lehü küfüven ehad*"¹³⁸⁰. Zîrâ şehsüvâr-ı meydân-ı cihâd gâzî-yi pâk-i'tikâd husrev-i kişver-i 'adl ü dâd Sultân Murâd, "*teğammedehü'llâhü bi-ğufrânihi ve eksenehü fi-ferâdîsi cinânihi*"¹³⁸¹ fevt olıcak Germiyan-oğlı'nı yanına [L₁ 148b] getirüp bir oğluna leşker koşup gönderdi ki varup Germiyan-ili'ni alıvire. Ve bir oğlunu Menteşe-ili'ne beg dikdi. Memleket-i Âl-i 'Osmân'a hayli te'addî eyledi. Çün İbrâhîm Beg 'adâvete bünyâd idüp tarh-ı 'inâd u fesâd eyledi. Lâ-cerem mücâzât u mükâfât şer'an ve 'aklen lâzım oldu. Hadîs-i şahîhdür ki "*men âzâ cârehü verreşehü'llâhü dârehü*"¹³⁸² ol zamânda Ozğur-oğlu 'Îsâ Beg Anaţolı beglerbegisiydi, âsitâne-i sa'âdet-âşiyâna tamâm i'lâm eyledi. Kendü Anaţolı leşkerin cem' kılup muhârebeye mukâteleye müheyâyâ oldu. Mücâdeleye icâzet istedi.

Beyt

*"Zi her sû sipeh şod ber û encümen
Ki hem bâ-güher bûd ü hem tîğ-zen"*¹³⁸³

Ol demde Halîl Paşa vezîr-i a'zam idi, câyiz görmeyüp İshâk Paşa'yı 'asâkir-i nuşret-mü'essir ile Anaţolı cânibine gönderdiler. Ve Rûm-ili beglerbegisi Karaca Paşa'yı sedd-i sügür için Şofya serhaddinde kodılar. Ammâ hazret-i Sultân Mehemmed ol müceddid-i dîn¹³⁸⁴ sermed-i erkân-ı devlet ve a'yân-ı mülk ü millet ile müşâvere

¹³⁷⁸ erbâ' L₁ : - L₂

¹³⁷⁹ maşûn L₁ : - L₂

¹³⁸⁰ "*Haset ettiğinde hasetçinin şerrinden Allah'a sığınırım. Başarı (muvaffakiyet) doğurmayan, doğrulmayan ve kendisine hiç kimsenin denk olmadığı Tek ve Samed olan Allah'tandır.*"

¹³⁸¹ "*Allah onu mağfireti ile kuşatsın ve onu firdevs cennetlerine koysun.*"

¹³⁸² "*Kim komşusuna eziyet ederse Allah onun evini komşusuna miras bırakır.*" (Hadis-i şerif)

¹³⁸³ "*Onun yanına toplanan askerler hem yetenekli hem de iyi kılıç kullanırdı.*"

¹³⁸⁴ müceddid-i dîn L₁ : - L₂

muṭâraḥa¹³⁸⁵ idüp eyitdi ki: Karamanîlerden şadâkat muvâḥât muḥâldür. “*El-ḥubbü yütevârasü ve ’l-buġzu yütevârasü*”¹³⁸⁶ niçe kerre âbâ-yı kirâmımız [L₁ 149a] ve ecdâd-ı ‘izâmımız tecrübe itmışdür. “*Men cerrebe ’l-mücerreb ḥallet bihi ’n-nedâme*”¹³⁸⁷

Beyt

“*Dü rûy der-münâfık geşte çün ḥûy
Be-şemşîr dü rûyeş kon be yek sûy*”¹³⁸⁸

“Bu emre çâre hemân bi-nefsihi varup emrin tamâm eylemekdür” diyüp, ‘asker-i muzafferi Anaṭolı cânibine geçürüp mukaddeme-i leşker-i cerrâr-ı ḥûn-ḥâr eyledi. Varup Ak-şehr’de kondılar. İbrâhîm Beg bu kazıyyeden âgâh olıcak sipâh-ı kîne-ḥâhdan vehm idüp, bu deryâ-yı mütelâtumü’l-emvâc gördi ki mu’âdil-i ṭûfân-ı Nûh’dur. Seylâb-ı belâdan kaçup “*seâvî ilâ cebelin ya ’simunî*”¹³⁸⁹ diyüp kaçup Taş’a girüp taḥaşşun eyledi. Hazret-i ḥilâfet-penâh daḥı Taş-ili’nün aşlını vü fer’ini kal’ u kam’ kaşdına Taş’a teveccüh-i müciddâne vü ‘azîmet-i pâdişâhâne eyledi. Karaman-oġlı İbrâhîm Beg bu teveccühi bilicek gâyetde vehm idüp iktidâyâ iktifâyâ iltizâm idüp istiġnâ vü¹³⁹⁰ istiġfâra başladı. “*Fa ’terafnâ [bi]zunûbinâ*”¹³⁹¹ didi. Mevlânâ Velî ki a’yân-ı füzelâ-yı zamândan idi. Dergâh-ı pâdişâh-ı mülâtafet-dest-gâha ḥâh-nâ-ḥâh¹³⁹² tazarru’a gönderüp itdüġi günâha i’tirâf idüp i’tizâr eyledi. Ve sipâh-ı melâyik-intibâha Ak-şehr’i ve Beg-şehr’ini ve Seydi-şehr’ini teslîm eyleyüp redd-i belâ vü def’-i kazâ eyledi. [L₁ 149b] Sulṭân-ı cihân-bân Karaman’uñ ‘ulemâsı vü şulehâsı yüzi şuyına raḥîm idi. Raḥm idüp İbrâhîm Beg’e mücâzât u mükâfât itmeyüp günâhın ‘afv idüp tetimme-i memleket yine añâ tevfiż eyledi.

Andan devlet ü sa’âdetle manşûr u muzaffer dârü’s-salṭanat Edrene’ye mürâca’at idicek yolda yeñiçeriler bir yirde alay bağlayup in’âm u iḥsân iltimâs eylediler. Muvâcehen müşâfepen¹³⁹³ istemek küstâḥluk olduġı ecilden sûy-i edeb itdiler diyü

¹³⁸⁵ muṭâraḥa L₁ : - L₂

¹³⁸⁶ “*Sevgi de nefret de miras bırakılır.*”

¹³⁸⁷ “*Denenmiş deneyen pişman olur.*”

¹³⁸⁸ “*Münâfıklığın alâmeti olan iki yüzlülüġü huy edindiġi zaman, kılıç ile iki yüzünü teke indir.*”

¹³⁸⁹ “*Ben bir daġa sığınacağım o beni korur.*” (Kur’an, 11/43)

¹³⁹⁰ istiġnâ vü L₁ : - L₂

¹³⁹¹ “*Günahlarımızı itiraf ettik.*” (Kur’an, 40/11)

¹³⁹² Dergâh-ı pâdişâh-ı mülâtafet-dest-gâha ḥâh-nâ-ḥâh L₁ : dergâh-ı pâdişâha L₂

¹³⁹³ müşâfepen L₁ : - L₂

gâyetde bî-ḥuzûr oldu. Ammâ sefer üsti olduğuçün ızhâr-ı fütûr itmedi. Otuz kîse akçe ihsân eyledi. Hemân şehre gelicek cemî‘-i yayabaşlarını getirüp ba‘zın döğüp ba‘zını envâ‘ dürlü ḥakâretler ile çıkardı. Ve¹³⁹⁴ ağalarını daḥı ‘azl idüp, yirine yeñi ağa vaz‘ kılup, ḥüccet koyup yasağ itdi ki: “Min-ba‘d bunuñ gibi ḥareket itmeyeler. Zîrâ şûret-i cebr ü ‘işyândur. Yoksa vallâh bir tarîkle cemî‘isinüñ şöyle ḥakkından gelürem ki anlardan soñra gelenlere ‘ibret ü naşîhat olur” didi.

Andan soñra İshâk Paşa’yı Anaṭolı leşkeriyle Menteşe-ili’ne gönderdi. Menteşe-oğlı sâbıkâ Karaman-oğlı’yla müttefikler olmışlar idi. Çün leşker-i cerrâr-ı deryâ-şi‘âruñ teveccühin bildi. Gemiye girüp¹³⁹⁵ Rodos’a kaçmışıdı. Memleketi ḥâliydi. Varıcak feth eyledi. [L₁ 150a] Çün İshâk Paşa Menteşe-ili’ni feth eyledi¹³⁹⁶. Gelüp Kütahiyye’de rikâb-ı hümayûn-ı sulṭân-ı kâm-yâba yüz sürdi.

Andan soñra¹³⁹⁷ mürâca‘at idüp, leşker-i ‘ummân-şân[ı], deryâ-yı bî-pâyândan geçürmege Gelibolı Ma‘beri’ne müteveccih oldılar. Gördiler ki kâfir gemileri boğazı ihâta eylemiş. Zârûrî Akça-ḥişâr’dan geçüp dârü’s-salṭanat Edrene’ye geldi. Birkaç gün anda ṭurup yine İstanbul cânibine şikâr bahâne idinüp, Kara-deñiz cânibine müteveccih olup, bahâneyle ol yirleri görüp taḥmîn eyledi ki eger¹³⁹⁸ boğazda ḥişârlar yapup boğazı kesüp, Ğalaṭa üstinde daḥı bir ḥişâr-ı üstüvâr yapup, İstanbul’a ḥavâle idecek olursa etrâfdan istimdâdın intifâ‘ın münkaṭı‘ idüp, küffâr ‘âciz ü müteḥayyir ider.

Def‘î tekvura mülâyemet muşâdakât gösterüp dostluk ızhâr eyledi. Bir elçi gönderdi. Yeñi ḥişârı yapmağa istizân eyledi. “Tekvur ile mâbeynümüzde olan dostluk eger mü‘ebbed mü‘eyyed olmak maksûd ise bize luṭf idüp icâzet virsün ki, boğazda bir ḥişâr bünyâd idelüm ki vaḳitlü vaḳitsüz Anaṭolı’ya geçmege âsân ola. Göriyorum ki Gelibolı Boğazı’n¹³⁹⁹ ekşer evkâtda kâfir gemileri ihâta ider vaḳitlü vaḳitsüz vakt-i ḥâcetde gâh olur [L₁ 150b] ‘ubûra miknet ü kudret¹⁴⁰⁰ olmaz, maşlahat fevt olur” didi. Bu ḥaber tekvura vâşıl olıcak: “Ol yirler benüm ḥükmümde degül Fireng’üñdür yoksa

¹³⁹⁴ Ve L₂ : - L₁

¹³⁹⁵ girüp L₁ : binüp L₂

¹³⁹⁶ Çün İshâk Paşa Menteşe-ili’ni feth eyledi L₁ : - L₂

¹³⁹⁷ soñra L₂ : - L₁

¹³⁹⁸ eyledi ki eger L₁ : eyledi bildi ki L₂

¹³⁹⁹ Gelibolı Boğazı’n L₁ : Gelibolı yolın L₂

¹⁴⁰⁰ miknet ü kudret L₁ : kudret ü miknet L₂

bir pâre yire ne minnet idi¹⁴⁰¹” didi. Çün elçisiyle ol dağı bu vechile haber gönderdi. “Bizüm Fireng’le kadîmden ‘adâvetümüz var. Çün ol yirler tekvuruñ degül imiş, elbette varup hişârları bünyâd eylerüm” didi.

Meşnevî

Çe ger muhkem durur sûrı cihânuñ

Havâle lîkî burcı âsmânuñ

Şihâb-âsâ nevâzil bî-nihâyet

Yağar yağmur yirine tîr-i âfet

Zamâne itse bir semtini ma‘mûr

İder berķ-ı belâ elbette mağmûr

Kazâ çün mancınıkın ide ihzâr

Hişâruñ def‘ine ne kudret[i] var

Havâdiş çün yağa top u tüfek-vâr

Huzûr ide mi âdem anda ey yâr

Geçer çarhuñ okı dır‘ u siperden

Güzer kılmaya mı dirsün cigerden

İçi pür-fitne vü âşûb hayli

İder mi ‘âkıl olan aña meyli

Huzûr ehli hişârı günc-i vîrân

Ziyân itmez ki bir hiştına tûfân¹⁴⁰²

Der-beyân-ı fetḥ-i Koşantiniyye¹⁴⁰³

Çün cemî‘-i esbâb-ı binâ-yı sûr müheyyâ oldu. Bî-kuşûr sultân-ı mansûr leşker-i zafer-eşeri çeküp, göçüp pür-sürûr gâzîleri boğaza getirüp Yeñice¹⁴⁰⁴ [L₁ 151b] Kal‘a’yı ki Boğaz-kesen dimekle ma‘rûf [u] mevşûfdur, gâyetde metânetle ve nihâyetde istiḥkâmla bünyâd eyledi. Mukâbelesinde Anatólı cânibinden dağı bi-‘aynihî bir hişâr-ı

¹⁴⁰¹ idi L₁ : - L₂

¹⁴⁰² Beyitler L₂’de yoktur.

¹⁴⁰³ Başlık L₁’de yoktur.

¹⁴⁰⁴ Yeñice L₁ : Yeñi L₂

haşîn ü¹⁴⁰⁵ hışn-ı metîn yapıdılar¹⁴⁰⁶ ki binâsı saṭḥ-ı zemîne evci sakf-ı berîne¹⁴⁰⁷ irişmişidi ve ḥandak-ı ‘amîk vâdi-yi cehennem gibi bî-bün idi¹⁴⁰⁸.

Beyt

İrişüp burcu bârûsı semâya
*Esâsı muttaşıl saṭḥ-ı serâya*¹⁴⁰⁹

Deryânuñ iki cânibinden ol ḥişârlaruñ eṭrâfında ğarîb ü mühîb toplar kodılar. Şöyle ki deryâdan bâd-ı şabâya nehârda ‘ubûra çâre yoğdı. Ve şeb-i târda ol baḥr-ı zehḥârda kıbâb-ı ḥabâbı nişân itseler bî-gümân toplar yürütmezler idi. Belki deryânuñdır ‘ halkalarından seng [ü] kavâri ‘ geçürmek kaşd itseler zihgîrden tîr geçürdükler gibi ḥaṭâ itmezlerdi¹⁴¹⁰.

Kazâ tîri gibi olmaz ḥaṭâsı
*Nişânı böyle zâtı muktezâsı*¹⁴¹¹

Çün târîḥ sene sitte ve ḥamsîn ve semân miede Boğaz-kesen Ḥişârı tamâm oldı. İçine yarağla yarar ḥâfızlar koyup tekvura ızḥâr-ı ḥuşûmet [ü] mu‘âdât idüp bağlarını ḥarâb [u] yebâb eyledi. Andan¹⁴¹² ‘inân-ı ‘azîmet [L₁ 151b] Edrene şavbına ma‘tûf u munşarif itdi. Varup leyl ü nehâr ḥudâvendigâr¹⁴¹³ İstanbul Kal‘ası’nuñ teşhîri tedbîrine şarf-ı iktidâr eyleyüp lâzım olan esbâb yab yab tertîb eyledi. Daḥı târîḥ sene seb‘a ve ḥamsîn ve semân miede leşker-i manşûr u muzafferî ve sipâh-ı nuşret-peyker ü zafer-eşeri cem‘ kıldı.

¹⁴⁰⁵ ḥişâr-ı haşîn ü L₁ : - L₂

¹⁴⁰⁶ Yazarın burada kastettiği hisar Yıldırım Bayezid zamanında yaptırılan Anadolu Hisarı’dır. Ancak hisar bu sırada inşa edilmemiş tamir edilmiştir. Zannımızca Behiştî kaynaklarını kullanırken burada bir hataya düşmüştür.

¹⁴⁰⁷ saṭḥ-ı zemîne evci sakf-ı berîne L₁ : saṭḥ-ı şerâdan evc-i sakf-ı şüreyyâ’ya L₂

¹⁴⁰⁸ idi L₁ : olmuş idi L₂

¹⁴⁰⁹ Beyit L₂’de yoktur.

¹⁴¹⁰ Bu cümleden sonra L₂’de şu cümle bulunmaktadır: Sene 856 yılında Boğaz-kesen Ḥişârların binâya şarf-ı himmet-i bî-hemtâ idüp dört ayda ve bir kolda kırk günde tekmîl-i bünyân-ı vaşfû’l-erkân buyurıldı.

¹⁴¹¹ Beyit L₂’de yoktur.

¹⁴¹² eyledi. Andan L₁ : idüp L₂

¹⁴¹³ ḥudâvendigâr L₂ : - L₁

Mışra‘

“Füzûn zi-ḥadd ü şümâr ü bîrûn zi-ḥaşr u beyân”¹⁴¹⁴

Cüyûş-ı deryâ-ḥurûş çeküp ... pür-cûşla¹⁴¹⁵ baḥr-ı bî-pâyân cânibine revân oldı. Nâle-i nây-ı rûyin ve şadâ-yı tabl-ḥâne-i ḥusrev-âyîn dimâğ-ı zemîni pür-ṭanîn ü enîn eyledi. Kevkebe-i mevâkib ve cemceme-i merâkib kılâ‘ u bıkâ‘a ḥamḥama şaldı. Ve¹⁴¹⁶ velvele vü zelzele ‘âleme ḥavf [u] hirâş virdi. Hevl-i şademât-i şarşar-ı kahramânî ve tünd-bâd-ı ‘azemât-ı kişver-sitânî cemî‘-i Firengistan’ı müteḥayyir mütevehhim eyledi.

Beyt

“Kavmî muḥîṭ-i mevc be-her sû ki rû-nihâd
Nuşret kılâvuz âmed ü iḳbâl rehber est”¹⁴¹⁷

Nüfûs-ı kudsiyye-i rûḥânî mu‘âvin ü te’yîdât-ı cünûd-ı Rabbânî mukârin olup, devlet ü sa‘âdet hem-‘inân olup Kostantiniyye kaşdına revân oldı¹⁴¹⁸. Müddetle varup ol ḥişâr-ı felek-miḳdârı leşker-i cerrâr dâyire-vâr ihâta idüp muḥâşara eyledi. Gördiler ki bir kal‘a-i refî‘ ü sûr-ı vesî‘dür [L₁ 152a] ki ‘akl-ı mühendis-pîşe ve vehm-i şâyib-endîşe vüs‘atinüñ rif‘atinüñ tefekkürinde ‘âciz olup nazâr-ı şâdık ve ḥads-i şâdık ḥandak-ı ‘amîḳinüñ gâyet-i ğavrı taşavvurında müteḥayyirdür. İrtifâ‘da ‘adîl-i simâk ittisâ‘da müşâbih-i eflâk.

Beyt

Felekler gibi kat kat kadr-i ‘âlî
Derinde ḥalkadur çarḫuñ hilâli

Mefâriḳ-i burûc-ı¹⁴¹⁹ müşeyyedesi mukârin-i silk-i Süreyyâ, menâkib-i küngüresi mürtefi‘-i mu‘âniḳ-i kemer-i Cevzâ’dur. Ḥattâ tâyirân-ı vehm u ḥayâl peyk-i yil eger bâl açup tayerân itse kûşe-i kullesine irmege mecâl bulmak muḥâl idi. Ve peyk-i fikr ü nazâr ki ‘âlemi ân-ı vâḥidde devr ider anuñ devrinde akdâm-ı iḳdâm şâbit kalsa pergâr-vâr beli bükülüp dem-beste vü pâ-şikeste olur.

¹⁴¹⁴ “Sayılamayacak kadar çok, beyan edilmekten uzak.”

¹⁴¹⁵ ... pür-cûşla L₁ : - L₂

¹⁴¹⁶ Ve L₁ : - L₂

¹⁴¹⁷ “Bir kavim denizin dalgasında yüzünü hangi tarafa çevirse nusret kılavuz, ikbal rehber olur.”

¹⁴¹⁸ oldı L₁ : oldı ki L₂

¹⁴¹⁹ burûc-ı L₁ : burc-ı L₂

*Şu kim vehm [ü] kıyâs ile bilinmeye anuñ hâli
Bilemez kimse tafşîlin meger kim bile icmâli*

Ve havâss-ı mühendisi kıyâs ki her işde miqyâsın nâsdur. Muḥaddeb-i felekü'l-burûca mümâss kıyâs ider. Nişîbi vâdi-yi cehennem ve firâzı fark-ı kubbe-i a'zamdur. Ve 'akl-ı dûrbîn, teşhîrin muḥâl ve tefṭîhin mümteni' bildügiçün havâfir-i huyûl-ı selâṭîn-i nâm-dâr ve leme'ât-ı süyûf-ı havâkîn-i zü'l-ıktidâr, pîrâmen-i kûh [L₁ 152b] u hâmûnına tokınmamış. Kemâl-i irtifâ'ı ve nihâyet-i ittisâ'ı huşûlinden şıfat-ı cevâz ü mekân izâle itmişidi. Dîvârları bir vechile üstüvâr ki dest-i leşker-i Ye'cûc-havâdis tâ kıyâm-ı kıyâmet tîşe-i fetretle sedd-i sedîd-i Sikenderî gibi bir hıştına âfet irişdürmeye ve heft bâre âsmân gibi ne dâmenine kaṭre-i bârân ve ne bâmina berf ziyân itmişidi¹⁴²⁰.

Beyt

*“Ne bâmeş-râ gezend ez-ebr-i ḥurşîd
Be-bûmeş-râ nehîb ez-bâd u bârân”¹⁴²¹*

Şöyle ki şekli-kürre-i âsmân top-taşu olup biñ yıl anı kavâri'-i kazâya nişân itse bir sengine zarara çâre vü imkân yok ve şevâbit ü seyyâre seng-i felâḥan olursa küngüreleri kûşesine irişmeye, belki savâ'îk-i âsmânî vü nevâzil-i belâ-yı nâ-gehânî nüzûl itse kullelerine ḥalel getürmeye. Ve'l-ḥâşıl tarşîf-i¹⁴²² bünyân ve terşîş-i erkân muka'ar-ı semekden muḥaddeb-i simâka ve ḥazîz-i şerâdan evc-i çüreyyâ'ya yetişmiş idi. Ve hem bir derecede müzeyyen ü müretteb idi ki kaşr-ı Şeddâd-ı 'Âd ḥüsn-i vaz'ına reşk iderdi. Ḥakk budur ki kalem-i çâbuk-kadem gâyet-i metâ'atın ve nihâyet-i metânetin rakam itmekde kâsır [u] mülzemdür. [L₁ 153a]

Beyt

*Niçe vaşf idem ol gerdûn-mişâli
Ki zâhirdür cihân ḥalkına hâli*

Pes 'asâkir-i manşûre def'î mınṭikatü'l-burûc gibi ol kal'ayı¹⁴²³ müsevver idüp kuşatdılar. Çün ḥâ'it-i¹⁴²⁴ 'asâkir-i nuşret-şikâr ol noktayı dâyire-vâr ihâta eyleyüp devr

¹⁴²⁰ *Şu kim vehm [ü] kıyâs* diye başlayan beyitten dipnota kadar olan kısım L₂'de yoktur.

¹⁴²¹ “*Ne damına güneş ve bulut çarpar, ne yurduna rüzgar ve yağmurdan korku var.*”

¹⁴²² Her iki metinde ترصیت şeklinde yazılmıştır.

¹⁴²³ ol kal'ayı L₁ : ehl-i kal'ayı L₂

itdiler. Dil-rübâlar müjgân-ı dildûzî gibi tîr-i cigersûzler yukarudan aşağıdan perrân olup, mehlikâlar zülf-i tâbdârları gibi her taraftan kemendler ejdehâ-vâr pîçân oldu. Cemî'-i cevânib mevâki'-i de'âyim-i hıyâm-ı ehl-i İslâm oldu. Ol sevâd-ı a'zam yemm-i benî-âdem içinde kalup adaya dönüp nokta-i nûn gibi muhâf oldu. Ol şeh-r-bend-i¹⁴²⁵ vesî'üñ ve faşîl-i refî'üñ ba'zı cânibi cânib-i bahra ve ba'zı cânibi cânib-i berre vâkı' olduğu ecilden bahr u berrden¹⁴²⁶ kemer-vâr ihâta eylediler. Ammâ küffârüñ kemâl-i gurûrından kalb-i kâsîlerine vehm ü fütûr gelmeyüp a'vân u enşârınuñ kesretine i'timâd u i'tizâd idüp kapusın yapmadı. Zîrâ 'abede-i aşnâmuñ tavâyifinden bir tâyife yogdı ki ehl-i İslâm'la mukâbele olup mukâteleye vü muhâfaza-i hisâr için mu'âvenete müzâherete leşker göndermemiş ola. [L₁ 153b] Gâh gâh çıkup güzâtla mukâtele iderlerdi.

Beyt

'Înâyet idicek Hallâk-ı 'âlem

'Adû çok olduğundan yok durur gam

Mücâhidân-ı meydân-ı dîn¹⁴²⁷ ve güzât-ı şaff-der-i dil ü 'alî-âyîn her gün tulû'-ı felak-ı şubhdan gurub-ı şafak-ı şâma dek âftâb-ı cihân-tâb gibi tîg-ı meslûli komayup cenge ikdâm idüp ârâm eylemezlerdi. Çün leşker-i mansûr u muzaffer cüll-i himmetlerin ve kemâl-i nehmelerin muhârebeye muhâşameye mahşûr u makhûr eylediler. Küffâr nâ-çâr olup derleri dîvâr eylediler. Ammâ vây ol kelâga ki külûha(?) i'tizâd u i'timâd eyleye. Zârûrî seng-püşt gibi sengi püşt idinüp hâr-püşt gibi küffâr, başın çıkarmağa vehm iderdi¹⁴²⁸. Cânib-i bahrdan kavâri'-i kazâ-yı âsmânî ve tavâriğ-i belâ-yı nâ-gehâniyle fî'l-hâl¹⁴²⁹ hisârı mâl-â-mâl idüp içinde olanlaruñ ba'zını¹⁴³⁰ pây-mâl eylediler.

¹⁴²⁴ hâ'it-i L₁ : - L₂

¹⁴²⁵ şeh-r-bend-i L₁ : şeh-r-i L₂

¹⁴²⁶ bahr u berrden L₁ : bahrdan ve berrden L₂

¹⁴²⁷ meydân-ı dîn L₁ : meydân L₁

¹⁴²⁸ iderdi L₁ : idüp L₂

¹⁴²⁹ fî'l-hâl L₁ : - L₂

¹⁴³⁰ olanlaruñ ba'zını L₁ : olanları L₂

“Çü müjgân-ı hûbân dü şaff rezm-sâz
Yeki der-nişîb ü yeki der-firâz”¹⁴³¹

Ol hişâr-ı ejdehâ-girdâruñ bârûları dendânlarını top [u] mancınık ile bir bir yüzüp yir yir fücüler eylediler. Mâşadak-ı “*ve emtarnâ ‘aleyhim hecâratın min siccîl’*”¹⁴³² oldu¹⁴³³. Çün cûybâr-ı sinân-ı cân-sitân ve seylâb-ı [L₁ 154a] şemşîr-i bürrân ol kal‘anuñ kal‘ına ‘arz-ı tuğyân eyledi. A‘dâ-yı sengîn-diller seng ile ceng idüp çendân ki sedde sa‘y itdilerse ol deryâ-yı hûn-rîz ü ateş-engîz kûh-pâreler ile ve laşme-i emvâcların ol şademâtda eksik itmediler. Hişâr içinde küffâra bir derecede müzâyaka virdiler ki mûr u mâr-vâr eşrâr-ı füccâr mümkün olsa bir küncde hezârı mütevârî olurdu.

Nazm

*Sipihre çıkmaga olsaydı süllem
Hişâr içinde kalmazdı bir âdem
Zemîne girmeye olsaydı imkân
Yirüñ yüzinde kalmaz idi bir cân
Velîkin kaçmaga yogıdı çâre
Cidâl eylerler aldanup hişâra*

Şâ‘ika-i seyf ve bârika-yı sinân cihân[ı] tûfân-ı kana gark idüp kulle-i hişârı kürre-i nârdan fark itmez oldılar. ‘Abede-i aşnâmı ‘anede-i İslâm’ı bî-ârâm eylediler. Ol zamânda Ğalağa’yla İstanbul arasında pül-i şırât gibi çekilmiş bir zencîr var idi ki andan icâzetsüz gemi, belki âdemî geçmezdi¹⁴³⁴. Ol zencîre ihtimâmla istiḥkâm virdiler. Ve etrâfda olan Fireng beglerinden mu‘âvenete gelen kadırgalar ve kökeler Boğaz’a girüp hişârüñ [L₁ 154b] deñiz cânibinde za‘îf olan yirlerine turup, top u tüfikle âdem getirmezlerdi.

Sultân-ı millet-i Muhammedî ve mâlik-i ezimme-i ümmet-i Ahmedî anı görüp, yetmiş kadar gemiler¹⁴³⁵ Ğalağa’nuñ üsti yanından kurudan cerr-i eşkâl ile çeküp

¹⁴³¹ “Birisi aşağıda birisi yukarıda iki ordu güzellerin kirpikleri gibi karşılaştı.”

¹⁴³² “Ve üzerlerine siccilden pişirilmiş taşlar yağdırdık.” (Kur’an, 15/74)

¹⁴³³ Mâşadak-ı “*ve emtarnâ ‘aleyhim hecâratın min siccîl’*” oldu L₁ : - L₂

¹⁴³⁴ Andan icâzetsüz gemi, belki âdemi geçmezdi L₁ : icâzetsüz bir gemi geçmez, belki gemi degül âdemi daḥı geçmezdi L₂

¹⁴³⁵ gemiler L₁ : gemiler ile L₂

getürüp kâfir gemilerine mukâbil kıldı. Żarûrî a‘dâ-yı dîn hemîn anı görüp vehm idüp, deñize çekildiler. Gâzîler ol cânibde ĥandak olmayup dîvâr-ı¹⁴³⁶ üstüvâr olmaduğıçün ol cânibden dahı sûrı müsevver idüp top çeküp metrisler kurup top u ĥarbûzenle burc u bârûların bir bir yire berâber idüp destere yüzine beñzerken bıçak arkasına döndürdiler. Küffâr-ı füccâr ĥişâr-ı üstüvâruñ bu ĥâlin görüp çâr u nâ-çâr mecâlleri kalmayup perîşân-ĥâl oldılar. Her gün şademât-ı mütetâliden ve hedemât-ı mütevâliden bî-ĥuzûr olup, kuşûrların bilüp ĥişâruñ metânetine i‘timâd ve ĥaşânetine i‘tizâd itmez oldılar.

Beyt

Görürler kim ziyâde oldu kîne

Ŧutarlar pes kazâ tîrine sîne

Her gâh ki top-ı kûh-mânend kulle-i ĥişâr-ı gerdûn-miğdâra tokınsa “*izâ zülzilatü’l-erzu zilzâlehâ*”¹⁴³⁷ şadâsı der ü dervâze-i ĥişâr-ı üstüvârdan [L₁ 155a] peydâ olurdu. Ve her nevbet ki hevâyî top atılsa gökden âfet inmiş gibi kal‘adan kıyâmetler kopardı. Ve her ki seng-i mancınık perrân olsa ‘âlem efgân ile memlû oluban zemîn ü âsmân lertzân olurdu. Ve anuñ mehâbetinden tuyûr-ı ervâĥ çok vehm idüp encümen-i zâğ gibi tayerân iderdi. Ve nakarât-ı taĥl ü kûs îkâ‘ât-ı derây u nâkûsı hemîn enîn-i tañtanaya¹⁴³⁸ döndürdi. Çün dîvâr-ı üstüvâruñ ba‘zı yirlerin yıkup yire berâber idüp ĥandakın hemvâre eylediler. Raĥneler fetĥe göz kulak dutup gedükler tehniye-i kudûma ağız açup bârûlar ĥâl diliyle gâzîlere “nuşret sizüñdür” diyü¹⁴³⁹ beşârete başlayup “*udĥulûhâ biselâmin âmin[in]*”¹⁴⁴⁰ dirlerdi. Ve her gâh ki kal‘aya top dokunup toz çıkaydı gâzîleruñ âyîne-i dilleri mücellâ vü¹⁴⁴¹ muşaykal olup dîde-i melâyike-i mukarrebîn muşaffâ vü¹⁴⁴² mükahhal olurdu. İttifâĥ ol eşnâda Firengistan’dan bâd-bân açup iki ‘âlî köke geldi. Her biri hemân İstanbul-ı zamân idi.

¹⁴³⁶ dîvâr-ı L₁ : - L₂

¹⁴³⁷ “*Yer o şiddetli sarsıntıyla sarsıldığında.*” (Kur’an, 99/1)

¹⁴³⁸ tañtanaya L₁ : tañîn L₂

¹⁴³⁹ diyü L₁ : diyüp L₂

¹⁴⁴⁰ “*Oraya emniyet ve selâmetle girin.*” (Kur’an, 15/46)

¹⁴⁴¹ mücellâ vü L₁ : mücellâ vü muşaffâ vü L₂

¹⁴⁴² muşaffâ vü L₁ : - L₂

Nazm

Ne keştî her biri bir şehri-î 'âlî

Hemânâ keştî-î Nûh'uñ mişâli

Yanında sandalidur çarh-ı a'zam

Şıgar bir kûşesine halk-ı 'âlem

[L₁ 155b] İçi mâl-â-mâl-ı mâl-ı¹⁴⁴³ helâl ü esbâb-ı kıtâl ve memlû-i ricâl-i ebîâl-i şâhib-celâl ile, ehl-i İslâm gerçi ihtimâm idüp, mükâvağa mücâdele itdiler. Ammâ men'e çâre hacre ihtimâl kalmadı. Gelüp hişâra girüp küffâra hayli ibtihâc u istibşâr virdiler. Geldükleri gibi rahneleri hacb-i hâcirile mesdûd idüp, def'î müdâfa'aya başladılar. Ammâ gâzîler Edrene kapısı cânibini şöyle ykdılar ki arada hiç hicâb kalmadı. Çünkü yir yir begler gedüklerin bekleyüp esbâb-ı vegâyı müheyyâ eylediler. Tekvur-ı kör görüp kalbine fütûr gelüp bî-huzûr oldu. Ammâ Fireng'e i'timâdı vü i'tikâdı¹⁴⁴⁴ olmaduğı ecilden emr itdi ki vehm itdüğü rahnelerde Rûmlar¹⁴⁴⁵ tura, Fireng sâyir bârûlarda ceng eyleye. Anlar dağı bu ma'nî bilüp incinüp: "Ma'lûm oldu bizüm dîn yolına ikdâmumuz ihtimâmumuz size ma'lûm olmamış" diyü itâle eylediler. Ol dağı zarûrî cemî'-i umûrî bî-kuşûr anlara teslîm eyledi. Hattâ dirler tekvur hişârı virmege tav'an râzıydı. Ammâ Fireng mekrûh görüp men' kıldı.

Pes İskender-i zamân Dârâ-yı devrân Sultân Mehemmed Han gördi ki her cânibden dîvâr-ı hişâr dehân açup, hemân emân istemek ister ve bârûlar du'âya el kaldurup küffâr elinden hâlâşa tazarru'lar ile niyâz¹⁴⁴⁶ eyley. 'Alâmet-i nuşret mağall-i fırsatdur diyü za'fin añlayup [L₁ 156a] sa'yini ez'âf-ı muzâ'af eyledi. A'yân u erkân cem' kılup cidâle tahriş kıtâle terğîb idüp sitâyişler idüp 'ahd ü peymân itdi ki beglerden bârû-yı hişâr-ı felek-mikdâra evvel kimüñ sancâğı çıkarsa şehri cemî'-i bıkâ'-ı celîlü'l-intifâ'ıyla serhaddine varınca aña virüp, avâtıf-ı husrevâne ve mevâhib-i pâdişâhâneyle mahzûz u melhûz eyleye. Bu va'de-i kerîmeyi guzât işidüp¹⁴⁴⁷ guzât nâzi'ât gibi küffâr ile¹⁴⁴⁸ münâza'a idüp elli gün mikdârı var leyl ü nehâr ceng ü cidâle şarf-ı iktidâr

¹⁴⁴³ mâl-ı L₁ : - L₂

¹⁴⁴⁴ i'timâdı vü i'tikâdı L₂ : i'timâd i'tikâd L₁

¹⁴⁴⁵ Rûmlar L₁ : Rûmîler L₂

¹⁴⁴⁶ ile niyâz L₁ : - L₂

¹⁴⁴⁷ işidüp L₁ : guzât işidüp L₂

¹⁴⁴⁸ küffâr ile L₂ : - L₁

eylediler. İttifâk ol leşker-i muzafferde erbâb-ı mükâşefeden gurre-i nevâhî erbâb-ı yakîn şeyhü'l-İslâm Akşemseddîn *revveha'llâhü rûhehü* zümre-i şulehâ ve firka-i fukarayla leşker-i muzaffere mu'âvenete gelmiş idi. Pes hazret-i efşahu'l-fuşahâ ve emlahu's-şü'arâ Veliyyüddîn-zâde Ahmed Paşa merhûmı ki kendünüñ meddâhı ve mürebbâsıydı, peyâm u selâm ile gönderüp, iltimâs itdi ki hişârûñ teshîrin, 'adem-i teshîrin teveccüh idüp, istihâre tarîkıyle yâ ilhâm ile ma'lûm idinüp perde-i gayb içre mestûr olan esrârı ızhâr u i'lâm eyleye. Zîrâ mükâveha müşâdeme mümtedd oldı. İktihâma ikdâma ihtimâm gelmez oldı.

Beyt

*“Pâdişâhân-ı cihân çün ni'mî haste şevend
İsti'ânet zi-der-kûşe-i nişînân talebend”*¹⁴⁴⁹

[L₁ 156b] Şeyh-i âgâh dahı Allah hazretine¹⁴⁵⁰ teveccüh idüp mürâkabeye vardı. Çün 'âlem-i gaybdan işâret-i beşâret olındı. Mübârek başın kaldurup¹⁴⁵¹, “inşâa'llâhü'r-rahmân cemâziye'l-âhır ayınuñ 'aşer-i âhırında yigirmi yedinci günü bî-gümân çehârşenbih gün şubh vaktinde hemân fülân mahallden hişâr feth olinsa gerek. Zîrâ ricâl-i gayb u ervâh-ı mukaddese şehre ol cânibden girdiler” didi.

Beyt

*Göñül âyînesi çünkim ola pâk
Olur elbetde uşturlâb eflâk*

Pes hazret-i hilâfet-penâh kendüye Allah'ıñ 'avn u 'inâyetin ve bu emrûñ hâtimesin gâyetin muhbir-i şâdıkdan işidicek âgâh olup kalbinden gümân gidüp şâd u handân oldı. Sihâm-ı havâdiş-i zamândan şol şâhib-i devlet emân bulur ki, bâtın-ı pâk-ı dervîşân 'ayân u nihân ol kâm-rânuñ devâm-ı devletine ve izdiyâd-ı rif'atine müteveccih olup, du'âsına meşgûl olalar. Def'î a'yân u erkâna kazıyyeyi beyân idüp emr itdi ki ümerâ cemî'-i 'asker-i zafer-eşer ile hâzır oldılar. Ol gice mumlar yakup âheng-i ceng idüp esbâb-ı kâr-zârı ihzâr eylediler. *“Ve men talebe'l-'ulâ sehire'l-*

¹⁴⁴⁹ “Cihan padişahları bir ihsan istedikleri zaman, köşede oturanlardan (dervişlerden) yardım talep ederler.”

¹⁴⁵⁰ Allah hazretine L₂ : Allah L₁

¹⁴⁵¹ kaldurup L₁ : kardurdu L₂

*leyâliye*¹⁴⁵² ve leşker-i muzaffer içinde münâdîler nidâ idüp: “Bâgî yağmaya irtte yürüyüşdür, hâzır oluñ” [L₁ 157a] diyü inhâ vü i‘lâm eyledi. Şeherden çün husrev-i şîr-süvâr-ı gerdûn-vâr tîğ-ı intikâmı niyâmından çeküp leşker-i zalâm münhezim oldu. Şeh-i Rûm-ı şecâ‘at-rüsûm âlet-i harble ârâste olup ol kûh-ı sengînuñ teffîhi teshîri kaşdına direng itmeyüp cenge mübâşir oldu. Ol deryâ-yı¹⁴⁵³ pehnâ-ver baħr-ı aħzar gibi zırh-pûş u cevşen-ver olup ğırîv-i kûs u kûrke şahrâ-yı şammânuñ mehib-i şimâhın şadâ-yı mühîb ile mümtelî eyledi. Ve nây-ı ... nidâsı semâ‘î-yi kûhları semâ‘a getirüp yirüñ yüregın oynatdı. Ol leşker-i âteş-heybet [ü] bâd-hareket cûy-ı Ceyhûn gibi cûş¹⁴⁵⁴ u hurûşla revân oldu. Zemîn ile yeksân olan yirlere hemîn yürüyüş eylediler.

Beyt

“*Gurûh-ı cüvânân-ı rezm-âzmây*
Heme ğark-ı âhen zi-ser-tâ-be-pây”¹⁴⁵⁵

Zelzele-i ru‘b ve velvele-i havf zemîn-i sâkini müteħarrık ve çarħ-ı berîn-i müteħarrıki sâkin itdi. Cân-şikâr serdârlaruñ nâvek-i dil-dûz ellerinde ve pür-dil dilâverlerüñ şemşîr-i ciger-sûz bellerinde sîneyi siper ü siperi metriz¹⁴⁵⁶ idindiler. Âteş-i hamıyyet mültehib olup, nâyire-i ğayret mütezâyid ü müteşâmil¹⁴⁵⁷ oldu. Tîğ-ı âteş-bâr [u] şâ‘ıka-girdâr kâr-zârda şımşek gibi lem‘ân itdükce tenlerde tüvân [L₁ 157b] tamarlarda kan kalmazdı. Seylâb-ı hûn-bâr tîr-i şâ‘ıka-te’sîr ve cûybâr-ı serî‘ü’l-inhidâr şemşîr-i âfâk-ĝîr ol kal‘a-i âsmân-ı eṭbâkuñ küngüre-i ṭâkın ve pencere-i revâkın müşebbek-vâr raħne-dâr eyledi.

Beyt

“*Zi-tîr u zî-peykân hevâ tîre ğeşt*
Hemî âftâb ender ân hîre ğeşt
Dırâhşân be-kerd enderûn tîğ-ı tîz
Tü goftî ber-âmed hemî rüsta-hîz”

¹⁴⁵² “Yüksekleri (makam) isteyen geceyi uykusuz geçirir.” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

¹⁴⁵³ deryâ-yı L₁ : - L₂

¹⁴⁵⁴ cûş L₁ : hûş L₂

¹⁴⁵⁵ “Savaş görmüş yiğitlerin hepsi baştan ayağa onları saran zırhlarını giydiler.”

¹⁴⁵⁶ metriz L₁ : metris L₂

¹⁴⁵⁷ Her iki nüshada متشاعل şeklinde yazılmıştır.

Be-bârîd elmâs ez-tîre mîğ

Hemî âteş efrûht ez-terk ü tîğ

Be-cünbed ez-âvâz-ı gerdân [z]emîn

Zi-terk ü sinân âsmân âhenîn”¹⁴⁵⁸

Def’î timsâh-ı hûsâm-ı baħr ħarb u intikâmda a’dâyı tu‘me idinüp iltikâma ikdâm eyledi. Leşker-i şecâ‘at-tıbâ‘ [u] nuşret-iltimâ‘uñ şavlet-i nişâlınden ve heybet-i kıtâlinden küffâr-ı füccâr bî-mecâl olup çâr u nâ-çâr¹⁴⁵⁹ pây-mâl-i kûpâl olacakların bildiler. Ve zîk-i muhâşaradan istinşâklarını şâkķ ve tākātleri tāk olmuşıdı. Gâzîleruñ cân-bâzları resenlerden nerdübânlar ile şu‘ûd idüp ‘ukâb-vâr kulle-i kuleyi ve târik-i burc u bârûyı nişîmen idinüp ol ehl-i ‘ukâba havâdan ħavâle oldılar.

Beyt

“Be-bârîd çendân nem-i ħûn zi-tîğ

Ki bârân be-sâlî ne-bâred zi-mîğ

[L₁ 158a] *Şod ez-küşte püşt-i bâlâ vü pest*

Be-târâc-ı cân merg be-guşâd dest”¹⁴⁶⁰

Pây-i ehl-i kevne dest-i ecel dırâz olup, tünd-bâd-ı fenâ ‘ayân ve şarşar-ı mesmûm-ı belâ vezân oldu¹⁴⁶¹.

Beyt

Ĥazân oldu esdi çü bâd-ı ecel

Niçe şâh-ı şimşâda irdi ħalel

Ve lokum-zenler yerbû‘-vâr yiri ġalbîre döndürüp, bünyâd-ı kal‘a-i Damâvend-mânende kendesinden raġneler peydâ¹⁴⁶² eylediler. Daġı ol mevâkıb-i kevâkıb gibi bî-ħadd ü ‘add sipâh tehlîl ü tekbîr ile yürüyüp tekbîr ü tehlîlüñ şadâsı kâġ-ı şâmiġ-i kurre-i

¹⁴⁵⁸ “Oktan ve temrenden hava karardı, güneş bu duruma şaşırıp kaldı. Keskin kılıç içeride parladı, zannedersin sanki kıyamet günü geldi. Kara bulutlardan elmas yağdı, kılıçlardan ve miğferlerden ateş yükseldi. Yeryüzü onun sesinden titredi, miğferden ve mızraktan gökyüzü demire döndü.

¹⁴⁵⁹ nâ-çâr L₁ : nâ-çâr olup L₂

¹⁴⁶⁰ “Kan damlaları kılıçdan öyle yağdı ki bir yılda bulutdan o kadar yağmur yağmadı. Cesetlerden alçak yüksek tepeler oluştu, ölüm canları talan etmeye başladı.”

¹⁴⁶¹ Pây-i ehl-i kevne dest-i ecel dırâz olup, tünd-bâd-ı fenâ ‘ayân ve şarşar-ı mesmûm-ı belâ vezân oldu L₁ : - L²

¹⁴⁶² peydâ L₂ : - L₁

eşîre irişdi. Cemî‘ gedüklerde konulan topları ittifâkla bir aradan atup hicâblarını açup ‘akablarınca leşker-i muzaffer hemân revân olup tîr bârân ve şemşîr ‘uryân eylediler.

Beyt

*“Be-leşker be-fermûd an tâc-dâr
Derânîd pîrâmen-i an hişâr”¹⁴⁶³*

Nevk-i sinân âteş-feşân olup leşker-i kerrûbî vü semâvî cünûd-ı gaybî vü arzî mu‘âvenet mu‘âzadat eylediler. Piyâdeler fûrcelerden mûr u mâr gibi reh-güzâr buldılar. Evvel Rûm-ili beglerinden hişâr-ı ‘âlî-miğdâra çıkan merhûm mağfûr vâlidüm Süleymân Beg idi dirler. “‘Aleyhi’r-rahmetü ve’l-gufrân.”¹⁴⁶⁴ Sultân Murâd-ı kudsî-nijâd zamânından berü¹⁴⁶⁵ [L₁ 158b] eyâleti vilâyet-i Vize imiş. Evvel eyyâmda serhadd-i mülk-i ehl-i İslâm imiş. Sedd-i sügür idüp memleket muhâfaza idermiş. Kudret-i nîrû-yi takdîr naşîr olup sancâgını ol dilîr-i kâm-yâb eline alup hürşîd-i cihân-tâb gibi evc-i âsmâna çıkarmış. Kulle-i kal‘ayı fûrûg-ı âftâb-ı râyet-i zafer-intisâbla ve şu‘â-yı mâhçe-i sancak-ı sa‘âdet-me‘âbla münevver¹⁴⁶⁶ ü rûşen oldı. Anı görüp feleklerde melekler âferîn¹⁴⁶⁷ ü tahsîn itdükden soñra didiler ki gâyet-i şecâ‘at ve nihâyet-i şehâmet ancak olur.

Beyt

*Kal‘a-i Hayber mişâli feth iderken dir felek
El-kıtâl ey Haydar-ı şânî ki e’n-nusret ma‘ak*

“Men talebe şey’en vecedde vecede ve men kara‘a bâben vellece vellece”¹⁴⁶⁸. Anı görüp sâyir begler dağı ikdâm ü ihtimâm eyleyüp a‘lâm-ı nuşret-encâm bâm-ı felek-i a‘lâya çıkardılar. Tekbîr ü tehlîl âvâzından ‘âleme velvele to lup zemîn ü âsmâna zelzele düşdi. ‘Âkıbet kilîd-i feth tevfiğ-i Rabbâni ol Hayber-i şânînüñ miftâh-ı fettâh oldı. Hâtifden *“Udhulûhâ¹⁴⁶⁹ mişran inşa’llâhü âminîn”¹⁴⁷⁰* tehniyesi istimâ‘ olındı.

¹⁴⁶³ “O tacdar ordusuna o hisarın etrafını yarmalarını emretti.”

¹⁴⁶⁴ “Allah’ın rahmeti ve bağışlaması üzerine olsun.”

¹⁴⁶⁵ zamânından berü L₁ : zamân-ı sa‘âdetlerinden beri L₂

¹⁴⁶⁶ münevver L₁ : münevver ü müzeyyen L₂

¹⁴⁶⁷ âferîn L₁ : - L₂

¹⁴⁶⁸ “Kim birşey isterse ve ciddiyet gösterirse bulur. Kim de bir kapıya vurur ve ısrar ederse girer.” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

¹⁴⁶⁹ “Hâ” ayetde bulunmamaktadır.

Girüp ‘abede-i evşânı tu‘me-ı şu‘bân-ı sinân ve lokma-i zırgâm-ı hüsâm-ı Behrâm-intikâm oldu.

Beyt

[L₁ 159a] “*Hiddet-i dendân-ı rumh zehre-i cevşen derîd
Şadme-i âsîb-i gürz târek-i miğfer şikest*”¹⁴⁷¹

Mevâdd-ı hayâl fesâd-ı dimâğ-ı hussâdda muhammer iken gürz-i girânla münkami‘ kılup¹⁴⁷², kalb-i kâsîlerinden taşavvurât-ı ‘inâd cûy-i hüsâm ve seylâb-ı sihâm ile bi’l-küllîye münkali‘ kıldılar.

Beyt

“*Her an-kû ne-şod küşte ez-tîğ u tîr
Be-bordend gâretger âteş-i esîr*”¹⁴⁷³

Şagîr ü kebîr, bernâ vü pîr¹⁴⁷⁴ bend-i kemend ile esîr olup ganî vü fakîr dest-gîr ü hakîr oldılar. Gâzîlerün ellerine bî-hisâb esbâb ile garrâ maḥbûblar ve ḥusnâ maḥbûbeler girüp, bî-kıyâs ecnâs-ı kelâ¹⁴⁷⁵ ve envâ‘-ı dîbâ¹⁴⁷⁶ sîm ü zer ü evânîler girdi. “*Va‘adekü müllâhü megânime keşîraten te’ḥuzûnehâ*”¹⁴⁷⁷ va‘desi muḥakkak oldu. Ol dürlü dürlü bizâ‘atlar ile mâl-â-mâl şehri nehb ü gâret ü ḥasâret itdiler.

Beyt

“*Şehrîst pür zi-ḥûbân ü zi-her taraf nigârî
Der-şayd-ı ‘aşk-bâzân her kûşe gam-gusârî*”¹⁴⁷⁸

Ol ma‘reke vü peygârda bir ‘azeb bilmeyüp tekvuruñ başını keser. Leşker-i müslimînden fukara vü mesâkîn kalmadı, eḡniyâ olup ellerine ḥazâyin girmemiş ola.

¹⁴⁷⁰ “Allah’ın iradesi ile güven içinde Mısır’a girin.” (Kur’an, 12/99)

¹⁴⁷¹ “Mızrağın dişlerinin hiddetinden zırhın ödü patladı gürzün vurmasının şiddetinden miğferin ortası kırıldı.”

¹⁴⁷² Mevâdd-ı hayâl fesâd-ı dimâğ-ı hussâdda muhammer iken gürz-i girânla münkami‘ kılup L₁ : - L₂

¹⁴⁷³ “Ok ve kılıçtan ölmeyen kimseleri, yağmacılar esir olarak götürdü.”

¹⁴⁷⁴ bernâ vü pîr L₁ : - L₂

¹⁴⁷⁵ ecnâs-ı kelâ L₁ : ecnâs-ı lâlâ L₂

¹⁴⁷⁶ envâ‘-ı dîbâ L₁ : envâ‘-ı dîbâ vü zîbâ L₂

¹⁴⁷⁷ “Allah size elde edeceğiniz birçok ganimetler vaat etmiştir.” (Kur’an, 48/20)

¹⁴⁷⁸ “Şehir güzellerle doludur ve her taraf güzeldir, aşk oyunları oynayanların avında her köşe eğlence yeridir.”

Gencîneleri defîneleri zîr-i zeminde bulup yağma eylediler. Leşker-i zafer-fercâmuñ haşş u ‘ammı [L₁ 159b] hûr u ğilmânla meskenin¹⁴⁷⁹ ravza-i rızvâna döndürdi. Andan Sultân Mehemmed Han nidâ itdi. Fî sebîli’llâh Hakk yolına yağma diyüp gâzîler dahı içeri koyulup kâfirin kimin kırıp kimin esîr idüp ‘avratların ve oğlanların ve sipâhların yağma idüp cebren ü kahren aldılar ve toyum oldılar ferî fehûr oldılar¹⁴⁸⁰.

Beyt

*“Her kocâ pây nihâdî heme fethest ü güşâd
Gâliben himmet-i şâhib-nazarân pîşrev-i ûst”¹⁴⁸¹*

Bu futûhât-ı ğaybî hicretüñ sekiz yüz elli yedisinde vâkı‘ oldı.

Feth-i Semendre ve Sivri-hişâr ve kal‘a-i Umul ve cezîre-i Enez¹⁴⁸²

Çün pâdişâh-ı kudsî-nijâd Sultân Murâd *“kaddese’llâhü sırrahü fi’l-me‘âd”¹⁴⁸³* intikâl ü irtihâl itdi. Vulk-oğlı ol şûm¹⁴⁸⁴ sâbıkâ kendüden alınan hişârlara yine¹⁴⁸⁵ hücum idüp müddet-i medîd ile taşarruf-ı ehl-i İslâm’a¹⁴⁸⁶ tamâm dâhil olmuş iken yine alup memleketine mülhak itmişidi. Ammâ İstanbul’uñ tefîhi teşhîri haberin ve gâzîleruñ şebbâzlarınıñ serbâzlukların işidicek vehminden yine nevvâb-ı sultân-ı kâm-yâba teslîm eyledi¹⁴⁸⁷. Ammâ şenâ‘atın kaţ‘ itmeyüp¹⁴⁸⁸ ğâh ğâh müslimânlara te‘addî iderdi. İtâlesi bir dereceye vardı ki Üsküb’üñ yolu kesildi. Hazret-i hilâfet-şi‘âr Sultân Mehemmed-i kâm-kâr bu aĥbârı işidicek¹⁴⁸⁹ bî-ihtiyâr incinüp def‘î ol kâfir-i ‘anîde pür-va’d [ü] va‘îd mektûbla elçi gönderdi¹⁴⁹⁰. Ol elçiye bir şâfi kâfi cevâb virmedi. Ol incinmeyle elçi dahı mu‘âvedet idüp, mekâyidini mefâsidini tafşîl eyledi. Âteş-i ğayret

¹⁴⁷⁹ hûr u ğilmânla meskenin L₁ : ĥor u ĥakîr miskîn L₂

¹⁴⁸⁰ Andan Sultân Mehemmed Han nidâ itdi. Fî sebîli’llâh..... oldılar ferî fehûr oldılar L₂ : - L₁

¹⁴⁸¹ *“Her nereye adım atsa orası hemen fetholur ve bereketlenir, çoğunlukla tecrübe sahibi kimselerin yardımı onun yol göstericisidir.”*

¹⁴⁸² Başlık L₂’de **Fütûhât-ı Semendre** şeklindedir.

¹⁴⁸³ *“Allah âhirette sırrını mukaddes kulsın.”*

¹⁴⁸⁴ ol şûm L₁ : - L₂

¹⁴⁸⁵ yine L₁ : - L₂

¹⁴⁸⁶ müddet-i medîd ile taşarruf-ı ehl-i İslâm’a L₁ : İslâm’a L₂

¹⁴⁸⁷ İstanbul’uñ tefîhi teşhîri haberin ve gâzîleruñ şebbâzlarınıñ serbâzlukların işidicek vehminden yine nevvâb-ı sultân-ı kâm-yâba teslîm eyledi L₁ : İstanbul’uñ fetĥüñ işidicek ve yine nevvâb-ı sultâna teslîm eyledi L₂

¹⁴⁸⁸ kaţ‘ itmeyüp L₁ : kesmeyüp L₂

¹⁴⁸⁹ Hazret-i hilâfet-şi‘âr Sultân Mehemmed-i kâm-kâr bu aĥbârı işidicek L₁ : Hazret-i hilâfet L₂

¹⁴⁹⁰ gönderdi L₁ : gönderüp L₂

ü hamîyyet iştigâl bulup fi'l-hâl hâzır olan [L₁ 160a] leşkerle ol tâc-ver niyyet-i gazâ 'azm-i sefer eyler.

Evvelâ varup Seferi-hişâr'ı hişâr eyleyüp ihâta eylediler. Zîrâ cemî' ol memleketüñ mâl ü menâl anda idi. Şu'ûbetine i'tizâd u i'timâd idüp esbâb-ı bî-hisâbla mâl-â-mâl itmişler idi. Andan akıncıya akın virdi. Lâz-ili'ni nehb ü gâret idüp¹⁴⁹¹ hasâretler eylediler. Gânim ü muğtenim oldılar.

Vulk-oğlı ol zamânda Semendre'de idi. Korkusından karâr idemeyüp, bî-ihtiyâr firâra müteveccih olup, Tuna'yı geçdi Ungurus'a kaçdı. Çün leşker-i İslâm-ı şamsâm-intikâm ol hişâra cidâr-ı üstüvâr çeküp sûr-ı hadîd ile mahşûr u müsevver eyledi. Ceng ü cidâle başladılar. 'Askerüñ ekşeri eţrâfa eknâfa tağılup, deşt ü tağ kesb-i kâr için geşt idüp, târâca meşgûl olur¹⁴⁹² ve hişâr üstinde kâr-zâr iden serdârlar dahı gâyet az kalur. Ğafletle bir gün kâfir çıkup, dilâver-i serverlerden hayli nâm-ver şehîd eyler¹⁴⁹³. Hattâ ol sultân-ı şîr-dil mücâhid-i mütevekkil bi-nefsihi şemşîr-i kîni ele alur, ol bî-dînleri şıyup¹⁴⁹⁴ şöyle kırdılar ki kâbil-i taht-ı ü ta'bir degül. Ammâ kal'a üç tabaka olup, kemâl-i şu'ûbeti olduğı ecilden alınmadı.

Gâzîlerüñ gâyetde ihtimâmın ikdâmın görüp, pâdişâh-ı 'âlem-penâh gayret-i mücâhidâne ve hamîyyet-i [L₁ 160b] şîrâne idüp, yağma buyurup yürüyüş eyledi. "Ve 'ala'llâhü felyeteve'k-keül mü'minün"¹⁴⁹⁵ diyüp, ol kal'a-i şâhikayı şehriyâr-ı şîr-şikâr âteş-efşânluk idüp def'î şerâre-i şihâb-ı şâkıb-ı peykân-ı cân-güdâz ile eşrâr-ı şeyâfîn-i şekâvet-şi'âruñ şerr ü şûrın def' kırdılar. 'Avn-i Sübhânî ve meded-i Yezdânî yetişüp feth itdiler. 'Avratın oğlanın esîr idüp, savaşıcların gıdâ-yı şîr-i şemşîr eylediler. Ol müstakarr-ı huşemâ-yı devlet ve müstevda'-ı erbâb-ı şirk ü dalâlet, mekân-ı ehl-i îmân oldı. Andan hişâr-ı Umul feth itdiler.

Çün bu kal'alar feth olındı yine akın emr idüp, Fîrûz Beg oğlına hayli akıncı koşup, cemî' Vulk-oğlı'nuñ taht-ı taşarrufında olan ilini günini varup vurdı yakup yıkdı. Ziyâde toyumluklar oldı. Andan devlet ü sa'âdetle göçüp Edrene'ye müteveccih

¹⁴⁹¹ idüp L₁ : itdiler L₂

¹⁴⁹² olur L₁ : oldılar L₂

¹⁴⁹³ eyler L₂ : olur L₁

¹⁴⁹⁴ şıyup L₁ : şıyur L₂

¹⁴⁹⁵ "Mü'minler yalnız Allah'a tevekkül etsinler." (Kur'an, 3/122)

oldı¹⁴⁹⁶. Ol seferde merhûm mağfûr Maḥmûd Paşa’nuñ hizmetlerin görüp begenüp vizâret virdi. Edrene’ye gelicek yeñi sarây yapdurdı. Ol kış ferâgat-ı ḥâtırla âsûde olup, sefer-i ‘azîm yarağın tedârük idüp yiyüp içüp ḥuzûr eyledi.

Beyt

Ecelden bulıcak beş on gün emân

Yeg ol kim giçe eylügile zamân

İttifâk hicretüñ sekiz yüz elli yedisiyle sekizi arasında Fere kâdışı bir maşlahata [L₁ 161a] ḥazret-i sultân-ı kâm-yâbuñ cenâb-ı sa‘âdet-me‘âbına yüz süriyü gelüp, Enez kâfirlerinden ziyâde şikâyet eyleyüp, müslimânlar te‘addîlerini ḥikâyet eyledi. “Ḥattâ ol yirüñ ḥalkı kul kullanmakdan vaz geçdi. Ekşeri göcdi. Zîrâ incinen¹⁴⁹⁷ hizmetkâr küffâra varur yine virmezler” diyü şikâyet itdi¹⁴⁹⁸ ve hem “mâl-ı pâdişâhîye daḥı ḥayli zarar¹⁴⁹⁹ var Tuzla’yı incidürler. Pâdişâhla müşâreket müsâhemet iderler” didi. Sultân bu ḥaberden perîşân olup, gerçi eyyâm-ı zemistân idi ammâ emân virmeyüp, hemân kapudan Ḥaş Yûnus’ı da‘vet idüp, emr itdi ki, on pâre gemi tonadup varup ḡafletle limanına girdi.

Çün kâfir gördi ki gemiler deryâ cânibinden ihâta eyledi. Mu‘âvenete gemi gelmege daḥı¹⁵⁰⁰ imkân yok, kurudan pâdişâh-ı cihân daḥı ‘azm idüp İpsala’ya geldi. Tekvur vehm idüp istikbâl idüp bir maḥbûbe kızı var idi; mübâlağa mâl ü menâl ile alup fî’l-ḥâl âsitâne-i felek-mişâle gelüp istikbâl eyledi. Şeref-i pây-bûsla müşerref olup müste’men oldı. Enez’üñ karşusunda bir adada, Taşsuz dirler, bir ḥişâr var idi. Anuñ miftâḥların¹⁵⁰¹ getürüp sultân-ı ‘âlî-cenâbuñ nevvâb-ı kâm-yâbına teslim eyledi. Ekşer kenâyis, mesâcid ü ma‘âbed [L₁ 161b] eyleyüp, giden kâfirlerüñ ḥarâbelerine müslimânlar girüp ma‘mûr itdiler.

Andan devletle dârü’s-salṭanat Edrene’ye mürâca‘at itdiler. Gelicek mübeşşirân-ı fütûḥât-ı müte‘âkıb ve münhiyân-ı beşârethâ-yı mütekârib¹⁵⁰² beşâret idüp, ‘Îsâ

¹⁴⁹⁶ müteveccih oldı L₁ : mürâca‘at eyledi L₂

¹⁴⁹⁷ Zîrâ incinen L₂ : Zîrâ ki L₁

¹⁴⁹⁸ diyü şikâyet itdi L₂ : - L₁

¹⁴⁹⁹ zarar¹⁴⁹⁹ L₁ : zararî L₂

¹⁵⁰⁰ daḥı L₁ : - L₂

¹⁵⁰¹ miftâḥların L₁ : mihtâḥın L₂

¹⁵⁰² ve münhiyân-ı beşârethâ-yı mütekârib L₁ : - L₂

Beg'den ulak gelüp, Despot fevt olduğunu i'lâm eyledi. Pâdişâh-ı İslâm hürrem olup cemî' e'trâfa i'dâd-ı esbâb için hükm-i cihân-mu'tâ' gönderüp, ol kış leşkerin ihzâr eyledi. Hemân ki bahâr olup nesîm-i müşg-bâr nişâr-i nâfe-i Tatar idüp, kenâr-ı murğ-zâr gülistâna döndi. Ve rü'ûs-i revâsî-i cibâl [ve] kulle-i kılâ'-ı tilâl-ı sipihr-mişâl sebze-zâr olup¹⁵⁰³ 'âlem ser-â-ser lâle-zâra döndi.

[Hicretüñ] sekiz yüz elli tokuzunda pâdişâh-ı kâm-kâr leşker-i nuşret-şi'ârı çeküp ğazâyâ şarf-ı iktidâr eyledi. Evvelâ teşhîr-i kal'a-i Novebere'ye müteveccih oldu, ehemmi-i mühimmât ve akdem-i mukaddemât olduğün. Zirâ her kûşesi hazâyin-i selâftin-i şâhib-celâl gibi sîm ü zer ile mâl-â-mâl ve sarây-ı münevver gibi içi hûr u ğilmân-ı şâhib-cemâl ile memlû idi. Varup dâyire-i hişârı ihâta eyledi¹⁵⁰⁴. Çün kâri'ât-ı top [u] tüfek mütevâtir ü mütevâlî olup şademât-ı şavâ'ik-ı nevâzil mütetâlî oldu. Pây-ı istiškâm-ı bünyân-ı hişâr-ı metîn mütezil olup küffâr-ı füccârı müşâdemet-i [L₁ 162a] beliyât-ı zemînî ve nevâzil-i kazâhâ-yı âsmânî hâh-nâ-hâh 'acze getirüp¹⁵⁰⁵, kal'ayı virmege râzı eyledi. Dizdârı emân dileyüp hişârı sultân-ı cihâna teslîm eyledi. İçinde Despot'uñ hayli hâzır gümüşi bulındı aldılar. Hâfızlar vâlîler vaz' kılup andan Tirebce'ye vardılar. Vardukları gibi ol dahı feth olındı.

Andan Karaca Beg varup Bahuri Kal'ası'nı devlet-i pâdişâh-ı İslâm müsâ'adet idüp, teşhîr eyledi¹⁵⁰⁶. Gâziler ğanâyimle muğtenem oldılar. Karaca Beg¹⁵⁰⁷ gelüp Kös-ova'da teberrükât-ı lâyık ve emti'a-yı râyıkayla el öpdü. Andan leşker-i muzaffere icâzet virdiler. Havâşşla sultân dil-şâd [u] handân¹⁵⁰⁸ Selânik'e varup birkaç gün 'iş ü 'işret idüp, 'adl ü ihşân itdi. Andan dahı göçüp âheste âheste İstanbul'a geldi. Ol eşnâda Vulk-oğlı'ndan mübâlağa tuhaf hedâyâyla elçi gelüp, 'arz-ı 'acz ü ibtihâl idüp, mübâlağa mâl getürdi. Ve yılda otuz biñ filori harâc virmege râzî olup muşâlağa eyledi.

¹⁵⁰³ nesîm-i müşg-bâr nişâr-i nâfe-i Tatar idüp, kenâr-ı murğ-zâr gülistâna döndi. Ve rü'ûs-i revâsî-i cibâl [ve] kulle-i kılâ'-ı tilâl-ı sipihr-mişâl sebze-zâr olup L₁ : - L₂

¹⁵⁰⁴ eyledi L₁ : eyleyüp L₂

¹⁵⁰⁵ şademât-ı şavâ'ik-ı nevâzil mütetâlî oldu. âsmânî hâh-nâ-hâh 'acze getirüp L₁ : küffâr-ı füccâr 'acz getirüp L₂

¹⁵⁰⁶ devlet-i pâdişâh-ı İslâm müsâ'adet idüp, teşhîr eyledi L₁ : feth eyledi L₂

¹⁵⁰⁷ Karaca Beg L₂ : - L₁

¹⁵⁰⁸ handân L₁ : handân olup L₂

Kal'a-i Belğraç ve Fülke ve Semendre ve Ballubadra ve Tokmak-hişâr¹⁵⁰⁹

Çü takdîr-i Kadîr muvâfık-ı tedbîr ola, zamîr-i münîr âyîne-i nazîrde taşvîr olan her feth ü teshîr mukadder ü müyesser olur. Eger maksûd olan hışn-ı haşîn olup [L₁ 162b] mukârîn-i kürre-i esîr olursa dağı ol pâdişâh-ı mücâhidîne fütûhât-ı 'azîme ve vakâyi'-i kebîre mükerrer olup, tefîh-i cedîde ve teshîr-i 'adîde çok vâkı' olduğu ecilden kaşd idti ki Tuna'yı serhadd-i şugûr ide. Belğrad'ı ki, Tuna ile Şava ortasında vâkı' olmuşdur ve gürîz-gâh-ı eşrâr-ı küffârdur. İllâ kâfire berü yakada melce' ü melâz kalmaya.

Bu Belğraç bir hişâr-ı üstüvârdur ki irtifâ' da küngüreleri evc-i âsmânda kemeri Cevzâ'ya dest urup, kulleleri fark-ı Ferkadân'a kadem basmışdur. Ve burûcî mencûk-ı 'ayyûka müsâvî olmuşdur. "Aşluhá sâbitün (fi's-erâ)¹⁵¹⁰ ve fer'uhâ fi's-semâ"¹⁵¹¹ ve handakınuñ vüs'at ü füşhat sâhat-ı¹⁵¹² emel ve 'umk-ı 'amîki derkü'l-esfeldür. Sîmurg-ı 'akl-ı ecniha ihsâs-ı havâsla pîrâmûn-ı kullelerin kıyâs idemez ve vehm-i tîz-kâm destyârî-i taşavvurâtla anda hîrâm idemezdi.

Beyt

Ne farkından güzer eylerdi eţyâr

Ne fevķine kadem başmışdı deyyâr

Çendân ki selâfîn-i sâbık aña 'aşık olup, pây-ı 'azm-i rikâb-ı cezme başup esbâb-ı kıtâl ü cidâl ile tefîhine vü teshîrine ikdâm-ı tâmm itdiyse müyesser olmamışdı¹⁵¹³. Zîrâ burûc irti'fâda muhâzî-i evc-i semâya ve bünyâdı istiħkâmda mümâşil-i şaħra-i şammâya. Çün sultân-ı dînüñ himmet[i]¹⁵¹⁴ 'asâkir-i müslimînüñ takvîyetine maşrûf [u] ma'tûf [L₁ 163a] idi. Hicretüñ sekiz yüz altmışında evvel bahârda Üsküb'de 'âlf-ıtoplâr dökürüp, gemiler ihzâr eyleyüp, Belğraç Hişârı fethine şarf-ı iktidâr eyledi. Kaçinik Derbendi'nden 'ubûr idüp, Urum-ili¹⁵¹⁵ beglerbegisi Karaca Paşa'ya emr itdi ki Rûm-ili

¹⁵⁰⁹ Başlık L₂'de **Zikr-i muhâşara-i hişâr-ı Belğraç ve feth-i memleket-i Mora ve vilâyet-i Las ve teshîr-i kal'a-i Amaşra** şeklindedir.

¹⁵¹⁰ Bu kelime ayette bulunmamaktadır.

¹⁵¹¹ "Kökü (yerde) sabit, dalları ise gökte olan." (Kur'an, 14/24)

¹⁵¹² sâhat-ı L₁ : - L₂

¹⁵¹³ olmamışdı L₁ : olmamışdur L₂

¹⁵¹⁴ himmet[i] L₁ : - L₂

¹⁵¹⁵ Urum-ili L₁ : Rûm-ili L₂

leşkeriyle Semendre’de hâzır olan gemilere girüp hişârı, Tuna cânibinden muhâşara ide. Ol cânibden hişârûñ istimdâdın münkatı’ ide. Ol dağı emr-i ‘âlî mûcibince varup def’î gemilere girüp ba’zı hişâr cengine müte’allık olan esbâb[1] gemilere koyup, geçüp Tuna cânibin ihâta eyledi. Sultân-ı şâhib-kırân dağı kurudan varup kuşatdı. Cemî’ etrâf müsevver [ü] maşûr oldı. Toplar kurulup metrisler düzilüp etrâf-ı hişârı tahrîf ü¹⁵¹⁶ tahrîke başladılar.

Beyt

“Be-tedbîr-i hûn rîhten sâhtend

Be-hem tiğ u râyet ber efrâhtend”¹⁵¹⁷

Ol hâlde serdâr-ı ehl-i dalâl Yanko, kral olmuşıdı. Bu ahbâr-ı ıztırâr u ıztırâb işidüp, iki ehl-i İslâm gemileri kadar gemiler tonadup, cemî’ memleketinüñ ve sâyir memleketlerden mu’âvenete gelen kâfirlerün güzîdesin gemiye koydı. Dağı çeküp hişâr yanına getürdi. Hişârûñ mukâbelesinde konup [L₁ 163b] handak kazup top, tüfek kurup oturdı. Andan gemilerini müslimânlar[un] gemileriyle¹⁵¹⁸ şavaşdurdı. Ehl-i İslâm dağı gerçi ki ihtimâmla cenge ikdâm itdiler. Ammâ kâfir kurudan toplar ve pırankılar kurmuşıdı. Ve hişâr kullelerinde dağı toplar pırankılar kurmuşıdı. Mü’minleri topa tütüdüler.

Huşûşâ ehl-i İslâm’uñ gemileri akınduya karşıydı. Çekmede hayli zahmet çekdilerdi. Ol münâfıklarûñ uğuru maşabba muvâfık vâkı’ olmuşıdı. Ve’l-hâşıl küffâr gemileri gâlib olup hâh-nâ-hâh hişâra otuz biñ müsella mükemmel kâfir koyup, hişârı muhkem itdi. Kâfirler havf u hirâsdan emîn oldılar. ‘Âkıbet vehminden Yanko-i la’în bi-nefsihi hişâra girüp sultân-ı dîne mukâbil oldı. Her bir burcında yüz yarar¹⁵¹⁹ kâfir mukarrer eyledi. Çün mücâhidîn ol bî-dînüñ bu hâlinden haber-dâr oldılar. Hemân ol yıkdukları gedüklere göz açdurmayup yürüyüş eylediler. Yir yir nerdübânlar diküp taraf taraf hücûm itdiler. ‘Alemler çekilüp piyâdeler rahnelere mûr [u] mâr-vâr üşüp ceng ü cidâl itdiler. Şavlet-i süyûf u esinne ve keşret-i darbe-i harbe-i kîne sine vü dilde tâb komamışıdı.

¹⁵¹⁶ tahrîf ü L₁ : - L₂

¹⁵¹⁷ “Savaş için hazırlıklar yapıldı kılıç ve sancak yukarı kaldırıldı.”

¹⁵¹⁸ müslimânlar[un] gemileriyle L₁ : müslimân gemileri L₂

¹⁵¹⁹ yarar L₁ : - L₂

Beyt

[L₁ 164a] “*Tereng-i kemân kerde cânhâ sûtûh*
Feşâfeş künân tîr ber her gurûh”¹⁵²⁰

Ve şâ’ika-yı tîg u teber, ekşer-i ecsâd-ı azdâd-ı ehl-i fesâdı hâke berâber eyler ve hurûş-ı tanîn ü nâle vü enîn, kımme-i kubbe-i gerdûna irişüp, şadme-i şadâ-yı kûs, rü’ûsı, kü’ûs eyledi. Ve şâhbâz-ı teber-i tîz-pervâz nişîmen-i kavs u tîrden tayerân idüp sîne-i a’dâda mekân iderdi. Hayli küffârı şemşîr-i âb-dâr ile tu‘me-i ziyâb u keftâr eylediler. Tuyûr u nüsûrı bu sûr mesrûr eyledi. Kral dağı¹⁵²¹ sancagını vehm itdügi maħallde gedüge diküp şarf-ı iktidâr eyledi. Şunuñ gibi şa‘b hişâra ma‘a-hâzâ Yanko kral cemî‘-i leşker-i dâll ile içinde iken yeñiçeri dilâverleri bir yirden hücûm ü tehevür idüp bir yirden hişâra koyıldılar. Hişârı fetħ iderlerdi ammâ müte‘âkıben imdâd-ı mütevâlî yetişmeyüp ba‘zı leşker-i İslâm’dan süstlük vâkı‘ oldı. Leşkeri buldılar. Beş yüz kadar dilâver içerüde kalup şehîd oldılar. Anlar şehîd olunca beş biñ miqdârı küffârı helâk eylediler.

Bi’z-zarûrî leşker-i İslâm havâlî-yi hişârdan birez geriye çekildiler. Küffâr leşkeri ardlarınca çıkup topların başdılar. Çün sultân-ı mücâhidîn-i Rüstem-âyîn¹⁵²² ba‘zı leşker-i İslâm’uñ şehîd olup, [L₁ 164b] inhizâmların müşâhede idicek gayret ü ħamiyyet tavakkufa taħammüle mecâl komayup, tîg-ı intikâm niyâmından çıkarup bi-nefsihi şîrâne ħamleler ve dilîrâne muħârebeler eyleyüp, dest-i mübârekiyle gazâlar eyledi. Top u tüfekden bâk itmeyüp niçe kâfir helâk eyledi.

İttifâk merħûm mağfûr vâlidüm Süleymân Beg *rahmetü’llâhi ‘aleyh* ol zamânda ma‘zûl imiş, sâyir sancak beglerinden mümtâz kendü kullarıyla hişâra karîb bir yirde konmuş. İttifâk bu ma‘reke vü peygârda ħâzır bulunup, Süleymân-ı zamân Sultân Meħmed Ĥan at şalduğı maħallde, yanında ħâzır bulunur, iki yüz miqdâr ħıdmetkârlarıyla¹⁵²³ ol nâm-dâr cengde şarf-ı iktidâr idüp gâyetde dilâverlükler eyler.

¹⁵²⁰ “*Yayın vızılınsı canları bezdirdi, her guruhun üzerine ok yağdı.*”

¹⁵²¹ dağı L₁ : - L₂

¹⁵²² sultân-ı mücâhidîn-i Rüstem-âyîn L₁ : mücâhidîn-i sultân L₂

¹⁵²³ iki yüz miqdâr ħıdmetkârlarıyla L₁ : ħizmetkâriyla L₂

Kemâl-i¹⁵²⁴ şecâ'atın şehâmetin¹⁵²⁵ hazret-i sultân-ı şâhib-kırân¹⁵²⁶ görüp, ol gavgānuñ 'akabınca envâ' ri'âyetler idüp, yine 'âlî sancak virüp 'inâyetler¹⁵²⁷ eylemiş.

Sâyir begler dahı gördiler ki hazret-i pâdişâh-ı 'âlem-penâh kendü peleng-vâr cenge 'azîmet-i şîrâne idüp, kadem-i¹⁵²⁸ cür'et mizmâr-ı şecâ'atda müstahkem idüp, cemî'-i dilîrlerden sebkat eyleyüp, 'asker-i küffâra at şalup, şîr-i jiyân neyistâna girdügi gibi rümh [ü] sinândan vehm itmeyüp, haşmuñ alayına duhûl idüp, mihlebi-i hûn-feşânla cân-sitânluklar eyledi. Yanında olan mukarrebler [L₁ 165a] top u tüfekden ziyâde vehm¹⁵²⁹ idüp, 'inân-ı tevsen-i celâdet-i sultân teklîf-i 'anîfle döndürdiler. Hattâ dirler ki ol hinde mübârek dudağı ol cihân-gîrûñ leb-i şîr gibi inşikâk bulup, la'l-i rümmânî gibi hûn-âlûde oldu. Ammâ a'yân [u] erkân tesellî idüp didiler ki:

Beyt

*“Selâmet-i heme âfâk der-selâmet-i tüst
Be-hîc hâdişe zât-ı tü müstemedd mebâd”¹⁵³⁰*

Pes cânibeynden mübâlağa ceng ü cidâl oldu. Niçe kerre kâfirler gâzîleri ordu-yı hümayûna iletdiler. Ve gâzîler yine¹⁵³¹ anları hişâra iletdiler. Ol muşâdemede muhârebede Karaca Beg'ün metriline top tokınup metris tahtası aña tokındı. Silk-i sü'edâya ve 'idâd-ı şühedâya münselik oldu.

Ve ol mücâdelede guzâtuñ bir kadr-endâzı tîr-i dil-dûz [u] ciger-sûz ile kralı gözine vurup mecrûh eyledi. Küffâr alup hişâra girüp bu hâli halkdan gizleyüp ehl-i İslâm'a i'lâm olunmadı. Çün gâzîlerün serbâzı Sultân Mehemmed Gâzî ma'lûm idindi ki ol hişâra çâre bu tedbîr ile olmaz, gayrı tedârük itmek gerek. Zârûrî kral-ı dâllûñ öldügin

¹⁵²⁴ Kemâl-i L₂ : - L₁

¹⁵²⁵ şehâmetin L₁ : - L₂

¹⁵²⁶ şâhib-kırân L₁ : - L₂

¹⁵²⁷ 'inâyetler L₁ : ri'âyetler L₂

¹⁵²⁸ kadem-i L₁ : kudûm L₂

¹⁵²⁹ vehm L₁ : havf L₂

¹⁵³⁰ “Bütün ufukların selameti senin selametindedir, hiç bir olay senin zatına fayda sağlamaz.”

¹⁵³¹ yine L₂ : - L₁

bilmeyüp, “*el-‘avdetü aḥmedü*”¹⁵³² diyüp kal‘adan çekildi. İrtesi dönüp devletle dârü’l-ḫilâfetine¹⁵³³ mu‘âvedet itdi.

Birkaç zamân [L₁ 165b] âsûde olup, yine sultân-ı muzaffer ‘azm-i gazâ-yı ekber idüp leşker-i nuşret-eşeri çeküp Mora fethine müteveccih olur¹⁵³⁴. Sekiz yüz altmış birinde Siroz’a varup anda birkaç gün devletle oturak olur¹⁵³⁵. Andan Yeñi-şehr’den geçüp, Mora diyârına kadem başar. Ol ser-ḥadde Fülke dirler bir kal‘a var idi anı teşhîr ider. Andan göçüp Ak-ova Hişârı’na vardılar anı daḫı teşhîr itdiler. Andan Tokmak-ḫişârı’na vardılar, ḫalkı temerrüd idüp, itâ‘at itmedi, âḫır ‘unveten alındı. “*Leükattı‘anne eydiyehüm ve ercülehüm min-ḫilâfin*”¹⁵³⁶ ḫükm-i kâtı‘ıyla ellerin ayakların kırdılar¹⁵³⁷. Bu minvâl üzerine her kankı ḫişâra ki müteveccih oldıysa fî’l-ḫâl feth olındı.

Andan Miḫlu’ya vardılar. Ḥalkı irtidâ‘ ü irtidâd gösterdiler. ‘Asâkir-i nuşret-me’âl üç gün gice gündüz ‘ale’l-ittişâl cidâl ü kıtâl eylediler. Âḫır üçüncü gün cebren, kahren alup ḫalkın iledüp Korfuz karşusunda kırdılar. Kalb-i kâsîlerine gâyet vehm düşdi. Anuñ gibi ḫışn-ı ḫaşîni bir iki gün müşâcere muḫârebe itmekle zebûn idüp, emân tarîkiyle feth itdiler, ḫalkını İstanbul’a sürdiler.

Andan Balubadire’ye müteveccih oldılar. Şehr ḫalkı bî-iltizâm tevakkuf ve irtikâb ta‘assuf istikbâl idüp, itâ‘at itdiler. Çün ol diyârıñ [L₁ 166a] ekşer ḫişârları feth olındı. Pâdişâh-ı İslâm bunca iğtinâm ile ‘inân teveccüh-i şehr-i mergûb Üsküb’e munşarif kıldı.

Çün Mora emri tamâm oldı. Lâz’uñ feth olunmaduk ba‘zı kal‘aları var idi ki, Yanko mu‘âzadatıyla muḫâfaza olunurdu. Anlaruñ fethine sene-i mezḫûrda a‘zam-ı vüzerâ-i zamân Maḫmûd Paşa-yı ‘âlî-şânuñ vezâretine beglerbeglügi daḫı munzamm idüp, Anaḫolı ‘askerin ve biñ yeñiçeri koşup gönderdi. Şofya’ya varıcak “Lâz, kal‘aları ḫuzâvendigâra virse gerek idi ammâ, şimdi döndi krala virmege kaşd itdi” diyü ḫaber

¹⁵³² “*Geri dönmek daha iyidir.*”

¹⁵³³ dârü’l-ḫilâfetine L₁ : dârü’l-ḫilâfet Edrene’ye L₂

¹⁵³⁴ olur L₁ : oldı L₂

¹⁵³⁵ olur L₁ : idüp L₂

¹⁵³⁶ “*Şüphesiz onların ellerini ve ayaklarını çaprazlama keseceğim.*”

¹⁵³⁷ kırdılar L₁ : kesdiler L₂

alındı. “*El-cinsü ile ’l-cinsi yemîlü*”¹⁵³⁸ a’yân u erkân bu haberden¹⁵³⁹ perîşân olup, bu gazâdan kaşd itdiler ki Maḥmûd Paşa’yı men’ kılalar. Ḥattâ dirler¹⁵⁴⁰ ki muḥârebe vü kıtâl ile ol kal’anuñ teshîri muḥâldür. Meger nibâl-i¹⁵⁴¹ ihtiyâl ile mecâl ola. Ammâ vezîr-i şâyib-tedbîrûñ âsaf-ı Cemşîd-zamîrûñ rây-ı münîri, âftâb-ı leyâlî-i huṭûb ve bârika-yı hâtırî, şem’-i şebistân-ı havâdiş-i kürûb idi. “*El-tevakkufu ’inde’l-’azîmeti hezîmeh*”¹⁵⁴² diyüp¹⁵⁴³, cemî’-i ğuzâtı gazâyâ taḥrîş eyleyüp küffârûñ keşretine kılletine i’tibâr itmeyüp istimâletler virüp “*ve in-yekün min-küm ’iştirûne şâbirûne yeğlibû mieteyn*”¹⁵⁴⁴ didi.

Andan [L₁ 166b] bünyâd-ı tertîb-i esbâb-ı muḥârebe ve tensîk-i âlât-ı muḥâşara idüp, ümerâyâ in’âmlar iḥsânlar eyledi ki kâbil-i takrîr ü taḥrîr degül. Andan ılgar seçüp küffârûñ memleketine segirdüp, bir gecede iki kal’a-i metînin ve ḥışn-ı ḥaşînin aldılar ki biri Şava ve biri Umul’dür. İçine muḥâfızlar zâbiṭler koyup gitdiler.

Andan varup Semendre Ḥişârî’nı muḥâşara eylediler. Küffâr, leşker-i cerrâr görüp ḥişâr-ı üstüvâra i’timâd u i’tizâd idüp, vehm itmeyüp leşker-i İslâm’ı ḥişâr önünde karşulayup mukâbele olup mukâtele eylediler. Gâzîler fi’l-hâl şıyup ḥişâra döktiler. Âḥır nâ-çâr olup derleri dîvâr-vâr muḥkem idüp, ḥişârûñ burc u bârûlarından kıtâl ü cidâle başladılar. Çün sipâh-ı nuşret-penâh ol ḥişâr-ı üstüvârı merkez idinüp pergâr-vâr dâyiresin devr idüp ihâta eylediler. Evvelâ iltiyâm gösterüp elçiyle lînetle peyâm gönderüp, kal’ayı luṭf ile istediler çâre olmadı. İtâ’at itmeyüp elçiye istihzâ itdiler.

Ammâ çün leşker-i İslâm mu’âvenet-i İlâhî’yle müstazhîr ü müstevsîk idi. Küffârûñ aḥbârına mukayyed olmayup bir هفته miqdârı ceng idüp, bâğların bâğçelerin ḥarâb [u] yebâb idüp, ekinlerine od urup nevâḥîsini yakup yıkdılar. Çün bir هفته mütevâliyen muḥâşara [L₁ 167a] mütemâdî oldı. Âḥır küffârdan ḥişârı istemege İshâk Beg oğlu ‘Îsâ Beg ve Aḥmed Beg oğlu ‘Alî Beg’i gönderdi. Ne kadar ki söyledilerse çâre

¹⁵³⁸ “*Her cins kendi cinsine meyleder.*”

¹⁵³⁹ bu haberden L₂ : - L₁

¹⁵⁴⁰ dirler L₁ : didiler L₂

¹⁵⁴¹ nibâl-i L₁ : - L₂

¹⁵⁴² “*Azîmet (kararlılık gösterilecek) zamanında duraksamak hezimetdir.*”

¹⁵⁴³ âsaf-ı Cemşîd-zamîrûñ rây-ı münîri, âftâb-ı leyâlî-i huṭûb ve bârika-i hâtırî, şem’-i şebistân-ı havâdiş-i kürûb idi. “*El-tevakkufu ’inde’l-’azîmeti hezîmeh*” diyüp L₁ : - L₂

¹⁵⁴⁴ “*Eğer içinizde sabırlı yirmi kişi bulunursa (onlardan) ikiyüz kişiye gâlip gelirler.*” (Kur’an, 8/65)

olmadı. Âhir Maḥmûd Paşa beglere eyitdi: “Kâfirûñ bize yüzi gözi öğrenmeden yürüyüş esbâbın müheyyâ idüp, Ḥakk ḥazretine şıgıñup yürüyelüm mercûdur ki fetḥ olına” didi.

Meşnevî

“Çü kûşîm der-ceng merdâne-vâr

Be-tevfîk-i Yezdân ü merdân-kâr

Dil ü zûr zehre be-kâr âverîm

Cihân ber- ‘adû teng ü târ âverîm’’¹⁵⁴⁵

Def’î nerdübânlar resenler ihzâr eyleyüp ḥişâruñ fetḥ esbâbın müheyyâ vü müretteb itdiler. Birkaç gün top u mancınıklarla¹⁵⁴⁶ etrâfını ḥarâb idüp, bir gün seḥerden turup a’lâm-ı İslâm’ı kaldurup leşkeri alay alay idüp tabl-ı ḥarbî çalup ḥişâra ikdâm ü ihtimâm ile yürüyüş eylediler. Küffâr çendân ki men’e def’e iltizâm gösterdiyse fâyide eylemedi¹⁵⁴⁷. Tevfîk-i İlâhî reh-nümûn olup ḥişârı, zebûn idüp guzât, ricâl-i gayb gibi ḥişâruñ cevânibinden koyulup tekbîr ü tehlîl [ü] gulguleden ḥişâr pür-velvele oldı. Def’î bâng-ı namâz okınup burc u bârûları şalavât ile memlû oldı. Ol ḥişâruñ [L₁ 167b] kûçe vü bâzârların tîğ-i ḥûn-bârla gâdir idüp, seyl-i süyûfla enhâra döndürdiler.

Pes fevc fevc kefere-i fecere hevl-i seyl-i ḥûn-rîzden ve tûfân-ı mevc-ḥîzden kaçup nehr-i Tuna’ya dökildiler. Ol baḥr-ı ‘amîkden “udḥulûhâ âl-u Fir’avne eşedde’l-‘azâb’’¹⁵⁴⁸ şadâsı geldi. Ḥalâş olanları daḥı esîr ü ḥakîr oldılar. Ḥişâruñ sûrı alındı hemîn¹⁵⁴⁹ kâfir elinde kulleler kaldı. Kurtulanı Kula’ya kaçup girdiler. Kula’nuñ fetḥi ‘asîr olduḡıçün üç gün dögüp alamayup göçüp Güzelce-ḥişâr’a vardılar ki Belgrad’a havâledür. Def’î havâlî daḥı fetḥ itdiler.

Andan Sivriçe-ḥişâr’ı aldılar ki mahzen ü ma’dendür. Andan Rudnik’i fetḥ itdiler. Ramazân irişdi. Niş’e varup Ramazân’ı anda tutdılar. Kaşd itdiler ki ba’del-‘ıyd Gügercinlik Kal’ası’na varup muḥâşara ideler. Sâbıkâ kal’anuñ müstaḥfızları in’âm u iltiyâmın¹⁵⁵⁰ görüp paşaya râm olmışlar idi. Ba’del-‘ıyd leşker gelicek kal’a teslîm

¹⁵⁴⁵ “Bu savaştta yiğitler gibi gayret edelim, Allah’ın ve savaşçıların yardımıyla, gönül kuvveti ve cesaretle dünyayı düşmana dar edelim.”

¹⁵⁴⁶ mancınıklarla L₁ : mançı[nı]k birle L₂

¹⁵⁴⁷ eylemedi L₁ : olmadı L₂

¹⁵⁴⁸ “Ey Firavun ailesi o en şiddetli azaba girin.”

¹⁵⁴⁹ hemîn L₁ : hemân L₂

¹⁵⁵⁰ iltiyâmın L₁ : iltiyâmların L₂

iderin, hemân Kula kalur diyü mu‘âhede itmişlerdi ¹⁵⁵¹. Çün eyyâm-ı mu‘âhede irişdi. Gâzîler ılgar ile iki günlük yol idi. Bir gicede varup seherden a‘lâm-ı İslâm ızhâr idüp, şavb-ı kal‘aya müteveccih oldılar. ‘Ahd ü peymân idenler hemân müslimânlar geldiği gibi ¹⁵⁵² kal‘ayı teslîm eylediler. Dîzdâr dağı nâ-çâr olup ma‘dûd-ı kalîl ile Kula’ya kaçup kapusun berkitdi. [L₁ 168a] Ammâ içecek şuları olmadığı cihetden zencîrler vaz‘ kılup ¹⁵⁵³ şu alurlardı. Gâzîler tuypup zencîr şarkutdukları gibi şarmaşup çeküp ellerinden alup şu aldırmadılar. Nâ-çâr anlar dağı emân dileyüp Kula’yı ¹⁵⁵⁴ virdiler.

Andan ba‘zî âdem seçilüp Tuna’yı geçüp, Ungurus’uñ Tarava dirler bir ma‘mûr kal‘ası var idi, vardılar havâlîsin vurdılar yakup yıkup ¹⁵⁵⁵ geldiler. Çün içbâl-i devlet reh-nümûn idi. Her nereye teveccüh itdilerse düşmen zebûn oldu. Andan Minnet-oğlı Mehemed Beg’i akıncı begi idüp akın virdi. Ungurus-ili’ni ol dağı varup vurup ¹⁵⁵⁶ yıkdı yakdı. Gâyetde toymuluklar oldu. İttifâk bir miqdâr hâzır cebelû kâfir ¹⁵⁵⁷ var imiş, gâzîleruñ yolın aldılar ¹⁵⁵⁸. Gâzîler gayret-i bâzûya getirüp ceng idüp küffârı şıdılar. Kimin öldürüp ¹⁵⁵⁹ kimini esîr eylediler. Bunlaruñ ‘akabınca yine Ungurus leşkerinden otuz biñ cevşen-ver dilâver ılgar eylediler tâ ki esîrleri halâş ideler. Ammâ çâre olmadı.

Beyt

“Ance maksûd-ı gürg bûd rübûd

Üştülüm-i şubân ne-dâred sûd”¹⁵⁶⁰

Gördiler ki gâzîler Tuna’yı geçmişler. Zârûrî Tuna kenârında bunlara mukâbil kondılar. Bir iki gün leşker-i müslimîn anda karâr idüp, müteveccih-i memâlik-i İslâm oldılar. Pâdişâh-ı [L₁ 168b] kâm-yâb [u] ‘âlî-cenâb Mora’da bunca fütûhât idüp, mübâlağa esbâb-ı ganâyimle mürâca‘at idicek, hükmi cihân-muţâ‘ irâd idüp paşayı,

¹⁵⁵¹ Ba‘de’l-‘ıyd leşker gelicek kal‘a teslîm iderin, hemân Kula kalur diyü mu‘âhede itmişlerdi L₂ : - L₁

¹⁵⁵² geldiği gibi L₁ : geldiğinleyin L₂

¹⁵⁵³ kılup L₁ : idüp L₂

¹⁵⁵⁴ Kula’yı L₂ : - L₁

¹⁵⁵⁵ yakup yıkup L₁ : yıkup yakup L₂

¹⁵⁵⁶ vurup L₂ : - L₁

¹⁵⁵⁷ hâzır cebelû kâfir L₁ : cebelû kâfirler L₂

¹⁵⁵⁸ aldılar L₁ : vurdılar L₂

¹⁵⁵⁹ Kimin öldürüp L₂ : - L₁

¹⁵⁶⁰ “Kurt hedefindeki avı çaldı, çobanın kavgasının faydası olmadı.”

âsitâne-i devlete da‘vet eyledi. Meşyen ‘âle’r-re’s manşûr u muzaffer sürûr u huzûr¹⁵⁶¹ ile gelüp sultân-ı hamîdü’l-hişâl ve ‘amîmü’l-efzâlûñ hâk-i pâ-y-i şerîfine yüz sürdi.

Andan sultân-ı cihân-gîr, vezîr-i şâyib-tedbîrle dârü’l-hilâfete mürâca‘at idüp, sipâh-ı dîn-penâha icâzet virdiler. Ol kış leşker âsâyış eyledi. Gelicek yılda hicretüñ sekiz yüz altmış ikisinde sultân-ı selâtn-i cihân şaff-der-i meydân Mehemmed Hân Semendre’nüñ fethine¹⁵⁶² ‘atf-ı ‘inân eyledi. Zîrâ kulleleri feth olunmamış idi. Fethi ehemmiyetli me‘âlîb ve etemm-i me‘ârib idi. Hikmeti bu ki miftâh-ı memleket ve kilîd-i vilâyet idi. ‘Ale’l-huşûs krala şatmak ister diyü haber alındı. İhtimâm-ı ikdâm lâzım geldi. Çün devlet ü iqbâl ile gelüp, Sofya menâzilin muzârib-i hıyâm-ı mübârizân-ı Behrâm-intikâm ve ebtâl-i şamşâm-ıktihâm eyledi.

Fî’l-hâl Bosna kralı kendüye müteveccih olur taşavvur idüp elçi gönderüp ızhâr-ı mu‘âvâ‘at¹⁵⁶³ u mülâyemet idüp harâca iltizâm gösterüp münkâd olup Semendre’nüñ kilîdin gönderdi. Ammâ andan ‘ivaż [L₁ 169a] Bosna serhaddinde bir hişârcuk¹⁵⁶⁴ var idi anı istedi ki anda tekâ‘üd idüp ferâgat eyleye. Hâzret-i sultân-ı şâhib-celâl kral-ı dâllûñ bu şulhına râzı olup fi’l-hâl muşâlaha eylediler. Semendre’yi alup, hâfızlar koyup, ol istediği hişârı bir bahâne idüp virmedi. Ammâ Semendre’yi esbâb-ı cidâl ü eşâs-ı kitâl ile şöyle ârâste itdiler ki kâbil-i feth-i a‘dâ olmadı. Âhır tedricle Bosna dahı havza-i taşarruflarına dâhil oldu. Bi-hamdi’llâh ki bir teveccühde bunca me‘âlîb-i ‘uzmâ-i Rabbü’l-erbâb ve müsebbibü’l-esbâb bî-me’ûnet [ü] irtikâb tertîb-i ‘ilel ü esbâb müyesser itdi¹⁵⁶⁵.

Çün sultân mukzî’l-merâm olup, şâd-kâm dârü’l-hilâfete mürâca‘at ü mu‘âvedet eyledi. İttifâk geldiği eşnâda ba‘zı kimesneler¹⁵⁶⁶ gelüp şikâyet idüp, Bolı kurbında Amaşra dirler bir kal‘a vardur Fireng elindedür, esîrlerümüz kaçır girür virmezler ve hem gemiye girüp harâmîlük iderler, yollar kesdiler, müslimânlara zarârları çok didiler. Fî’l-hâl sultân-ı şâhib-celâl işidüp, hâzır olan gemileri gönderüp, hemân yanında bulunan kapu halkıyla devlet ü sa‘âdetle şayda seyrâna çıkar gibi bahâne idüp, Koca-

¹⁵⁶¹ huzûr L₁ : - L₂

¹⁵⁶² fethine L₁ : üstine vü fethine L₂

¹⁵⁶³ mu‘âvâ‘at L₁ : müsâva‘at L₂

¹⁵⁶⁴ hişârcuk L₁ : hişârı L₂

¹⁵⁶⁵ itdi L₁ : eyledi L₂

¹⁵⁶⁶ geldiği eşnâda ba‘zı kimesneler L₁ : ol eşnâda kim geldi ba‘zı kimse L₂

eli'nden gidüp, reh-güzârında olan beglere emr itdi ki def'î yol ayırtlayup [L₁ 169b] tefsîh-i mesâlik ü tarâyık ve tevsî'-i menâhic ü 'avâyık itdiler.

Çün gemiler limanına girdi. Kal'a halkı teveccüh-i sultân-ı gâtî-sitân bildiler. Vehmlerinden a'yân-ı sükkân kabûl-i 'akd-i zimmet idüp, kal'anuñ miftâhını teslîm eylediler. Bu kazıyye tertîb-i mukaddemât-ı 'âdî ve te'sîs-i mebânî-yi mebâdîdür diyü nuşret fırsat müyesser olduğına feraḥ u şâd dârü'l-ḥilâfete 'avdet itdi. Mu'teberce mütemevvil kâfirlerini oğlu kızıyla İstanbul'a sürüp getürdi. Kimesne esbâblarına müte'ârız olmadı. İflâgan ucında bir kal'a var idi, anuñ halkını Amaşırı'ya sürüp, bir 'âlî kilîsâyı cum'a mescidi eyledi. Bu feth hicretüñ sekiz yüz altmış üçünde vâkı' oldı.

Feth-i Sinop ve Kaşamonı ve Tırabzon¹⁵⁶⁷

Hâzret-i ḥuzâvendigâr-ı kâm-kâr-ı zü'l-iḳtidâr 'âlî-miḳdâr hicretüñ sekiz altmış bişinde ümerâ [vü] vüzerâyıla Tırabzon fethin müşâvere mutâraḥa idicek, "anuñ teşhîrinüñ evvel şartı Kaşamonı ve Sinob'uñ fethidür, mâbeynlerinde mülâzeme-i 'aklî var. Hemân leşker-i deryâ-şâna baḥr u berrden lâzım olan esbâbı müheyâyâ eyleñ" diyü emr eyledi. Evvelâ İsmâ'îl Beg'e hükm-i şerîf irsâl idüp, şöyle emr olındı ki: "Ordu-yı hümâyûna lâzım olan esbâbı ihzâr eyleyüp, Sinop limanında [L₁ 170a] pâdişâhuñ gemilerine azuk müheyâyâ ide. Birkaç gün¹⁵⁶⁸ anda azuklanup tâ ki Tırabzon'a müteveccih olalar. Andan def'î devlet ü sa'âdetle leşker-i zafer-eşeri çeküp Kaşamonı'ya müteveccih oldı. Yakın varıcak İsmâ'îl Beg vehm idüp, iḳbâl ü istikbâlden maḥrûm oldı. Ḥattâ rüsûm-ı mihmândârlukda takşîrâtın añlayup sultân-ı kâm-rân henüz nifâk-ı mevrûsî kalb-i kâsîsinde var imiş diyü gâyetde incindi.

Kaşamonı'da Ḥasan Beg nâm bir oğlu var idi. Ḥabs eyleyüp Kaşamonı'yı destûr-ı sâbık siyâkınca yine zabt eyledi. Zîrâ evvel daḥı ḥavza-i taşarruf-ı 'Oşmânî'ye dâḥil olmuşıdı. Ammâ yine anlaruñ nesline iḥsân olunmuşıdı. Ol hînde İsmâ'îl Beg Sinob'a taḥaşşun itmişıdı. Maḥmûd Paşa'ya ḥayli leşker koşup Kızıl Aḥmed'i pîşvâ idüp, Sinob'ı muḥâşara itmege gönderdi. Tırabzon'a gidicek gemileri daḥı yetişüp Sinob'a gelmişıdı. Paşa daḥı varup baḥr u berrden Sinob'ı muḥâşara eyledi. Andan ol vezîr-i şâyib-tedbîr bir kimesne ile evvelâ¹⁵⁶⁹ ḥaber gönderüp eyitdi ki: "Ḥizmet-i şerîfe

¹⁵⁶⁷ Başlık L₂'de **Tebyîn-i fütûḥât-ı Sinob ve Kaşamonı ve kal'a-i Tırabzon** şeklindedir

¹⁵⁶⁸ gün L₂ : günde L₁

¹⁵⁶⁹ evvelâ L₂ : - L₁

pûşîde degül buncılayın sultân-ı cihân-gîr-i kişver-sitânla tedbîr-i mu‘âraza vü mu‘âdât mûcib-i nedâmet-i hüsrândur. Hemân lâzım olan ‘uhûd-ı sâbık [L₁ 170b] siyâkınca yine muşâdakât u muvâfakat ri‘âyet idüp, nâ-çâr çâre-i kâr¹⁵⁷⁰ itâ‘at u inkıyâddur. Kal‘aya i‘timâd [u] i‘tizâd maḥzâ, ḥaṭâ vü fesâddur.

Beyt

“Meyengîz fitne meyefrûz kîn
Ḥarâbî meyâver be-ferruḥ-zemîn”¹⁵⁷¹

Muḥâşame müşâcere degül muşâlaḥa gerek¹⁵⁷² ma‘lûmuñuzdur ki kazâ vü kader¹⁵⁷³ ‘ilâcı şâbrdur cebr degül.

“Zi-zaḥm-ı na‘l-ı sûtûrân-ı Rüstem-i Destân
Henüz kal‘a-i İsfendiyâr vîrân est”¹⁵⁷⁴

Baḥr u berrden leşker-i zafer-rehber-i nuşret-eşer kal‘ayı ihâta eylediler. Cidâle ḥalâşa mecâl muḥâldur. Bilürsüz ḥod leşker-i manşûr mecbûrdur.

Beyt

“Ez-zamâne ne-mî konem gile
Ki bedânisteeḥ ki mecbûr est”¹⁵⁷⁵

Vâcib oldur ki, ‘ırz-ı şerîfî şaklayasız “ırzû‘l-mü‘mini ke-demihî”¹⁵⁷⁶ mefhûmı ḥod ma‘lûmdur. Ve ahâli-i memleket ki ma‘nîde hemîn ‘ıyâl-i selâṭîn gibidür. Leked-kûb-ı ḥayl-i seyl-girdârdan anları şaklayasız. ‘İzzet ü ikrâmla bir yirde oturasız¹⁵⁷⁷. İnşâa’llâh cemî‘-i ḥâşşlaruñdan¹⁵⁷⁸ ḥâşıl olan yine ḥizmetüñüze vâşıl ola” diyü, peymân u eymân idüp mîşâk-ı muḥkem itdiler. Andan el öpmek maşlahatiçün esbâb-ı bî-ḥisâb ḥâzır idüp, konukluklar ihzâr eyledi. Anlaruñ itâ‘atin Maḥmûd Paşa âsitâne-i sa‘âdet-

¹⁵⁷⁰ ri‘âyet idüp, nâ-çâr çâre-i kâr L₂ : ri‘âyet itmekdür nâ-çâr kâr L₁

¹⁵⁷¹ “Fitne çıkarıp kini artırarak mutlu yeryüzünü viran eyleme.”

¹⁵⁷² Muḥâşame müşâcere degül muşâlaḥa gerek L₁ : - L₂

¹⁵⁷³ kader L₁ : kaderüñ L₂

¹⁵⁷⁴ “Rüstem’in atlarının nalının darbesinden, İsfendiyar’ın kalesi hâlâ virandır.”

¹⁵⁷⁵ “Felektan şikâyet etmiyorum, biliyorum ki buna mecburdur.”

¹⁵⁷⁶ “Mü‘minin namusu kanı gibidir.”

¹⁵⁷⁷ oturasız L₁ : otur L₂

¹⁵⁷⁸ ḥâşşlaruñdan L₁ : ḥâşşilerünüzden L₂

baħşa i‘lâm eyledi. Sultân-ı İslâm dahı [L₁ 171a] şâd-kâm gelüp hişâr üstine kondı. Hazret-i ħuzâvendigâr-ı kâm-kâruñ geldügin göricek çıkup istikbâl idüp, muşâhafa eyledi. Pâdişâh-ı ‘âlem-penâh recâ itdüginden ziyâde ta‘zîmler tekrîmler idüp, tesellî-yi ħâtır itdiler. Mübâlağa in‘âmlar ihsânlar idüp, Dürekânî’ye gönderüp kal‘aya müstaħfizlar koyup oğlu Hasan Beg’e Bolı sancagın virüp ve Kızıl Aħmed’e Kastamonı leşkerin koşup ol ħalka baş dikdi. Ve İsmâ‘ıl Beg cemî‘-i ta‘allukâtın alup, Burusa kurbındaki Yeñi-şehr’e geldi. Zîrâ pâdişâh-ı ‘âlî-câhdan Yeñi-şehr’i ve İne-göl’i ve Yar-ħişâr’ı istemişidi virmişidi. Anda takâ‘üd itdi.

Çün Kastamonı, Sinop feth olındı. Devletle pâdişâh-ı dîn-penâh Koylu-ħişâr’a müteveccih oldı. Feth olındı. Andan Tırabzon’a müteveccih oldılar. Erzincan’a karfîb yirde Ak-koyunlu begi Uzun Hasan, anasını¹⁵⁷⁹ ve şeyhi Şeyh Hasan’ı elçilüğe gönderüp, tazarru‘ idüp memleketüme ziyânları tokınmasun sehl yirdür ayağ altında kalur diyü Erzincan ayaklanmasun diyü sa‘y eyledi. Ĥudâvendigâr-ı ‘âlî-mikdâr dahı tazarru‘ın iltimâsın kabûl idüp, Erzincan’a ta‘âruz itdürmedi. Ammâ elçisini Tırabzon’a bile ilette. Çün leşker-i zafer- [L₁ 171b] eser varup hişâr-ı üstüvârî ihâta eylediler. Sinob’daki gemiler¹⁵⁸⁰ gelince kurudan cidâli kîtâli eksük eylemediler. Deryâdan bâd-bânlar görünicek ehl-i hişâr nâ-çâr olup zeyl-i tazarru‘a yapışdılar. Tav‘an ragben ol kal‘a-i şâhiķi virüp, müste‘men oldılar. Hişârda bulunan teberrüklerden Hasan Beg’e ve anasına¹⁵⁸¹ ve Şeyh Hasan’a ħayli nesne virüp, ri‘âyetler idüp, yine Hasan Beg’e gönderdi. Ma‘âbed-i aşnâmı mesâcid-i ehl-i İslâm idüp içinde yarar müstaħfizlar kodılar.

Ammâ Kızıl Aħmed ol seferde icâzet alup, evini göçürmek bahânesiyle Bolı’ya geldi. Bir iki gice anda olup, tarîķ-i firâr ile Karaman’a vardı. Karaman-oğlu aña ħarçluk viridi. Çıkup Uzun Hasan’a gitdi. Sultân Meħmed anı¹⁵⁸² işidicek İsmâ‘ıl Beg’den dahı şübheli olup Filibe’ye sürdi. Ecel-i tabî‘i irince anda mütekâ‘id oldı. Fütûħatüñ târîķi hicret-i nebevîñ sekiz yüz altmış beşinde vakı‘ oldı.

¹⁵⁷⁹ anasını L₁ : atasını L₂

¹⁵⁸⁰ gemiler L₁ : elçiler L₂

¹⁵⁸¹ anasına L₁ : atasına L₂

¹⁵⁸² anı L₂ : - L₁

Gazâ-yı Eflak¹⁵⁸³

Çün şîr-i pîşe-i şecâ'at ve peleng-i kulle-i şehâmet şâhib-kırân-ı zamân Sultân Mehemmed Han “‘*aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân*”¹⁵⁸⁴ Tırabzon'ı feth idüp, [L₁ 172a] devletle İstanbul'a mürâca'at idicek etrâf-ı memâlikden ızhâr-ı meveddet iş'âr-ı maḥabbet idüp, envâ'-ı ta'zîm ü tekrîmler ile elçiler geldi. Eflak voyvodasından daḥı elçi geldi.

Elçisiyle kapuya da'vet itdiler. 'İllet idüp: “Memleketüm ḥâlî kalur, meger ḥazret-i ḥuzâvendigâr-ı şâhib-iḳtidâr ḥızmetkârlarından muḥâfazaya bir begi gele” dimiş. Sözine i'timâd olunup, çakırcı-başı Ḥamza Beg'i göndediler. Ol daḥı Tuna kenârında konar. Ol gice ol muḥîl mel'ûn buz üstinden Tuna'yı geçüp, şebîḥûn idüp Ḥamza Beg'i ve Yûnus Beg'i şehîd idüp, ḥayli müslimânlar derece-i şehâdete vâsıl oldılar. Ve Ḥamza Beg'ün başını Ungurus'a gönderdi. Ve geçüp ile güne¹⁵⁸⁵ ḥayli ḥaddinden ziyâde te'addîler eyledi. Sultân-ı İslâm daḥı a'lâm-ı nuşret-encâm çeküp, gazâyâ müteveccih oldılar. Eflak-ili'ne giricek cemî' il gün tavk-ı 'ubûdiyyet gerden-i itâ'ata ihlâşla geçürüp, silsile-i meveddetde mukayyed oldılar. Ammâ Kazıklı'nun kandaluḡı ma'lûm olmadı. Âhır bir gice şebîḥûn eyledi. Leşker-i İslâm meskenlü meskeninde şâbit olup gelen kâfire şöyle vurdılar tîḡ-ı bürrânı kim kanları her ṭarafa seyl gibi revân [L₁ 172b] oldu, ölmeyeni daḥı zaḥm-dâr olur. Çün Eflak leşkeri münhezim oldu. Yirine karındaşını voyvoda idüp, âsitâne-i sa'âdet-baḥşdan isti'ânete ḥayli âdem koşdı. Dırakula yirine voyvoda oldu. Bu feth ü nuşret ü zafer hicretün sekiz yüz altmış altısında vâkı' oldu dirler.

Çün Eflak seferi tamâm oldu. Sultân-ı İslâm ol kışı dârü's-selâm İstanbul'da kışlayup, evvel¹⁵⁸⁶ bahârda 'âlem gül-zâra dönicek Anadolı'ya geçüp, kendüler devletle kurudan gidüp, gemileri şevketle deryâdan varup, Midilli'yi ihâta eylediler. Birkaç gün mukâra'a muḥâcere idüp, küffârı muḥârebe, müşâdemeyle korkutdılar. Żarûfî tekvur fekûrî fikr-me'âl idüp, ehl ü 'ıyâlin ḥalâş itmek için emân dileyüp, çıkup Maḥmûd Paşa'ya kılâ'uñ bıkâ'uñ mefâtiḥin teslîm eyledi. Ḥil'at-ı ḥusrevâne vü 'avâtıf-ı

¹⁵⁸³ Başlık L₂'de **Der gazâ-yı şâḡ-ı İflak ve feth-i Midillü ve teshîr-i memleket-i Bosna ve nâḥiye-i Kuvaç ve Pavlı** şeklindedir

¹⁵⁸⁴ “Allah'ın rahmeti ve bağışlaması üzerine olsun.”

¹⁵⁸⁵ ile güne L₁ : il urup L₂

¹⁵⁸⁶ evvel L₁ : - L₂

pâdişâhâneyle dil-şâd u hurrem oldu. Ol mesâkin-i aşnâm mesâcid olup müslimânlarla def'î dârü's-selâma döndü. Maḥmûd Paşa cemî'-i esîrin defter eyledi. Kimin esîr idüp kimin beglere in'âm u ihsân eyledi. Bu feth [ü] zafer dahı Eflak gazâsından iki ay soñra vâkı' oldu dirler. Çün Midilli [L₁ 173a] emri tamâm oldu. Pâdişâh-ı ehl-i İslâm¹⁵⁸⁷ Bosna'ya gazâyâ niyyet idüp, kral-ı dâll [ü] bed-fercâma âdem gönderüp ḥarâc istedi. “Eger virmezse hemân beni anda bilsün” demiş¹⁵⁸⁸

Beyt

*“Eger cüz be-kâm-ı men âyed cevâb
Men ü gürz ü meydân ü Efrâsiyâb”¹⁵⁸⁹*

diyü kaḥ'-i cevâb istediler. Krala bu kazıyyeden melâl gelüp, kaşd itdi ki fî'l-hâl elçiyi tutup helâk eyleye. Ammâ bir vezîr-i müşîri var idi. “Bu ‘acele mûcib-i zevâl-i memleket ve pâ-y-mâl-i ra'ıyyetdür” diyü naşîhat eyledi. Żarûrî vehminden terk-i ḥiddet idüp müsâleme mülâyeme gösterdi. Ammâ elçi ‘avdet idicek kâfirüñ cür'etin ve ḥiddetin rivâyet ü hikâyet eyledi. Ḥazret-i pâdişâh-ı Keyvân-menzilet kâfirüñ bu gayretin görüp, ḥamiyyet idüp leşkeri cem'ıyyet idüp, Bosna'ya müteveccih oldu. Evvel Üsküb'e varup, Kara-ḥonlu'dan geçüp, Vulk-ili'ne varıcak¹⁵⁹⁰ “Bosna kralı Ağac Ḥişâr'ı yakdı” diyü ulak geldi. Bu ḥabere ḥazret-i ḥuzâvendigâr sâye-i Perverd-gâr¹⁵⁹¹ gâyetde münfa'ıl oldu.

Def'î Maḥmûd Paşa'yı mukaddeme-i sipâh-ı nuşret-penâh idüp, ilerü gönderdi. Evvelâ varup Boboca'nuñ¹⁵⁹² [L₁ 173b] üstine düşüp, üç günde alup kâfirlerini İstanbul'a sürdiler. İçine müstahfızlar kodılar. Andan Maḥmûd Paşa'ya ḥaber oldu “kral Kuluc Ḥişârı'na girdi” didiler. Mûte'âkıben müsâra'atla gidüp, kal'aya karîb yirde kral yemek yirken yitişdiler. Kral mütenebbih olup kaçup biñ belâyile Kuluc Ḥişârı'na düşdi. Maḥmûd Paşa dahı gelüp muḥâşara eyledi. ‘Âkıbet krala âdem gönderüp kraluñ yarar âdemlerinden birin taleb eyledi. Ol dahı bir yarar âdemin Maḥmûd Paşa'ya ḥayli teberrükât ü tuḥafla gönderdi. Mülâkî olıcak eyitdi: “Kral ne ḥayâl ider, bunuñ gibi

¹⁵⁸⁷ Pâdişâh-ı ehl-i İslâm L₁ : Pâdişâh-ı İslâm L₂

¹⁵⁸⁸ demiş L₁ : didi L₂

¹⁵⁸⁹ “Eğer benim istediğimden başka bir cevap olursa, ben, gürz, meydan ve Efrasiyap işte burda.”

¹⁵⁹⁰ varıcak L₁ : gelicek L₂

¹⁵⁹¹ sâye-i Perverd-gâr L₁ : - L₂

¹⁵⁹² Boboca'nuñ L₁ : Boca'nuñ L₂

sultân-ı şâhib-celâl ile mukâteleye mecâli var mı? Kazıyyede bir dereceye vardı ki şimdi hişâra girüp cânına çâre ister. Eger benüm naşîhatüm diñler ise gelsün, ‘izzetle rağbetle hazret-i pâdişâha iledüp, mülk ü mâlin ve ehl ü ‘ıyâlin halâş eylesün. Hâliyâ pâdişâh-ı dîn-penâh dahı Yayça’yı muhâşara itmişdür. Anı alup senüñ emrüñ tamâm itmeyince dârü’s-selâm tahtına mu‘âvedet mürâca‘at itmez ma‘lûmı olsun” didi. Çün kral-ı dâllüñ âdemîsi varup, keyfiyet-i hâli didi. Şikeste-bâl olup, mükedderü’l-hâl oldu.

Ammâ Maḥmûd Paşa’nuñ müşfikâne naşîhatin işidüp, himmet [L₁ 174a] ü ‘inâyet añlayup, ‘ahd ü mişâkı tecdîd idüp, çıkup Maḥmûd Paşa’ya bulışdı. Ol dahı alup, Yayça üstinde âsitâne-i sa‘âdete iletđi. Kiçi karındaşıyla kral Yayca’ya yakın iledicek halkı tereddüd çekmeyüp kal‘ayı teslim eyledi¹⁵⁹³. Kraluñ iline zamm olunmış iki il¹⁵⁹⁴ var idi, birine Kuvac-ili dirlerdi ve birine Pavlı-ili dirlerdi. Anlaruñ dahı hâkimleri kral ile dutsak idi. Siyâseten kral-ı dâll ile boyunların vurdılar. Ve bu fütûhât-ı ğaybî¹⁵⁹⁵ hicretüñ sekiz yüz altmış yedisinde vâkı‘ oldu dirler.

Çün huzâvendigâr-ı kâm-kâr¹⁵⁹⁶ [u] ‘âlî-tebâr Bosna’yı ve Hersek’i tevâbi‘le feth idüp, İstanbul’a mürâca‘at eyledi. Eṭrâf-ı memâlike münhiyân-ı aḥbâr-ı sârr ile rüsül ü üsârâ irsâl idüp, sürûr-ı feth u nuşret enbâ vü iş‘âr eylediler¹⁵⁹⁷.

Ammâ târîḥ sene şemân ve tis‘în ve şemân miede¹⁵⁹⁸ ittifâk Karaman’a giden kimesne şöyle haber getürdi ki, “Karaman-oğlı İbrâhîm Beg fevt olup üç oğlı kaldı. Ulu oğlı İshâk Beg ki mihter-i evlâd bihter-i aḥfâd idi. İstikrâr-ı saltanat ve İbkâ-yı memleket maşlahatiçün Ak-koyunlu Ḥasan Beg’e mürâca‘at eyledi. Ve küçük karındaşı Pîr Aḥmed Beg anuñ şerr ü şûrından vehm idüp pâdişâh-ı ‘âlem-penâhuñ sâye-i ḥimâyetine [L₁ 174b] şıgınuş himmet ü ‘inâyet recâ idüp, memleket-i Rûm’a müteveccih oldu. Hâliyâ İshâk Beg aç u muhtâc Türkman çerisin memlekete koyup, ol vilây[et]-i ma‘mûrı mağmûr eyletđi. Cemî‘-i memleketi ḥarâb idüp, yine mekânlarına mu‘âvedet itdiler” didiler¹⁵⁹⁹.

¹⁵⁹³ eyledi L₁ : eylediler L₂

¹⁵⁹⁴ il L₁ : ülke L₂

¹⁵⁹⁵ fütûhât-ı ğaybî L₁ : fütûhât L₂

¹⁵⁹⁶ kâm-kâr L₁ : - L₂

¹⁵⁹⁷ eylediler L₂ : eyledi L₁

¹⁵⁹⁸ Tarih L₁’de sayfanın kenarına sonradan yazılmıştır. L₂’de yoktur.

¹⁵⁹⁹ didiler L₁ : - L₂

Ammâ Pîr Aḥmed Beg pâdişâh-ı dîn-penâhuñ bâb-ı sa'âdet-me'âbına gelicek cemî'-i mültemisâtın kabûl idüp, râyât-ı i'ânet ve a'lâm-ı igâseyi fark-ı Ferkadân'a irişdürdiler. Ve Anṭalya begi Ḥamza Beg'i Anadolı'nuñ yarar sipâhileriyle Pîr Aḥmed Beg'e koşdı ki vilâyetinüñ eyâletine makarr idüp, her emrinde mu'âvenet mu'âzadat ide. Vâkı'an varup ḥuzâvendigâr-ı kâm-kâruñ¹⁶⁰⁰ 'asâkir-i nuşret-şi'âr istizhâr ile isti'ânetiyle atası mülkinde istiklâl buldı. İshâk Beg dahı ḥatâsın bilüp imdâd-ı ecnâd-ı mücâhidîn görüp hemîn ehl ü 'ıyâlin Silifke'de müteḥaşşın idüp, mümâna'at mukâvemet itmege kuvvet olmaduğıçün kendü Diyârbekr'e revâne oldı. Ammâ mâbeynlerinde¹⁶⁰¹ fitne vü fesâd yevmen fe-yevmen mütezâyid olmakda ve küçük karındaşları Kâsım Beg dahı ṭarafeynüñ ceng ü cidâllerin görüp nâyire-i fitneye¹⁶⁰² iştigâl virmekdeydi. Ve'l-hâşıl diyâr-ı Karaman ol nâ-dânlaruñ muḥâlefeti ucından ḥarâb u yebâb olup, leked-kûb-ı âfât-ı gûnâgûn ve ma'rûz-ı muḥâfât-ı rûz-efzûn [L₁ 175a] oldı. Ekser sekene vü re'âya mevâtın u mesâkinlerini tevârüd-i fitenden ve telâḥuk-ı miḥenden¹⁶⁰³ terk idüp, celâ-yı vaṭan itdiler.

Beyt

*Vaṭan terk eylemekden kâr-ı düşvâr
Olur mı 'âlemüñ içinde ey yâr
Olur ḥubb-ı vaṭan îmâna munzamm
Gerekdür ol dahı ola mükerrrem¹⁶⁰⁴*

Ġazâ-yı Bosna ve Ġazâ-yı Arnavud ve muḥâşara kerden-i kral-ı Yayça¹⁶⁰⁵

*Mu'îni her kimüñ kim ola Allah
Ziyân itmez aña fitneye bed-ḥâh
Yağarsa dahı gökden tîr-i âfet
Anuñ bir 'uzvuna virmez cerâḥat*

¹⁶⁰⁰ ḥuzâvendigâr-ı kâm-kâruñ L₁ : ḥuzâvendigârüñ L₂

¹⁶⁰¹ mâbeynlerinde L₁ : mâbeyninde L₂

¹⁶⁰² nâyire-i fitneye L₁ : dâim fitneye L₂

¹⁶⁰³ tevârüd-i fitenden ve telâḥuk-ı miḥenden L₁ : - L₂

¹⁶⁰⁴ Bu dipnottan önceki iki beyit L₁'de yoktur.

¹⁶⁰⁵ Başlık L₂'de beyitlerden sonradır ve **İttifâk târiḥ sene 868'de Ġazâ-yı Arnavud ve ḥurûc-ı kral-ı dâll ve kazıyye-i İskender Beg bin Aranit** şeklindedir.

*Zemînden cûş idüp kaynarsa tûfân
Ne mümkün ire bir mûyına nokşân*

İttifâk târifî sene tis‘a ve sittîn ve semâni miede çün sultân-ı selâtin-ı zamân [u] zemîn hazretinüñ kemâl-i isti‘lâsın istilâsın¹⁶⁰⁶ gördiler. E‘âzım-ı mülûk-i küffâr-ı bî-dînüñ mâbeynlerinde gulgule-i şûr-engîz ve velvele-i fitne-âmîz düşüp, Ungurus ve Rus ve Leh ve Çeh ve cemî‘-i Firengistan ittifâk idüp, ehl-i İslâm’la iltihâma ikdâm-ı tâmm idüp, a‘lâm-ı seyyidü’l-enâmı ser-nigûn itmege kaşd itdiler. Şöyle tedbîr itdiler ki, küffârüñ ba‘zı berrden ve ba‘zı baırdan müteveccih ola. Deryâdan giden Mora’ya müteveccih ola. Varup [L₁ 175b] müslimânlar[in] yakdukları Germe’yi yapup muhkem istiḥkâm vireler ve ehl-i İslâm’uñ alduğı kal‘aları yine alalar. Bu tedbîr-i muḥâlif-i taḳdîr ve bu¹⁶⁰⁷ taşvîr-i zamâyir-i bilâ-tenvîr ile iki bölük olup, bir bölüğü Bosna’ya müteveccih oldu. Serleşker kral-ı dâll idi. Cemî‘-i şanâdîd-i küfâr-ı belîdi ve eşrâr-ı ‘anîdi cem‘ kıldı. Hattâ ḥarâc-güzârlar daḥı ızhâr-ı ‘ısyân iş‘âr-ı tuğyân itdiler. Arnavud ḥod mu‘âvenete da‘vetsiz vardı. Ol baıır-ı pür-ḥurûş cevşen-pûş olup, ol deryâ-yı âhenîn muḥîte döndi. Hemîn ‘âlem esliha vü sinâna müstağrak olup cihânda tûfân-ı seleb oldu şanup ‘aceblediler. Deryâ yüzinden daḥı keştiler müzâhamesinden taḥta bend olup, deryâ-yı bî-pâyân hemân hâmûna dönüp şahrâlar oldu. Bu mahâbetle gemiler varup Mora’ya çıkup i‘âde-i ma‘dûme ya‘nî ta‘mîr-i sûr-ı mehdûme ikdâm-ı tâmm itdiler. Sehl müddetde tamâm oldu. Çün ol¹⁶⁰⁸ memleket müsevver [ü] maḥşûr oldu. Kılâ‘ bıkâ‘ muḥâşara idüp, zabta meşgûl oldılar.

Çün bu ḥaber-i şûr [u] şerr mesâmi‘-i ‘aliyyeye tafşîliyle irer. Sultân-ı ğayûr bî-ḥuzûr olup, ğayret-i İslâm ve ḥamiyyet-i nâmûs u nâm anı bî-ârâm idüp¹⁶⁰⁹ a‘yân u erkân cem‘ kılup, müşâvere muḥârâha eylediler. ‘Âkıbet rây-ı ’âlî aña müncer [L₁ 176a] oldu ki Maḥmûd Paşa’yı ba‘zı ‘asker-i zafer-eşerle¹⁶¹⁰ Mora cânibine gönderüp, kendüler devlet ü sa‘âdetle ğazâ-yı ekber niyyetine mehdîlûk idüp Ungurus-ı benî-aşfere mukâbele idüp, mukâtele eyleye. Bu tarḥ üzre Maḥmûd Paşa’yı Rûm-ili ‘askeriyle Mora’ya gönderdiler.

¹⁶⁰⁶ istilâsın L₁ : - L₂

¹⁶⁰⁷ bu L₂ : - L₁

¹⁶⁰⁸ ol L₁ : - L₂

¹⁶⁰⁹ idüp L₁ : itdi L₂

¹⁶¹⁰ zafer-eşerle L₁ : zafer ile L₂

Ammâ kâfir varup Germe'yi yine yapup, tamâm idüp, tefîh-i kılâ'a ibtidâ eyleyüp, evvelâ varup Korfuz'ı hişâr eyledi. Elvân Beg oğlu Sinân Beg ol zamânda Mora begiydi. Mukâbeleye kudret miknet olmadığıçün Korfuz'a girmişidi, gerçi hiç bir cânibden top çekmege kâbil degül idi. Ammâ ol bî-dînler şeyâfîn gibi yol bulup, bir tarîkle hişâra top çekdiler ki 'akıllar¹⁶¹¹ hayrân vehmler ser-gerdân olur. Fî'l-hâl bir iki gün içinde dîvâr-ı hişâr-ı üstüvârı¹⁶¹² yire berâber eylediler. Ehl-i hişâr dağı bu hâl görüp, baş u cân terkin urup¹⁶¹³ çâr u nâ-çâr leyl ü nehâr kâr-zâr iderlerdi. Ammâ bir gice Sinân Beg hişârdan ye's idüp, Allah'a tevekkül idüp, şîr-dil dilâverlerden altmış ... çîn eyledi ki her biri varmada tîr tûrmada şemşîr idi. Bunlaruñla şebihûn tedbîrin eyledi. Zîrâ âhır devâ key dirler.

Beyt

[L₁ 176b] “*Beyâyîd ki imşeb şebihûn konîm*

Zemîn-râ zi-hûn hemcû ceyhûn konîm”¹⁶¹⁴

Ol seng-diller gâfil ü zâhil yaturken¹⁶¹⁵ hişâruñ uğrun kapusından çıkup, ol şarâb u gurûr ile mest, ehl-i sürûra dest urup, âvâz-ı tabl-bâz u enîn [ü] tanîn ‘âlemi gülgüyleyle velveleye taldurup, ol mazâhir-i fitne vü fesâdlaruñ fu’âd-ı âteş-nihâdlarına havf ü hirâsdan od düşdi. Leşker geldi taşavvur idüp, cân başlarına sıçrayup, ol hâksârlara inkisâr gelüp, ihtiyâr-ı firâr eylediler. A’lâ-yı illiyyinden esfel-i sâfiline uçdılar. Ekşeri anda helâk oldılar¹⁶¹⁶. Çün bu haber-i inkisâr muhâşarân-ı hişâr-ı Germe-i üstüvârı hıfz iden küffâra ma’lûm oldu. Bundan kalb-i kâsîlerine kasâvet gelüp, hayret geldi.

İttifâk ol eñnâda Maħmûd Paşa dağı ılğar seçmişidi. Leşker-i cerrârûñ kâr-dîdelerin ve rûzgâr-azmûdelerin sâbıkâ Germe'ye göndermişidi. Ol dağı gelüp, irişdi. Bu kadar gayret ü cür’et göricek Efrenc’e bî-ħamiyyet olur vehm idüp, kaçup gemiye girdiler. Ol ehl-i dâlâlûñ mâlın ve menâlin aħmâlin eşkâlin yağmalayup, taşra kalup, esîr olanları kılıcdan geçürdiler. Bu kazıyyeyi paşa-yı kâmrân âsitâne-i sultân-ı cihâna i’lâm eyledi. Haşş u ‘âmm şâd-kâm oldılar. Ammâ kral-ı [L₁ 177a] ehl-i dâlâl mecâl bulup,

¹⁶¹¹ ‘akıllar L₂ : ‘akl L₂

¹⁶¹² dîvâr-ı hişâr-ı üstüvârı L₁ : dîvâr-ı üstüvârı L₂

¹⁶¹³ terkin urup L₂ : terkin idüp L₁

¹⁶¹⁴ “*Gelin bu gece baskın yapalım, yeryüzünde sel gibi kan akıtalım.*”

¹⁶¹⁵ seng-diller gâfil ü zâhil yaturken L₂ : düşmenler gâfil ü zâhil iken L₁

¹⁶¹⁶ oldılar L₂ : oldı L₂

Yayça Kal‘ası’rı ihâta idüp, leyl ü nehâr hişâr idüp, müstahfızları tevâlî-yi beliyât ve tetâbu‘-ı âfâtdan hayâtlarından me’yûs olmuşlardı. Kuşûr-ı ma‘îşet ve fütûr-ı kuvvet muhkem ıztırâb u inkılâb virdi. İsti‘ânet-i istimdâd olmadığı cihetden¹⁶¹⁷ çâr u nâ-çâr küffâra virdiler.

Mısrâ‘

“*Hâne-i dâd u sited est in cihân*”¹⁶¹⁸

Kral-ı dâll [ü] bî-iqbâlûñ itdüğü ef‘âlden, sultân-ı şâhib-celâl hazretinüñ kalbine melâl gelüp, fi‘l-hâl ihmâl itmeyüp, Bosna’ya müteveccih olup, sürâdık-ı iqbâl isti‘câlle göçürüp, Şofya kazâsın muhayyem-i de‘âyim-i hıyâm-ı ehl-i İslâm eylediler. İttifâk ol hînde yine haber geldi ki “Mora’da şıman kâfirler Midilli’ye düşdiler” diyü. Hazret-i huzâvendigâr bu ahibârı işidicek Şofya’da tevakkuf idüp, Midilli’ye yine¹⁶¹⁹ vezîr-i müşîr-i ferhunde-tedbîri, leşker-i nuşret-fercâm ve ümerâ-yı ‘izâmla Gelibolı’ya gönderdi ki, varup gemiler ihzâr eyleye. Emr-i ‘âlî mûcibince ki ahkâm-ı muţâ‘-i sultânî tâlî-i irâdet-i Sübhânî ve şânî-i kazâ vü kader-i âsmânîdür. Gelibolı’ya varup, on iki günün içinde cemî‘-i gemileri esbâbıyla ihzâr eyleyüp¹⁶²⁰ merâkib-i bâd-peymâları [L₁ 177b] mevâkib-i cihân-güşâyile toldurup, bâd-bân-ı âsmân-sâları açdılar. Def‘î ol sefâyin bâd-ı şabâdan sebkât idüp sehâb-ı nîsândan sür‘at itdiler. Hübûb, nuşret [ü] fırsat virüp muvâfik hevâ ruşşat virdi.

Def‘î Midilli’ye vardılar. Küffâr, râyât-ı mansûre-i şehriyârı göricek çâr u nâ-çâr vehm idüp, bâd-ı şarşar öñünden gürîzân olur, kâh-vâr perîşân olup, peşşe-girdâr târ u mâr olup, ‘azm-i firâr eyledi. Düşmen mağlûb u makhûr olıcak paşa dahı kal‘aların maşlahatın görüp, ‘asâkir-i mansûr [u] muzaffer ile dârü’l-hilâfet Edrene’ye gelüp, ‘atebe-i bûsla müşerref olup, eşnâf-ı eltâf-ı husrevâneyle¹⁶²¹ melhûz u mahzûz oldu.

Çün târîh sene ve seb‘în ve semân miede hazret-i huzâvendigâr-ı ‘âlî-mikdâr küffârûñ itdüğü eşrârûñ mükâfatına leşker-i cerrâr cem‘ idüp, dârü’s-salţanat Edrene’den rebî‘ü’l-evvelün pencşenbih günü eymen evkâtda ve eşref sâ‘atde devletle ‘azm-ı gaza

¹⁶¹⁷ cihetden L₁ : ecilden L₂

¹⁶¹⁸ “*Bu dünya alışveriş yeridir.*”

¹⁶¹⁹ yine L₁ : - L₂

¹⁶²⁰ eyleyüp L₁ : idüp L₂

¹⁶²¹ eşnâf-ı eltâf-ı husrevâneyle L₁ : eşnâf-ı husrevâneyle L₂

idüp, ühbet ü ühbet-i husrevâneyle ve eşâs-ı pür-şevket-i pâdişâhâneyle ‘inân-ı¹⁶²² ‘azîmet kral-ı dâll olduğı kılâ‘ ü bukâ‘a müte‘atıf kıldı. Evvelâ kal‘a-i Yayça’ya varup, hişârı cemî‘-i cevânibden muhâşara idüp, sihâm-ı dil-dûz ve rimâh-ı cân-sûz ile maşşûr u mesrûr [L₁ 178a] eylediler¹⁶²³. Pes leşker-i İslâm tefîhine ihtimâm idüp, şubh u şâm dimeyüp, liyâm-ı küffâra ârâm virmeyüp, iltihâma ikdâm-ı tâmm itdiler. Ehl-i hişâr dağı çâr u nâ-çâr dîvârı üstüvâra istizhâr idüp, kâr-zâra şarf-ı iktidâr eylediler, “*El-umûru merhûnetün bi-evkâtihâ*”¹⁶²⁴. Ol vakt tefîh [ü] teşhîri mukadder degül imiş, müyesser olmadı. Kral-ı dâll alduktan soñra kemâl-i istiḥkâm virmişdi.

Andan ol hînde kral-ı dâll dağı def‘î göçüp, İzvornik’e düşmişdi. Maksûdı leşker-i zafer-eşer göçüp, Yayça üstinden gideler. Çün ol bî-dînüñ Sava’dan geçüp, İzvornik’e düşdügin işitdi. “*Race‘nâ mine’l-cihâdi’l-aşğari ilâ’l-cihâdi’l-ekber*”¹⁶²⁵ diyüp, Minnet-oğlı Mehemmed Beg’i kal‘a üstinde koyup gitdiler. Şofya’ya vardılar sâbıkâ Miḥal-oğlı Sikender Beg’i ki, rûz-ı vegâda gâzanfer idi, biş yüz kadar dilâver ile gönderdiler. Varup cebren kahren hişâra girdiler. Ḥazret-i ḥuzâvendigâr-ı zü’l-iktidâr dağı âheste âheste gâzâ niyyetine revâne oldı. Küffâr işidüp bî-ḥuzûr olup¹⁶²⁶ derbendlerde yir yir toplar koyup, cemî‘-i Eflak’ı beklemege kodılar. Ve yir yir ağaclar yıkup yolları bağladılar. Ol râh teng ü târîk ü bârîk [L₁ 178b] idüp, mezâyikı mesâliki ḥacb-ı ḥâcir ile mesdûd¹⁶²⁷ eylediler. Dağı vehmsiz olup, kal‘a¹⁶²⁸ döğmege başladı. İttifâk kışa karîb idi zamân, bir derecede zemistân oldı ki hâmûnlar kûhistâna dönüp, akan cûlar¹⁶²⁹ deryâ-yı ‘ummân oldı. Ḥazret-i sultân-ı ‘âlî-şân dağı gördi ki leşker-i bî-pâyân hareket itmege dermân yok, kendüler devletle Anaṭolı ‘askeriyle ve kapu halkıyla Şofya’da kalup, yine Maḥmûd Paşa’yı Rûm-ili serdârlarıyla kralı hişâr üstinden def‘ kılmağa gönderdi.

¹⁶²² ve eşâs-ı pür-şevket-i pâdişâhâneyle ‘inân-ı L₁ : - L₂

¹⁶²³ sihâm-ı dil-dûz ve rimâh-ı cân-sûz ile maşşûr u mesrûr eylediler L₁ : - L₂

¹⁶²⁴ “*İşler vakitlerine bağlıdır.*”

¹⁶²⁵ “*Küçük cihaddan büyük cihada döndük.*”

¹⁶²⁶ olup L₁ : oldı L₂

¹⁶²⁷ mesdûd L₁ : müseddid L₂

¹⁶²⁸ kal‘a L₂ : - L₁

¹⁶²⁹ cûlar L₁ : cû L₂

Def'î leşker-i muzafferi çeküp, İzvornik'e müteveccih oldu. Çün krala irişmege iki üç konak kaldı. Begleri cem' kılup müşâvere muţâraha¹⁶³⁰ eylediler. İshâk Beg oğlu 'Îsâ Beg ve Miĥal-oĥlı¹⁶³¹ 'Ali Beg ve Develi-oĥlı Umur Beg didiler ki: "Bu derbendlerden Şimdi kuş uçmaz âdem geçmez, zîrâ hem kışdur hem yollar bağlanmışdur. Eger ayruk yoldan gidersek ırakdur dolaşıkdur. Biz varınca küffâr hişârı alur. Sa'yumuz 'abeş olur. Ammâ martoloslardan birkaç şecî'le ĥuzâvendigâr kullarınıñ bir yararın gönderelüm. İzvornik'e ĥavâle bir taĥ var aña çıkup hişâra çağıralar, vehm eylemeñ, üçinci gün sipâh-ı sultân-ı 'âlem-penâh gelür, [L₁ 179a] hemân kal'ayı merdâna ĥıfz eyleñ disün."

Vâkı'an varup ehl-i kal'a ile¹⁶³² söyleşüp ĥaber-i nüvîd ile ümîzleri yeñilendi. Bu sürûra taĥl-ı beşâret çalup, meserrete işâretler eylediler. Ĥişârıñ her dîvârından 'alâmet-i sürûr zuhûra gelüp, bu ĥâli kral-ı bed-fi'âla¹⁶³³ i'lâm eylediler. Şubĥa dek ol şayĥadan muţtarib olup, küffâr ol şeb-i târda sehl kıldı ki bî-iĥtiyâr¹⁶³⁴ firâr ideler. Kral beglerine eyitdi ki: "Bu ĥaber vâkı' olduğına ehl-i hişârıñ sürûrî daĥı şâhiddür. Hemân mukâra'ayı münâza'ayı terk idüp, leşkerümüz yorgundur aĥmâl [ü] esĥâl döküp, mücâdeleden¹⁶³⁵ mükâlebeden geçelüm, olacağı oldur ki min-ba'd bu velâdan teberrâ olına. Neng ü nâma ziyân gelmeden hemân gitmek gerek" didi. Topların 'arabaların koyup kaçdı.

Def'î hişâr ĥalkı paşaya i'lâm itdiler. Mütefetĥın olıcak ılgar idüp varup, esbâbların yağmalayup, buldukları küffârı Sava'ya varınca kırdılar. Cavk cavk fırka fırka esîrleri zencîrlere¹⁶³⁶ çekdiler ve bir miĥdâr küffâra daĥı Sava kenârında yetişüp, geçürmeyüp tu'me-i şîr-i¹⁶³⁷ şemşîr eylediler ve alınan yarağı hişârda kodılar. Bi-ĥamdi'llâh bî-sebkat ceng ü cidâl ve bî-meşakkat kıtâl itdiler. İzid-i müte'âl luţfindan 'inâyet idüp¹⁶³⁸, [L₁ 179b] başup leşker-i İslâm manşûr u muzaffer oldu. Ol giriftârları

¹⁶³⁰ muţâraha L₁ : - L₂

¹⁶³¹ Miĥal-oĥlı L₁ : Miĥal Beg oĥlı L₂

¹⁶³² ehl-i kal'a ile L₂: kal'aya L₁

¹⁶³³ kral-ı bed-fi'âla : kral-ı dâll L₂

¹⁶³⁴ bî-iĥtiyâr L₂ : iĥtiyâr L₁

¹⁶³⁵ mücâdeleden L₁ : mücâdele L₂

¹⁶³⁶ zencîrlere L₁ : zencîre L₂

¹⁶³⁷ şîr-i L₁ : - L₂

¹⁶³⁸ 'inâyet idüp L₁ : - L₂

hor zâr pâdişâh-ı kâm-kâruñ âsitâne-i âsmân-miğdârına götürüp¹⁶³⁹, cemî'isini kılıçdan geçürdiler.

Çünkü şanâdîd-i küffâr ittifâkla ızhâr-ı 'adâvet itdiler. Ol cumhûr ile müttefik oldukları çün sultân-ı şecâ'at-şi'âr Arnavud'a gazâyâ niyyet eyledi. Zîrâ meşâlih-i mülk-i dîn ve mefâtih-i menâzım-ı müslimîn halîfe-i rûy-ı zemîne lâzımdur. Zârûrî ol bî-dînlere kîn idüp, memleketlerine müteveccih oldı. Küffâr işidüp, çâr u nâ-çâr ba'zı Firengistan'a kaçdı ba'zı şa'ba ilticâ eyledi. Cuyûş-ı deryâ-hurûşuñ temevvücinden telâtumından tevehhüm idüp, çün devletle Manastır'a geldiler, birkaç gün anda olup, kaţarât-ı bârân-ı nîsân gibi mücâhidân-ı rûz-ı meydân ol deryâ-yı 'ummân mütevâlî mütevâşıl olduğıyla muhîf-i şân bî-hadd ü pâyân eylediler. Andan göçüp Arnavud'a müteveccih oldılar. Leşker-i Behrâm-intikâm hâmûnları tilâl ü cibâl idüp, şahrâları kûhistâna döndürdiler. Gerçi ki küffâr meşâ'ib hişâr idinüp, kulel-i kûh ve kühûf [ü] gârı becene idindiler. Ammâ ne i'tibâr leşker-i zafer-şi'âr seyl-i serî'ü'l-inhidâr gibi ol hûn-hârları kûh-sârlardan hâr u hâşâk-vâr hâmûna indürdiler, çâr u nâ-çâr¹⁶⁴⁰.

Beyt

[L₁ 180a] “Çü seyl ender âyed be-hevl ü nehîb
Füted ez-bülendî hasekhâ be-şîb”¹⁶⁴¹

Ġanîmetlükler¹⁶⁴² olup selâsil ü aġlâl mâl-â-mâl idüp, kuyûd-ı bî-haddi pâ-y-mâl eylediler. Hûr u ġilmân-ı şâhib-cemâl ile orduyı cennet-mişâl eylediler. Hordelerin esîr idüp, sâl-horde hoyrâdların tu'me-i ejder-i şemşîr itdiler.

Çün leşker-i İslâm tamâm ol diyârı havza-i iktidârlarına dâhil itdiler. İlûñ günûñ ta'mîrine bâdî olmaġıçün bir hişâr-ı üstüvâr bünyâd itdiler ki¹⁶⁴³ dîvârları âhen cidâra döndi. Ve esbâb-ı ceng ü cidâl müretteb müheyyâ eyleyüp, müstaḡfızlar koyup adını İlbaşan kodılar. Çün meşâlih-i mülk-i dîn-i müslimîn ve ser-encâm-ı mehâmm-ı menâzım-ı guzât u mücâhidîn kemâl-i ihtimâm ile tamâm oldı. Ol ilûñ hâss u 'âmmı huzûr eylediler.

¹⁶³⁹ götürüp L₁ : getürdiler L₂

¹⁶⁴⁰ çâr u nâ-çâr L₁ : - L₂

¹⁶⁴¹ “Ansızın bastırıp gelen sel çer çöpü yüksekten aşağı indirdi.”

¹⁶⁴² Ġanîmetlükler L₁ : Ġanîmetler L₂

¹⁶⁴³ ki L₂ : - L₁

Andan dârü's-salṭanat Edrene'ye mürâca'at itdiler. Devletle varıcak Arayand oğlu İskender Beg'e Arnavudlar mübâya'at mütâba'at gösterüp, idlâl itdiler. Ol daḥı fi'l-hâl 'iṣyân u tuḡyân gösterüp kaçup, içlerine girdi. Hud'a vü telbîs ile bir iki kal'a alup, hattâ İlbaşan Hişârı'nı almağa iḡdâm eyleyüp, istiḥlâsına ihtimâm eyledi, dest-res bulmadı.

Bu küstâḥlukından sulṭân-ı İslâm ḥaber-dâr olıcak bi-nefsihi [L₁ 180b] def'-i müfsideye iltizâm eyleyüp, yine Arnavud'a sefer eyledi. Târîḥ sene işnâ ve seb'in ve semân miede varup, diyâr-ı Arnavud'uñ kûhistânın seyl-i süyûf-ı sinânla ḡark idüp, tûfân-ı belâya müstaḡrak itdiler. Ve cemî' kûhlarınıñ gürîz-gâhların sipâh-ı leked-kûb-ı kahramân-ı sulṭânî hâmûnla yeksân eyledi ve ol ṭâyife-i bî-intibâhuñ, penâhların ârâm-gâhların mevrîd-i nevâzil-i beliyyât ve tevâlî-yi âfât eylediler.

Ve bir şa'b dere var idi ki vâdî-i cehennemden nümûneydi. Ekşer Arnavudlar, esbâbın ve mâl ü menâllerin ve ehl ü 'ıyâllerin anda me'mûndur diyü¹⁶⁴⁴ koyup melce vü mesken idinmişler idi. Şu'ûbetine i'timâd u i'tizâd¹⁶⁴⁵ idüp, becene olmuşlar idi. Sulṭân-ı kâm-rân emr itdi, bir cânibden Urum-ili¹⁶⁴⁶ bir cânibden Anaṭolı 'askeri yürüyüp, ceng itdiler. İttifâḡ Anaṭolı 'askeri bir yirden mecâl bulup fi'l-hâl küffâr ile cidâle başladılar. Def'î ol beceneyi feth kılup, küffârûñ ba'zın helâk idüp¹⁶⁴⁷ ba'zın aḡlâl ile maḡlûl ve selâsil ile müselsil eylediler. Ğanîmetler oldu. Eṭrâfında olan il gün daḥı zebûn olup, kabûl-i 'akd-i zimmet idüp, ḥarâca iltizâm eylediler. Memleketüñ mütâbi'atın¹⁶⁴⁸ müsâri'atın görüp İskender Beg kaçup, Dıraca vardı. Anda gemiye girüp, Firengistan'a [L₁ 181a] gitdi. Birkaç müddet anda olup, 'âkıbet bu ḡamdan helâk oldu.

Sefer-i Karaman¹⁶⁴⁹

Nifâḡ ehlinüñ olmazmış ḥuzûrı

Sürermiş ḥaşre dek kalb-i fütûrı

¹⁶⁴⁴ diyü L₁ : diyüp L₂

¹⁶⁴⁵ i'tizâd L₁ : - L₂

¹⁶⁴⁶ Urum-ili L₁ : Rûm-ili L₂

¹⁶⁴⁷ ba'zın helâk idüp L₁ : - L₂

¹⁶⁴⁸ mütâbi'atın L₁ : mütâbi'in L₂

¹⁶⁴⁹ Bu başlık L₂'de **Sebeb-i inkırâz-ı salṭanat-ı âl-i Karaman ve beyân-ı keyfiyet-i tefṭîḥ-i kal'a-i Eğriboz** şeklindedir.

Cebeli hâşşa çün ola meftûr
Kişiden zâyil olmaz oldu meşhûr
Hemîşe uğradur başı belâya
Nişâne eyleyüp tîr-i kazâya

Çün sultân-ı şâhib-kırân, Karaman-oğlı Pîr Aḥmed Beg'i Karaman'a sultân idüp, dürlü dürlü luṭf [u] iḥsânlar eyledi. Ol dahı şükrâne-i eltâf-ı şâh-ı cihân için Karaman'ıñ ba'zı yirlerin virmişidi. Ve hem Gevele Kal'ası'nı nevvâb-ı kâm-yâb-ı bâb-ı¹⁶⁵⁰ sa'âdet-me'âb karındaşı İshâk Beg elinden almışlar idi. İttifâk ḥuzâvendigâr-ı kâm-kâr¹⁶⁵¹ Konya Hişârı'nuñ aḥmedeküñ yapmağa emr idüp, bir miqdâr bennâ vü ḥızmetkârlar göndermişidi.

Pes Karaman-oğlı kej-'ahd ve bî-peymân kendüde istiklâl görüp, a'vân u enşâruñ ihzâruñ añlayup cibilliyet-i aşlî muktezâsınca küfrânu'n-ni'met olup, tuğyân u 'işyân ızhâr eyledi. Ve merâsim-i tâ'atdan ve vazâyif-i mütâba'atdan ictinâb eyleyüp, südde-i ḥilâfet-mekâna müntesib olanlar ile muḥâlefete [L₁ 181b] mu'âdâta başladı. Bir gice şebîhûn idüp, aḥmedeke kaşd eyledi. İçinde bulunan 'amele-i 'imâretten ḥayli âdem var idi sipâhîlerden ḡayru. Def'î mugâlebe muḥârebe eylediler. Ve merdâne mecdâne mücâdele idüp, muḥâfaza-yı hişârda ḥayli tecellüd gösterdiler¹⁶⁵². Âhır Karaman-oğlı 'âciz olup, ḥâyiben ḥâsiren dönüp, Lârende'ye geldi. Çün bu vâkı'a-i mü'ellim âsitâne-i sa'âdete i'lâm olındı. "E's-şurû'u mülzimün"¹⁶⁵³ diyü sultân-ı 'âlî-şân ol memleketüñ ḥimâyet ü vikâyet maşlahat için Anaṭolı 'askerin koşup Urum Meḥemmed Paşa'yı gönderdi ki varup, Pîr Aḥmed Beg'i memleketden çıkara. Çün Pîr Aḥmed Beg gördi ki gelen ḥaşmla mukâvemete vü muḥâşameye iktidârı yok. Yüz firâra tutup, kenarladı, kaçup Taş'a taḥaşşun itdi.

Çün Pîr Aḥmed'i Meḥemmed Paşa kovup, Karaman'dan çıkardı. Kendü Lârende'yi ta'mîre varup, Karaman'ı beklemege dört sancak begi kodı. Pîr Aḥmed Beg

¹⁶⁵⁰ bâb-ı L₂ : L₁

¹⁶⁵¹ kâm-kâr L₁ : - L₂

¹⁶⁵² gösterdiler L₂ : gösterdi L₁

¹⁶⁵³ "(Bir işe) başlamak (onun devamını getirmeyi) gerekli kılar."

bunları azırғанup yine tekrâr kâr-zâra şarf-ı iktidâr idüp, muhârebe eylediler. Leşker-i muzaffer yine münhezim idüp kovdılar. Varup yine¹⁶⁵⁴ Taş'a girdi.

Çün bu ahbâr sultân-ı kâm-kârûñ sem'-i şerîfine irişdi. Bî-ħuzûr olup, kalbine futûr geldi. Def'i cem'-i leşker idüp, bi-nefsihi varup memleket-i Karaman'ıñ istiħlâşına ikdâm-ı tâmm [L₁ 182a] eyledi. Çün müddetle Karaman'a geldi. Sultânıñ kudûmından Karaman halkı şad u ħandân oldılar. Cemî'isi tayı' u tâbi' olup¹⁶⁵⁵, ita'at-i inkıyâd gösterdiler. Pîr Aħmed Beg cemî'-i tevâbi'le ve küçük karındaşı Kâsım Beg'le kaçup Taş'a girdi. Ol kaçıcak karındaşı İshâk Beg da'vâ-yı istiqlâl eyledi. Ammâ ecel müsta'cel imiş. Az zamân geçmeden vefât itdi. Ammâ Kâsım Beg Taş-ili'nde turmağa daħı¹⁶⁵⁶ vehm idüp, andan daħı kaçup Uzun Ħasan yanına vardı. Bi'l-küllüye celâ-yı vañan ve terk-i mesken idüp, ârzû-yı saltanatdan ferâgat eyledi. Devlet-i âl-i Karaman munkariz oldı. Tamâm-ı memleketleri, Âl-i 'Osmân'a "*keşserahümü'llâhü ilâ yevmi'l-mîzân*"¹⁶⁵⁷ intikâl eyledi. Ve ol memleketi merħûm mağfûr Sultân Muştafâ'ya virdiler.

Çün târiħ sene şel[â]se ve seb'in ve semân miede sultân-ı şâhib-kırân Karaman seferinden gelicek ol yaz şehrde tâ'un olduğı ecilden şehre girmeyüp Kara-deñiz câniblerinde seyrân eyledi.

Nâ-gâh ħaber geldi ki: "Kâfirüñ candaralı altmış pâre kadirğayla gelüp, Enez'i vurup yakup yıkdı, ve müslimânlaruñ ehl ü 'ıyâlin kâdısiyla ħaħibiyle gâfil ü zâhil iken esîr ü ħakîr idüp [L₁ 182b] alup gitdi" diyü. Pes ħayret-i saltanat ü ħamiyyet-i ħilâfet şöyle iktizâ eyledi ki, Fireng'e mükâfât u mücâzât ide, Eğri-boz'ı almağla. Ol eşnâda Maħmûd Paşa vezâretten ma'zûl olup, kapudan olmışıdı. Def'i ħükm-i cihân-muñâ gönderilüp, şöyle emr olmuşıdı ki: "Cemî' limanda olan gemileri cem' kılup, gereklü olan esbâbı müheyyâ idüp, gemileri çeküp Eğri-boz üstine vara." İki yüz miqdâr gemileri def'i ihzâr eyleyüp, leşker-i zafer-şi'âr ile mâl-â-mâl itdi. Daħı Eğri-boz'a revâne oldı. Sultân-ı âkil leşker-i deryâ-mümâşil ile sâhilden revân oldı. Gemiler deryâ cânibinden varup¹⁶⁵⁸ leşker-i zafer-eşer baħr u berreden¹⁶⁵⁹ ihâta eylediler. Ammâ kâfir

¹⁶⁵⁴ yine L₂ : - L₁

¹⁶⁵⁵ olup L₁ : oldılar L₂

¹⁶⁵⁶ daħı L₁ : - L₂

¹⁶⁵⁷ "*Allah mizan gününde onları çoğaltsın.*"

¹⁶⁵⁸ varup L₁ : - L₂

köprisin çekmişidi. Adaya geçmege mecâle ihtimâl yogdı. Def'î gemileri mütelâhiğ u mütelâşık idüp, şu yüzinde bir cisr itdiler ki cemî'-i 'asker sühûletle geçdiler.

Çün Sultân Mehemmed Han adaya geçdi. Hişâr-ı üstüvâr leşker-i deryâ-şî'âr [u] cevşen-dâr deryâ ortasında bir cezîreye döndi. İttifâğ ol hinde Fireng'ün candaralı yetmiş pâre gemiyle geldi. Kaşd itdi ki şehre meded ide. Ammâ ol yapılan gemiden köpriyi geçmege mecâl bulmadılar. Zîrâ köprinün üstinde toplar kurulmuşıdı. Her kankı gemi girmege iğdâm eylediye [L₁ 183a] işin tamâm itdiler. Sedd-i sedîd-i ehl-i İslâm kâbil-i infişâl ü inkısâm olmadı. Hişâra karşı lenger bıraktılar tâ ki bunlar hişâra yürüyüş idicek anlar dağı gemi köpriyi münhedim idüp kal'aya meded ideler. Bunların tedbîrin bilüp, huzâvendigâr-ı peleng-i kâr-zâr "*el-ğarbü hud'atün*"¹⁶⁶⁰ diyü nezâket idüp, şenbih günü yürüyüşdür diyü ordu-yı hümâyûnda çağırdup, âlet-i ceng ü cidâl müheyyâ vü müretteb idüp, nerdübânlar metrisler hâzır eylediler. Kâfiri tağlîğ itdiler. Dağı cum'a gün 'ale's-şabâğ cemî'-i esbâb hâzır idi¹⁶⁶¹. Hemân hişâra yürüyüş itdiler. Küffâr dağı bu kazıyyeden haber-dâr olup, iğzâr-ı eşâs-ı kâr-zâr ardınca şeherden a'lâm-ı nuşret-encâm, âftâb-ı 'âlem-tâb gibi âheste âheste harekete gelüp, leşker-i Behrâm-intikâm 'azm-i hişâr-ı üstüvâr idüp, kâr-zâra başladılar. Mağmûd Paşa dağı deryâ yüzinden iğdâm-ı iltihâm idüp, gedüklere hücûm itdi. Kal'a halkı kazıyye neye münce olduğı¹⁶⁶² bilüp, ne kadar 'alâmet itdilerse gemilerde olanlar, i'timâd eylemediler. Zîrâ bir dil almışlar idi. Ol, yürüyüşü şenbih mukarrerdür diyü i'tikâd virmişdi. Tecâhül tegâfûl gösterdiler. İztırablarından mülâhaza itdiler.

Çün Mağmûd Paşa deryâdan sipâh-ı [L₁ 183b] nuşret-şî'âr ile seyl-i küh-sâr gibi hişâra yürüyüş idüp¹⁶⁶³ dîvâra çıkup küffârla kâr-zâra başladılar. Ehl-i kal'a mûmâna'atdan bî-ihtiyâr me'yûs oldılar. Çün serbâz [u] serdârlar hişârûn yir yir burc u bârûlarına çıkup sancaklar dikdiler. Rûm-ili 'askeri dağı gayret ü hamiyet idüp kurudan yürüyüş itdiler. Anlar dağı hişâra koyuldılar. Cum'a gerçi 'ıydü'l-mü'minîndür ammâ ol fethün sürûriyla 'ıyd-ı ekber oldı. Ve deryâda olan çenderal-ı dâll dağı hişârûn

¹⁶⁵⁹ bağr u berden L₁ : bağrdan ve berden L₂

¹⁶⁶⁰ "*Harp hiledir.*" (Hadis-i şerif)

¹⁶⁶¹ idi L₁ : eylediler L₂

¹⁶⁶² olduğım L₁ : oldı L₂

¹⁶⁶³ idüp L₁ : eylediler L₂

gavğasın işidüp, kayık tonadup gönderdi ki kazıyyeyi bile¹⁶⁶⁴ gördiler ki, leşker-i deryâ-şî'âr hişâra girmişler. Gelüp haber viricek çenderal-ı la'în gam-gîn oldu. Zârûrî hemîn lengerlerin çeküp deryâyâya çekildiler.

Çün 'avn-i İlâhî yetişüp kal'a feth olındı¹⁶⁶⁵. Ğanâyim-i bî-endâze hâyiz olup, ebvâb-ı meâlîb fâyiz oldu. Andan sultân-ı şâhib-kırân hums-ı şer'îsin almayup gâzîlere ihsân eyledi. Ammâ kal'anuñ mukâbelesinde deñiz içinde Kızıl-hişâr dirler bir burgâz var idi. Fireng'üñ hazînesi ekşer anuñ içinde maħzûn idi. Anı alup mâl ü menâlin beglüg eylediler. Andan soñra hişâruñ harâb olan yirlerin yine yapdurup içine vâfir yarağ koyup, müstaħfızlar [L₁ 184a] naşb eyledi. Kenâyis-i aşnâm, mesâcid-i İslâm oldu. Çün hişâr emri tamâm oldu. Sultân-ı İslâm makarr-ı hilâfetine ve müstakarr-ı serîr-i saltanatına feth ü nuşretle manşûr u mesrûr mürâca'at eyledi¹⁶⁶⁶.

Def'î Gedük Aħmed'e ki, ol zamânda Karaman beglerbegisiydi, buyurdı ki varup 'Alâiyye'yi feth ide. Hâkimi itâ'at iderse şevkat ü merħamet idüp, bî-mazarrat âsitâne-i sa'âdete getüre. Vilâyetine bedel eyâletler 'inâyet¹⁶⁶⁷ olına. Ve illâ hâl-i ma'lûm ol daħı emr-i vâcibü'l-itâ'at mûcibince baħrdan berrden lâzım olan esbâbla varup, hişârı hişâr eyledi. Çün ol hişâr sûr-i silâhla müsevver oldu. Hâkimi Lütfî Beg oğlı Kılıç Arslan Beg 'âkil kâmil kişiydi. Ehl-i 'ıyâl pây-mâl olmadın dâmen-i istişfâ'a istîmâne teşebbüs idüp, 'ahd ü mîşâkla çıkup, hişârı teslîm eyledi. Paşa daħı vâlîler naşb idüp, Kılıç Arslan Beg'i âsitâne-i sa'âdete getürdi. Gelüp 'atebe-i bûs ile müşerref ü mu'azzez olıcak sultân-ı 'amîmü'l-ihsân eltâf-ı pâdişâneyle ve merħamet-i ğusrevâneyle maħzûz u melhûz oldu. Memleketden 'ivâz Gümülcine'yi tîmâr virdiler. Ol daħı sâyir erkân silkinde münselik oldu.

Gâyetde cevher-şinâs [L₁ 184b] ü hakkâk olduğı sebebeden ğazret-i ğuzâvendigâr, cevâhirin aña gösterüp, kıymetlerin ma'lûm idindi. Ğazînede bir cevher var idi. Gâyetde büyük ammâ vaz'ında renginde kuşûrı var idi. Anuñ işlâhına Kılıç Arslan Beg iltizâm eyleyüp cevheri aldı. Taht-ı eyâlet Gümülcine'ye gelüp taşhîhine meşğûl oldu. Çadırların deryâ kenârında bir havâsı laţîf yirde kurup oturdu. Ammâ Sultân Meħmed'den tevehhümi gitmedi. Bir bâzergân dostı var idi. Nezâketle gelüp

¹⁶⁶⁴ bile L₁ : - L₂

¹⁶⁶⁵ olındı L₁ : olınup L₂

¹⁶⁶⁶ mürâca'at eyledi L₁ : mürâca'at mu'âve[de]t itdi L₂

¹⁶⁶⁷ Vilâyetine bedel eyâletler 'inâyet L₂ : vilâyetinden bedel eyâletler inâyetler L₁

anı gemiye alup Mısr'a iletdi. Ol cevheri bile alup gidüp taşhîh eyleyüp¹⁶⁶⁸ bir mu'temed âdemle Ahmed Paşa'ya gönderdi. Ol dahı telattufen pâdişâha virüp¹⁶⁶⁹ "şatılıkdur" didi. Hads-i şâyibin ve fikr-i şâkıbin görüñ kim gördüğü gibi: "Benüm Kılıc Arslan'a virdüğüm cevherdür. Şoruñ kanda bulmuş" didi. Kemâl-i tefakkudını ta'accüb idüp du'âlar idüp kazıyyeyi i'lâm eyledi. Pâdişâh şâd-kâm oldı. Ammâ Kılıc Arslan Beg bir nice zamân Mısr'da sultân yanında olup andan Uzun Hasan zamânıydı şarka vardı. 'Âkıbet anda müteveffâ oldı. *Raḥimetü'llâhi 'aleyh.*

Mukâtele-i sultân-ı şâhib-kırân Meḥemmed Ḥan pâdişâh-ı İran Uzun Ḥasan¹⁶⁷⁰

[L₁ 185a] *Kime kim ola lutfı Ḥakk'ıñ mu'in*

Olur 'akl ile devlet aña karîn

Kime kim ola devlet ü 'akl yâr

Olursa revâ 'âleme şehriyâr

Ne şâḥa ki destini ide dırâz

Şunar el ne deñlü ki olsa firâz

Eger baḥr-ı şûr-âba itse nazâr

Olur telḥ ta'mı yanında şeker

İde çeşme-i ḥuşke ger iltifât

Akıdur şu yirine âb-ı ḥayât

Virür tevsen-i çarḥ eline zimâm

Her işinde eyler kader ihtimâm¹⁶⁷¹

Târîḥ sene seb'in semân miede¹⁶⁷² irâdetü'llâh şöyle iktizâ itdi ki, Uzun Hasan'ıñ sâ'id-i sa'âdet müsâ'ade eyleyüp¹⁶⁷³ Cihânşâh'ı başup cihâna şâh olup, memleket-i İran'a ḥan oldı. Ve gâfletle Sultân Bû Sa'id'i alup, ḥakan-ı Turan oldı. Zârûrî girü enâniyyet gelüp şirret ü fesâda mübâşaret itmege başladı. Hattâ ol gurûrla ḥânedân-ı ehl-i cihâd a'nî Âl-i 'Osmân-ı 'âlî-nijâda itâ'at [u] inkıyâd itmişken bünyâd-ı

¹⁶⁶⁸ eyleyüp L₁ : idüp L₂

¹⁶⁶⁹ virüp L₁ : varup L₂

¹⁶⁷⁰ Başlık L₂'de **Muḥâşma-i sultân-ı şâhib-kırân ... İran muḥâribe-i Uzun Ḥasan** şeklindedir.

¹⁶⁷¹ Beyitler L₂'de bulunmamaktadır.

¹⁶⁷² seb'in semân miede L₁ : seb'a ve semânîn ve semân miede L₂

¹⁶⁷³ eyleyüp L₁ : eyledi L₂

bâgî vü ‘inâd idüp takdîm-i mukaddemât-ı mu‘ârazât idüp, i‘dâd-ı mu‘addât-ı me‘âdâta muhâlefete ikdâm ü iltizâm eyledi. Memleket-i Rûm’da müfside-i ‘azîme ve fitne-i ‘amîme sebeb oldu.

Ma‘a-hâzâ bu dûdmân-ı [L₁ 185b] hilâfetüñ hukûk-ı ni‘met Ak-koyunlu’nuñ âbâ ve ecdâdınıñ zîmmetinde sâbıkâ def‘âtle sâbit olmışdur. ‘Ale’l-huşûş Hasan Beg’ün babası ‘Ali Beg bin ‘Osmân Beg¹⁶⁷⁴, Âl-i ‘Osmân’a nice müddet hıdmet itmişdür. Karındaşı Ya‘kûb Beg’den havf idüp celâ-yı vağan idicek Sultân Murâd-ı kudsî-nijâduñ “kaddese’llâhü rûhahü fi’l-me‘âd”¹⁶⁷⁵ zıll-i merhametine ve sâye-i himâyetine etbâ [u] eşyâ‘ıyla ilticâ eyledi. Sultân-ı kerîmü’l-ahlâk envâ‘-ı eşfâk u infâkla gâyet ri‘âyet idüp, fevka’l-hadd in‘âmlar ihsânlar eylemişdi. Ve İskilib’i tevâbi‘iyle aña tîmâr virmişdi. Ve Rüstem Beg bin Murâd bin Kara ‘Osmân ve Bayındır Beg¹⁶⁷⁶ bin Rüstem Beg ki Kara ‘Osmân’uñ birâder-zâdesidür südde-i sa‘âdet-bahşa varup mülâzemet idüp, çok müddet mansıbları ve ihsânlarıyla zindegânî itmişlerdür. Bunca sevâbık-ı ‘uhûd ve levâhiq-ı ‘ukûd var iken tâgîler bâgîler gibi ızhâr-ı ‘adâvet itdi. “Ellezîne yenkuzûne ‘ahdellâhi min-ba‘di mîsâkihî ve yakta‘üne mâ-emerellâhü [bihî] en yûsale ve yüfsidüne fi’l-arz”¹⁶⁷⁷ âyetinüñ mefhûmınıñ mâ-şadâkı oldı¹⁶⁷⁸. Lâ-cerem şe‘âmet ü ... nisyân-ı hakk-ı ni‘met elbette mûcib-i nokşân-ı şevket ve bâ‘iş-i taklîl-i haşmet oldu.

Çün dârâ-yı taht-ı [L₁ 186a] ‘Acem mâlik-i tâc-ı Ferîdûn [u] Cem oldu. Leşker ile Diyârbekr’e gelüp, hâşş ü ‘âmm içre Şâm’a gider diyü âvâze şaldı. Ol vakt vâlf-yi vilâyet-i Rûm ve pâdişâh-ı velâyet-rüsûm halef-i hilâfet-âyîn sultân-ı selâtin-i ehl-i yakîn sultânımız Sultân Bâyezîd Han-ı ‘âlî-şân “ebbeda’llâhü te‘âlâ hilâfeteñ ve ebbed saltanateñ”¹⁶⁷⁹ hazretleriydi. Hizmet-i şerîflerine mektûb-ı maḥabbet-engîz [ü] meveddet-âmîz gönderüp, bünyâd-ı mülâyemet ü ızhâr-ı muşâdakat eyledi.

¹⁶⁷⁴ Beg L₂ : - L₁

¹⁶⁷⁵ “Allah onun ruhunu âhirette mukaddes kılsın.”

¹⁶⁷⁶ Beg L₁ : - L₂

¹⁶⁷⁷ “Onlar, Allah’a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozan, Allah’ın korunmasını emrettiği bağları koparan ve yeryüzünde bozgunculuk yapan kimselerdir.” (Kur’an, 2/27 ve 13/25)

¹⁶⁷⁸ “Ellezîne yenkuzûnemâ-şadâkı oldı L₁ : - L₂

¹⁶⁷⁹ “Allah onun hilafetini ve saltanatını ebedi kılsın.” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

İttifâk ol eşnâda mevlânâ-yı ‘allâme vü hâkîm-i fehâmê Mevlânâ ‘Ali Kuşcı Horasan’dan, sultân-ı şâhib-kırân Mehemmed Han “‘aleyhi’r-rahmetü ve’l-gufrân”¹⁶⁸⁰ hazretlerinün¹⁶⁸¹ hizmetine gelürken Hasan Beg’le birkaç gün zarûrî muşâhabet ü mukârabet itdi, zîrâ memleket-i Rûm’uñ memerr ü ma‘beriydi ve anları vesîle-i ilkâ-i maḥabbet ve sebeb-i ebnâ-i muḥâleşet idinüp, ‘arz-ı muşâdakât u muşâfât idüp, iblîs-vâr telbîs eyledi. Bu hud‘adan murâdı müslimânlara ğaflet virüp, mâl ü menâllerin nehb ü ğâret eylemek huşûşan eşdürdi(?).

Çok zamân idi ki şehr-i Tokat maḥrûs idi âfâtdan, ahâlîsi olan kâfir ü müslimân emn ü emânda, sultân-ı cihân [L₁ 186b] zamânında mukîmleri ehl-i şervet ve hâceleri şâhib-i kudret ü miknet mekâsibleri bî-mevânî‘ şanâyî‘leri pür-menâfî‘ halkı, ğafletde iken nâ-ġâh bir seḥer-ġâh kazâ-i nâ-ġehânî gibi ol Türkman-ı kej-peymân hâkîkate-i hulkîsi ve fıtrat-ı aşlîsi muktezâsınca melikü’l-ümerâsı Emîr Beg Bektâş Müşlevî sipâh-ı cerrâr [u] dil-âzâr [u] hûn-hâr [u] sitem-kârla gönderüp, ol sibâ‘-ı zâr u merdüm-hârlar ezfâr-ı şemşîr-i âb-dârlarıyla müslimânları helâk ü târ u mâr idüp, ol şehr-i ma‘mûrı maġbûn u maġmûr eylediler.

Çün aksâm-ı zulm ü fücûr ve eşnâf-ı ġabn ü fütûr ol kişver-i pür-hużûrı ve ol memleket-i pür-hubûrı şürûr ile pür-şerr ü şûr eyledi. Bu aḥbâr-ı ızrâr şehzâde-i kâm-kâr a‘nî sultân-ı zü’l-iktidârıñ mesâmi‘-i şerîfine vuşûl buldı. Hamiyyet-i sultânî ve ġayret-i hâkânî ‘urûķ-ı şecâ‘at harekete getürüp, yanında hâzır bulunan Amâsiyye leşkeriyle fi’l-hâl isti‘câl gösterüp, göçüp def‘-i mefâsid men‘-i mezâlim itmege serâ-perde-i ihtîşâm u celâli ve hıyâm-ı übbehet ü ikbâli¹⁶⁸² düşmen kaşdına Amâsiyye’den çeküp, bir fezâ-yı vesî‘ [ü] fesîḥe çıkup kondılar, pâdişâh-ı ‘âlem-penâhdan istimdâd itmeden.

Çün bu haber-i muvaḥḥiş ü peyâm-ı müşevveş hazret-i [L₁ 187a] hużâvendigâr-ı ‘âlî-tebârıñ sem‘-i şerîfine irişdi. Müslimânlara olan zulm ü ḥayfa incinüp bî-hużûr oldu. Ammâ ol ḥalef-i ḥilâfet-menkabetüñ kemâl-i şecâ‘atin ve nihâyet-i celâdetin görüp¹⁶⁸³ ve rezme¹⁶⁸⁴ iķdâmın ihtimâmın işidüp, eyâletine niçe vilâyetler zamm eyleyüp, iḥsânlar taḥsînler eyledi. Çün ol ġürûh-ı zâlim-pîşe ve ol cumhûr-ı kej-

¹⁶⁸⁰ “Allah’ın rahmeti ve bağışlaması üzerine olsun.”

¹⁶⁸¹ hazretlerinün L₁ : - L₂

¹⁶⁸² u celâli ve hıyâm-ı übbehet ü ikbâli L₁ : - L₂

¹⁶⁸³ görüp L₁ : - L₂

¹⁶⁸⁴ ve rezme L₂ : - L₁

endîşeler¹⁶⁸⁵ râyât-ı sultânî hareket itdügin gördiler. Havf idüp rûy-ı idbârı diyârları¹⁶⁸⁶ Diyârbekr'e döndürüp, firâr ihtiyâr itdiler. Çün¹⁶⁸⁷ bu aḥbâr-ı zârr-ı mü'ellim ü muvaḥḥiş mesâmi'-i 'aliyye-i sultâna vâsıl oldu. Re'fet ü rahmet-i cibillî muktezâsınca kâffe-i 'ibâda ve sekte-i emşâr u bilâda bu zulm olduğına kalbine fütûr geldi. Gâyetde bî-ḥuzûr oldu. Pes ol pâdişâh-ı gayûr bu şürûruñ def'ine ve sedd-i şugûr maşlahatına def'î 'asâkir-i manşûreyle deryâdan 'ubûra kaşd itdi. Leşker keşretinden Kostantiniyye'de yevmü'n-nüşûr oldu.

Beyt

“Be-fermûd tâ raḥş-râ zin konend

Dem-ende-dem nây-ı zerrîn konend”¹⁶⁸⁸

Ammâ ol eyyâm, âḥır-ı eyyâm-ı faşl-ı ḥazân¹⁶⁸⁹ ve evvel-i ibtidâ-yı zemistân-ı cân-sitân idi. A'yân u erkân ḥazret-i sultân-ı şâhib-kırâna [L₁ 187b] naşîhat idüp, “*el-‘aceletü min-‘ameli’ş-şeytân*”¹⁶⁹⁰ diyüp bu leşker-i deryâ-şânla mevsim-i zemistânda müsâferete muhâcerete imkân yok. ‘Ale'l-ḥuşûş seferümüzüñ memerri kûhistân u beyâbândur, geçmek ihtimâl-i muḥâldür. İnşâa'llâh bu kâra bahârda tedârük olunup, kâr-zâra şarf-ı iktidâr olına” didiler. Gerçi naşâyih ḥadden ve mevâ'ız nihâyetden tecâvüz itdi ammâ bu 'azîmetden dönmedi.

Def'î göçüp Üsküdar'a geçdi. Anda bir derecede kar yağup, yiller esdi ki cemî' otakları yıkdı. Mehterlerüñ tâkati tāk oldu. Yine kurmağa çâre olmadı. Çâr u nâ-çâr irtesi sultân-ı kâm-kâr dönüp, yine Kostantiniyye'ye geldi. Esbâb-ı seferi ol kışın¹⁶⁹¹ müheyyâ vü müretteb idüp, âlet-i ḥarb u çarbda kuşûr komadılar.

Ammâ leşker-i bed-gümân Türkman, Tokat'ı yakup yıkdıktan soñra, Uzun Ḥasan 'ammûsı oğlu Yûsuf Şâh'a yigirmi biñ kadar leşker koşup, Kızıl Aḥmed'i ve Pîr

¹⁶⁸⁵ keş-endîşeler L₁ : keş-endîşe L₂

¹⁶⁸⁶ diyârları L₁ : - L₁

¹⁶⁸⁷ Çün L₁ : - L₂

¹⁶⁸⁸ “*Atın hazırlanmasını, altın borozanın sürekli çalınmasını emretti.*”

¹⁶⁸⁹ faşl-ı ḥazân L₁ : faşl-ı ḥazân idi L₂

¹⁶⁹⁰ “*Acele şeytandır.*” Bu Arapça ibare ve sonrasındaki “diyüp” kelimesi L₂'de yoktur.

¹⁶⁹¹ kışın L₁ : kış L₂

Ahmed Beg'i ve Kâsım Beg'i Sinob'a¹⁶⁹² ve Karaman'a beg itmege gönderdi. Memleketleri hârâb u yebâb iderek Karaman-ili'ne girdiler.

Ammâ çünki şehzâde-i bahtiyâr şibl-i gâzanfer-i ejder-şikâr şîr-i vegâ merhûm Sultân Muştafâ, Türkman'un bu tehevürin göricek sipeh-sâlâr-ı şecâ'at-menkabet ve sipeh-dâr-ı 'âlî-mertebet [L₁ 188a] Anaolı beglerbegisi Dâvud Paşa'ya âdem gönderdi. "Ale'l-isti'câl gelsün 'adûyî def' idüp zulmini müslimânlardan ref' idelüm ve illâ eglenürseñ ben kendü halkumla mukâvemet idüp muhâşame iderüm" didi. Ol dañı şehzâdenüñ kemâl-i tehevürin ve nihâyet-i tecellüdin bilürdi. Düşmene varacağı tamâm meczûmıdı. Nâ-gâh bile bulunmayam diyü pâdişâhdan vehm idüp, Anaolı leşkerin çeküp, Yûsuf Şâh'a müteveccih oldu. Ve şehzâde-i âzâdeye teveccühin i'lâm eyledi. Yirlü yirinden sür'atle müteveccih oldılar. Dâvud Paşa sebkat idüp, düşmenle cenge âheng eyledi. Şadme-i evvelde ol gâfil [ü] zâhil câhillerüñ râyât-ı muhâlefet ü mu'âdât muztarib olup, mütezelzil oldu. Şöyle kırdılar ki ol yigirmi biñ kişiden iki biñi biñ belâyile bu belâdan halâş oldu. Yûsuf Şâh'ı cemî'-i Ak-koyunlu'nuñ Kara-koyunlu'nuñ¹⁶⁹³ sipâhîleri mîr-zâdeleriyle esîr eylediler. Ol esîrleri Dâvud Paşa, Sultân Muştafâ huzûrına getürdi. Pes şehzâde-i kâm-kâr şemsîr-i kâr-zâr ol giriftâr olan günehkârları pâdişâh-ı gerdûn-iqtidârüñ âsitâne-i devlet-medârına gönderdi. Sultân-ı şâhib-kırân [L₁ 188b] bu feth fâl-i ikbâl mülâhaza eyleyüp hoş-hâl oldu.

Ammâ ol leşker-i meksûr u makhûruñ keyfiyyeti ve¹⁶⁹⁴ esîr olan mîr-zâdelerüñ kemmiyyeti Hasan Beg'üñ sem'ine irişicek gâyetde muztarib olup, bu hâl taıayyur bilüp mütehayyir oldu.

Ammâ kış¹⁶⁹⁵ geçdükden soñra sultân-ı müslimîn serdâr-ı mücâhidîn Türkman-ı keş-âyîñüñ mü'minîne itdügi mezâlime kîn itmişidi. İkdâm u intikâma ihtimâm idüp, târîh sene sitte ve seb'în ve şemân miede şevvâl-i ferhunde-fâlüñ evâ'ilinde evvel bahârda ki rûzgâr hemîn nigâristân-ı Çîn'e dönüp, zemistân-ı cân-sitân [ü] dil-âzârüñ def'-i azrârına sultân-ı rebî' âyin-i bedî' gösterüp, leşker-keş-i şabâ vü şimâl livâ-yı mu'allâyı şükûfe-i mülevvenle ve rengîn yapraklar bayraklarla 'âlemi huld-i berîn gibi

¹⁶⁹² L₂'de Sinâb okunacak şekilde yazılmıştır.

¹⁶⁹³ Kara-koyunlu'nuñ L₁ : - L₂

¹⁶⁹⁴ ve L₁ : - L₂

¹⁶⁹⁵ kış L₁ : - L₂

müzeyyen eyledi. Ve leşker-i enbûh sebze-zâr-ı kâr-zâra¹⁶⁹⁶ harbeler nîzeler ızhâr idüp, gül ü hâr tîr ü siper ihzâr¹⁶⁹⁷ itmişidi. Ve kuvvâ-yı nâmiyeyi çavuşları ‘arşa-gâh-ı bûstân-ı cinân-nişânda cerrâr-ı envârı leşker-i şehriyâr-vâr tertîb ü tezyîn¹⁶⁹⁸ eyledi.

Pes ol evkât-ı hüceste-sâ’âte¹⁶⁹⁹ sultân-ı mücâhedet-şi’âr u husrev-i mübârizân-ı rûzgâr dârü’l-hilâfete Kostantiniyye’den göçüp, [L₁ 189a] deryâyı¹⁷⁰⁰ geçüp, Üsküdar Şahrâsı’nda kondı. Kıbâb-ı hıyâm ol fezâ-yı sebz-fâma zînet virüp, ol leşker-i encüm-keşret ârâm eyledi. Andan göçüp İzniç’e vardılar. Tâ ki leşker-i mansûruñ ‘ubûr ideni irişe. Süyûl-i hıyûl mütevâlî mütetâlî olup, deryâya müzâyaka virmeye ekşer-i ümerâ-yı ‘izâm ve sipâh-ı¹⁷⁰¹ nuşret-encâm hod müzâhameden incinüp, kâm-nâ-kâm Gelibolı’dan geçmege iltizâm u ikdâm eylediler. Sürâdikât-ı şâhib-celâl sultân¹⁷⁰² eyü günde nüzûl-i iclâl buyurıcak sipâh-ı melâyik-intibâh-ı Anaolı, leşker-gâh-ı pâdişâh-ı memâlik-penâha gelüp, vâşıl oldı.

Çün menzil-i mübârek Beg-bâzârı muhayyem-i ‘aşâkir-i nuşret-me’âsir oldı. Şehzâde-i Cemşîd [ü] Hüsrev şibl-i Gâzanfer-hüner¹⁷⁰³ Sultân Muştafâ Karaman serverleriyle irişür. Ve¹⁷⁰⁴ çün ordu-yı hümâyûn Kaz-ova’da evtâd [u] etnâb-ı hıyâm-ı ihtişâma istihkâm virüp, elviye-i a’lâm anda makâm-ı ‘illiyyine çıkardılar. Ol menzil-i sa’âdet-nüzûlde ve ol makâm-ı beşâret-vuşûlde, halef-i hilâfet-menzilet Sultân Bâyezîd Han “*ebbede’llâhü te’âlâ külle ânin fî-küllü şân*”¹⁷⁰⁵ leşker-i deryâ-mişâl ile gelüp çün seyl-i muhîte ittişâl [L₁ 189b] buldı¹⁷⁰⁶. Andan kalkup fezâ-yı vesî’ Sivas’da naşb-ı¹⁷⁰⁷ sürâdikât-ı âsmân sây itdiler.

¹⁶⁹⁶ kâr-zâra L₂ : kâr u zâr L₁

¹⁶⁹⁷ ihzâr L₁ : ızhâr L₂

¹⁶⁹⁸ tezyîn L₁ : tezeyyün L₂

¹⁶⁹⁹ sâ’âte L₂ : Süleymân’da L₁

¹⁷⁰⁰ deryâyı L₁ : deryâdan L₂

¹⁷⁰¹ sipâh-ı L₁ : sâir-i L₂

¹⁷⁰² şâhib-celâl sultân L₁ : sultân-ı şâhib-celâl L₂

¹⁷⁰³ hüner L₁ : zâfer L₂

¹⁷⁰⁴ ve L₁ : - L₂

¹⁷⁰⁵ “Allah onu her zaman her meselede ebedi kılsın.” Bu Arapça ibare L₂’de yoktur.

¹⁷⁰⁶ seyl-i muhîte ittişâl buldı L₁ : - L₂

¹⁷⁰⁷ naşb-ı L₁ : naşîb L₂

Ol menâzil-i fesîhu'l-mahâlde sultân-ı Sikender-hışâlden fermân-ı vâcibü'l-
imtişâl şöyle vârid oldu ki cemî'-i sipâh-ı nuşret-penâh tertîb-i mevâkib-i kevâkib
menâkib ide. 'Alâ-ıhide her emîr-i mu'teber livâsında olan dilâverleri müsella [u]
mükemmel 'arz ide. Ve şehzâdelerün nâm-dâr sipeh-sâlârları derecâtları muktezâlarınca
i'lâm-ı kudret, inhâ-yı haşmet itdiler. Ve cemî'-i kapu halkın fırka fırka silme silme
gördiler. Evvelâ 'asâkir-i Âl-i 'Osmân'ün güzîde vü ser-defteri çerînün celd ü cerîsi
yeñiçerisini gördi, 'adedde on iki biñ var. Her biri bir ejder-i gîrûdâr ve her birinün
elinde harb ü darba harbe-i harbî-yi cân-sitân ki 'aşâ-yı Mûsâ gibi su'bân-şân idi. Ve her
birinün elinde taşş [u] yayla tîr-i dil-dûzlar ve zenberekler tüfekler ki her birisi cân-sûz
vakt-i cidâlde düşmen[i] bir fersah yolda pâ-y-mâl iderlerdi. Ve 'arşa-gâhda her birisi
şâh önünde piyâde-vâr pâdişâh önünde turup hışâr olurlardı.

Ve aşhâb-ı yemîn-i harb ahzâb-ı güzîn sipâhî oğlanları fırkası [L₁ 190a] başdan
ayak âhenîn olmuşlar idi. Her biri bir şîr-i jiyân-ı cân-sitân idi ellerinde sinânları
'adedleri biñ biş yüz miqdâr var. Ve erbâb-ı yesârdan celâdet-şî'âr, şecâ'at-dişâr
silâhdârlar ki her biri ejdehâ-yı merdûm-hâr idi, iki biñ miqdârı var idi. Ve sağ bölük sol
bölük 'ulûfecileri ve garîblerün her biri bir zırgâm-ı iktihâm şamşâm-ı intikâm idi.
Sipeh-sâlârlarıyla kâr-zâra müretteb ü müheyâ olmuşlar. Anlar dağı dört biñ kadar var
idi. Bir bir pâdişâh-ı püşt-i sipâha görindiler. Ve'l-hâşıl hisâb olındı, piyâde vü süvâr
kapu halkından yigirmi biñ nâm-dâr oldu.

Gûyâ ki ol mevâkib içinde sultân-ı şâhib-kırân kevâkib içindeki hurşîd-i rahşân
gibiydi. Hemân meymenede meymenet-âşâr, halef-i hilâfet-şî'âr, deryâ-yı vegâda
neheng ve meydân-ı cengde peleng selâtin-i cihân içinde ferîd Sultân Bâyezîd alay
bağlayup, yesârında İsfendiyâr-ı kâr-zâr ve Behrâm-ı şîr-şikâr gavgâda ejdehâ hazret-i
Sultân Muştafâ şaff tutdı. Ve Rûm-ili emîr-ü'l-ümerâsı şecâ'at-nijâd Hâş Murâd kırk
emir-i mu'azzam [L₁ 190b] ile ki her biri şâhib-i tabl ü 'alem idi ve cemî'-i subaşlar ve
tîmârlar erleriyle cebelerin ve cebelülerin 'arz idüp, ızhâr-ı celâdet ü iş'âr-ı şecâ'at
itdiler. Şöyle ki havâşşınun 'avâmının her birisi kerrât [u] merrât ceng ü cidâl görüp,
küffâr ile kıtâl itmişlerdür¹⁷⁰⁸. Önlerinde Urum-ili¹⁷⁰⁹ 'azebi fâris-i ferzânlar önünde
katâr tutmuşlar idi. Ve Anadolı beglerbegisi Dâvud Paşa ki tîg-ı kîne-i güzâr-ı Zülfikâr-

¹⁷⁰⁸ itmişlerdür L₁ : idüp L₂

¹⁷⁰⁹ Urum-ili L₁ : Rûm-ili L₂

âşârın şubh-ı şâdik gibi ufk-ı niyâmından meslûl itse düşmen-i siyeh-kâr [ü] zulmet-şi'âr çâr u nâ-çâr 'azm-i firâr idüp, târ u mâr olurdu. Yigirmi dört ümerâ-yı kibâr ile ki her birisi sipeh-sâlâr ü 'alem-dâr idi, subaşları ve sipâhileri ve cebelüleri şaff şaff turup husrev-i kâm-kâra 'arz-ı iktidâr eylediler. Öñlerinde Anaçolı 'azebi Rûm-ili siyâkınca alay alay turup, hişâr-ı leşker-i nuşret-şi'âr olmuşlardı. Elleriine çavuşlar, zerrîn şeşperler ve peykler âhen teberler alup, şufûf-ı leşker maşfûf oldu. Hâtifden "va'taşımû bi-habli'llâhi cemî'an velâ teteferrikû"¹⁷¹⁰ gelüp, cemî'isi mütelâhik ü mütevâzı olup, yemîn ü yesârdan ... u suûr gibi mütevâzi'ü'l-a'lâm, mütevâsî'ü'l-akdâm oldılar. Keşret-i [L₁ 191a] hayl ü haşemden ol şahrâ-yı bî-pâyân deryâ-yı 'ummân gibi mütemevvic ü mütelâtim oldu. Elvân-tırâz-ı a'lâm 'âlemi gülistân idüp, kûh [u] şahrâyı bayraklar lâlesitân itmişidi. Her nîze nihâl-i 'ar'ar mişâl meydân-ı cidâle fer virürdi. Tevârî-yi rimâhdan ve te'ânuk-ı şifâhdan pehnâ-yı fezâ-yı şahrâ hemân neyistâna dönmişidi¹⁷¹¹. Ve'l-hâşıl sultân-ı şâhib-kırân çün tertîb-i şufûf-ı ketâyib ve tezyîn-i 'asâkir-i kevâkib-menâkîb eyledi. Piyâde vü süvâr şevâbit ü seyyâre gibi rûy-ı zemîn hemîn sipihr-i berîne¹⁷¹² döndürdiler. Çün ol cevşen-pûş ü nîze-dâr serdârlara¹⁷¹³ nazar eyledi. Hâtırına bu âyetüñ fehvâsı huûr eyledi, "ve inne cündenâ lehümü'l-gâlibûn"¹⁷¹⁴.

Pes cemî'-i beglere âferînler taşînler idüp, envâ'-ı elât ü eşnâf-ı a'tâfla ihsânlar eyledi. Muhasibler çerinüñ cenge yararın ve kemân-ver ü nîze-dârın hisâb ü cümle itdiler. Yüz biñ kadar var piyâde vü süvâr didiler. Çün hazret-i sultân-ı şâhib-kırân bu leşker-i bî-pâyânı görüp, dil-şâd u handân oldu.

Andan kalkup devlet ü sa'âdetle Erzincan'a revân¹⁷¹⁵ oldu. Tanîn-i tañtana-i ihtişâm u gülgüle-i 'asâkir-i nuşret-encâm [L₁ 191b] kâri'-i şimâh-ı mü'tekifân-ı kâh-ı âsmân oldu. Ve ol velveden zemîne zelzele vâkı' olup, muhâlifler kalbine maḥâfet-i 'azîm düşdi. Bu kazıyyeyi Hasan Beg câsûsdan bilüp, kirdâr-ı nâ-pesendîdesine peşîmân olup, bu a'mâlüñ hüsranın müşâhade eyledi. Ammâ ne dermân bûdenî bûd.

¹⁷¹⁰ "Hep birlikte Allah'ın ipine sınıksız sarılın, parçalanıp bölünmeyin." (Kur'an, 3/103)

¹⁷¹¹ Tevârî-yi rimâhdan ve te'ânuk-ı şifâhdan pehnâ-yı fezâ-yı şahrâ hemân neyistâna dönmişidi L₁ : - L₂

¹⁷¹² sipihr-i berîne L₁ : sipihr-i devvâre L₂

¹⁷¹³ nîze-dâr serdârlara L₁ : zırh-dârlara L₂

¹⁷¹⁴ "Şubhesiz ordularım üstün olacaklardır." (Kur'an, 37/173)

¹⁷¹⁵ revân L₁ : revâne L₂

Çün müfside-i efkâr-ı fâsidesi derece-i şalâh-ı ıslâhdan geçdi. Râyât-ı hulûl-ı ni‘met-i İlâhî ve ‘alâmât-ı zevâl-i haşmet-i pâdişâhî mecârî-i hâlâtından ‘ayân oldı. Ammâ gayret ü hamıyyet idüp, neng ü nâmûsı ri‘âyet eyledi. Sipâhîsini Türk ü Tacik dâr u nezdik dimeyüp da‘vet eyledi. Rûbâh-mişâl ol gümrâh-ı hîle vü hud‘ayla çâre-i kâra ihtimâl virürdi.

Çün ‘asker-i zafer-eşer-i pâdişâh-ı dâdger serhaddine irer. ‘Înân-ı müsâra‘at müsâbakat-ı meydân-ı muhârebeden mûmâna‘atdan çeküp, dâmen-i küh-sâra teşebbüs idüp, kenâr-ı Fırat‘dadur necât didi. Ve cibâl-i etvâda i‘timâd idüp, şa‘blara ilticâ vü i‘tizâd itdi.

Çün Erzincan’uñ fezâ-yı vesî‘inde ve şahrâ-yı fesîhinde huddâm-ı Behrâm-intikâm, cûy-i Fırat’ı geçüp, iltihâm kaşdına baş-ı hıyâm itdiler. Hasan Beg dağı bu ‘asker-i bî-girânı nihân varup, bi-nefsihi ‘ayân [L₁ 192a] göricek cân başına şıçradı. Bildi ki kendü hem-‘inân olacaklayın degül, hemân çâre vü halâş Sühâ gibi ihtifâdadur. Yoksa mukâbeleğe ihtimâl ve mukâteleğe mecâl yok. Zârûrî meydân-ı kîni koyup, işi güci hemîn kemîn oldı. Zîrâ hud‘a vü telbîsden gayru kâra iktidârı yoğıdı.

İttifâk sultân-ı mücâhidîn sedd-i dîn mu‘în-i müslimîn Rûm-ili beglerbegisi Hâş Murâd’ı gönderdi ki talâye olup, leşker-i nuşret-eşere cidâr-ı üstüvâr ola. Hâş Murâd ceng ü cidâl ve hud‘a-yı kıtâl bilür âdem degüldi. İhtiyât u hâzım itmeyüp, mütehevvirâne yanında bulunan Rûm-ili sipâhîleriyle isti‘câl ile revâne oldı. Ammâ Sultân Mehemmed, Hasan Beg’uñ hîlesinden dâyim vehm iderdi. Hâş Murâd’a imdâda ‘akabınca Maḥmûd Paşa merhûmı dağı¹⁷¹⁶ gönderdi. Zîrâ ma‘ârik ü mehâlik-dîde ve kâr u kâr-zâr-âzmûde, tüvânâ vü dâna [vü] şâhib-devlet idi. Ekşer-i mekîde-i huşûm emârâtından anlara ma‘lûm idi. Hâş Murâd’dan sebkât eyleyüp, sür‘atle leşker-i muzafferuñ öñine geçmek kaşd eyledi. Mebâdâ a‘dâ hud‘ayla yol bula, leşker-i mücâhidîni kemîn ile mağlûb idineler diyü. Ammâ Hâş Murâd’uñ [L₁ 192b] yanında olan nâ-dânlar fi‘l-hâl idlâl idüp, dirler ki: “Paşanuñ müsâbakatdan müsâra‘atdan murâdı, düşmen başılacağı bilür, ad kendüñüñ olmakdur, haşma biz evvel buluşalum, nâm u nişân bizüm olsun” diyüp,

¹⁷¹⁶ dağı L₁ : - L₂

Mışra‘

“Pîş-destî kon ki nebûd dest-i pîşîn-râ bedel”¹⁷¹⁷

didiler. Ammâ Hasan Beg kerrât kerrât a‘dâyla mu‘âdât itmişidi. Def‘î bir miqdâr âdem gönderdi. Hâş Murâd’a gözükdiler. Gözlerine az gözükdigiçün ihtiyât itmeyüp, at şaldılar. Fî‘l-hâl ol bed-fi‘âller önlerince kaçır gibi olup¹⁷¹⁸, kemîn üstine uğratdılar. Türkman-ı bed-gümânların ol merzbûmuñ her deresi tepesi¹⁷¹⁹ ma‘lûmlarıydı. Bunları şa‘ba çekdiler. Kemîn-gâhda mutaraşsıd olanlar fırsatdur diyüp çıkup, Rûmîleri araya aldılar. İki leşker mütelâkî vü müte‘ânik oldılar. Ammâ vardukca leşker-i a‘dâ ziyâde olmakda. ‘Âkıbet Hâş Murâd’ı ortaya aldılar. Rûm serdârlarınıñ birine şarkîlerüñ onı üşdi. Gerçi Rûmîler tehevür idüp, tecellüd gösterdiler velî müfid olmadı. Hâş Murâd’uñ gâyet-i müsâra‘atından Maḥmûd Paşa varup, mu‘âvenete yetişemedi. Ammâ Hasan Beg leşkerine mu‘âvenete irişüp, Rûmîlere [L₁ 193a] kılıc koydılar. Ceng iderken Hâş Murâd’ıñ at[1] batağa batdı¹⁷²⁰ yıkıldı, helâk eylediler. Ol düşecek leşker şınup kimi kaçup kimi esîr oldı¹⁷²¹. Ümerâ-yı kâm-kârlardan ḥayli nâm-dâr giriftâr oldı. Leşker-i gûzâta zaḥm-i çeşm-bed yitişüp, şikestlük irişdi. Ammâ “innemâ‘l-a‘mâlû bi‘l-ḥavâtîm”¹⁷²² dimişlerdür.

Pes Hasan Beg bu deñlü feth ü nuşretten fırsat benümdür diyü, kâr-zârda kâm-kâr oldı. Bu kazıyye daḥı sâyir selâḥın ile mâbeyninde¹⁷²³ olan vâkı‘aya kıyâs idüp, şâd u ḥurrem olup, ‘iş ü ‘işret eyledi. Ve etrâf-ı memâlike feth ü zafer ḥaberlerin irsâl eyledi. Ḥazret-i ḥuzâvendigâr-ı ‘âlî-miqdâr incinmedi, “i‘tibâr-ı ḥâtimiyedür” didi. Zeyl-i tevekküle tevessül eyleyüp, düşmen bulmak murâd idindi. İhtiyât-ı kâmil ü teyakkuz-ı şâmil ile ‘âmil oldı. Ve bu mâcerâdan soñra biş göç¹⁷²⁴ göçüp, ilerü varup,

¹⁷¹⁷ “Öncekilerin sahip olmadığı bir şeye sahip ol.”

¹⁷¹⁸ olup L₁ : oldılar L₂

¹⁷¹⁹ tepesi L₁ : - L₂

¹⁷²⁰ batdı L₁ : batup L₂

¹⁷²¹ oldı L₁ : olup L₂

¹⁷²² “İşler neticeleri itibariyledir.”

¹⁷²³ mâbeyninde L₁ : mâbeynde L₂

¹⁷²⁴ göç L₁ : gün L₂

altıncı konakda ikdâm-ı akdâm-ı iltihâma¹⁷²⁵ ihtimâm ile başup intikâma mücâzâta kaşdı eyledi.

Nazm

“Rasîdend leşker be-cây-ı meşâff

Dü perkâr bestend hûn kûh-ı Kâf

Revârev ber-âmed zi-râh-ı neberd

Hezâher der-âmed zi-merdân-ı merd”¹⁷²⁶

[L₁ 193b] Ammâ haşm-ı bed-hâh rû-be-rû olmağa tevehhüm idüp, sû-be-sû gezüp, ta‘allül idüp, tekâbüle, telâkîye ikdâm idemezdi. Ammâ rebî‘ü’l-evvelüñ on altıncı günü çehârşenbih gün vakt-i duhâda Erzincan’da Tercan cânibinde Üç-ağızlu dirler bir yirde konarken nâ-gâh Otluk-beli dimekle meşhûr tepe üstinden ‘alemler peydâ olup, ‘adû görindi. Düşmen görindüğine şîr-i ‘arîn-i sultân-ı mücâhidîn [ü] pür-kîn kâr-zâra müterakkıb [ü] müteraşşid idi. Kaş‘-ı ‘inâd u faşl-ı mevâdd [ü] nizâ‘-ı fesâd itmege tîğ-ı cihâdı beline bağlayup, talâyi‘-i nuşret-me‘âli‘ mukaddemâ gönderüp, kendü dahı cenge cezm idüp, esbâb-ı cidâle ve eşâs-ı kîtâle tertîb virdi.

Ammâ Hasan Beg’üñ kendüye i‘tikâdı leşkere i‘timâdı olmaduğı için¹⁷²⁷ bir sa‘bda tağa arka virüp, tabl ü nekkâresin çalup tırdı, bilürdi inhizâmın inkisârın. Dâmen-i kûha teşebbüs itdi tâ ki zebûnluğı zamânında ol cebel-i şâhiğ düşmen reh-güzârında ‘âyık ola. Velî gâfil ki tûfâna hâmûn [u] kûhistân yeksândur. Irakdan Uzun Hasan ol leşker-i deryâ-şânuñ emvâc-ı silâh u sinânın göricek bedeninde kan kalmadı. [L₁ 194a] Hemân kaşdı itdi ki¹⁷²⁸ mukâbele itmedin gürizân ola ammâ imkân olmadı, maħall düşmedi.

Pes sultân-ı mübârizân a‘vân u enşârın at üstinde cem‘ kılup, mukâbele mukâtele emrin müşâvere eyleyüp, muhârebeye lâzım olan umûrı tamâm itdi. Hâşş u ‘âmm tamâm-ı iltihâm-ı yarağıla müheyyâ vü müretteb olmışıdı. Hep müsellaħ mükemmel oldılar. Evvelâ ferzendân-ı hilâfet-şî‘ârları vâlid-i saltanat-medâr huzûrına gelüp,

¹⁷²⁵ ikdâm-ı akdâm-ı iltihâma L₁ : ikdâm L₂

¹⁷²⁶ “Ordu savaş alanına ulaştı, kanlı Kaf dağıdan iki pergel gibi bağlandılar. Savaş yolundan giderken (eklenenlerle) yiğitler binlere ulaştı.”

¹⁷²⁷ için L₂ : ecildi L₁

¹⁷²⁸ ki L₂ : - L₁

du‘âlar şenâlar nişârın¹⁷²⁹ îsâr itdiler. İbtidâ husrev-i şâhib-i te’yîd-i ebû'l-hilâfet hazret-i Şeh Bâyezîd cenâh-ı yemîn gibi meymenede тұrup, ol hümâ-yı iqbâl-sâye-i übhet ü celâlin meymene-i meymûn-ı sipâh-ı nuşret-penâha şaldı. Ve ‘alem-i mansûr-ı şâhzâde-i gayûr [ü] şîr-i vegâ merhûm mağfûr Sultân Muştafâ meyserede тұrup, ‘asâkir-i nuşret-mü’essere nâşır oldı. Rûm-ili begleriyle kûh-vâr sađ¹⁷³⁰ cânibde karâr idüp ve Dâvûd Paşa, Anaçolı beglerbegisiydi, Anaçolı begleriyle şol cânibde kadem-i müşâcereyi hemîn zemîn gibi şâbit idüp, önlerine Urum-ili¹⁷³¹ ‘azebiyle Anaçolı ‘azebini sedd-i Sikenderî idüp, fezâ-yı kâr-zârı lâle-zâra [L₁ 194b] döndürdiler.

Çün tertîb-i ‘asâkir ü cünûd vaz‘-ı mütehaşşın u ma‘hûd üzerine hep müheyyâ vü müretteb oldı. Hazret-i Mehemmed Han-ı şâhib-kırân emr itdi ki ol deryâ-yı ‘ummân seyl-i serî‘ü’l-inhidâr gibi cûş u hurûşla revân oldı. Tırâz-ı râyet ü sinândan âsmân görünmez oldı. Gûyâ ki her şaff bir dîvâr-ı üstüvâr idi, merşûsu’l-bünyân ki hedmine ‘aklen imkân yok. Cevşen-pûşlar cûş idüp, füyûl [u] huyûl hurûşa başladı. Bu müzâhama o izdihâm bâ‘iş olup, zemîn zelzeleden mütezelzil ve felek velveleden müteharrik oldı. Ve çün ol deryâ-yı bî-sâhil¹⁷³² muhîf-vâr dünyâ-yı nâ-pâydarı ihâta eyleyüp, telâtum-ı emvâc-ı şemşîr [ü] tîr ‘âlemi teşhîr eyledi. Her merd-i şecâ‘at-pîşe üslûb-ı cengi endîşe idinüp, makâmlu makâmında şaff şaff тұrup cânlu cânın terk ü telef idüp, cenge peleng-vâr hâzır olmışıdı.

Beyt

Tolup kûh [u] şahrâ sinân u siper

Şahîl-i semend itdi gerdûn ker

Hevâ nîl-gûn u zemîn tîre-reng

Tolu deşt [ü] vâdî hizber ü peleng¹⁷³³

Sultân Hasan dağı düstûr-ı kadîmî vü ‘âdet-i me’lûf muktezâsınca [L₁ 195a] cân gibi kendü kalbde тұrup, oğullarını ve ulu beglerini¹⁷³⁴ yir yir makâmında mukarrer

¹⁷²⁹ nişârın L₁ : - L₂

¹⁷³⁰ sağ L₁ : şol L₂

¹⁷³¹ Urum-ili L₁ : Rûm-ili L₂

¹⁷³² deryâ-yı bî-sâhil L₁ : diyâr-ı bî-sâhil L₂

¹⁷³³ Beyitler L₂’de yoktur.

¹⁷³⁴ ulu beglerini L₁ : beglerini L₂

idüp, bir bir leşkerine istimâlet eyledi. Meymenede Zeynel Beg’i kodı ki dilâverlükde yegâne-i zamâne ve dilîrlükde bî-nazîr-i merdâne idi. Ve bir cânibinde ferzend-i büzürgterîn Ugurlu Mehemmed’i kodı ki firûz cenglükde nâm-dâr ve yümnile rûzgârda iştihâr bulmuşıdı. Leşkerden munfaşıl Sultân Bâyezîd’e mukâbil kıldı ki eger leşker-i nuşret-encâma inhizâm gelürse reh-güzârların sedd ide ve Sultân Bâyezîd müteveccih olıcak def’ ide. Ekşer selâfîn ‘Acem’i başduğında ‘illet-i tâmm ol şamşâm-ı iltihâm olmuşıdı. Şecâ’atde cemî’-i beglerden sâbık ve rezimde akrânından fâyık idi. Sultân Hasan dahı gerçi tertîb-i şufûf eyledi. Ammâ ‘asâkir-i nuşret-şi’âra nazâr-ı i’tibârla nazâr idicek akdâm-ı ikdâm mütezil olup, mütehayyir oldı. Bildi ki¹⁷³⁵ kendü taşavvur idüp, işitdügi gibi degülmiş. Cân başına şıçrayup, bî-cân [u] pejmân oldı. Zîrâ kendünüñ ‘askeri bu gürûhuñ yanında kûh-ı pür-şükûha nisbet-i pest-tell belki dâne-i hardal idi.

Beyt

[L₁ 195b] “Mukâbil şode zerre be-âftâb
Şode mevc-zen pîş-i deryâ şehâb”¹⁷³⁶

Devâyir-i beliyât kendüyi dâyir olmuş görüp, bu kazıyyeyi hâyir ‘aklın mütehayyir eyledi. Ve’l-hâşıl hemân ki Rûm gâzîlerini gördi. Bir kadem ilerü başmadı. Gerçi ki Hasan Beg dilîr ü cihân-gîr [ü] şâhib-tedbîr idi. Ammâ şîr-i bî-nazîr¹⁷³⁷ ü şâhib-i serîrûñ yanında gurbe-vâr hor u bî-mikdâr oldı.

Beyt

“Gürbe şîrest der giriften mûş
Lîk mûşest der maşâff-ı peleng”¹⁷³⁸

Sultân-ı mücâhidân ü pâdişâh-ı şâhib-kırân İskender-i zamân Mehemmed Han sayd görmüş şîr-i jiyân gibi tahammül idemeyüp, bî-te’emmül ol cânibe ‘atf-ı inân eyledi. ‘Asâkir-i manşûre yemîn [ü] yesârdan hemîn ‘azm-i kâr-zâr idüp, yüridiler.

¹⁷³⁵ Bildi ki L₁ : - L₂

¹⁷³⁶ “Zerreyle güneş karşı karşıya geldi, bulutlar denizin önünde dalgalandı”.

¹⁷³⁷ şîr-i bî-nazîr L₁ : şîr-i bî-nazîrûñ L₂

¹⁷³⁸ “Kedi fareyi yakalamada arslandır lâkin arslanla savaşta faredir.”

Beyt

*“Zi-nâlîden-i kûs girih-i nây
Hemî âsmân ender âmed zi-cây
Be-bârîd elmâs ez-an tîre mîg
Hemî âteş efrûht ez-terk ü tîg
Ez-an bîm şod rûy-ı hırşîd zerd
Hirâsân fîrûmând der-zîr-i gerd”¹⁷³⁹*

Hakk ü bâtl gibi iki leşker mukâbil oldu. Mâbeynlerinde bir dere var idi. Vâdî-yi cahîm¹⁷⁴⁰ gibi vahîm ü ‘amîk hiç bir yirden aña inmege tarîk yok idi. [L₁ 196a] Ammâ Anaolı leşkeriyle Dâvud Paşa ibtidâ’ en geçüp, cidâle vü kîtâle başladı.

Beyt

*Tolup kalb-i sürûrlara kîneler
Teraħhumdan oldu tehî sîneler*

Anı görüp şîr-i bîşe-i şecâ’at ve bebr-i beyân-ı şehâmet ejderhâ-i vegâ Sultân Muşafâ, Karaman leşkeriyle Rüstem-i Dâstân gibi ol Nerîmân-ı zamâna vardı. Mu’âzadat mu’âvenet idüp, muşâra’ata müsâra’at eyleyüp, båd-ı şarşâr gibi ol depeye şu’ud kıldı. Andan şa’ika-vâr tîg-ı âteş-bârı ‘uryân idüp, yukarudan aşâgaya şihâb-girdâr sür’atle düşmen üstine nüzûl eyledi.

Beyt

*“Yelân ber-sütûrân-ı gerdûn-şükûh
Pelengân be-cevlân be-bâlâ-yı kûh”¹⁷⁴¹*

Ol alay başup Hasan Beg üstine iletdiler. Kalup görüp, nîze gibi toğrulup, sinân u ‘inânın ol cânibe müte’atîf idüp, mukaddemâne muhârebât ve şîr-dilâne muzârabât idüp, ‘azebi õñine tutup, cân u dilden muhârebe mücâdele eyledi. Leşker-i muzaffer

¹⁷³⁹ “Köslerin feryadından neylerin inlemesinden, gökyüzü yerinden oynadı. O kara bulutlardan elmas yağdı, kılıçtan ve miğferden alevler yükseldi. Korkudan güneşin yüzü sarardı, bu korkuyla tozun içinde kalakaldı.”

¹⁷⁴⁰ vâdî-yi cahîm L₁ : cahîm L₂

¹⁷⁴¹ “Cesur savaşılar binekler üzerinde feleğın burçlarında, kaplanlar dağların zirvesinde koşturur.”

piyâdeleri siper idinüp, düşmene tîğ u teber¹⁷⁴² urdılar. Top u tüfegden taşş¹⁷⁴³ [u] zenberekden kûh u şahrâ teng oldu.

Beyt

*Olup âteşîn bahra âfâk ğark
Hevâ pür-sehâb oldı yir tolı berķ*

[L₁ 196b] *Karatozuñ içinde tâb-ı teber*

Dıraşşân duhân içre hem çün şerâr¹⁷⁴⁴

Ve meysere-i mübeşşire-i sultândan şîr-i pîşe-i şecâ'at şehzâde-i 'âlî-himmet şâhib-i şevket peleng-i vegâ Sultân Muştafâ, Karaman leşkeriyle Rüstem-i Dâstân gibi düşmene hücum idüp, peleng-i kûh-sârî gibi makarr-ı mürtefi'-i a'dâya muşâra'ata müsâra'at idüp, bâd-ı şarşâr gibi def'î depeye¹⁷⁴⁵ çıkup, yukarudan aşağı pervâz-ı şâhîn gibi hemîn düşmene müteveccih oldu. Bî-vehm ü hirâsî Hasan Beg'ün kalbine sinân-ı cân-sitân gibi toğruldu. Mukaddemâne muhârebât ve şîr-dilâne muzârabât idüp, 'azebi öñine tutup, atlıyı iki koldan yürüdüp, mücâdele muşâdeme eylediler. Piyâdeler 'asker-i muzaffer öñünde düşmeni oka tutdılar. Bir ânuñ içinde Ak-koyunlu sipâhîlerinden hayli âdem tebâh eylediler.

Henüz 'alem-i 'âlem-ârâ-yı pâdişâh-ı İslâm cilve-ger olmamışdı. Ve kalb-i sipâh mü'eyyid-i min-'indi'llâh ârâm-gâh-ı 'adû-yı bed-hâha irişmemiş idi ki Sultân Muştafâ ol eşrâr [ü] füccârûñ alayların biri birine katdı. Mîrzâ Zeynel dahı anı görüp, hamiyet-i dilîrâne ve ğayret-i mütehevvirâne idüp, meydân-ı mübârezetde müsâra'at itdi. Sultân Muştafâ alayına at şalup, celâdet gösterüp, [L₁ 197a] ızhâr-ı şecâ'at ü şehâmet eyledi. İttifâk ceng içinde ol pelengün atın siñirleyüp, yıkdılar. Def'î 'azebistân başın kesüp, semer-i şecer müşâcere eylediler. 'Azeb ağası Maħmûd Ağa bilüp başın şehzâde-i şîr-şikâr şecâ'at-şî'âr Sultân Muştafâ'ya iletđi. Ol dahı ğazret-i ğilâfet-penâha gönderdi.

Pes teşâdü-i şufûf-ı dilâverân meydânda iki cânibden leşker-i melâyike vü şeytân gibi biri birine karışup, nâle vü efgân evc-i âsmâna irişüp, akan kan cûy-ı revâna döndi. Başlar bî-ğisâb kesilüp, ceyhûn içindeki ğabâblara döndi.

¹⁷⁴² teber L₁ : teberler L₂

¹⁷⁴³ taşş L₂ : - L₁

¹⁷⁴⁴ Beyitler L₂'de yoktur.

¹⁷⁴⁵ depeye L₂ : - L₁

Meşnevî

Sipihri başar şöyle gerd-i haşem
Görinürdi gerd içre çün direm
'Adûnuñ olup çeşmine rûz târ
Sübül oldı çeşm-i zırında ğubâr
Karatozuñ içinde tâb-ı teber
Dırağşân duhân içre hem çün şecer
Tokunmağıla gürze-i gâv-ser
Olur taşt elde demürden siper
Siper idinüp sîneyi kalb-i cân
Kılıc korkusundan olurdi nihân
Çü var idi kalbinde okdan girih
Gözin yummağa hayf iderdi zırın
Zırın çeşmine mîl çekdi sinân
Olur seyl-i hûn her gözinden revân

[L₁ 197b] Görür olduğın halka gâyetde hayf
Ayırd itmege girdi ortaya seyf
Olur rezme bezm ü akan kan şarâb
Sinânlar çü sîh u cigerler kebâb
Gül-i sürh olup hâr nevk-i sinân
Olur rezmüñ içinde nahıl revân
Buğâr-ı demiyle toluş âsmân
Döner câme-kân kubbesine hemân
Kılıc yarasın dikmegiçün meger
Pelârekler olmuşıdı tende ebr
Çekâçâk-ı hancerle toldı cihân
Zih ü zih şadâstıyla pür âsmân
Bu heycâyı seyr itmegiçün meger
Başın kaldurup kûh iderdi nazar

Tek ü püyeden na 'l olup âteşîn
Olur sîne pür-dâğ andan zemîn
Yalncak koli cenge girmişdi tîğ
Cihâna pür olmuşdı bâng u dirîğ
Görür pîl olduğını dâr u gîr
Kulağını sîh itdi burnın nefîr
Zırh olmasa şîke-i murğ-ı cân
Görüp rezmi perrân olurdu revân
Döner rezm tûfân-ı Nûh'a hemân
Ki bârân olup tîr seyl oldu kan
Tolu mûr mâr ile deşt-i dürişt
Yatur kelle çün kâse-i lâkpüşt
'Ukâb-ı siyeh-bâl ü rûyin-i ceng
Açup per semâ cevfin itmişdi teng
Akar hûn-ı düşmen çü cûy-i revân
Kenârında peykân çü berg-i hazân

[L₁ 198a] 'Adem mülkine meyl iden her sipâh
İdinürdi peykânları berg-i râh
Kılıcuñ bulaşup kenârına kan
Olur zeyn lâ 'lile âb-ı revân
Fütâde kılıc üzre yir yir siper
Şanur âb-ı nîlûfer idüp nazar
Yatup câ-be-câ hancer-i hûn-feşân
Dil âvâz idüp eylerdi mergi beyân
Olup baħr-ı hûn içre nîze neheng
Gezer şu yılanı mişâl-i hadeng
Girüp tûğ meydâna çün küştîgîr
Cürüz pür-çemen itmege dâr-gîr
Tolup meyyit ile bu ferş-i zemîn

Cidâr-ı kilîsâyâ döndi hemîn

Pür olup bürîde-ser ile maşâff

Olur püšte-i küşteden kûh-ı Kâf¹⁷⁴⁶

Çün sultân-ı mücâhidân gâzîlerûñ serbâzlukların gördi. Nâyire-i hurûba lehebân-ı süyûfla işti'âl virüp, mukâteleye iştigâl gösterdi. Ba'zı leşker-i muzafferle Gedük Aḥmed Paşa'yı erbâb-ı cihâda imdâda gönderdi. Ve'l-hâşıl çün livâ-yı sultân ḥaşma mâyil oldu. Ḥazret-i Bâyezîd Ḥan-ı ḥilâfet-nişân daḥı Uğurlu Meḥemmed İmirza semtine¹⁷⁴⁷ tîg-ı bürrân 'uryân eyleyüp, 'atf-ı 'inân eyledi. Ol daḥı Ḥasan Beg'ûñ alaylarını 'alemlerini mużtarib müteḥarrik göricek [L₁ 198b] leşkerûñ inhiżâma teveccühin bilüp, Sultân Bâyezîd¹⁷⁴⁸ ile muvâcehe olup, muşâdeme idemeyüp, rûy-ı idbârı şavb-ı firâra müteveccih kıldı. Zirâ inkisârûñ şonı giriftârlukdur. Nâ-çâr kenâr çizdi.

Beyt

“Çü ḥaşmân bedîdend an dest-bord

Şod endâmeş ez-zahm-ı nâ-ḥorde ḥord”¹⁷⁴⁹

Çün Mîrzâ Zeynel küşte olup, Ḥasan Beg'ûñ bâl-i ikbâl[i] şikeste oldu. 'Akabınca Anaḥolı leşkeri daḥı başılan 'askeri Ḥasan Beg'ûñ üstine getürdi¹⁷⁵⁰. Bir derecede yine cidâl ü kîḥâl itdiler ki pîr-i tîr nazîrin görmemişdi.

“Deryâ-yı maşâff geşte cûşân

Geştend mübârizân ḥurûşân

Şemşîr zi-ḥûn çü câm der-dest

Mey kerde be-cür'a ḥâkirâ mest

Mürgân-ı ḥadeng-i tîz-reftâr

Ber-ḥorden-i ḥûn güşâde minkâr

¹⁷⁴⁶ Beyitler L₂'de yoktur.

¹⁷⁴⁷ Uğurlu Meḥemmed İmirza semtine L₁ : Uğurlu Meḥemmed Mîrzâ üstine L₂

¹⁷⁴⁸ Sultân Bâyezîd L₁ : Sultân Meḥemmed L₂

¹⁷⁴⁹ “Düşmanlar onun üstünlüğünü görünce, yaralanmamış bedenleri yaralandı.”

¹⁷⁵⁰ getürdi L₁ : getürüp L₂

Ser-pence-i nîze-i dilîrân

Pence-şiken-i sinân-ı şîrân”¹⁷⁵¹

Çün¹⁷⁵² sipâh-ı nuşret-penâh bir anda gürûh-ı enbûh-ı Türkman tûde-i kâh gibi hemân perîşân eylediler. Hasan Beg dağı gördi ki eger bir miqdâr dağı leşker-i nuşret-şi‘âr zafer-şikâr ile kâr-zâr idicek olursa giriftâr olmakda iştibâh yok.

Beyt

[L₁ 199a] “Zerd-i lertzân-ı âftâb-ı hâverî zi-an rezm-geh
Ruh be-tâbid ü ‘inân-râ taht-ı sây-ı bâhter”¹⁷⁵³

Derhâl ol ıztırâb ıztırârda iken Pîr Mehemmed dirler bir begi var idi. Kadd ü kâmetde ve şekl [ü] şemâyilde aña mûmâşil idi. Onı ‘alem dîbinde kodı ki pây-ı ikâmete istiḥkâm virüp, bir miqdâr ârâm ide ki leşker anı görüp, cengde dernek eyleyeler. Ol gavgada kendüzi nezâketle tek ü tenhâ bî-ser ü pâ, fûrce vü fırsat bulup, tavk-ı ‘alem ü haşem ü ḥadem koyup, leşkere tamâm inkisâr gelmeden kenâr tutup kaçdı. Ordusu üç günlük yolda idi. Bir günde yetişüp, ehl ü ‘ıyâlin mâl ü menâlin göçürüp kaçırđı. İbtidâ-yı iltihâm tâ encâm-ı idbâra dek bir sâ‘at-ı nücûmî olmadı. Gûyâ ki iki alay biri birin selâmlayup döndiler. Çün gubâr-ı peygâr nefehât-ı fütûhâtla varurak iki şikk olup, meşâ‘il-i şemşîr ü sinân cihâna ziyâ vü senâ virdi. Göz gözi göricek Hasan Beg’uñ ‘alemlerin gâzîler meksûr idüp, mesrûr oldılar.

Nazm

Ser-â-ser zemîn oldı çün kişt-zâr

İderlerdi çîn başları dâne-vâr

[L₁ 199b] *Tehî zîn ü esbile pür deşt ü tağ*

Toluyıdı başıla şahrâ kelâğ

Çoğınuñ yatur mürdeler dîde-bâz

Ağız açdı der mevtden şanki râz

¹⁷⁵¹ “Ordunun safları çoştı, savaşçılar kükredi. Kanlı kılıç eldeki kadeh gibiydi, bir yudum şarapla toprağı sarhoş etti. Kuş gibi hızlı giden oklar, kan içmek için gagalarını açmıştı. Yiğitlerin mızraklarının pençesi, kahramanların pençe kıran süngüleri vardı.”

¹⁷⁵² Çün L₂ : - L₁

¹⁷⁵³ “Sarı titrek doğu güneşi o savaş meydanında yüzünü gösterdi ve dizginlerini batı tarafına çevirdi.”

Kaṭar-ı şütür gibi geldi esîr

Keşân-ber-keşân ḥor u zâr u ḥakîr

Biri birine beste sâyil mişâl

Müselsel çü ‘ummâl-i ber-geşte ḥâl¹⁷⁵⁴

Ve ol Ḥasan Beg’e şebîh ü müştebih Meḥemmed Beg’i Ḥasan Beg şanup esîr itdiler ve ümerâsınıñ a‘lâm[1] menkûs olup, ekşeri maḥbûs oldılar. Ḥasan Beg’üñ a‘lâmını sâyir esîrleri Meḥemmed Beg’le sultân-ı İslâm’uñ ḥuzûr-ı şerîfine getürdiler. Bunlardan Ḥasan Beg’i tefîş eyledi. Kazıyyeyi tafşîl eylediler. Def’î ‘akabınca âdem gönderdiler. Üç gündən soñra gelüp: “Ehl ü ‘ıyâlin mâl ü menâlin alup, kaçup, Aleşkerd nevâhîsinde Ala-ṭağ’a çıkarup, kendü bir miqdâr zaḥm-dârlar ile ṭağdan ṭağa şa‘b yirlerde gezer” diyü ḥaber getürdi. Leşker-i muzaffer üç gün üç gice Türkman-ı bedgümânları kovup kırup esîr eylediler.

Sultân-ı Sikender-der Ferîdün-fer a‘yân u erkânla müşâvere muṭâraḥa ider ki: “Ardınca varup anı memleketinden çıkarmağa iqdâm itmek gerek mi, yoksa hemân intikâm işi tamâm oldı mı dönüp gitmek mi gerek” diyü. Her biri ‘aklı irişdügince bir nev‘ kelimât itdi. Ammâ ekşer-i erkân-ı devlet [L₁ 200a] ü şevket ve erbâb-ı şecâ‘at ü şavlet: “İstiftâḥ-ı memleket-i ‘Acem cümle mühimmâtdan akdem ü ehemmdür” didiler. Kişver-güşâluk ve devlet-rübâluk murğibâtın müheyyicâtın nakl eylediler. Velîkin Maḥmûd Paşa’nuñ a‘yân u erkândan rây-ı şâyibde rüçḥân olduğı ecilden aña daḥı müşâvere eylediler. Te’emmül idüp, âḫır Ḥasan Beg¹⁷⁵⁵ muḥîl ü ehl-i ḥud‘a vü telbîs olduğı sebebden kovmağa komadı. “Zîrâ bu sipâh-ı bî-girân eger mülk-i İran’a kadem başarsa hem¹⁷⁵⁶ müslimânlar bî-ḥuzûr olup, ehl ü ‘ıyâlleri ve mülk ü mâlları nehb ü gâret olur, fukarâ vü zu‘afâ pây-mâl olur¹⁷⁵⁷ hem ihtimâl var ki kemîn var ola” diyü, leşker-i deryâ-şanı perîşân olmağa rızâ göstermedi.

Pes Sultân Meḥemmed-i¹⁷⁵⁸ Behrâm-intikâm zimâm-ı iltifât meslek-i şavâba ma‘tûf idüp, devâ‘î-yi zamîr-i mihr-i tenevvüri¹⁷⁵⁹ semt-i rücû‘a münḥaşır olup, vezîr-i

¹⁷⁵⁴ Beyitler L₂’de yoktur.

¹⁷⁵⁵ Ḥasan Beg L₁ : Ḥasan Beg’üñ L₂

¹⁷⁵⁶ hem L₁ : - L₂

¹⁷⁵⁷ olur L₁ : olurlar L₂

¹⁷⁵⁸ Meḥemmed-i L₂ : - L₁

¹⁷⁵⁹ meslek-i şavâba ma‘tûf idüp, devâ‘î-yi zamîr-i mihr-i tenevvüri L₁ : - L₂

şâyib-tedbîrûñ tedbîrine kâyl oldı. Ve'l-hâşıl devlet ü sa'âdetle ve behcet ü meserretle dârü'l-hilâfet ü pâ-yi taht-ı saltanat Kostantiniyye'ye mürâca'at mu'âvedet itdiler.

Ol konakda cemî'-i giriftârları¹⁷⁶⁰ görüp, üç bölük itdiler. Ak-koyunlu ki sebeb-i fitne vü fesâd ve mâni'-i gâzâ vü cihâd idi, cemî'isin kılıçdan geçürdi. Ammâ ahlâf-ı selâftinden [L₁ 200b] Mîrzâ Mehemmed Bâkır'ı ve Mîrzâ Zeynel'i ve Mîrzâ Muzaffer'i ki ahlâf-ı Mîrzâ Mîrânşâh-ı Timürî idi, Amâsiyye'de habs eylediler. Ve ümerâdan Pîr Mehemmed Beg'le Cigerlü 'Ömer Beg'i habs eylediler. Ve aşhâb-ı 'ilm ü dâniş-verlerden ve ehl-i şan'at ü şâhib-hünerlerden esîr olanlara 'ulûfeler idüp, in'amlar ve ihsânlar eylediler. Ol ecilden¹⁷⁶¹ biri memâlik-i İran'da kâdıü'l-kuğât olan Mevlânâ Maĥmûd Şerîhî'dür ki soñra defterdâr ve Edrene kâdıısı oldı. Envâ'-ı 'ulûmda müte'ayyin müteyakkın¹⁷⁶² idi. Ve biri Mehemmed-i münşî-i Şîrâzî idi ki maĥâmid-i ĥaşâyili meşhûr ve fûnûn-ı fezâyil ile müte'ârif şâhib-hüner kîmyâ-ger idi. Ve biri İmâm 'Ali idi ki 'ulûm-i şer'iiyyede ve ĥadîs ü tefsîrde ve fenn-i kırâ'atda bî-mişl ü 'adîl idi. Ve bunuñ gibi ehl-i kemâllerden olanları ĥalâş idüp, gâyet ri'âyet eyledi. Her biri eltâf-ı 'amîmi ve ihsân-ı cesîmiyle maĥzûz u melĥûz olup, “*asâ en-tekrâhû [şey'en] ve hüve ĥayrun le-küm*”¹⁷⁶³ mefhûm mülâĥazasıyla mesrûr oldılar. Ol sultân-ı şâhib-nazar [ü] hüner-perverüñ devletinde şöyle terakkîler itdiler ki evtân-ı kadîmlerin ve mesâkin-i me'lûflerin “*nesyen mensiyyen*”¹⁷⁶⁴ unutdılar.

Pes etrâfa fetĥ-nâmeler yazılıp, cemî'-i kurâ vü bilâda inhizâm-ı [L₁ 201a] ehl-i fesâd i'lâm idüp, beşâretlere işâretler eylediler. Ĥattâ mervîdür ki bu şükrâneye bir günde şâh-ı 'âlî-nijâd dil-şâd olup, kırk biñ kulın âzâd eyledi.

Andan dönüp, Kara-ĥişâr'a gelince işleri, leşleri püşte püşte eylemek idi. Çün Kara-ĥişâr'a geldi. Emr itdi ki min-ba'd tutulanları katl itmeyeler ve Kara-ĥişâr'ı göricek şu'ûbetine istiĥkâmına nazar idüp, te'accüb idüp, müteĥayyir oldı. Ammâ Ĥakk'uñ 'inâyetine i'tizâd idüp, kemâl-i kudretine i'timâd eyledi. Daĥı teşĥîrine teffîhine iĥdâm-ı tâmm eyledi. Kal'anuñ begi ol ĥinde Dârâb Beg Pernâki idi. Bir kazıyye için Ĥasan Beg'e incinüp, Zeynel'den gâyet bî-ĥuzûr olmışıdı. Sultân-ı

¹⁷⁶⁰ cemî'-i giriftârları L₂ : giriftârları L₁

¹⁷⁶¹ ol ecilden L₁ : ol cümleden L₂

¹⁷⁶² müteyakkın L₁ : müfettenîn L₂

¹⁷⁶³ “*Olur ki [bir şey] sizin için hayırlı iken siz onu hoş görmesiniz.*” (Kur'an, 2/216)

¹⁷⁶⁴ “*Tamamıyla unutulmuş.*”

İslâm'ın iktidârın ihtimâmın görüp, emân dileyüp, kal'ayı virüp, envâ' dürlü ri'âyetler ile mer'î oldı. İçine müstaḥfızlar vaz' kılınup¹⁷⁶⁵ vâlîler naşb olındı. Dârâb Beg'e Rûm-ili'nde sancak virdi.

Andan devletle göçüp Rûm'a gelüp andan pâ-y-i taht-ı saltanata devlet ü sa'âdetle mürâca'at eyledi. Çün Uzun Ḥasan münhezim [ü] maḡlûb oldı. Karaman-oḡlı Pîr Aḡmed Beg ki, bu fesâda bâdî idi¹⁷⁶⁶ kaçup Karaman'a geldi. [L₁ 201b] Taş'a girüp, birkaç zamân müslimânlarla ziyân idüp, mevâtın ü mesâkin bilâd u kurâ ḥarâb idüp, ḥavâtır-ı 'ubbâd-ı 'ibâd pejmân¹⁷⁶⁷ [ü] perîşân eyledi. Ol eṣnâlarda gûnâgûn belâlara mübtelâ olup, emrâz-ı rûḥânî vü cismâniyle marîz oldı. İshâli var idi. Bir mutaṭabbib şarâb-ı ḥanzal virdi. Tis'a ve seb'în ve şemân mie senesinde müteveffâ oldı.

İttifâk merḥûm maḡfûr Sultân Muştafâ "*ce'ala'llâhü'l-cennete meşvâhü*"¹⁷⁶⁸ daḡı târîḡ-i mezkûrda dâr-ı gurûrdan sarây-ı sürûra irtihâl ü intikâl eyledi.

Ve ol sene-i meşûrda Ulaş-oḡlı Ḥasan Beg iki biñ müfsidle müfsideye mübâşeret idüp, ḥarekât-ı şenî'a kılup, varup Taş'a Varsaḡ'a taḥaşşun eyledi. Urum Meḡmed Paşa daḡı ol vakt Karaman beglerbegisiydi. Anlara mücâzâta mükâfâta bir miḡdâr âdem cem' kılup, üzerlerine müteveccih oldı. Ol daḡı şa'b küh-sârlara ve üstüvâr derbendlere taḥaşşun itdi. Paşa¹⁷⁶⁹ daḡı 'akabınca girüp, ol mezâyıkda mücâhidlere müzâyaka virdi. Âḡır düşmen bir yire vardı ki gâyet-i şu'ûbetinden anda bir kişi biñ kişiyle mukâtele vü mücâdele eylese olurdu. Anda âdemüñ "*vâḡudün ke elfin*"¹⁷⁷⁰ idi. [L₁ 202a] 'Âkıbet 'âciz olup, dest-res bulmayup, yine döndi. Bu aḡbârı ḡuzâvendigâr-ı kâm-kâr işidüp, anı 'azl idüp, sene şemânîn ve şemân miede Karaman beglerbeglüğini Bosnavî Meḡmed Beg'e virdi.

İttifâk ol zamânda Karaman-oḡlı Kâsım Beg on biñ kadar er devşürüp, ol daḡı kaşd ider ki Lârende üstine düşüp, üşüp alalar. Ammâ Karaman beglerbegisi Bosnavî Meḡmed Beg müsâbakat idüp, bir miḡdâr sipâh-ı nuşret-penâhla Lârende'ye vardı. Kâsım Beg daḡı gelüp, şehrüñ yanında mukâbele mukâtele eylediler. Biri birine zafer

¹⁷⁶⁵ kılınup L₂ : kılup L₁

¹⁷⁶⁶ idi L₁ : oldı L₂

¹⁷⁶⁷ pejmân L₁ : - L₂

¹⁷⁶⁸ "*Allah, cenneti onun mekâmı kılsın.*"

¹⁷⁶⁹ Paşa L₁ : pâdişâh L₂

¹⁷⁷⁰ "*Bir kişi bin kişi gibi.*"

bulamadılar. Âhır Karaman-oğlı andan kalkup, Herkalya'ya geldi. Anda dest-dirâzlık idüp, müslimânları incitdi. Mehemmed Beg dağı def[°] ü ref[°] maşlahatiçün bir miqdâr nîze-dârla müte'âkıben varup, şahrâ-yı Herkalya'da yetişdi. Giç vakt idi. Savaşı erteye kodılar. Ammâ Kâsım Beg yatsudan şoñra şebîhün eyledi. Tâ şabâha dek ay aydınında mukâtele eylediler. Kâsım Beg çendân ki iqdâm-ı ihtimâm itdiyse leşker-i zafer-encâma zafer bulamadı. Âhır dönüp, varup, Taş'a taşaşsun eyledi.

İttifâk ol yılda¹⁷⁷¹ Hasan Beg seferinden gelicek Sultân Mehemmed, Maĥmûd Paşa'yı ehl-i nifâk, [L₁ 202b] münâfıklar ve ehl-i fesâd, müfsidler sözine i'timâd idüp, 'azl eyledi. Varup Ĥaşköy'de mütekâ'id oldı¹⁷⁷². Ol zamânlarda Sultân Muştafâ dağı vefât itmişidi. Memleketde olan a'yân ü erkân ġazâya geldüğünde merĥûm maġfûr Maĥmûd Paşa dağı ġazâ niyyetine âsîtâne-i sa'âdete gelicek manşıbından vehm iden şâhib-i ġarazlar "Sultân Muştafâ vefâtına feraĥdur kendüye bu mâtemi sûr bilmişdür" diyü ġamz ü nifâk eylediler¹⁷⁷³. Zîrâ sâbıkda mâbeynlerinde keder var idi, gidermemişler idi. Ğammâz [ü] hennâz söziyle ĥışm idüp, on yedi ġün Kule'de ĥabs idüp, 'âkıbet şühedâ derecesine irişdüri.

Ve hem sekiz yüz sekseninde ĥazret-i Sultân Mehemmed Ĥan-ı şâhib-kırân yarak ü yasak ġörüp, iki yüz pâre gemi ihzâr idüp, Aĥmed Paşa'yı Kefe'ye ve Mesîĥ Paşa'yı Rodos'a gönderdi. Aĥmed Paşa Kefe'ye varup, deñizden kurudan ĥişârı ihâta eyleyüp, muĥâşara eyledi. Toplar mancınıklar kurulup¹⁷⁷⁴, etrâf-ı dîvâr-ı üstüvârı yıkdılar, kafeşe döndürdiler. Küffâr kafeşdeki murġ-vâr mużtarib olup, tekvur-ı köre ĥücûm eyleyüp: "Bizüm bunlaruñla mukâvemete muşâdemeye kudretümüz yokdur. Ya ĥişârı tav'an teslîm eyle ya biz ittifâkla cebren [L₁ 203a] virürüz, esîr olmazız" didiler. Zârûri tekvur dağı vehminden üçinci ġün teslîm eyledi.

Andan İngerme'ye vardı anı dağı ânî aldı. Andan Menkûb'a¹⁷⁷⁵ vardı. Birkaç ġün muĥâşara idicek tekvurı emân dileyüp, Aĥmed Paşa'ya geldi ki ĥişârı teslîm ide. Ĥişâr ĥalkı cidârınuñ üstüvârluġına istizhâr idüp, kâr-zâra şarf-ı iktidâr eylediler. Ve tekvuruñ ehl ü 'iyâlin ĥişârdan sürüp, çıkarup kapuları dîvâr eylediler. Aĥmed Paşa dağı

¹⁷⁷¹ ol yılda L₁ : - L₂

¹⁷⁷² oldı L₁ : oturdu L₂

¹⁷⁷³ kendüye bu mâtemi sûr bilmişdür" diyü ġamz ü nifâk eylediler L₂ : diyü ġamz eylediler L₁

¹⁷⁷⁴ kurulup L₁ : kurup L₂

¹⁷⁷⁵ Menkûb'a L₁ : Meşküb L₂

gördi ki cengle çâre olmaz, kendü şûret-i ‘aczele göçüp, kemînde âdem kodı ki halk şehrden çıkup, maşlahatlu maşlahatına meşgûl olıcak kemînden çıkup, tîg-ı kîni ele alup, ceng ideler. Vâkı‘an didükleri gibi eylediler. Kal‘a halkı leşker münhezim oldu şanup, kal‘adan çıkdıkları gibi boğazı gâzîlerün eline virdiler. Mesrûr mürâca‘at olındı. Mesîh Paşa dağı Rodos’a vardı. Tefîh ü teshîri mukadder degülmiş, müyesser olmadı.

Ğazâ-yı Boğdan

Çün sultân-ı mücâhidîn-i haydar-âyîn sefer-i İran-zemîni idüp, [L₁ 203b] temkîn buldı. İki yıl kadar Kostantiniyye’de oturup¹⁷⁷⁶ zabt-ı memleket-i müslimîn idüp, Urum-ili beglerbeglüğine Süleymân Paşa’ya virüp, esbâb-ı müsâferet müheyâ idüp, İskenderiyye Kal‘ası’nun fethine gönderdi. Çün ‘asâkir-i zafer-şi‘âr¹⁷⁷⁷ ol hîşâr-ı üstüvâr-ı felek-mikdâr [u] gerdûn-medârı muhâşara eylediler. Ammâ gördiler ki hiç bir cânibden almağa mecâl bulmağa ‘aklen ihtimâl yok. Zârûrî sefer ‘abeş olmasun diyü Arnavud’a müteveccih oldu. Varup vurup yakup yıkup ganâyimle muğtenem olup, mesrûr mu‘âvedet itdiler.

İttifâk ol esnâda mesâmi‘-i sultâna Boğdan’uñ ‘işyân [ü] tuğyân haberi irişdi. Ve sâl-be-sâl âsitâne-i devlet-âşiyâna harâcın gönderirdi, ol yıl ihmâl eyledi. Hükm-i pâdişâh-ı cihân-penâh şöyle vârid oldu ki, “harâcın kendü getüre, teşrifât-ı husrevâneyle müşerref ola”. Ol dağı vehm idüp, gelmeyüp emre itâ‘at eylemedi. Pâdişâh-ı nuşret-penâh incinüp, Süleymân Paşa’ya hükmi cihân-muât‘ gönderdi ki varup, Boğdan-ili’ni târâc ü tâlân eyleye¹⁷⁷⁸. Mukâbele olup, mukâtele iderse muhârebe mücâdele ideler. Çün ol hükmi lâzimü’l-ittibâ‘ mümteni‘ü’l-ımtinâ‘ vâsıl oldu. Rûm-ili leşkeriyle Tuna’yı geçüp, Kara-boğdan’a [L₁ 204a] müteveccih oldu. Varup memleketini nehb ü gâretle harâb eyledi. Kara-boğdan dağı şecî‘ kâfir idi. Bu hâli görüp, celâdet ü şecâ‘at gösterüp, mecâli oldukça memleket halkın da‘vet idüp, bunlara gayret ü hamiyet virüp, “ehl ü ‘ıyâlünüz ve mâl ü menâlünüz için cidd ü cehd itmek gerek” diyü istimâlet virdi, hayli keşret oldu. Bunca zamân idi ki Ungurus ve Rus’la ve Leh ve Çeh ile ve’l-hâşıl etrâfda olan mülûkle mu‘âraza eylerdi. Kimesneye baş egmezdi. Kendü kadrından ziyâde işler

¹⁷⁷⁶ oturup L₁ : olup L₂

¹⁷⁷⁷ ‘asâkir-i zafer-şi‘âr L₁ : ‘asker-i zafer-şi‘âr L₂

¹⁷⁷⁸ eyleye L₁ : ide L₂

itmişdi. Hattâ Ungurus kralın dağı bir def'a şımışdı. Dâyimâ işi etrâfla münâza'at mükâvahât idi.

Çün piyâde vü süvâr yanına bî-şümâr âdem geldi. Leşker-i İslâm'a gaflet virdi. Nâ-gâh inhizâm vâkı' oldu. Lâ-cerem sultân, gayret [ü] hamıyyet¹⁷⁷⁹ idüp, gazâyâ niyyet ü 'azîmet eyledi. İhdâ ve şemânîn ve şemân mie senesinde evvel bahârda 'asker-i muzafferi cem' kılup, a'lâm-ı i'zâm şavb-ı intikâma müteveccih kıldı¹⁷⁸⁰. Varup Tuna'yı geçüp kondı. İşidüp Boğdan-ı ehl-i 'işyân bu¹⁷⁸¹ itdüğü işe peşîman oldu. Memleketüñ piyâde vü süvârlarıyla¹⁷⁸² huzâvendigâr-ı kâm-kâruñ reh-güzârların ihtiyârıyla¹⁷⁸³ yakdı, ta ki sûtûra 'alef ü ot bulunmaya. [L₁ 204b] Ammâ sultân-ı cihân-gîr-i şâyib-tedbîr İstanbul'da gemiler tonadup Kara-deñiz'den Tuna'ya götürmişdi. İçleri nüzl ü ni'metlerle mâl-â-mâl idi. Ni'metüñ vefret var idi. Ziyâde kahtluk görmediler.

Çün Boğdan memleketine girdi. Her ne kadar cüst [ü] cû itdiyse Boğdan'dan eser belürmedi. İttifâk bir gün kulavuz sehv [ü] nisyânla yol yañılıp Kara-boğdan üstine 'ale'l-gafle varur, sâbıka-i 'inâyetdür ki ol dâlâlet mûcib-i hidâyet oldu. Zîrâ mukâbele-i mu'âdât gâyet makşûd idi. 'Ale'l-fevr talâyi'-i nuşret-me'tâli' üzerine vardı. Kazıyyeyi pâdişâh-ı İslâm'a i'lâm eylediler. Def'î sultân mücâhidân-ı leşker-i bî-pâyânı kondurup, devletle binüp, tertîb-i sufûf-i ketâyib-i nuşret-menâkıb itdi.

Çün mevâkıb-i kevâkıb-merâtib dağı yarağın yaşağın müretteb idüp, ceng ü cidâle ikdâm-ı tâmm itdiler. Küffâr dağı bir şa'ba taşaşsun idüp, 'arabaların dizüp, etrâfın taş ve ağaçla dîvâr-ı hişâra döndürmüşdi. Ve çepçevre cevânibine toplar tüfekler kurup, kîtâle müheyyâ olmuşdi. Müslimânları topa tüfege tutdı. Göz açdurmadı. İki cânibden ceng ü cidâl mümtedd olup, gülgüle [vü] velveleden tağlara zelzele vâkı' oldu. İttifâk 'inâyet-i [L₁ 205a] Sübhânî vü hamıyyet-i Raḥmânî¹⁷⁸⁴ olup, kâfirüñ top[ı]

¹⁷⁷⁹ gayret [ü] hamıyyet L₁ : hamıyyet ü gayret L₂

¹⁷⁸⁰ kıldı L₁ : oldı L₂

¹⁷⁸¹ bu L₂ : - L₁

¹⁷⁸² piyâde vü süvârlarıyla L₁ : piyâde vü süvârların cem' kılup L₂

¹⁷⁸³ ihtiyârıyla L₁ : - L₂

¹⁷⁸⁴ hamıyyet-i Raḥmânî L₁ : ḥimâyet-i Raḥmânî L₂

mürtefi‘ yirde müslimânlar alçakda bulunur. Topı sinânlarla ‘alemleri aşırı gidüp, kimseye zarar eylemez¹⁷⁸⁵.

Şol kadar mükâvağa oldu ki hazret-i huzâvendigâr-ı nuşret-şi‘âr siper-i sipihr-kirdârın mübârek eline alup, gayret ü hamıyyet idüp: “Vakt-i iltihâm ü iktihâmdur, gazâyâ ihtimâm eyleñ” diyü, leşkere sitâyışler eyleyüp, meydân-ı mübârezetde semend-i ‘azmüñ licâmın ma‘tûf idüp, ol muhâţara vü hevl-nâk yire¹⁷⁸⁶ bî-bâk cest ü çâlâk varup, pâdişâhâne içdâmlar ve hüsrevâne ihtimâmlar eyledi. Gedük Aħmed Paşa ki ejdehâ-yı vegâydı Meħemmed Ağa’yla yürüyüp, yeñiçerileri yortdılar. Ve atlunuñ daħı ekşeri atdan inüp, eteklerin beline şokup, piyâdelerle ‘arabalara¹⁷⁸⁷ müteveccih oldılar. Dahve-i şugrâdan beyne’s-şalâtıne dek muhârebe muğârabe eylediler. Ziyâde¹⁷⁸⁸ ħarb ü đarb iştigâl buldı. Sinân-ı mücâhidân âteş-efşân olup, tır-i perrân bârân-ı nîsân gibi yağdı. Esinne vü rimâħdan şanki ol cengistân neyistân oldu. Gâziler şarf-ı mechûd bezl-i ma‘hûd itdiler. Ammâ ol elli biñ miğdârı küffâr daħı kâr-zârda şarf-ı iktidâr idüp, [L₁ 205b] ehl ü ‘ıyâlleri mâl ü menâlleri ħıfzıçün muħkem müdâfa‘a mukâra‘a eylediler. Leşker-i İslâm¹⁷⁸⁹ kemmiyyetde keyfiyyetde küffâra tamâm gâlib idi. Sü‘edâ vü şühedâ bir derecede mukâtele itdiler ki ‘âlemi tûfân-ı kan tıtdı. Cünûd-ı İlâhî vü vufûd-ı nâ-mütenâhî gürûħ gürûħ fırka fırka gelüp, ‘araba ħişârına yürüyüş idüp, bozup girüp, kılıç koydılar.

Beyt

“Zi-pes küşte ki üftâd der-deşt-i kîn
Zemîn püşte şod tâ be-çarħ-ı berîn”¹⁷⁹⁰

Kara-boğdan-ı ehl-i ‘isyân gördi ki kaçmazsa zamân hemân nihâyet ü gâyet bulur. Birkaç münâfıklarla ittifâk idüp, mişeden mişeye varup, şûret-i tebdîl idüp, çıkup kaçdı. Gâziler esbâbın yağmalayup, ħayl ü ħaşemin giriftâr eylediler. Bakıyye-i şemşîr-i âb-dârları getirüp, tu‘me-i tîğ-ı ejdehâ-kirdâr eylediler. Düşmen mağlûb menkûb olıcak, memleketinüñ eţrâfına akınlar itdiler. Gâziler ħanâyimle muğtenem oldılar. İki ay

¹⁷⁸⁵ gidüp, kimseye zarar eylemez L₁ : giderdi kimseye zarar olmaz L₂

¹⁷⁸⁶ yire L₁ : yirde L₂

¹⁷⁸⁷ ‘arabalara L₁ : ‘arabalarına L₂

¹⁷⁸⁸ Ziyâde L₁ : nâire L₂

¹⁷⁸⁹ Leşker-i İslâm L₁ : leşker L₂

¹⁷⁹⁰ “Kin çölüne düşen ölülerden, yerden gökyüzüne doğru yükselen tepeler oluştu.”

miqdârı memleketinde oturup, târâc ü tâlân eylediler. Andan sonra devlet ü sa'âdetle Tuna'yı geçüp, dârü's-salânat Edrene'ye vardılar. Anda cemî'-i 'askere icâzet olındı.

İttifâk ol hinde Semendre begi Miḫal-oğlı 'Ali Beg'den ulak gelüp: "Kral-ı la'în Tuna'yı geçüp, Morova başında [L₁ 206a] Kutluca nâm bir mevzi'de ağaçdan bir ḫişâr-ı üstüvâr yapıdı ki kâbil-i vaşf degül. Ve yine mukâbelesinde Tuna'nuñ añarı cânibinde daḫı bi-'aynihi bir ḫışn-ı ḫaşın yapıdı, istiḫkâm virdi" diyü ḫaber getürdi.

Çün bu ḫâdişe-i ğarîbeyi ve bu vâkı'a-i 'acîbeyi sultân-ı şâhib-kırân işitdi, ğayret-i salânat ü tedbîr-i memleket maşlahatiçün, gerçi zamân¹⁷⁹¹ eyyâm-ı zemistân idi, cihân cehenneme dönmişidi, ammâ ne çâre ki ibhâl ü ta'allül maḫalli degül idi, fi'l-hâl leşker-i zafer-eşeri bilâ-iḫmâl¹⁷⁹² da'vet idüp, 'inân-ı 'azîmet Tuna'ya 'atf ider. Tuna'ya varıcak bir derecede şovuk oldı ki cûy-ı Tuna on dört¹⁷⁹³ karış miqdârı toñdı. Ammâ incimâd-ı mâ şiddet-i sermâ¹⁷⁹⁴ ḫikmet-i maşlahat[a] müşt Emil oldı. Tuna'ya ḫuzâyî cîsr olup, ḫandak-ı 'amîḫûñ içinde olan şu toñup memeler mermer döşemesine¹⁷⁹⁵ döndi. Tuna'nuñ berü cânibinde olan ol iki ḫişâr-ı üstüvârı cengle 'âciz eylediler. Müstaḫfızları emân dileyüp, virdiler. Anlara icâzet virüp, andan buz üstünden geçüp, Tuna'nuñ öte cânibinde olan ḫişârı muḫâşara eylediler. Kal'a ḫalkı vehm idüp, giceyle kal'ayı ḫâlî koyup, kaçdılar. Şabâḫ ğâzîler varıcak gördiler ki mümâna'at-ı [L₁ 206b] mevânî' ve müzâḫamet-i menâzi' yok. Kal'ayı¹⁷⁹⁶ fi'l-hâl oda urup, yakdılar. Sultân-ı İslâm 'ale'l-fevr makzıyyü'l-merâm manşürü'l-a'lâm ol zemistânda yine dârü'l-ḫilâfet Edrene'ye¹⁷⁹⁷ devlet ü sa'âdetle mürâca'at eyledi.

Feth-i Sikenderiye¹⁷⁹⁸

Sultân-ı şâhib-kırân ser-defter-i mücâhidân¹⁷⁹⁹ ya'nî Sultân Meḫmed bin Murâd ḫan-ı 'âlî-şân "'aleyhi'r-rahmetü ve'l-ğufrân"¹⁸⁰⁰ çün erba' ve semânîn ve

¹⁷⁹¹ zamân L₁ : - L₂

¹⁷⁹² bilâ-iḫmâl L₁ : - L₂

¹⁷⁹³ on dört L₁ : on biş L₂

¹⁷⁹⁴ şiddet-i sermâ L₂ : deşt-i sermâ L₁

¹⁷⁹⁵ döşemesine L₁ : döşenmişe L₂

¹⁷⁹⁶ Kal'ayı L₁ : - L₂

¹⁷⁹⁷ Edrene'ye L₁ : İstanbul'a L₂

¹⁷⁹⁸ Başlık L₂'de **Feth-i İskenderiye** şeklindedir.

¹⁷⁹⁹ Ser-defter-i mücâhidân L₁ : ser-defter-i mübâ[ri]zân L₂

¹⁸⁰⁰ "Allah'ın rahmeti ve bağışlaması üzerine olsun."

semân mie senesinde tecdîd-i azâyim-i husrevâne ve tezy[î]d-i ‘asâkir-i pâdişâhâne idüp, leşker-i İslâm tamâm da‘vet idüp, gazâyâ niyyet eyledi. ‘Âlemi vakt-i bahârda ki her kenâr murğ-zâr olmuşdı. İskenderiyye fethine müteveccih oldı. Gâyet-i şu‘ûbetinden İskenderiyye’yi İskender-i Zü’l-karneyn binâ itdi dirler.

Beyt

*“Ne-bâmeş-râ nehîb ez-tâb-ı hurşîd
Ne-bûmeş-râ gezend ez-ebr ü bârân”*¹⁸⁰¹

Evvelâ Arnavud’da olan Akça-hişâr’a vardılar. Zîrâ Sultân Murâd-ı ‘âlî-nijâd zamânında leşker-i İslâm varup, yıllarla tamâm muhâşara eylemişdi, feth olunmamışdı. Ve Sultân Mehemmed dağı muhâşaraya âdem komışdı, teshîr [L₁ 207a] olunmadı. Nice müddet idi şu‘ûbetine i‘timâd idüp, inkıyâd itmemişlerdi. Hattâ, “açlıklarından kelb ü gurbe ölisin yidiler, hişârı virmediler” didiler. Ammâ hişâr halkı çâr [u] nâ-çâr¹⁸⁰² olup, hâlet-i maşmaşaya varmışlardı¹⁸⁰³ müzâyakadan kahtlukdan. Lîkin çün râyet-i sultân vuşûl bulup, ol cânibleri sâye-i hümâyûnla müşerref eyledi. Gâyet-i ıztırâbından ve nihâyet-i ıztırâbından dermânde olup, emân dileyüp, hişârı virdiler. Def‘î içine müstahtızlar zâbihter vaz‘ kılup, andan¹⁸⁰⁴ göçüp, İskenderiyye’ye vardılar. Aña müte‘allik üç kal‘a dağı var idi. Birine Derus ve birine Göl-başı ve birine Leş dirlerdi.

Çün İskenderiyye’ye varup¹⁸⁰⁵ Derin Şuyu’nuñ kenârına kondılar. Gördiler ki Derin’ün dağı tuğyânı var geçmege imkân yok. Gemilerden köpri eylediler. Leşker geçdi. Varup hişârı muhâşara idüp, döğmege ‘âlî-toplur döktiler, dağı yir yir hişârı döğdiler. Hevâyî toplar ile şehrûñ için hemîn taşluğa döndürdiler. Düşmene daşluk virmediler. “*Ve emtarnâ ‘aleyhim hicâreten min-siccil*”¹⁸⁰⁶ hikmeti zâhir oldı. Dîvâr-ı üstüvâr-ı hişâr-ı eşrâr-ı füccâr kafes-vâr rahne-dâr oldı.

Çün hâl-i kal‘a bi-tamâmihi [L₁ 207b] harâba âyil(?) inhidâma mâyil oldı. Kal‘aya yürüyüş buyurup, yağma diyü çağırdılar. ‘Asâkir-i mansûra dağı teshîr kaşdına

¹⁸⁰¹ “*Ne çatısına güneşin ışığı dehşet verebilir, ne yurduna bulut ve yağmur afet erıştırir.*”

¹⁸⁰² çâr [u] nâ-çâr L₁ : dağı nâ-çâr L₂

¹⁸⁰³ varmışlardı L₁ : vardılar L₂

¹⁸⁰⁴ andan L₁ : - L₂

¹⁸⁰⁵ varup L₁ : vardı L₂

¹⁸⁰⁶ “*Ve üzerlerine siccilden pişirilmiş taşlar yağdırdık.*” (Kur’an, 15/74) Her iki nüshada “siccil” kelimesi yerine “semâ” kelimesi yazılmıştır.

şarf-ı iktidâr eylediler. Nerdübânlar düzüp, resenlerle çâre-sâzluğa kaşd itdiler. Hişârûñ tamâm feth yarağında kuşûr komadılar. Ammâ top [u] tüfekte ve âteş ü neffle şu'ûda mâni' oldılar. Leşker-i muzafferden gâyetde çok kişi şehîd oldu. Ve çoğı dahı mecrûh oldu. Zîrâ eger¹⁸⁰⁷ içinde a'dâ dahı olmasa mâni' ü müzâhimsüz kişi çıkmaga çâre bulamazdı. Kanda kaldı ki içinde eşrâr-ı¹⁸⁰⁸ küffâr-ı füccâr ola. Ve'l-hâşıl tulû'-ı şubhdan zâlâm-ı şâma dek güzâtı fırka fırka gürûh gürûh def'a def'a ikdâm ü ihtimâm idüp, cidd ü cehdde takşîr ü nokşân komadılar. Ammâ kal'anuñ teshîri takdîrde muvakkatımış te'hîr olındı.

Evvelâ etrâfında aña tâbi' olan, ol üç hişârı feth eylemek kaşd itdiler. A'yân u erkân müşâvere muţâraha eylediler. Rûm-ili beglerbegisi Dâvud Paşa'yı Göl-başı didükleri hişâra gönderdiler. Ve Anaçolı beglerbegisi¹⁸⁰⁹ Süleymân Paşa'yı Deruz'a gönderdiler. Dâvud Paşa, Göl-başı'na varduğı gibi kemâl-i satvetin ve gâyet-i şevketin görüp, bilâ-mükâvaħa vü münâza'a mefâtiħin teslîm eylediler. Âsitâne-i sa'âdete beşâret haberin gönderdi. Dürlü dürlü ihsânlar [L₁ 208a] taħsînler olunup, emr olındı ki Deruz üstine dahı varup Anaçolı leşkerine mu'âvenet eyleye. Varup üç gün muħâşara idüp¹⁸¹⁰, cebren ü kahren ol hişâr-ı üstüvârı feth itdiler. Anuñ dahı haberi mesâmi'-i şerîfe irişdi. Yine emr olındı ki iki beglerbegi ittifâkla kal'a-i Leş'e vardılar. Halkı leşker-i İslâm'ûñ tasalluħın celâdetin görüp, 'avratın oğlanın mâlin menâlin gemiye koyup, kaçırmak kaşd itdiler. Ammâ gâzîler ol gemiye giren mâl ü menâlleri ve hûr [u] ğilmân şûretlü şâhib-cemâlleri göricek ihtiyârları elden gidüp, birkaç şinâver dilâverler şemşîr-i bürrânların 'uryân idüp¹⁸¹¹ ağızlarına alup, neheng-i cân-sitânlardan sibâhatda sebkat eylediler. Def'î varup, ol iki düşmenle ıolu kadirğalara yetişüp, şarmaşup, ceng ide ceng ide çıkdılar. İkisini dahı alup, içinde olan küffârı tu'me-i şemşîr-i ejder-şikâr eylediler. Sâyir gemiler anı görüp, hişâra gelmeyüp, döndiler. Kal'a dahı feth olındı. Leş Kal'ası'n yıkup, harâb idüp, Deruz ile Göl-başı'na hâfızlar vâliler naşb eylediler. Yine İskenderiyye'ye tekrâr yürüyüş itdiler. Yine bî-nihâyet âdem helâk oldu, teshîri mümkün olmadı.

¹⁸⁰⁷ eger L₁ : kim gerçi L₂

¹⁸⁰⁸ eşrâr-ı L₁ : - L₂

¹⁸⁰⁹ Dâvud Paşa'yı Göl-başı didükleri hişâra gönderdiler. Ve Anaçolı beglerbegisi L₁ : - L₂

¹⁸¹⁰ idüp L₁ : itdi L₂

¹⁸¹¹ idüp L₂ : - L₁

‘Âkıbet âhır devâ ki der-i imtidâd-ı [L₁ 208b] muhâşaradan çâre olur diyüp, medâhilini¹⁸¹² ve maḥâric ma‘âş ü inti‘âşlarını men‘ idüp, huşk ü terden imdâdlarını mesdûd idüp, cemî‘-i cânibinden maḥşûr eylediler. Daḥı Evrenüz-oglı Aḥmed Beg’i ḥayli âdemle beklemege koyup, ḥuzâvendigâr-ı kâm-kâr devletle dârü’l-hilâfete mürâca‘at eyledi. Aḥmed Beg kal‘ayı alt[1] ay daḥı muhâşara eyledi. Bâd-ı şabâdan ğayr ḥişâra âferîde girüp çıkmadı¹⁸¹³. Âhır kal‘a ḥalkınuñ müşâdeme-i mütevâliden tākâtleri tāk olup, müzâyakadan istinşâkları şâk oldu. Kal‘ayı ḥimâyete vikâyete çâreleri kalmadı. Żarûrî ‘acız ü ıztırârların Venedik’e tamâm i‘lâm eylediler. Anlar daḥı virmege icâzet virüp, içinde olan müste‘menleri almağa biş pâre¹⁸¹⁴ gemi gönderdiler. Gelüp, bakıyye-i şemşîr ü tîri kalan esbâblarıyla¹⁸¹⁵ alup, gemiye koyup, Venedik’e gitdiler. Aḥmed Beg Âsitâne-i sa‘âdet’e¹⁸¹⁶ beşâret ḥaberin gönderüp, ḥişâra lâzım olan esbâbla yarar ḥâfızlar koyup, yıkılan yirlerine¹⁸¹⁷ istihkâm virdiler.

Ol ḥinde zamânuñ Rüstem-i Dâstân ve Rûm serdârlarınıñ şâhib-kırânı Gedük Aḥmed maḥbûs idi. Pâdişâh-ı ‘âlem-penâh günâhından geçüp, ‘afv itdi. Selânik’i virdi. Selânik’e varıcak ‘akabinden ḥükm-i cihân-muḥâ‘ vârid olup, Avlona [L₁ 209a] sancağın virmişler, aña varmak emr olunmuş. Şâd u mesrûr Avlona’ya vardı¹⁸¹⁸. Varıcak gördi ki Avlona’nuñ muḥâzîsi Pulya Adaları’dur. Venedik’e müte‘allik âbâdân il. Tama‘ gelüp, taḥ‘-ı fethin iktizâ eyledi. Żarûrî gördi ki ‘arzla ḥâşıl olmaz. Der-i devlete varmağa icâzet alup, Âsitâne-i sa‘âdet’e dest-gâha varup, kazıyyeyi i‘lâm eyledi, sultân-ı ‘amîmü’l-iḥsâna bu kişver-güşâluğa ikdâm ü ihtimâm gâyetde ḥoş gelüp, yine i‘âmlar iḥsânlar eyleyüp, sancağını ziyâde eyledi. Ve yarakdan yasakdan piyâdeden süvârdan istedüklerin ihzâr idüp, gemiler ṭonanup, ğazâya icâzet virdi. El öpüp gemilere girüp, revâne oldu. Evvelâ a‘zam bilâdına düşüp, birkaç gün ceng idüp, ednâ teveccühle teşhîr itdiler. Elleri giren ğanâyimüñ takrîr [ü] taḥrîri mümkün degül. Çün ol şehir-i mu‘azzam [u] ma‘mûr, kişver-i mesrûr u maḥşûr teşhîri mukadder imiş, müyesser oldu. Az zamânda eṭrâfında olan ḥişârları daḥı teşhîr itdiler.

¹⁸¹² medâhilini L₁ : medâhil L₂

¹⁸¹³ çıkmadı L₂ : çıkmaktan kaldı L₁

¹⁸¹⁴ pâre L₂ : - L₁

¹⁸¹⁵ esbâblarıyla L₁ : esbâblarını L₂

¹⁸¹⁶ sa‘âdet’e L₁ : devlete L₂

¹⁸¹⁷ yirlerine L₂ : yirlere L₁

¹⁸¹⁸ vardı L₁ : - L₂

Ve ol eşnâda Koca-ili begini otuz pâre gemiyle gönderüp, Azag'ı feth itdiler. Kefe diyârında, düşmen kalmadı. Ve hem erba' ve şemânîn ve şemân mie senesinde Payburd'a karîb bir kal'a var idi. Tuğrul Kal'ası dirlerdi. [L₁ 209b] Hâkimi sebab-i fitne vü mûcib-i fesâd idi. Sultân-ı selâtin-i zamân Sultâ[n] Bâyezîd Han'a "*halledel'illâhü zillehu 'alâ mefârik-ı ehl-i îmân*"¹⁸¹⁹ hazretlerine hüküm-i cihân-muṭâ' gönderdiler ki lalası Rakkâş Sinân Beg'i Rûm leşkeriyle tefṭihine göndere. İmtişâlen li'l-emri'l-'âlî gönderdiler. Âsânluğla feth oldu. Hâkimi kaçup, Hasan Beg'e vardı.

Ve yine târîh-i mezḳûrda Biğa begine hüküm vardı ki meḥâzisindeki Bozca Ada'yı teşhîr idüp, kal'asın ta'mîr ide. Bi-'aynihî Karasi begine daḥı emr oldu ki Şuşam Adası'n feth ide. Havâyicilerin görüp, gemiler virdiler¹⁸²⁰. İki daḥı varup, pâdişâh-ı Sikender-câh devletinde adaları feth itdiler. Hişârların 'imâret idüp, çağırdılar ki: " 'Avârîz-ı dîvânîden kimüñ kim ḥalâş olmak makşûdıysa gelsün" didiler. Def'î çok zamân geçmeden ol adalaruñ köyleri şehristânlara döndi.

Vefât-ı sultân-ı şâhib-kırân Meḥammed Han 'aleyhi'r-raḥmetü ve'l-ğufrân

Çün ol efzal-i şâhân-ı Süleymân-mekân ve ekmel-i mücâhidân-ı âhır-zamân hazret-i Sultân Meḥammed Han bin Murâd Han otuz iki yıl taht-ı hilâfetde saltanat eyledi. 'İlel-i bedenîden ba'zı 'avârîz 'ârîz olup, emrâz-ı müzminüñ inşidâdı [L₁ 210a] ve aḥlât-ı redînüñ insidâd[1] ziyâde oldu. Kuvvet-i 'azîziyyeye muḥkem za'f u nokşân gelüp, hastalukdan nâ-tüvân oldu. Ammâ aşl-ı fıtratı ve ṭab'at-ı cibillisi âfâk-gîrlüğe ve memleket teşhîri maşlaḥatına mecbûl ü mecbûr olduğıçün bîmâr iken sitte şemânîn ve şemân mie senesinde Sikender-vâr kaşd itdi ki 'Arab u 'Acem'i havza-i taşarrufına dâhil ide. Bu niyyetle leşker-i nuşret-eşeri da'vet idüp, devletle Anaṭolî cânibine 'ubûr eyledi. "*Ulu'l-himmete mine'l-îmân*"¹⁸²¹ 'uluvv-i himmetinden ve şıdk-ı 'azîmetinden mevânî'-i emrâza mukayyed olmayup, müsâferete ikdâm eyledi. Haşmet-i eşâs-ı Süleymânile göçüp, Gegbize cânibine nehzat itdi. Ammâ emrâz-ı sâbıka a'râz-ı lâhika mülâhiḳ oldu. Nice ki eṭıbbâ-i ḥâzık ve ḥukemâ-yı fâyık 'ilâc eyledilerse muvâfık gelmedi. Def'-i 'illete ve 'avdet-i şihḥate sebab olmadı. Gûyâ ki olan her 'ilâc bâ'is-i efsâd-ı mizâc oldu. 'Âkıbet şâhbâz-ı rûḥ nişîmen-i Sidre'ye pervâz itdi.

¹⁸¹⁹ "Allah onun gölgesini, ehl-i iman firkaları üzerinde ebedî kulsın."

¹⁸²⁰ virdiler L₁ : virüp L₂

¹⁸²¹ "Gayretin büyüklüğü imandandır."

Beyt

“Çü üstüvâr ne-bûd binâ-yı ‘ömr-i cesûd
Çü pâ-y-dâr ne-bûd be-câh u mâl menâz”¹⁸²²

Bu vâkı‘a-i ‘uzmânuñ hudûş[1] ve bu dâhiye-i kübrânuñ vukû‘ı şâyi‘-i muhakkak olmadan vezîr-i a‘zam Monla-oğlı Mehemmed Paşa ihfâ vü istitâr kaşd eyleyüp, [L₁ 210b] “pâdişâh istihmâm itmek ister” diyü, meyyitin bir¹⁸²³ ‘arabaya koyup, hemân tabîblerle alup¹⁸²⁴ İstanbul’a geldi. ‘Arabayı sarâya götürüp, kendü bi’z-zât iskeleye varup, “leşkerden kimesne geçmesün yasakdur” diyü tenbîh eyledi. Mezkûr Mehemmed Paşa’nuñ a‘dâsı gâyet bî-nihâyet idi. Kaşdla bu kazıyyeyi şâyi‘ eylediler.

Pes bu haber-i vahşet-iktizâ, tamâm-ı memâlik-i dünyâya, mûcib-i fetret ü tezelzül olup ve iğşî‘râr-ı zemîn [ü] zamâna bâdî olup, müsted‘î-i ihtilâl inkisâr-ı sedd-i sedîd-i emn [ü] emân oldu. Zârûrî piyâde vü süvâr işiden kişi evine cemâ‘atine ‘avdet kaşd eyleyüp orduyu bozup, iskeleye dökildiler. Âhır yeñiçeri bir pereme bulup, anuñla geçüp, bir at gemisini alup, yoldaşların geçürüp, iskeleye geçdiler. Mezkûr paşaya “cebren geçdüler” diyü haber oldu¹⁸²⁵. Yasak itmege iskeleye iner, bunlara tehdîd ü endâz idüp, itâle-i lisân ider. Anlaruñ hod makşûdları ol idi. Def‘î yarağa el virdiler¹⁸²⁶. Bu hâli görüp kaçar, evine¹⁸²⁷ cemâ‘atine haber ider¹⁸²⁸ kaçarlar. Ammâ yeñiçeri ardınca gelüp, yetişürler. Dîvân-hânesinde başın kesdiler. Kâtili bi’l-fi‘l subaşıdır. Andan Keklik Muştâfâ nâm bir kapucı Amâsiyye’ye varup¹⁸²⁹ sultân-ı selâftîn-i zamân ve hudâvendigâr-ı husrevân-ı cihân Sultân Bâyezîd Han “medde’llâhu zılâle ma‘deletihi ‘alâ mefâriki ehl-i îmân”¹⁸³⁰ hazretini saltanata da‘vet eyledi. On sekiz gün Sultân Mehemmed’uñ meyyitin na‘aşla sarâyda şakladılar. On tokuzuncı gün vâriş-i hilâfet

¹⁸²² “Vücutların ömür binası sağlam olmadığı gibi mal ve mevkiyle övünme çünkü onlarda kalıcı değildir.”

¹⁸²³ bir L₂ : - L₁

¹⁸²⁴ alup L₂ : - L₁

¹⁸²⁵ oldu L₁ : olup L₂

¹⁸²⁶ virdiler L₁ : urdılar L₂

¹⁸²⁷ bu hâli görüp kaçar, evine L₁ : bu hâl görür evine kaçar L₂

¹⁸²⁸ ider L₁ : iderler L₂

¹⁸²⁹ L₁ nüshasının metni burada sona ermiştir. Dipnottan R 1a’ya kadar olan kısım L₂’den tamamlanmış daha sonra R nüshası esas alınarak transkripsiyona devam edilmiştir.

¹⁸³⁰ “Allah adaletinin gölgesini daima ehli imanın başı üzerinde tutsun.”

dârü's-salţanata gelüp, serîr-i sa'âdete kadem başıdı. Cihân âşûbdan perîşân olmışdı.
Kudûmıyla emn [ü] emân bulup, 'âleme ferhân geldi.

[II. BÂYEZÎD DEVRİ]

[R 1b] *Sipâs ü sitâyîş añadur sezâ
Ki zâtı vücûdın ide iktizâ
Bir evvel-durur ibtidâ yok aña
Bir âhır durur intihâ yok aña
Ne tanzîr ile zâtı ta 'bîr olur
Ne tavşîf ile vaşf[ı] takrîr olur
Bulınmaz aña güft u gûyile râh
Olur zâtdan bahş kılmak günâh
Kabûl iden îcâb-ı nâ-dân olur
Peşîmân olup işi hüsrân olur
Ne kim istese kâdir-i ber-kemâl
Meşîyyet anuñ gayra yok ihtimâl
Mukarrer durur çünki vaşf-ı kadem
Muḥakkak aña târî olmaz 'adem
Ne 'aynı ve ne gayrı oldu şîfât
Bu deñlüdür ancak bilindügi zât
Ulûhiyyetinde yok aña nazîr
Delîlüm 'alâ külli şey'in kadîr
Delîl olmasa dahı kim var İlâh
Olur kalbi her âdemînüñ güvâh
Çü yok vaḥtedinde añun iştibâh
Ne ḥâcet baña hüccet olmak güvâh
Felekler dönüp turduğı bu zemîn
Añun hüccet-i vaḥdetidür hemîn
Kaçan künhini fikr ide 'akl-ı nâs
Bir olur şinâs ehli vü nâ-şinâs*

[R 2a] *Bülendî vü pestî dinilmez aña*
Bu itlâk ile haşr ola mı revâ
Mukayyed olacak mı muflak 'azîz
Bu sözi dimez olan ehl-i temîz
Müsemmâ durur 'ayn-i esmâ hemân
Bu mebhaşda 'âkıllar itmez gümân
Anuñ pertev-i hüsnidür âftâb
Ki nûrınıñ olmaz hicâb-ı şehâb
Anuñdur imâteyle ihyâ hemân
Şerâ 'it-i mu 'üdât iy râzdân
Nihân âşikâr ü derûn u birûn
Bu eşyâya lutfi anuñ reh-nümûn
Çü her hükmidür hikmeti müştemil
İtâ 'at gerek k'olmayasın hacil
Hezâr âferîn âferînendeye
Ki feyzi irer mürdeye zindeye
Bu âbile âteş bu bâdile hâk
Olur lutfiyula anuñ çeşm pâk
Kimine sipihri ider pâ-y-gâh
Kiminüñ ider meskenin tîre-çâh
Külâhını eyler kiminüñ gelâh
Gedâyiken eyler kimin pâdişâh
Kiminüñ kılup kalbini çün çerâğ
Komaz kimisinüñ yüreginde yağ
Şu yüzinde her nakşı taşvîr ider
'Adem levhi üstinde tahrîr ider
Siyeh sengi oldur iden la 'l-i nâb
Kılan zerreyi ol durur âftâb

*Gedâyı ider gâh olur pâdişâh
İder pâdişâhı gehî hâk-i râh*

[R 2b] *Anuñ emr ü nehyine olmaz su 'âl*

İfâ 'atden ayruğa yokdur mecâl

Miyâncısuz in 'âm 'âm[1] müdâm

İrer 'âm u hâşşa 'atâsı tamâm

Çü lutf-ı kerîme bahâne gerek

Anuñ lâzımıdur bahâ ne gerek

Hakîr olup oldı be-gâyet fakîr

İlâhî Behiştî'ye ol dest-gîr

Hudâyâ beni yokdan itdüñ çü var

Kemâl ile vir tâ'ate iktidâr

Pür olsun dil ü câna hubb-i 'amel

Ki gâyet yavuz râh zendür kesel

Cihândan beni eyleyüp bî-niyâz

Gözümü açup eylegil ehl-i râz

İdüp gayb 'âlemlerinden habîr

Nice bir olam ekmeh ile başîr

Bu dünyâ denîdür anı dûna ver

Bizüm gibiye ma 'rifetde yeter

Olur hubb-ı câhıla çün meyl-i mâl

Sebeb gelmege kalbe dâyim melâl

Melâletden öldüm dile vir sürûr

Ki ide sürûr ile cânum huzûr

İrişmez çü dervîşe havf u hazen

Niçe bir çekem fânîyiçün mihen

Çü maḥzâ hayâl oldı hâl-i cihân

Gerek nâmdâr ol gerek kâmrân

Olur âdemî 'âkıbet çün helâk

Serîr ile birdür aña hâk-i pâk

Geçen geçdi geçse gerekdür gelen

Bir iki gün için nedür bu hazen

[R 3a] *Uludan kiçiden kesüp ihtiyâc*

Virelüm kemâlile fazla revâc

Dutup fakr etegin olalum fakîr

Ölünce kişiye yeter bir haşîr

Kefendür alup gidecegüm hemîn

Nice bir olam hiç için pes gamîn

Ne var görmedüğüm cihânda ‘aceb

Ki şimden girü anı idem taleb

Nice cânı mihnet odına atam

Şu görmedüğüm dahı gördüm tutam

Kanâ‘at çün olmaya toymaz beşer

Olursa dahı mülk baır ile berr

Hudâ virdüğine kanâ‘at gerek

Mukadder irişür ne lâzım emek

Çü takdîr olinmaya çekme zevâl

Olur hâşılıñ yoksa ancak melâl

Îlâhî kemâlüm mezîd eylegil

Beni ehl-i hâle ‘abîd eylegil

Kemâlile vir baña şol deñlü hâl

Ki kalmaya meyl-i cihâna mecâl

Seni bilmedür bulmadur çün murâd

Murâduma irgür beni eyle şâd

Egerçi ki itdüm ziyâde günâh

Yine ‘afvuñ idinmişümdür penâh

Ölüp âdem adı kalur çün hemân

Yazalum çizelüm hele bir zamân

Ola zıkr-i hayrına şâhun sebeb
Okunsa vire ehl-i fazla tarab
Ne sulţânımış şâhumuz bileler
Añup cân u dilden du 'â kılalar

[R 3b] Selâtinüñ oldur ser-i defteri
Şeh ol pâdişehler anuñ leşkeri
Kemâli kemâlinde kadri celil
Şifâlar bulur şefkatinden 'alil
Kime kim ola zerrece himmeti
Ziyâde olur gün gibi rif'ati
Vay aña ki kahrına mazhar ola
Ebed derd ü mihnet içinde kala
Halîfe demek aña ola sezâ
Kalanı yanında anuñ kethudâ
Aña 'ilm ü hilm ü kemâl ü cemâl
Kemâlinde virmiş dürür zü'l-celâl
Görüñ himmeti kim bülend âsmân
Olur kadri fâkına bir nerdübân
Olanlar cihânda şeh-i kâmrân
Virürler celev-dârı olmağa cân
Olupdur cihân halkına muktedâ
Olur hükmi-nâfiz çü hükmi-kazâ
Şeh olalıdan işi te'yîd-i dîn
Olur muhkem emriyle şer'-i mübîn
Girür şekl-i dînâra mührile mâh
Ki yazıla üstine elkâb-ı şâh
Olur şöyle 'adlile âfâk pür
Evinden çıkamaz olur kîse-bür

Sehâvetde Hâtem degüldür hemâl

Aña beñzemek kimse ne ihtimâl

Çü mevrûsdur pâdişehlik aña

Ne deñlü ki medh itsek olur sezâ

Îlâhî olup zıllı halka penâh

*Cihân durduğınca ola pâdişâh*¹⁸³¹

[R 4a] Çün sultân-ı selâtin-i cihân ve halife-i hulefâ-i zamân Süleymân-ı devr İskender-i devrân Sultân bin Murâd bin Sultân Mehemmed Han-ı şahib-kırân¹⁸³² “eskenehü’llâhü te’âlâ fi-ğurafi’l-cinân”¹⁸³³ hazretinün murğ-ı rûhı bu dâmgâh-ı imkândan tayerân idüp, âşiyân-ı kudsi-nişâmı mekân idindi. Târîh şühûr-ı sene 886’da rebî’ü’l-evvelün üçüncü günü eyyâm-ı rebî’de irtihâl ü intikâl eyledi. Yirine pâdişâh-ı dîn-perver mukavvim-i esâs-ı şerî’at-i peygamber sultân-ı husrevân-ı âfâk, halife-i bilâ-istiḥkâk bürhân-ı sâtı’-ı ehl-i îmân ebü’l-feth Sultân Bâyezîd Han kâyim-makâm-ı u nâyib [ü] menâb oldı¹⁸³⁴. “İnne’l-erḍa li’llâhi yûrişühâ men yeşâü”¹⁸³⁵.

İttifâk şöyle vâkı’ oldı ki târîh-i meşûrda sultânü’l-manşûr dârü’l-mülk¹⁸³⁶ Amâsiyye’de mütemekkin idi. Eyâlet ol vilâyet olmuştı. Nâ-gâh pâdişâh-ı ‘âlem-penâh-ı ‘âlî-câhuñ hüccâb-ı kâm-yâbından Keklik Muştâfâ nâm bir cest ü serbâz pervâzi¹⁸³⁷ haliç-i Kostantıneyye’den geçüp, perr ü bâl açup, uçup, rebî’ü’l-evvelün yedinci güninde Amâsiyye’ye irişdi. Ol âftâb-ı cihân-tâbuñ ve ol kamer-i ḥurşîd-eşerün küsûf u ḥüsûf tamâmın i’lâm eyledi.

Çün peygâm-ı pür-âlâm-ı gussa-encâmı, pâdişâh-ı cüvân-baht-ı [R 4b] zü’l-ihtirâm işitdi. Bu muhâceret-i ebedîden ve bu müfârekat-ı sermedîden cihân, çeşm-i

¹⁸³¹ Beyitler L₂’de yoktur.

¹⁸³² Çün sultân-ı selâtin-i cihân.... Mehemmed Han-ı şahib-kırân R : Çün Sultân-ı cihân Mehemmed Han L₂

¹⁸³³ “Allah onu cennet odalarında ikamet ettirsin.”

¹⁸³⁴ Yirine pâdişâh-ı dîn-perver.... Sultân Bâyezîd Han kâyim-makâm-ı u nâyib [ü] menâb oldı R : Yirine pâdişâh-ı ebü’l-feth Sultân Beyâzîd Han kâyim-makâm oldı L₂

¹⁸³⁵ “Şüphesiz yeryüzü Allah’ındır. Ona, kullarından dilediğini mirasçı kılar.” (Kur’an, 7/128)

¹⁸³⁶ târîh-i meşûrda sultânü’l-manşûr dârü’l-mülk R : târîh-i mezkûrda sultânü’l-manşûr L₂

¹⁸³⁷ pervâzi R : - L₂

‘âlem-bînine pür-zalâm görinüp, bu inkî tâ‘ ü inkî şâm, gamâm-vâr sirişk-i muşîbeti¹⁸³⁸ bârân eyledi.

Ammâ bu kâra ne çâre gûssa vü pejmânla çâre vü dermân bulunmaz. Çâr u nâ-çâr zeyl-i iştiyâda teşebbüs idüp¹⁸³⁹ cem‘iyyet-i enşâr idüp “*el-bereketü fi-esfâr*”¹⁸⁴⁰ diyüp, tevsen-i cihân-gird ü gîtî-neverde devletle süvâr olup, huddâm-ı süreyyâ-iltiyâm ve ‘unkûd-ı intizâm-ı ‘âlî-makâmuñ hâşş ü ‘âmmı¹⁸⁴¹ ol tâc-dâr u şehsüvâruñ rikâbında cilve-dârı olup, dört biñ serdâr-ı cân-sipâr ile ki “*hayru’l-cüyûdi erbe‘atün*”¹⁸⁴² olan ricâl ‘izzet-i refîk devlet-i şefîk olup, sür‘at-i sebkatle taht-dârâ-yı dârü’l-mülk¹⁸⁴³ İstanbul’a müteveccih oldı. Erkân-ı devletden ve a‘yân-ı salţanatdan müte‘âkıben te’kîde ta‘cîl ile vâhid ba‘de vâhidün ve vârid ba‘de vâridün¹⁸⁴⁴ ulaklar gelüp müjde haberin virdi¹⁸⁴⁵. Muḥakkak ü muşaddak düşüp, her biri sebkati mebnî-yi isti‘câl-i müş‘ir, ammâ beride evtâd-ı devlet ü cilbâb-ı sa‘âdet¹⁸⁴⁶ pâ-yi taht-ı salţanat fetret ile ḥarâb olup, re‘âyâ zahmet ü meşakkat çeküp, silsile-i nizâm-ı intizâma inkîşâm gelmesün diyü meşveret itdiler. Ḥuşûsâ vezîr-i şâyib-tedbîr [ü] şâhib-tevkîr İshâk Paşa İstanbul’da bulunup, def‘i şibl-i ‘azîz-i şâhib-temkîn şehzâde-i kâm-kâr u ḥalef-i ‘âlî-tebâr [R 5a] Sultân Korkud “*meddâ’llâhü zülâle iḳbâlihi*”¹⁸⁴⁷ ḥazretlerini dârü’l-ḥilâfette serîr-i salţanata çıkarup, niyâbet-i ḥilâfete ta‘ayyün idüp, fitne vü fesâdı teskîn olup¹⁸⁴⁸, ra‘iyyet-perver oldı. Ğumûm¹⁸⁴⁹ [ü] hümûm müterâkim olup¹⁸⁵⁰ ra‘iyyet yine maşlahatlu maşlahatına mübâşeret ü mübâderet idüp, âşûb u âfet mündefi‘ oldı.

¹⁸³⁸ bu inkî tâ‘ ü inkî şâm, gamâm-vâr sirişk-i muşîbeti R : - L₂

¹⁸³⁹ Çâr u nâ-çâr zeyl-i iştiyâda teşebbüs idüp R : Andan L₂

¹⁸⁴⁰ “*Bereket yolculuktur.*”

¹⁸⁴¹ huddâm-ı süreyyâ-iltiyâm ve ‘unkûd-ı intizâm-ı ‘âlî-makâmuñ hâşş ü ‘âmmı R : - L₂

¹⁸⁴² “*En hayırlı boyunlar dört tanedir.*”

¹⁸⁴³ sür‘at-i sebkatle taht-dârâ-yı dârü’l-mülk R : sür‘at ile taht-ı dârü’l-mülk L₂

¹⁸⁴⁴ te’kîde ta‘cîl ile vâhid ba‘de vâhidün ve vârid ba‘de vâridün R : - L₂

¹⁸⁴⁵ müjde haberin virdi L₂ : - R

¹⁸⁴⁶ evtâd-ı devlet ü cilbâb-ı sa‘âdet R : beride L₂

¹⁸⁴⁷ “*Allah güzel bahtının gölgesini uzatsın.*”

¹⁸⁴⁸ ziyâ-güster olup L₂ : ziyâ gösterüp R

¹⁸⁴⁹ R’de “gamâm” okunacak şekilde yazılmıştır.

¹⁸⁵⁰ Ğumûm [ü] hümûm müterâkim olup R : - L₂

Pes çün ol âftâb-ı cihân-medâr cânib-i maşrıktan maţla‘ından mihr-vâr semt-i ğarba dört biñ süvâr-ı nâm-dâr ile müteveccih oldı. Ol serdârı zerre-vâr ortaya alup, gerd-i tevsen-i cihân-neverd-mişâl pây-mâli olup, âyîne-i dîde-i bî-nâların ğubâr-ı bâd-ı reftâr ile muşaffâ vü mücellâ idüp, şevķ [ü] şağabla pûyân olup, yilden sebkat şudan müsâra‘at idüp¹⁸⁵¹ şihhat ü selâmet ile tokuzıncı ğün pây-i taht-ı salţanata ve müstakarr-ı¹⁸⁵² serîr-i hilâfete gelüp, hâşş ü ‘âmmı şâd-kâm eylediler.

Çün ol hümâ-yı hümâyûn-sâye vü bâz-pervâz-ı ‘ukâb-şitâb¹⁸⁵³ gelüp, Üsküdar Ma‘beri’ni nişîmen idindi. Zemîn [ü] zamân mü’temen olup, cihân içi pür-emân¹⁸⁵⁴ u emn oldı. Bu haber-i beşâret-semer ü nüvîd-i sa‘âdet-eşer¹⁸⁵⁵ hâşş ü ‘âmmuñ sem‘ine irişüp, hurrem ider¹⁸⁵⁶. Cemî‘isi¹⁸⁵⁷ “*el-ĥamdüli’llâhi’llezi ezheb ‘anne’l-ĥüzne*”¹⁸⁵⁸ diyüp, şükürler idüp, sürûrlarından karâr idemeyüp, ol Süleymân-ı ‘âlî-miķdâra mûr-vâr istikbâle iskeleye inerler. [R 5b] Feraĥ-ı ba‘de’t-terah ĥalk-ı ‘âleme ĥayât-baĥş olup, muşîbet-zedelerüñ çeşm-i remed-resîdesi ve ğam-ĥârlaruñ dîde-i miĥnet-dîdesi tûtüyâ-yı gerd-i ĥaylinden mücellâ vü rûşen oldı. Def‘î leb-i deryâ kenâr-ı sipîhr-i ĥazrâ gibi hilâl-âsâ keştîler ile zîb ü zînet buldı. Şöyle ki ğuş-i mâhîden zevrak ziyâde idi¹⁸⁵⁹.

Çün ol âftâb-ı evc-i sa‘âdet devletile burc-ı âbiye meyl ider. Kadırgalar mâhîlerden sebâhatde sebkat idüp, kenârda Hızır-vâr ĥâzır olup, ĥıdmete turup, tehniye-i kudûma ağuz açup, şadef gibi ol dürr-i yetîmi görmege göz dikmişlerdi. Kenârda intizâr çekerlerdi¹⁸⁶⁰. Devlet ile leb-i deryâyâ gelüp “*bismi’llâhi mecrihâ ve mürsâhâ*”¹⁸⁶¹ diyüp kadırgaya kadem başıcak mürde cismine tâze cân gelüp ferĥân oldı. Dîde-i ğuşâde keştîde merdümek-vâr karâr eyledi. De‘âyim-i du‘â gibi tîr-i keştî vü ‘alemler ucu evc-i âsmâna erişdi. Def‘î ol bâl-ver nehengler şinâver olup, keştî-yi sultân hemân

¹⁸⁵¹ gerd-i tevsen-i cihân..... şudan müsâra‘at idüp R : - L₂

¹⁸⁵² müstakarr-ı R : - L₂

¹⁸⁵³ vü bâz-pervâz-ı ‘ukâb-şitâb R : - L₂

¹⁸⁵⁴ pür-emân R : emân L₂

¹⁸⁵⁵ haber-i beşâret-semer ü nüvîd-i sa‘âdet-eşer R : ĥaber-i beşâret-eşer L₂

¹⁸⁵⁶ ider R : oldılar L₂

¹⁸⁵⁷ Cemî‘isi R : - L₂

¹⁸⁵⁸ “*Bizlerden ĥüznü gideren Allah’a ĥamdolsun.*”

¹⁸⁵⁹ Def‘î leb-i deryâ..... ziyâde idi R : - L₂

¹⁸⁶⁰ devletile burc-ı âbiye..... çekerlerdi R : - L₂

¹⁸⁶¹ “*Onun yüzüp ğitmeside durmasıda Allah’ın adıyladır.*” (Kur’an, 11/41)

ağzında şebçerâğ tutar su‘bâna dönmişidi¹⁸⁶². Ve’l-hâşıl çünki sâhile karîb geldiler. Şehrî vü garîb zelîl ü hasîb hilâl-i ‘ıyd gibi¹⁸⁶³ sultân-ı sa‘îdüñ keşfisini biribirine parmağla gösterürlerdi¹⁸⁶⁴. Müşârün-ileyh bi’l-benân-ı enâm oldu.

Pes deryâ-yı ‘ummân-şân-ı revân¹⁸⁶⁵ ol keşfiye cânı gibi sînesinde **[R 6a]** mekân idüp, telâtum-ı emvâcdan vehm idüp, eli üstinde götürüp, sâhile getürdi. Çün ol serîr-i Süleymânî bâd-ı vezân ile revân olup, ân-ı vâhidde kenâra geldi. Dîvâr-ı üstüvâr-ı sûr-ı ‘âlî-miğdâr felek-i devvâr-vâr kevkeb-i pür-envâr ile müzeyyen ü rûşen oldu. Her dilistân-ı hürşîd-manzar bir manzara-yı maţla‘ idinüp, her dilber-i meh-peyker-i rahşende-ahter bir bârûyı burc idinüp, ba‘zı dü peyker gibi bir niceden ‘arz-ı cemâl iderlerdi. Tâ ki zerre-vâr ol âftâb-ı ‘âlem-tâbuñ eşi‘a-yı envârından bî-hicâb istimdâd idüp iktibâs ideler¹⁸⁶⁶.

Çün gemiden çıkup iskeleye kadem başdı, gemi bî-tâb u tâkat oldu. Gûyâ okı atılup yayın yaşdı. Çün şâh-ı cihânuñ bahr-ı ‘ummân gibi şâdef-i keff-i deryâ-nevâli her cânibe lü’lü’-feşân olup çıkıdı, fülk-i felek-mişâl hemân bî-cism ü cân gibi ardınca ağzın açup, göz diküp kaldı¹⁸⁶⁷. Andan sa‘âdet atına devletle süvâr oldu. ‘Abîd ü ahrâra iltiyâmla selâm virdi. Cemî‘isi ihtirâmla du‘â vü şenâlar eylediler. Vüzerâ-i ‘izâm ve ümerâ-yı kirâm havâş u ‘avâm ile tevsen-i tâvus-hırâmuñ öñine düşüp, şâd-kâm makâm-ı dil-güşâsına ve sarây-ı behcet-fezâsına iletdiler. Dil-i ğam-dîde a‘yân ü erkân emn ü emâna şâdân olduğına rûy-ı cihân handân olup, sarây tebessüm idüp, bârûlardan **[R 6b]** ızhâr-ı dendân eyledi. Dervâze-i felek-endâze ağız açup, “*hayrun makaddemün*”¹⁸⁶⁸ diyüp, manzaralar göz kulak tutup, serîr-i gerdûn-naẓîr sînesinde yir itdi¹⁸⁶⁹. Ümerâ-yı yemîn ü yesâr ve ‘asâkir-i encüm-şumâr bey‘at ü teba‘iyyet idüp, şıgâr u kibâr irâdet gösterdiler.

¹⁸⁶² Dîde-i güşâde keşfide..... dönmişidi R : - L₂

¹⁸⁶³ Şehrî vü garîb zelîl ü hasîb hilâl-i ‘ıyd gibi R : şehrlü L₂

¹⁸⁶⁴ gösterürlerdi R : gösterdiler L₂

¹⁸⁶⁵ deryâ-yı ‘ummân-şân-ı revân R : deryâ-yı şân-ı revân L₂

¹⁸⁶⁶ Her dilistân-ı hürşîd..... iktibâs ideler R : - L₂

¹⁸⁶⁷ Çün şâh-ı cihânın bahr-ı ‘ummân gibi..... göz diküp kaldı R : - L₂

¹⁸⁶⁸ “*Hayırlı bir gelen.*”

¹⁸⁶⁹ Dil-i ğam-dîde a‘yân ü erkân..... sînesinde yir itdi R : - L₂

*“Be-şükrâne cânhâ keşîdend pîş
Çü dîdend rûy-i hudâvend-i hîş”¹⁸⁷⁰*

Sultân-ı cüvân-baht ü kâm-kâruñ ve Dârâ-devr-i Cemşîd-iktîdâruñ şiddet-i âlâm-ı muhâceret-i sermedî vü hiddet-i hurkat-i müfârekat idi âyîne-i kalbine ki câm-i cihân-nümâ-yı Sikenderî’dür inkisâr-ı ‘azîm virmişidi¹⁸⁷¹. ‘Âdet-i kadîm üzerine halk-ı ‘âlemle¹⁸⁷² üç gün mâtem tutup, sûsen gibi sûgvâr olup¹⁸⁷³, hulefâ-i Benî ‘Abbâs gibi libâsın çetr-i Sancar-fâm itdi. Çün âgâz-ı eyyâm-ı gazâ ‘âdet-i kadîm ve nasak-ı ma‘hûd¹⁸⁷⁴ üzerine encâma irişdi. Ümerâ vü huddâm belki¹⁸⁷⁵ havâşş u ‘âmm bî-nifâk¹⁸⁷⁶ ittifâk idüp, ‘aklen naklen mesned-i saltanat bu şâhib-i sa‘âdete maksûr u maşûrdur diyü¹⁸⁷⁷ serîr-i hilâfete müte‘ayyin itdiler. Dahı sünnet-i seniyye-i Muhammedî siyâkınca Sultân Mehemmed’üñ meyyitin defn idüp, rebî‘ü’l-evvelüñ yigirmi yedinci günü bir mübârek demde ve hümâyûn sâ‘atde taht-ı saltanata devlet ü sa‘âdetle cülûs eyledi.

*“Ez-û tâc u taht-ı pezer tâze geşt
Vilâyet zi-‘ahdeş pür âveze geşt*

[R 7a] *Hemân resmhâ k’ez pezer dîde bûd*

Nümûd ânçe zâyîş pesendîde bûd

Çünân dâdger şod ki her merzbûm

Zedî dâstân ki eyhoşâ mülk-i Rûm”¹⁸⁷⁸

“Men eţâ‘a’l-emîra fekad eţâ‘a’llâhü”¹⁸⁷⁹ tarîkınca mütâba‘at muţâva‘at¹⁸⁸⁰ itdiler. Zîrâ istihkâk-ı müttefikun-‘aleyhi-âfâk idi. Ahlâk-ı melekât-ı sultân-ı melikü’s-

¹⁸⁷⁰ “Canlar tebrik için öne çıktıklarında efendilerinin yüzünü gördüler.”

¹⁸⁷¹ Sultân-ı cüvân-baht ü kâm-kâruñ..... inkisâr-ı ‘azîm virmişidi R : - L₂

¹⁸⁷² halk-ı ‘âlemle R : halk-ı ‘âlem L₂

¹⁸⁷³ sûsen gibi sûgvâr olup R : - L₂

¹⁸⁷⁴ nasak-ı ma‘hûd R : - L₂

¹⁸⁷⁵ belki R : - L₂

¹⁸⁷⁶ bî-nifâk R : - L₂

¹⁸⁷⁷ ‘aklen naklen mesned-i saltanat bu şâhib-i sa‘âdete maksûr u maşûrdur diyü R : - L₂

¹⁸⁷⁸ “Babasının tacı ve tahtı onunla can buldu, memleket onun zamanında daha da güçlendi. Babasından gördüğü beğendiği geleneği sürdürdü. Öyle âdil oldu ki diğer ülkeler Rum ülkesinin hikayelerini anlatmaya başladılar.”

¹⁸⁷⁹ “Kim emire itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur.”

¹⁸⁸⁰ muţâva‘at R : - L₂

sıfât halk-ı kâyinât celb idüp¹⁸⁸¹, envâ-ı cihân ihsân ü hasenâtla teshîr-i havâtır idüp, cezb-i kulûb itdi ki “*el-insânü ‘abdü’l-ihsân*”¹⁸⁸².

Çün Sultân Bâyezîd-i şâhib-celâl, ‘avn-ı İzid-i müte‘âl irişüp¹⁸⁸³ serîr-i saltanata sa‘âdetle istîlâ bulup, hilâfetde istiklâl buldı. Karındaşı şehzâde-i mükerrerem Sultân Cem işidüp, bu haberlerden gam-gîn olup, zâr u sûgvâr oldı. Ammâ cihet-i nazm-ı meşâlih-i mülk ü millet ve iltiyâm-ı umûr-ı dîn ü devlet maşlahatiçün, “birâder-i büzürgter hemân meşâbe-i pezerdür, evvelîter oldur ki ben dahı¹⁸⁸⁴ sâyir hadem [ü] haşem gibi “*atı’u’llâhe ve atı’u’r-rasûle ve ulu’l-emri minküm*”¹⁸⁸⁵ âyetiyle ‘âmil olup, kılâde-i mutâva‘at gerden-i itâ‘at geçürüp, mütâba‘ata kılâm. ‘Ale’l-huşûş mûcibât-ı şer‘înüñ ve müreccehât-ı ‘aklînüñ haddi haşrı ve a‘vân-ı enşârınıñ gâyet-i nihâyet[i] yokdur” didi. Ammâ Karamanîlerle Turgudlu eşrâr[ı] çâr u nâ-çâr teba‘iyyet-i cibillî vü fitrat-ı aslîsinden çıkarup, dâll ü muzill olup, izlâl eylediler.

[R 7b] “*Zi- ‘anber-fürûşân eger begzerî*

Heme câme-i tü şeved ‘anberî

Ve ger begzerî sûy-ı engüşt-ger

Ne-yâbî ez-û cüz siyâhî diger”¹⁸⁸⁶

Zarûfî olup “*immâ’l-mülkü ve immâ’l-helekü*”¹⁸⁸⁷ diyüp, Turgutlu’dan Payburdlu’dan ve Karamanîler’dan ve Varsak’dan mümkün olan kimesneleri da‘vet idüp, yanında leşker-i ‘azîm cem‘ oldı. Varsak’ı yeñiçeri yirine piyâde idüp, piyâde-vâr ol şâh-ı kâm-kâr-ı leşker-i cerrâr öñine insidâyide¹⁸⁸⁸ sebep olup, hişâr-ı üstüvâr[ı] sedd-i sedîd idine. Pes bu tertîb ile müddet-i medîd ile dârü’l-mülk Bursa’ya vardılar. Zîrâ kadîmden medâr-ı hilâfet ve müstakarr-ı serîr-i saltanat idi. Çün pâdişâh-ı kâm-kâr anuñ ıztırâbından inkılâbından haber-dâr olıcak, “*Lâ-erhâme beyne’l-mülûki*”¹⁸⁸⁹ diyüp lalası

¹⁸⁸¹ Ahlâk-ı melekât-ı sultân-ı melikü’s-sıfât halk-ı kâyinât celb idüp R : - L₂

¹⁸⁸² “*İnsan iyiliğın kölesidir.*”

¹⁸⁸³ şâhib-celâl, ‘avn-ı İzid-i müte‘âl irişüp R : - L₂

¹⁸⁸⁴ ben dahı R : - L₂

¹⁸⁸⁵ “*Peygamber’e itaat edin ve sizden olan ulu’l-emre (idarecilere) de.*” (Kur’an, 4/59)

¹⁸⁸⁶ “*Anberciler çarşısından geçersen senin elbisen de misk gibi kokar. Kömürçülerin tarafından geçersen de siyahlıktan başka bir şey bulamassın.*”

¹⁸⁸⁷ “*Ya idareye geçmek ya da helak olmak vardır (ya devlet başa ya kuzgun leşe).*”

¹⁸⁸⁸ insidâyide R : insidâd kaşd itdi L₂

¹⁸⁸⁹ “*Hükümdarlar arasında akrabalık yoktur.*”

Ayas Paşa'ya iki biñ yeñiçeri koşup, gemiyle Mudanya'ya gönderdi. Çendân ki bâd-ı vezân müsâ'adetiyle müsâra'at ü müsâbakat kaşd itdilerse imkân olmadı.

İttifâk gibi ma'an yetişdiler. Ayas Paşa yeñiçeriyle Kapluca havâlîsine gelicek Cem Sultân'ıñ dağı mukaddeme-i leşkeri, serleşkeri Naşûh Beg'le gelüp şehre irişdiler. Ayas Paşa bunlardan gerçi sebkate kaşd eyleyüp, yeñiçeri ile hişâr muhâfazası maşlahatiçün şehre girmek istedi. Ammâ a'yân u erkân-ı şehri çün [R 8a] bildiler ki gelen hemân Ayas Paşa'dur. Yeñiçeriyle zînet-i serîr-i saltanat hıfz-ı memleket için dârü'l-hilâfet Burusa'ya geldi şanup yeñiçeriden vehm-i vahşet itdiler. Zîrâ eyyâm-ı fetretde İstanbul'ı gâret idüp, ba'zı erkân-ı devletüñ başın kesdüklerinden şehir halkı i'timâd u i'tikâd itmeyüp, cânib-i muhâlife mümidd olup, haşma mu'âvenet mu'âzadat itdiler. Sultân-ı gerdün-haşmetüñ leşkerine hasâret vâkı' oldı. Cemî' bile bulunan yeñiçeri cemâ'at-i paşa-yı şâhib-'izzetle esîr ü hakîr zelîl ü 'alîl oldılar.

Çün bu vâkı'a-i dâhiye hazret-i 'aliyyenüñ sem'-i şerîfine irişdi gâyetde süst düşdi. Def'î ol incinmekle 'asâkir-i mansûre çeküp, Üsküdar Ma'beri'nden 'ubûr idüp, Yengi-şehr Ovası'nda makâm-ı mukâbeleye¹⁸⁹⁰ ve mızmar-ı muşâdemeye müteveccih oldı. Tâ ki def'-i fesâd idüp, hâl-i 'ibâdı muntazım [ü] mülte'im ide.

Ammâ Cem Sultân "*aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân*"¹⁸⁹¹ dağı Ayas Paşa giriftâr olıcak hurrem ü şâd Burusa'ya geldi. On sekiz gün ecdâd-ı taht Burusa'da karâr idüp, hutbe vü sikke nâm-ı nâmîsiyle müşerref oldı. Ammâ sultân-ı selâtn-i cihân emîn-i zamân zamîn-i emân Bâyezîd Han-ı 'âlî-şânuñ kendü kaşdına 'ubûrın işidicek kalbine fütûr geldi, bî-huzûr oldı. Velîkin çâr u nâ-çâr leşker-i deryâ-şi'âr ile 'azm-i rezm eyledi. Sâbıkâ pâdişâh-ı [R 8b] cennet-ma'âd¹⁸⁹² Sultân Murâd hemşiresi Selçuk Hatun'ı, Mevlânâ Ayas ile mürâseleye gönderdi, tâ ki tanşîf-i memleket ve teshîm-i saltanat ideler. Mâbeynlerinde mu'âdât olmayup, ortalarında muşâfât ola. Ammâ saltanat u hilâfet nümûdâr-ı rubûbiyyet olduğıçün gayret ü hamiyet idüp, şirkete rızâ vermeyüp, te'ayyün-i vegâ eyledi. "*Lev-kâne fihimâ alihatün illa'llâhü lefesedete*"¹⁸⁹³ âyetiyle cevâb virdi.

¹⁸⁹⁰ makâm-ı mukâbeleye R : makâm-ı mukâbile L₂

¹⁸⁹¹ "*Allah'ın rahmeti ve bağışlaması üzerine olsun.*"

¹⁸⁹² cennet-ma'âd L₂ : cennet-ma'âl R

¹⁸⁹³ "*Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu.*" (Kur'an, 21/22)

*“Şirket-i şâhî vü cihân-dârî
Hest meşeli-i şerîk-i Bârî”¹⁸⁹⁴*

Ammâ yeñiçeriler Burusa’da olan¹⁸⁹⁵ hakârete incinmişler idi. Kaşd itdiler ki mürâseleye muşâlahaya gelenlere dest-dırâzluk eyleyeler. Sultân-ı zü’l-ihtirâm ellerinden halâş idüp, ‘izzet ü ikrâmla yine Burusa’ya gönderdi. ‘Akabınca def^ı-i a’ dâya kadh-ı husemâya ikdâm-ı tâmm idüp, leşker-i Behrâm-intikâmla İznik Köprüsi’nden geçüp, Yengi-şehr Ovası’na nehzat buyurdılar. Şibl-i ‘arîn kûh-ı temkîn ferzend-i büzürgterîn şehzâde Sultân ‘Abdullâh *“seka’llâhü şerâhü ve ce’ale’l-cennete meşvâhü”¹⁸⁹⁶* hayli sipâh-ı nuşret-penâhla gelüp, İznikmid’de¹⁸⁹⁷ sultân-ı kâm-yâb-ı ‘âlî-cenâbuñ şeref-i dest-bûsiyle müşerref ü muğtenem oldu.

Çün şehzâde-i nev-ḥaste leşker-i ârâsteyle mu’âvenete mu’âzadata geldi, ‘askerüñ [R 9a] kuvvet-i kalbi ziyâde oldu. Sultân Cem dahı ‘azm-i rezm idüp, Gedük Naşûh’ı mukaddeme-i sipâh idüp¹⁸⁹⁸, melâhimeye İznik’e gönderdi. Sultân-ı kâm-rân-ı nev-cüvân dahı merḥûm u mağfûr Anaṭolı beglerbegisi Sinân Paşa’yı, Gedük Naşûh’uñ def^ıine def^ı Anaṭolı leşkeriyle gönderdi. Çün Sinân Paşa, Dikilü-taş’a vardı. Gedük Naşûh Beg işidüp *“el-‘avdetü aḥmedü”¹⁸⁹⁹* diyüp *“rac’a’l-kahkariyyi”¹⁹⁰⁰* tarikıyla rucû’ idüp, zarûrî derbendi geçdi. Leşker-i kâm-kâr-ı şecâ’at-şi’âr ‘akabınca revân oldu. Yetişüp kâr-zâra ikdâm eyleyüp, mükâvahada müsâra’at eylediler. Nuşret-i devlete tâbi’ olduğı ecilden, feth ü fırsat sultân-ı şâhib-sa’âdet [ü] ehl-i kudret¹⁹⁰¹ cânibine maksûd u maḥşûr oldu. Düşmen kâm-nâ-kâm ârâm idemeyüp, şa’şa’a-i mâhce-i râyât-ı mansûre-i sultânî göricek zalâm-ı bâm-ı şâm gibi müterâkim olup düşmen-i kâm oldu¹⁹⁰². Def^ı kaçup, Yengi-şehr cânibine müteveccih oldılar. Pâdişâh-ı dîn-penâh dahı¹⁹⁰³ devletle derbendi geçüp, Yengi-şehr Ovası’nda kondı. Revân-ı mukaddeme-i leşker-i gîtî-sitân

¹⁸⁹⁴ *“Hükümdarlıkta ve şahlıkta ortaklık, Allah’a ortak koşmak gibidir.”*

¹⁸⁹⁵ Yeñiçeriler Burusa’da olan R : Burusa’da olan yeñiçeriler L₂

¹⁸⁹⁶ *“Allah toprağını sulasın ve mekanını cennet yapsın.”*

¹⁸⁹⁷ İznikmid’de R : İznik’de L₂

¹⁸⁹⁸ idüp R : eyleyüp L₂

¹⁸⁹⁹ *“Geri dönmek daha iyidir.”*

¹⁹⁰⁰ *“Gerisin geri döndü.”*

¹⁹⁰¹ ehl-i kudret R : - L₂

¹⁹⁰² düşmen-i kâm oldu : - L₂

¹⁹⁰³ dahı R : - L₂

Sinân Paşa-yı kâm-rânı ilerü gönderüp, pîş-rev itdiler. Sultân Cem dahı Ozğur-oğlı Mehemmed Beg'i mukaddem-i leşker-i cerrâr idüp, fî'l-hâl hayli yarar nâm-dârlar koşup, kâr-zâra irsâl eyledi. Yeñi-şehr Şuyı kenârında mukâbele olup, mukâtele idicek [R 9b] tûde-i hâşâk, tünd-bâd-ı şimâlden perîşân olduğı gibi a'lâm-ı nuşret-encâm göricek ânî perîşân olup, gürîzân oldılar. Ozğur-oğlı Mehemmed Beg hayli yarar begler ile esîr ü hakîr¹⁹⁰⁴ olup, çoğı tu'me-i ejdehâ-yı¹⁹⁰⁵ şemşîr oldılar. Bakıyye-i şemşîr ü tîr¹⁹⁰⁶ varup, ta'cîl ile kazıyyeyi tafşîl eylediler. Sultân Cem işidüp, bu elemden pür-gam oldı.

İttifâk ol esnâda merhûm mağfûr Gedük Aḥmed Paşa ki, zamânında esedü'llâhi gâlibün 'Alî bin Ebî Tâlib meşâbesinde idi, Pulya tefîhî teşhîrinde iken bu mü'ellim muvaḥḥiş muşîbeti işidüp, der-i devlete müteveccih olmışıdı. Hîn-i mukâbelede ve vakt-i mukâtelede irişüp, sultân-ı cüvân-baḥt u âsmân-taḥtuñ şeref-i pâ-y-bûsıyla istis'âd bulup, müşerref oldı. Padişâh-ı devlet-penâh dahı 'avâtîf-ı ḥusrevâneyle maḥzûz idüp, ḥil'at-i şâhâneyle kurasın çıkarup ihsânlar eyledi. Hattâ kendü rikâbında hâzır olan yedeklerinden in'âm idüp, hayli ta'zîm ü ikrâm eyledi. Ol dilâver dahı def'î şeş-perin eline alup, tevsen-i âsmân-gerd ü cihân-neverdin¹⁹⁰⁷ her cânibe leşker-i muzaffer içinde berķ-i hâḥîf gibi sür'atle seyrân itdürüp¹⁹⁰⁸, tertîb-i ketâyib-i nuşret-menâkîb idüp¹⁹⁰⁹ tanzîm-i şufûf eyledi. Gerçi sultân-ı nev-cüvân cüvân-ı devlet¹⁹¹⁰ devletinde mu'âzadate müsâ'adata [R 10a] isti'ânete istizhâra ihtiyâc yoğıdı. Zîrâ cemî'-i 'âlemüñ teveccühü'l-lah inâyetiyle pâdişâh-ı cihân-penâha idi, salṭanata her vechile enseb ü akdem olduğıçün, ammâ anuñ luḥûķ u inzimâmından¹⁹¹¹ leşkere tamâm-ı kuvvet-i kalble ihtimâm geldi. Her kişiyeye yirlü yirin gösterüp, râyât-ı nuşret-âyât makâmlu makâmında ta'yîn eyleyüp, şaffları tezyîn eyledi. Mevâkib-i devlet-menâkîb Yeñi-şehr Ovası'nı âsmân-ı pür-kevâkib-i şevâkıba döndürdi.

¹⁹⁰⁴ ü hakîr R : - L₂

¹⁹⁰⁵ ejdehâ-yı R : ejderhâ-yı L₂

¹⁹⁰⁶ ü tîr R : - L₂

¹⁹⁰⁷ tevsen-i âsmân-gerd ü cihân-neverdin R : - L₂

¹⁹⁰⁸ itdürüp R : idüp L₂

¹⁹⁰⁹ tertîb-i ketâyib-i nuşret-menâkîb idüp R : - L₂

¹⁹¹⁰ cüvân-ı devlet R : - L₂

¹⁹¹¹ inzimâmından R : nizâmından L₂

Sultân Cem dahı leşker-i bî-pâyân-ı deryâ-şânla iltihâma ikdâm idüp, ârâm eylemeyüp, mukâbeleye mukâteleye müteveccih oldılar. Ammâ hürşîd-i tâbân tâli‘ olıcak kevkeb-i rahşânuñ gurûb[1] mukarrerdür¹⁹¹². Çün Sultân Bâyezîd Han’uñ âftâb-ı ‘alem-i nuşret-fercâmın gördi. ‘Askerinüñ hâşş ü ‘ammı huffâş u şebpere-vâr bî-karâr olup, künc-i ihtifâda mütevârî olmağa meyl idüp, yârî kılmadan kaldılar¹⁹¹³. Evvelâ Anaıolı leşkeri ikdâm-ı iltihâm idüp, tîğ-ı intikâm niyâmından çıkardılar. Karaman dilâverlerinüñ dahı mukaddeme-i sipâh olanları baş u cân terkin idüp, cidâl ü kıtâlde serbâzluklar kıldılar. El-ğakk hakk¹⁹¹⁴ budur ki meydân-ı mübârezetde cidd ü cehdde kuşûr komadılar. Ammâ şarşar ile tûde-i kâhuñ mu‘ârazaya ne mikdârı ola. Def’î târ u mâr olup, çok peşşe gibi perîşân oldılar. Sultân Cem dahı şa‘be istizhâr itmişidi, çâr u nâ-çâr [R 10b] gürîzân olanlar pûyân revân ‘alem dibine gelüp, kalb-i hişâr-ı üstüvâr idindiler. Mukaddeme-i sipâhuñ inkisârın göricek Sultân Cem’uñ lalası Eşteğ-oğlı Ya‘kûb Beg kazıyye neye varacağını bilürdi. Savaş ider gibi olup, dönüp, sultân-ı cihân-muţâ‘a itâ‘at idüp, rikâb-bûsla sa‘âdet buldı. Ve cemî‘ Cem Sultân yanında olan Anaıolı sipâhîleri fırsat bulup, gelüp, leşker-i muzaffere mülğak oldılar. Ol eşnâda Ayas Paşa’yla esîr olan yeñiçeriler ki Yeñi-şehr Sarâyı’nda esîr idiler, halâs olup, iltihâma yetişüp, tîğ-ı intikâm-kîni¹⁹¹⁵ ele alup, cân u dilden ceng itdiler.

“Ber-engîht rezmî çü bârende mîğ

Tegergeş zi-peykân bârân zi-tîğ

Be-cünbeş der-âmed dü deryâ-yı hûn

Şod ez-tîğ-ı hûnîn zemîn lâle-gûn

Zi-pûlâd-ı peykân-ı leşker-şiken

*Ten-i kûh-ı lerzende ber-hişten”*¹⁹¹⁶

Sultân Cem dahı gayret ü ħamiyyet idüp, sancağını yürütdi. İki sipâh-ı kîne-ğâğ bir derecede kâr-zâr itdiler ki, zemîn hemîn âsmân gibi cünbân olup, sağğ-ı meydân mütezelzil ü bî-karâr oldı. Ol kâr-zâr içinde neheng-i ejdehâ-şikâr ve peleng-i şîr-ğâr

¹⁹¹² hürşîd-i tâbân tâli‘ olıcak kevkeb-i rahşânuñ gurûb[1] mukarrerdür R : - L₂

¹⁹¹³ künc-i ihtifâda mütevârî olmağa meyl idüp, yârî kılmadan kaldılar R : - L₂

¹⁹¹⁴ hakk R : - L₂

¹⁹¹⁵ tîğ-ı intikâm-kîni R : tîğ-ı intikâm kînle L₂

¹⁹¹⁶ “Yağmurun yağması gibi savaş başladı, oklar dolu kılıçlar yağmur gibiydi. İki kan denizi çoştı, kanlı kılıçlardan yeryüzü lale gibi kıpkırmızı oldu. Orduları kıran çelik oklardan dağlar sarsıldı.”

Hersek-zâde Aḥmed Paşa-yı kâm-kâr serdârluklar idüp, ‘alem-dârı bi-nefsihi yıkup, ‘alemin ser-nigûn sultân-ı kâm-rânuñ hużûr-ı şerîfine getürdi. Cem Sultân dahı hemân bu hâli görüp, [R 11a] fi’l-hâl rûy-ı idbârı şavb-ı firâra müteveccih¹⁹¹⁷ idüp, gürizân olmakdan ğayrı câna dermân yoğıduĝın bilüp, Karamanîlere¹⁹¹⁸ Türkmanlara i’timâd u i’tikâd itmeyüp, revân oldı. Müntesiblerinüñ esîr olanların sultân-ı şâhib-serîr âsitânesine ğor u ğakîr getürdiler. İbtidâ bu feth u nuşret mûcib-i behcet¹⁹¹⁹ ü meserret olup, pâdişâh-ı ‘âlî-menkabet¹⁹²⁰ dil-şâd olup, irtesi oturak olup, esîrleri âzâd eyledi. Cem Sultân çün vakt-i zührda gürizân oldı¹⁹²¹. Hengâm-ı şâmdan Ermeni Derbendî’n geçüp, ârâm eyledi. Andan göçüp, üçüncü gün mesken-i me’lûf Konya’ya irdi. Zîrâ envâl-i aḥmâl ve cemî’-i cemâ’at-i eşkâl andaydı. ‘Akabınca pâdişâh-ı İslâm leşker-i Behrâm-intikâmla menzil-be-menzil göçe kona Konya cânibine revân oldı¹⁹²². Ermeni Derbendî’nde ba’zı etrâk-ı bî-bâk [ü] nâ-pâk, şehzâde Sultân Cem’i helâk eylemek kaşdına râh-ı gürizi sedd idüp, hayli esbâbın almışlar idi¹⁹²³. Ol cemâ’atüñ bu şenâ’ati ğazret-i ğudâvendigâr-ı kâm-kâruñ¹⁹²⁴ sem’-i şerîfine vâşıl olıcak bu tehevür ü cür’et ra’iyyete ğâyetde töhmetdür diyü, ol bî-‘akl [u] bî-devletleri şalb idüp, ğâk-i mezellete şaldılar.

Andan devlet ü sa’âdetle göçüp, makşada müteveccih oldı. Cem Sultân’uñ dahı taḫta tevakkufa mecâli olmadıĝı [R 11b] ecilden ârâm idemeyüp, müte‘allükâtın muḫallefâtıyla alup, Şâm’a vardı. Pâdişâh-ı mülk-intibâh dahı bu kaşıyyeden âĝâh olıcak Karaman vilâyetinüñ eyâletini nevîn-i mükerrerrem ü şehzâde-i mu‘azzam ulu oĝlı Sultân¹⁹²⁵ ‘Abdullâh’a virdi. Tâ ki ol cânibleri Cem Sultân’dan ve Karaman-oĝlı’ndan ğıfz ide. Ve Gedük Aḥmed Paşa’ya dört sancak koşup, ba’zı a’yân u erkânla Sultân ‘Abdullâh’[a] mu‘âvenete mu‘âzadata¹⁹²⁶ naşb eyledi.

¹⁹¹⁷ müteveccih R : teveccüh L₂

¹⁹¹⁸ Karamanîlere L₂ : - R

¹⁹¹⁹ behcet R : - L₂

¹⁹²⁰ ‘âlî-menkabet R : - L₂

¹⁹²¹ gürizân oldı R : - L₂

¹⁹²² oldı R : oldılar L₂

¹⁹²³ almışlar idi R : almışlar L₂

¹⁹²⁴ ğazret-i ğudâvendigâr-ı kâm-kâruñ R : ğazret-i ğudâvendigârüñ L₂

¹⁹²⁵ Sultân L₂ : - R

¹⁹²⁶ mu‘âzadata R : - L₂

Çün Cem Sultân'ıñ diyâr-ı Şâm'a varduğı mukarrer oldı. Sultân-ı mu'teber, Aḥmed Paşa'ya hükm-i vâcibü'l-i'tâ'at irsâl idüp, şöyle emr ider ki: "Ol dört sancak-ı Karaman'da turup, paşa der-i devlete hıdmete gele". Emr-i lâzımü'l-iz'âna inkıyâd i'timâd idüp, bâb-ı sa'âdet-me'âba mülâzemete gelüp, pây-bûs-ı sultân ile mu'azzez oldı ve mesned-i vezârete şevket viridi. Ammâ "*veizâ en 'amnâ 'alâ'l-insâni [e'raza] veneâ bicânibihî*"¹⁹²⁷ mefhûmı muktezâsınca ba'zı evkâtda kimi maşlahatda mutâba'at itmezdi. Re'yiyle 'âmil olup, göz göre ḥakka vü ḥalka muḥâlefet iderdi. Ol zîver-i salṭanat cibillî ğılzetinden incinüp ve nâ-maṭbû' evzâ'ından âzerde olup, ḥabs eyledi. Ammâ yine ebû'l-vezâret İshâk Paşa ba'zı erkân-ı devletle dilek idüp, yine mesned-i vezâretde mukarrer eylediler.

Birkaç zamândan soñra ḥudâvendigâr-ı kâm-kâr menhiyyât aḥbârdan şöyle işitdi ki Karaman- [R 12a] oğlı Kâsım Beg cânib-i şarkdan hayâl-i ḥâmla Karaman'a müteveccih olup, mülk-i mevrûs teşhîrine ikdâm idüp, gelüp, Taş-ili'ne girüp, şa'ba taḥşin eyledi. Ve anuñ kudûmıyla cemî'-i memleket-i Karaman'a ıztırâb u inkılâb gelüp, ekşeri Kâsım Beg'e mürâca'at eyledi. Hayli cem'iyet itdi. Andan Lârende'ye geldi. Birkaç gün anda olup, Sultân 'Abdullâh, Konya'da idi. Konya'ya ılgar eyledi. Gâyetde bî-ḥuzûr oldı. Ammâ ol vakt sipeh-sâlâr-ı Karaman merḥûm mağfûr, sa'îd ü şehîd 'Ali Paşa'ydı, *'Alehi'r-raḥmetü ve'l-ğufrân*.

Cihân-gîri idi ol bu zamânuñ

İlâhî raḥmet it cânına anuñ

Def'î yanında olan leşkerile şehzâdeyi alup, Konya Hişârı'na arkaların virüp, oturup, gayret ü celâdet idüp, tehevür ü şecâ'at gösterüp, her gün muḥârebe mücâdele iderdi. Ammâ düşmen yevmen-fe-yevmen mütezâyid oldı. Bir derecede iz'âf-ı muzâ'af¹⁹²⁸ oldı ki kâbil-i mukâbele mukâtele olmadı. Müdâfa'a münâza'a müşkil oldı. Ḥazm ü ihtiyâṭ idüp, âsitâne-i sa'âdetden istimdâd idüp, isti'ânet taleb eyledi. Sultân-ı kâm-rân dahı def'î Aḥmed Paşa'ya leşker-i zafer-eşer koşup, muḥârebeye mücâdeleye gönderdi. Şâhibüñ Kara-ḥişâr'ı kurbına varıcak şufûf-ı ketâyibi müretteb tertîb¹⁹²⁹ idüp, [R 12b] a'lâm-ı cidâl ve râyât-ı iḳbâl 'ayyûka kaldurup, leşker ârâste eyledi.

¹⁹²⁷ "*İnsana nimet verdiğimizde [yüz çevirip] yan çizer.*" (Kur'an, 17/83)

¹⁹²⁸ iz'âf-ı muzâ'af R : muzâ'af L₂

¹⁹²⁹ tertîb R : - L₂

Çün Kāsım Beg bu kazıyyeden haber-dâr oldu, mu‘âdât-ı mukâvemete iktidârı olmaduğı ecilden Konya’dan kalkup, Taş-ili’ne taħaşşun eyledi. Aħmed Paşa dağı gelüp, şehzâde hıdmetiyle müşerref ü mu‘azzez oldu¹⁹³⁰. Ve merhûm mağfûrun-leh ‘Ali Paşa dağı Karaman beglerbegiyidi, ‘asker-i deryâ-şânla gelüp, leşker-i Şâmiye mülhâk oldu. Andan Kāsım Beg’i def‘ ü istîşâl için, Taş-ili’ne müteveccih oldılar. Kāsım Beg şehzâdenüñ bu saşvet ü şevketin işidüp, tavakkufa taħammüle taħaşşuna tevârîye kuvvet kudret kalmayup, kaçup kal‘a-i Tarsus’a taħaşşun itdi. Aħmed Paşa dağı müte‘âkıben Silifke’ye varup, ‘Ali Paşa merhûmı kal‘a-i Mut’da kodı küt u ğalle maşlahatiçün, tâ ki ‘askere nüzl ihzâr eyleye ve hem anda tevakkuf ide, leşker ol teng ü târ muzîkden âsânluğla geçe. Ve ol cânibler dest-i tedâvül-i a‘dâdan maşûn u maħfûz ola.

Çün Kāsım Beg, ‘Ali Paşa Mut’da kalduğın işitdi, fırsat vaktidür diyü cem‘-i ‘askerini serleşkeriyle gönderdi ki ‘ale’l-ğafle ‘Ali Paşa’yı başalar. Ol şaff-der-i meydân semiy-i şîr-i Yezdân yanında bulunan bir miqdâr merdân-ı kâr ile tehevür idüp, bir derecede düşmene dest-bürd gösterdi ki tâ haşre dek dâsitân ola. Karamanîler luř u ihsânın şol kadar görmişler idiler¹⁹³¹ [R 13a] ki kadîmî velî-ni‘metlerine ki âbâ ‘an-cedd şâhib-i devletleriydi mürâca‘at-ı itâ‘at itmediler. Hattâ ol şehîd-i muşlak ğâzî-yi muħakkak eşnâ-i muşâhabetde bu¹⁹³² hikâyet rivâyet idüp, “serdâr-ı ‘asker olan nâm-dâr-ı leşker münhezim olduğından vehm itmemek gerek” diyü naşîhat iderdi. Hattâ dirdi ki, “ol cengde râyât-ı nuşret-âyât dibinde yanumda ğudâvendigâr-ı kâm-kâr kullarından beş kişiyile benüm hemân üç kulum kaldı. Atum ve ben kesmeyle mecrûh olduk. Ammâ pâdişâh-ı ‘âlem-penâh devletinde soñra manşûr u muzaffer oldum” didi.

Beyt

Yâ İlâhî rahmet eyle sen aña

Dağı aña k’anı ğayr ile aña

Her kim açarsa du‘âsına dehân

Âhiiretde menzilin eyle cinân

¹⁹³⁰ Aħmed Paşa dağı gelüp, şehzâde hıdmetiyle müşerref ü mu‘azzez oldu R : Bu cümle L₂’de mülhâk oldu cümlesinden sonra gelmektedir.

¹⁹³¹ idiler R : idi L₂

¹⁹³² bu R : bir L₂

*Bencileyin olsa biñ şâhib-kemâl
Anı vaşf itmekde olurlardı lâl*¹⁹³³

Çün a‘dâ münhezim [ü] makhûr oldu. Def‘î Aḥmed Paşa’ya âdem gönderüp, Kâsım Beg’ün kendüye kaşdı ve mâcerâ-yı ceng i‘lâm ü i‘lân eyledi. Aḥmed Paşa daḥı aḥmâlin eşkâlin koyup, Kâsım Beg cânibine müteveccih oldu. Bir yirde yitişdi ki mâbeynlerinde vâdî-yi cehennem gibi muḥkem şu‘ûbetde bir dere var idi. Geçmege imkân yok. Ammâ ok yitişür. İki cânibden bâmdan şâma dek oklaşup, iltihâma akdâm-ı iḳdâm¹⁹³⁴ itdi. Âḥır sipâhî şeb-i târ kâbız-ı ebşâr olıcak Kâsım Beg’ün kâr-zâra iḳtidârı kalmadı. Emr itdi ki, cemî‘-i ‘askeri âdem başına müte‘addid odlar yakdılar. Yir yüzini çarḥ-ı berîne döndürdiler. Ol tezyîn¹⁹³⁵ ile zalâm-ı şâm perde-pûş olup, ḥâşş ü ‘âmm ḥuzûrda iken **[R 13b]** ḡafletle Kâsım Beg kaçup, Ṭarsus’a düşdi. Aḥmed Paşa bu ḥud‘a vü telbîsden ḥaber-dâr olıcak süvâr olup, ol münhezim olan ‘askerün ‘akabınca revân olup, Şâm serḥaddine kadem başduḡın işidüp, dönüp kal‘a-i İlmas’a geldi ki Ṭaş-ili’nün meşhûr kal‘asıdur. Def‘î ol kal‘ayı yıkup yakup, vîrân idüp, azıḡını leşkere bahş eyledi. ‘Ali Paşa daḥı gelüp, ‘askeri ni‘mete ḡark eyledi. Andan Lârende’ye gelüp, Adana’da sipâhiye icâzet virüp, a‘yân u erkânla ol kış Lârende’de kışladılar. Tâ ki evvel bahârda yine Kâsım Beg’le kâr-zâr eyleyeler.

Çün Cem Sultân münhezim olup, cânib-i Mışır’a gürîzân oldu. Ol diyârün cemî‘-i a‘yân u erkânı istikbâl idüp, mu‘azzez ü mükerrem Mışır’a iletdiler. Sultân-ı Mışır ta‘zîm ü tekrîminde hiç nokşân komadı. İcâzet alup, varup, Beyt-i ‘atîḳ-i şerrefu’llâh ziyâret eyledi. Mışır’a ‘avdet idicek yine kalbine sevdâ-yı salṭanat düşüp, sultân-ı Mışır’dan icâzet alup, yine memleketine sene 880’de mürâca‘at itmege kaşdı itdi. Zîrâ mütevâliyen Karaman-oḡlı’ndan: “Gel salṭanat senüñdür” diyü mektûbları varurdu. Ve ümerâ adına tezvîr telbîs mektûblar gönderüp, da‘vet ile getürdi¹⁹³⁶. “*El-fitnetü nâimetün la‘ana’llâhü limen eykazahâ*”¹⁹³⁷.

Çün Sultân Cem ḥayli âdem ile Ḥaleb’e geldi. Engüri begi Meḥammed Aḡa’nuñ **[14a]** ṭab‘-ı cibillîsinde ḥıyânet ü sefâhat meftûr olduḡıçün ṭuḡyân u ‘işyân idüp, bir

¹⁹³³ Beyitler R’de yoktur.

¹⁹³⁴ akdâm-ı iḳdâm R : iḳdâm L₂

¹⁹³⁵ tezyîn R : tezeyyün L₂

¹⁹³⁶ getürdi R : getürdiler L₂

¹⁹³⁷ “Fitne uykudadır onu uyandırana Allah lanet etsin.”

gice halkıyla leşkerden çıkup, varup, Cem Sultân'ı Haleb'de istikbâl eyledi. Kudûmını 'alâmet-i ikbâldür diyü kendüye eyü fâl itdi. Andan Adana'ya geldiler. Anda Kâsım Beg dağı ta'zîm ü tekrîmile istikbâl idüp, müfsidlerle leşkere mülhak oldu. Çün bu ahbâr-ı muvahhiş ve kelimât-ı müşevveş mesâmi'-i nevvâb-ı sultân-ı refi'u'l-cenâba irişdi. İ'lâm eyleyecek hâtır-ı hurremleri pür-gam oldu. Def'î Ahmed Paşa'ya âdem gönderüp, hem bir muhkem yasaklu hükm yazıldı. Tâ ki hükm-i hikmet-âmîz vâsıl olıcak tevakkuf [u] ihmâl itmeyüp, koşulan leşkери tîz bâb-ı sa'âdet-me'âba getüre. Zîrâ Mehemmed Ağa ile muvâza'aya ihtimâl virürlerdi. Zârûrî 'askerüñ mürâca'at lâzım geldi. Andan sultân-ı kâm-rân deryâ-yı bî-pâyândan geçüp, Bursa'ya “*‘ammerehü'llâhü te'âlâ'*”¹⁹³⁸ gelüp, cemî'-i 'askeri da'vet eyledi. Bir iki günüñ içinde ziyâde keşret oldu. Birkaç gün Arandurus Çemeni'nde oturup lâzım olan meşâlih-i dîn [ü] devlete meşgûl olup, andan Cezerî Kâsım'ı Kâsım Paşa'yı 'azl idüp, yerine merhûm mağfûr, mü'min ü mütedeyyin Mesîh Paşa'yı vezîr idindi. Ve Ahmed Paşa Âsitâne-i sa'âdet'e mürâca'ata niyyet¹⁹³⁹ idicek, kâynatası İshâk Paşa'yla mürâsele idüp, mağfûr [R 14b] Muştafa Paşa'yı Yeñi-hişâr'da maḥbûs iken sicn-i zemînde mukayyed itdiler.

*“Çü bed kerdî mebâş eymen zi-âfât
Ki lâzım şod tabî'at-râ mükâfât”*¹⁹⁴⁰

Ol hinde Sultân Cem Karaman'a Konya'nuñ teshîrine Mehemmed Ağa'yı gönderüp, hayli yarar âdem koşdı. Şîr-i vegâ merhûm 'Ali Paşa Konya muhâfazat maşlahatı için naşb olunmışdı. Dilîrâne muhârebeler ve şîrâne mukâteleler idüp, mukâveme muhâşama idüp, Konya'dan cüz'î küllî nesne aldırmadı. On gün miqdârı ol leşker-i bî-şümâr ile mükâvaḥa muşâveme eyledi.

İttifâk ol eñnâda sultân-ı gayûruñ 'ubûrı haberi gelicek Mehemmed Ağa'ya Engürü'de olan mâl ü menâlin ve ehl ü 'ıyâlin ve aḥmâlin eşkâlin 'avrat [u] oğlanıyla alup, İstanbul'a getürmege âsitâne-i sa'âdetden âdem çıkduğın işidicek ol dağı Cem Sultân'dan biñ müsellaḥ mükemmel âdem alup, ılgar ile Engürü'ye revân oldu tâ ki kapudan âdem varmadın kendü müsâbakat ide. Hudâvendigâr-ı kâm-kâr hıdmetkârları

¹⁹³⁸ “Allah onu bayındır eylesin.”

¹⁹³⁹ niyyet R : - L₂

¹⁹⁴⁰ “Kötü bir iş yaparsan beladan emin olamassın çünkü bunun cezalandırılması tabiatın gereğidir.”

mukaddemen¹⁹⁴¹ varup, müte'allukâtın Engürü'den alup, gitmişler idi. Zârûrî anda birkaç gün düstûr-ı sâbık siyâkınca sancağı gibi mâlikâne taḥakküm idüp, eṭrâfdan vehm itmeyüp, pâdişâhâne oturdu. Rûm beglerbegisi Süleymân Beg ol zamânda sefer niyyetine leşker ihzâr idüp, Rûm serverleriyle müheyyâ bulındı. Bu kazıyyeden ḥaber-dâr olıcak def'î süvâr olup 'azm-i kâr-zâr [R 15a] eyledi. Mukâbele olup, mukâtele itdiler. Eşnâ-yı müşâcerede Meḥemmed Ağa'nun atı yıkılıp, bir ḥakîr çavuş, "ser-çeşme-i fitne vü fesâddur" diyü, başın kesüp, ğavgâyı kaṭ' kıldı.

Beyt

Hâyini şanma ki ber-ḥûdâr olur

*Yâ kesilir başı yâ ber-dâr olur*¹⁹⁴²

Sultân'a 'işyân idenlerden tutulan hemân tu'me-i şîr-i şemşîr-i âteş-feşân eylediler. Başın başlar ile âsitâne-i sa'âdet-baḥşa gönderdiler.

Çün Sultân Cem leşkeri münhezim ü mülzem olduğın işidüp, ğayret ü ḥamiyyet idüp, Kâsım Beg'le Engürü'ye ılgar idüp, Süleymân Paşa kaşdına müteveccih oldı. Süleymân Beg ol ḥinde işin bitürüp ayak götürmişidi. Gördiler ki yirinde yil eser melûl oldılar. İttifâk Sultân-ı bi'l-istiḥkâk daḥı sipâh-ı nuşret-penâhla Sivri-ḥişâr'a gelmişidi. Bu ḥaber şâhuñ sem'-i şerîfine irişdi. Erkân-ı devlet ü a'yân-ı memleket ile müşâveret-i dâ'îye müsâra'at iş'âr idüp, ılgara iḳdâm-ı tâmm itdi. Cemî'-i nevvâb-ı Bâb-ı sa'âdet şavâb görüp, şevket ü şalâbetle Engürü'ye varıcak, heybetinden Sultân Cem ile Karaman-oğlı Kâsım Beg gürîzân olup, perîşân oldılar. İnhizâmları ḥaberi ḥazret-i pâdişâh-ı dîn-penâha ma'lûm olıcak, merḥûm u mağfûr İskender Paşa ki leys-i mızâmâr-ı vegâydi, nîze-ver¹⁹⁴³ dilâverlerden bir miḳdâr piyâde vü süvâr ile gönderdi. 'Akablarınca Ak-saray'a vardı. 'Asker-i manşûruñ ḥavfindan andan daḥı kaçup, Konya'ya vardılar. [R 15b] İskender Paşa daḥı 'akablarınca Konya'ya müteveccih olup¹⁹⁴⁴ ḥaşmı Bulğar Tağı'na varınca kovdı. Eşerlerince¹⁹⁴⁵ pâdişâh-ı İslâm daḥı a'lâm-ı nuşret-encâmı çeküp Konya'ya geldi. İskender Paşa daḥı anda gelüp leşker-i

¹⁹⁴¹ mukaddemen R : mukaddemât L₂

¹⁹⁴² Beyit R'de yoktur.

¹⁹⁴³ nîze-ver R : nîze-dâr L₂

¹⁹⁴⁴ olup R : oldı L₂

¹⁹⁴⁵ eşerlerince R: ardlarınca L₂

manşûra mülhak oldu. Husemânuñ târ u mâr olup firârları aḥbârın nakl eyledi. Andan devletle ‘adû ‘akabınca Mara’ya ve kal‘a-i İlmas’a müteveccih oldu. A‘dâ pâdişâhuñ teveccühin işidüp¹⁹⁴⁶ çâr u nâ-çâr müteferriḳ olup, bu def‘a her biri bir tarafa müteveccih oldu. Sultân Cem deryâ kenârın dutup gitdi. Cem’uñ deryâ cânibine teveccühi ma‘lûm olıcak, gülşen-i vezâretde ser-firâz Hersek-zâde Aḥmed Paşa’yı ḥıdmetlerinde olan¹⁹⁴⁷ Anaṭolı leşkeriyle eserince irsâl eyledi. Gerçi ki eser yilden akar şudan müsâra‘at itdiler, ammâ müsâbakat idemeyüp, Cem Sultân varup, gemiye girüp, Rodos’a müteveccih oldu.

“Der bahr-ı belâ fıkende zevrak

Ġarke şodeneş derân muḥakkak”¹⁹⁴⁸

Bu kazıyye âsitâne-i sa‘âdete i‘lâm olındı. Karaman-oğlı daḥı işine peşîmân olup, güneḥ-kârluğın bilüp, isti‘zâr u istigfâr eyledi. “Femen tâbe min-ba‘di zulmihi ve eşlaḥa feinnâ’llâhe yetübü ‘aleyhi inne’llâhe ġafûru’r-rahîm”¹⁹⁴⁹ didi. İç-ili sancağın istid‘â eyledi. Sultân-ı kâm-kâr-ı ‘âlî-miḳdâr u merḥamet-şi‘âr inzicârın¹⁹⁵⁰ ıztırârın görüp, teraḥḥum idüp, günâhın [R 16a] ‘afv eyledi. Ve ol istedüğü vilâyetuñ eyâletin aña ‘inâyet eyledi. Andan devlet ü sa‘âdetle¹⁹⁵¹ dârü’l-ḥilâfet Kostantîniyye’ye mürâca‘at mu‘âvedet eyledi.

Lârende’ye gelicek nevîn-i a‘zam emîr-i mükerrem ‘Alâüddevele Beg devletle âsitâne-i sa‘âdete gelüp yüz sürüp, ḥıdmet ü ihlâsı itmâm itdi. Envâ‘ dürlü ziyâfetler olunup, in‘âm u iḥsân-ı sultânile kâm-rân olup, muvâneset-i muşâhabet-i devletle mesrûr oldu. Andan destûr alup¹⁹⁵² elin öpüp, sa‘âdetle eyâletine vilâyetine¹⁹⁵³ ‘avdet eyledi.

¹⁹⁴⁶ işidüp R : işidicek L₂

¹⁹⁴⁷ ser-firâz Hersek-zâde Aḥmed Paşa’yı ḥıdmetlerinde olan L₂ : ser-i âzâde Aḥmed Paşa Hersek-zâde ḥıdmetlerin R

¹⁹⁴⁸ “Bela denizine düşen geminin batması muḥakkaktır.”

¹⁹⁴⁹ “Her kim de işlediği zulmünün arkasından tövbe edip durumunu düzeltirse kuşkusuz, Allah onun tövbesini kabul eder. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Kur’an, 5/39)

¹⁹⁵⁰ inzicârın R : - L₂

¹⁹⁵¹ ü sa‘âdetle : - L₂

¹⁹⁵² alup R: - L₂

¹⁹⁵³ vilâyetine R : - L₂

*“Her ki û ser ber-in sitâne nihâd
Pây ber-târik zamâne nihâd”¹⁹⁵⁴*

Andan sultân-ı a‘zam ve hâlîfe-i mükerrerem sa‘âdetle darü’s-sa‘âde İstanbul’a geldi. Birkaç gün anda mütemekkin olup, dârü’l-hilâfet Edrene’ye varup, maşlahat-ı dîn [ü] devlete mübâderet itdi. Ve sene-i mezkûrda Aḥmed Paşa kazıyyesi vâkı‘ oldı. ‘Âkıbet aña olan ‘ukûbet cemî‘-i küfrân-ı ni‘met olanlara naşîhat oldı. Kalblerinde küdürret-i hıyânet olanlar daḥı ‘ibret alup, ittifâk-ı nifâk terk idüp, yek dil yek cihet oldılar¹⁹⁵⁵.

Cem Sultân’uñ ser-encâm u encâm-ı kârı şöyle vâkı‘ oldı ki, kaçup gemiye girüp, Rodos Adası’na düşdi. Bir nice müddet anda¹⁹⁵⁶ olup, terk-i arzû-yı saltanat eyleyüp, ferâgat eyledi. Pâdişâh-ı ‘âlem-penâhuñ [R 16b] mütevâliyen in‘âm-ı mütevâşılı olup, iḥsânla müdâm mütesellî olurdu. Küffâr-ı füccâr, hudâvendigâr-ı kâm-kâr korkusından leyl ü nehâr Cem-i Cemşid-iḳtidârüñ hıdmetine şarf-ı iḳtidâr iderlerdi. Âḥır Rîm-papa isteyüp yanına getürdi. Üstine muḥkem müstaḥfızlar kodı ki bî-gâne vü âşinâdan bir¹⁹⁵⁷ âdem bulışdurmayalar. Nice müddet bu tarîkle muhâfaza idüp, ebü’l-hilâfetle muşâdakata münâsebeste anı vesîle kıldı. Tâ ki bu bahâneyle memâlik-i küffâr leşker-i şîr-şikârüñ çengâlindeñ hâlâş ola.

Çünki bir nice zamân geçdi ki sultân-ı cihâna Cem Sultân’uñ aḥbârı gelmeyüp, münkaṭı‘ oldı, bildiler ki Rîm, Rîm’e alup, gitmiş. Pes vezîr-i ‘âkıl ü müşîr [ü] şâhib-rây u şâyib-tedbîr düstûr-ı a‘zam âşaf-ı mu‘zzam¹⁹⁵⁸ ḥazret-i Muştafâ Paşa “yesserahü’llâhü mâ yeşâü”¹⁹⁵⁹ ḥazretleri ol vakt kapucıbaşı idi. Devletlü pâdişâhuñ kemâl-i nihâyetde i‘timâd ve gâyetde i‘tikâdı olduḡiçün Rîm’e elçilüğe irsâl itdi. Tâ ki varup, iḥsân-ı sultân îşâl idüp, Rîm’ile ‘ahd ü peymân eyleye. Varup Rîm-papa ile¹⁹⁶⁰ bulışup, ‘ahd ü mîşâk muḥkem idüp, peymân-ı mü’ekked mümeḥhed itdiler. Tâ şol

¹⁹⁵⁴ “Bu dünyaya gelen her kişi karanlık bir zemine ayak basmıştır.”

¹⁹⁵⁵ oldılar R : oldı. Andan L₂

¹⁹⁵⁶ anda R : - L₂

¹⁹⁵⁷ âşinâdan bir R : âşinâ L₂

¹⁹⁵⁸ âşaf-ı mu‘azzam R : âşaf-ı mu‘azzam ki L₂

¹⁹⁵⁹ “Allah onu dilediği tarafa yöneltsin.”

¹⁹⁶⁰ Rîm-papa ile L₂ : papla R

zamâna dek kim Firence begi hürûc idüp, papdan taleb eyledi. Ol dahı nakz-ı ‘ahd ü peymân itmege râzî olmayup virmedi.

[R 17a] ‘Akıbet üstine leşker çeküp varup, cebren kahren aldı. Tâ ki diyâr-ı İslâm’a anuñ sebebiyle ta‘âruz eyleye. İttifâk ol esnâda Sultân Cem müteveffâ oldı. Meyyitini tâbûta koyup, ihtirâm-ı tâmm¹⁹⁶¹ ile memleket-i Rûm’a gönderdiler. ‘İzâm-ı kirâm ‘izzetle meyyitini karşulayup, tesbîh ü tehlîl ü tilâvetle Burusa’ya iledüp, ecdâd-ı ‘izâmı yanında defn eylediler.

Şayd ü seyrân-ı şâh-ı cihân ve beyân-ı fetih Kili¹⁹⁶² ve Ak-kirman¹⁹⁶³

Memleket-i ‘âlem-i mülk-i şehâdet bir halîfe-i şâhib-sa‘âdete müyesser olur ki mu‘âşeret [ü] muhâlaţat-ı erbâb-ı devletle ve kavâyim-i salţanat ile tarîk-i murâfakat ve nehc-i mülâyemetle evvelâ gâh kâr-zâr gâh şikâr ile te’lîf-i kulûb ve celb-i havâtır idüp, tezy[î]d-i münâsebet ü tecdîd-i mülâ‘abet ide. Ve meţâlib-i salţanat hüsn-i nizâm-ı meşâlih-i memleketle hâşıl olup, iltiyâm-ı intizâm-ı pâdişâh-ı İslâm mûcib-i maħabbet-i havâşş u ‘avâm olur¹⁹⁶⁴.

İttifâk sultân-ı bi’l-istihkâk ferd-i ferîd-i selâtin Şeh Bâyezîd-i şâhib-temkîn târih sene 889’da dârü’l-hilâfet Edrene’de kışladı. Rebî‘ü’l-âhırüñ âhırında çün faşl-ı hürrem-i¹⁹⁶⁵ bahârda deşt ü şahrâ lâle-zâr olur. Hâdravâtla bisât-ı gâbrâ mînâ-reng olup, mînûya döndi. Zârûrî tabî‘at-ı ‘işret-iqtizâ ve dil-i mu‘âşeret-intimâ gül-i ra‘nâ vü serv-i dil-ârâ gibi iqtizâ-yı temâşâ-yı gül-geşt, seyr-i şahn-ı şahrâ eyledi¹⁹⁶⁶. Hâzret-i hudâvendigâr-ı kâm-kâr [ü] mübâsetat-şi‘âr¹⁹⁶⁷ ‘azm-ı seyr ü şikâr idüp, [R 17b] leşker-i cerrâr Anadolı’dan Rûm-ili’nden der-i devlete da‘vet idüp, sa‘âdetle Filibe’ye varup, Rûm-ili beglerbegisi Yahyâ Paşa’yı ve Anadolı beglerbegisi Sinân Paşa’yı leşker-i nuşret-intimâyla Morova kenârında olan Ağac Hışâr’ı yapup, istihkâm virmege irsâl eyledi.

¹⁹⁶¹ ihtirâm-ı tâmm R : ihtirâm ile L₂

¹⁹⁶² L₂’de “Kilili” okunacak şekilde yazılmıştır.

¹⁹⁶³ Başlık R’de yoktur.

¹⁹⁶⁴ muhâlaţat-ı erbâb-ı devletle ve kavâyim-i salţanat.... mûcib-i maħabbet-i havâşş u ‘avâm olur R : mülâyemetiyle evvelâ kâr-zâr gâh şikâr ile te’lîf-i kulûb kılır L₂

¹⁹⁶⁵ hürrem-i R : - L₂

¹⁹⁶⁶ lâle-zâr olur. Hâdravâtla bisât-ı gâbrâ mînâ-reng olup.... seyr-i şahn-ı şahrâ eyledi R : lâle-zâra seyr-i şahn-ı şahrâ eyledi L₂

¹⁹⁶⁷ mübâsetat-şi‘âr R : - L₂

Kendüler devletle kapu halkıyla kalup, on gün Filibe'de oturup, Şamaku Yaylası'na çıkdı. Birkaç gün anda tırup, Çamurlu'ya ve Şaruyan'a vardı.

Andan Şofya'ya müteveccih olup, bir nice zamân Şofya'da devletle oturdu. Ol kal'alar dahı cemâziye'l-evvel ayınıñ evvelinde tamâm olup, leşker-i nuşret-encâm anda gelüp, sultân-ı İslâm'ıñ begler elin öpdiler. İcâzet oldı. Şâh-ı zemîn hemîn kapu halkıyla Dârü'l-hilâfet'e mürâca'at idüp, âheste âheste şikâr ide ide Filebe'ye geldiler. Bir iki gün anda devletle oturup andan satvetle Uzunca-ova'ya varup, eţrâfa tenbîh idüp, şayda da'vet eylediler. “*Ve-izâ haleltüm feşâdû*”¹⁹⁶⁸ emri mûcibince av bağladılar. El-hakk ol mişyedüñ şaydları bir derecede çok idi ki selme selme(?) reme reme olup yürürlerdi. Silsile-i dâm-ı belâ gibi ol fezâ-yı dil-güşâda halk-ı ednâ vü a'lâ halka bağlayup, mütetâlî vü müteselsil oldılar. Ol şikârda pâdişâhuñ sehm-i şâyibi haţâ kılmayup, sehmü's-sa'âdet gibi nişâne-i [R 18a] maţlûbdan hergiz taħallûf itmezdi¹⁹⁶⁹. Şol kadar şikâr-ı şemşîr-i âb-dârıla tîr-i hûn-bâr nâb u çengâl-i dâm u ded gibi bî-kâr olup, sinân u kemân nâ-tüvân oldı.

Ve'l-hâşıl 'arabalar zebâyih taşımaktan nâlân olup, mîg-i bismilden maţâyâ bî-dermân oldı. Envâ'-ı şikârdan ğayru hemîn ol hînde şıgınla yağmurca boğası biñ var idi. Çün sultân-ı kâm-rân istîfâ-i hażz idüp¹⁹⁷⁰ meserret-i şikâr ile inşirâh-ı şadr hâşıl itdi. Âhır cânverlere teraħhum idüp, emr itdi ki dilâverler yol virdiler. Bakıyye-i sihâm ü sinân ol dâm-ı belâdan biñ belâyile halâş olup, lertzân [u] pûyân kûhistâna revân oldılar. Sultân-ı zü'l-ihtirâm anda Dâvud Paşa-yı kadîmi¹⁹⁷¹ ki şecâ'atde şehâmetde 'adîmü'l-meşel idi ve Hızır Beg oğlu Meħemmed Paşa'yı ki huddâm-ı kadîmden idi vezîr idinüp, İskender Paşa'yı Rûm-ili¹⁹⁷² beglerbegisi idinüp, Hersek-zâde Aħmed Paşa'yı Anaţolı beglerbegisi idindi.

Andan devlet ü sa'âdetle şa'bân âhırında dârü'l-guzât Edrene'ye mürâca'at idüp, mübârek ramazânı anda tıutup, şevvâl ayında dârü'l-hilâfet İstanbul'a mu'âvedet itdiler. İttifâk sene-i mezkûrda sultân-ı şâhinşâh cânibinden berîd-i nüvîd gelüp, bûstân-ı

¹⁹⁶⁸ “*İhramdan çıktığımızda (isterseniz) avlanın.*” (Kur'an, 5/2)

¹⁹⁶⁹ Ol şikârda pâdişâhuñ sehm-i şâyibi haţâ kılmayup, sehmü's-sa'âdet gibi nişâne-i maţlûbdan hergiz taħallûf itmezdi R : - L₂

¹⁹⁷⁰ Çün sultân-ı kâm-rân istîfâ-i hażz idüp R : - L₂

¹⁹⁷¹ kadîmî R : - L₂

¹⁹⁷² Rûm-ili R : Urum-ili L₂

hilâfetde bir nev-bâde-i devlet [R 18b] hâşıl olup, gülistân-ı câh u celâdet bir gönca-i sîr-âb-ı iqbâl hândân oldu. Ceddi sa'îd emcediyle hem-nâm itdiler didi. Bu 'atıyyeye ferhân oldılar. Ammâ çün bu miñnet-hâne-i zamâne de hiç düst-kâmı yok ki zamânla müteğayyir olup, düşmen-kâmı olmaya. Bî-devlet ü bâ-devlet leked-kûb-ı tevsen-i mevte berâberdür.

İttifâk ol sene-i mezkûrda şehzâde-i 'âlî-câh Sultân 'Abdullâh merhûmuñ "*tâbe serâhu*"¹⁹⁷³ fevt haberi geldi. Bu haber-i mü'ellim [ü] muvañhiş, mukassî vü müşevveş gelicek pâdişâh-ı 'âlem-penâhuñ dil-i âgâhına cânib-i Allâh'dan teyakkuz u intibâha sebep oldu. "*Alâ innema'd-dünyâ 'uşâratü eyeketin*"¹⁹⁷⁴. Ve hem sene-i mezkûrda Karaman-oğlı Kâsım Beg'ün fevti haberi geldi.

*"Der-in miñnet-sarây-ı âbnûsî
Gehî mâtem buved gâhî 'arûsî"*¹⁹⁷⁵

Sultân Bâyezîd Han-ı 'âlî-şân ol kışı a'yân u erkânla İstanbul'da kışlayup, sekiz yüz seksen sekizi tamâm olup, tokuzına duñul idicek rebî'ü'l-âhıruñ dördinci günü¹⁹⁷⁶ cum'a günü namâzın¹⁹⁷⁷ kılup, gazâyâ müteveccih oldu. Huşûsâ ki rûzgâr-ı nesîm-i müşg-bâr-ı bahâr[ı] nâfe-i Tatar ile mu'aţtar eyledi. Bu hengâm idi eyyâm-ı meserret-fercâmuñ her rûzı 'ıyd-ı [R 19a] nevrûz ve her şeb[i] şeb-i kadr-i berât-pîrûz idi¹⁹⁷⁸.

Andan¹⁹⁷⁹ Edrene'ye gelüp, rebî'ü'l-âhıruñ âhırında yigirmi altıncı günü seşenbih günü Yeñi-sarây semtinde Tunca kurbındaki 'imâretüñ binâsını dest-i şerîfiyle urup andan cemî'-i 'askerini cem' kılup, yarağ u yaşağla sultân-ı cihân-sitân Kili ve Ak-kirman fethine 'atf-ı 'inân eyledi. Zîrâ ol iki kal'a kilîd-i feth-i elbâb-ı ehl-i şirk ü tuğyân idi. Devlet ü sa'âdetle Dobruca'ya varup, saşvet ü şevketle İshâklu'ya varıcak anda Eflak voyvodası sultân-ı ehl-i îmâna mu'âvenete mu'âzadata leşker-i bî-pâyân ile gelüp, dest-bûs idüp envâ' [ü] dürlü ihsânın aldı. Leşker-i muzaffere rehber oldu. Bu

¹⁹⁷³ "*Kabri iyi ve temiz olsun.*"

¹⁹⁷⁴ "*Dikkat edin! Dünya bir ağacın özünden (suyundan) başka bir şey değildir.*"

¹⁹⁷⁵ "*Bu sıkıntılı abnûs sarayında (karanlık dünyada) bazen matem vardır bazen düğün.*"

¹⁹⁷⁶ günü R : - L₂

¹⁹⁷⁷ namâzın L₂ : namâzı R

¹⁹⁷⁸ Bu hengâm idi eyyâm-ı meserret-fercâmuñ her rûzı 'ıyd-ı nevrûz ve her şeb[i] şeb-i kadr-i berât-pîrûz idi R : - L₂

¹⁹⁷⁹ Andan L₂ : - R

makşûduñ taşşîline ve bu merşûduñ tekmîline ta'cîl gösterdi. Cemâziye'l-âhırûñ 'âşirinde Kili'nün şahrâ-yı vesî'inde¹⁹⁸⁰ kondılar.

Çün sürâdikât-ı celâl ile ol cânibler¹⁹⁸¹ muhayyem olup, müşerref oldu, hıyâm-ı müteşâbik ü mülteyim(?) ile zemîn-i çarh-ı berîne übhet [ü] iclâl gösterdi. Mesâhât-ı¹⁹⁸² zemîn hemîn dil-i 'uşşâk-ı gamgîn gibi târ olup, vuḥûşa cây-ı karâr kalmadı. Devâbb-ı sipâh ve gerd-i siyâh râh-ı bahrı berr ve berri bahr eyledi. Kapu halkıyla pâdişâh-ı dîn-penâh konup, bârgâhın ortaya aldılar. Bir cânibde Rûm-ili bahr-ı bî-pâyân gibi cûşân olup, bir cânibde Anaṭolî [R 19b] 'ummân-vâr ḥurûşân idi. Ve bir cânibinde Eflak voyvodası şanâdîd-i küffâr ile cûy-i Ṭuna gibi mütelâṭım idi. Leşker-i kıtâl deryâ-yı muḥîṭ-mişâl 'âlemi pây-mâl idüp ihâṭa eyledi. Bir derecede ḥaşmet ü 'azamet var idi ebü'l-ḥilâfetüñ ki vaşşâflar vaşfinda 'âciz ü kâşır olur.

Çün leşker-i muḥîṭ-şî'âr ile ol ḥişâr-ı üstüvâr ḥayṭa-i ihâṭayla muḥâṭa eyledi ve ol nokta-i medâr dâyire-vâr devr eyleyüp, halka-i hilâl gibi her taraftan ḥavâle oldılar. Vây ol tell-i rîge ki deryâ-yı revânuñ meylinde şâbit-kadamluk ḥayâl ide. Seyl-i şemşîr-i bürrânla kapuların yapdurup, bârân-ı siḥâm-ı ḥûn-feşânla evlerinüñ bacaların açdurmaz oldılar¹⁹⁸³. Şöhre-i şehîr dilâverler bir derecede dâr u gîr idüp şehre müzâyaka¹⁹⁸⁴ virdiler ki zıyyıku'n-nefes olup, istinşâk-ı havâ şâkḳ oldu. Def'î 'âlî-ṭoplar kurdılar ki her biri ejdehâ-mişâl belki daḥı kattâl idi. Şöyle ki ağız açduklarında¹⁹⁸⁵ 'âlemi âteşin nefesleriyle yakup yıkarlardı. Ve şâ'ika-girdâr önlerinde bir dîvâr pây-dâr olmazdı. Ve yir yir tüfekler kodılar nihânî ki her biri kazâ-yı âsmânî gibi ḥaṭâ itmez nişânı urur. Ve yir yir çarbûzenler ki mânend-i âcâl irişdügi kimseye¹⁹⁸⁶ emân virmezdi. Her kâri'ü'l-bürz-i şân kâli'-i bünyân-ı metîn kal'a-i âsmân idi. Şadâsından zemîn lerzân, gerdûn gerdân¹⁹⁸⁷ olurdu. Nişâl-i siḥâm şihâb-ı şâkıb gibi 'ale'd-devâm [R 20a] nuzûl idüp¹⁹⁸⁸ ol dîv-şânlara melce' ü mekân komadı. Sehl zamânda ve az müddetde bünyân-ı ḥaşîn

¹⁹⁸⁰ şahrâ-yı vesî'inde R : şahrâsında L₂

¹⁹⁸¹ cânibler R : cânibler de L₂

¹⁹⁸² zemîn çarh-ı berîne übhet [ü] iclâl gösterdi. Mesâhât-ı R : - L₂

¹⁹⁸³ Ve ol nokta-i medâr dâyire-vâr devr eyleyüp..... evlerinüñ bacaların açdurmaz oldılar. R : - L₂

¹⁹⁸⁴ Şöhre-i şehîr dilâverler bir derecede dâr u gîr idüp şehre müzâyaka R : Şehre bir derecede müzâyaka

¹⁹⁸⁵ ki ağız açduklarında L₂ : ağız açduklarınca R

¹⁹⁸⁶ kimseye R : kimseye fî'l-hâl L₂

¹⁹⁸⁷ gerdûn gerdân R : - L₂

¹⁹⁸⁸ Nişâl-i siḥâm şihâb-ı şâkıb gibi 'ale'd-devâm nuzûl idüp R : - L₂

[ü] metîn yir yir yire berâber idüp, kal‘ u kam‘ kılup¹⁹⁸⁹ kılıç kalkan ellerinde kal‘aya koyılmağa kâbil olan yıkıklardan mücâhidîn-i müslimîn bir meges-i engübîn gibi¹⁹⁹⁰ pür-hışm ü kîn çıkup, müşâcereye muhârebeye başladılar.

Çün bir هفته miqdârı leşker-i zafer-şi‘âr kal‘ayı bu tarîkle dögdiler. Dil-i küffâr gibi ol haşîn-i hisâr rahne-dâr olup, harâb u yebâb olmağa yüz tutdı. Cân u dilden ceng idüp, sehm-nâk sengler ile cevfi-‘âlemi burc¹⁹⁹¹ u bârûnuñ başına teng itdiler. Zârûf olup müstahfızları olan zâbitler gördiler ki bu kal‘a vâdî-yi cehennem-i handak-ı ‘amîk olup, bârû-yı çarh-ı a‘zam muhkem hicâblar olmışdı. Sultân-ı mu‘azzam ü mükerrem cebren ü kahren fetih ider. ‘Acz ü niyâza iltizâm idüp, pâdişâh-ı İslâm’a kâm u nâ-kâm gulâm olup, itâ‘at u inkıyâd itdiler. Emân dileyüp¹⁹⁹² hemân kal‘anuñ kapusın açup, hedâyâ-yı lâyika ve tuhaf-ı fâykayla kal‘anuñ miftâhın getirüp, hisârı teslîm eylediler. Müste‘men olup, tu‘me-i şemşîr-i ejdehâ-girdâr olmadılar. Tokuzuncı gün şunuñ gibi hisâr-ı gerdûn-miqdârı eşrâr-ı küffâr elinden alındı. Bu¹⁹⁹³ ‘inâyet-i Perverd-gâr’a şükr-güzârluklar itdiler. Zîrâ nice pâdişâh-ı zü’l-iktidâr bu maḡlaba sa‘y itmişlerdür naşîb olmamışdur. [R 20b] Hâkimler müstahfızlar koyup, ahkâm-ı istihkâm virüp, sultân-ı cihân cemâziye’l-âhıruñ âhırında cum‘a namâzın anda kılup, Ak-kirman şavbına ‘atf-ı ‘inân idüp, leşker-i bî-pâyân u ‘ummân-şânla revân oldı.

Ol esnâda nekâve-i a‘zam-ı dûdmân-ı Cengiz Hanî ve ekrem-i ûrume-i İlhanî¹⁹⁹⁴ pâdişâh-ı mücâhadet-şi‘âr [ü] ‘âlî-miqdâr ya‘nî Mengli Girây Han bin Hâcî Girây Han “naşarahu’llâhu’l-müste‘ân”¹⁹⁹⁵ ki hulûşa-i evlâd-ı Çuhî Han’dur otuz biñ kadar var leşker-i cerrâr-ı Tatar-ı şarşar-reftâr [u] âdemî-hor ile gelüp, salḡanat-dişâr ü kâm-kârûñ dest-bûsıyla nâm-dâr olup, mevâkib-i kevâkib-şi‘âra sa‘âdetle mülhak olup, ‘arz-ı kemâl ihlâş ve inhâ-i nihâyet ihtisâş idüp¹⁹⁹⁶ meveddet ü maḡabbetler gösterdi.

¹⁹⁸⁹ yir yir yire berâber idüp, kal‘ u kam‘ kılup R : yire berâber kal‘ u kam‘ kılup L₂

¹⁹⁹⁰ bir meges-i engübîn gibi R : - L₂

¹⁹⁹¹ burc R : burûc L₂

¹⁹⁹² ‘Acz ü niyâza iltizâm idüp, pâdişâh-ı İslâm’a kâm u nâ-kâm gulâm olup, itâ‘at u inkıyâd itdiler. Emân dileyüp R : - L₂

¹⁹⁹³ Bu L₂ : - R

¹⁹⁹⁴ ekrem-i ûrume-i İlhanî R : - L₂

¹⁹⁹⁵ “Yardım talep edilen Allah, ona zafer ihsan eylesin.”

¹⁹⁹⁶ ve inhâ-i nihâyet ihtisâş idüp R : - L₂

Çün şafâ-yı ‘akîdet ve hulûş-ı tavîyyet ile¹⁹⁹⁷ ‘izzet ü hürmetle âsitâne-i sa‘âdete geldi. Cemî‘-i a‘yân [u] erkân ikbâl-i istikbâl ile mu‘azzez ü mükerrem olup, ta‘zîm ü tekrîmile sultân-ı mülâtafat-âşâr [ü] mekremet-dişâr hizmetine getürdiler. Çün ol şâh-ı nâm-dâr hargâh-ı tâc-dâra yakın geldi. Halîfe-i rûy-i zemîn tekrîm ü tebcîl için birkaç kadem hemîn istikbâl idüp, i‘zâmda ihtirâmda nokşân kılmadı. El öpüp hargâh-ı felek-şânına¹⁹⁹⁸ varıcak irsâl-i nüzûl-i ni‘met idüp¹⁹⁹⁹ envâ‘-ı dürlü ‘izzetler ile hizmetler [R 21a] eylediler.

Andan soñra devlet ü sa‘âdetle pâdişâh-ı Keyvân-mertebetle Ak-kirman’a vardılar. Çün ol hişâr-ı üstüvârı ‘asker-i manşûr [u] muzaffer birden mahşûr idüp, teşhîri tedbîrine meşgûl oldılar. Bir bülend ü metîn hişâr idi ki felek-i mu‘addilü’n-nehâra rif‘atde burc [u] bârûları berâber idi. Ve handak-ı ‘amîki ‘umkda şerâdan esfel-ter idi. ‘Aklen tefîhi muhâl ve taşavvur-ı teşhîr[i]²⁰⁰⁰ mümteni‘ idi. Bir cânib[i] bahra ve bir cânib[i] berre vâkı‘ olmuşıdı. Deryâdan dahı gemiler gelüp, ihâta eyledi. Ve’l-hâşıl berden ve bahrdan muhâta olup, yir yirden ejdehâ-girdâr toplar kışgırup ağızlarından otlar saçup, hişâr-ı kûh-mikdârûñ burc u bârûların iltikâma ikdâm eyledi. Şîr-şikâr serdârlar dahı tîğ-ı âteş-bârlarıyla hışn-ı haşîn yakup yıkdılar. Gerçi hişâr halkı eşirrà [vü] eşrâr ya‘nî küffâr-ı Ungurus-ı füccârdan ve Leh’den Çeh’den istimdâd istizhâr itmişıdı. Birkaç gün leyl ü nehâr kâr-zârda şarf-ı iktidâr idüp, ârâm eylemediler. ‘Ale’l-huşûş içi eşâş-ı ceng ü cidâl ve esbâb-ı harb ü kıtâl ve ricâl-i ebtâl ile mâl-â-mâl olmuşıdı. Ve alınmak ihtimâli yanlarında muhâl idi. Ammâ sultân-ı şâhib-celâl bir vechile cidâl itdi ki küffârda muhârebeye mücâdeleye²⁰⁰¹ mecâl kalmadı. Bu emr-i şâkk ol²⁰⁰² kâfirlerûñ tâkatların tâk idüp, on beşinci [R 21b] gün ceng-i sultânî olup, kal‘aya ziyâde müzâyaka virdiler. Çâr u nâ-çâr a‘yân-ı küffâr çıkup, ol hişâr-ı üstüvârûñ miftâhın teslîm idüp, müste‘men oldılar. Cihet-i intizâm-ı mehâmm-ı kâffe-i enâm için hükâm vaz‘ olunup, müstahfizlar zâbıtlar kodılar.

¹⁹⁹⁷ şafâ-yı ‘akîdet ve hulûş-ı tavîyyet ile R : - L₂

¹⁹⁹⁸ şânına R : şâna L₂

¹⁹⁹⁹ ni‘met idüp R : ni‘metler L₂

²⁰⁰⁰ teşhîr[i] R : - L₂

²⁰⁰¹ mücâdeleye R : - L₂

²⁰⁰² ol L₂ : - R

Çün bu iki hişâr-ı üstüvâr kâr-zâr ile cebren kahren alındı, Kara-boğdan dağı nâ-çâr olup, miqdârın bilüp, i'tizâr idüp, günâhına istiğfâr eyledi. Çün ızhâr-ı tezellül ü iftikâr eyledi, sultân-ı kâm-kâr cizyesi cezâsın ziyâde eyledi.

Ol fethüñ sürûriyla sultân-ı mansûr bir 'azîm sûr idüp, hân-ı ziyâfet için esbâb-ı şöhet müheyyâ vü müretteb itdiler. Har-gâhlar kurdılar ki her birinüñ içi Efrencî çatma kadifelerden yanında(?) bir habâb idi. Melekler ol sipihr-i 'âlnüñ havâlsin mehlikâlar hâle²⁰⁰³ gibi devr eylediler. Ve hargâhlar üstine dîbâ çetrlere ve mîkrâzî sâye-bânlar tutup, Firdevs-i berîne döndürdiler. Gûyâ ki 'âlem sürûrından ol sâye-bânları bâl ü perr idinüp, uçmağa tırımışdı. Ya melâ'ike-i mukarrebîn şeh-perlerin çetrlere idüp, sâye-güster olmuşlar idi²⁰⁰⁴. Ve yiryüzün ibrîşim ü zerrîn halılar ve nihâlîler ile hemîn put-hâne-i Çîn eylediler. Ve yir yir a'yân u erkân için zerrîn ü sîmîn şandalîler koyup, sultân-ı şâhib-serîrünü [R 22a] serîr-i 'arş-nazîrin ârâste idüp, dîbâ-yı müttekâlar ile müzeyyen itdiler.

Andan ebü'l-hilâfet emr eyledi nâzımân-ı menâzım-ı devlet a'nî erkân-ı bâb-ı sa'âdet varup, hazret-i Han'ı da'vet-i sultâna da'vet itdiler. Ol dağı minnet idüp, biñ cânla itâ'at idüp, gelüp, serîr-i sa'âdete yüz sürdi. Sultân-ı selâtin-i rûy-i zemîn hemîn birkaç kadem ta'zîm ü tekrîm için istikbâl idüp, ol ikbâlde Han'a kadr-i celâl virdi. Andan serîr-i gerdûn-nazîr kurbında yir gösterdi. Du'âlar şenâlar idüp, oturdu.

Kurulmuş şeh için muraşsa 'serîr

Ki mişlini görmüş degül çarh-ı pîr

Ayakları 'âc u tırabzon zer

Felek gibi etrâf cümle güher

Gelür yanına han idüp âferîn

Oturdu çıkup şâh-ı mesned-nişîn²⁰⁰⁵

Alur 'izzile hanı yanına şâh

Oturur bilüp yirlü yirin sipâh

²⁰⁰³ Her iki nüshada "hâle" kelimesi "hâle" imlası ile yazılmıştır.

²⁰⁰⁴ Gûyâ ki 'âlem sürûrından ol sâye-bânları bâl ü perr idinüp, uçmağa tırımışdı. Ya melâ'ike-i mukarrebîn şeh-perlerin çetrlere idüp, sâye-güster olmuşlar idi R : - L₂

²⁰⁰⁵ Dipnottan önceki beyitler L₂'de bulunmamaktadır.

Bir yanında pâdişâh-ı encüm-sipâhuñ Eflak voyvodası oturdu. Ammâ mâbeynlerinde hayli mesâfet var idi. Anı dağı tarîkince ri‘âyet itdiler.

*Oturdu serîrinde şâhib-külâh
İki cânibinde iki pâdişâh
Biri hazret-i han-ı şâhib-celâl
Ki korkar okından anuñ pûr-i Zâl
Biri voyvoda server-i ser-firâz
Ki andan ider Rus u Leh ihtirâz*

[R 22b] *İkisi de şâhib serîr ü külâh
Sipâhî çok ikisi de ulu şâh
Karîb anlara dağı çok şaff-şiken
Gelüp bezm-i şâha olur encümen
Çekildi şehe dürlü dürlü ni‘am
Ki vasfını say‘itse yazmaz kalem
Olur üşrübe bezm içinde sebîl
Nice üşrübe her biri Selsebîl²⁰⁰⁶*

Çün çâşni-gîrler pîş-gîrler götürüp, mûcib-i neşâtâ müzeyyen simâtlar bast eylediler. ‘Âlemi bisât-ı rengîn tezyîn eyledi. Hazret-i Han’a sultân-ı cihân ızhâr-ı maḥabbet ü iş‘âr-ı meveddet idüp, dest-i şerîfiyle ‘izzet idüp, kendülerüñ altun sinîlerine da‘vet itdiler. Serv gibi kâyim olup, çenâr-âsâ el başa urup, du‘âlar idüp, yine yirinde müntehâ-vâr mukîm olup, yakın varmağa cür‘et eylemedi. ‘Akıbet sultân-ı ‘utûfet-‘âdet²⁰⁰⁷ tekrâr ibrâm-ı tâmm idicek şofra-i sipihr-naẓîrüñ kenârına gelüp, ol mihr ü mâh-ı îzz ü celâl sinî-yi felek-mişâl ortaya alup, yidiler.

*Yemekler yinüp çünkü oldu tamâm
Du‘â eylediler şehe hâş ü ‘âmm
Şu deñlü döker bezme sîmile zer
Ki kâh içre kalmadı zerden eşer*

²⁰⁰⁶ Son üç beyit L₂’de bulunmamaktadır.

²⁰⁰⁷ ‘utûfet-‘âdet R : ‘utûf-‘âdet L₂

*Şu deñlü nişâr eyledi halka dür
Tehî oldı deryâ vü bezm oldı pür*

*Şu deñlü 'atâ itdi şâh-ı cihân
Ki hayrân olur göricek anı han*

[R 23a] *Ri 'âyet idüp hanı ol şehriyâr
Zamîme ider mülkine çok diyâr*²⁰⁰⁸

Ve'l-hâşıl meclis-i sultânîye lâzım olanlar bî-kuşûr huzûra gelüp, hâşş ü 'âmm tamâm ber-merâm²⁰⁰⁹ oldı. Andan Han-ı zü'l-ihtirâm, sultân-ı İslâm'dan icâzet alup, destûr elin öpüp 'izzet ü ikrâmla memleketine mürâca'at itdi. Halife-i Raḥmân Sultân Bâyezîd Han dahı devlet ü sa'âdetle recebün yigirmi ikisinde şenbih günü Ak-kirman'dan göçüp, Kili Kal'ası'ndan geçüp, Tuna'yı Şaru Şaltuk-baba'dan manşûr u mesrûr geçüp, dârü'l-hilâfet Edrene'ye mürâca'at itdi²⁰¹⁰. Sâlim ü gânim bu fethün beşâreti 'âleme ferah-bahş [u] tarab-efzâ oldı.

Çün sultân-ı şâhib-kudret ü hâkân-ı 'âlî-menkabet²⁰¹¹ ki hâmî-i mülk ü millet ev ra'î-yi mürâ'i-yi ra'iyet dururlar istidâmet-i devletleri maşlahatiçün mürâsele-i mekâtibeyi sünnet idinüp, dâyimâ tezy[î]d-i mahabbet ve mütevâliyâ tecdîd-i meveddet iderler. Bu 'âdet 'alâmet-i sa'âdet ve mukaddemât-ı dîn [ü] devlet ve mu'addât-ı satvet ü şevket bilürler²⁰¹² ve bu şîme-i kerîme-i ahlâk-ı 'azîmelerinden olduğıçün bu 'âdet-i kadîmeyi terk itmediler.

Âmeden-i rasûlân ez-Mısr u Hindûstân be-dergâh-ı Sultân Bâyezîd Han²⁰¹³

Pes târîh sene tis'in ve semân mie şühûrında eyyâm-ı bahârda rûzgâr-ı gül-zâr gibi **[R 23b]** pür-nigâr olduğı zamânda hudâvendigâr-ı kâm-kâr ve sâye-i Kirdgâr-ı 'âlî-mikdâr u hilâfet-şi'âr leşker-i cerrâr-ı nuşret-şikâr gelüp²⁰¹⁴ nüzhet-i hâtır ve kesb-i mizâc-ı şahîh itmege Çöke Yaylası'na müteveccih oldı. Zîrâ ol yayla hemîn Firdevs-i

²⁰⁰⁸ Beyitler L₂'de yoktur.

²⁰⁰⁹ ber-merâm R : ber-murâd L₂

²⁰¹⁰ itdi R : idüp L₂

²⁰¹¹ sultân-ı şâhib-kudret ü hâkân-ı 'âlî-menkabet R : selâtin-i şâhib-kudret ü havâkîn-i 'âlî-menkabetler L₂

²⁰¹² ev ra'î-yi mürâ'i-yi ra'iyet dururlar mu'addât-ı satvet ü şevket bilürler R : - L₂

²⁰¹³ Başlık R'de bulunmamaktadır.

²⁰¹⁴ gelüp R : çeküp L₂

a'lâ-yı güzîn gibi âb [u] havâsı laţîf ve mevzi'leri şerîf idi. Varup birkaç gün meşâlih-i memlekete meşgûl olup, nizâm-ı intizâm-ı erkân-ı sa'âdete mübâderet eyledi. Andan sultân-ı rûkn-i zemîn kıdve-i selâtn-i ehl-i dîn sultân-ı 'âlî-şân-ı²⁰¹⁵ celî'ü'l-bürhân pâdişâh-ı Hindûstân Mehemmed Han²⁰¹⁶ elçisi 'izzetle cülûs-ı serîr-i salţanata tehniyet için gelüp, 'arz-ı meveddet ü iş'âr-ı maĥabbet idüp, kadîmî dostluĝı tecdîd eyleyüp, muĥâleşat u muşâdakât gösterdi. Hind'ün teberrukât-ı râyıkasın hedâyâ-yı fâyıkayla gönderüp, envâ'-ı kâlâ-yı yünli ile ser-beste ser-beste²⁰¹⁷ getürüp, bir muraşşa' kınlu zerrîn ü mücevher²⁰¹⁸ ĥançer getürdi ki hilâl-i 'ıyd-ı ekber vaz'ında âb u âzer-reng idi. Ĥattâ ĥarâc-ı heft-kışver-i diĝer dirlerdi. Ve ecnâs-ı nefâyis-i bî-kıyâs idi.

Ve hem ĥâmî-i ĥaremeyn-i muĥteremeyn Mışır'ün elçisi zarâ'ata tazarru'a gelüp, ol daĥı tuĥaf-ı bî-ĥadd ü hedâyâ-yı bî-'add getürdi. Ve bir bebr getürdi, ĥışm-nâk sehmnâk mehâbetde mişâl-i hizber-i eflâk ve her nâb [R 24a] u çengâl süyûf u sinân-mânend kattâl ü cân-sitân idi.

Ve hem Ungurus-ı kral-i dâllün daĥı elçisi gelüp, ol diyârün emti'a vü akmişesinden armaĝanlar getürüp, âsitâne-i sa'âdet-baĥşa 'arz-ı ĥulûs u iĥtişâş itdi. Ve Leh kralınuñ daĥı elçisi gelüp, mübâlaĝa mâl ü menâl getürdi.

Ve Ĥaydar-ı şânî-yi Murtażâ Ĥan-ı Cengiz Ĥan elçisi gelüp, ol daĥı şâĥ-ı şimşâd u 'ar'ar gibi mücevher dendân mâhîler getürdiler. Ve siyâh semmûrlar ki her biri bir vilâyet deĝerdi. El öpmekde ta'zîm ü tekrîm idüp, Mışır sultânı elçisini²⁰¹⁹ takdîm eylediler. Hind elçisiyle ma'iyetle gelüp yolda²⁰²⁰ yoldaş olmışlar idi. Ammâ bârgâh-ı pâdişâh-ı 'âlem-penâha evvel Mışır elçisi girdi. 'Akabınca tevâliyen Hind elçisi girdi. Şaĝ cânibe Mevlânâ Gürânî oturdu. Şol cânibe Mışır elçisi oturdu. Yanına Hind elçisi oturdu. Çün emr-i mürâsele vü peygâm-ı kânûn-ı salţanat usûlince 'ale't-terfîb²⁰²¹ tamâm oldu. 'İzzetle serîr-i salţanata yüz sürüp, mekânlarına mürâca'at itdiler. Ve yine ol günde anlaruñ 'akabınca Murtażâ Ĥan'ün elçisi gelüp, ĥâk-i pâ-yı sa'âdet-baĥşa ki tûtîyâ-yı

²⁰¹⁵ 'âlî-şân-ı R : - L₂

²⁰¹⁶ Ĥan R : - L₂

²⁰¹⁷ yünli ile ser-beste ser-beste R : yükler ile beste L₂

²⁰¹⁸ ü mücevher R : - L₂

²⁰¹⁹ elçisini R : elçisi L₂

²⁰²⁰ yolda R : - L₂

²⁰²¹ 'ale't-terfîb R : 'ale'r-râfîb L₂

dîde-i ehl-i başîretdür yüz sürüp, mektûbın virüp, du‘â-yı devlet-peyvend edâ idüp, şenâlardan şoñra i‘lâm-ı peyâm idüp, kelâmın tamâm itdi dañı meskenine mu‘âvedet itdi. Yine yarındası bir ‘âlî dîvân oldı ki halk-ı cihân [R 24b] çoğluğundan yevme’l-mîzâna döndi. Evvelâ Ungurus kralınıñ elçisi dârât-ı ‘azîmile gelüp, el öpüp mübâlağa pîş-keşler çekdi. Anuñ ‘akabınca Leh kralınıñ elçisi el öpdi. Ol dañı bî-ğadd u ‘add emti‘a vü akmişe getürdi. Ve anuñ ‘akabınca Pulya elçisi gelüp, nihâyetsüz gâyetsüz Firengî kadifeler ıskarlat çukalar getürdi. Hâlık ‘alîm ü ‘allâmdür ki hazret-i hilâfet-menkabetüñ ol saşvet ü şevketin görmeyen ‘âlemde nesne görmedi. Zîrâ fakîr ü hakîr ol zamânda hemân serîr-i gerdûn-nazîrûñ sâyesinde makâm-ı hıdmetde dururdum.

İttifâk²⁰²² ol eşnâda Kara-boğdan yine tuğyân idüp, nakz-ı ‘ahd ü peymân idüp, leşker-i bî-pâyânla gelüp, Kili’yle Ak-kirman havâlisinde olan ili günü sürüp, İcel’e iletdi. Bu haberi sultân-ı muzafferüñ sem‘-i şerîfine irişdürdiler. Nâire-i gâzab işti‘âl bulup, fi‘l-hâl sultân-ı şâhib-celâl leşker-i kattâl ricâl-i ebtâl ile merhûm mağfûr sa‘îd şehîd el-muhtâc “*ilâ rahmetün fa‘âlün limâ yürîd*”²⁰²³ ‘Alî Paşa’ya koşdı. Zîrâ Rûm-ili beglerbegisiydi. Ve ba‘zı kapu halkından koşup, Boğdan’ı yakup, yıkup, harâb itmege gönderdi. Eflak ‘arz-ı vifâk idüp, sipâh-ı nuşret-penâha bedreka-i râh oldı. Ol ehl-i nifâkuñ memleketine müteveccih oldı. “*ikta‘il-hadîde bi‘l-hadîdi*”²⁰²⁴. Leşker-i deryâ-şânla şa‘bân ayınıñ yigirmi beşinci gün Boğdan-ili’ne ayak başdılar. [R 25a] Ol ehl-i diller kalb gibi cem‘iyyetle müşerref diyârı dil-i ‘âşık-ı zâr gibi harâb idüp, târ u mâr eylediler. Gâzîler ganâyimle bir derecede muğtenem oldılar ki esîrûñ gâyet güzelin tutarlardı. Bu tarîkle bir ay kadarı memleket içinde oturdı. Dañı etrâfa segirttiler. Âhır andan eşer belürmeyecek taht-ı Secâv’ı yakup yıkdılar. Aşlâ mukâvemmet idüp, muhâşame itmege Boğdan’uñ mecâli olmadı. Paşa dañı manşûr u muzaffer gânim sâlim selâmetle âsitâne-i devlete mürâca‘at eyledi. Bu gâzâ târîhi hicretüñ sene 890’da oldı dirler.

Ve yine târîh-i mezkûrda Hersek-zâde Ahmed Paşa’ya emr itdiler ki²⁰²⁵ varup, Şâm ser-ğaddinde olan kal‘alara yarak koyup, zâd u zevâdile anbâr-vâr mâl-â-mâl eyleye. Ve yarar müstağfızlar koyup, bahâdır zâbitler vaz‘ kıla. Zîrâ sultân-ı Mısr’la

²⁰²² İttifâk R : - L₂

²⁰²³ “*Dilediğini mutlaka yapandır.*” (Kur’an, 85/16) Bu ayet L₂’de yoktur.

²⁰²⁴ “*Demiri demirle kes.*”

²⁰²⁵ itdiler ki R : itdiler L₂

mâbeynlerinde Hind elçisi için münâza‘at olup, muşâfât olmamıştı. Zîrâ sâbıkâ pâdişâh-ı ‘âlem-penâh Sultân Mehemmed “*tâbe serâhu*”²⁰²⁶ hizmetine Hind elçisi gelürken Mısr’a gelür. Ol anda iken Sultân Mehemmed’ün fevt haberi irişür. Sultân-ı Mısr cemî‘-i tuhaf u hedâyâsın zulmen ü gâşben alup zabt ider. Saltanat sultânumuza mukarrer olıcak tevehhüminden ba‘zın virür. Sultân-ı müslimîn bu keş-âyînlüğe incinüp, gâyetde kalb-i şerîflerine kesr gelmişidi. A‘yân u erkân elçinün temellüküne bakmayup, ızhâr-ı adâvet itdiler. Elçi bu hâle gâyetde perîşân oldu. Hâşılı mevâdd-ı fesâd inşidâd bulup, [R 25b] mu‘âdât imtidâd buldı.

Ammâ sene 891’de yine Kara-boğdan ‘arz-ı ‘işyân idüp ve ızhâr-ı tuğyân eyleyüp, Kili’yle Ak-kirman’da olan küffârün ba‘zıyla ittifâk idüp, bir şeb-i târda nerdübânlar koyup, dîvâr-ı hisâra çıkup uğurlamak kaşd itdiler. Gâzîler mütenebbih olup taħammül itdiler. Hâyl-i kâfir girdüğü gibi Allah’a tevekkül idüp gözücüp urdılar²⁰²⁷ kılıcı, ekşeri kendüyi hisârdan aşağı atdı. Âhır kâfir şınup hâyiben hâsiren ihtiyâr-ı firâr eyledi. Gâzîler çıkup bî-hisâb esbâbın alup getürdiler²⁰²⁸. Bu kazıyye pâdişâh-ı İslâm-penâha i‘lâm olıcak mevâdd-ı galeyân kuvvet-i gazabiyye ve ‘örf-i²⁰²⁹ gâyet ü hamıyyet-i İslâmiyye müteħarrık olup, def‘î ol güzâtuñ serveri ve mücâhidînün ser-defteri seyf-i meslûl-i meydân hâlid-i Haydâr-nişân Malkoç-oğlu Balı Beg’e Silistre vilâyetinün eyâletini virüp Boğdan’a akın virdi.

Def‘î akıncı cem‘ kılup Tuna’yı geçüp Boğdan-ili’ni nehb ü gâret eyledi. Hûr u gilmân şüretlü cevârî vü gilmân ile girüp, mâlile çadırları mâl-â-mâl oldu. Âhır²⁰³⁰ Burut Şuyı’na köpri düzüp geçüp, ol ma‘mûr ele güne segirdim koyup kendü biñ miqdâr-vâr kişiyle dündâr durdı. Boğdan bunu teccessüs idermiş fırsatdur diyü kendü ‘askeriyle ve ba‘zı şanâdîd-i küffârdan gelen a‘vân u enşâr ile müteveccih oldu. Ol serdârların cihân-gîri ve ol merdânlar meydânınun şemşîri küffârı görüp, keşretinden [R 26a] vehm itmeyüp sancağını bir miqdâr âdemle gizleyüp yanında bulunan halkı alay eyleyüp, Allah’a tevekkül idüp el şemşîre urdı. Ol leşker-i bî-girânla cân u dilden aḡşâma dek

²⁰²⁶ “Kabri iyi ve temiz olsun.”

²⁰²⁷ urdılar L₂ : vardılar R

²⁰²⁸ alup getürdiler R : aldılar L₂

²⁰²⁹ ‘örf-i R : gark-ı L₂

²⁰³⁰ mâl-â-mâl oldu. Âhır L₂ : - R

ceng idüp, ‘âlemi ‘adûnuñ başına teng eyledi. Hiçbir²⁰³¹ vechile düşmen zafer bulamadı. Âhır gördi ki düşmen tırdukca ziyâde oldı ve keşeş-i kûşîş bâmdan şâma irişdi. Aşşâmın ol sancağıla olan kimesneler gelüp harbe mülhak oldılar. Şeb irüp, leşker biri birinden ayrıldı. Ol gice küffâr, Malkoç geldi diyü ‘azm-i firâr idüp ‘inân ‘azîmet-i me’menlerine ma’tûf idüp münhezim oldılar. Seherden mü’minler makâm-ı iltihâma gelicek gördiler ki kâfir kaçmış. Bir miqdâr kovup kırup “*ilâ gayri’n-nihâye*”²⁰³² kovmak hayâtından el yumış kimseyi lâyük görmediler. Döndiler yine mekânlarına mu’âvedet itdiler. ‘Aceb budur ki ol ceng yirinde kırılan leşkeri gördiler şaydılar. Biñ biş yüz kadar kâfir leşi var hemân on biş şehîd var. Ta’accüb idüp, mansûr u muzaffer Tuna’yı geçüp, sancağında mukarrer oldı.

Cihânuñ dürlü dürlü işleri var

Virür gâhî sürür ü gâh âzâr

Öget fikr eyliyecek ehl-i idrâk

*Ne dil-şâd olmalu bunda ne gam-nâk*²⁰³³

Mazmûn-ı vahy-i münezzel ve mefhûm-ı kelâm-ı ma‘[m]ûl-ı(?) mantûkî oldur ki takallüb-i rûzgâr ve te‘âkub-ı leyl ü nehâr ‘âlemi ber-karâr eylemez. Elbette geh [R 26b] subh-ı rûşen geh şeb-i târ olur.²⁰³⁴

Sebeb-i mu‘âdât ki miyân-ı leşker-i Rûm u Şâm üftâde²⁰³⁵

Çün sultân-ı ‘âli-şân Adana ve Tarsus cânibinde olan hişârları müstahkem idüp, müstahfizlar vaz‘ kıldı. Sedd-i şugûr için ser-ğadde Ferhâd Ağa’yla Mûsâ Beg’i komışdı.

İttifâk ol eşnâda sultân-ı Mısr’la, emîr-i ekrem ü melik-i a‘zam pâdişâh-ı şâhib-i tabl ü ‘alem ‘Alâüddeve Beg arasında muhâlefet olup anı ümerâ-yı Şâm ü Haleb memleketden ħal‘ [ü] kam‘ kılmağa hep kemâl-i kudretlerin şarf itdiler. Ol dağı sultân-ı ‘âli-menkabet ħazretinden mu‘âvenet ħimâyet taleb eyledi. Ecnâd-ı ehl-i cihâddan istimdâd idicek Karaman beglerbegisi Ya‘kûb Paşa’ya ħayli ‘asker koşup, mu‘âvenete gönderdiler.

²⁰³¹ Hiçbir L₂ : hiç R

²⁰³² “*Sonu olmayan zamana kadar.*”

²⁰³³ Beyitler L₂’de yoktur.

²⁰³⁴ Mazmûn-ı vahy-i münezzel ve mefhûm-ı..... subh-ı rûşen geh şeb-i târ olur R : - L₂

²⁰³⁵ Bu başlık R’de yoktur.

Çün Rûm leşkeri ‘Alâüddeve’ye mukârin olup, mu‘âvin oldu, Şâm leşkeriyle buluşup kulu şıyup Haleb Begi’nün başın kesdiler ve hayli âdem esîr eylediler. Bu galebeyi görüp ‘Alâüddeve itmâ’ idüp, ol münhezim olan leşkerün ‘akabınca gitdiler. İttifâk ol eşnâda Şâm ü Haleb leşkerine mu‘âvenete Mısr’dan dört biş²⁰³⁶ biñ mükemmel müsellaḥ kul gelüp²⁰³⁷ bu münhezim olan leşkere buluşurlar. Daḥı gayret ü hamıyyet idüp, dönüp gelen ḥalk müteferriḳ ü gâfil iken mukâtele²⁰³⁸ eylediler. Derbend idi müctemi‘ olamayup zarûrî Rûmîler daḥı münhezim oldılar. Bu gavâyilüñ [R 27a] ‘ilâvesi esbâb-ı tecdîd-i vahşet ü mûcib-i tezyîd-i ‘adâvet oldu. Çâr u nâ-çâr tarafeynden mu‘âdât âşikâre olup, ihzâr-ı eşâs-ı kâr-zâra iştigâl gösterdiler.

Âḥır emîr-i kebîr Uzun Özbek, Şâm ü Haleb ü Dımaşḳ leşkeriyle Adana ve Ṭarsus’uñ²⁰³⁹ kılâ‘ [u] bıkâ‘ intizâ‘-ı nizâ‘ına ikdâm-ı tâmm idüp leşker ile gelüp kondı. Ol vakt ol vilâ[yet]de zabt-ı serḥadd idenler mezkûr Ferhâd Beg’le Mûsâ Beg idi. Yaluñuz hemân nâ-gehân bu leşker-i bî-girân üzerlerine gelicek anlar daḥı yanlarında bulınan âdemler ile tehevür idüp, kaçmayup alay bağlayup köpri başına gelürler. Anda ceng olur. Ferhâd Ağa ile Mûsâ Beg’i katl iderler. Bu şûret-i kudûret mütezâyid olup, mûcib-i istiḥkâm-ı mevâdd-ı muḥâlefet oldu. Zarûrî sulṭân-ı İslâm’a daḥı intikâm itmek lâzım geldi. Ol vakt Anaṭolı beglerbegisi Hersek-zâde Aḥmed Paşa ḥazretleri idi. Sulṭân-ı mücâhidîn cânibinden ḥükm-i kazâ cereyân-ı nâfız yetişüp, maẓmûn-ı dürer-bârında Adana ve Ṭarsus tarafına varmağa emr olmuş. Cemî‘ Anaṭolı leşkeriyle ve Rûm ve Karaman ‘askeriyle emr-i cihân-muṭâ‘a itâ‘at idüp, cemî‘-i begler ve Rûm-ili beglerbegisi Meḥemmed Paşa, Rûmîler ile ve Karaman beglerbegisi Karagöz Paşa, Karaman leşkeriyle paşa ḥazretinüñ ḥidmetine vardılar. Bu maşlahatda mu‘âvenet [ü] mu‘âzadat itmege, [R 27b] ammâ ḥikmet-i İllâhî gör ki hezîmete sebep yine anlar olmuşlardur. Emr-i vâcibü’l-iz‘ân mûcibince paşa-yı kâm-rân leşker-i deryâ-şân çeküp, Adana ve Ṭarsus tarafına ‘atf-i ‘inân eyledi.

Çün leşker-i Rûm Ṭarsus’a vardı, şamsâm-ı intikâm ele alup iltihâma kaşd idüp, zarûrî lâzım geldi ki leşker-i Şâm daḥı tîğ-ı ikdâm ele ala. Çün mâbeyn-i ferîkayn karîb oldu, şufûf u ketâyib ârâste vü müzeyyen oldu. Şikât-ı ruvâtdan mervîdür ki ḥazret-i

²⁰³⁶ biş R : - L₂

²⁰³⁷ kul gelüp R : kul ile Kayşar Beg Vidiv Tatarı Özbek ve Temreze Beg gelüp L₂

²⁰³⁸ mukâtele R : mukâbele L₂

²⁰³⁹ Ṭarsus’uñ R : Ṭarsus L₂

paşa-yı mekremet-şî'âr [ü] 'âlî-tebâr alayın müzeyyen ü müretteb idüp bir yüksek yirde kor dağı²⁰⁴⁰ kendü Veliyyüddîn-oğlı Ahmed Paşa'yla ve anuñ akrân-ı 'âlî-cenâb begleriyle ceng yirin görmege gider²⁰⁴¹. Ammâ şâkin alay hareket idüp bozulmasın diyü çavuşlar korlar. Hâzret-i paşa ceng yirin görürken henüz cenge mübâşeret itmedin Karagöz Paşa çavuşları eslemeyüp ba'zı şâhib-i garažlarıla alay bozdılar. Sâyir halk dağı anları görüp, hareket idüp şufüfuñ intizam[ı] bozuldı. Belki ekseri hemân ol anda kenâr çizdi. Haşmuñ alayı müheyyâ idi. 'Adû çalkınduğın²⁰⁴² görüp hemân fırsat u nuşret bizümdür diyü, paşa birkaç âdemle ceng yirin görürken üstine müteveccih oldılar. Ol dağı dönüp alaya mürâca'at ideyüm diyicek gördi ki leşker alayı bozup müteferriğ olup firâr ihtiyâr eylemişler. Yanında bulunan şey-i kalîl ile tevekkül [R 28a] kılup kalbine tevehhüm getürmeyüp, lâzım-ı şecâ'at ü rüsûm-ı mübârezet edâ idüp kûh gibi karâr gösterüp²⁰⁴³ şemşîr-i tâb-dârı ele aldı. Ammâ irâdetü'llâhda fetḥ u nuşret mukadder degülmiş, müyesser olmadı. Leşker-i guzâta bu tarîkle inhizâm vâkı' oldı. Hâzret-i paşa müstevfâ kurdığından soñra birkaç yirde mecrûḥ olıcak dest-res²⁰⁴⁴ bulmadı. 'Âkıbet kul²⁰⁴⁵ ol cânibleri yine zâbt eyledi.

Çün bu haber-i şûr [u] şerr ol tâc-dâruñ sem'-i şerîfine irer, vezîr-i a'zam emîr-i mükerrerem düstûr-ı emced mürebbâ-yı Sultân Meḥemmed şîr-i vegâ Dâvud Paşa'yı leşker-i deryâ-şân u bî-pâyânla iltihâma intikâma gönderdi. Ol vakt merḥûm 'Ali Paşa Rûm-ili paşasıydı. Urum-ili 'askeriyle koşup dört biñ yeñiçeri ve sekiz biñ 'azeb ve kapu halkınuñ ba'zın koşup gönderdi. Anaṭolı'ya geçicek Anaṭolı beglerbegisi leşkeriyle gelüp mülḥak olup Şâm'a müteveccih oldılar. 'Alâüddevle Beg dağı devlet ü sa'âdetle gelüp mürâfakat muvâfakat²⁰⁴⁶ idüp, Dâvud Paşa'yla muşâḥabet münâsebet kesb eyledi. Leşker-i Şâm bu cür'et ü ikdâm ve bu satvet ü ihtişâm görüp vahşet²⁰⁴⁷ idüp, mukâbeleye cür'et idemeyüp memleketleri içine çekildiler. Bir sa'ba arka virüp durdılar. Âḥır 'Alâüddevle Beg, yeyni düşmeni bunuñ gibi ağır leşkerile huşûşan sa'ba

²⁰⁴⁰ kor dağı R : kodı L₂

²⁰⁴¹ gider R : giderler L₂

²⁰⁴² çalkınduğın R : çalkınduğını L₂

²⁰⁴³ gösterüp R : idüp L₂

²⁰⁴⁴ dest-res R : düşmen dest-res L₂

²⁰⁴⁵ kul R : - L₂

²⁰⁴⁶ muvâfakat R : - L₂

²⁰⁴⁷ vahşet R : dehşet L₂

çekildiler aramağı şalâh görmediler. Hem eyyâm-ı temmûz irişüp cihân hemân [R 28b] tennûr-ı zamân olmuşdı. Zârûrî Taş-ili'nde 'inâd u temerrüd iden t̄âyifeleri kırmağa başladılar²⁰⁴⁸ ve Turgut-oglı ol vaktde Taş'da şa'ba ilticâ idüp haşîn yirlerde taşaşsun idüp şıgınmışdı²⁰⁴⁹. Varup anı mütemekkin ü mütehaşşın²⁰⁵⁰ olduğu yirlerden cebren ü kahren çıkarup kovdılar. Tağayyür-i şûret idüp kaçup Şâm'a düşdi. Ve cemî'-i Taş-ili'nün şanâdîdi muṭî' ü münkâdlar olup mevâdd-ı fesâd münkaṭı' oldı. Mesrûr u mansûr âsitâne-i sa'âdete mürâca'at eylediler. Gelüp Vize kurbında şeref-i hâk-bûsla müşerref oldılar. Mücâzât mükâfât te'hîr eylediler.

Ol eyyâmda Edrene'deki câmi'-i cedîd encâma irişüp²⁰⁵¹ tamâm oldı. Ebü'l-hilâfet devletle mürâca'at idüp, fukarâya in'âm u it'âm idüp hâşşa vü 'amma ihsân-ı mâlâ-keâm eyledi. Mâyide-i simâṭı şofra-i zemîn gibi hemîn Muksit-i erzâk-ı âfâk oldı. Ve medreseye 'ulemâ vü fuзалâ akranından Mevlânâ Bahâüddîn'i müderris idüp, câmi'-i refi'ü'l-finâ men'ü'l-binâya imâm haṭîb vaz' kılup, fukarâya şulehâya andan naşîb ta'ayyün eylediler²⁰⁵². Ve huffâz u huddâmdan mâlâ-yedi tamâm tertîb idüp, şıbyân-ı eytâm için mu'allim-hâneler eyleyüp, dârü'ş-şifâya ṭabîb-i hâzık koyup, lâyıık ü münâsib olan²⁰⁵³ lâzımları görüp, devletle dârü'l-hilâfet İstanbul'a mürâca'at idüp, 'izz ü devletle mu'âvedet eylediler. [R 29a] "*Âmîn yâ mugîse'l-müstegîsîn*"²⁰⁵⁴.

Gerçi huşûl-i meṭâlib-i 'âlem-i kevn [ü] fesâd ekşer-i mukaddemât şahîhü'l-intâca mu'tâddur dirler. Ammâ ba'zı mevâkı'uñ vakâyi'inde müşâhededür ki tedbîrât-ı 'aklî ve mukaddemât-ı naklî müfid olmaz. Zirâ 'ilel ü esbâb u tecrübe ve fikr ü şavâb 'illet-i tâmm her merâm degül(?), hâşş ü 'amm bilür, huşûşan fetḥ ü teşhîr takdîr-i Kadîr'e menûṭ u merbûṭdur. 'Akl-ı selîme vâcib oldur ki irâdetin meşîyyet-i Hâkîm [ü] 'Alîm'e teslîm eyleyüp, hüküm-i kazâ vü kadere râzı ola. Ve kelime-i şerîfe-i

²⁰⁴⁸ başladılar L₂ : - R

²⁰⁴⁹ idüp şıgınmışdı R : itmişdi L₂

²⁰⁵⁰ mütehaşşın R : - L₂

²⁰⁵¹ irişüp R : yetişüp L₂

²⁰⁵² eylediler R : itdiler L₂

²⁰⁵³ olan R : - L₂

²⁰⁵⁴ "*Kabul eyle, ey duaları kabul eden (Allahım).*"

mürtezaviyedeki câmi‘ü’l-fevâyiddür menküldür. Bu kelâm-ı ilhâm-ı intizâm İbn Râvendiyeye dağı tamâm cevâb ... olur²⁰⁵⁵.

İttifâk sene 893’de halife-i zamân Sultân Bâyezîd Han dârü’l-hilâfet Kostantiniyye’de kışlayup, rebî‘ü’l-âhırın üçüncü günü vezîr-i ‘âlî-makâm müdebbir-i meşâlih-i İslâm²⁰⁵⁶ ‘Ali Paşa ki

*Ri‘âyet eyler idi hâşş ü ‘âmmı
İlâhî rûhunuñ cennet makâmı²⁰⁵⁷*

kâyim-makâm ü nâyib-i menâb idinüp, kapu halkınıñ ba‘zın ve Rûm-ili beglerbegisi Halîl Paşa’yı ve Anaıolı beglerbegisi Sinân Paşa’yı murâfakata²⁰⁵⁸ muvâfakata koşup, İstanbul İskelesi’nden ‘ubûr idüp, mücâzât u mükâfâta [R 29b] şol ki iktizâ-i satvet-i kahramân-ı salıtanat ü celâl ve irtizâ-i şıfat-ı kudret ü hayret ber-kemâldür ihmâl itmeyüp, kemâlinde icrâ ide. Gayret-i cibillî vü hamıyyet-i tabî‘î muktezâsınca²⁰⁵⁹ leşker-i zafer-eşer ile Karaman’a varup, andan Adana cânibine revân oldı. Varup²⁰⁶⁰ anda bir kal‘a-i muhkem bünyâd eyledi. İstihkâm bir derecede ki meger kazâ-yı mübrem aña dest-res bula. Ve bundan gayrı ol ser-ıadde olan kal‘alardan biş altı pâre kal‘alar aldı. Ve hem Bulgar Tağı câniblerinden üç hişâr-ı sipihr-mikdâr dağı cebren ü kahren aldı.

Andan mansûr u muzaffer leşker-i nuşret-eşeri çeker, Sis üstine gelüp, ol hişn-ı haşîn pergâr-vâr kat kat devr idüp, evvel eyülükle istediler. Ammâ nâyib-i Şâm emîr-i zü’l-ihtirâm²⁰⁶¹ muhâfaza-i kal‘a maşlahatiçün hişâra girmiş idi virmedi. ‘Âkıbet ceng ü cidâl ile halk-ı hişârı bî-mecâl eyleyüp, kâm u nâ-kâm ellerinden alup, anları düşmen-i kâm eylediler. Tıtulup cemî‘isi esîr oldılar²⁰⁶². Hor u hakîr âsitâne-i felek-nazîre getürdiler.

²⁰⁵⁵ “âmin yâ mugîşe’l-müstegîsîn”. Gerçi huşûl-i meţâlib-i ‘âlem-i.... İbn Râvendiyeye dağı tamâm cevâb ... olur R : - L₂

²⁰⁵⁶ müdebbir-i meşâlih-i İslâm R : müdebbir L₂

²⁰⁵⁷ Beyit L₂’de yoktur.

²⁰⁵⁸ murâfakata R : - L₂

²⁰⁵⁹ mücâzât u mükâfâta şol ki iktizâ-i satvet-i kahramân-ı salıtanat.... hamıyyet-i tabî‘î muktezâsınca R : - L₂

²⁰⁶⁰ Varup R : - L₂

²⁰⁶¹ zü’l-ihtirâm R : zü’l-ikrâm L₂

²⁰⁶² oldılar R : oldı L₂

Bunca pâre maḥfûz u muḥkem ḥiṣârları alup, Adana gibi metîn ü müstahkem kal'ayı yâd memleketde bünyâd idüp, şûrete getürince leşker-i manşûr-ı Rûm ḥayli bî-ḥuzûr olup, devâbbuñ ḥâli ḥarâb oldu. Ḥuşûşâ ceyš-i guzâtda ba'zı mühlik-i emrâz 'ârız oldu. Bu mihnet ü meşakkat ve bu 'ârıza vü zaḥmet cür'etlerinüñ killetlerine 'illet oldu. İttifâk leşkerüñ za'fin añlayup, leşker-i Şâm [R 30a] 'asker-i zâlâm gibi künc-i inzivâda mütevârî iken "*el-furaşu temürrü merre's-seḥâb*"²⁰⁶³ diyüp, cenge ikdâm idüp, mukâbele emrinde ihtimâm itdiler. Sene-i mezkûrda gurre-i ramazânda Bakraz Tağı'n geçdiler. Geçmege ihtimâl yoğıdı. Zîrâ vezîr-i Büzürc-mihr-nazîr Aḥmed Paşa ol vakt kapudan²⁰⁶⁴ idi. Gemiler ile Şâmîlerüñ râh-güzârların sedd itmiş idi. Ammâ ittifâk bâd-ı cenûb esüp, gemileri kenâra sürmiş bulındı. Geçüp cûy-ı cihân sâḥiline cân atup irişdiler.

Andan Kızılca Irmak'dan geçüp, ramazânuñ sekizinci gün gelüp, leşker-i Rûm ile tekâbül-i şubḥ u şâm gibi²⁰⁶⁵ mukâbele oldılar. Cemî'-i sulṭân kulları ve Şâm ve Ḥaleb melikü'l-ümerâsı ve Trablus ve Şu'üd ve Remle nâyibleri ve ümerâ-yı 'âlî-makâmlardan Temrez Beg ki emîn-i silâḥ-ı sulṭândur ve Kanav ki emîr-i kebîrdür ve Ḥasmâye ki kul içinde şâḥib-i seyf ü tedbîrdür ve Durgud-oğlı ve Ramazân-oğlı ve Türk ü Tat ve kabâyil-i 'azeb hep bileydi. Özbek serdâr-ı leşker-i cerrâr idi. Alaylarını demürden ḥiṣârlara döndürdüp yüritdi. Şâm leşkerinüñ muḥâşamaya mükâvahaya geldügin göricek leşker-i mücâhidîn daḥı hemîn binüp, tarşîf-i şufûf ve tertîb-i ketâyib idüp, ol şaff-der-i mîzmâr-ı şecâ'at seyf-i meslûl-ı meydân-ı mübârezet 'Ali Paşa *rahmetü'llâhi 'aleyhi te'âlâ* daḥı meymenede Anaṭolı [R 30b] 'askeriyle Sinân Paşa'yı koyup meyserede Rûm-ili 'askeriyle Ḥalîl Paşa'yı kodı. Ve kendü kapu ḥalkıyla²⁰⁶⁶ şadrda ṭurup, 'azebi yeñiçeri öñine dutup, top [u] tüfekleri²⁰⁶⁷ müretteb idüp, dökme kalkanları ve 'arabaları leşker-i cerrâra ḥiṣâr-ı üstüvâr eylediler. Veliyyüddîn-oğlı Aḥmed Paşa'yı ve İsfendiyâr-oğlı Kızıl Aḥmed'i ve Ṭurḥan-oğlı 'Ömer Beg'i ve Evrenüz-oğlı Aḥmed Beg'i yanına aldı²⁰⁶⁸. Şöyle ittifâk itdiler ki düşmen her kankı cânibe gelürse cânib-i âḥır aña mu'âvenet eyleye ve illâ her cenâḥ ḥaşmın gözede.

²⁰⁶³ "*Fırsatlar bulut gibi geçer gider.*"

²⁰⁶⁴ kapudan R : kapudan paşa L₂

²⁰⁶⁵ tekâbül-i şubḥ u şâm gibi R : - L₂

²⁰⁶⁶ kapu ḥalkıyla R : kapu kuluyula L₂

²⁰⁶⁷ tüfekleri R : tüfenkleri L₂

²⁰⁶⁸ aldı R : alup L₂

Özbek gördi, leşker-i gûzât cûy-i Fırat gibi kâ'inât ihâta eylemiş, bu vartadan necât müşkil, mütefekkir ü mütehayyir olup, def'î sultânun hâşş kullarıyla kalbde durup, yemîninde Dimaşk melikü'l-ümerâsın ümerâ-yı Etrâk ü Çerkeslerle koyup, yesârda Haleb melikü'l-ümerâsın ve ol câniblere müte'allik leşkerile kodı. Çün şaff-ı cenâheyn emri tamâm oldu. İki cânibden cenge müteveccih oldılar. Telâkî-i şufûfa Mısrîler cür'et idemeyüp, leşker-i Şâm'dan Temrez Beg'le nâyib-i Haleb dört biñ sultânun hâşş kullarıyla kollayup Anaçolı cânibine at şaldılar. Zîrâ hem şiddet-i seferi anlar ziyâde çeküp, hem sâbıkâ şikestlük anlara vâkı' olmuşıdı.

Andan za'f-ı kalb gelmişıdi. Mukâbele eyleyemediler. Rûm-ili'nden mu'âvenet mercûyıdı. **[R 31a]** Zîrâ müşâverede mu'târahada şart olınmışıdı. Çün anlardan mu'âvenet ihtimâli kalmadı. Zârûrî anlar dağı mümkün oldukça ceng idüp, 'âlemi Şâmîlere teng itdiler. Âhır Evrenüz-oglı Ahmed Beg'ün 'Îsâ Beg ve Süleymân Beg nâm iki nev-cüvân pehlivân oğulları ki her biri rûz-ı heycâda şemşîr-i bürrân idi, düşüp Karaman beglerbegisi Ya'küb Paşa münkesir olup, meymene münhezim oldu. Zârûrî beglerbegi Sinân Paşa sancak dibine geldi. Ammâ Anaçolı 'askeri orduya varınca gürîzân oldu. Anları kovagelen²⁰⁶⁹ 'asker orduya uğrayup yağma eylediler. Dönüp leşkerine mürâca'at idicek gördiler ki Rûmîlerün kalb[i] kûh-ı Kâf-vâr ber-karâr. Zârûrî firâr ihtiyâr eylediler. Ammâ ekşeri tu'me-i şemşîr-i şîr-şikâr oldu. Halâş olanı dağı seyf ü sinândan haste idi. Âhır 'Ali Paşa râyât-ı²⁰⁷⁰ nuşret-âyât âheste âheste yürüdüp, Özbek'e müteveccih oldu ve Halîl Paşa'ya âdem gönderüp: "Rûm-ili leşkeriyle ol dağı yürisün vakt-i fırsatdur yararları kırıldı düşmen sehl düşmendür, aradan götürelüm" didi. Mümkün olmadı. Yirinden hareket itmedi. Havâdiş-i rûzgâr görmüş degül hâdiş kişiydi. Mütehayyir olup tûrdı. Belki 'Ali Paşa'ya ğarażı olduğıçün itdi²⁰⁷¹ dirler. Paşa dağı gördi ki bunlardan mu'âvenet yok, ğayret idüp, tîĝ-ı hamıyyet ele alup, hemân **[R 31b]** kapu halkınuñ yanında bulunanlar ile tevakkuf itmeyüp tehevür idüp, Özbek'e çatup, oklar atup, seyf ü sinânla meydânı kana ğark itdiler. Âhır 'avn-i İlâhî yetişüp, Şâmîleri başup, meydândan çıkardılar. Şâmîler gördiler ki necât celâda ve şıhhat firârdadur. "*Men necâ bi-re'sihi fekad rabiha*"²⁰⁷² diyüp, ahşâm karañuluĝında dönüp,

²⁰⁶⁹ kovagelen R : kıragelen L₂

²⁰⁷⁰ râyât-ı R : a'lâm-ı L₂

²⁰⁷¹ itdi R : - L₂

²⁰⁷² "*Başını kurtaran kazançtır.*"

şuyı geçüp Haleb'e dek kaçdılar, kovup kırmağa mukayyed olmadılar kemîni var ola diyü ve hem pâşanuñ yanında ol zamânda hemân seksen toksan pâdişâh kulu bulındı. Ba'zı kendü kullarıyla ve Urum-ili beglerinden Yahyâ Paşa-yı 'azîmü'ş-şânla hemân Mustanşır-oğlı Maħmûd Beg hem-'inân olup, muğârabede muħârebede paşaya mu'âvenet mu'âzadat itdiler. Sâyiri temâşâcı oldu. "*El-ħarbü sicâlün*"²⁰⁷³.

'Ali Paşa daħı mansûr u mesrûr ordu-yı hümâyûna mürâca'at eyliyicek gördi ki ol ülker gibi leşker benâtü'n-na'ş-vâr²⁰⁷⁴ târ u mâr olmış. Ĥaymelerde oturandan ve durandan nişân hemân sûtûn-ı ĥargâhla evtâd idi. Bu ĥâle kalb gâyet ĥazîn oldu²⁰⁷⁵. Zîrâ düşmeni isti'kâba(?) mecâl kalmadı. Belki ol gice anda tevakkufa taħammüle ihtimâl kalmadı. İktihâmın bile olan 'izâm ü kirâmla müşâvere muğârâha eylediler. Şavâb anı gördiler ki, şol ki eşâs-ı cidâl ve esbâb-ı kıtâldür ve ĥazîne-i 'âmireye müte'allik mâl ü menâldür. Adana Kal'ası'na koyalar daħı ĥıfzına yarâr âdemler koyup, kendüler yanlarında bulunan [R 32a] âdemler ile mürâca'at eyleyeler. Paşa râzı olmayup "*eş-şecâ'atü şabru's-sâ'ati*"²⁰⁷⁶ diyüp tarîķ-i sükûn u şübût terciħ eyledi. Ol gice anda oldu. İrtesi cemî'-i esbâb Adana'ya koyup gördi ki yanında âdem kalmadı hep gitdi. Zârûf ol daħı yanında kalan âdemler ile Karaman'a varup, oturup düşmen cânibin teecessüs itdi. Düşmen daħı münhezim olıcak ba'zı Bakraz cânibine kaçdılar ba'zı Özbek'le gitdi. Ammâ Bakraz cânibine gidenleri ĥazret-i Aħmed Paşa gemiden çıkup, ĥalkı piyâde idüp, yolların alup ekşerin kılıçdan geçürdi.

Soñra sultân-ı cihândan fermân-ı lâzîmü'l-iz'ân gelüp, Karaman'da iken leşkere icâzet virdi. Rûm leşkerinüñ çekilüp, İçil'e gitdüklerin bir Varsak begi varup, kaçarken Özbek'e ĥaber virmiş. Ol daħı kaçan kullara ulak gönderür dönerler. 'Osmânîlerüñ müteferriķ oldukların bilüp, vehmleri gidüp Adana tâze binâydı daħı kurıyup, istihkâm bulmamışdı düşüp²⁰⁷⁷ üşüp, muħâşara eylediler. İttifâķ kudret-i İlâhî'dür ki bir kulede top-otu ve güherçile var idi. Nâ-gâh od düşüp, ol kule yanup, ĥarâb olup²⁰⁷⁸ esbâb-ı

²⁰⁷³ "*Savaş rekabettir.*"

²⁰⁷⁴ ol ülker gibi leşker benâtü'n-na'ş-vâr R : ol leşker L₂

²⁰⁷⁵ oldu R : geldi L₂

²⁰⁷⁶ "*Cesaret tam o anda sabırlı olmaktır.*"

²⁰⁷⁷ düşüp R : - L₂

²⁰⁷⁸ olup R : oldu L₂

ceng nihâyet buldı. Zârûretle birkaç gün ceng olup âhır hışârı virdiler. Beliyât-ı mütetâliden hâlâş oldılar.

Bu ceng-i ‘azîmün keyfiyet-i hâl sultân-ı ‘âleme [R 32b] ma‘lûm olıcak firâra bâdî olanlara²⁰⁷⁹ hışm idüp, evvel Karagöz Paşa’yı ve Yular Kısdı Sinân Beg’i, Kral oğlu İshâk Beg’i, ve Karaca Paşa oğlu İskender Beg’i ve Çâkerî Sinân Beg’i ve sâyir ümerâdan evvel emirde müşterek olan muhâneşleri getirüp, habs idüp âhır, “zahf-ı firârı evvel sen ihtiyâr itdün, bu günâh senden tekrâr vâkı‘ oldı” diyü Karagöz Paşa’ya siyâset eylediler. Sâyirlerini müddet-i medîdile mahbûs itdüklerinden sonra ‘afv idüp manşib virmediler nice zamân ‘âkıbet şânlarına göre sultân-ı cihân²⁰⁸⁰ birer cihet ihsân eyledi. Ammâ ‘Ali Paşa’nuñ kemâl-i şehâmetin ve nihâyet-i şecâ‘atin işidüp ve beglerün ‘adem-i mu‘âvenetin bilüp, yine mesnedinde mukîm idüp, delim ihsânlar eyledi. Ammâ Halil Paşa’nuñ yoldaşluğu tokınmayup, agrâz-ı fâsidesiçün ‘ırz-ı pâdişâha getürdüğü halel mükâfât ‘azl idüp, Oğri sancağını virdiler. Ve Rûm-ili beglerbeglüğini Yahyâ Paşa’ya virdiler ki peleng-i vegâydı ve Adana cenginde kemâl-i şehâmet ve farf-ı şecâ‘atı hâşş ü ‘âmma ma‘lûm olmışıdı.

Ammâ sultân-ı Mışr ‘âkıbet-endiş idi. Encâm-ı kârı mülâhaza eyleyüp, muşâlahaya mesâ‘î olup “e’s-şulhu hayrun”²⁰⁸¹ diyüp, bu maşlahata a’yân u erkân vesâ‘it [ü] vesâ‘il idinüp, istiğfâr u isti‘zâr idüp, istişfâ‘a tazarru‘a başladı. Zîrâ muhâlefetün münâza‘atun istimrâr-ı [R 33a] iştidâdı zevâl-i memlekete ve hâl‘-i saltanata sebep olur, eger bir def‘a dahı leşker-i Rûm hücûm idicek olursa hâlleri ma‘lûm idi. Cevz-i ma‘dûd gibi bir miqdâr kul idi. Eger bir kerre dahı ceng ü cidâl olsa mücâdeleye mecâlleri kalmamışıdı, kırılmış idi. Mâlik-i zimâm-ı mehâmm-ı enâm ü nâzım-ı münâzım-ı ahkâm-ı İslâm²⁰⁸² hâkim-i hükkâm hazret-i Sultân Bâyezîd Han-ı ‘âlî-şân sultân-ı dîndâr ü husrev-i şerî‘at-şi‘âr idi. Müslimânlarun çekdikleri ta‘abı görüp, fi‘l-cümle gazabı geçüp, âteş-i hışmı muntafi oldı. Kerîm ü rahîm pâdişâh idi. Terahhum idüp, istedüğü yirleri alup günâhlarından geçdi.

²⁰⁷⁹ olanlara R : olan beglere L₂

²⁰⁸⁰ sultân-ı cihân L₂ : - R

²⁰⁸¹ “Uzlaşmak daha hayırlıdır.” (Kur’an, 4/128)

²⁰⁸² Mâlik-i zimâm-ı mehâmm-ı enâm ve nâzım-ı münâzım-ı ahkâm-ı İslâm R : - L₂

Reften-i pâdişâh-ı âfâk be-yaylak²⁰⁸³

Çün bu mevsim-i mezkûrda ‘Ali Paşa devlet âsitânesinde istikrâr bulup, vezâretde istiklâl buldı. ‘Alâüddevle Beg’üñ kendülere gelmeyüp, hukûk-ı ni‘met bilmeyüp, muvâfakat muhâleşat olmaduğınını mecâri-yi a‘mâlinden ve ba‘zı akvâlinden ahvâlinden añlamışdı. Pâdişâh-ı dîn-penâh ‘işyân-ı ‘ukûkına ve nisyân-ı hukûkına gâyetde incindi. Huşûsâ sultân-ı Mısr ile mu‘âdâta ‘illet-i tâmm ol olmuşdı. Aña mu‘âheze vü mükâfât lâzım geldi.

İttifâk ‘Alâüddevle karındaşı Burâk Beg ol eyyâmda Mısr’dan kaçup, Rûm’a gelmişdi. Anı ‘Alâüddevle yirine naşb itmek lâzım geldi. Zirâ dü-rûy-ı ehl-i nifâk mülâhaza eylediler. “*Kâle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selâm: Şerrü’n-nâsi fi’l-kıyâmeti zü’l-vecheyn*”²⁰⁸⁴. [R 33b] Ve bu maşlahatda Burâk Beg’e mu‘âvenete Hızır Beg oğlu Mehemmed Paşa’yı ve Mihal-oğlı Gâzî İskender Beg’i ki gâzilerün serbâzıydı ve Karaman beglerbegisi Mustanşır-oğlı Maḥmûd Beg’i koşdı. Ammâ Maḥmûd Beg’e şöyle emr olunmuşdı ki Karaman ‘askeriyle hâzır ola. İhtiyâc olursa vara ve illâ hâzır ola. Ol eşnâda Burâk Beg varup, Kır-şehri’ne karîb bir kırdâ ‘Alâüddevle-oğlı Şâhruh’ı başup, karvayup tıtdı. Gözlerine mîl çekdi. Etrâküñ bu cengde şadâkat gösterdiklerine i‘timâd idüp, Maḥmûd Beg’e haber göndermeyüp, Rûm leşkerinüñ tamâm gelmesine taḥammül itmeyüp, bî-tekellûf ‘Alâüddevle’nüñ üstine hücûm eyledi. Ol daḥı karındaşınun bu tedbîrinden tedmîrinden²⁰⁸⁵ haber-dâr olıcak çâr u nâ-çâr leşkerin cem‘ kılup, ḥalkına keyfiyyet-i ḥâl ızhâr itdi²⁰⁸⁶. Cem‘isi bu kazıyyeyi işidüp, melûl ü şikeste²⁰⁸⁷ oldılar. Zamân-ı mukâbele vü vakt-i mukâtele kuvvet-i karîbeye gelicek ‘Alâüddevle, Maḥmûd Beg’e Burâk ağzından bir telbîs mektûb gönderüp: “Filân günde muhâşame mücâdele iderüz. İ‘timâdum i‘tikâdum Karaman ‘askerinedür. Bi-ḥamdi’llâh il ü gün Türkman baña döndi. Eger gelmek ihtiyâc olursa ulak varduğı gibi kalkasın” demiş. Bu ḥud‘ayla Maḥmûd Beg’e ihmâl virmiş. Burâk daḥı bu haberden gâfil yanında hemân birkaç Türkman’la Mihal-oğlı ba‘zı Rûmîlerle İskender Beg var, Mehemmed Paşa ile gayrı kimesne yok. Anlarun [R 34a] daḥı ḥalkı müretteb mükemmel gelmiş

²⁰⁸³ Başlık R’de yoktur.

²⁰⁸⁴ “*Nebi Aleyhisselam şöyle buyurdu: Kıyamet günü en şerli insan iki yüzlü olandır.*” (Hadis-i şerif)

²⁰⁸⁵ tedmîrinden R : - L₂

²⁰⁸⁶ itdi R : eyledi L₂

²⁰⁸⁷ şikeste R : şikeste-bâl L₂

degül. Kemâl-i gafletde fırsat ganîmetdür diyü ‘Alâüddevle başgın idüp münhezim itdi. İskender Beg’i tutup, oğlu Miḥal Beg’ün başın kesüp, Burâğ’ı kaçurdi. ‘Arab’a i‘timâd u i‘tizâd idüp, ḥaddinden tecâvüz itmek kaşd idicek Anaṭolı beglerbegisi Aḥmed Paşa ḥıdmetlerine emr olındı ki Anaṭolı leşkeriyle üstine vara. Ol daḥı sulṭân-ı cihândan bu derecede gâzab añlayacak işine peşimân olup, a‘vân u enşârın perîşân idüp, kendü şa‘ba taḥaşşun itdi.

Çün ‘ırk-ı şecâ‘at-i ebü’l-ḥilâfet ḥareket idüp, şevret-i gâzab ‘illet olup, gayret ü ḥamiyyet muktezâsınca niyyet itdi ki devletle kendüler dârü’l-ḥilâfetden çıkup, Anaṭolı cânibine müteveccih olup, ḥuşemâya mücâzât mükâfât ide ve bu bahâneyle yine Şâmlu’ya ṭolaşup, tamâm intikâm ide. Bu ḥışm [ü] kîn ile hemîn pîş-gâh-ı sürâdikât ü ḥıyâm-ı celâli Üsküdar’a geçürüp, cemî‘-i ‘askere tenbîh olındı ki, “pâdişâh-ı gerdün-penâh sipâh-ı devlet-ḥâhla²⁰⁸⁸ dârü’s-salṭanat İstanbul’dan göçüp, Beşiktaş’a kondı” diyü sefere da‘vet itdiler. Her birisi sipâhîsiyle müsellaḥ u müretteb âsitâne-i sa‘âdete ḥıdmete yüz sürüp geldiler. Cem‘iyyet idüp, Şâmluyla ‘Alâüddevle’ye dest urmağa müşâvere vü muṭâraḥa eylediler. Ba‘zı erkân-ı devlet ızḥâr-ı celâdet idüp, istinâf-ı ‘adâvete niyyet itdiler. [R 34b] Ammâ ba‘zı ehl-i fitnat şâhib-i devletler sulṭân-ı merḥamet-‘âdete naşîḥat idüp, “bunca müddetdür ki âbâ ‘an-cedd işiñüz kâfire cezâ vü gâzâdur. Şimdi müslimânlar ile mu‘âdât u muḥâşama ‘alâmet-i sa‘âdet degüldür” didiler. “Ale’l-ḥuşûş sulṭân-ı ‘âlî-menzilet Cemşid-mertebet Şâmîlerün günâhlarından ḥaremeyn-i muḥteremeyn ḥürmetine geçüp, ‘ukûbet itmemege ‘ahd ü himmet itmişdür. Nakş-ı ‘ahd ve fesh-i mişâk sulṭânlara münâsib degül. ‘Afv u iḥsâna peşimân olmak denâ’etdür nokşândur” didiler. “Cell-i himmetüñüz ve kemâl-i nehmetüñüz²⁰⁸⁹ gâzâyâ maşrûf eyleñ zîrâ netîce-i esfâr ve gâyet-i kâr-zâr takarrüb-i Perverd-gâr ve tevsî‘-i aktâr [u] diyâr ve ḥaşre dek ḥayr ile iştihârdur. Çün bu makâşid-ı külliyye ve metâlib-i ‘aşliyye ḥuşûline sebep-i ... magâzîdür. “Küllün müyessenün limâ ḥulika lehü”²⁰⁹⁰ Yine aña mübâşeret gerek. Ma‘a-hâzâ Âl-i ‘Osmân’a cânib-i Sübhân’dan iḥsân olan hemân gâzâdur. Bu devlet ol ḥıdmet mukâbelesinde iḥsân olmuşdur. Ehl-i ‘udvânun ‘işyânına göre ‘ukûbet olınmışdur. ‘Afv [u] iḥsâna peşimân olmak lâyıq-ı mürüvvet ve münâsib-i fütüvvet degüldür” didiler. “İnneme’l-mü‘minûne iḥvetün feaşlihû beyne

²⁰⁸⁸ devlet-ḥâhla R : dil-ḥâhla L₂

²⁰⁸⁹ ve kemâl-i nehmetüñüz R : - L₂

²⁰⁹⁰ “Her şey yaratıldığı amaca yönlendirilmiştir.”

ehaveyküm”²⁰⁹¹ muktezâsınca ilhâb-ı iştigâl-i gâzabını teskîn itdiler. Sultân rahîm kerîm pâdişâh idi ki olan mâcerâları “*nesyen mensiyyen*”²⁰⁹² diyüp unutdı. “*Ve’l-kâzîmine’l-gayza ve’l-âfîne ‘ani’n-nâsi*”²⁰⁹³ diyü ‘özü-hâhluğı kabûl idüp, Anaṭolı [R 35a] cânibine geçmeden ferâgat eyledi. Makşûd olan ili günü ḥod Şâmlu’dan aldılar. Nizâ‘ münkaṭı‘ oldı.

‘Ale’l-ḥuşuş istişfâ‘a istişlâḥa Tunus pâdişâhı Sultân ‘Osmân ol zamânda mürâsele idüp, emti‘a-i fâyıka ve akmişe-i lâyika ile tuḥaf u hedâyâsı içinde teberrük-i ber-müteberrik muşḥaf-ı mecîd ile bir cildde tamâm-ı Buḥârî gönderdi. Ve bunları muşâdakât müsâlemet maşlahatına şefî‘ idindi. Bi-ḥamdi’llâh muḥaşşilü’l-merâm olup, makşûdları tamâm oldı. Ve bu mâcerâlar sene 892’de oldı dirler.

Ve hem sene-i mezkûrda temmûzuñ yigirmi dördinde şa‘bân ayınuñ yigirmi ikisinde yekşenbih gün yağmur yağup, şâ’ika inüp, At-meydânı altında ṭop-otı maḥzenini ṭuṭışdurup, bî-nihâye evler ve âdemler helâk eyledi. Ve bu târîḥ-i mezkûrda şehirlerde vebâ oldı. Sultân-ı muzaffer daḥı cem‘ olan leşkeriyle yaylaka gider. Varup, Gümülcine ve Mağalgara câniblerini seyr ü şikâr idüp, devletle Edrene’ye gelüp, birkaç gün ṭurup, yeñi ‘imâretde ḥayrât ü taşaddukât idüp, Edrene’nüñ fukarâsın ve ğurebâsın in‘âm u iḥsânla aĝniyâ eylediler. Andan devlet ü sa‘âdetle göçüp, dârü’s-saltanat ü medâr-ı ḥilâfet İstanbul’a geldiler.

‘Âdet-i cibillî ve ṭabî‘iyyet-i aşlî aşl-ı fıṭratda ve bedâ-i ḥilkatde ne sîret üzerine mefṭûr olursa ‘âkıbet [R 35b] yine anuñ üzerine mecbûr olur diyü²⁰⁹⁴ meşhûrdur. Çün sultân-ı selâṭîn-ı cihân Bâyezîd bin Meḥemmed Ḥan âbâ-i kirâmı ve ecdâd-ı ‘izâmı resmince ğazâyâ niyyet idüp, Rûm-ili cânibine ‘atf-ı ‘inân²⁰⁹⁵ eyledi. İttifâḫ târîḥüñ 897’de mübeşşir-i fütûḥât-ı Sübhânî ve muḥabbir-i ‘inâyât-ı mütevâliye-i Rabbânî yetişüp, bir berîd-i pür-nüvîd gelüp, Maṭyaş kraluñ nefsi-i ḥasîsinüñ zevâli ve cesed-i ḥabîsinüñ cehenneme intikâli aḥbârın getürdi. Ve silsile-i nesl-i bed-aşlı münkaṭı‘ olup, makṭû‘u’z-zenb ḥara döndi dindi. “*Fekuṭı‘a dâbiru’l-kavmi’l-lezîne zalemû ve’l-*

²⁰⁹¹ “*Mü’minler ancak kardeşlerler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin.*” (Kur’an, 49/10)

²⁰⁹² “*Tamamen unutulmuş.*”

²⁰⁹³ “*Onlar öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir.*” (Kur’an, 3/134)

²⁰⁹⁴ diyü L₂: - R

²⁰⁹⁵ ‘atf-ı ‘inân R: ‘atf-ı ‘inâna himmet L₂

hamdüli'llâhi rabbi'l-âlemîn”²⁰⁹⁶ Hemân bir ağrac(?) oğlu kaldı. Hemân ol dağı ... fenâdan olmuştu. Millet-i Naşârâ'da ğod mukarrerdür ki ‘avratından ğayrıdan olana i‘tibâr idüp, pâdişâh idinmezler²⁰⁹⁷. Çün bu ğaber-i meserret-fezâ dağı bâ‘iṣ-i müsâferet ü ğazâ oldu. Żarûrî pâdişâh-ı Mehdi-sîret ü mühted-ağlâk-ı ‘âlem-muktedâ olup²⁰⁹⁸ cemâziye'l-âğıruñ yedisinde pencşenbih ğünü İstanbul’dan göçüp Edrene’ye vardı. Ve yigirmi birinci ğününde Edrene’den göçti. Rûm-ili’ne müteveccih oldu. İttifâğ ol eṣnâda Süleymân Paşa’dan dağı ğaber gelüp, Ungurus’uñ fetretin ve banlar içinde olan muğâlefetin beyân idüp, Belğrağ banınuñ cânib-i âsitâne-i sa‘âdete teveccühin i‘lâm eyledi. Zîrâ Belğrağ banı gördi kraluñ ğalef-i nâ-ğalefi [R 36a] kral-ı dâll olmağa münâsib ğorilmedi. Mâbeynlerinde muğâlefet oldu. İzhâr-ı uğuvvet ü şadâkat idüp, Süleymân Paşa’yla şöyle ‘ahd ü peymân eyledi ki, eger murâd idinürse bu sûr-ı pür-sürûrî virüp, tağt-ı taşarrufında olan ğişârlar ile virüp, varup bedreka-i sipâh-ı nuşret-penâh ola. Ve cemî‘-i Ungurus-ili’ni alıvire. Zîrâ meşhûrdur ki Belğrağ kilid-i memleketdür. Şanâdid-i küffâr anuñ istizhârıyla saltanat iderler. Yoksa tamâm ol diyâr muṭf‘-i ağkâm-ı ğükkâm-ı ehl-i İslâm olurdu. Bu mu‘âhedeyi mukarrer eyledüklerinden şoñra Süleymân Paşa dağı pâye-i serîr-i a‘lâya i‘lâm eyledi.

Andan ğazret-i ğudâvendigâr-ı kâm-kâr²⁰⁹⁹ dağı Belğrağ niyyetine ‘azm-i sefer idüp, Filibe’ye vardı. Birkaç ğün turup, göçüp, Şofya’ya varup²¹⁰⁰ ğaber-i cedîde tevakkuf itdiler. Hem ‘asker-i zafer-eşerüñ ba‘zı gelmemişidi. Birkaç ğünden şoñra sipâh-ı nuşret-penâh bâ-ser hem dergâh-ı pâdişâh-ı ‘âlî-câha gelüp müctemi‘ oldılar. Ungurus dağı sultân-ı şâhib-kırânuñ cem‘iyyetin işidüp, saṭvet ü şevket ğaberin bilüp, fi‘l-hâl Leh’den kral getirüp ‘aceyle beklediler. Ve ol Belğrağ banınuñ vaz‘ından ehl-i İslâm’la iltiyâmın²¹⁰¹ añlayup, ‘azl idüp yirine ğayrı ban gönderdiler. Ve yeñi kral def‘î âsitâne-i sultân-ı cihâna te’kîd-i ‘uhûd u tecdîd-i mîşâğ için mürâsele idüp, bir ‘azîm elçi gönderüp, ızhâr-ı muṭâva‘at ü müsâlemet idüp ma‘hûd-ı [R 36b] sâbık siyâkınca tevâzu‘lar ve zarâ‘etler itdi. Żarûrî Belğrağ kağıyyesi fevt olup, Şofya’dan göçüp,

²⁰⁹⁶ “Alemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun ki zulmeden kavmin kökü kesildi.” (Kur’an, 6/45)

²⁰⁹⁷ idinmezler R : itmezler L₂

²⁰⁹⁸ ü mühted-ağlâk-ı ‘âlem-muktedâ olup R : - L₂

²⁰⁹⁹ kâm-kâr R : - L₂

²¹⁰⁰ varup L₂ : vardı R

²¹⁰¹ iltiyâmın R : iltibâs L₂

Manastır'a gelüp, andan Arnavud'a müteveccih oldılar. Zîrâ Arnavud 'işyânın tuğyânın eksik itmezdi. Te'dîb için Arnavud'a²¹⁰² sefer lâzım idi.

Def'î Manastır'dan İnkilükesri'ye varup, Pirlî'den geçüp, Depe-delen mevâzî'in muzârib-i hıyâm-ı leşker-i İslâm eylediler. Eyyâm-ı şıyâm tamâm intizâm ile geçürüp, 'abede-i aşnâmı urup, yıkup, muğtenem oldılar. Küffârüñ ba'zı bu 'azmi kendülere olduğına cezm geldükden soñra kühûf-ı evtâd-ı şâmiñ hişâr idinüp, cemâ'at cemâ'at olup, meşâ'ib taħaşşun idüp, kâr-zâra kaşd itdiler. Bu haber ma'lûm olıcak ol becenelerde bir becene var idi ki kal'a-i²¹⁰³ felek-i üstüvâr-vâr 'âlî-miğdâr idi. Ol kûh-ı gerdûn-şükûhuñ kühûfında halk enbûh olup, ceng ü cidâle müheyyâ vü müretteb tırmişlar idi. Hâzret-i hudâvendigâr-ı kâm-kâr dañı vezîr-i a'zam Dâvud Paşa'yı Rûm-ili beglerbegisi Yahyâ Paşa'yla birkaç sancak ve silâhdârlar bölügin koşup gönderdi. Varacakların bilüp kâfir hîle idüp, âdemler gönderüp emân dilediler. Hârâca bâca râzî olup²¹⁰⁴ ve'l-hâşıl cemî'-i tekellüfât-ı 'avârız-ı dîvânîyeye iltizâm gösterdiler. Vîre isteyüp, içlerine âdem taleb eylediler²¹⁰⁵. Paşa dañı Minnet-oğlı Hâcecüg'i bir miğdâr yarar âdemle gönderdi ki varup, yazup çize. Beglüge münâsib olanını ayruca yazdı. Nâzik beden [R 37a] nâzenînler var idi ki her birinüñ hûrî²¹⁰⁶ gibi hüsünde kuşûrı yoğıdı ve sîmin-ten [ü] semen-sîmâ dilberler var idi ki gılmân rızvânda görse hayrân olurdı. Hâcecüg'e tamâm itâ'at gösterdiler. Defter encâma iricek eyitdiler ki: "Siz min-ba'd becene üstinden bir cânibe müteveccih oluñ tâ ki leşkerden halkımız tevehhüm itmeyüp, hużûr ile inüp, emrünüñ ile 'amel olına". Hâcecük gerçi bilmiş yilmiş yüpürmiş gâzîydi, ammâ anlaruñ hîle-bâzluğına aldandı. Beceneden Dâvud Paşa kalkduğı gibi ol şa'buñ bir cânibi deñiz idi, kapudan Sinân Paşa henüz gelüp, deryâ tarafın ihâta eylememiş idi. Küffâr cemî'²¹⁰⁷ nesi var ise alup, gemiye girüp Firengistan'a revâne oldılar. Ammâ sâyir becenelerden cân kurtulmadı. Her serbâzuñ bir serv-i nâzı var idi ki meşakkat-ı sefer ki ma'nîde nâr-ı sakardur Hâlîl-vâr dil-figârlarla gül-zâr oldu. Hâkîkatde her dilîr bir dilberüñ esîri olup, nefs-i emrde her emîr

²¹⁰² Arnavud'a L₂ : - R

²¹⁰³ kal'a-i R : L₂

²¹⁰⁴ râzî olup L₂ : - R

²¹⁰⁵ eylediler R : itdiler L₂

²¹⁰⁶ hûrî R : - L₂

²¹⁰⁷ cemî' R : - L₂

gılmânun birine gûlâm olmuşdu. Nuḥûset-i tâli‘ ü devlet pestlügin görüñ ki ol leşkerde tehî-dest hemân ben fakîr [ü] ḥakîr kaldum.

Tâli‘im bir ḥaddedür kim şemsden nûr istemem

Yâ döner şarka gider yâ ḥûd bulutda gizlenür

Ma‘a-hâzâ cüst u cûda ḥayli zaḥmet ü meşakkat daḥı çekdüm. Ammâ çâre ne. İrâdet ḥazret-i Rabbü’l-‘izzetüñdür. Baña naşib olan bu cihânda hemân her zamân ye’s ü ḥırmândur. Ta‘abe-i sa‘yimde nokşân yok. “*Vallâhü’l-müste‘ân ve ‘aleyhi’t-tiklân*”²¹⁰⁸. [R 37b] Gerçi ol tâgîler bâgîlerün ba‘zı mûr [u] mâr-vâr künc-i gârda mütevârî olup, cin gibi nihân olup, gûl-ı beyâbânî gibi sengistânı mekân idinüp me’men idindiler. Ammâ Süleymân-ı zamânun pehlivânları cihânı elek elek eleyüp, nihân itdüklerin ‘ayân eylediler²¹⁰⁹. Ve ol küffâr ki mâr-vâr mü’mînler âzâr virürlerdi. Esîr olup, serdârlarıyla dest-gîr oldılar. Biñden ziyâde idi. Ol cemm-i gâfîri ve cem‘-i keşîri getirüp, tu‘me-i şîr-i ḥûn-rîz-i şemşîr eylediler. Ve bakıyye-i seyf-i seffâk ki şaḥâyif-i şafâyihde mevtleri şebt olunmamışdı. Ümerâya ‘ulemâya fukarâya şuleḥâya iḥsân olunup, ḥums-i şer‘îsi çıkdı. Bâkî kalanlar cizyelerin virüp, hem ḥayli kevâ‘ib-i miskîn-zevâyibler virüp, bî-nihâyet gılmân-ı perî-şânlar virdiler. Daḥı tavk-ı ‘ubûdiyyetle muṭavvak olup, emn bulup müste’men oldılar. Ol vilâyetün ḥâk ü megâkın ḥûn-ı nâ-ḥakdan pâk eleyüp, ol şerr [ü] şûr ehlinün dest-i zulmin ve pây-ı te‘addîsin vilâyet-i sultân-ı şâhib-sa‘âdetden kesb-i kûtâh itdiler. Ol memleket cevr [ü] miḥnetden ḥalâş oldu. Vakt-i ḥazân daḥı elvânın ‘ayân idicek sultân-ı cihân leşkerini pâyân çeküp, Manastır cânibinden geçüp, dârü’l-ḥilâfet Edrene’ye mürâca‘at eyledi. “*Vallâhü a‘lemü bi’s-şavâb*”²¹¹⁰.

İttifâken evvel-i eyyâm-ı bahâr-ı müşg-bârda hicretün²¹¹¹ 902’de Kara-boğdan’dan ḥaber gelüp, Leh kralınun kendü cânibine kaşdın ve Kili’ye, Ak-kirman’a [R 38a] ‘azmin i‘lâm eyledi. Sultân-ı İslâm daḥı etrâfda olan ḥükkâm-ı ‘âlî-makâma peyk ü peyâm gönderüp leşkeri iḥzâr eyledi. Def‘î Rûm-ili beglerbegisi ḥazretine emr olındı²¹¹². Çıkup Rûm-ili leşkeriyle Şofya’da oturdu. Tâ ki eger ihtiyâc vâkı‘ olursa

²¹⁰⁸ “*Yardımcı Allah’tır ve tevekkül O’nadır.*”

²¹⁰⁹ eylediler R : itdiler L₂

²¹¹⁰ “*Doğruyu Allah bilir.*”

²¹¹¹ *Vallâhü a‘lemü bi’s-şavâb*. İttifâken evvel-i eyyâm-ı bahâr-ı müşg-bârda hicretün R : - L₂

²¹¹² olındı R : oldı L₂

Boğdan'a mu'în olalar. Ammâ Rûm-ili gâzîlerinüñ serbâzlarından Naşûh Beg oğlu Maḥmûd Çelebi'yle biñe karîb âdem geçüp, Boğdan'a mu'âvenete gönderdiler²¹¹³. Anlaruñ geldüğinden Boğdan'a bir derece kuvvet-i kalb geldi ki gûyâ hep Urum-ili 'askeri yanına geldi. Küffâr içinde ehl-i İslâm'dan leşker geldi diyü iştiḥâr buldı. Ve ol biñ kadar âdemi Boğdan, Leh'e günde yedi²¹¹⁴ sekiz yirden gösterüp, vehm virürdi. Küffâra gâyetde za'f-ı kalb virdi. Gâh 'arabaların başup, gâh ser-bendesini alıkorlardı. Yâd memleketde bâdiye-i hayretde ser-gerdân olup, vâdi-yi tereddüde düşüp müteḥayyir oldu. 'Âkıbet 'âciz ü mütereddid olup, kenâr gözleyüp, firâr mülâhaza eylerken telbîs idüp, sultân-ı İslâm, leşker-i Behrâm-intikâmla Tuna kenârına geldi diyü şûret idüp, talî'a-i sipâh-ı nuşret-penâh ḥud'ayla gösterüp, ol ehl-i 'inâda i'tikâd virdi. Çâr u nâ-çâr Leh kralı ḥâl-i şavb-ı idbârı tutup, ihtiyâr-ı firâr eyledi. Bir şa'b derbendde 'akabınca irişüp, müslimânlar ile Boğdan leşkeri kovup, kırup, [R 38b] ekserin esîr ü ḥakîr²¹¹⁵ eylediler. Bakıyye-i şemşîr ü tîr olanları daḥı mecrûḥ u ḥaste ḥalâs oldu. Ol leşker-i bî-kıyâs bu ru'b [u] hirâsdan târ u mâr oldılar. Kral-ı dâll muḥanneş ü bî-gayret ü ḥamiyyet kâfir idi. Fî'l-ḥâl eşkâlin aḥmâlin²¹¹⁶ koyup kaçıcak gâzîler bu bâzı Bârî'den 'inâyet bilüp, ol leşker-i keşîrû'l-'adedüñ 'adediyle muğtenem oldılar. Biñ kadar âdem altmış biñ kadar leşkeri şıyup, şoyup, kovup, kırıp târ u mâr eylemek maḥzâ 'avn-i İllâhî ve te'yîd-i nâ-mütenâhîdür. *"İnnemâ cezâü'l-lezîne yuḥâribûna'llâhe ve rasûleḥü ve yes'avne fî-l-arzi fesâden en yukattelû ev yuşallebû ev tukaṭṭa'a eydîhim ve ercülühüm min-ḥilâfin ev yunfev mine-l-arz"*²¹¹⁷ âyetiyle 'amel olındı.

Sultân-ı şâhib-celâl kral-ı dâll-ı²¹¹⁸ muḥtâlûñ bu vaz'ına incinüp, hemîn ol ḥışm u kîn ile Malkoç-oğlu Balı Beg'e akın virdiler. Ğuzâta tenbîh eyledi. Kırk biñ kadar akıncı cem' oldu. Kara-boğdan içinden geçüp, Tırlı şavbına gemilerden köpri yapup, Leh²¹¹⁹ memleketine geçdiler. Sekiz gün gice gündüz gitdiler. Andan Ma'mûr'a

²¹¹³ gönderdiler R : vardılar L₂

²¹¹⁴ yedi R : - L₂

²¹¹⁵ ü ḥakîr R : - L₂

²¹¹⁶ eşkâlin aḥmâlin R : aḥmâlin eşkâlin L₂

²¹¹⁷ *"Allah'a ve Resûlüne savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri, yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut o yerden sürülmeleridir."* (Kur'an, 5/33)

²¹¹⁸ dâll-ı L₂ : - R

²¹¹⁹ yapup, Leh L₂ : yaptılar R

yetdiler. Kraluñ mukâbeleye kudreti yoğıdı. İç-il'e taħaşşun itdi. Sekiz pâre kal'asın alup, memleketinuñ ma'mûr yirlerin mağmûr eylediler. Ol kırk biñ çerinuñ içinde âdem var idi ki başına kırk baş esîri var idi. Hem ittifâk netîce-i devlet-i ebû'l-hilâfetdür.

Sene 898'de ħamâset-şî'âr semâhat-âşâr [R 39a] “*el-muvaffaku bi-nuşreti'l-lezî yanşuru men yeşâü*”²¹²⁰ Ya'kûb Paşa Bosna begiydi. Pâdişâh-ı 'âlem-penâhdan Çasar'a akın istedi. İcâzet virdiler. Def'î güzâta tenbîh eyledi. Yanına üç dört biñ âdem cem' oldu. Evvelâ²¹²¹ niyyet gâzâ diyüp, Yayca Hişârı'na müteveccih oldu. Varup hişâruñ kapusına karşı konup, etrâfa müteveccih oldılar. Banı daħı bir kıssîsin risâlete gönderüp, ızhâr-ı muşâdakât ü muvâhâzat idüp, envâ'-ı teberrükât gönderüp, eyâletini muhâfaza kaşd eyledi. Ammâ Ya'kûb Paşa, “elbetde çok kral yanında itdügüñ lâf-ı güzâf kanı bre muħannes” diyü itâle eyledi. Ban daħı mütehevvir ü mütehettik kâfir idi. Yarar vitozlar ile irtesi leşkeruñ 'akabınca çıkup gönderdiler²¹²². Bu ħamiyyet-i câhiliyyet ile çıkdüğün göricek Ya'kûb Paşa “ehl-i gâzâ budur” diyü döndi. Gâzîler daħı el kılıca urup, at şaldılar. Şadme-i evvele evvelâ taħammül idemeyüp, akdâm-ı ikdâmları mütezelzil oldu. Münhezim olup kaçdılar. Hişâr kapusına varınca mü'minler kovup kırdılar. Bu fetħ u nuşret talî'a-i fütûhât i'tikâd idüp, Allah'a tevekkül idüp göçüp Uslubiye dirler bir nâhiyesin urup yakdılar. Andan göçüp Çasar iklîmine kadem başdılar. Evvelâ Çukaruya nâm bir hişârı var idi. Göl kenârında ki ehl-i İslâm'ın nâm u nişânın işitmişler degül idi degül ki taşvirin taşavvur ideler. [R 39b] Ol memleketi daħı varup vurup tâlân u târâc itdiler. 'Acîb ü garîb metâ'lar ellerine girdi.

Andan geçüp, Derencil Ban'ın eyâletine vilâyetine varup vurup yakup yıkdılar. Ol ħinde Derencil Ban kral oğlunuñ hişârına düşmişdi ehl-i İslâm ile mu'âmelesi var diyü, kral ħışm idüp, üstine leşker ile göndermişdi ki ilini günini elinden ala. Ammâ Ya'kûb Paşa mâcerâsı muħakkak olduğı gibi muħakkak bildi ki müslimânlar ile mu'âmelesi var imiş. Zârûrî cemî'-i 'askerini yanına alup, müşâvere muţâraħa idüp, “gelen 'asker akıncıdur çaylak yorğun argun sefer miħnetin meşakkatin çekmişlerdür. Bî-mecâl gelseler gerek. Fî'l-ħâl mecâl virmeyüp, leşker-i kıtâl ile yolların alup, at ayağı altında pây-mâl eyleyelüm. Anlara şöhr-i tabl-bâz-ı âvâz şehbâzluk ider, terk-i tâz

²¹²⁰ “Dilediğine yardım edenin yardımına muvaffak olur.”

²¹²¹ Evvelâ R : - L₂

²¹²² gönderdiler R : göründiler L₂

ihtiyâc yok²¹²³. Miḥal oğlu ‘Ali Beg gibi leşker-keş düşmen-keş serdâr bu derbendde münhezim idüp, ve gürz-i İlyâs gibi su‘bân-ı nâs şîr-i dâr u gîr iken sehl âdemle başın kesdüm. Şimdi ḥod kraluñ Çasar’uñ leşkerleri mu‘âvenete gelmişlerdür. Ümîzdür ki kral devletinde yine fırsat bizüm ola” didi. Banlar daḥı teba‘iyyet idüp, bu tedbîr-i ḥâyibi şâyib şanup, kabûl itdiler. Ammâ bilmezler ki irâdât müsebbibü’l-esbâbuñdur. Esbâb-ı ‘âdî hemân muktezâ-yı ‘akl uslûbunca mu‘âdât u şerâyiñedür. Gâh olur ki tertîb-i şahîḥ fâsid olur. Mukaddemler [R 40a] müntic olmaz. Zirâ ḥadîş-i kudsîdür ki “*Yâ Dâvûd enâ ürîdü ve ente türîdü velâ yekûni illâ mâ-ürîdü*”²¹²⁴ ḥazret-i Dâvud ‘aleyhi’s-selâm bu vechile ḥiṭâb olıcak Derencil ne kâfirdür.

Pes Derencil Ban leşkeriyle göçüp, ma‘ber-i maksûda gelüp, derbend ağzında kondı. Ebvâb-ı müdâḥil ü muḥârici ḥacb-ı ḥâcirile mesdûd idüp, kendü daḥı şübhesi olduḡı yirlerüñ muḥâfazasına mukayyed oldı. Bu kazıyyeden Ya‘kûb Paşa âgâḥ olıcak Allah’a sığınup “*men kâne li’llâh kâne’llâhü lehü*”²¹²⁵ diyü, gânim [ü] muḡtenem ġark ü müstaġrak mürâca‘at kaşd idüp, ol derbend-i mesdûda gelür. Ḥakkuñ ‘inâyetiyle fetḥ idüp, bir ma‘mûr nâhiyeye çıkdı. Ol ili urup, gâret iderken anda bir maḥzende ḥayli sinân-ı cân-sitânlar buldılar ki, Derencil Ban kendü cânıçün müheyyâ itmiş idi aldılar. Gâzîlere üleşdürdiler. Derencil Ban’a bu ḥaber varıcak nâ-çâr ceng ihtiyâr eyledi.

Çün leşker-i mücâhidîn yakın geldi. Derencil-i la‘în a‘dâ-yı dîn-i pür-kîni tertîb ü tezyîn eyleyüp, altı biñ cevşen-pûş Çasar’ı yesâra koyup ve leşker-i Efrenc’e yemîni ta‘yîn eyledi. Ve Rîm-papa’nuñ iki biñ âdemin şalîbile müteberrik diyü yanına aldı. Ve’l-ḥâşıl yayası atlası kırk biñe karîb oldı. Ve beş ban var idi ki her biri bir vilâyetüñ banıydı. Beşi²¹²⁶ daḥı beş alay idüp, her birisi yayasın şaff şaff idüp, [R 40b] tüfenkile zenberekîni öñine sedd-i sedîd eylediler.

Pes paşa-i kâm-kâr u mücâhedet-şi‘âr imdâd-ı Sübhânîye istizhâr idüp, leşker-i İslâm iḳtiḥâma çeküp, seḫerden ḥayli küffâra hücûm eyledi. Bu kuvvet-i kalb görüp, küffâr ta‘accüb idüp müteḥayyir oldılar. Çünkü Ya‘kûb Paşa meydân-ı vegâya geldi. Gâzîler ġazâya taḥrîş ü taḥrîz idüp, aşḥâb kılıcın eline alup “*Allâhümme ente ‘aḫudi ve*

²¹²³ Anlara şöhr-i ṭabl-bâz-ı âvâz şebhâzluk ider, terk-i tâz ihtiyâc yok R : - L₂

²¹²⁴ “*Ey Davut! Ben istiyorum ve sen de istiyorsun ve benim istediğimden başkası olmaz.*” (Hadis-i kutsî)

²¹²⁵ “*Kim kendini Allah’a verirse Allah da kendisini ona verir.*”

²¹²⁶ Beşi R : - L₂

*naşrî bike ecûlü ve bike aşû[lü] ve bike ukâtilü*²¹²⁷ diyüp, mukâteleye muhârebeye mübâşeret eylediler. Anı görüp gâziler dağı²¹²⁸ tâzilerin ol bâzide tâzân idüp, her cânibe revân oldılar. Seyf ü sinân şa‘şa‘asından cihân hemân tûfân-ı nâr şûretin tıtdı. Telâfi-i şaffeyn ve telâhuk-ı tarafeyn mûcib-i ceng ü fiten olup, sihâm u rimâh ve şafâyiğ-i suffâh şa‘şa‘asından çeşm tîre ve ‘akl hîre olurdu²¹²⁹. Bir ceng oldu ki şemşîr-i bürrânüñ ağzı şuyı akdı. Kemend-i pertâblar yılan gibi canlanup, hayli kâfir [ü] müslimân helâk oldu. Çok zamân idi ki çeşm-i cihân buncılayın mühîb kâr-zâr görmemişidi. Ol vegâdan ‘âlem pür-gavğa olup, kıyâm-ı kıyâmet şandılar. Tanîn ü enîn ile çün cihân pür-sadâ oldu. Gâzilerün birine küffârüñ onı üşdiler. Muhkem şavaşdılar. Yedi kerre ol kâr-zârda²¹³⁰ küffâr, serdârları sancak dibine getürüp, yine mücâhidîn gayret-i dîn-vâr hamıyyet idüp, düşmeni alaylarına iletdiler, yıkdılar. Bu muhârebede müşâdemede paşa gâziler ile cân u dilden küşiş idüp, Derencil Ban’uñ üstine **[R 41a]** at şaldılar. Ceng iderken şîr-dil dilâverlerün biri sinân-ı hûn-feşânla vurup, Derencil Ban’ı yıkdı. Hemân ban yıkılacak sâyir banlaruñ pâ-yı şebât mütezazelzil olup, ol leşker-i bî-girân münhezim olup gürîzân oldılar. “*Uktulû’l-müşrikîne hayşü vecedümühüm*”²¹³¹ diyüp gûzât cûy-ı Furat gibi ardınca akup, biñde biri necât bulmadı. Meger kim yügrük at mu‘âvenet ola. Derencil esîr idüp, hor u hakîr paşa huzûrına getürdiler. Bilür âdemler var idi dirler²¹³². Ammâ kendü münkir idi²¹³³. ‘Âkıbet şâhid ziyâde olıcak zarûrî ikrâr eyledi. Fî’l-hâl ol ferzâneyi bir ata bindürüp, ol kâr-zârda düşen piyâde vü süvârı gezüp şorup, nâm-dârlarınuñ başların alup, Derencil’i muhkem kayd ü bend ile muhâfaza eylediler.

Andan mesrûr u manşûr Bosna’ya gelüp, esîrlerün hımsın çıkarup, tabl ü ‘âlem-i menkûsile Derencil’i sâyir maşbûslar ile âsitâne-i cihân-penâha gönderdi. Bu haber-i gâzâ-yı meserret-fezâ olup, ol vegâda yoldaşluk idüp, celâdet gösterenlere pâdişâh-ı İslâm mübâlağa ihsânlar²¹³⁴ idüp, manşıbların ez‘af-ı muzâ‘af eyleyüp, Ya‘küb Paşa’ya teşrîfât-ı husrevâne ve şalât-ı pâdişâhâne ve esb-i zerrîn-zîn ve sîmîn-sitâm ve şemşîr-

²¹²⁷ “*Allahım yardımcı ve destekçim sensin. Senin (verdiğin güçle) dolaşırım, hamle yaparım ve savaşıyorum.*”

²¹²⁸ anı görüp gâziler dağı L₂ : anı dağı gâziler görüp R

²¹²⁹ Telâfi-i şaffeyn ve telâhuk-ı tarafeyn ‘akl hîre olurdu R : - L₂

²¹³⁰ ol kâr-zârda L₂ : - R

²¹³¹ “*Allah’a ortak koşanları artık bulduğumuz yerde öldürün.*” (Kur’an, 9/5)

²¹³² dirler R : diyüverdiler L₂

²¹³³ münkir idi R : inkâr eyledi L₂

²¹³⁴ ihsânlar R : in‘âmlar L₂

kemer ve mübâlağa sîm ü zer gönderüp, ‘izzetle âsitâne-i sa‘âdete da‘vet itdi. Gelicek fâhîr [41b] hil‘atler giyürüp raġbetler eyleyüp Rûm-ili beglerbeglüġini virdi. Ve Bosna’yı pil-i mest-i vegâ Yahyâ Paşa’ya virdiler.

*Selâfînüñ hilâfetden murâdı
Budur kim hayr ile zıkr ola adı
Unudılmaya haşr olunca nâmı
Mü’ebbed ola anuñ ihtirâmı
Nümûne ola ef‘âli cihânda
Ola şıhhatde gibi her zamânda
Tutup sünnetlerini pâdişehler
İdine muktedâ şâhib-küleher
Eyü ‘âdet olur ‘ayn-ı sa‘âdet
Şakın bid‘atleri eyleme ‘âdet
Gelenler eylemeye tâ ki düşnâm
Ki düşnâm ile olur kişi bed-nâm
Olur sulţânlaruñ her fi‘li mezkûr
Eyü yavuz anuñla hâli meşhûr
Olur mâzîlerüñ ef‘âli [bihter]
Gelen ‘âdet idinür anı ekşer
Tevârîhler ki oldı bunca taħrîr
Belâlar çekdi yazdı her cihân-gîr
Murâd ol şehlerüñ yâd ola adı
Ve gerni derd ü miħnet ne murâdı
Ne şeh kim olmaya meddâhı anuñ
‘Avâmı gibidür halk-ı cihânuñ
Ne şahş idüġin anuñ kimse bilmez
Unudulur gider adı añılmaz
Añılmakdur hayât-ı câvidânî
Unudulmak durur ölmek nişânı*

[42a] *Kim idüğini bilmezdük Sikender*
Aristoyile añılmasa ekşer

Huşûşâ tıtdı tîğ ile cihânı
Sehâsıyla boşaldup bahır [u] kânı

Gerek yazmağa lâyık ide ef'âl
Žarûrî münşî sebt eyleye fi'l-hâl

Yazılsa her şeh olan şahşuñ adı
Dükenürdi Kara-deñiz midâdı

Bi-ğamdi'llâh kim bu Âl-i 'Osmân
Žuhûr idüp çekelden tîğ-ı bürrân

Kimesne bunlara urmadı pençe
Uran dahı besâ çekdi şikence

Alup küffâr elinden bunca iklîm
İderler millet-i Mağmûd'ı ta'zîm

Ğazâ yolına koyup her biri ser
Gözetdiler rızâ-yı Hakk'ı ekşer

Şaçıldı kanları vü dökdiler kan
Bulur anlaruñıla şevket îmân

Kamu itdükleri olaydı tahrîr
Bileydi her gelen şâh-ı cihân-gîr

Bilürdi kim neler gelmiş cihâna
Şeref kimler imiş viren zamâna

Yazılmamış durur tafşîli hayfâ
Mukayyed olmamışdur kimse aşlâ

Yazılmamış durur yüz biñde biri
Vegerni bunlaruñ yokdur nazîrî

İlâhî anlaruñ kıl rûhını şâd
Müselsil olduğınca âdemî-zâd

Müşerref itdiler Dârü's-selâmi

Şeh olsun bunlaruñ kâyim-makâmi

Hilâfet mesnedinüñ zîveridür

Selâfîn-i cihân ser-defteridür

Mü'eyyed(?) dîn hakkı şâh-ı dîn-dâr

Kemâlât-ı İlâhî'den haber-dâr

[42b] *Kemâlinde durur 'ilmi kemâli*

Nihâyetsüz durur mülk ü me'âli(?)

Sikender gibi tutmuşdur cihânı

Selâfîn-i cihânüñ kâm-rânı

Mürüvvet ehl[i] vü şâhib-sahâvet

Fütüvvet ehli vü şâhib-şecâ'at

Cihânüñ hâkimi olup kemâhî

Çün oldu baħr u berrüñ pâdişâhı

Kemâlinde görüp kendü de kudret

Dil ü cândan gazâyâ itdi niyyet

Firenge urmamışdı kimsene dest

El uzatdı aña şâh-ı zeber-dest

Varup mülkine fetħ itdi ħuşûnı

Alur cebren Koron ile Motonı

Geçen şehirler de itdi aña tedbîr

Birisine naşîb olmadı teşhîr²¹³⁵

Teshîr-i kal'a-i Eynebaħtı²¹³⁶

Sultân-ı mücâhedet-şî'âr kâm-kâr-ı zü'l-iĳtidâr gördi ki Mora gibi memleket Firengle şirketle taşarruf olunur. Lâyık-ı salţanat ve münâsib-i kadr [ü] miknet degül. Pes ğayret idüp²¹³⁷ bu maşlahatuñ mevkûf-ı 'aliyyesi olan esbâba himmetle mutaşaddı

²¹³⁵ Beyitler L₂'de yoktur.

²¹³⁶ Bu başlık R'de yoktur.

²¹³⁷ ğayret idüp R : - L₂

olup, esâsına mübâşeret mübâderet itdi²¹³⁸. Meşhûrdur ‘âlemde bu meşel ki “*evvelü’l-fikr âhıru’l-‘amel*”²¹³⁹ dirler.

Çün bir nice müddet ol şâhib-i devlet²¹⁴⁰ mâh u sâl ‘ale’l-ittisâl bahra berre lâzım olan esbâb hep müheyâ vü müretteb idicek gazâyâ niyyet itdi²¹⁴¹. Sâbıkâ merhûm u mağfûr İskender Paşa’ya ki ol zamânda Bosna begiydi emr oldı ki Fireng’ün berrde vâkı‘ olan memleketine akın ide²¹⁴². Anlar dağı²¹⁴³ tevfiğ-i Sübhânî ve ‘inâyet-i Yezdânî yetişüp, Ak-şuyı geçüp segirdim şalup, Venedik’ün [R 43a] ve Çasar’ün mübâlağa memleketlerin harâb u yebâb²¹⁴⁴ itdi. Dönicek Ungurus’ün Lefce nâm bir ‘âlî kal’asın feth itdi.

Ve Malkoç-oğlı Balı Beg’e dağı akın virdiler. Ol dağı varup, gânim ü muğtenem mesrûr u manşûr olur. Ammâ hîn-i mu‘âvedetde ve vakt-i mürâca‘atda şiddet-i sermâdan leşkere hayli miñnet ü zahmet itdi. Ol meşakkatden esîrlerün çoğı helâk olup, mevâkibler merâkibi kalmadı²¹⁴⁵ maţâyâları kırıldı.

Pes sene erba‘ ve tis‘a miede mebâdî-i nev-rûzda²¹⁴⁶ şevvâl ayınuñ yigirmisinde pençşenbih günü hazret-i salţanat-menkabet²¹⁴⁷ devlet ü sa‘âdetle müstakarr-ı serîr-i hilâfetinden göçüp, gazâyâ niyyet idüp, saţvet ü şevketle ibtidâ²¹⁴⁸ İnebahtı Hışârı fethini Moton u Koron teşhîrine mukaddeme bilüp, takdîm eyleyüp evvelâ aña müteveccih oldılar. Ve cevârî-yi cârr²¹⁴⁹ ile kapudan Dâvud Paşa deryâdan zi’l-ka‘de ayınuñ yigirmi dördinci günü Gelibolı’dan yelken açup, İnebahtı Hışârı’n muhâşara itmege müteveccih oldılar²¹⁵⁰. Huşûşâ iftihâr-ı mellâhân-ı bihâr ve yegâne-i rûzgâr-ı

²¹³⁸ mübâşeret mübâderet itdi R : mübâşeret oldı L₂

²¹³⁹ “*Önce iyice düşünmek sonra iş gelir.*”

²¹⁴⁰ bir nice müddet ol şâhib-i devlet R : - L₂

²¹⁴¹ müheyâ vü müretteb idicek gazâyâ niyyet itdi R : müheyâ vü müretteb oldı L₂

²¹⁴² ki Fireng’ün berrde vâkı‘ olan memleketine akın ide L₂ : Fireng’ün kuruda olan memleketine akın itdi R

²¹⁴³ Anlar dağı L₂ : - R

²¹⁴⁴ yebâb R : - L₂

²¹⁴⁵ mevâkibler merâkibi kalmadı R : - L₂

²¹⁴⁶ Pes sene erba‘ ve tis‘a miede mebâdî-i nev-rûzda R : - L₂

²¹⁴⁷ hazret-i salţanat-menkabet R : - L₂

²¹⁴⁸ ibtidâ R : - L₂

²¹⁴⁹ cevârî-yi cârr R : gemiler L₂

²¹⁵⁰ muhâşara itmege müteveccih oldılar R : muhâşaraya revân oldılar L₂

seyâhat-şî'âr u sebâhat-disâr ahvâl-i keştîde ber-kemâl Re'îs Kemâl bedreka-i cevârî-yi gerdûn-mişâl oldu. El-hakk zamânında bihâra Rüstem-i Zâl gibi iştihâr-vâr idi. Dahı nice aña mu'âdil kâmil mellâhlar ile nihâyet-i şevket ve kemâl-i şavvetle cezîre-i Mora'ya İnebahtı'ya²¹⁵¹ revân olıcak²¹⁵² Re'îs Kemâl ile Re'îs Burâk'ın bir câyı(?) cümlesine pîşvâ oldu. Bu iki fülk-i felek-pâyenuñ içinde sâyir ahmâlınden eşkâlınden gayrı biñ **[R 43b]** müsellağ u mükemmel başdan ayağa gark-ı âhen-i tîğ-zen var idi. Ve sâyir kökeler ve mavnalar ve kadirğalar ve kalyonlar müretteb ü müzeyyen olup, her biri bir cidâr-ı²¹⁵³ hişâr-ı âhen oldu. Kaşâr-ı şütür-vâr dizin dizin olup, revân oldılar. Gûyâ ki her keştî pehnâ-ver bir murğ-ı şînâverdür ki deryâ yüzinde bâl ü perr açar uçar. Cümlesi²¹⁵⁴ kapudan gemisinüñ 'akabınca bat-beççe gibi mütevâlî vü müte'âkıb oldılar. Mavnaları deryâ yüzinde görenler bañr-ı muhît üstinde devr ider sâye-i eflâk şanurlar. Hurde gemiler hod deryâ yüzinde habâb-vâr bî-hisâb idi. "*Velehu'l-cevâri'l-munşeatu fi'l-baħri ke'l-a'lâm*"²¹⁵⁵. Kökeler füyûla kadirğalar huyûla döndi. 'Âlî-mikdâr kalyatolar adalar gibi ızhâr-ı rif'at ve iş'âr-ı vüs'at iderdi her biri maşdüka-i "*Veterâ'l-cibâle tahsebhâ câmideten vehiye temurru merra's-seħâb*"²¹⁵⁶ ve gûyâ ki her barça küre-i arzuñ rub'-ı meskûnıydı ki rub'-ı meskûn halkı içinde sâkin olsa mesâkinine müzâyaka gelmezdi. Ve her kalyon timsâh-vâr ol bañr-ı zehhârda merdüm-şikâr oldu. Ve kayıklar ol deryâ-yı 'ummân-şânuñ içinde seretân-vâr seyrân idüp geh kenârda geh bulgürda(?) cevelân iderdi. Ve pergendeler harçeng-vâr başdan ayağa çeng olup, cenge müheyyâ olmuşlar idi²¹⁵⁷. Her gemi keşef-vâr altından üstinden becene-i bend ile²¹⁵⁸ üstüvâr olup, yarağ u yaşağla demür hişâra döndi. Mâr-ı mâhî-mişâl sinîlerin pây idüp, deryâyı pây-mâl eylediler. **[R 44a]** Kaş'-ı menâzil itmede hads-i şâyibden müsâbakat idüp, tayy-ı merâhil itmede ve hem teberrükâhdan(?) akdemiyyete ikdâm idüp ne semte üstine bâd-ı vezân gibi deryâ-yı bî-pâyân içinde seyrân iderlerdi. Her anda leff-i zamân tayy-ı mekân

²¹⁵¹ İnebahtı'ya L₂ : - R

²¹⁵² revân olıcak R : müteveccih oldılar L₂

²¹⁵³ cidâr-ı L₂ : - L₂

²¹⁵⁴ bâl ü perr açar uçar . Cümlesi R : bâl açup uçar. L₂

²¹⁵⁵ "*Denizde akıp giden dağlar gibi yüksek gemiler de O'nundur.*" (Kur'an, 55/24)

²¹⁵⁶ "*Dağları görürsün, onları hareketsiz sanırsın. Hâlbuki onlar bulutların geçişi gibi hareket ederler.*" (Kur'an, 27/88)

²¹⁵⁷ müheyyâ olmuşlar idi R : müheyyâ idi L₂

²¹⁵⁸ becene-i bend ile R : - L₂

idi. Taht-ı Süleymân gibi kankı cânibe maksadı nişân itse tîr-i perrân gibi hemân zamân istemeyüp ân-ı vâhidde varurdu²¹⁵⁹.

İder dâyim kemânın tîri pertâb

'Acâyib sihr-i nâdir vaz '-ı kem-yâb

Çeküp yayın okın taldurmasa bâd

Nişâna irmez olmaz şaşt-ı âzâd²¹⁶⁰

Ve gûş-ı mâhî-mişâl zevrakler hâlic-i Kostantiniyye muhîte varınca mâl-â-mâl eylediler. Âheste âheste menzil-be-menzil leb-i deryâyı tutup zi'l-ıhicce ayınıñ yigirmi altısında Moton öñündeki cezîreye vardılar. Eşrâr-ı küffâr Efrenc'e Mora'ya teveccühlerin mukarrer bilicek ehl-i İslâm gemilerinüñ reh-güzârın deryâda sedd itmek²¹⁶¹ içün biñ beş yüz 'âlî şehrlar gibi mu'teber barçalar ve ulu tağlar gibi kökeler mavnalar ile ol mel'ûnlar²¹⁶² Moton öñine gelüp, mukâbele kondılar. Kapudan Dâvud Paşa dağı²¹⁶³ re'îsler ile müşâvere mu'târaha eyledi. Re'îs Kemâl ki bunca mâh u sâldür 'ömr-i girân-mâyeyi hıdmet-i bihâra şarf idüp, her diyârda şehâmet-i şecâ'atla muttasıf idi ve 'ilm-i seyâhatde [vü] sebâhatde mâhir-i deryâ-penâh mücâhid-i fi-sebîli'llâh idi. "Küffâr az iken ihtirâz itmeyüp, üstine yüriyelüm vakt-i [R 44b] taħammül degül, hemân Yezdân'a²¹⁶⁴ tevekkül gerek, vardukça ziyâde olmada ve havâ muvâfıkdur, muhâlif olmadan.²¹⁶⁵ Huşûşâ bizüm gemilerimiz 'askerüñ esbâb ve hişâruñ eşâsıyla mâl-â-mâldür, deprenmege mecâlleri yokdur, fırsat fevt itmeñ" didi. Ammâ kapudan, "mücâdeleye mukâteleye icâzet yok, maksûd esbâb-ı kâr-zârı hişâr altına itmekdür" diyü cevâb virdi²¹⁶⁶. Zirâ mev'ûd u ma'hûd ol idi. Birkaç gün ol adada dağı münâsib havâyâ müterakkıb olup, otururken nâ-gehân bâd-ı sürh dirlar bir yıl vezân oldu ki pîr ü cüvân²¹⁶⁷ hemân tûfân-ı rîh oldu şandılar. Nücûm-ı hamse-i semâvî gibi ol sipih-i girdâr

²¹⁵⁹ Mâr-ı mâhî-mişâl sinîlerin pây idüp, deryâyı..... hemân zamân istemeyüp ân-ı vâhidde varurdu R : - L₂

²¹⁶⁰ Beyitler L₂'de yoktur.

²¹⁶¹ ehl-i İslâm gemilerinüñ reh-güzârın deryâda sedd itmek R : ehl-i İslâmın gemilerin çıkarmamak L₂

²¹⁶² ol mel'ûnlar R : - L₂

²¹⁶³ dağı R : - L₂

²¹⁶⁴ Yezdân'a R : - L₂

²¹⁶⁵ muhâlif olmadan R : - L₂

²¹⁶⁶ diyü cevâb virdi R : didi L₂

²¹⁶⁷ dirlar bir yıl vezân oldu ki pîr ü cüvân R : bir yıl vezân oldu ki L₂

deryâ-yı hûn-hârda zevrak-ı hilâl-mişâl²¹⁶⁸ keştiler bî-mikdâr olup, geh evc geh hazîzi mekân idinüp, devrân-ı gerdân oldılar. “*Fe-erselnâ ‘aleyhim rihan şarşaran fi-eyyâmin nehisâtin*”²¹⁶⁹ mişdâkınca bu nikbet görüp, ol şâhib-devlet fırsat fevt itdügine²¹⁷⁰ gâyet melâlet çeküp, iktihâma ikdâm eyledi. Yigirmi gün kadar ol bâd-ı şarşar şöyle hışmla eser ki²¹⁷¹ gemilerde olanların ekşeri hayâtından kaç‘-ı recâ iderler. Zîrâ cânib-i bahrda a‘dâ ihâta idüp, bâd-ı muhâlif musallağ oldu, cânib-ı berrden memleket-i huşemâ vâki‘ olmuşıdı, pür-mahâfet. Ve‘l-hâşıl deryâ düşmen sâhil düşmen idi. Zârûri olup, Dâvud Paşa âsitâne-i devlete sür‘atle bir âdem gönderüp, küffârûñ keşretin ve ehl-i [R 45a] İslâm’uñ muhâlif yilden hayretlerin zaccırların²¹⁷² ‘arz idüp, istigâse eyledi²¹⁷³. Ol hinde pâdişâh-ı ‘âlem-penâh sipâh-ı devlet-hâhla Çatalca Ovası’nı muzârib-i hıyâm-ı leşker-i Behrâm-intikâm itmişıdı. Fî‘l-hâl paşa-yı mu‘azzam düstûr-ı mükerrem Hersek-zâde Aḥmed Paşa ki deryâda neheng-i vegâ ve kurıda heft-ser ejdehâ idi, isti‘ânete gönderdiler²¹⁷⁴. Tâ ki gemilere girüp, küffârile müşâcere muhâşama eyleyüp, cebren kahren gemileri²¹⁷⁵ maksada irişdüre. Me‘mûr [u] mecbûr olıcak leşker-i mansûr çeküp, Mora’ya varup, gemilere Hızr-vâr meded[e] yetişüp, kenâra gelüp “*bismi’llâhi mecrâhâ vemursâhâ*”²¹⁷⁶ diyüp, bir kûh-ı vakâr bâd-ı refât kadırgaya kadem başdı.

İline girdi keştiniñ çü şehbâz

Per ü bâl açdı itdi def‘i pervâz

Sürüp keştîyi gıtdiler miyâna

Görünmez oldu vardukça girâna

Hemân ol şâhib-sa‘âdet devletle kadem başduğı gibi ol bâd-ı sürh diñüp şavvet ü şevket-i müslimânî ân-ı vâhidde ziyâde oldığı müşâhede olındı. Ve anların gelmesinden

²¹⁶⁸ zevrak-ı hilâl mişâl R : - L₂

²¹⁶⁹ “*Biz o mutsuz kara günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik.*” (Kur’an, 41/16)

²¹⁷⁰ fırsat fevt itdügine R : - L₂

²¹⁷¹ hışmla eser ki R : esdi ki L₂

²¹⁷² zaccırların R : - L₂

²¹⁷³ eyledi R : eylediler L₂

²¹⁷⁴ Bu kelimedden sonra L₂’de “Cerrâr cerrâr piyâde vü süvâr cenge yarar âdemler koşup gönderdi” cümlesi bulunmaktadır.

²¹⁷⁵ gemileri L₂ : - R

²¹⁷⁶ “*Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah’ın adıyladır.*” (Kur’an, 11/41)

küffâra hayli haybet varup²¹⁷⁷, heybet viridi. Ve def'î mühîb-i 'inâyet-i Rabbü'l-
'erbâbdan bâd-ı nuşret vezân olup, gemiler deryâ yüzinde seyl-i serî'ü'l-inhidâr gibi
revân eyledi. Leşker-i mücâhidân-ı Behrâm-intikâm 'inâyet-i Yezdân'a i'tişâm idüp,
hâzret-i paşa-yı 'âlî-makâm sa'âdet-i şehâdet iz'ân-ı kabûl ile kabûl [R 45b] eyledi.
Pes²¹⁷⁸ ol şehbâzlar düşmen kaşdına 'ukâblar gibi pervâz idüp "*Kul len yuşîbenâ illâ
mâ-keteba'llâhu lenâ hüve mevlânâ ve'ala'llâhi felyetevekkeli'l-[mü'minün]*"²¹⁷⁹ diyü
tevekkül idüp sîne-i pür-sekînelerin top u tüfegge siper idüp tîr ü tebere el urup didi²¹⁸⁰:

*"Gerçi tarîk-i 'aşk-râ merg buved nihâyetiş
Ser nekeşîm ezîn belâ küşte şevîm gâyetiş"*²¹⁸¹

Çün paşa-yı 'âlî-cenâb u kâm-yâb²¹⁸² gemileri belâ girdâbından halâş eyleyüp ol
muzâyakadan çıkardı. Eşrâr-ı küffâra dahı a'vân u enşâr gelüp mücâhidîn serkeşün reh-
güzârların sedd itdiler. Ammâ ol iktidârele leşker-i cerrâr-ı nuşret-şi'âruñ kemâl-i cür'et
ü ikdâm-ı tâmmı olduğıçün²¹⁸³ ol kûh-ı üstüvârları yarağ u yaşağla ârâste idüp hişâra
döndürüp çâr u nâ-çâr kâr-zâra ikdâm-ı tâmm idüp geçürmege ihtimâm itdi²¹⁸⁴. Paşa
dahı niyyet gazâ diyüp pîşvâ olup, kazâyâ rızâ virüp düşmene müvâcehe²¹⁸⁵ oldu.
Kapudan ve sâ'ir ümerâ muktedâ olup, Hakk te'âlâ hâzretine ittikâ eylediler²¹⁸⁶. Kemâl
Re'îs ve Burâk Re'îs fülk-i felek-naẓîrleri şehâb-ı serî'ü's-seyr gibi revân itdiler. Ve
düşmene yakın varıcak evvelâ irakdan top u tüfegi tekerek gibi mütevâliyen bârân-ı
nîsân²¹⁸⁷ idüp sengle ceng itdiler. Mütেকâribeyn mütেকârineyn olıcak tîr ü zenberek
âheng itdiler. Bir zamân dahı anuñla kâr-zâr idüp âhır kâr-ı âteş-bârluk idüp tîğ-ı âb-dâr
ile rumh-ı sîne-güzâra el urdılar. Tarafeynden mukâtelede şarf-ı iktidâr [R 46a]

²¹⁷⁷ haybet varup R : - L₂

²¹⁷⁸ eyledi. Pes R : idüp L₂

²¹⁷⁹ "De ki: Allah'ın bizim için yazdıkları dışında, bize kesinlikle hiç bir şey isabet etmez. O bizim mevlamızdır. Ve mü'minler yalnızca Allah'a tevekkül etmelidirler." (Kur'an, 9/51)

²¹⁸⁰ urup didi R : urdılar L₂

²¹⁸¹ "Aşk yolunun sonu nasıl olsa ölümdür bu belaya karşı gelmek yerine bu yolda ölelim."

²¹⁸² kâm-yâb R : - L₂

²¹⁸³ mücâhidîn serkeşin reh-güzârların sedd itdiler. Ammâ ol iktidârele leşker-i cerrâr-ı nuşret-şi'âruñ kemâl-i cür'et ü ikdâm-ı tâmmı olduğıçün R : ol iktidâr ile leşker-i cerrâr-ı nuşret-şi'âra ziyâde cür'et ikdâm geldi L₂

²¹⁸⁴ geçürmege ihtimâm itdi L₂ : - R

²¹⁸⁵ müvâcehe R : müteveccih L₂

²¹⁸⁶ Hakk te'âlâ hâzretine ittikâ eylediler R : Hakk te'âlâyâ ittikâ idüp L₂

²¹⁸⁷ mütevâliyen bârân-ı nîsân R : bârân L₂

eylediler. Ammâ leşker-i küffâr içinde celâdetle meşhûr ve cür'etle mevşûf birkaç re'isler var idi. İki serdâr kökeler kullelerin çarç-ı devvâruñ burûc-ı müşeyyedesiyile hem-ser idüp, begleri yanında itdükleri 'ahd-i sâbık siyâkınca Kemâl'e kaşd iderler. Her birinüñ içinde iki biñ cengî Fireng var idi ki her birisi kulle-i kûh keştînüñ peleng-i çabuk destiydi. Kemâl şanup, göz karardup Burâk gemisine düşüp, def'î iki cânibinden çatdılar. Gûyâ ki pîl-i mestler biri birine dest urup, su'bân-vâr hortumları bî-cân oldu. Bildiler ki bu ittişâl kâbil-i infişâl degül. Fî'l-hâl tarafeynden tîg-ı perrânların 'uryân idüp²¹⁸⁸, 'âlemi tûfân-ı kana gark eylediler. Göleglerden(?) hicâre-i siccîl gibi seng bârân idüp, tayr-ı ebâbîl gibi teberler bürrân oldılar. Ve her seng ki merkezine âheng ideydi. Ehl-i keştînüñ başına dünyâyı teng iderdi. Ve tüfenkler zenbûr-mişâl cevfi 'âlemi mâl-â-mâl eyledi. Terâküm-i bihâr ü buhâr-ı bihâr duhân-vâr 'âlemi münşîler müsveddesinden tîreter itmişdi²¹⁸⁹. 'Aceb buhârdur ol ebr-i siyâh ki emtâr [u] aktârı tîr-i âteş-feşân [u] cân-sitân idi. Ve hûn-bâralar yir yirden atılup, şihâb-âsâ ol türelükde meş'aleler gibi ziyâ virdiler. Tîg u tîr mağz u ciger ile keştîleri pür eylediler. Dâr-ı dârlardan(?) ol pehnâ-ver keştîler dâr olmuşıdı. Firengler bir derecede âteş-bâzluklar itdiler ki pîr-i sipihr-i tâs-bâz görüp hayrân oldu. Mavnalar vâdî-yi cehennem gibi pür-nâr olup, [R 46b] küffâra 'azâb-ı elîm eyledi. Âhır cenge nihâyet cidâle gâyet olmayacak Re'îs Burâk kâfir gemisine neft urdı, yakdı. Ol iki 'âlî köke tutuşup, zebânesi âsmâna çıkdı. Burâk barçasın hâlâş itmege çendân ki ikdâm-ı tâmm itdiyse imkân olmadı. Ol kullâblar çengâl-i şîr-i âcâl gibi muhkem müstahkem olmuşıdı²¹⁹⁰ üçü dağı ma'iyetle yandı. İltihâb-ı iştigâli kurre-i zemherîre tâb virdi. Ol tâbişle âb u âteş âmilhte olup, deryâ 'ayn-ı hâmiye oldu. Gûyâ üç sevâd-ı a'zam şehr-i mu'azzam yanup harâb oldu. Ol iki bî-devlet keştîlere mukârenet mukârebet barçaya dağı nekbet virdi. Mü'min ü küffâr tûfân-ı nâr oldu diyü zindegânîden kaç'-ı recâ eyleyüp, deryâya dökildiler. Ehl-i İslâm gemileri karîb idi. Def'î deryâda alabildüklerin hâlâş eylediler. Azı şehîd oldu. Ammâ ol iki kökelerde olan kâfirlerden hiç biri hâlâş olmadı.

Bir mavna ve bir barça ve iki 'âlî kalyonlar dağı Kemâl üstine varmışlar idi. Ol dağı gelürken mavnaya bir top vurdı ki ayruk kâbil-i işlâh necâh²¹⁹¹ olmadı. Deñize

²¹⁸⁸ 'uryân idüp R : 'uryân eylediler dağı L₂

²¹⁸⁹ Terâküm-i bihâr ü buhâr-ı bihâr duhân-vâr 'âlemi münşîler müsveddesinden tîreter itmişdi R : - L₂

²¹⁹⁰ gibi muhkem müstahkem olmuşıdı R : olup L₂

²¹⁹¹ necâh R : - L₂

kaçup helâk oldu. Barçayı dağı şâi'ka-girdâr ile²¹⁹² vurup, muhkem zaħm-dâr eyledi. Ol dağı kaçdı. Ammâ ol iki kalyonları sipâh-ı nuşret-penâh hâh-nâ-hâh alup, kâfirlerin tu'me-i neheng ü mâhî itdiler. Küffârûñ sâyir gemileri Aħmed Paşa'nuñ bu şehâmetin zarâmetin(?)²¹⁹³ görüp, [R 47a] mukâvemet idemeyüp, leşker-i İslâm'uñ def'i muhâl ü mümteni' imiş bildiler. Münhezim olup, önlerinden kaçdılar. Huzûr-ı tammıla leşker-i İslâm geçüp, hişâr-ı üstüvâr İnebahtı'ya müteveccih oldılar.

Çün hişâra karîb geldiler. Kal'a halkı deryâdan meded ü mu'âvenet ümîz iderdi, mümkün olmadı. Berrden dağı²¹⁹⁴ pâdişeh-i 'âlem-penâh [u] encüm-sipâh, 'asker-i muzaffer ile yaylakda konup, âşaf-ı Süleymân vezîr-i cumhur-ı 'âlî-şân beglerûñ dervîşi ve dervîşlerûñ begi mürebbî-i 'ulemâ vü maħabbet-i şulehâ nâzım-ı münâzım-ı saltanat hâmi-yi havza-i memleket Muşafâ Paşa "yesserâhü'llâhü mâ-yeşâü"²¹⁹⁵ hazretleri ol vakt melikü'l-ümerâ-yı Rûm-ili idi. Rûm-ili çerisiyle göndermişidi. Kapsın yapdurup, küffâra hayret ü zücret virmişdi. Bir hadde müzâyakası var idi ki teneffüse mecâlleri kalmamışdı. Deryâ yüzinde dağı çünkü a'lâm-ı ehl-i İslâm görünüp, paşa-yı zü'l-ihtirâm şevket-i mâ-lâ kelâm ile geldi. Cünûd-ı müslimîn cemî'-i cevânibden ol sûr-ı müsevver ihâta eylediler. Küffâr-ı tîre-i rûzgâr dağı çâr u nâ-çâr ızhâr-ı itâ'at idüp, yüz biñ istiğfâr u i'tizârla 'ahd ü mîşâk muhkem idüp, hişârı virdiler. Def'î bâb-ı sa'âdet-me'âba bir berîd-i nüvîd mübeşşir olup, beşâret idüp, sultânûñ ihsânıyla şâd u handân oldu. Bu feth u fütûh hamse ve tis'a mie senesinde muħarrem ayınuñ yigirmi birinci güninde vâki' oldu.

Çün ol kal'a [R 47b] bahânesiyle ol memleket tamâm dâhil-i maħrûsa-i dârü'l-İslâm oldu. İnebaht[1] Hişârı üstüvâr olmaduğıçün i'timâd u i'tikâd itmeyüp, boğazda iki hışn-ı haşîn emr oldu. Tâ ki küffâr 'ubûra çâre bulmaya. Bu maşlahata zübde-i erkân-ı devlet ve güzîde-i aşhab-ı şavlet vezîr-i müşîr-i şâhib-rây ü şâyib-tedbîr Muşafâ Paşa, merhûm mağfûr Sinân Paşa'yı hişârûñ meremmetine koyup, pâdişâh-ı İslâm 'izzet ü ikrâmla manşûr u muzaffer şâd-kâm dârü's-selâm Edrene'ye mürâca'at itdi. Anlar dağı teng-nây-ı ma'berûñ iki cânibinde iki metîn kal'a yapup, birinüñ adın Ciger-delen ve birinüñ adın Bağır-delen kodılar. Esbâb-ı ceng ü cidâl ile mâl-â-mâl eylediler. Ve bu

²¹⁹² şâi'ka-girdâr ile R : - L₂

²¹⁹³ zarâmetin(?) R : - L₂

²¹⁹⁴ dağı R : - L₂

²¹⁹⁵ "Allah onu dilediği tarafa yöneltsin."

fethi Moton'un Koron'un huşûnun huşûline ma'dât(?) ü şerâyi't 'add itdikleri ecilden gemileri İnebahtı Limanı'nda mahfûz u maşûn idüp, anda kışladılar. Kapudan Dâvud Paşa'yla ve hem emîr-i kebîr ejdehâ-yı dâr u gîr Muştafâ Beg dağı Pireveze'de yigirmi miqdârı 'âlî mavnalar ihzâr eyledi. Ve hem Kefelonya kazıyyesi dağı târih-i mezkûrda vâkı' oldu.

Feth-i Koron ve Moton²¹⁹⁶

Çün eyyâm-ı şitâ geçüp, bahâr-ı 'âlem-ârâ zamân-ı karîb oldu. Sultân-ı cihân-güşâ yine niyyet gazâ diyüp, Moton'un Koron'un feth ü teşhîrine ikdâm ü ihtimâm itdi. İbtidâ kapudan Dâvud Paşa'ya hükmi-î itâ'at-iktizâ gönderüp, emr itdi ki, "cemî' gemilerün esbâbın yine müheyyâ eyleye. Dağı İnebahtı Boğazı'ndan çıkup, Moton'a Koron'a müteveccih ola". Pes²¹⁹⁷ sene 906'da [R 48a] vezîr-i dîn-dâr Ya'kûb Paşa-yı kâm-kâra emr olındı ki,²¹⁹⁸ "leşker-i cerrârün yararından gerek piyâde gerek süvâr, gerek olduğı miqdâr eşâs-ı kâr-zârla varup, gemilere girüp, devletle pâdişâh-ı 'âlî-miqdâr Moton ve Koron'a²¹⁹⁹ gelicek tâ ki cerrâr-ı cerrâr ile cevâfileri imhâl ü ihmâl itmeyüp, buyurdukları gibi²²⁰⁰ îşâl ide". "*Velehü'l-cevâri'l-münşeâtu*"²²⁰¹ ol dağı fermân-ı lâzımü'l-iz'ân muktezâsınca hemân isti'câl ile maşlahat görüp, leşker-i deryâ-şânla receb ayınuñ on dördünde cum'a günü 'azm-i gazâ itdi. Vezîr-i güzîn dûrbîn-i mu'în-i dîn-i müslimîn zamîn-i şer'-i metîn tâbi'-i ehl-i hüda ya'nî Muştafâ Paşa ol zamânda melikü'l-ümerâydı. Emr olındı Rûm-ili 'askeriyle niyyet gazâ diyüp, şa'bân ayınuñ yigirmi altısında Mora cânibine revân oldu. Sultân-ı rub'-ı meskûn kânûn-ı kadîmî siyâkınca şâmin-i ramazânda huşûn-ı Moton, Koron fethine Mora cânibine 'atf-ı 'inân idüp, müteveccih oldu²²⁰². Ordu-yı hümayûn kazâ-yı vesî' ü şahrâ-yı fesîh adada kondı.

²¹⁹⁶ Başlık R'de yoktur.

²¹⁹⁷ Pes L₂ : - R

²¹⁹⁸ ki L₂ : - R

²¹⁹⁹ Koron'a R : Koron Hışârlarına L₂

²²⁰⁰ gibi R : maħalle L₂

²²⁰¹ "*Akıp giden yüksek gemiler de O'nundur.*" (Kur'an, 55/24)

²²⁰² idüp, müteveccih oldu R : itdi L₂

Andan a‘lâm-ı nuşret-a‘lâmı a‘lâ-yı ‘illiyyine çıkarup, envâr-ı bahâr gibi leşker-i nuşret-eşeri²²⁰³ tertîb ü tezyîn eylediler. Leşker-i müslimîn ile ada²²⁰⁴ hemîn behişt-i heştümüne döndi. Piyâde vü süvâr sebze vü envâr gibi ol serv-i serdârı²²⁰⁵ ortaya alup, adadan göçüp, âheste âheste menzil-be-menzil maksada müteveccih oldılar. Şa‘şa‘a-i manşûre-i cihân-güşâ bu tâk-ı zeberced hadrâyâ ziyâ virüp [R 48b] cevfi-i ‘âlem çün dil-i fânûs pür-senâ kıldı. Tanîn-i tabl-ı pür-şadâ ve enîn-i nây-ı rûyin-i hoş-edâ şımâh-ı şahrâ-yı ... mâl-â-mâl oldu. Şahîl-i huyûl nefîr-i füyûl bir derecede idi ki şûr-ı İsrâfîl-vâr hâksâr olmuş, ‘azm-i remîmûñ kulağın töldurdi²²⁰⁶.

Çün mevâkib-i kevâkib-nazîr seyr-i siper ile mesîr-i mukarrer Mora’ya bir ayda irişdiler. Leşker-i mücâhidîn-i pür-kîn varup, hişârı muhâşara eyleyüp, top kuracak yirleri tahmîn idüp, ahzâb-ı bî-hisâb yirlerin ta‘ayyün eylediler. Toplar tüfekler ve taş yaylar ve zenberekler yir yirin kazâ-yı nâ-gehânî gibi kurulup, câ-be-câ ceng ü cidâl idenleri nişân itdiler. Az zamânda şöyle ceng itdiler ki²²⁰⁷ ‘âlem düşmen gözine çeşm-i sûzen gibi teng oldu. Kavâri‘-i mütetâlî vü sihâm-ı mütevâlî fi’l-hâl ol perîşân hâlleri bî-mecâl ü şikeste-bâl eyledi. ‘Înâyet-i Yezdânî ve ‘avn-ı Sübhânî yetişüp, cüz’î iltifâtla Taş-hişâr’ın aldılar. Çün küffâr Taşra Hişâr’dan ka‘-ı recâ eylediler. Kazâyâ rızâ virüp, künc-i ihtifâda bûm-vâr münzevî oldılar. Irakdan mukâra‘aya müsâhemeye mübâşir oldılar.

Sıfat-ı Koron ve Moton²²⁰⁸

Gerçi ‘âlemde hışn-ı metîn çok ammâ Moton ve Koron gibi maşûn-ı huşûn olmaz ve ol bıkâ‘uñ zindegânisi ol kılâ‘uñ melce-i melâz olduğuydur dîvâr-ı üstüvârı sedd-i sedîd-i Sikender’den muhkemter ve muhîti muhîti şânı jerf ü nehîb-i baħr-ı ahzardan kemâl-i irtifâ‘ bir derecede ki nihâyet-i rif‘atinden [R 49a] kulleleri cüz’-i lâ-yetecezzâ gibi kâbil-i işâret degül. Ve nihâyet-i ittisâ‘ bir meşâbede ki kemâl-i si‘atinden ribâ‘-i rub‘-ı meskûn bir kûşesinde hemân nokta-i mevhûm gibi nihân olurdu. Raşşâd-ı şabâ ve peyk-i fikr ü nazâr tûl-i ‘arzından virmezdi haber ve kuţtânınuñ dîn-i

²²⁰³ nuşret-eşeri L₂ : nuşret R

²²⁰⁴ Her iki nüshada اعدا şeklinde yazılmıştır.

²²⁰⁵ serv-i serdârı R : - L₂

²²⁰⁶ Şa‘şa‘a-i manşûre-i cihân-güşâ bu tâk-ı zeberced hadrâyâ ziyâ virüp..... kulağın töldurdi R : - L₂

²²⁰⁷ ki R : - L₂

²²⁰⁸ Başlık L₂’de yoktur. R’de sayfanın kenarına yazılmıştır.

muşîbet-dîdelerin huffâş-vâr şa‘şa‘a-i envâr-ı a‘lâm-ı nuşret-i i‘lâm-ı Aḥmed’i görmüş degül. Ve ol bî-hûşlaruñ o turûş gûşları avâze-i gûş-ı mühîb-i millet-i Muḥammedîyle memlû olmamışdı. Şu‘ûbetin görüp, selâṭîn nâmını ḥall ve gûşâdına dest urmadılar. Zîrâ²²⁰⁹ ḥandak-ı ‘amîkinüñ ‘umkı bir cüzde idi ki şeyâṭîn-i evhâm ü ḥayâl girmege mecâl ü çâre bulmazdı. İçi kalb-i kâsi-yi tâlib-i dünyâ-yı dûn gibi ṭolma ṭop ṭarrâka hemân meger bârûlarına nokşân getüreydi. Yoḥsa dîvâr-ı üstüvârını nokşâna imkân yoğıdı²²¹⁰. Ve ḥûn-bâre-vâr ḥişâruñ içi pür-eşâs-ı kâr-zâr idi. Birkaç müddet leyl ü nehâr cânib-i berrden leşker-i nuşret-şikâr ehl-i ḥişâr ile cengde şarf-ı iktidâr eylediler. Ammâ mücâhidîn seffinelerine intizâr çekerlerdi ki cânib-i baḥrdan ihâta ideler. Gemiler dahı hep müretteb olmuşdı. Pireveze’de ki Muştâfâ Beg ḥazretleri yapdurduğı mavnalarla hemân münâsib bâd-ı vezâna mevkûf idi. Müte‘âkıben isti‘câl olınsun diyü ulaklar gelicek emîr-i deryâ Ya‘kûb Paşa ve kapudan Dâvud Paşa gemiye kadem başıcak te‘yîd-i Sübhânî ve ‘inâyet-i Yezdânî yetişüp, [R 49b] muvâfik havâ belürdi. “*Vehüve’l-lezî yürsilü’r-riyâḥa büşran beyne yedey rahmetih*”²²¹¹ âyetine muṭâbık u muvâfik boğazdan çıkdılar. Ol boğazı Fireng’üñ gemileri alup, ehl-i İslâm gemilerin geçürmemek kaşd eylediler. Zîrâ cemî‘-i Firengistan beglerinüñ yarar yarakları ve ‘âlî-gemileri mu‘âvenete gelmişlerdi. “*Ve’l-lezîne keferû ba’zuhüm evliyâü ba’zın*”²²¹².

Üç yüz pâre gemileri gelmişidi²²¹³. Her fülki felek-vâr refî‘ ü üstüvâr idi. Ve ḥişâr-ı kirdâr şavâ‘ik-i âteş-bâr ve kavâri‘-i ‘izâm-ı merdüm-ḥâr²²¹⁴ ve tüfekler ve zembereklerle mâl-â-mâl idi. Ve bizüm cevârîlerimizü dahı bu çeri(?) çeri-i yeñiçeriyle evvel çekerler sîmâ ol sîmâ sîmâ(?) kökeleri ki her biri bir ‘âlî-miḥdâr ḥişâr idi, yürüdüp, kâfir keştilerin münkesir idüp, münhezim itdiler. Cenge mecâl bulmayup zarûrî deryâya çekildiler. Ammâ ehl-i İslâm gemileri Moton’a karîb gelicek yine bî-iḥtiyâr olup, kâr-zâra iḥdâm itdiler. Mukâra‘ayla²²¹⁵ muşâdemeye başladılar. Ol seḥâb-ı semâ-gîrler içinde şemşîrler şimşekler gibi şa‘şa‘lar virüp, ṭop u tüfek lem‘ân hemân kıyâmetden nişân virdi. Kâfir ü müslimân bu ceng-i ‘azîme ḥayrân kaldılar. Deryâ

²²⁰⁹ ve muḥîṭi muḥîṭ-i şânı jerf ü nehîb-i baḥr-ı aḥzardan..... ḥall ü gûşâdına dest urmadılar. Zîrâ R : - L₂

²²¹⁰ İçi kalb-i kâsi-yi tâlib-i dünyâ-yı dûn..... dîvâr-ı üstüvârına nokşâna imkân yoğıdı R : - L₂

²²¹¹ “*O, rüzgârları rahmetinin önünde müjde olarak gönderendir.*” (Kur’an, 7/57)

²²¹² “*Dini inkar edenler de birbirlerinin velileridir.*” (Kur’an, 8/73)

²²¹³ gemileri gelmişidi R : gemiydi L₂

²²¹⁴ Ve ḥişâr-ı kirdâr şavâ‘ik-i âteş-bâr ve kavâri‘-i ‘izâm-ı merdüm-ḥâr R : - L₂

²²¹⁵ Mukâra‘ayla R : - L₂

korkusundan zirih gibi mâhîler cevşen-pûş olup, habâblar tîr ü tîre karşı siper tutarlardı. Emvâc-ı deryâ pîl-i mest gibi cûşân u hurûşân oldu. Sehl zamânda ve az müddetde kesük başlar habâb-vâr deryâ yüzün tutup, gûş-ı mâhîler gibi tuğulğalar kenârda bî-şümâr idi. Tîr-bârândan **[R 50a]** baħr-ı pehnâ-verüñ yüzi hemân neyistâna döndi. Lem‘ân-ı şemşîr-i bürrân ve şihâb-ı tîr-i perrân mütetâlî vü mütevâlî olduğı²²¹⁶ ‘alâmet-i tûfân-ı kan ve bârân-ı tîr-i âteş-feşân oldu. Ve ol baħr-ı zehhâr dîg-vâr top-ı şâ‘ika-girdârüñ âteş-i âb-dârından cûşân olup deryâyâ bir germiyyet geldi ki maşdüka-i “*Ve-izâ‘l-bihâru succirat*”²²¹⁷ oldu. Top u tüfek duħânından cihân görünmezdi. Şu‘le-i âteş-i ra‘âda sîne-i pür-kîne-i deryâyı²²¹⁸ pür-dâg idüp, şererlerden ‘âlem-i cevf çerâğla memlû oldu. Ve ol baħr-ı aħzar içinde kanlu habâb gonce-i lâle-i sîr-âb gibi bî-hisâb idi. Keştîlerüñ ekşeri ol şademâtda kâse-i habâb gibi ser-nigûn olup, deryâ yüzinde ser-geşte oldılar. Cevşen-ver dilâverlerüñ kimi neheng gibi geh şinâver olup, gâh peleng gibi kökeler kullelerinde ceng iderlerdi. Çekrelerden(?) cigerler çâk olup, ... ol pehnâ-ver gemiler târ oldılar. Hûn-bâreler ol kûh-pârelere od urup, her keştî âteş-bâr bir ejdehâ-yı hûn-hâra dönüp, âteş-feşânluklar eylediler. Ve zencîrlü kullâblar ol pîl-i pertâblara tâziyâne olsa gerekidi. Kayd oldu. Ma‘a-hâzâ esbâb-ı sür‘at ve eşâş-ı sebkatdür²²¹⁹. Her dümen hortûm-ı pîl-i demân gibi şalınup, kûh-ı bî-cân-ı şu‘bâna döndi. Ve kadırgalar kenârında kürekler bâl ü perr olup, her biri evren gibi gâh perrân **[R 50b]** olup, neheng gibi gâh şu yüzinde seyrân iderdi. ‘Alemler yir yir meş‘aleler gibi şu‘leler virüp, ol semâ-sîmâ sefineler üstinde buruc-ı müşeyyede üstindeki nücûm-ı raħşân gibi nûr-efşân idi²²²⁰. Ve mühre-i tüfikle nice nokta-i merdümeği hakk iderlerdi. Ve gühercile ve nokta-i iltihâb tâb-ı deryâ-yı pür-tâba tâb virüp²²²¹ harâretinden serâba döndi.

Ve‘l-hâşıl dünyâ çerâg deryâ yağ ve sihâm-ı sefâyin-i a‘dâ-yı dîn fetîle oldu. Cârî cevârîler her cânibe cereyân idüp, celd-i canbâzlar ceng ü cidâlde cür‘et ü celâdet gösterdiler. Top-taşları önünde âdem başları haşhâş dânesi degüldi. Âhen ü âteş ü seng ittifâkla hem-dest olup, nice kûh-ı bülendi pest itdiler. Helâk olmuş gemiler kenârda

²²¹⁶ mütetâlî vü mütevâlî olduğı R : - L₂

²²¹⁷ “*Denizler kaynatıldığı zaman.*” (Kur’an, 81/6)

²²¹⁸ deryâyı R : - L₂

²²¹⁹ Ma‘a-hâzâ esbâb-ı sür‘at ve eşâş-ı sebkatdür R : - L₂

²²²⁰ ol semâ-sîmâ sefineler üstinde buruc-ı müşeyyede üstündeki nücûm-ı raħşân gibi nûr-efşân idi R : - L₂

²²²¹ virüp R : virdi L₂

şumârdan haşrdan ziyâde idi. Cevşen-ver dilâverler deryâda seng-puşta döndiler. Top u tüfek müzâhamesinden her kişi keşef-vâr metrisden siperden baş çıkarmazlardı. Her insân cevşen içinde nihân olmağa cân atardı. Bu gavğa vü vegâda bir ‘azîm gazâ oldu ki deryâ-yı hûn-hâr merdüm-i âzâr acıyup, kanlu yaşlar dökdi. İsteridye midye kapları gibi çarhî vü berrî kalkanlar kenâr-ı deryâda bî-şümâr idi. Ve mâr-ı mâhî gibi nîze-i cân-sitânlar şu yüzinde devrân u seyrân iderlerdi. Ve’l-hâşıl kıbâb-ı habâb gibi deryâ yüzün degirmi siperler dutup, tîg u teberler deryâyı demür ma‘denine döndürdiler. Keştîler kebşler gibi tenâtuḥ itdükçe odlar saçılıp, ‘âlem kürre-i âhengere dönerdi²²²². [R 51a] Mavnalar ejdehâlarınınuñ ğazab u ḥiddetin ḥadden mütecâviz görüp, deryâ²²²³ selâsil ü ağlâl ile kaşd itdi ki bend ide. Anuñçün saḥ-ı müstevî ve baḥr-ı meşcûr(?) pür-zencîr oldu.

Çün ol tûfân-ı pür-âşûb mümtedd olup, muḥârabe-i kıyâmet-üslûb müştedd oldu. Küffâr keştîlerinüñ kümânı şınup, okları uvanup, sehm-i murâdları nişâna irmeyüp, bu muşâdemeye mücâdeleye taḥammül idemeyüp, tḥâkatleri tḥâk olup, karâr idemeyüp, firâra müteveccih oldılar. Gemilerinüñ ba‘zı helâk olup, ba‘zı girdâb-ı belâya giriftâr olduĝun göricek çâr u nâ-çâr kaçdılar. Âdem cesed üstinde deryâ yüzünde yürinse câiz olmışıdı. Kâfirüñ re’îsleri ayruk ikdâm idemeyüp, cân atup, deñize kaçdılar. Çatabildüklerin alup, kâfirlerinüñ kimini neheng-i şemşîr tu‘me idinüp, kimisini baḥr-ı âfâk-gîr yidi. “*Fentekamnâ minhüm feagraknâhüm*”²²²⁴ muktezâsınca. Çün gemiler manşûr u mesrûr ḥişâr kenârına geldiler. Baḥr u berrden ve ḥuşk ü terden ol deryâları ihâta eylediler. Kal‘a ḥalkına ḥırmân gelüp, cânlarından kaḥ‘-ı recâ eylediler. Küffâr deryâdan gelicek a‘vân u enşârdan me’yûs olup, tâli‘-i menḥûslarına incinüp, âḥır encâm-ı kâr neye varacaĝını bildiler. Çâr u nâ-çâr olunca ceng ü cidâle şarf-ı iktidâr eylediler.

Pes ehl-i İslâm kâfire ârâm virmeyüp, melâḥimede bir derecede ikdâm ü ihtimâm itdiler ki burûc-ı müşeyyede-i ḥişârdan küffâr barmak [51b] çıkarmağa cânı yoĝıdı. Zîrâ çeride cerî yeñiçeriler var idi ki cüz’-i lâ-yetecezzâyı nişân itseler bî-gümân ḥaḫâ itmezlerdi. Belki şaḥîfe-i dilden ḥayâl-i nokḫa-i mevḥûmı kaşd itseler ḥakk iderlerdi. Ve şöyle çüst u çâlâk şebbâzlar idiler ki şu‘â‘-ı âftâb-ı cihân-tâbla tḥâk-ı âsmâna çıkmak murâd idinseler nazâr-ı şâyib ve ḥadş-i şâkîb ki ân-ı vâḥidde burûc-ı

²²²² dönerdi R : döndi L₂

²²²³ deryâ R : - L₂

²²²⁴ “*Onlardan intikam aldık, onların hepsini denizde boĝduk.*” (Kur’an, 7/136)

müşeyyede-i gerdûn-ı gerdân mekân idinürlerdi²²²⁵. Ol hışn-ı haşîn ortaya alup, yir yir dîvârların yıkup, yire berâber eylediler. Şu'ûbet bir derecede ki handak-ı 'amîki merkez-i arz-ı basîte muttaşıl idi ve ebrâc-ı refî'i "ve's-semâ izâti'l-burûc"²²²⁶ ile berâber. Hâşıl-ı kelâm kâbil-i hark ü iltiyâm degül bilüp, ihtimâm itdiler. Şadâ-yı şademât [ü] mühîb-i kavâri'adan "el-kâri'atü me'l-kâri'ah vemâ edrâ kema'l-kâri'ah"²²²⁷ âvâzesi geldükçe zemîn hemîn berg-i hazân gibi vehminden lertzân oldı. Kulel-i cibâl gehvâreler gibi cünbân oldı. Silsile-i intikâma iltihâma inkişâm virmeyüp, şubh u şâma ulaşıdurup, iktihâma ikdâma ihtimâmlar gösterdiler²²²⁸. Her emîr-i kâm-kâr bir miqdâr dıl'-i hışâr-ı üstüvâruñ dîvârın hâkle yeksân itmege iltizâm idüp, cenge ârâm virmediler. Hattâ vâkı'ada vâkı' olacak dâhiyeye şınup, halk-ı 'âlem "izâ vaka'atü'l-vâkı'ah"²²²⁹ âyetinüñ mazmûnının mülâhaza iderlerdi. Kûh-girdâr-ı Kâf-ı keri(?) sengler ile çeng itdiler. Burc u bârûlar küffâra teng itdiler²²³⁰. Ol hışâr-ı üstüvârı [R 52a] leşker-i cerrâr kırk gün kadar muhâşara eylediler. Hışâr-ı üstüvâra top dokındukça ser-geşte keştî gibi bir nice zamân mütezelzil olurdu. "İzâ zülzilati'l-erzu zilzâlehâ"²²³¹ âyeti maşdüka-i hâl oldı. Mütetâli-yi top-ı ejdehâ-girdâr küffâr-ı hışâra deprenmege iktidâr komamışdı. Mümkün olan yirleri yıkup, âyetinüñ²²³² mâşadak oldı.

Toplaruñ şadâ-yı hevl-nâklerinden âdemler helâk olurdu. Tîr-endâz²²³³ serbâz u gâzîler sihâm-ı cân-sitân ve sinân-ı âteş-feşânla kal'anuñ için faşşâd tâsına döndürdi. Cünd-i İslâm çendân ki merâsim-i iltihâm ve levâzım-ı iktihâm tamâm idüp²²³⁴, ihtimâmda nokşân komadılar. Ammâ ne çâre üstüvâr-ı hışâr ve irtifâ'-ı dîvâr ve 'umk-ı handak direk vâr mâni'-i aHz u iktidâr idi. Burûcına 'urûcına ihtimâl muhâl idi. İttifâk candaral olan dâll gördi ki ehl-i İslâm cidâl ile men' olunmadı. Fî'l-hâl kal'aya yarağıla

²²²⁵ şu'â'-ı âftâb-ı cihân-tâbla tak-ı âsmâna çıkmak murâd idinseler nazâr-ı şâyib ve hads-i sâkıb ki ân-ı vâhidde burûc-ı müşeyyede-i gerdûn-ı gerdân mekân idinürlerdi R : - L₂

²²²⁶ "Burçlarla dolu göğe andolsun." (Kur'an, 85/1)

²²²⁷ "Yüreklere hoplatan büyük felaket. Nedir o yürekleri hoplatan büyük felaket? Yüreklere hoplatan büyük felaketin ne olduğunu sen ne bileceksin!" (Kur'an, 101/1-3)

²²²⁸ Kulel-i cibâl-i gehvâreler gibi cünbân oldı..... iktihâma ikdâma ihtimâmlar gösterdiler R : - L₂

²²²⁹ "Kesin gerçekleşecek (olan Kıyamet) koptuğu zaman." (Kur'an, 56/1)

²²³⁰ Kûh-girdâr-ı Kâf-ı keri? sengler ile çeng itdiler. Burc u bârûlar küffâra teng itdiler R : - L₂

²²³¹ "Yer o şiddetli depremle sarsıldığı zaman." (Kur'an, 99/1)

²²³² Ayete atf yapılmasına rağmen iki nüshada da ayet metni bulunmamaktadır.

²²³³ Mütetâli-yi top-ı ejdehâ-girdâr küffâr-ı hışâra..... hevl-nâklerinden âdemler helâk olurdu. Tîr-endâz R : L₂

²²³⁴ çendân ki merâsim-i iltihâm ve levâzım-ı iktihâm tamâm idüp R : - L₂

yoldaş koymak kaşd itdi. Dört pâre kadirğalar ihzâr itdiler. Yarağũn gâyet yararıyla küffârũn gâyet ehl-i şecâ'at serdârların ve kadr-endâz serbâzların koyup, bir fedâyi kâfiri re'îs idüp, mübâlağa nesnelere mu'âhede eyledi. İki biñ cevşen-ver kâfir ile gönderdi ki korunup hişâra gireler. Kal'aya karîb gelicek iki gemi gördi ki dâm-ı belâya giriftâr olup, hor u zâr helâk olmağı ihtiyâr eylemek müşkil görmediler. [52b] Ammâ iki gemiyi eceli çekdi, getürdi. Top u tüfek ok u zenberek bârân-ı nîsân gibi bârân iken vehm itmeyüp, ecel-i 'âcil gibi isti'câl ile hişâra müteveccih oldılar. Karavul bekleyenler anları ehl-i İslâmũn a'vânından enşârından şanup, ğaflet itdiler. Ol gün nevbet 'azeb ağası Küçek Yular ile Şâmlu oğlu Muştafâ Beg'ũn idi.

Çün gemiler hişâra karîb yire gelicek bildiler ki küffâra mu'âvenete geldi. Yarağ u yaşağla kenâra varıcak def'î 'aceleyle boşaldup yalı kapusından keferere üşüp, taşmağa mukayyed oldılar. Bu kazıyyeyi görüp, sultân-ı müslümîn gâyetde ğam-ğîn oldu. “*Asâ en-tekrahu şey'en vehüve hayru'l-leküm*”²²³⁵. Ehl-i İslâm'a inkisâr virüp, küffâr-ı eşrâra istibşâr virdi. Ammâ âhır kâr mü'minlerũn muvahhidlerũn fütûr[1] sürûra ve küffârũn sürûrı fütûra mübeddil oldu. “*Ve 'asâ en-tuhibbû [şey'en] vehüve şerrü'l-leküm*”²²³⁶.

Hişârũn infitâhına ve küffârũn inkisârına ve 'asâkir-i nuşret-şi'ârũn iğtinâmına²²³⁷ ihtimâmına bâdî vü bâ'is oldu. Vürûd-ı vufûd-ı âfât ve vukûd-ı âteş-i mükâfât hişâr-ı üstüvârũn ba'zı dîvârın rahne rahne idüp, kafese döndürdiler. Murg-ı rûhları muztarib olup, çıkmâğa intizâr çekerlerdi. Deryâ yüzünden isti'ânet göricek sürûr-ı ibtihâcla cem'îsi iskeleye müteveccih oldılar. Tâ ki ehl-i İslâm gemileri hücum idüp, yarakların almayalar. Def'î içinde olan esbâb çıkarup, üşüp 'aceleyle taşmağa meşğül oldılar. Gemiyi oda urdılar. Hişâr içinde olan [R 53a] halk yalıya dökilecek gedükler halvet kaldı. Anaçlı gedüğinden merhûm u mağfûr Sinân Paşa gördi ki gedükde kâfir kalmadı. “Furşatdur yoldaşlar meded çıkmâğa sa'y eyleñ belki kâfir bu cânibũn su'ûbetine i'timâd u i'tikâd idüp, hâlî koya” didi²²³⁸. Fî'l-hâl aşhab-ı kâtâlden birisi tenende-vâr nezâketle çıkup, gördi ki gedük gâyet halvet. Hemân yoldaşlara işâret eyledi. “Ġayret ü ħamiyyet idũñ nuşret bizümdür” didi. Hemân ân-ı vâhidde serbâz cânbâzlar mâr u mûr-vâr müte'âkib u mütevâlî havâli-i hişâra havâle olup, meges-i

²²³⁵ “Bir şey sizin için hayırlı iken sizi onu hoş görmezsiniz.” (Kur'an, 2/216)

²²³⁶ “Sevdiğiniz bir şey de sizin için şerdir.” (Kur'an, 2/216)

²²³⁷ iğtinâmına R : - L₂

²²³⁸ koya” didi R : kodı L₂

engübîn gibi hemîn müzâhameyle biri birin başup, kal‘aya kırk elli kişi çıktı. Küffâra andan tenbîh olındı. İhmâl ü iğfâllerine incinüp, gedüklü gedüğine müteveccih olıcak gördiler ki²²³⁹ silsile-i leşker-i İslâm’da inkışâm u infişâl yok, muttaşıl ü müteselsil oldu. Revân-ı a‘lâm-ı nuşret-encâm zafer-i a‘lâm-ı ehl-i İslâm kenâr-ı bâm-ı hişâr-ı üstüvâra çıkarup, şukka-yı tırâzı a‘lâ-yı ‘illiyyine irişdürdiler. Gûyâ şubh-ı şâdik der-i ufk-ı hişârda şârik olup, ‘âleme ziyâ virüp, kal‘a rûşenâlukdan fânûsa döndi²²⁴⁰. Mücâhidîn hemîn ulü’l-ecnihatîn kerrübîndür ki zemînden âsmâna çıkmağa nerdübâna ihtiyâc göstermediler. Ol ma‘âric-i âsmân-medâric çıkup, fûrcelerden mütelâhık mütelâsık olup²²⁴¹ şehre aru gibi işlediler. “*Mâ-yeftehi’llâhü li’n-nâsi min-rahmetin felâ mumsike lehâ*”²²⁴² Def‘î bir derecede keşret oldu ki [R 53b] küffârûñ varvarı ol gedüğe üşdiler. Ammâ def‘ine men‘ine kâdir olmadılar. Rağnelerden girür seyl-i serf‘ü’l-inhidâr gibi ibrâr âniden menfezlerden girüp, eşirrânûñ eşrârın def‘ kıldılar. Ve revzenelerden girür şu‘a-i âftâb-ı cihân-tâb gibi yab yab girdiler. Leşker-i İslâm’la ol şehri pür-zalâm dârü’s-selâm oldu. Def‘î ezân okuyup, müslimânlar tekbîr ü tehlîl ile cihân cevfin pür-sadâ kıldı.

Çün harb u darb ü cidâl ü kıtâl küffârı bî-mecâl âşufte-hâl eyledi. Neye uğradukların bil[me]diler. Şehrûñ kûçeleri kûşeleri başla taşla toptolu olup, kan seyl gibi sokaklarda revân oldu. Kılıc bıçak pârelerinden hişâr demürce dükkânına belki demür kânına döndü. Mürdelerden mûr u mâr meskenine reh-güzâr bulmazdı.

Ol kal‘anûñ bir kulası var idi metîn ü haşîn. Bakıyye-i şamşam-ı Behrâm-intikâm olanlar kaçup, ol kulaya çıkup, kapusun yapup, ol gice ceng itdiler. Âhır-ı kâr nâ-çâr olup, tîğ-ı âteş-bârların birağup, kemânların müslimânlara şunup, hâh-nâ-hâh îmân baş gibi itâ‘at u inkıyâd gösterdiler. Ammâ ol kuladan hûn-bâre itmişler idi müslimânlara, ol hûn-bârdan şehir tutuşdı. Mümkün olup, muntafî olmadı. “*Yuhribûne büyûtehüm bi-eydihim ve eydi’l-mü’minîne*”²²⁴³. Hâzret-i pâdişâh-ı vilâyet-penâh melek-intibâhuñ du‘âsı müstecâb oldu. Zîrâ dâyimâ “alınmadı ocağa [R 54a] yana” dirdi. Beddu‘a iderdi. Pes gâzîler ganâyim-i bî-hisâb ile muğtenem oldılar. Sîm-sîmâ

²²³⁹ ki L₂ : - R

²²⁴⁰ kal‘a rûşenâlukdan fânûsa döndü R : kal‘ayı rûşenâlukdan fânûsa döndürdiler L₂

²²⁴¹ Ol ma‘âric-i âsmân-medâric çıkup, fûrcelerden mütelâhık mütelâsık olup R : ol anda L₂

²²⁴² “Allah, insanlara rahmetinden her neyi açarsa onu tutacak kısacak yoktur.” (Kur’an, 35/2)

²²⁴³ “Eylerini kendi elleriyle ve mü’minlerin elleriyle tahrîp ediyorlardı.” (Kur’an, 59/2)

sâde-rû perî-peykerler tutup, mübâlağa mâl ü menâl ile sâhib-cemâl melek-manzar dilberler ellerine girdi. Her fakîr u hakîr ğanî vü emîr olup, her müflis-i bî-mâye hayli sermâye idindi. Kamer-ţal‘at Zühre-şûret kıyâmet-kâmet nâzenînler tıtdılar ki şûret-i Mânî-i Çîn yanında nakş-ı dîvâr idi. Hemîn pür-ferheng Fireng güzelleri ki hûnîleri ğamzla tîğıyla ceng iderken lebleri sükkerîn bûseyile şulh iderdi²²⁴⁴. Her dilber-i bî-naẓîr ğuyâ ki bir taşvîr idi. Ol put-peykerlerden çadırlar hemân nigâr-hâne-i Çîn’e döndi. Ve ol mâh-şûret pür-âfetlerüñ leţâfetlerinden dem-be-dem rûha revh ü râhât gelüp muşâhabetlerinden münâsebetlerinden lezzet ü ğalâvet aldılar²²⁴⁵. Birkaç ğünden sonra ol esîrlerüñ ğalîzü’l-kalb kâfirlerin taleb idüp, siyâsete ğetürdiler²²⁴⁶. “*Uktulû şuyûhahum*”²²⁴⁷ diyüp katl itdiler. Oğlın kızın esîr itdiler. Mesâkin-i aşnâm mesâcid-i ehl-i İslâm idüp, bir mefîn-bünyân bülend-erkân kilîsâyı sultân-ı cihân mescid-i ţab‘-i²²⁴⁸ ehl-i îmâm idüp, bülbül-elhân ğâfızlar Kur’ân okuyup, taleb-i ğufrân itdiler. Ol ğâristân ğülistân oldu.

Evvel cum‘asıydı ki sultân-ı selâtin-i cihân ve ğalîfe-i ehl-i îmân mescid-i câmi‘ kendünüñ levâmî‘-i tal‘at [u] mes‘ûdü’l-meţâli‘iyle münevver idüp, [R 54b] ma‘âlim-i İslâm saţh-ı ğerdûna kaldurup, minber ü mihrâbile ol kilîsâyı ğarâb u mağmûr iken ma‘mûr, muzlim iken pür-nûr eylediler. Bu fütûhât-ı ğaybî sene 912 muğarrem ayınuñ on üçüncü ğününde vâkı‘ oldu.

Andan sultân-ı İslâm makzıyyü’l-merâm Moton feţh idüp, Koron’a müteveccih oldu. Vezîr-i müşîr zîver-i tâc u serîr pâk-‘akîdet ğalîd-sîret merğûm mağfûr ‘Ali Paşa’yı sâbıkâ ğönderdiler ki tarîķ-i emânile isteye virürlerse müste‘men olalar. Ve illâ kahren ‘unveten²²⁴⁹ alınursa Moton müstağfızlarına olan anlara dağı ola. Çün vezîr-i rûşen-zamîr evvelâ Anavarna’ya vardı ki Moton’a Koron’a karîn ve şu‘ûbetde rif‘atde anlara ‘adil idi. Varıcak ğavf-endâz ile da‘vet itdi.

Ol cemâ‘at-i küffâr dağı vehmlerinden nâ-çâr râzı oldılar. Cümlesi celb-i menâfi‘ idüp, def‘-i mazârra râzı oldılar. A‘dâ-yı dîn ü millet mülâyemet müsâlemet ile

²²⁴⁴ Hemîn pür-ferheng Fireng güzelleri ki..... şulh iderdi R : - L₂

²²⁴⁵ Ve ol mâh-şûret pür-âfetlerüñ..... ğalâvet aldılar R : - L₂

²²⁴⁶ ğetürdiler R : ğetürüp L₂

²²⁴⁷ “*Onların yaşlılarını öldürün.*”

²²⁴⁸ mescid-i ţab‘-ı R : câmi‘-i

²²⁴⁹ ‘unveten L₂ : - R

mağlûb u meslûb itdi. Zîrâ heybet-i intikâmât-ı pâdişâhî ve rehbet-i siyâsât-ı kemâhî kalb-i kâsîlerinde memlûydı. Zârûrî zarâ‘at şefâ‘at istediler. Emn ü emân buldılar. Padişâh-ı hamîde-hışâl mâlların ‘ıyâllerin virüp, icâzet virdi ki kanda isterlerse anda olalar. Ammâ Anavarna’nuñ halkı Firengistan’a gitdi. Andan varup, Koron’a karîn olup, anı dañı emân tarîkıyla istedi. Karîne ile kıracakların añladup, kalb-i [R 55a] kâsîlerine kasâvet korkı düşüp, kırılmaktan katı korkdılar. Vezîr-i dilîr Ya‘küb Paşa’yı ve kapudan Dâvud Beg’i ‘Ali Paşa’ya koşup, Koron fethine gönderdi. Varup, evvelâ eyülügile isteyüp, mukâbele idenlerüñ hâllerin tafşîl ü beyân eyleyüp, bunlara vehm virüp, mütehayyir ü hayrân itmişdi. “*Ud‘u ilâ sebîli rabbike bi‘l-ħikmeti ve‘l-mev‘izati‘l-ħasenetî*”²²⁵⁰ âyet[i] fehvâsıyla ‘âmil olup, erbâb-ı dâlâlet hidâyete da‘vet itdi. Ve naşîhatler idüp, mevâ‘iz söyleyüp, didi ki “*hüve‘l-ħakku in testeykızû fî-hi tağnemû ve in tağfûlû fe‘s-seyfû leyse bi-gâfilin*”²²⁵¹ ve tehdîd ü tahfîf için bu feşâhat-karîn mev‘iza-âyîn âyeti anlara tefhîm eyledi ki “*Velekad ehleknâ‘l-kurûne min kabliküm lemma zalemû vecâethüm rusûlühüm bi‘l-beyyinâti vemâ kânû liyü‘minû kezâlike neczî‘l-kavme‘l-mücrimîn*”²²⁵². Ve hem ziyâde tenbîh ü ikâz ve teyakkuzu ilhâz için eyitdi ki:

*“Her ki-râ pend ü mev‘ize heves est
Merg-i hemsâyeeş be-va‘z bes est”*²²⁵³

Delâyl-i ‘aklî nakliye mü‘eyyid-i mukavvî olup²²⁵⁴, merhûm u mağfûrun-leh paşanuñ ri‘âyet-i îmân u ‘uhûdına ve vikâyet-i peymân-ı ‘ukûdına i‘tikâdları olduğıçün da‘vetine rağbetle râzî olup, kabûl-ı ‘akd-i zîmmet itdiler. Zücret ü miñnet çekmediler virdiler. ‘Ukûd u ‘uhûd muħkem ü müstaħkem olup, [R 55b] feth-i Koron dañı sâyir fütûħa makrûn oldu. Bi-ħamdi‘llâh ki bunuñ gibi hışn-ı ħaşîn-i mu‘teber pâdişâhumuzuñ eyyâm-ı devletinde bu kulınuñ himmetiyle musaħħar oldu. “*Kâle rasûlü‘llâh şalla‘llâhü*

²²⁵⁰ “*Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır.*” (Kur’an, 16/125)

²²⁵¹ “*O haktır. Eğer o (hak) hususunda uyanık olursanız kazanırsınız. Eğer gâfil olursanız bilin ki kılıç gâfil değildir.*”

²²⁵² “*Andolsun, sizden önceki nice nesilleri peygamberleri, kendilerine apaçık deliller getirdikleri hâlde [yalanlayıp] zulmettikleri vakit helâk ettik. Onlar zaten inanacak değillerdi. İşte biz suçlu toplumu böyle cezalandırırız.*” (Kur’an, 10/13)

²²⁵³ “*Öğüt ve nasihat isteyen kimse için komşusunun ölümü nasihat olarak yeter.*”

²²⁵⁴ ve hem ziyâde tenbîh ü ikâz ve teyakkuzu ilhâz için..... Delâyl-i ‘aklî nakliye mü‘eyyid-i mukavvî olup R : - L₂

'aleyhi ve selem: *İzâ erâde'llâhü bi-emîrin hayran ce'ale lehü vezîra şıdkın*"²²⁵⁵ sadaka rasûlü'llâh. Zîrâ sultân-ı ehl-i îmân her ne teshîr eylese, mu'âzadat-ı tedbîr-i vezîr-i müşîr ile ve müsâ'adet-i tîr ü şemşîr ile eyler.

*"Sa'yihâ kerdend der-râh-ı gazâ herkes velîk
Kal'a-i küffâr-râ âhır 'Ali ber kenden"*²²⁵⁶

*"Hüve'l-lezî eyyedeke bi-naşrihî ve bi'l-mü'minîn"*²²⁵⁷ sadaka rasûlü'llâh. Çün bu merâm tamâm oldu. Sultân-ı İslâm dârü's-selâm İstanbul'a mürâca'at idicek paşa-yı mükremet-şi'ârı ba'zı cerrâr-ı cerrârla kodı. Tâ ki feth olunmaduk hişârları küffâr elinden çarb-ı destle ala. Mora'da kâfirün kal'aları kalmaya.

İttifâk sâbikâ Anavarın Kal'ası'nı alıcak kâfirlerin yirlü yirinde mekânlu mekânında²²⁵⁸ koyup, tebdîl-i mekân itdürmemişlerdi. Ol melâ'in yine pinhânî Firengle mu'âmele idüp, şöyle mu'âhede itmişler. Hemân ki deryâ yüzinde gemileri göreler kal'anuñ müstahfizlerini kırup kal'ayı vireler. Bu peymân üzre deryâ yüzün gözedüp, fırsata müteraşşid ve nuşrete müterakkıb olmuşlardı. **[R 56a]** Kâfir gemileri dağı birgün ticâret şüretiyle gelüp, iskeleye girdiler. Mütevatırın olan mel'unlar dağı anlaruñ esbâbların taşra²²⁵⁹ çıkarur gibi olup, yarakların yaşakların nezâketle kal'aya koyup, gafletle dizdârı şehîd idüp, hişâr erlerin yeñiçeriden ve 'azebden bir bir bulup, kimin esîr idüp, kimin kırup, kal'ayı teshîr itdiler. *"El-cinsiyyetü 'illetü'd-çammi"*²²⁶⁰. Bu hud'a vü telbîs işidüp, vezîr-i şâyib-tedbîr âsitâne-i sa'âdetden otuz pâre gemi isteyüp, yarak u yaşak görüp, eglenmeyüp bahrdan Re'îs Kemâl'i gönderdi ki kemâlinde re'îs ve re'îslükde kâmil deryâda neheng-i şinâver ve cengde gâyet dilâver idi. Gûyâ ki *"vesehhara lekümü'l-fülke litecriye fi'l-bahri bi-emrih"*²²⁶¹ âyet[i] anuñ şânında nâzil olmuşdur. Ve kendü devletle cânib-i berden hemân kendü halkıyla ve ba'zı sipâhîsiyle yürüyüp ihâta eyledi. Deryâ tarafından derdi yoğıdı. Zîrâ gemileri var idi, limanında hâzır ve hişâruñ şu'ubeti kemâlinde idi. Kâfir aña nâzır oldu. Paşa-yı 'âlî-şân hemân ki

²²⁵⁵ "Allah rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: Eğer Allah bir idareci (hükümdarın) hayrını dilerse ona doğru bir vezir verir." (Hadis-i şerif)

²²⁵⁶ "Herkes gaza yolunda çaba harcadı fakat küffarın kalesini sonunda Ali yıkabildi."

²²⁵⁷ "O'dur ki seni yardımıyla ve bir de mü'minlerle destekledi." (Kur'an, 8/62)

²²⁵⁸ mekânlu mekânında L₂ : - R

²²⁵⁹ taşra L₂ : - R

²²⁶⁰ "Bir cinsten olmak ona katılmanın sebebidir."

²²⁶¹ "Emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri emrinize veren [odur]." (Kur'an, 14/32)

geldi. Üç yirden ehl-i hişârla kâr-zâra başladı. Küffârûñ cemî‘isi kuru cânibe mukayyed iken Kemâl dağı ol otuz pâre gemi ile limanına girüp, sekiz pâre ‘âlî gemilerin aldı. Tevfîk-i Sübhânî ve te’yîd-i Yezdânî²²⁶² irişüp, tîg-ı intikâm niyâmından çıkdığı gibi kuvvet-i bâzû-yı [R 56b] müslimânî gör ki ol kal‘ayı cebren ü kahren alup, içinde bulunan şavaşçıların kırup, oğlın kızın esîr eylediler. Bâkîsi kaçup, bir muhkem kullesi var idi aña girüp, ceng itdiler. ‘Âkıbet gördiler ki paşa-yı mukaddemüñ ikdâm ihtimâm olmaktadır. Zârûrî emân dileyüp, hişârı virüp, küffâr gemiye girüp, Firengistan’a gitdiler. Ve’l-hâşıl paşa bu gazâda iki biñ kâfiri kılıçdan geçürdi.

*Anı her kim du‘âyile añarsa
İde lutfından Allâh aña rahmet
Şehîd ü gâzîdür zemm eylemege
Anı vormeye ‘akl ü nakl ruşsat
Cinân gül-zârına ‘azm eyledi ol
Dirîgâ kaldı dilde derd-i hasret²²⁶³*

Ruhsâre-i nev-‘arûs-ı fetî ü zafer âyîne-i şemşîr-i mücevherden tecellî eyleyüp²²⁶⁴ bu kal‘adan gayr iki hişâr-ı üstüvâr dağı alup, hazret-i şehriyâr-i kâm-kâra mübeşşirler gönderüp, sürûr-bağış u meserret-fezâ oldu.

*“Be-her menzilî ki ‘alem ber-keşîd
Der-ân kişver âmed ‘imâret bedîd”²²⁶⁵*

Bu kazıyye sene 907’de vâkı‘ oldu.

Hurûc-ı Karamanî-i Mec‘ûlî²²⁶⁶

Çün ‘unvân-ı sulţân-ı selâtin-i cihân, ser-defter-i mübârizân [ü] mücâhidân Sulţân Bâyezîd Han bin Mehemmed Han bir nice zamân Rûm-ili’nde cihâda meşgûl ve def‘-i fitne vü fesâda mübâşir oldu. Tûl-i mekşlerinden isti‘mâ-i ekâzib [ü] ebâtl nûfûs-ı habîşenüñ ‘ukûl-i za‘îfine şekk virüp, hemân gümâna sebep oldu. Mevâd-ı fitne vü fesâd

²²⁶² ve te’yîd-i Yezdânî R : - L₂

²²⁶³ Beyitler L₂’de yoktur.

²²⁶⁴ Ruhsâre-i nev-‘arûs-ı fetî ü zafer âyîne-i şemşîr-i mücevherden tecellî eyleyüp R : - L₂

²²⁶⁵ “Onun sancağının dalgalandığı her menzil bayındır oldu.”

²²⁶⁶ Başlık R’de yoktur.

[R 57a] hareket idüp, İbrâhîm nâm bir mechûlü'n-neseb bî-devlet Karaman-oglı'dur diyü Karamanîler getürdiler. Taş'a taşaşsun eyledi.

“Çü pîşe tehî kereded ez-nerre-şîr
Şagâl ender âyed be-meydân dilîr”²²⁶⁷

Bu aḥbâr-ı sârr u zârr çün şehzâde-i kâm-kâr halef-i hulefâ-i cihân-medâr ve semere-i şecere-i saltanat şâhib-i ‘izz ü devlet e‘azz ü emced Sultân Aḥmed ol bî-devletüñ itdügi şenâ‘ate cür‘ete incinüp, “havâric hurûc itdi” diyü memlekete âdemler gönderüp, taḥt-ı eyâlet ve zıll-i râyât-ı hâmî olan ra‘iyyetlere kuvvet-i kalb virüp, gayret ü ḥamiyyet idüp, leşker cem‘ kılup, Rûm dilîrleriyle çıkdı. Ol dilîrlerüñ her biri şemşîr gibi âfâk-gîr idi. Devlet ü sa‘âdetle râyât-ı nuşret-âyât çeküp, ‘asker-i yek-dil ü mücâdil ile devâm-ı iltiyâm-ı intizâm-ı nizâm için cânib-i²²⁶⁸ Karaman’a ‘atf-ı ‘inân eyledi. Çün şehzade-i ‘âlî-makâm bir ceyš-i intikâm leşker-i muzaffer ile Lârende’yi makâm idindi. Andan ḥaber alup, olduğı sa‘ba müteveccih oldı. Şibl-i esed Şehinşâh oğlu Sultân Meḥemmed ḥazretin bedreka-i râh idindi. Daḥı Allah’a sığınup, düşmeni cüst [ü] cü itmekde oldılar.

Çün a‘dâ-yı devlet bu ḥikâyet işitdiler. Bir derecede zücret ü ḥayret geldi ki kendüyi unutdı, keştî-vâr girdâb-ı miḥnetde devvâr olup, [R 57b] sa‘ba ittikâ idüp, kühûf-ı küh-sârda ḥuffâş-vâr mütevârî oldı. Yanında olanlar daḥı tûde-i kâh gibi perîşân olup, kavm-i cân gibi her biri bir gârda nihân oldı. İnsân degül belki şeytân bulmağa kâbil degül. Çendân ki kûşe-be-kûşe Taş-ili’n cüst ü cü itdilerse eşeri bilinmedi. Memleketden çıkdı gitdi. Zârûrî Sultân Aḥmed “el-‘avdetü aḥmedü”²²⁶⁹ diyüp, zimâm-ı a‘zâm Amâsiyye semtine ‘atf itdi. Ve olan mâcerâyı mufaşşal muḥaşşal dergâh-ı cihân-medâr ḥudâvendigâr-ı kâm-kâra²²⁷⁰ i‘lâm u iş‘âr eyledi. Ve hem gemiler Moton, Koron fetḥ eyleyüp, şafer ayınuñ tokuzında mesâkin-i me’lûflerine mürâca‘at idüp, fetḥ u nuşretle yigirmi ikisinde rûzgâr muvâfik olup, Gelibolı’ya geldiler.

²²⁶⁷ “Önderlik arslandan boş kaldığında, çakal cesaretle meydana gelir.”

²²⁶⁸ cânib-i L₂ : - R

²²⁶⁹ “Geri dönmek daha iyidir.”

²²⁷⁰ ḥudâvendigâr-ı kâm-kâra R : - L₂

İrâdet-i takdîr-i Kadîr ü meşîyyet-i Hudâ-yı bî-nazîr şöyle iktizâ eyler ki vezîr-i müşîr-i âşaf-ı şâyib-tedbîr [ü] şâhib-i kalem ü şemşîr²²⁷¹ düstûr-ı a‘zam hâtîme-i vüzerâ-i mükerrrem akvâl-i(?) şubh Mesîh Paşa-yı memleket-ârây merhûm magfûrî kapu halkınıñ piyâde ve süvârından birkaç biñ nîze-dârla ve Anaçolı leşkeriyle gönderdiler. Sene 906’da livâ-yı hamâset ve râyet-i riyâset kaldurup, ramazânda şenbih günü Karaman’a leşker-i bî-pâyânla ‘atf-ı ‘inân eyledi. Karaman’a varıcak Şehinşâh Beg’e varup, buluşup, andan göçüp, Taş-ili’ne revâne oldı. ‘İyd-i mübâreki Kara-hişâr’da eyleyüp, andan Ak- [R 58a] şehre varup ‘askerüñ kalanı irişsün diyü bir iki gün anda tevakkuf idüp, çeküp, Bulğar Tağı’na Avakdı Tağı’na vardılar. Anda ser-hadde cihet-i maşlahat-ı zabt-ı memleket için bir hişâr-ı üstüvâr yapup, adına Uğdı kodılar tâ ki müfsidlerüñ ifsâdından ve havâriclerüñ hurûcından emîn olup, Taş-ili’ne hemîn kilîd-i âhenîn oldı.

Kal’a emri tamâm olıcak ol mevzû‘-ı maşnû‘ mechûlü’n-nesebi getürüp, fitneye bâ’iş olanları hep kılıçdan geçürdi. Oğlın kızın esîr eyledi. Varsak’uñ sâyir şanâdidi dahı şükûh-ı şevket-i ümerâ ve zafer-şi‘âr u sipâh-ı nuşret-karîn-i cerrârı görüp, hâh-nâ-hâh âsitâne-i devlet-penâha ilticâ eylediler. Tecdîd-i ‘ubûdiyyet idüp²²⁷² mevâ‘îd-i mevâşiki müteceddid itdiler. Paşa-yı kâm-kâr-ı mekremet-şi‘âr [ü] merhamet-dişâr dahı her birine hil‘atler virüp ‘izzetler itdi. Ve ol bed-aşlı içlerinden kovdılar. Aktaş-oğlıyla olurmuş ol kaçurdi. Leşker-i mücâhidîn [ü] pür-kîne haber olunca Teke-deresi’nden hayli Varsak gelmiş idi. Derbendi alup âdem geçürtmediler. Ammâ yeñiçeri dilâverleri gelüp, ol şa‘bda Varsak’a okı tüfegi urup münhezim idüp, şöyle kırdılar ki haber virmege birisi ser kurtarmadı. Bâkî Varsaklar i‘tizâr istigfâr eyleyüp, diyüp, cümlesi i‘tizârlar eylediler. Ammâ²²⁷³ ol mechûlü’n-neseb ba‘zı bî-edeblerle [R 58b] kaçup diyâr-ı Şâm’a düşdi. Anda hâli ma‘lûm olıcak Haleb melikü’l-ümerâsı ol ‘âkğ u ‘âşîyi tutup, habs ey[le]diler. İsmiñi resmini bozdılar.

Çün hazret-i Mesîh Paşa muhâfaza-i memleket idüp, def‘-i şerr [ü] şûr-ı a‘dâ ve kam‘ [ü] kal²²⁷⁴-ı ‘ark-ı huşûmet-i hüsemâyı tamâm eyledi. Kırk gün kadar Taş-

²²⁷¹ şâyib-tedbîr [ü] şâhib-i kalem ü şemşîr R : - L₂

²²⁷² idüp L₂ : - R

²²⁷³ Ammâ R : - L₂

²²⁷⁴ kal‘ R : - L₂

ili'ni²²⁷⁵ gezüp, ıslâh ider. Andan muharrem ayınıñ on ikinci günü çehârşenbih güninde dârü's-selâm Kostantiniyye'ye Âsitâne-i sa'âdete mürâca'at eyler. Ammâ sene 907'de hâlef-i hükâm-ı mücâhid ü mücâhedet-şi'âr ve nekâve-i ümerâ-yı şecâ'at-âşâr e'az ü emced İshâk Beg oğlu 'Îsâ Beg²²⁷⁶ oğlu Mehemmed Beg İlbaşan vilâyetinüñ eyâletin taşarruf iderdi. Kal'a-i²²⁷⁷ Dırac kurbında olurdu. Gerçi ol kal'anuñ kemâl-i istiḥkâm ü nihâyet-i metânet ma'lûm idi. Rif'atde vüs'atde hemîn Kostantiniyye'ye müşâbihdür dirler. Ammâ vâlîleri ḥâfızları kâr-dîde vü germ [ü] serd-çeşide kimesneler degüllerdi. Anlaruñ ḥâlleri müşârun-ileyh Mehemmed Beg'e ma'lûm oldu. Ğayret ü ḥamiyyet idüp, tefîḥine teshîrine iḳdâm ü ihtimâm eyledi. Kenâr-ı deryâda olup, istimdâdı bahrdan ğayrı münkaṭı' olduğı ecilden ümerâ-yı mücâhidîn fethine iltizâm itmemişleridi. Ammâ "el-umûru merḥûnetün bi-akvâtiḥâ"²²⁷⁸ ittifâk bu tedbîr takdîre muvâfık gelüp, bir gün çîn-seher Mehemmed Beg ḥalkını cem' kılup, üç bölük eyler. İki bölügi kemînde koyup, bir bölügiyle ḥişâruñ esbâbın sürmege varup, gözü kör [R 59a] küffâr, ehl-i İslâm'ı kalîlü'l-'aded görüp, fırsat [ü] nuşret²²⁷⁹ bizümdür diyüp, kâr-zâra başladılar. Mücâhidler daḥı ceng ider gibi olup, şûret-i inhizâm gösterüp, küffârı kemîne uğrattılar. Anda kırup kovdılar. Ceng ide ceng ide kal'aya bile girdiler. Bu feth ü teshîre ğuzât dil-şâd olup, âsitâne-i sa'âdet-baḥşa i'lâm eylediler. Mehemmed Beg 'âtıfet-i ḥusrevâne²²⁸⁰ ve ḥil'at-i pâdişâneyle melḥûz olup, va'de-i ḥüsnile maḥzûz oldu.

Ve hem Venedik küffârı ki Fireng arasında nifâkla meşhûr ve ḥud'a vü telbîs ile müte'ârifdür, ehl-i İslâm'dan bu²²⁸¹ derecede mecrûḥ u müte'ellim olıcak, Firence'ye mülâyemet müsâlemet ızhâr idüp, mübâlağa rüşvet iş'âr eyledi. Tâ ki anuñ mu'âvenet [ü] mu'âzadatiyla ol daḥı olan işlere mükâfât ü mücâzât ide. Zîrâ keşret-i 'aded ve vefret-i²²⁸² 'adedde kendüye medede kâdir hemîn Frence kâfir idi. Ve hem ehl-i ḍalâl ortasında ol kadar mâl ü menâl ıssı beg yoğıdı. Ol daḥı cevâbın mülâḥaza itmeyüp, fi'l-

²²⁷⁵ Taş-ili'ni L₂ : Taş alınup R

²²⁷⁶ 'Îsâ Beg R : 'Îsâ L₂

²²⁷⁷ Kal'a-i R : Kal'ası L₂

²²⁷⁸ "Olaylar vakitlerine bağlıdır."

²²⁷⁹ nuşret L₂ : - R

²²⁸⁰ ḥusrevâne R : ḥusrevâneyle L₂

²²⁸¹ bu R : bir L₂

²²⁸² R'de وقرن şeklinde yazılmıştır.

hâl mu'âhede eyleyüp, leşker cem' ider. Dağı iki yüz pâre bâreler gibi²²⁸³ gemiler virür. Ve altmış biñ kadar leşker koşar. Karındaşı oğlını serleşker idüp, Venedik'e mu'âvenete gönderür. Ol dağı cemî'-i Fireng²²⁸⁴ beglerine Firenze'yle ittifâkın i'lâm idüp, ehl-i İslâm'ın memleketine ki dârü's-selâmdur kaşd itdügin bildürür. Her biri hâllü hâlince **[R 59b]** mu'âvenete ikdâm idüp, isti'ânet itdiler. Gelüp keşretle Midillü Adası'na düşüp, 'adedlerine i'timâd i'tizâd idüp²²⁸⁵, ol hişâr-ı üstüvârın rif'at [ü] vüs'at-i ihkâm-ı istiḥkâm gözlerine görünmeyüp, def'î gemilerden kal'a-güşâluk esbâbın çıkarup, metrislerin kurup, yir yir topların pıranğaların müheyyâ eyledi. Ehl-i hişâr dağı çâr u nâ-çâr kal'ayı dîvâr idüp, burc u bârûlara çıkup, kâr-zâra başladılar. Ada idi, cevânibinden düşmen ihâta eyledi. Ayruk ehl-i İslâm'dan isti'ânet i'ânet ihtimâli kalmadı. Cân u dilden hemân gazâyâ niyyet idüp, gayret ü ḥamiyyet kılup, ârzû-yı şehâdet eyleyüp, kâfire topı tufegi şöyle urdılar ki kâbil-i taḥrîr ü takrîr²²⁸⁶ degül.

Ve ba'zı gemilerin mevkûf kodılar ki ehl-i İslâm'dan mu'âvenete gemiler gelürse ceng ü cidâl idüp, geçürtmeye. Ammâ leyl ü nehâr kâr-zâr idüp, nevâzil-i mütetâlîden mütevâlîden hişârın için ehl-i diller göñli gibi vîrân ü ḥarâb idüp²²⁸⁷, dîvâr-ı hişârı kafes-vâr raḥne-dâr eylediler. Ve yir yir dîvâr-ı üstüvârın yire berâber idüp, içinde olan müslimânlara müzâyaka virüp, zebûn idüp, hâllerin diger-gün eylediler. Tüfenk mühresinden çarḥî kalkanlar pervîzenler olup, okdan galbîra²²⁸⁸ döndi. Ve ... başın ehl-i bâzârın kulkul düzdügi kedûlara dönüp²²⁸⁹ **[60a]** delük delük oldu²²⁹⁰ ve zenbereklerden cevşenler zirîhlere döndi.

Zârûrî olup, hişâr hâlin sancağı begi Fîrûz Beg şehzâde-i ḥilâfet-mertebet ve saltanat-menzilet²²⁹¹ ḥazret-i Sultân Korkud devâm-ı devlete ḥıdmetine i'lâm eyliecek yedi yüz müsellaḥ mükemmel âdemle silâhdâr başısını gönderdi ki varup, cebren ü kahren hişâra girüp mu'âvenet ide. Ol dağı def'î Ayazmand'da olan renc-ber

²²⁸³ bâreler gibi R : - L₂

²²⁸⁴ Fireng R : - L₂

²²⁸⁵ düşüp 'adedlerine i'timâd i'tizâd idüp R : düşüp, 'adedlerince i'timâd idüp L₂

²²⁸⁶ taḥrîr ü takrîr R : takrîr ü taḥrîr L₂

²²⁸⁷ idüp L₂ : - R

²²⁸⁸ galbîra L₂ : ḥalbûra R

²²⁸⁹ Ve ... başın ehl-i bâzârın kulkul düzdügi kedûlara dönüp R : - L₂

²²⁹⁰ oldu L₂ : - R

²²⁹¹ ḥilâfet-mertebet ve saltanat-menzilet R : - L₂

gemileriyle bunları adaya geçürdi. Kal‘aya müteveccih olduklarından leşker-i küffâr haber-dâr olup, karşulayup, kâr-zâra meşgûl oldılar. Gâziler dağı Allah’a tevekkül idüp, imdâd-ı enbiyâya tevessül eylediler. Serî‘ü’l-inhidâr-vâr uğrayup, ceng ide ceng ide ol nihâyetsüz ‘askeri yarup, râyât-ı nuşret-âyât-ı ehl-i İslâm hişâra koyup, düşmen kâm olmadılar. Ba‘zı derece-i şehâdete yetişüp, ekşeri halâş olup, sâbık müstahfızlara lâhiq olup, küffârla mudâfa‘aya muhârebeye bünyâd eylediler. Ehl-i hişâr anları cünûd-ı İlâhî vü leşker-i gaybî gibi mu‘âvin mu‘âzîd göricek şâd u hurrem olup, yine gayret ü hamiyet idüp, muhârebeye mukâteleye meşgûl oldılar. Zîrâ killet-i i‘dâd ve intifâ-i ‘aded anları bî-meded itmişidi.

Çünkü bu mâcerâlar der-i devlete i‘lâm olındı. Pâdişâh-ı İslâm müslimânlaruñ inkisârına ve ıztırârına bî-huzûr olup, def‘î emr eyledi ki gemi yarağı [R 60b] görüldi. Dağı vezîr-i mükerrerem düstûr-ı mu‘azzam şâhibü’s-seyf ve’l-kalem Hersek-zâde Ahmed Paşa’yı sipeh-sâlâr-ı leşker-i cerrâr idüp, icrâ-i cevâri-yi kâr-zâra ve mu‘âvenet-i hişâra emr eylediler. Ol dağı piyâde vü süvârdan yoldaşluğa yararın gemilere koyup, müteveccih oldı. Ve Anaçolı paşası merhûm mağfûr Sinân Paşa’ya emr olındı ki ol dağı Anaçolı leşkeriyle kurudan vara. Çün ol şâhib-devlet, ehl-i şevket vezîr bu mehâbetle gemiye girdügin küffârüñ câsûsları i‘lâm eyledi. Gâyetde içlerine ıztırâb düşüp, hâlleri harâb oldı.

İttifâk ol gicelerde yağmurlar yağup, bârân-ı mütevâliyle bürûk-ı mütetâlî ‘âleme tûfân şûretin gösterdi. Nâ-gehânî kazâ-yı âsmânî irişüp, Galata’ya yıldırım inüp, top-otu hazînesi ve körkler mağzenini yakdı. Şeb-i müzlimde cem‘-i ‘âlem söndürmege iqdâm idicek vezîr-i mu‘azzam u mükerrerem düstûr-ı ekrem ü a‘lam-ı bakıyye-i eslâf ve muktedâ-yı ahlâf muhibb-i ‘ulemâ hâmi-yi fukara Mesîh Paşa ‘aleyhi’r-rahmetü’llâhi te‘âlâ dağı bu hizmetde ihtimâm idüp, ol nâyirenüñ inçifâsına iqdâm iderken belâ-yı nâ-gehânîdür ki bi seng-i saht düşüp, ol vezîr-i kâr-dânüñ mübârek ayağına tokınup, kesr idüp, halk-ı ‘âlemüñ kulûbın münkesir eyledi. İki üç güne [R 61a] varmadın ol zağmdan şehbâz-ı rûhı evc-i kurba pervâz eyledi. Hâcî vü gâzîydi, şehîd-i sa‘îd oldı. Erbâb-ı hüner sever şâhib-nazar idi. Hakk te‘âla garîk-i rahmetler eylesün.

Helâk olalı ol düstûr-ı ‘ârif

Helâk oldı hemân ehl-i ma‘ârif

Çün ol kuṭb-ı medâr-ı memleket rıḥlet itdi. Saltanat-ı maşlahat muḥtel olup, mesned-i vezâret ḥâlî kaldı. Zîrâ Ya'küb Paşa'nun cezbe tarîkiyle 'aklına âfet irişmişdi. Maşlahat-ı vezâret görmege yine Aḥmed Paşa'yı der-i devlete da'vet itdiler. Silivri'den mürâca'at idüp, Âsitâne-i sa'âdete 'avdet eyleyüp, maşlahatına meşgûl oldı. Ammâ küffâr paşa-yı kâm-kâr deryâya çıkdığı aḥbârı işidüp, teşhîr-i ḥişâra gayret ü ḥamiyyet idüp, isti'câl gösterdi. Dîvârların şöyle yıkdılar ki mavnalar mu'âvenetsüz girse câiz idi. Ve kal'anun müstaḥfızları mu'âvinlerinin ekseri keşret-i muḥârebeden mecrûh u zebûn olmuşlarıdı. Kal'a ehlinün bu ḥâlin bilüp, kâfir begi cemî'-i 'askerine tenbîh idüp, "yarın yürüyüşdür" diyü ordularında münâdîler nidâlar itdiler. Ol gemiler beklemege tûranlar daḥı ḥişâr yağmasına müheyyâ vü müretteb oldılar. Daḥı kal'aya müteveccih oldılar. Ḥişâr halkı daḥı²²⁹² bildiler ki küffâr bugün iktidâr²²⁹³ kâr-zârda şarf ider. Anlar daḥı esbâb-ı cidâl [ü] esâs-ı kıtâl ihzâr idüp, dîvâr²²⁹⁴ münhezim olan gedüklerine gelüp, terk-i cân idüp, ihtiyâr-ı şehâdet itdiler²²⁹⁴. "*Kālû rabbenâ efrîğ 'aleynâ şabran veşebbit akdâmenâ venşurnâ 'ale'l-kavmi'l-kâfirîn*"²²⁹⁵ âyetin okuyup, tîğ-ı bürrâna yeksân el urdılar.

Çün küffâr leşkeri hüçûm idüp, ḥişâra karîb geldiler. Kaşd itdiler ki raḥnelerden gireler. İttifâk sipeh-sâlârları 'asker önüne düşüp müsâbakat eyler. Gedükden ḥâzır bulunan âhen-ciger gâzîlerden birisi anı fî'l-ḥâl çengâl-i kıtâl ile ḥişâr içine çeker. Def'î yıkıldığı gibi başına üşerler ki keseler. Küffâr üstine düşüp, başını kestirmezler. Ölisin alup, gemiye dönerler. Artuk ḥişâr kayusu kalmaz. Bu ıztırâb u ıztırârla gemilerine yelken idüp, ehl-i İslâm gemileri gelmedin kaçarlar. "*Feheze mûhum bi-izni'llâh*"²²⁹⁶ Kâfir kaçdukdan soñra deryâdan gemilerle kapudan paşa gelüp²²⁹⁷, kurudan Anaṭolî leşkeriyle Sinân Paşa varup, adaya geçüp kal'anun ḥarâb olan yirlerin meremmet idüp, yine ma'mûr eyleyüp, ne kadar ihtimâl-i zarar maḥalleri varise muḥkem ü müstaḥkem

²²⁹² daḥı L₂ : -R

²²⁹³ iktidâr²²⁹³ L₂ : iktidârı R

²²⁹⁴ itdiler R : eylediler L₂

²²⁹⁵ "*Dediler: Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et.*" (Kur'an, 2/250)

²²⁹⁶ "*Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar.*" (Kur'an, 2/250)

²²⁹⁷ kapudan paşa gelüp L₂ : kapudan varup R

itdiler. Şöyle ki min-ba'd âfet-i semâvî bir sengine zarar eylemek ihtimâli kalmadı. Ve bu kazıyyeler sene 907 vâkı' oldu. "*Vallâhü a'lemü bi's-şavâb*"²²⁹⁸.

Temmeti'l-kitâb

²²⁹⁸ "*Doğruyu Allah bilir.*"

DİZİN

‘A

- ‘ABDÎ BEG, 48.
‘ABDÜLKERÎM, 50.
‘Acem, 6, 202, 256, 274, 267; - *ıtabîb*, 123.
‘*adû leşkeri*, 68.
‘*ahd ü peymân*, 16, 93, 99, 108, 131, 132, 139, 171, 218, 235, 310, 311, 321, 335.
‘*ahd ü mîsâk*, 16, 38, 71, 92, 99, 144, 242, 254, 310, 351.
‘*ahd-nâme*, 70, 93, 105.
‘Alâaddîn-oğlı Şahrâsı, 108.
‘Alâiyye, 254.
‘ALÂÜDDEVLE, 324, 332, 333.
‘ALÂÜDDEVLE BEG, 309, 323, 325, 332.
‘ALÂÜDDEVLE-OĞLI ŞÂHRUÛ, 332.
‘ALÎ ‘ABBÂS, 50.
‘ALÎ BEG (Evrenüzoğlu), 162.
‘ALÎ BEG (Karamanoğlu Mehmed Bey’in oğlu), 145, 146..
‘ALÎ BEG (Karamanoğlu), 18, 19.
‘ALÎ BEG (Savcı-oğlu), 72.
‘ALÎ BEG BİN ‘OŞMÂN BEG (Uzun Hasan’ın babası), 256.
‘ALÎ BEG BİN KARAMAN, 16.
‘ALÎ BENGÎ, 146.
‘ALÎ PAŞA (Atik), 304, 305, 306, 307, 321, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 360, 361, 362.
‘ALÎ PAŞA (vezîr), 44, 45, 52, 89, 90, 91, 94, 98.
‘ALÎ PAŞA, (Kara Timür-taş-oğullarından), 126.
‘*amele-i imâret*, 251,
‘Arab, 6, 31, 32, 202, 333; -î at, 159; - u ‘Acem, 147, 285.
‘Arabistan, 31.
‘*araba*, 286; - *hişârı*, 280; -*lar*, 157, 176, 248, 279, 280, 312, 338; - *vü handak*, 26.
‘*arz-ı leşker-i Behrâm-intikâm*, 41.

‘*asâkir-i Âl-i ‘Osmân*, 261.

‘*avârız-ı dîvânî*, 285, 336.

‘AYŞ İBN İŞHAK, 1.

‘*azâ-nâmeler*, 73.

‘*azeb*, 128, 223, 268, 269, 325, 328, 362; - *ağası*, 269, 358.

‘*azm-ı cihâd*, 162, 170.

‘*azm-ı rezm*, 43, 299, 300.

‘*azm-i gazâ vü cihâd*, 41.

‘*azm-i gazâ*, 10, 156, 246, 352.

‘*azm-i gazâ-yı ekber*, 232.

‘*azm-i gazâ-yı Gürcistan*, 35.

A

ABDURRAHMÂN GÂZÎ, 1.

Adalya, 144.

Adalya, 144; - *Hişârı*, 145.

Adana, 306, 307, 323, 324, 327, 328, 330, 331; - *Kal‘ası*, 330.

Âderbaycan, 116; - *leşkeri*, 51. Bk. *Azerbaycan*.

Ağac Hişâr, 241, 311.

âgâz-ı eyyâm-ı gazâ, 297.

AHÎ KADEM, 136.

AHÎ MUŞTAFÂ, 72.

AHÎ YA ‘KÛB, 136.

Ahlat, 1.

AHMED BEG, 48, 146, 284.

AHMED BEG OĞLI ‘ALÎ BEG, 233.

AHMED PAŞA (Gedük), 255, 277, 304, 305, 306, 307, 310.

AHMED PAŞA (Hersek-zâde), 328, 330, 333, 351, 369.

Ahmedek, 251.

ak ve kızıl börkler, 41.

AKBAŞ, 1.

Akca-*hişâr*, 184.

AKÇA KOCA, 1.

Akca-*hişâr*, 187, 210, 282.

- akçe*, 97, 118,, 127, 149, 184, 210.
- Ak-*hişâr*, 114, 142.
- akın*, 11, 116, 138, 156, 161, 164, 167, 183, 225, 235, 280, 322, 338, 339, 345; -*ci*, 155, 162, 167, 225, 322, 338, 339; -*ci begi*, 235; -*cılar*, 116, 161; -*cılar ıovicalar*, 114.
- Ak-kirman, 311, 315, 316, 319, 321, 322, 337.
- Ak-koyunlu**, 21, 51, 242, 256, 259, 275; - *begi*, 239; - *sipâhileri*, 269.
- Aklık-hisâr, 115.
- akmişe*, 136, 320, 321, 334.
- Ak-ova *Hişârı*, 232.
- Ak-saray, 14, 92, 308.
- Ak-şehir, 14, 20, 56, 73, 115, 160, 209.
- AKŞEMSEDDİN, 219.
- AKTALAK, 1.
- AKTAŞ-OĞLI, 365.
- ALÂADDİN KEYKUBÂD, 1.
- Alaca-*hişâr*, 141, 143, 161.
- Ala-şehir, 12.
- Ala-*tağ*, 274.
- Aleşkerd, 274.
- Âli-i ‘Ogmân**, 4, 12, 13, 41, 61, 122, 126, 131, 195, 252, 255, 256, 261, 333, 343.
- ALP ARSLAN CANİK, 147.
- ALP ARSLAN-OĞLI HÜSEYİN BEG, 150.
- ALP-OĞLI HİZİR BEG, 116.
- Amâsiyye, 53, 60, 61, 71, 81, 89, 102, 117, 147, 148, 150, 169, 275, 286, 293, 364; - *leşkeri*, 257.
- Anatoli, 10, 17, 48, 51, 76, 81, 88, 93, 94, 100, 125, 134, 136, 141, 143, 150, 156, 160, 168, 208, 209, 210, 211, 240, 243, 285, 311, 314, 325, 329, 333, 334, 358; - *askeri*, 47, 232, 247, 250, 251, 328, 329; - *azebi*, 262, 266; - *beglerbegisi*, 16, 41, 123, 140, 141, 176, 208, 259, 261, 266, 272, 283, 300, 311, 312, 324, 325, 327, 333; - *begleri*, 168, 266; - *leşkeri*, 41, 141, 175, 178, 208, 210, 259, 268, 272, 283, 300, 302, 309, 324, 333, 365, 368, 369; - *paşası*, 368; - *sipâhileri*, 302.
- Anavarın Kal’ası, 362.
- Ankara, 17.
- Arandurus Çemeni, 307.
- Arnavud, 140, 155, 161, 164, 244, 249, 250, 278, 282, 336.
- ARTUK, 1.
- Artuk-ova, 68, 147.
- âsitâne*, 30, 303, 332; -*i ‘âlî-şân*, 37; -*i ‘izz ü devlet*, 186; -*i âsmân-mikdâr*, 249; -*i cihân-penâh*, 341; -*i devlet*, 150, 236, 259, 321, 348, 365; -*i devlet-âşiyân*, 146, 151, 153, 278; -*i ehlü’llâh*, 128; -*i felek-mişâl*, 226; -*i felek-nażîr*, 327; -*i hânedân*, 122; -*i murâd-bahş*, 139, -*i sa‘âdet-âşiyân*, 164, 208; -*i sa‘âdet-bahş*, 79, 145, 239, 240, 308, 320, 366; -*i sa‘âdete*, 31, 35, 41, 80, 83, 102, 116, 117, 143, 145, 146, 150, 165, 169, 186, 208, 242, 251, 254, 277, 283, 284, 304, 307, 309, 316, 326, 333, 335, 342, 362, 366, 369; -*i selâtin*, 149; -*i sulţân*, 86, 89; -*i sulţân-ı cihân*, 131, 245, 335.
- at*, 84, 90, 100, 106, 109, 137, 142, 150, 179, 180, 230, 264, 265, 269, 329, 339, 341; - *gemisi*, 286. Bk. *esb*.
- Atina, 23.
- At-meydânı, 334.
- Avakdı Tağı, 365.
- a‘vân u enşâr*, 30, 83, 103, 106, 125, 144, 183, 215, 251, 265, 322, 333, 349, 356.
- Avlona *sancağı*, 284.
- a‘vân ü erkân*, 9, 10, 13, 23, 36, 44, 55, 76, 92, 97, 102, 103, 127, 139, 151, 162, 164, 169, 195, 218, 219, 233, 244, 258, 274, 277, 283, 296, 299, 303, 306, 313, 317, 322, 331; -*i Karaman*, 170.
- AYAS PAŞA, 299, 302.
- Ayaşuluk *Hişârı*, 101.
- Ayazmand, 367.
- Aydın, 10, 14, 51, 76, 142; - *sancağı*, 12.
- Aydın-ili, 11, 61, 86, 95, 101, 102, 141, 143, 173; - *vilâyeti*, 118.
- AYDIN-OĞLI, 85.
- AYDIN-OĞLU, 12.
- AYKUD ALP, 1.
- Azağ, 285.
- a‘zam-ı ümerâ-yı kuddâm*, 78.
- a‘zam-ı vüzerâ-yı zamân*, 232.
- Âzerbaycan, 1, 155.

azuk, 90, 149, 237; - *kaydı*, 111; - *tedârüki*, 111, 114.

bâc ve harâc, 194.

B

Bağdâd, 30.

BAHÂDIR SUBAŞI, 180.

BAHŞÎ (kapucıbaşı), 138.

BAHŞÎ BEG, 105, 141, 143.

Bahuri Kal'ası, 227.

Bakır-küresi, 22, 117, 138.

Bakrâz Tağı, 328.

Bakrâz, 330.

BALABAN BEG, 48, 166, 171.

BALABAN PAŞA, 146, 171.

BALÇUK, 1.

Balikesri, 75, 76.

Balkan, 106.

Ballubadra, 228.

BALTA-OĞLU, 102.

Balubadire, 232.

BARAK BEG, 105, 107, 109.

barça, 346, 350, 351; -*lar*, 347.

BAŞTİMÜR-OĞLAN, 50.

BAŞUĞA, 1.

Bavra, 116.

BÂYEZÎD BEG, 12, 14, 22.

BÂYEZÎD BİN MEHMMED HAN, 334.

BÂYEZÎD HAN, 272.

BÂYEZÎD PAŞA, 69,70, 88, 91, 106, 107, 109,117, 118, 119, 126, 127, 128.

BAYINDIR, 1.

BAYINDIR BEG BİN RÜSTEM BEG, 256.

BAYINDIRLU KARA 'OŞMÂN, 50, 51.

BAYINDIRLU KARA 'OŞMÂN BEG, 21.

BAYSU, 1.

BAY-SUNGUR, 1.

BAY-TİMÜR, 1.

Bedeşan, 49.

Bedevî-çardak, 102.

bedreka-i cevârî-yi gerdûn-mişâl, 346.

bedreka-i cihâd, 162.

bedreka-i râh, 97, 321, 364.

bedreka-i sipâh-ı nuşret-penâh, 335.

Beg-bâzârı, 81, 82, 89, 168, 260.

beglerbegi, 11, 94, 105, 123, 141, 142, 157, 168, 170, 283, 329.

beglerbegilük, 136.

Beg-sancağ, 142.

Beg-şehir, 23, 156, 209.

BEHİŞTÎ (Behiştî Târihi'nin yazarı), 7, 122, 202, 290.

Belgrad, 228, 234.

Belğraţ Hişârı, 170, 228.

Belğraţ, 164, 187, 228, 335.

bende-i fermân, 70, 101, 103, 124, 139; -*i sultân*, 160.

bennâ vü hizmetkârlar, 251.

bennâlar, 11.

berid, 101, 132; -*i nüvid*, 185, 312, 351; -*i pür-nüvid*, 334; -*i şabâ-seyr*, 131. Bk. ulak.

beşâret-nâme, 134.

Beşiktaş, 333.

BEŞÎR BEG, 48.

Bıñar-başı, 112.

BİÇER-OĞLI HÂMZA BEG, 117.

Biğa, 123, 133; - *begi*, 285.

Bihisni, 31.

Boboca, 241.

Boğaz-kesen, 211; - Hişârı, 212.

Boğdan, 278, 279, 321, 322, 338.

Boğdan-ili, 278, 322.

Boli, 61, 72, 236, 239.

Bosna, 11, 236, 241, 242, 244, 246, 341, 342; - *begi*, 339, 345; - *kralı*, 236, 241; - *serhaddi*, 236.

BOSNAVÎ MEHMMED BEG, 276.

Bozca Ada, 285.

BÖRKLÜCE, 118.

BÖRKLÜCE MUŞTAFÂ, 118.

Budin, 162, 163.

Bulgar Tağı, 308, 327, 365.

BULĠAY, 1.

BULĠUR AĠA, 89.

BURÂĠ, 333.

BURÂĠ, 332, 350.

BURÂĠ BEG, 332.

BURÂĠ RE'ÎS, 349.

burc-i hilâfet, 78.

Burusa, 8, 11, 13, 31, 59, 60, 73, 74, 75, 76, 78, 81, 82, 84, 87, 89, 92, 93, 95, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 110, 111, 114, 117, 118, 124, 128, 136, 137, 140, 150, 151, 158, 160, 239, 299, 300, 311, - Zindâni, 19.

Burut Şuyı, 322.

büstân-ı hilâfet, 205, 312.

C

CÂNÎ BEG, 50.

Canik, 23, 63, 111, 115, 116, 147, 150; - *begi*, 150.

câsûs, 24, 61, 62, 86, 90, 262; -*lar*, 64.

cây-i ceng, 171.

CELÂL BÂVERÇİ, 50.

CEM SULTÂN, 299, 302, 303, 304, 306, 307, 309, 310.

cemâ'at-i Zü'l-kadir, 104.

Cemâle, 92.

Cemâze Hişârı, 115.

cemî '-i erbâb-ı divân, 172.

cemî '-i a'yân ü erkân, 70, 71, 96, 139, 156, 176.

cemî '-i Anadolu'nun eşirrası, 88.

cemî '-i ğuzât, 233.

cemî '-i Karaman leşkeri, 169.

cemî '-i Kaştamonı vilâyetleri, 22.

cemî '-i leşker, 42, 53, 96.

cemî '-i leşker-i dâll, 230.

cemî '-i memleket-i Âl-i 'Osmân, 147.

cemî '-i memleket-i Karaman, 304.

cemî '-i Menteşe, 95.

cemî '-i re'âyâ, 88, 97.

cemî '-i Rûm, 21, 22.

cemî '-i Rûm-ili serverleri, 157.

cemî '-i subaşılar, 261.

cemî '-i Ungurus-ili, 335.

cemî '-i ümerâ, 98, 130; -*yı 'izâm*, 107.

ceng, 32, 38, 44, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 67, 70, 75, 76, 77, 84, 85, 88, 89, 91, 92, 96, 99, 100, 106, 109, 112, 115, 118, 119, 128, 130, 137, 157, 166, 168, 177, 181, 190, 193, 215, 216, 218, 220, 229, 230, 231, 233, 235, 250, 259, 262, 264, 265, 266, 269, 273, 278, 281, 283, 284, 302, 305, 315, 323, 324, 328, 329, 332, 340, 341, 346, 349, 350, 353, 354, 355, 357, 359, 360, 362, 363, 366, 368; - *i 'azîm*, 53, 331, 354; - *i sultânî*, 46, 178, 316; - *ü cidâl*, 12, 13, 25, 34, 41, 62, 76, 77, 85, 89, 99, 109, 110, 126, 131, 142, 175, 190, 194, 218, 225, 229, 231, 243, 248, 249, 253, 261, 263, 279, 327, 331, 336, 353, 355, 356, 367; - *ü iltihâm*, 193; - *yiri*, 325.

CENGÎZ *fitnesi*, 1.

CENGÎZ HAN, 315.

ceyş-i ğuzât, 328.

CEZERÎ KÂSİMİ KÂSİM PAŞA, 307.

cezîre-i Enez, 224.

cezîre-i Mora, 346.

CİGERLÜ 'ÖMER BEG, 275.

cihâd, 4, 115, 135, 139, 143, 163, 183, 197, 203, 363; - *i ekber*, 189.

CİHÂNŞÂH, 155, 255.

cizye, 25, 317, 337; - *vü harâc*, 186.

cûy-i Fırat, 263, 329.

cülûs, 76, 97, 124, 135, 198, 297; - *i Bâyez[id] Han*, 7; - *i serîr-i salţanat*, 320.

CÜNEYD-OĠLI KURT HAN, 142.

cünûd-ı cihâd, 187.

Ç

ÇÂKERÎ SİNÂN BEG, 331.

Çakır-pıñarı, 90.

Çamurlu, 108, 109, 312.

çâşnigîr-başı, 140.

Çatalca Ovası, 348.

çavuş, 308, -*lar*, 262, 325.

Çeh, 32, 188, 244, 278, 316.

ÇEK-TİMÜR, 1.

ÇEPEL-OĞLI, 67.

Çerkesler, 329.

Çiniviz, 134.

Çitroz, 11.

Çöke Yaylası, 319.

Çubuk (Ova), 43.

ÇUHI HAN, 315.

çukadâr, 123.

Çukaruya, 339.

D

DADI HATUN, 140.

DADUĞMUŞ, 1.

DÂRÂB BEG, 276.

DÂRÂB BEG PERNÂKİ, 275.

dârü'l-cihâd, 171.

dârü'l-ğuzât, 104; - *Edrene*, 312.

dârü'l-hilâfet, 232, 236, 236, 237, 284, 294, 312, 333; -*Burusa*, 14, 16, 22, 24, 29, 30, 160, 169, 299; - *Edrene*, 151, 152, 154, 164, 195, 246, 281, 310, 311, 319, 337; - *İstanbul*, 312, 326; - *Koştantiniyye*, 260, 309, 327; - *ü pây-i taht-ı salţanat Koştantiniyye*, 275.

dârü'l-karâr Burusa, 23, 298.

dârü'l-mülk Burusa, 141.

dârü's-salţanat, 287; - *Burusa*, 17; - *Edrene*, 8, 9, 116, 134, 139, 143, 198, 205, 209, 210, 226, 246, 250, 281.

dârü's-selâm Edrene, 351.

dârü's-selâm Koştantiniyye, 366.

dârü's-şifâ, 11, 326.

DÂVUD BEG, 176, 181, 361.

DÂVUD PAŞA, 259, 261, 266, 268, 283, 325, 336, 345, 347, 348, 352, 354.

DÂVUD PAŞA-YI KADİM, 312.

Degirmen-deresi, 106.

Depe-delen, 336.

derbend, 75, 105, 106, 107, 130, 170, 300, 324, 338, 340, 365; -*i teng-nây*, 130; -*i teng-nây-ı deryâ*, 29; -*ler*, 42, 112, 156, 162, 171, 247, 248, 276.

DERENCİL, 340, 341.

DERENCİL BAN, 339, 340, 341.

Derende, 31.

dergâh, 1, 22, 128; -*i âlem-penâh*, 101, 102; -*i cihân-medâr*, 364; -*i cihân-penâh*, 92, 150; -*i merhamet*, 64; -*i merhamet-penâh*, 139; -*i pâdişâh*, 209, 335; -*i Sulţân Bâyezid Han*, 319; -*i şâh-ı mürüvvet-penâh*, 139.

Derus, 282.

Deruz, 283.

Dervâz, 60, 71.

DERZİ-BAŞI ZAĞANOS, 114.

DESPOT, 165, 166, 170, 171, 172, 227.

DEVELİ-OĞLI UMÛR BEG, 248.

devlet-i Âl-i Karaman, 252.

Dımaşk, 324, 329.

DIRAKULA, 140, 167, 240.

DIRAKULA VOYVODA, 138, 139, 167.

dilâver, 32, 72, 84, 100, 189, 220, 230, 235, 247, 269, 301, 362; -*i serverler*, 225; -*ler*, 25, 26, 28, 47, 48, 52, 60, 70, 85, 99, 107, 144, 220, 245, 261, 283, 308, 312, 314, 341, 355, 356.

dilâverlüg/k, 72, 230, 267.

Dimetoka Zindânı, 166.

dirliğ, 117.

dîvân, 44, 123, 135, 321.

dîvân-hâne, 286.

dîvidâr, 31.

Divrigi, 29, 31.

Diyârbekr, 21, 243, 256, 258; - *begi*, 147.

diyâr-ı Ermen, 116.

diyâr-ı Karaman, 243.

diyâr-ı Rûm, 61, 116, 118.

dizdâr, 26, 63, 227, 235, 362.

dizdârlüg, 64.

Dobruca, 313.

dökme kalkanlar ve 'arabalar, 328.

Dırac, 250, 366.

DURĞUD-OĞLI, 328.

DURLUK, 1.

Düginciler, 97.

Dürekânî, 239.

DÜZME MUŞTAFÂ, 124.

E

ebü'l-hilâfet, 266, 310, 314, 317, 326, 333, 339.

ecdâd-ı taht Burusa, 299.

ecnâd-ı cihâd, 165, 171.

ecnâd-ı ehl-i cihâd, 323.

Edrene, 24, 97, 106, 119, 125, 128, 134, 135, 147, 155, 160, 162, 165, 166, 170, 176, 181, 182, 183, 187, 196, 212, 218, 225, 226, 275, 313, 326, 334, 335; - *tahtı*, 80, 95.

Eflak, 11, 15, 25, 93, 94, 113, 118, 134, 138, 139, 162, 167, 168, 188, 247, 321; - *gazâsı*, 241; - *leşkeri*, 168, 240; - *seferi*, 240; - *voyvodası*, 15, 93, 116, 138, 167, 240, 313, 314, 318.

Eflak-ili, 240.

Efrenc, 6, 188, 245, 347; -î *çatma kadifeler*, 317.

Eğri-boz, 252.

ekşer-i şanâdîd-i küffâr-ı Efrenc, 183.

ekşer-i ümerâ-yı 'izâm, 260.

elçi, 17, 18, 22, 25, 29, 30, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 64, 65, 66, 71, 72, 73, 76, 77, 80, 82, 99, 103, 114, 116, 117, 147, 150, 152, 158, 159, 210, 211, 224, 227, 233, 236, 240, 241, 320, 322, 335; -*ler*, 73, 84, 175, 240; -*lüg*, 72, 239, 310.

ELVÂN BEG, 118, 123, 124, 140.

ELVÂN BEG OĞLI SİNÂN BEG, 245.

EMÎR 'ALÎ BURUNDUGÎ, 50.

EMÎR 'ALÎ KUŞCI, 50.

EMÎR 'ALÎ SELDÛZÎ, 50.

EMÎR BEG BEKTÂŞ MÜŞLEVÎ, 257.

EMÎR CİHÂNŞÂH, 50, 51.

EMÎR SÜLEYMÂN, 9, 51, 53, 59, 89, 94, 95, 113; - ŞÂH, 49,

EMÎR ŞÂHMELİK, 50.

EMÎR ŞEHSUVÂR, 50.

EMÎR ŞEMSEDDÎN 'ABBÂS, 50.

EMÎR ŞEYH İBRÂHÎM, 50.

EMÎR ŞEYH NÛREDDÎN, 50.

EMÎR TİMÛR, 38, 73.

EMÎR YÂDGÂR, 49.

emr-i pâdişâhî, 148, 186.

emr-i salţanat, 123.

Enez, 226, 252.

Engüri, 1, 43, 83, 84, 87, 91, 92, 94, 101, 102, 103, 104, 308; - *begi*, 306; - *sipâhîleri*, 109.

erbâb-ı cihâd, 272.

erbâb-ı hüner, 368.

Ereş, 73.

Ergene, 151.

erkân-ı devlet, 7, 9, 30, 34, 65, 77, 81, 90, 123, 141, 153, 208, 274, 294, 299, 304, 308, 333, 351.

erkân-ı salţanat, 126, 172, 195.

Ermeni Derbendi, 75, 303.

Ermeniye, 21.

ERTUĞRUL, 1, 9.

ERTUĞRUL GÂZÎ, 1.

ERTUĞRUL HAN, 12.

Erzincan, 29, 31, 73, 116, 239, 262, 263, 265; - *begi*, 37, 50.

esâs-ı ceng ü cidâl, 316.

esâs-ı kâr-zâr, 41.

esb, 109; -*i azîmet*, 67, -*i cihân-gerd*, 47; -*i zerrîn-zîn*, 341. Bk. at.

esbâb-ı ceng, 103; - *ü cidâl*, 156, 249, 351.

esbâb-ı cidâl, 46; - *ü esâs-ı kutâl*, 65, 165, 236, 265, 369; - *ü kutâl*, 76, 111.

esbâb-ı cihâd, 206.

esbâb-ı harb ü kutâl, 316.

esbâb-ı kâr-zâr, 62, 138, 219, 347.

esbâb-ı kutâl, 218, 330; - *ü cidâl*, 24, 228.

esbâb-ı ma'îşet ü zindegâni, 170.

esbâb-ı muhârebe, 233.

esbâb-ı pâdişâhî, 93.

esbâb-ı sefer, 258.

esbâb-ı sûr, 140, 165, 196.

esbâb-ı vegâ, 218.

Eski-Gegbize, 119.

Eski-şehir, 86.
EŞTEK-OĞLI YA'KÛB BEG (Sultan Cem'in lalası), 302.
eṭbbâ-i hâzık, 73, 198, 285.
Etrâk, 118, 332.
EVRENÛS BEG, 91, 96, 105.
EVRENÛS BEG OĞLI 'ÎSÂ BEG, 140.
EVRENÛZ BEG, 11, 26, 48, 92, 95, 106, 107, 125, 131.
EVRENÛZ BEG OĞLI 'ALÎ BEG, 154.
EVRENÛZ-OĞLARI, 125.
EVRENÛZ-OĞLI AḤMED BEG, 284, 328, 329.
EVRENÛZ-OĞLI 'ALÎ BEG, 156, 161, 162.
EVRENÛZ-OĞLI 'ÎSÂ BEG, 176.
EYNE BEG SUBAŞI, 75, 76, 77, 78.
EYNE BEGİ SUBAŞI, 52.
EYNE ḤÂCE, 89.
Eynebahtı, 344. Bk. İnebahtı.
eyyâm-ı fetret, 64, 299.
eyyâm-ı saltanat, 54.

F

FAZLULLAH PAŞA, 161.
FERÂMÛRZ-İ 'ACEMÎ, 172.
Fere *kâdış*, 226.
FERHÂD AĞA, 323, 324.
FERHÂD BEG, 324.
fermân, 2, 32, 69, 74, 82, 102; -i lâzımı'l-iz'ân, 41, 330, 352; -i vâcibü'l-imtişâl, 261.
ferzendân-ı hilâfet-şi'âr, 265.
feth-i kal'a-i Novaberde, 163.
feth-i Nigbolı, 163
feth-i İzmir, 141.
feth-i Koca-kayası, 147.
feth-i Kostantiniyye, 211.
feth-i livâ-i Kastamonı, 111, 134.
feth-i livâ-i Rûm, 20.
feth-i Selânik, 152.
feth-i Semendre, 163, 224.

feth-nâme, 145, 158, 275.
fetret, 26, 214, 294, 335; - ü *inkılâb*, 70.
Fırat, 263.
fikr-i cihâd, 43.
Filibe, 106, 143, 170, 239, 311, 312, 335.
filori, 133, 227.
Firence, 311, 366, 367.
Fireng, 23, 24, 210, 218, 236, 252, 253, 254, 344, 345, 350, 354, 362, 366, 367; -ler, 250; - 'askeri, 23; - begleri, 216; - güzelleri, 360; -'üñ *hazînesi*, 254; -î *filori*, 30; -î *kadifeler*, 321.
Firengistan, 183, 213, 217, 244, 249, 250, 336, 354, 361, 363.
FÎRÛZ BEG, 11, 13, 45, 48, 55, 144, 367.
FÎRÛZ BEG OĞLI, 225.
FÎRÛZ BEG OĞLI 'ALÎ BEG, 136, 137, 138.
FÎRÛZ BEG OĞLI YA'KÛB BEG, 88.
FÎRÛZ PAŞA-OĞLI YA'KÛB BEG, 73.

G

Galata, 210, 216, 368.
gazâ, 4, 6, 10, 11, 12, 24, 32, 104, 116, 117, 118, 119, 141, 144, 151, 162, 168, 173, 182, 187, 191, 202, 203, 204, 227, 233, 240, 241, 247, 249, 277, 279, 280, 282, 284, 313, 321, 333, 334, 335, 339, 340, 343, 344, 345, 349, 352, 356, 363, 367; -lar, 163, 230; - vü *cihâd*, 104; -yü *ekber*, 25, 29, 59, 162, 187, 244; -yü *meserret-fezâ*, 342.
gazâ-yı Arnavud, 152, 158, 243.
gazâ-yı Boğdan, 278.
gazâ-yı Bosna, 243.
gazâ-yı Eflak, 240.
gazâ-yı Kös-ova, 187.
gazâ-yı Varna, 174.
gâzî, 4, 208, 336, 363, 368; - ocağı, 13; -ler, 11, 19, 138, 154, 161, 164, 167, 175, 179, 182, 183, 194, 211, 217, 218, 221, 223, 224, 225, 227, 231, 233, 235, 254, 272, 273, 278, 280, 281, 283, 321, 322, 332, 337, 338, 339, 340, 341, 357, 359, 368, 369; -yü *muḥakkak*, 305.
GÂZÎ MURÂD, 7.
GEDÛK AḤMED, 254, 284.
GEDÛK AḤMED PAŞA, 272, 280, 301, 303.

GEDÜK NAŞÛH, 300.

GEDÜK NAŞÛH BEG, 300.

Gegbize, 118, 285.

Gelibolu, 23, 99, 123, 124, 125, 127, 132, 133, 136, 140, 151, 167, 246, 260, 345, 364; - Boğazi, 175, 210; - Ma'beri, 10, 11, 24, 125, 175, 210.

gemi, 23, 78, 117, 118, 127, 133, 134, 210, 216, 226, 236, 245, 250, 253, 255, 277, 283, 284, 285, 286, 296, 299, 309, 310, 330, 336, 346, 347, 350, 351, 354, 358, 362, 363, 368, 369; -*ler*, 93, 99, 105, 125, 127, 133, 138, 153, 210, 216, 217, 226, 228, 229, 236, 237, 239, 240, 244, 246, 252, 253, 279, 282, 284, 316, 328, 339, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 354, 355, 356, 357, 358, 362, 363, 364, 367, 368, 369; -*lerden köpri*, 282, 338. Bk. keştî.

Gerede, 61, 84.

Germe, 182, 183, 184, 244, 245.

Germesi, 182.

Germiyan, 13, 23, 51, 76, 86, 95, 151; *begi*, 13, 168.

Germiyan-ili, 13, 208.

GERMİYAN-OĞLI, 79, 114, 136, 208.

GERMİYAN-OĞLI YA'KÛB BEG, 151; *hatunı*, 140.

Gevele Kal'ası, 251.

Geyve, 114.

GÖK-ALP, 1.

Göl-başı, 132, 282, 283.

GÖZLER-OĞLI, 67, 68.

guzât, 4, 29, 32, 143, 162, 171, 176, 183, 192, 215, 218, 231, 234, 249, 283, 322, 338, 339, 341, 366; -*ı Rûm*, 36.

Gügercinlik, 11; - Hişârı, 156; - Kal'ası, 234.

gülbâng-ı Muhammedî, 154.

GÜMLÜ-OĞLI, 125, 131.

Gümülcine, 254, 334.

GÜN-TOĞDI, 1.

Gürcistan, 36.

Güzelce-hişâr, 29, 127, 234.

H

HÂCE 'ALİ, 50.

HÂCE İLYÂS, 50.

HÂCE MEHEMMED (Timür'ün havâşşından), 71.

HÂCECÜĞ, 336.

HÂCECÜK, 336.

HÂCI 'ABDULLÂH BİN 'ABBÂS, 50.

HÂCI 'İVAZ PAŞA, 11, 126, 132.

HÂCI EVRENÜS, 91.

HÂCI EVRENÜS BEG, 92.

HÂCI LALA, 96.

hadem ü haşem, 298.

hâdiş-e-i Düzme Muştafâ, 124.

hâdim-i muhterem, 140.

hâdimlük, 149.

hâfızlar, 150, 154, 212, 236, 284, 360, 366; - *vâliler*, 227, 283.

hakan-ı Turan, 255.

hâkim, 32, 116, 144, 254, 257, 285, 331, 344; - *ler*, 12, 31, 208, 242, 315.

hâkim-i Germiyan, 86.

hâkim-i Hindüstân, 36.

hâkim-i İsfahân, 50.

hâkim-i İstanbul, 104.

hâkim-i Kûm, 50.

hâkim-i Las, 48.

hâkim-i Şiraz, 50.

Haleb, 32, 39, 306, 307, 323, 328, 329, 330; - *begi*, 324.- *melikü'l-ümerâsı*, 365.

halef-i hilâfet, 119, 173, 175, 184, 185, 256, 257, 260, 261.

haliç-i Kostantineyye, 293, 347.

HALÎL PAŞA, 171, 172, 208, 327, 328, 329, 331.

halk-ı 'âlem-i Âl-i 'Osmân, 126.

halk-ı Rûm, 67.

Hamid, 51.

Hamid-ili, 13, 113, 136, 146, 160.

HAMİDE, 1.

HAMZA BEG (çakırcıbaşı), 240.

HAMZA BEG, 142, 143, 144, 145, 186, 243.

hancer, 74, 78, 113, 270, 320; -i *âteş-feşân*, 177; -i *dilâverler*, 52, -i *hûn-feşân*, 271; -i *ser-tîz*, 77.

handak, 26, 183, 217, 228, 229, 357; -i *'amîk*, 212, 213, 281, 315, 316, 354, 357; -i *muhît*, 38; -*lar*, 43, 184.

hânedân-ı ehl-i cihâd, 255.

harâc, 6,16, 30, 32, 98, 116, 121, 136, 139, 152, 158, 186, 227, 236, 241,250, 278; -a *bâca*, 336; -*güzâr*, 15, 156, 171; -*güzârlar*, 244; -i *heft-kışver-i diger*, 320.

HARAM, 1.

HAR-BOĞA, 1.

harçluk, 239.

harclukcu, 128.

hargâh, 330; -i *felek-şân*, 316; -i *tâc-dâr*, 316; -*lar*, 317.

HÂŞ MURÂD, 261, 263, 264.

HASAN ALP, 1.

HASAN BEG, 237, 239, 242, 257, 259, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 272, 273, 274, 275, 277, 285.

HASAN BEG BİN ALP ARSLAN, 116.

HASMÂYE, 328.

hâşş ü 'âmm, 8, 9, 21, 60, 68, 78, 79, 125, 143, 148, 149, 162, 170, 173, 183, 224, 245, 249, 256, 265, 294, 295, 302, 306, 319, 326, 327, 331.

haşem ü hadem, 35, 273.

hâtîme-i vüzerâ-i mükerrem, 365.

havza-i taşarruf-ı 'Osmânî, 237.

HAYDAR BEG, 149, 150.

hayme vü hargâh, 43, 89,

haymeler, 330.

hayrât, 11, 119, 198; - ü *hasenât*, 80; - ü *meserrât*, 12; - ü *taşaddukât*, 334.

Herekde, 118.

Herkalya, 277.

Hersek, 242.

HERSEK-ZÂDE AHMED PAŞA, 303, 309, 312, 321, 324, 348, 368.

hevâyî top, 217, 282.

HİRMAN TANASI, 113.

HİZİR AĞA *hatunı*, 195.

HİZİR BEG, 86, 148.

HİZİR BEG OĞLI MEHMMED PAŞA, 312, 332.

hil'at, 40; -i *husrevâne*, 117, 240; -i *pâdişâne*, 366; -i *şâhâne*, 146, 301; -*ler*, 98, 104, 115, 125, 172, 342, 365.

hilâfet, 8, 9, 21, 34, 134, 135, 138, 174, 251, 252, 256, 298, 299, 334, 342, 344, 367.

Hind *elçisi*, 320, 322.

Hindûstân, 35, 49, 319.

hişâr-ı Niksar, 62.

hişâr-ı Umul, 225.

hizmet-i pâdişâhî, 146.

Hörsan, 35, 50, 257.

HÖROS-OĞLI AHMED BEG, 91.

HÛ KEMÂL, 118.

huddâm, 14, 65, 71, 75, 79, 141, 146, 173, 187, 263, 294; -i *hareme*, 140; -*lar*, 146; -i *kadim*, 207, 312.

huffâz u huddâm, 326.

hummâ-yı muhrîk, 56, 73, 198.

huşbe, 12; -i *kirâm*, 207; - *vü sikke*, 93, 299.

hüccet, 210, 288.

hükkâm, 84, 139, 151, 316, 331, 366; -i *'abede-i aşnâm*, 143; -i *'âlî-makâm*, 125, 337; -i *ehl-i İslâm*, 35, 41, 189, 196, 335; -i *ehl-i küfr ve ehl-i İslâm*, 173; -i *kadim*, 167; - *u şanâdîd*, 61, 95, 98, 170, 196.

hükme, 61, 101, 143, 278, 285, 289, 292, 307; -i *cihân-gir*, 93; -i *cihân-muâ'*, 142, 227, 235, 252, 278, 284, 285; -i *ezelî*, 186; -i *hükümet*, 186, 207; -i *hümâyûn*, 147; -i *iâ't-ı iktizâ*, 352; -i *kâtu'*, 232; -i *kazâ*, 324; -i *kazâ vü kader*, 326; -i *şer'*, 118; -i *şerîf*, 237; -i *vâcibü'l-iâ't*, 304.

HÛLÂĞÛ, 73.

HÜSEYİN BEG, 150.

I

İlgâz Tağı, 117.

'Irâk, 30, 31, 51.

ıskarlat çukalar, 321.

İ

İKBAL SUBAŞI, 88.

İBRÂHÎM, 364.

İBRÂHÎM BEG, 145, 146, 156, 158, 159, 160, 208, 209.

İBRÂHÎM PAŞA, 98, 119, 123, 126, 127, 133, 181.

İBRÂHÎM PAŞA OĞLI MAHMÛD ÇELEBİ, 141.

ibtidâ-yı salţanat ve evân-ı hilâfet, 138.

İcel, 321.

ictihâd-ı cihâd, 8.

İç-ili *sancağı*, 309.

İDRÎS-İ KÛRÇ, 50.

İhtimân Ovası, 108.

iktizâ-yı gazâ, 174.

İlbaşan, 249, 366; - Hişârı, 250.

İlhânî, 315.

İLTERYAN BEG, 48.

İLYÂS (Şarâbdâr), 91.

İMAD, 1.

İMÂM ‘ALİ, 275.

‘imâret, 73, 83, 86, 118, 119, 122, 151, 152, 154, 285, 313, 334; - *ve cum ‘a mescidi*, 158.

imtiyâz, 139. Bk. vîre.

İNAL-OĞLI TÛRKMAN, 64.

İncügiz, 99, 105.

İnebahtı, 346, 351

İnebaht Hişârı, 351.

İnebahtı Boğazı, 352.

İnebahtı Hişârı, 345.

İnebahtı Limanı, 352.

İne-göl, 239.

İngerme, 277.

inhizâm-ı leşker-i Karaman, 7.

İnkilükesri, 336.

İpsala Kal‘ası, 141.

İpsili, 142.

‘İSÂ BEG (Evrenüz-oğlu), 329.

‘İSÂ BEG, 41, 48, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 83, 84, 85, 86.

‘İSÂ BEG (Karamanoğlu), 146.

‘İSÂ ÇELEBİ, 60, 74.

İSFENDİYÂR, 22, 23, 60, 71, 83, 84, 85, 93, 114, 116, 117, 138, 139; - *‘uñ ‘askeri*, 71; - *kızı*, 165.

İSFENDİYÂR BEG, 138, 140.

İsfendiyârlu, 138.

İSFENDİYÂR-OĞLI HİZİR BEG, 117.

İSFENDİYÂR-OĞLI KÂSİM BEG, 140.

İSFENDİYÂR-OĞLI KIZIL AĞMED, 328.

İŞĖÂĖ BEG OĞLI ‘İSÂ BEG OĞLI MEĞEMMED BEG, 366.

İŞĖÂĖ BEG, 152, 164, 165, 166, 242, 243, 251, 252.

İŞĖÂĖ BEG OĞLI ‘İSÂ BEG, 164, 233, 248, 366.

İŞĖÂĖ PAŞA, 173, 197, 208, 210, 294, 304, 307.

İşhâklu, 313.

İSKENDER BEG, 186, 250, 333.

İskender Boğazı, 30.

İSKENDER MİRZÂ, 117, 155.

İSKENDER PAŞA, 308, 312, 345.

İSKENDER-İ HİNDÛ BOĞAY, 50.

İskenderiyye Kal‘ası, 278.

İskenderiyye, 282, 283.

İskendernâme, 97.

İSMÂ‘İL BEG, 237, 239.

İstanbul Kal‘ası, 212.

İstanbul, 78, 81, 96, 99, 100, 105, 113, 119, 127, 135, 210, 216, 227, 232, 237, 240, 241, 242, 279, 286, 294, 299, 307, 310, 313, 327, 333, 334, 335, 362; - *fethi*, 30; - *zamân*, 217; - *tekvuru*, 24, 98, 153; - *‘uñ tefiûhi teshîri*, 224.

istiftâh-ı memleket-i ‘Acem, 274.

istikrâr-ı salţanat, 242.

istimâlet-nâmeler, 131.

İstinoz Yaylası, 144.

işâ ‘a-i hayrât ve ifâza-i hasenât, 135.

‘İVAĞ PAŞA, 112, 119, 123, 127, 132, 133.

izdiḥâm-ı ḥâşş ü 'âmm, 170.

İzladi Derbendi, 170.

İzmir, 12, 101, 102, 141.

İZMİR-OĞLI, 85, 86, 102, 106, 123, 125, 128, 133, 141, 142.

İZMİR-OĞLI CÜNEYD BEG, 128, 131, 132.

İZMİR-OĞLI CÜNEYD, 141.

İZMİR-OĞLI HAMZA BEG, 106, 108.

İzniç Köprüsi, 300.

İzniç, 60, 79, 118, 136, 137, 138, 260, 300.

İzniçmid, 300.

İzvornik, 247, 248.

K

kāḍ, 30, 32, 133, 167, 252.

kāḍ- 'asker, 118, 172.

kāḍü'l-kudât, 172, 275.

KÂDİ BURHÂNEDDÎN, 21.

Kabluca, 112.

Kaçinik Derbendi, 228.

kadırğa, 175, 252, 295, 348; -lar, 134, 182, 216, 283, 295, 346, 355, 358.

kâfir leşkeri, 156.

Kâfir-Şamşun, 117.

Kağala, 61.

kal'a, 63, 88, 89, 92, 101, 111, 116, 134, 142, 144, 145, 149, 150, 153, 154, 164, 165, 166, 176, 213, 214, 216, 217, 220, 222, 225, 226, 227, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 241, 242, 247, 248, 250, 253, 254, 275, 276, 278, 281, 282, 284, 285, 306, 313, 314, 315, 316, 327, 328, 336, 339, 345, 351, 357, 358, 359, 362, 363, 365, 366, 367, 368, 369; - *halkı*, 145, 237, 253, 278, 281, 284, 351, 356; -lar, 36, 225, 232, 244, 246, 312, 321, 327, 362; -nuñ *kapuları*, 89; -nuñ *müstahfizları*, 369.

Kal'acug, 117.

kal'a-i 'Osmâncuğ, 22.

kal'a-i Belğraç, 228.

kal'a-i Dirac, 366.

kal'a-i Filinbel, 63.

kal'a-i Gügercinlik, 152, 156.

kal'a-i İlmâs, 306, 309.

kal'a-i Kemaḥ, 37, 39, 40.

kal'a-i Leş, 283.

kal'a-i Mut, 305.

kal'a-i Novaberde, 163, 164.

kal'a-i Novebere, 227.

kal'a-i Selâsil, 72, 92.

kal'a-i Süme, 116.

kal'a-i Ṭarsus, 305.

kal'a-i Yayça, 247.

kalkan, 315; -lar, 356, 367.

kalyon, 346; -lar, 246, 350, 351.

KAMARİ, 1.

KANAV, 328.

Kangırı, 117.

kânûn-ı 'Osmânî, 47.

kânûn-ı kadîmî, 97, 352.

kânûn-ı saltanat, 320.

Kapluca, 299.

kapu, 150, 240; -cı, 286.

kapu halkı, 32, 48, 52, 53, 113, 123, 162, 176, 236, 247, 261, 312, 314, 321, 325, 327, 328, 329, 365.

kapucubaşı, 118, 138, 310.

kapudan, 123, 226, 252, 307, 328, 336, 345, 347, 349, 352, 354, 361; - *gemisi*, 346; - *paşa*, 369.

Kapulıca, 112.

KARA 'OŞMÂN, 147.

KARA DEVLETŞÂH, 61, 62.

KARA HALİL, 106.

KARA HAN, 1.

KARA MAKBEL, 96, 97.

KARA MİHAL, 178.

KARA TÂCE'DDÎN-OĞLI, 136.

KARA TİMÜRTAŞ, 144.

KARA TİMÜRTAŞ BEG, 10, 80.

KARA TİMÜR-TAŞ OĞULLARI, 126.

KARA YAHYÂ, 60, 61, 71, 72.

- KARA YÛSUF, 31, 34, 116, 117.
 KARA YÛSUF BİN MEHEMMED, 30.
 KARA YÛSUF TÛRKMANÎ, 37.
 Kara-bağ, 37, 40.
 Kara-boğdan, 36, 188, 278, 279, 280, 317, 321, 322, 337, 338.
 Kara-burun, 118.
 KARACA BEG, 96, 97, 176, 227, 231.
 KARACA PAŞA, 140, 175, 178, 208, 229, 331.
 KARACA PAŞA OĞLI İSKENDER BEG, 331.
 Kara-deñiz, 93, 210, 252, 279, 343.
 KARAGÖZ PAŞA, 325, 331.
 Kara-hişâr, 20, 23, 67, 116, 144, 275, 365.
Kara-koyunlu, 30, 31, 116, 259.
 Karaman, 13, 14, 18, 76, 82, 86, 93, 115, 145, 146, 159, 160, 161, 169, 173, 208, 209, 239, 242, 251, 252, 259, 276, 304, 307, 327, 330, 364, 365; - *beglerbegi*, 254, 276, 305, 323, 324, 329, 332; - *dilâverleri*, 302; - *fethi*, 19, 162; - *leşkeri*, 268, 269, 324; - *seferi*, 252; - *serverleri*, 260; - *vilâyeti*, 303.
Karamanîler, 14, 82, 92, 112, 145, 159, 209, 298, 303, 305, 364.
 Karaman-ili, 259.
Karamaniyân, 111.
 KARAMAN-OĞLI, 13, 17, 18, 92, 93, 101, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 136, 144, 145, 156, 160, 169, 210, 239, 251, 277, 303, 306, 309, 364.
 KARAMAN-OĞLI ‘ALÎ BEG, 12, 14, 145.
 KARAMAN-OĞLI İBRÂHÎM BEG, 156, 158, 168, 209, 242.
 KARAMAN-OĞLI KÂSİM BEG, 276, 304, 308, 313.
 KARAMAN-OĞLI MEHEMMED BEG, 111, 142, 144, 145, 146.
 KARAMAN-OĞLI PÎR AĞMED BEG, 251, 276.
 KARA-MÛRSEL, 1.
 KARA-OĞLAN, 1.
 Karasi, 12, 81; - *begi*, 285.
 Karasi-ili, 76.
 KARA-TEGİN, 1.
 Kara-tonlu, 241.
 Karatova, 10.
karavul, 91, 99, 106, 358; -*lar*, 99.
 KARAYÛNÛ, 1.
kârbân-sarây, 118.
 Karn Ovası, 15.
 Kartal, 119.
 KÂSİM BEG, 114, 116, 117, 138, 140, 149, 243, 252, 259, 276, 277, 304, 305, 306, 307, 308, 313.
kaşîde, 151.
 Kastamonı, 15, 22, 23, 24, 83, 85, 93, 115, 117, 118, 140, 173, 237, 239; - *begi*, 12, 14, 22, 138; - *fethi*, 22; - *leşkeri*, 239; - *seferi*, 23; - *vilâyeti*, 83, 138.
 KAYA ALP, 1.
kayd u bend, 132, 134, 150, 341.
 KAYI ĖAN, 1.
kayık, 254, 346.
kâyim-makâm, 8, 10, 21, 53, 172, 293, 327, 344.
kayser-i Kostantin, 1.
 Kayseriye, 20, 43.
 KAZHAN, 1.
 KAZIKLU, 240.
każıyye-i Ėilâfet, 123.
każıyye-i Muştafâ-yı Küçük, 134.
 Kaz-ova, 68, 260.
 Kefe, 118, 277, 285.
 Kefelonya *każıyyesi*, 352.
 KEKLİK MUŞTAFÂ, 286, 293.
 KEMÂL, 350, 363.
 KEMÂL RE‘İS, 349.
kemîn, 28, 130, 171, 201, 263, 264, 274, 278, 330, 366.
kerîme-i Âl-i ‘Osmân, 122.
keştî, 218, 295, 346, 350, 355, 357, 364; -*ler*, 244, 295, 296, 348, 350, 354, 355, 356. Bk. *gemi*.
 KILIC ARSLAN BEG, 254, 255.
 KILIC ARSLAN, 255.

- kılıç/kılıc*, 28, 32, 62, 87, 112, 137, 148, 157, 178, 179, 194, 245, 249, 264, 270, 271, 275, 280, 315, 322, 330, 339, 341, 363, 365; - *bıçak*, 359.
- Kır-şehir, 92, 115, 332.
- kışlak*, 1, 82.
- KIZIHLU, 1.
- KIZIL AĞMED, 237, 239, 258.
- KIZIL BOĞA, 1.
- Kızıl Koca, 148, 149.
- Kızıl-ağac Yeñicesi, 134.
- Kızılca Irmak, 328.
- Gilan, 35.
- Kilbas, 142.
- Kili, 311, 313, 314, 321, 322, 337; - Kal'ası, 319.
- Kirman Ovası, 113.
- Kirmast, 112.
- KOCA HIZIR, 180.
- KOCA LALA ŐAHİN, 172.
- Koca-eli, 236.
- Koca-ili, 29; - *begi*, 285.
- Koca-kayası, 147, 149.
- KOÇ-BEG, 1.
- KOÑUR ALP, 1.
- Konuş, 118.
- Konya, 13, 20, 115, 160, 169, 303, 304, 305, 307, 308; - *Hişârı*, 251, 304; - *şehri*, 14.
- KONYALU BÂYEZİD, 131.
- Koron, 344, 345, 352, 353, 360, 361, 364.
- Kostantin *tekvuru*, 113, 124.
- Kostantiniyye, 23, 29, 30, 81, 98, 104, 213, 258, 278, 366; - *fethi*, 25; - *tekvuru*, 124; - *teshîri*, 135; - *Ma'beri*, 99.
- Koylu-*hişâr*, 239.
- KOYUN MÛSÂSI-OĞLI, 97.
- Kozlu-dere, 134.
- köke*, 134, 217, 350; -*ler*, 216, 346, 347, 350, 354, 355.
- KÖPEK-OĞLI, 68, 95.
- köpri*, 129, 132, 133, 151, 197, 253, 322, 324.
Bk. *cisr*.
- Kör Tekvur-ili, 108.
- KÖR TEKVUR-OĞLI, 107.
- Kös-ova, 108, 190, 194, 227.
- KRAL OĞLI İŐHÂĖ BEG, 331.
- kral-ı Ungurus-ı dâll*, 23.
- kraluñ beglerbegisi*, 170.
- KUBÂD-OĞLI, 62, 63.
- kulavuz*, 279.
- Kuluc Hişârı, 241.
- KUMAS, 1.
- KURĖAD, 1.
- Kurşunlu Kilise, 190.
- Kurşunlu, 108.
- Kurt Hasan, 142.
- KURULMIŐ, 1.
- Kutluca, 281.
- Kuvac-ili, 242.
- kuvvâ-yı nâmiye çavuşları*, 260.
- KÜÇEK YÛLÂR ('azeb ağası), 358.
- küffâr leşkeri*, 230, 369.
- küffâr-ı Ungurus-ı füccâr*, 316.
- küffâruñ sancağı*, 193.
- L**
- Labseki *każâsı*, 133.
- lala*, 80, 114, 127, 137, 285, 298, 302.
- Lârende, 20, 251, 276, 304, 306, 309, 364.
- Laz, 143, 152, 232; -ili, 10, 105, 106, 225; - *kal'aları*, 232; - *voyvodası*, 10.
- LAZ-OĞLI, 107.
- Lefce, 345.
- Leh, 32, 188, 244, 278, 316, 318, 320, 321, 335, 337, 338.
- Leş, 282; - Kal'ası, 283.
- leşker-i Âl-i 'Osmân*, 169; *leşker-i bî-pâyân-ı Âl-i 'Osmân*, 13; *leşker-i bî-pâyân-ı Mâverâünnehr*, 35; *leşker -i cerrâr-ı Tatar*, 315; *leşker-i Çağatay*, 51; *leşker -i Diyârbekr*, 51; *leşker-i Efrenc*, 340; *leşker -i*

guzât, 264, 325, 329; *leşker -i manşûr-ı Rûm*, 328; *leşker-i Rûm*, 323, 324, 328, 331; *leşker-i Şâm*, 305, 324, 325, 328, 329; -i *şark*, 37.

levâzım-ı cihâd, 143.

LÜTFÎ BEG OĞLI KILIÇ ARSLAN BEG, 254.

M

Ma'nisa, 118.

mâcerâ-yı ceng, 306.

Mağalgara, 334.

Mağnisa, 86, 172, 181, 205.

mağabbet-nâmeler, 82.

MAHMÛD (Hz. Muhammed), 31, 57.

MAHMÛD AĞA ('azeb ağası), 269.

MAHMÛD ALP, 1.

MAHMÛD BEG (Mustanşır-oğlu), 332.

MAHMÛD BEG, 146.

MAHMÛD ÇELEBİ, 171.

MAHMÛD HAN (Cengîz Han evlâdından), 55.

MAHMÛD PAŞA, 226, 232, 233, 234, 237, 238, , 240, 241, 242, 244, 245, 247, 252, 253, 263, 264, 274, 277.

makarr-ı hilâfet, 92, 141, 254,

makarr-ı serîr-i salţanat Bursa, 23.

Malâtiyye, 29, 31.

mâl-ı pâdişâhî, 226.

MALKOÇ, 323.

MALKOÇ BEG, 49.

MALKOÇ-OĞLI BALI BEG, 322, 338, 345.

Manastır, 249, 336, 337.

mâni'-i ğazâ vü cihâd, 275.

Mara, 309.

martalos, 168, 188.

Mâverâünnehr, 35, 50, 51.

mavna, 350; -*lar*, 346, 347, 350, 352, 354, 356, 369.

Mâzenderân, 35.

Medîne-i mukaddese, 119.

medrese, 11, 119, 326.

MEHEMMED AĞA, 280, 306, 307, 308.

MEHEMMED BEG, 19, 142, 144, 145, 146, 277, 366.

MEHEMMED BEG, 274. Bk. Pîr Mehemmed.

MEHEMMED BİN KARAMAN, 140.

MEHEMMED HAN (Fatih), 236, 255, 257, 266, 267, 285.

MEHEMMED HAN (pâdişâh-ı Hindûstân), 320.

MEHEMMED HAN (Timür'ün oğlu), 35.

MEHEMMED KÛÇİN, 50.

MEHEMMED PAŞA, 251. 324, 332.

MEHEMMED SULTÂN, 50.

MEHEMMED-İ MÛNŞÎ-İ ŞÎRÂZÎ, 275.

mehterler, 258.

Mekke-i şerrefehâ'l-lâhü, 119.

MELEK AĞMED-OĞLI HASAN BEG, 116.

melikü'l-ümerâ, 257, 328, 329, 351, 352, 365; -*yı sultân-ı mu'azzam*, 126.

mellâhlar, 346.

memâlik-i 'Arab u 'Acem, 156.

memâlik-i Anaţoli, 111.

memâlik-i Rûm, 158, 172.

memleket-i Âl-i 'Osmân, 12, 147, 208.

memleket-i Eflak, 15.

memleket-i Karaman, 146, 161, 169, 252.

memleket-i Rûm, 36, 73, 124, 174, 175, 242, 256, 257, 311.

MENGLİ GİRÂY HAN BİN HÂCI GİRÂY HAN, 315.

Menkûb, 277.

Menteşe, 7, 10, 14, 51, 173, - *begi*, 85; -*ili*, 12, 141, 146, 208, 210.

MENTEŞE-OĞLI, 12, 14, 23, 146, 210.

MENTEŞE-OĞULLARI, 146.

Meriç, 106.

Merzivan, 117.

Merzvân, 148.

meşâlih-i salţanat, 127.

MESÎH PAŞA, 277, 278, 307, 365, 368.

mesned-i hilâfet, 8, 9, 207.

- mesned-i salţanat*, 141, 173, 297; -i *mevrûsî*, 205.
- mesned-i vezâret*, 127, 304, 369.
- MEVLÂNÂ ‘ABDULLÂH-LİSÂN, 37.
- MEVLÂNÂ ‘ALİ KUŞCI, 257.
- MEVLÂNÂ AĤMEDÎ, 97.
- MEVLÂNÂ AYAS, 299.
- MEVLÂNÂ BAHÂÜDDİN, 326.
- MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RÛMÎ, 160.
- MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN-OĞLU, 169.
- MEVLÂNÂ FENÂRÎ, 158.
- MEVLÂNÂ GÛRÂNÎ, 320.
- MEVLÂNÂ ĤAKÎM SİNÂNÜDDİN ŞEYĤÎ, 151.
- MEVLÂNÂ ĤAMZA, 160.
- MEVLÂNÂ ĤAYDAR, 118.
- MEVLÂNÂ ĤÛSREV, 172.
- MEVLÂNÂ MAĤMÛD ŞERÎĤÎ, 275.
- MEVLÂNÂ VELÎ, 209.
- meydân-ı ceng*, 261.
- meydân-ı cihâd*, 143, 150, 192, 208.
- meymene*, 47, 49, 50, 51, 53, 176, 178, 261, 266, 267, 328, 329.
- meysere*, 47, 50, 51, 53, 176, 266, 269, 328.
- mezheb-i ibâhet*, 118.
- MEZÎD BEG, 144, 167, 168.
- MEZÎD, 69, 70.
- Mıĥlu, 232.
- Mışr, 21, 30, 35, 255, 306, 319, 320, 321, 322, 324, 329, 332; - *elçisi*, 320; - *sultânı elçisi*, 320.
- mi ‘mârlar*, 11, 30.
- Midilli, 240, 241, 246.
- Midillü Adası, 367.
- Miĥalic, 85.
- MİĤAL-OĞLI, 106, 109, 132, 137, 333.
- MİĤAL-OĞLI ‘ALİ BEG, 248, 281, 340.
- MİĤAL-OĞLI GÂZÎ İSKENDER BEG, 332.
- MİĤAL-OĞLI MEĤEMMED BEG, 99, 105, 130, 137.
- MİĤAL-OĞLI SİKENDER BEG, 247.
- millet-i Maĥmûd*, 343.
- MİNNET BEG, 53, 55.
- MİNNET-OĞLI ĤÂCECÛG, 336.
- MİNNET-OĞLI MEĤEMMED BEG, 118, 235, 247.
- MÎR ‘ALİ, 50.
- MÎR SÛLEYMÂN, 12, 22, 47, 74, 78, 80, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 110, 113, 114; -oĥlu, 158.
- MÎR TİMÛR GÛRGÂNÎ, 31.
- MÎRÇİ, 15, 16.
- MÎRZÂ EBÂ BEKR, 50.
- MÎRZÂ EBU BEKR, 51.
- MÎRZÂ ĤALÎL, 49.
- MÎRZÂ İSKENDER, 50.
- MÎRZÂ MEĤEMMED BÂKIR, 275.
- MÎRZÂ MEĤEMMED BİN TİMÛR ĤAN, 51.
- MÎRZÂ MÎRÂNŞÂĤ, 50, 51.
- MÎRZÂ MÎRÂNŞÂĤ-I TİMÛRÎ, 275.
- MÎRZÂ MUZAFFER, 275.
- MÎRZÂ ŞÂĤRUĤ, 35, 50, 155.
- MÎRZÂ ZEYNEL, 269, 272, 275.
- MÎR-ZÂDE ŞÂĤRUĤ, 37.
- MONLA-OĞLI MEĤEMMED PAŞA, 286.
- Mora, 182, 183, 232, 235, 244, 245, 246, 344, 346, 347, 348, 352, 353, 362.
- Mora Firengi, 182.
- Morova, 107, 281, 311.
- Moton, 344, 345, 347, 352, 353, 354, 360, 364.
- mu ‘âhede*, 63, 85, 92, 105, 109, 124, 235, 335, 338, 362, 367.
- Mu ‘alĥara, 134.
- mu ‘tâd-ı cihâd*, 152.
- mûcib-i ceng*, 341, - *ü cidâl*, 37.
- mûcib-i fetret ü bâ ‘is-i mihnet*, 116.
- mûcib-i fetret ü tezelzül*, 286.
- Mudurnu, 74.
- muhâfızlar zâbiĥler*, 233.
- muhâşara-yı ĥişâr-ı Kostaĥtiniyye*, 23.

muḥayyem-i râyât-ı ikbâl, 141.

MUHYİDDİN MAKRÎ, 37.

mukaddeme, 117, 308, 345; -i *leşker*, 299; -i *leşker-i cerrâr-ı hûn-hâr*, 209; -i *leşker-i gîti-sitân*, 300; -i *leşker-i zafer-eşer*, 176; -i *sipâh*, 300, 302; -i *sipâh-ı nuşret-penâh*, 241; -i *sipâh-ı zafer-penâh*, 51.

mukaddemetü'l-ceyş, 183, 192.

MURÂD HAN, 8, 140, 166.

MURTAZÂ HAN-I CENGİZ HAN *elçisi*, 320.

MURTAZÂ HAN *'uñ elçisi*, 320.

Murtaž-ova, 72.

MÛSÂ BEG (Kale muhafızı), 323, 324.

MÛSÂ BEG, 87, 99, 100, 106, 108, 110, 111, 118.

MÛSÂ ÇELEBÎ, 9, 41, 60, 73, 79, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 105, 106, 107, 108, 109, 112, 130.

Muşallâ Şahrâsı, 134.

MUŞTAFÂ (Düzme), 125.

MUŞTAFÂ (Küçük), 136.

MUŞTAFÂ BEG, 55, 115, 352, 354.

MUŞTAFÂ ÇELEBÎ (Düzme), 124, 125.

MUŞTAFÂ ÇELEBÎ (Küçük), 123, 136, 137, 138.

MUŞTAFÂ ÇELEBÎ, 9, 41, 59.

MUŞTAFÂ PAŞA, 307, 310, 351, 352.

MUŞTAFÂ-YI KÜÇÜK, 134.

MUSTANŞIR-OĞLI MAHMÛD BEG, 330, 332.

Mut, 305.

mübârizân, 236, 260, 265.

mübârizler, 66, 77, 85, 86, 125, 134, 168.

müctehid-i cihâd, 204.

mülk-i 'Arab, 6.

mülk-i Âl-i 'Osman, 111.

mülk-i Rûm, 32, 55, 297.

münâdî, 154, 220, 369.

müstahfizlar zâbipler, 282, 316.

müstakarr-ı serîr-i hilâfet Burusa, 23, 140.

müstakarr-ı serîr-i hilâfet, 198, 345.

müstakarr-ı serîr-i sa'âdet Burusa, 74.

müstakarr-ı serîr-i salṭanat, 87, 163, 168, 254, 298; - *Edrene*, 163, 169.

N

nâme, 12, 37, 147; *ler*, 35.

NASU, 1.

NAŞÛH BEG, 299.

NAŞÛH BEG OĞLI MAHMÛD ÇELEBÎ, 338.

nâyib-i Şâm, 327.

nerdübân, 154, 221, 229, 234, 253, 283, 292, 322, 359.

Nigbolı, 15, 26, 163, - *Hişârı*, 25, 166.

Nigde, 14, 86, 115, 146.

Niksar *Hişârı*, 62.

Niş, 170, 234.

niyâbet-i hilâfet, 294.

niyyet-i gâzâ, 225.

O

Ofca-bolı, 108.

OĞUZ, 1.

Oğri sancağı, 331.

Ordu, 63, 72, 78, 99, 112, 113, 115, 131, 132, 145, 179, 184, 249, 273, 286, 329, 369; -*ı* *hümâyûn*, 114, 176, 231, 237, 253, 260, 330, 352.

ORUC BEG, 96, 127, 141, 142.

ORUC PAŞA, 126.

'*Oşmâncuğ*, 23, 71, 147.

'*Oşmâncuk*, 149.

'*Oşmânîler*, 66, 330.

'*Oşmânlu*, 113.

otaklar, 258.

Otluk-beli, 265.

OZĞUR-OĞLI MEHEMMED BEG, 301.

OZĞUR-OĞLU 'İSÂ BEG, 208.

Ö

ÖZBEK, 328, 329, 330, 331.

P

pâdişâh, 7, 21, 22, 26, 30, 31, 37, 40, 66, 71, 93, 110, 114, 116, 117, 123, 124, 125, 127, 130, 146, 150, 153, 155, 166, 171, 172, 173, 181, 186, 188, 194, 197, 198, 204, 209, 218, 224, 226, 237, 241, 242, 243, 247, 255, 256, 258, 259, 260, 261, 263, 267, 280, 282, 285, 286, 289, 290, 293, 299, 300, 301, 303, 308, 309, 310, 312, 314, 315, 316, 318, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 341, 344, 359, 361; -i 'âlem-penâh, 30, 35, 225, 231, 239, 242, 257, 284, 293, 305, 310, 313, 320, 322, 339, 348; -i *cihân-penâh*, 179, 278; -i *hilâfet-penâh*, 11, 30; -i *Hindûstân*, 320; -i *İslâm*, 25, 28, 227, 232, 269, 279, 303, 308, 311, 315, 322, 341, 351, 368; -i *kâm-kâr*, 227, 249, 298; -i *kâm-yâb*, 83; -i *Keyvân-menzilet*, 241; -i *mücâhidîn*, 207, 228; -i *pâk-i 'tikâd*, 7, 197; -i *şâhib-i tabl ü 'alem*, 323; -i *şâhib-taht u tâc*, 33; -i *saltnat-penâh*, 12.

PAŞA ÇÛGİ, 48.

PAŞA YİGİD, 105, 106.

PAŞA YİGİT, 11, 107.

Pavlı-ili, 242.

PAYBEG, 1.

Payburd, 285.

Payburdlu, 298.

pây-i taht-ı saltnat, 275, 276, 294, 295.

Pendik, 119.

peygâm u risâlet, 39.

peymân-nâmeler, 106.

PÎR 'ÖMER, 116.

PÎR AHMED BEG, 242, 243, 251, 252, 276.

PÎR MEHEMMED BEG, 275.

PÎR MEHEMMED VELED-İ ŞEYH 'ÖMER, 50.

PÎR MEHEMMED, 273.

PÎR MELİK TAVÂÇ, 50.

Pireveze, 352, 354.

Pirli, 336.

piyâde, 53, 261, 298, 330, 352; -den *süvârdan*, 284; -ler, 41, 54, 109, 180, 222, 229, 269, 280; - *vü süvâr*, 49, 54, 96, 109, 190, 261, 262, 279, 286, 308, 341, 353, 365, 368.

Pulya elçisi, 321.

pül-i Ergene, 147.

R

ra'ıyyet, 83, 88, 95, 106, 134, 141, 173, 206, 241, 294, 303, 319, 364; -*perver*, 294; -*perverlük*, 45.

RAKKÂŞ SİNÂN BEG, 285.

RAMAŽÂN-OĞLI, 328.

râyât-ı 'âli, 53.

râyât-ı fetih-âyât, 104.

râyât-ı hulûl-ı ni'met-i İllâhî, 263.

râyât-ı hümayun, 114.

râyât-ı i'ânet ve a'lâm-ı igâse, 243.

râyât-ı ikbâl, 162, 304.

râyât-ı mansûre, 47, 246, 300.

râyât-ı muhâlefet ü mu'adât, 259.

râyât-ı nuşret-âyât, 22, 91, 145, 187, 301, 305, 364.

râyât-ı sultânî, 258.

re'âya, 14, 66, 68, 78, 79, 82, 95, 143, 294.

RE'İS BURÂK, 346, 350.

RE'İS KEMÂL, 346, 347, 362.

reis-i eşrâr-ı Ungurus, 25.

Remle, 328.

resm-i 'Osmânî, 140.

resül, 34, 63, 101, 121; -ler, 148.

REYHÂN AĞA, 140.

rikâbdâr, 78.

rikâb-ı hümayûn, 106, 210.

Rîm, 310.

Rîm-papa, 310, 311, 340.

risâle, 34, 145.

risâlet, 160, 339.

Rodos, 210, 277, 278, 309.

Rodos Adası, 310.

Rudnik, 234.

Rûm, 1, 32, 36, 37, 40, 42, 70, 73, 85, 90, 103, 116, 117, 123, 128, 147, 151, 155, 220, 276, 332; - *beglerbegisi*, 117, 308; - *dilâverleri*, 51, 62, 69; - *dilirleri*, 364; - *gâzîleri*, 267; - *halkı*, 53; -î, 49; -iler, 264, 324, 329, 332; -i *sipâh*, 29; - *leşkeri*, 285, 324, 330, 332; - *serdârları*, 264, 284; - *serfirâzları*, 62; -

- serverleri*, 68, 84, 90, 308; - *ve Karaman 'askeri*, 324; - *'uñ sipâhileri*, 148.
- Rûm-ili, 12, 15, 16, 49, 53, 60, 78, 80, 90, 93, 95, 98, 99, 102, 104, 110, 111, 118, 125, 126, 134, 138, 139, 141, 143, 144, 146, 150, 156, 160, 175, 262, 276, 311, 314, 329, 334, 335, 363; - *'askeri*, 11, 23, 47, 51, 157, 178, 244, 253, 328, 352; - *akıncıları*, 162; - *beglerbegisi*, 41, 45, 55, 143, 155, 156, 172, 176, 208, 263, 283, 311, 321, 324, 327, 336, 337; - *beglerbeglügi*, 331, 342; - *begleri*, 127, 131, 132, 133, 222, 266; - *beglerine ve tovicalarına*, 132; - *dilîrleri*, 183; - *emîrû'l-ümerâsı*, 261; - *gâzîleri*, 41, 338; - *halkı*, 128; - *leşkeri*, 52, 168, 178, 278, 329, 337; - *muhafazası*, 160; - *ordusu*, 133; - *paşası*, 325; - *serdârları*, 24, 107, 156, 247; - *sipâhileri*, 134, 263; - *'nüñ piyâdesi*, 128; - *'nüñ 'âmm u haşşı*, 130; - *'nüñ halkı*, 126; - *'nüñ serverleri*, 48; - *'nüñ ümerâ-yı kadîmin ve tovicaların*, 130; - *'nüñ begleri*, 94, 131.
- Rûmiye-i aşğar, 60.
- Rus, 6, 32, 158, 188, 191, 244, 278, 318.
- rüsûl*, 158, 205, 242.
- rûz-nâme-i devlet*, 54.
- RÜSTEM BEG BİN MURÂD BİN KARA 'OŞMÂN, 256.
- S**
- SA'ADÂDDÎN, 118.
- Sa'îd-ili, 115.
- sağ bölük şol bölük 'ulûfecileri*, 261.
- şâhib-i tabl ü 'alem*, 21, 42, 261, 323.
- Şâhibüñ Kara-hişâr, 304.
- Şakariya, 90.
- Sakcı, 116.
- ŞALI-OĞLI MEHEMMED BEG, 91.
- salânat*, 8, 21, 28, 30, 38, 43, 80, 81, 93, 94, 98, 104, 119, 136, 145, 146, 152, 174, 175, 181, 252, 265, 281, 285, 286, 299, 301, 304, 306, 310, 311, 315, 322, 327, 331, 335, 345, 351, 364, 367, 369; - *âdemîsi*, 74; - *penâh*, 12, 30, 101, 152, 173, 186; - *u hilâfet*, 299; - *umûri*, 69, 146.
- ŞALTUK ALP, 1.
- SAMAĞAR TATAR-OĞLI, 118.
- Şamaku Yaylası, 312.
- SAMŞA ÇAVUŞ, 1.
- Şamsun, 23, 116, 117.
- şanâdîd ü hükkâm*, 116, 174.
- sancağ*, 51, 53, 83, 157, 218, 222, 230, 239, 284, 302, 308, 322, 323; - *i begi*, 367.
- sancak*, 144, 152, 231, 276, 303, 304, 336; - *begi*, 114, 152, 168, 251; - *begleri*, 230; - *dibi*, 100, 329, 341; - *i sa'âdet*, 222; - *i şârik*, 157; - *lar*, 253.
- Saracık, 1.
- Şaru Şaltuk-baba, 319.
- ŞARUCA PAŞA, 160, 172, 181, 197.
- Şaruhan, 7, 10, 12, 14, 76, 86, 95, 142; - *begi*, 86; - *sipâhileri*, 51.
- Şaruhan-ili, 12, 102, 173.
- ŞARUHAN-OĞLI, 85.
- Şaruyan, 312.
- ŞARUYATI, 1.
- Şava, 228, 233, 247, 248.
- SAVCI-OĞLI 'ALİ BEG, 72.
- SAVUCI-OĞLI, 108.
- Sazlu-dere, 128.
- Sefer-i Karaman, 158, 250.
- Seferi-hişâr, 82, 92, 111, 115, 225.
- sekene vü re'âya*, 243.
- Selânik, 23, 124, 153, 158, 227, 284; - *fethi*, 118; - *kâfiri*, 152.
- Semendre, 11, 164, 165, 167, 171, 225, 228, 229, 236; - *begi*, 281; - *fethi*, 167; - *Hişârı*, 170, 233; *Kal'ası*, 166; - *'nüñ fethi*, 236; - *'nüñ kilidi*, 236; - *seferi*, 167.
- Semerikand, 35, 50, 51.
- serbâz*, 47, 231, 253, 293, 332, 336, 357; - *lar*, 26, 338, 358.
- serbâzluk*, 35, 224, 272, 302.
- serdâr*, 30, 53, 123, 144, 168, 180, 295, 340, 350, 353; - *i asker*, 305; - *i cân-sipâr*, 294; - *i ehl-i dalâl*, 229; - *i leşker-i cerrâr*, 328; - *i mücâhidîn*, 259; - *i sipâh*, 142; - *lar*, 44, 47, 50, 52, 70, 92, 112, 156, 166, 178, 181, 190, 192, 220, 225, 253, 262, 316, 322, 337, 341, 358.
- serdârluk*, 88, 303.
- ser-defter-i mübârizân*, 53, 363.
- serîr-i hilâfet*, 135, 198, 295, 297, 345.

- serîr-i salţanat*, 8, 34, 100, 114, 124, 206, 207, 294, 299, 320.
- Serleşker*, 74, 75, 85, 106, 244, 299, 305, 367.
- SERVER AĞA, 169.
- SEVİNÇ, 1.
- Seydi-şehr, 23, 115, 209,
- SEYYİD MEHEMMED BUĞÂRÎ, 158, 197.
- Seyyid-gâzî, 114.
- Sırf, 188; - *kralı Despot*, 165.
- sikke*, 12; - *vü hıţbe*, 102.
- silâh*, 46, 204, 254, 328; - *u seleb*, 93, 176; - *u sinân*, 265.
- silâhdâr başı*, 367.
- silâhdârlar*, 123, 261, 336; - *bölügi*, 336.
- Silifke, 243, 305.
- Silisire, 138.
- Silivri, 369.
- SİMAV KÂDİSİ OĞLI, 118.
- SİMAV KÂDİSİ OĞLI BEDREDDİN, 118.
- SİNÂN BEG, 105, 107, 143, 144, 155, 156, 157.
- SİNÂN PAŞA, 157, 300, 301, 311, 327, 328, 329, 336, 351, 358, 368, 369.
- Sinob, 22, 237, 239, 259.
- Sinop, 237, 239.
- sipâh*, 5, 27, 29, 38, 39, 67, 101, 105, 106, 160, 188, 190, 191, 193, 209, 212, 221, 224, 243, 248, 253, 257, 260, 271, 302, 314, 318, 365; - *ı inâyât-ı Yezdânî*, 67; - *ı bî-girân*, 274; - *ı devlet-hâh*, 333, 348; - *ı dîn-penâh*, 41, 236; - *ı Ėaybî*, 130; - *ı husrevâne*, 153; - *ı leked-kûb-ı kahramân*, 250; - *ı manşûr-ı sultân-ı mücâhidân*, 194; - *ı melâyik-intibâh-ı Anaţoli*, 260; - *ı nuşret-penâh*, 233, 261, 266, 273, 276, 300, 308, 321, 335, 351; - *ı zafer-penâh*, 62, 160.
- sipâhî*, 67, 81, 90, 92, 93, 94, 103, 105, 112, 114, 125, 129, 138, 149, 156, 191, 203, 207, 243, 251, 259, 262, 263, 269, 306, 333, 362; - *oğlanları*, 261.
- sipeh-sâlâr*, 51, 259, 261, 304, 369; - *ı leşker-i cerrâr*, 368; - *ü 'alem-dâr*, 262.
- Siroz, 11, 118, 125, 183, 232.
- Sis, 327.
- Sistan, 35, 50.
- Sivas, 39, 40, 69, 70, 76, 260.
- Sivriçe-hişâr, 234.
- Sivri-hişâr, 224, 308.
- Şofya, 146, 170, 189, 190, 232, 246, 247, 312, 335, 337; - *kazâsı*, 246; - *menâzili*, 236; - *şahrâsı*, 107; - *serhaddi*, 208.
- Söğüt, 1.
- Şu'îd, 328.
- subaşı*, 286; - *ları ve sipâhileri ve cebelüleri*, 262.
- ŞÛFÎ BÂYEZİD, 72.
- SULTÂN 'ABDULLÂH (II. Bayezid'in oğlu), 300, 303, 304, 313.
- SULTÂN 'ALÂADDİN, 169.
- SULTÂN 'OSMÂN (Tunus pâdişâhı), 334,
- SULTÂN AĞMED (II. Bayezid'in oğlu), 364.
- SULTÂN AĞMED-İ CELÂYİR, 30.
- SULTÂN BARLÂS, 50.
- SULTÂN BÂYEZİD (I), 39; - ĖAN, 12, 14, 16, 19, 24, 31.
- SULTÂN BÂYEZİD (II.), 184, 261, 267, 272, 298; - ĖAN, 184, 256, 260, 286, 293, 302, 313, 319, 327, 331; -ĖAN BİN MEHEMMED ĖAN, 363.
- SULTÂN BÛ SA'İD, 255.
- SULTÂN CEM, 298, 300, 301, 302, 303, 306, 307, 308, 309, 311.
- SULTÂN EMİR SÛLEYMÂN, 41.
- SULTÂN GÂZÎ BÂYEZİD, 55.
- SULTÂN ĖASAN (Uzun), 266, 267.
- SULTÂN ĖÜSEYİN, 50; - BİN TİMÛR ĖAN, 51.
- SULTÂN KORKUD, 294, 367.
- SULTÂN MEHEMMED (Fatih), 155, 163, 172, 173, 175, 176, 181, 185, 186, 198, 207, 208, 224, 239, 254, 263, 274, 277, 282, 287, 297, 322, 325; BİN MURÂD ĖAN, 195, 281, 285; - GÂZÎ, 205, 231; - ĖAN, 218, 224, 230, 240, 253, 277, 293.
- SULTÂN MEHEMMED (I.), 9, 41, 48, 51, 53, 60, 65, 70, 75, 78, 80, 93, 113, 117, 118, 123, 124, 130, 144.

SULTÂN MURÂD (II.), 119, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 143, 144, 145, 147, 150, 151, 152, 155, 157, 158, 162, 167, 170, 171, 172, 175, 182, 183, 186, 187, 196, 197, 204, 208, 222, 224, 256, 282.

SULTÂN MURÂD HEMŞİRESİ SELÇUK HATUN, 299.

SULTÂN MÛSÂ, 50, 94, 96, 98, 99.

SULTÂN MÛSÂ ÇELEBÎ, 94.

SULTÂN MUŞTAFÂ (Emir Süleyman'ın oğlu), 113.

SULTÂN MUŞTAFÂ (Fatih'in oğlu), 252, 259, 260, 261, 266, 268, 269, 276, 277.

SULTÂN SENCER, 50.

SULTÂN YA'KÛB, 7.

SULTÂN YILDIRIM HAN (I), 11, 17, 34, 40, 73, - GÂZÎ, 40.

sultân-ı kişver Murâd Han (II.), 140.

sultân-ı Mısr, 21, 30, 31, 306, 321, 322, 323, 331, 332.

Sultân-öñi, 142.

SUNGUR, 1.

SUNGUR-TEGİN, 1.

Şuşam Adası, 285.

SÜLEMİŞ ÇAVUŞ, 1.

SÜLEYMÂN BEG (Karıştıran), 222, 230.

SÜLEYMÂN BEG, (Zü'l-kadir-oğlu), 159, 195.

SÜLEYMÂN BEG, 308, 329.

SÜLEYMÂN PAŞA, 278, 283, 308, 335.

SÜLEYMÂN SUBAŞI, 90.

SÜLEYMÂN ŞÂH, 1.

sürâdik-ı saltanat u hilâfet, 134.

Ş

ŞAH MAHMÛD, 5.

ŞAHÂBE'D-DİN PAŞA, 165, 172, 176.

şâh-ı Ahlat, 1.

ŞÂHİN BEG, 48.

ŞÂHİN PAŞA, 168.

ŞÂHMELİK, 125.

ŞÂHRUĞ, 155.

Şâm, 35, 256, 303, 304, 306, 321, 323, 324, 325, 326, 328, 365; -*lu*, 333, 334; -*iler*, 328, 329, 333; - *leşkeri*, 39, 324.

ŞÂMLU OĞLI MUŞTAFÂ BEG, 358.

ŞARÂBDÂR HÂMZA BEG, 173.

ŞARÂBDÂR İLYÂS BEG, 136, 137, 156.

şark, 38, 122, 255, 304; -*iler*, 264; -*î vü şimâlî*, 76; - *u garb*, 45.

ŞEH BÂYEZİD, 5, 7, 265, 311.

ŞEHİNŞÂH BEG, 365.

ŞEHİNŞÂH OĞLI SULTÂN MEĞEMMED, 364.

Şehr-köy, 107, 170; - *Derbendi*, 107.

ŞEHZÂDE MUŞTAFÂ ÇELEBÎ, 59.

şehzâde, 47, 48, 51, 59, 60, 61, 155, 165, 195, 196, 257, 259, 260, 269, 294, 298, 300, 303, 304, 305, 313, 364, 367; -*ler*, 49, 52, 53, 261.

ŞEMSEDDİN MEĞEMMED BUĞÂRÎ, 128.

ŞEMSEDDİNÜ'L-MÂLİGÎ, 36, 50.

şemşir, 14, 16, 42, 45, 53, 75, 76, 96, 104, 145, 146, 180, 222, 225, 245, 248, 249, 301, 322, 337, 354, 356, 363, 364, 365; -*î âb-dâr*, 44, 77, 153, 168, 230, 257, 280, 312; -*î âteş-feşân*, 308; -*î bürrân*, 45, 76, 216, 283, 314, 329, 341, 355; -*î ciger-sûz*, 220; -*î cihân-gîr*, 160; -*î ejdehâ-girdâr*, 315; -*î hûn-hâr*, 61; -*î intikâm*, 77; -*î kâr-zâr*, 259; -*î kîn*, 225; -*î tâb-dâr*, 325; - *ü tîr*, 29, 177, 266, 284, 338; - *ü sinân*, 27, 273; - *ü tîr ü sinân u kemân*, 85. Bk. kılıç, tîg.

ŞEREF AĞA, 140.

ŞEYĖ (Bedre'd-dîn), 118.

ŞEYĖ ARŞLAN GEYİK HAN, 50.

ŞEYĖ BEDREDDİN, 118.

ŞEYĖ BEDREDDİN KÂDÎ-İ SİMÂV, 115.

ŞEYĖ HÂSAN (Uzun Hasan'ın şeyhi), 239.

ŞEYĖ MAHMÛD HAYRÂN *mezârı*, 73.

ŞEYĖ MAHMÛD, 1.

ŞEYĖ-İ ÂĞÂH (Akşemseddîn), 219.

Şili Hişârı, 29.

Şirvân *şâhı*, 50.

şükûh-ı şevket-i ümerâ, 365.

T

tâ'ûn, 158, 252; - *zahmeti*, 142; - *'azîm vebâ-yı delîm*, 158.

ta'yîn-i salţanat, 172.

tabl, 188, 213, 353; - *bâz*, 245, 339; - *beşâret*, 248; - *harbî*, 234; - *ü nekkâre*, 112, 132, 265; - *ü kûs*, 217; - *ü 'alem*, 341.

TÂCEDDÎN-OĞLI MAHMÛD BEG, 137.

Tacik, 263.

TAHÂRETSÛZ HAṬÎB, 133.

ṬÂHÎR BEG, 48.

TAHÎRTEN BEG, 31, 34, 37, 40, 50.

taht-ı 'Osmanî, 97.

taht-ı Edrene, 87, 94.

taht-ı hilâfet, 81, 124, 172, 181, 285.

taht-ı salţanat, 9, 146, 163, 297.

taht-ı Secâv, 321.

tahtü'l-hilâfet Edrene, 94.

talî'a-ı sipâh, 91, 99, 338.

TAMACI, 108.

tamâm-ı Buḡârî, 334.

tamâm-ı memleket-i Karaman, 14.

tamâm-ı Rûm-ili, 98, 125; - *leşkeri*, 87.

TAÑRI-VİRMİŞ BEG, 48.

TAÑRI-VİRMİŞ TAVAÇ, 50.

Ṭaraklu Borlu, 138.

Ṭaraklu-yeniçesi, 30.

Ṭarava, 235.

TARḤAN BEG, 131.

Târîḥ-i Behişti, 1.

Ṭarsus, 305, 306, 323, 324.

Ṭaruḡal, 119.

Taşan Kal'ası, 63.

Taş-ḥişâr, 353.

Taş-ili, 13, 160, 169, 209, 252, 304, 305, 306, 326, 364.

Taşsuz, 226.

Tatar, 1, 32, 51, 71, 72, 73, 108, 109, 118, 227, 313; - *begi*, 88; - *evleri*, 118.

TAYĠUR ÇELEBÎ, 149.

tâyife-i Arnavud, 186.

TAZ 'ALÎ, 1.

te'hîr-i cihâd, 155.

teberrükât-ı pâdişâhâne, 139; - *vü teşrifât-ı ḡusrevâne*, 147.

Teke, 23; - *deresi*, 365; - *vilâyeti*, 13.

Teke-ili, 87, 95, 145; - *begi*, 85.

TEKE-OĞLI 'OŞMÂN BEG, 144.

tekvur, 12, 25, 29, 30, 99, 100, 105, 113, 118, 125, 127, 135, 136, 210, 212, 218, 223, 226, 240, 277.

tekvur-ı kör, 218, 277.

TEMREZ BEG, 328, 329.

Tercan, 265.

tercümânluk, 185.

teslîm-i hilâfet, 172.

teşrifât, 148; - *fâḡire vü in'âmât-ı mütevâfire*, 139, 151; - *ḡusrevâne*, 73, 147, 278, 341; - *ḡusrevâne vü melbûsât-ı pâdişâhâne*, 104; - *şâhâne*, 145.

TEVEKKÛL BARLAS, 50.

Ṭırabzon, 237, 239, 240, 317.

Ṭırḡala, 182, 183; - *begi*, 105, 107, 181.

Ṭırnava, 25.

tîġ, 38, 52, 113, 122, 203, 280, 329, 351; - *âb-dâr*, 72, 75, 349; - *âteş-bâr*, 177, 220, 268, 316, 359; - *âteş-feşân*, 24, 177; - *âyine-tâb*, 28; - *Behrâm-intikâm*, 35; - *bürrân*, 54, 68, 84, 109, 157, 192, 194, 240, 272, 343, 369; - *ı cihâd*, 265; - *cihân-güşâ*, 191; - *ḡadîd*, 170; - *ḡûn-bâr*, 234; - *ıkdâm*, 324; - *intikam*, 87, 171, 181, 220, 230, 302, 363; - *kîn*, 28, 77, 178, 261, 278; - *ı meslûl*, 215; - *perrân*, 350; - *tîz-i ḡûn-rîz*, 28; - *u kefen*, 86; - *u teber*, 230, 269, 356; - *zen*, 28, 346. Bk. *kılıç*, *şemşîr*.

tûmâr, 114, 136, 147, 150, 254, 256, 261.

TİMÛR, 30, 32, 33, 36, 40, 51, 52, 55, 61, 70, 71, 73, 74, 88, 155; - *cengi*, 128; - *elçisi*, 72, 73; - *ḡâdisesi*, 31, 59, 61, 74.

TİMÛR BİN KATILĠA, 1.

TİMÛR ḤAN, 23, 31, 34, 36, 37, 38, 39, 42, 49, 51, 54, 72, 73; - *'uñ elçisi*, 37.

TİMÛR-OĞLI ŞÂHRUH, 117, 155.

TİMÛRṬAŞ (yeñiçerilerden), 180.

- TİMÜRTAŞ BEG, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 49, 78.
- TİMÜRTAŞ-OĞLI ‘ALİ BEG, 55.
- TİMÜRTAŞ-OĞLI BAĞŞİ BEG, 55.
- TİMÜRTAŞ-OĞLI OSMÂN ÇELEBİ, 168.
- TİMÜRTAŞ-OĞLI YAĞŞİ BEG, 29.
- TİMÜRTAŞ-OĞULLARI, 126, 131.
- Tirebce, 227.
- TOĞAN (Niğbolu Hisarı dizdarı), 27.
- TOĞAN BEG, 166.
- TOĞAN, (martalos), 188.
- Tokat, 42, 60, 64, 68, 80, 84, 85, 92, 94, 102, 130, 146, 155, 166, 171, 182, 257, 258.
- Tokmak-ĖiĖâr, 228, 232.
- TOK-TİMÜR, 1.
- tolma top*, 354.
- Tomanic, 75.
- Tomanic Tağı, 1.
- top*, 145, 217, 231, 245, 279, 350, 353, 357; - *ı ejdehâ-girdâr*, 357; - *ı Ŗâ‘ika-girdâr*, 355; - *lar*, 212, 222, 228, 229, 230, 247, 248, 253, 282, 314, 316, 357, 367; - *ların pıranĖaların*, 367; - *lar mancınıklar*, 277; - *lar tûfekler*, 279, 353; - *lar ve pırankular*, 229; - *u Ėarbûzen*, 217; - *u mancımık*, 216, 234; - *u tûfek/tûfeg*, 153, 156, 211, 216, 227, 229, 230, 231, 269, 279, 283, 328, 349, 354, 355, 356, 358, 367.
- topcılar*, 145.
- top-otu Ėazînesi*, 368; - *mağzeni*, 334; - *ve güherçile*, 330.
- top-taşı*, 214, 355.
- Tosya, 117.
- tovicalar*, 125, 130, 132.
- TOYIRAN, 88.
- TOYIRAN TATAR, 88.
- Trablus, 328.
- TUĞRA, 1.
- tuğrâ-yı cihân-ârâ*, 134.
- Tuğrul Kal‘ası, 285.
- Tuna, 25, 28, 116, 156, 157, 158, 161, 162, 163, 164, 165, 167, 170, 171, 175, 181, 225, 228, 229, 234, 235, 240, 278, 279, 281, 314, 319, 322, 323, 338.
- Tunca, 313.
- Turan**, 49, **Turanîler**, 1.
- TURĖUD ALP, 1.
- TurĖudlu *eğrârı*, 298.
- TurĖudlu ve ŖamaĖarlu ve Varsak *eğirrâsı*, 19.
- TURĖUD-OĞLI ĖASAN BEG, 168.
- TurĖutlu, 298.
- TURĖUT-OĞLI, 326.
- TURĖAN BEG, 125, 182, 183.
- TURĖAN-OĞLI ‘ÖMER BEG, 328.
- TURMUŖ, 1.
- Tuzla, 226.
- TÜNDAR, 1.
- Türkî kulavuz*, 97.
- Türkistan, 35.
- Türkman**, 67, 68, 147, 148, 257, 258, 259, 264, 273, 274, 332; - *çerisi*, 242; - *leğkeri*, 109.
- Türkmanlar**, 147, 148, 303.
- U**
- uc begleri*, 125.
- uc dilâverleri*, 107.
- UGURLU MEĞEMMED İMİRZA, 272.
- UGURLU MEĞEMMED, 267.
- ulak*, 136, 138, 152, 169, 227, 241, 281, 330, 332; - *lar*, 294, 354, bk. berîd.
- ULAŖ-OĞLI ĖASAN BEG, 276.
- ‘Ulemâ*, 80, 337, 351, 368; - *vü fużalâ*, 326; - *vü suleĖâ*, 209; - *yı kirâm*, 79; - *yı mu‘teber*, 118.
- Ulubad, 76, 77, 129, 130.
- ‘ulûfe*, 97, 275.
- Umul, 233.
- UMUR BEG, 130.
- UMUR PAŖA OĞLI ‘OŖMÂN BEG, 152.
- UMUR PAŖA, 126.
- umûr-ı salĖanat*, 7, 30, 95, 123.
- Ungurus, 6, 23, 32, 116, 117, 152, 156, 162, 188, 191, 225, 235, 240, 244, 278, 279, 335, 345; - *ili*, 235; - *ı benî-aŖfer*, 244; - *ı kral-i*

dâll, 320; - *i menhûs*, 24; - *kralı*, 156, 165, 167, 170; - *kralınıñ elçisi*, 321, - *leşkeri*, 235; - *'uñ gazâsı*, 24; - *'uñ güzîde vitozları ve yarar martalosları*, 168; - *ve Rus leşkeri*, 158; - *vilâyeti*, 116, 164.

URUM MEHEMMED PAŞA, 251, 276.

Urum-ili, 250; - *'askeri*, 325, 338; - *'azebi*, 261, 266; - *beglerbegisi*, 228; - *beglerbeglügi*, 278; - *begleri*, 330.

Uslubiye, 339.

UZUN HÂSAN, 239, 252, 255, 258, 265, 276.

UZUN ÖZBEK, 324.

Uzunca-ova, 312.

Ü

Üç-ağızlı, 265.

ümerâ, 35, 53, 98, 165, 219, 233, 237, 274, 275, 297, 306, 331, 337, 349, 366; - *yı 'âlî-makâm*, 135, 328; - *yı Etrâk ü Çerkesler*, 329; - *yı 'izâm*, 125, 166, 246; - *yı kabîle*, 1; - *yı kadîm*, 130; - *yı kâm-kârlar*, 264; - *yı kibâr*, 262; - *yı kirâm*, 102, 296; - *yı mücâhidîn*, 366; - *yı Şâm ü Haleb*, 323; - *vü huddâm*, 297; - *vü hükkâm*, 165.

Üsküb, 11, 224, 228, 232, 241.

Üsküdar, 258, 295, 299, 333; - *Şahrâsı*, 260.

ÜVEYS BEG, 146.

V

VÂ'İZ MEHEMMED, 117.

vakf, 12, 118, 119; - *i hayrât*, 12.

vâkı 'a-i Kızıl Koca, 147.

vâkı 'a-i Sulţân Mûsâ, 98.

vâkı 'a-i Şeyh Bedreddîn Kâği-i Simâv, 115.

vakıflar, 118, 119.

vâlî, 35, 83, 149, 256; - *ler*, 32, 254, 276, 283, 366; - *ler hâfızlar*, 150; - *ler ve muhâfızlar*, 20.

vâlî-yi Harezmi, 50.

vâlî-yi Kostantiniyye, 98.

vâlî-yi Semerkand, 50, 51.

Vardar, 11.

Vardar Yeñicesi, 125.

vâriş-i hilâfet, 287.

Varsak, 298, 365; - *begi*, 330; - *'i yeñiçeri yirine*, 298; - *lar*, 365.

vaşiyet-nâme, 127.

VELİYYÜDDİN-OĞLI AHMED PAŞA, 325, 328.

VELİYYÜDDİN-ZÂDE AHMED PAŞA, 219.

Venedik, 284, 345, 366, 367.

vezâret, 161, 232, 252, 309, 332.

vezîr, 2, 13, 78, 99, 136, 172, 236, 238, 274, 307, 310, 312, 327, 352, 368; - *i a'zam*, 125, 126, 128, 169, 208, 286, 325, 336; - *i Büzürc*, 328; - *i cumhur-ı 'âlî-şân*, 351; - *i dâna*, 44; - *i dilîr*, 361; - *i güzîn*, 353; - *i kâr-dân*, 368; - *i mu'azzam u mükerrem*, 368; - *i mükerrem*, 368; - *i müşîr*, 241, 246, 351, 360, 362, 365; - *i rûşen-zamîr*, 361; - *i şâyib*, 233, 236, 237, 274, 294, 362.

VILK-OĞLI, 52.

Vidin, 11, 157.

VİDİN SİNÂN, 156.

vilâyet-i Despot, 173.

vilâyet-i Mora, 182.

vilâyet-i Rûm, 61, 256.

vîre, 336. Bk. imtiyâz.

Vize, 222, 326.

Vize Şuyı, 105.

Vodana, 11.

voyvoda, 162, 167, 240, 318.

Vulk-ili, 108, 241.

VULK-OĞLI, 152, 156, 161, 224, 225, 227.

VULK-OĞLU, 51, 108.

vüzerâ, 46, 91, 123, 237; - *i i'zâm*, 111, 296.

Y

YA'KÛB BEG, 13, 48, 73, 74, 75, 88, 89, 94, 101, 102, 151, 152, 256; - *'üñ oğı*, 102.

YA'KÛB BEG OĞLI İLYÂS BEG, 146.

YA'KÛB PAŞA, 323, 329, 339, 340, 341, 352, 354, 361, 369.

YAHYÂ PAŞA, 311, 330, 331, 336, 342.

Yalak-ova, 175.

- YALVAŞ, 1.
YAMAK, 1.
Yanboli, 113.
YANKO, 168, 170, 178, 188, 229, 230, 232.
Yar-hişâr, 239.
YASAK, 1.
yasaklu hüküm, 307.
Yayca Hişârı, 339.
Yayça, 242, 243, 247; - Kal'ası, 246.
yaylak, 1, 144, 332, 334, 351.
Yellü-dere, 108.
Yengi-şehr, 300; - Ovası, 299, 300.
Yeñice Kal'a, 211.
yeñiçeri, 96, 100, 108, 123, 232, 261, 286, 298, 299, 325, 354, 362; - 'azebi, 48, 176; - ağası, 52, 96; - dilâverleri, 230, 365; -ler, 180, 209, 280, 300, 302, 356.
Yeñi-hişâr, 307.
Yeñisala ma'berleri, 116.
Yeñi-sarây, 313.
Yeñi-şehr, 23, 90, 115, 138, 232, 239.
Yeñi-şehr Sarâyı, 302.
Yeñi-şehr Şuyı, 301.
YILDIRIM HAN, 6, 8, 9, 14, 16, 17, 18, 23, 26, 30, 31, 32, 34, 37, 38, 43, 53, 54, 60, 61, 71, 79, 80, 83, 86, 124; - GÂZÎ, 47.
Yıldırım vâkı'ası, 59.
yıldırım, 368.
Yir-gök Hişârı, 116.
Yir-gök Kal'a, 163.
YÖRGÜC PAŞA, 147, 148, 149, 150.
YULAR KISDI SİNÂN BEG, 331.
YURLUGAN, 1.
YÛSUF BEG, 48.
YÛSUF ŞÂH (Uzun Hasan'ın amcası oğlu), 258, 259.
- Z**
- zâbipler*, 315, 321.
ZAĞARCI YA'KÛB, 67.
Zağra Ovası, 106.
zâviye, 11.
ZEYNEL, 275.
ZEYNEL BEG, 267.
ZEYNEL'ÂBİDÎN, 21
ZÛLKADİR-OĞLI, 103, 104; - kızı, 85.
ZÛLKADİR-OĞLI SÛLEYMÂN BEG, 159,
- 'üñ kızı, 195.

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Denizli'nin Kale ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kale'de, liseyi ise 1997 yılında Denizli'de tamamladı. Aynı yıl Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü kazanmış olup, 2001 yılında bu bölümü ikincilikle tamamladı. 2003 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. 2006 yılında 88. No'lu *Mühimme Defteri (Trankripsiyon ve Özet)* adlı tezle bu bölümden mezun oldu. 2004- 2005 yıllarında bir yıllığına Amerika'da İngilizce eğitimi aldı. Eylül 2006'da Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde doktora eğitimine başladı. İngilizce ve Farsça, bilmektedir.